

ST. MICHAEL
IN PLATE CARP
DE MASSIA

CBCC

P28.2

306429

1936

M. J. E. N.
STRASBOURG

C. 1469-71

Rochester

2095226

Tells out

The author of this work (Paul of Burgos) was a Spanish Bishop, and a Jew by birth, who embraced Christianity in 1353; He died A.D. 1435 aged 82. These addition to Nicholas de Lyra were printed at Mantua in 1474; but this appears to be an earlier edition than the one just mentioned.

2526

Practa 209

Hain * 10763

S. 2. a.

(Strassburg - Johann Meibelen. c. 1471)

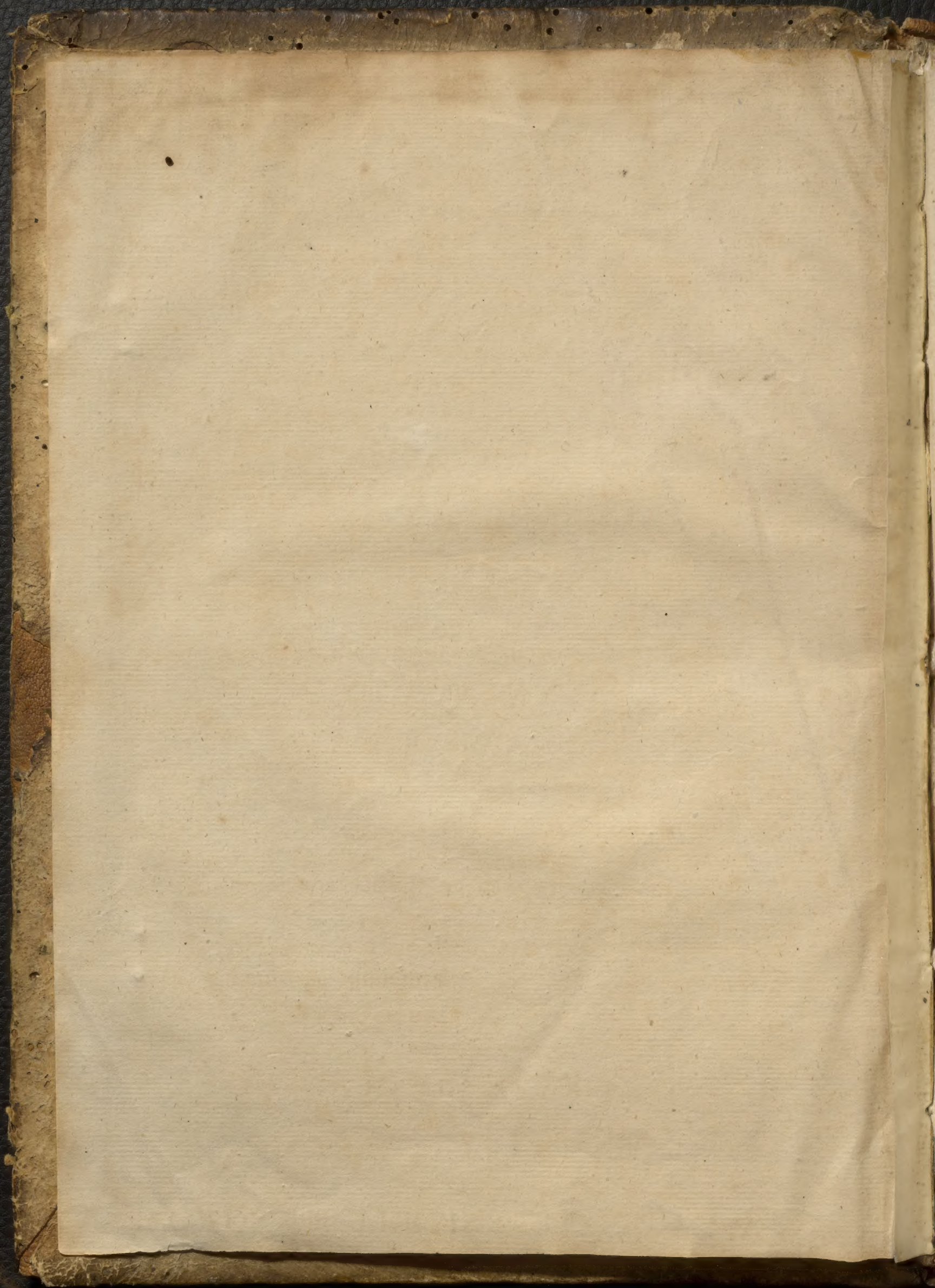
5326

£25

~~£25~~
at 29

June 29

In apit dialogus qui vocatur scrutiniū scripturarum.
Compositus p̄ Reuerendū patre domini Paulū de sancta
maria magistrū in theologia. Ep̄m Burgen. archicācella-
rū serenissimi p̄ncipis dñi regis castelle et legionis quē cō-
posuit post additiones positas ad postillam Nicolai de lyra
Anno domi. M^o. cccc. xxxiiij. etatis sue. anno. lxxxj.

Prologus.

Scrutamī scripturas ī quibus putatis
vitā habere eternā. et ille sūt que testi-
moniū p̄hibēt de me. jo. 4. x̄ps volens
iudeos instruere circa ip̄i⁹ cognitionez
in qua vita eterna consistit. iuxta id. jo.
14. hec est vita eterna vt cognoscāt te
deū et quem misisti filiū tuū. que quidē
cognitio per sacraz scrutiniū scriptura-
rum habet. de quo ps̄. beati qui scrutantē testimōia ei⁹.horta-
bat eos de huiōi scrutinio faciendo. dicēs. Scrutamī scriptu-
ras tē. Quibz verbis tria notant que ad cognicōnez x̄pi per
intelligenciā diuinā r̄pturaz requirunt. Vnū est q̄ miste-
ria x̄pi in sacra scriptura posita et tradita non sūt querēda
solū superficialiter et p̄functorie. s̄ diligenter p̄ modū scrutan-
tis. vt ver⁹ sensus littere clarius seu verius rep̄iā ad modū
illū qui rem latentem p̄ obscuritatē seu cōfusionē in aliqua
domo p̄ diligens scrutiniū vlt̄ rep̄ire. vñ Soph. p̄. deus in-
tendens iniqua cogitationū in iherl̄m occulte p̄petrata reue-
lare dicebat. In illo tpe scrutabor iherl̄m ī lucernis. p̄ lucer-
nas enī cōsueuerūt abscondita in latibulis seu obscuritatibus
rep̄iri. Quod quidē scrutiniū scripturarū in p̄mitia eccl̄ia
audientes apl̄oz doctrinā p̄manue exercebant. de quibz actū.
14. cotidie scrutātes scripturas si hec ita se h̄rent. Scdm
vero qd̄ ī p̄dicto verbo notat. est q̄ nō solū scrutādo scriptu-
ras ex scripturis sacri canonis. i. veteris testam̄ti sūt acapi-
enda testimonia x̄pi. s̄ etiam ab alijs scripturis apud ip̄os
hebreos autenticis. Et ideo dixit in quibus putatis vitam
eternā habere. q. d. Non solū scrutemī scripturas ī quibus
vere vitam eternam habetis. s̄. que in sacro canone ve. tes-
t̄ cōtinent. s̄ etiam illos in quibz putatis vitam eternā habere
sc̄z que apud vos sūt. sunt autenticē. licz in se autontatez nō
habeāt. que quidē scripture s̄t glose seu auctes talmudice et

The author of this work (Paul of Burgos) was a Spanish
Bishop and a Jew by birth. He embraced Christianity
in 1435, aged 82. He was Bishop of Valencia
Lyra was printed at Mantua, in 1474. but this is
to be an earlier edition than the one just mentioned.

alia scripta apud ipsos autentica. Ex talibus enim possunt fieri efficacia argumenta contra eos. Tū quia in nonnullis mysterijs diuinis quā ad aliqua quāque prophetabāt nescientes. ut legitur de Caſpha. 10. xi. Tū quia in iudicialibus et in disputacionibus dialecticis confessio aduersarij p̄ sufficiētē habet p̄bacionē. Si autē cōtra hoc dicat. q̄ scriptura talmudica et huiusmodi nondū erant tpe xp̄i scripta. Dicendū q̄ verū est quantum ad modū quo nūc sūt in voluminibus totalit̄ cōpilata seu ordiata s̄ erant scripta p̄ longū tempus ante xp̄i tpus et p̄ partes q̄si p̄ modū apocrifariū et postea fuerūt cōpilata seu cōiuncta et in libris publicis redacta sicut gradan̄ int̄ nos cōpilauit decreta. et etiā dicta scōrum que antea a magnis t̄pibus fuerūt edita. Et q̄ sic sit de talmudica cōpilacōne seu constructione habetur expresse a Rabimoyse in suo deut̄. qd̄ est liber magne auct̄is int̄ eos in pte p̄hemiali ubi p̄ncipalit̄ agit de talmudica auct̄e de tempe quo cōpilatū seu constructū fuit. ¶ Tercū qd̄ in p̄dicto vbo notat̄ est. q̄ p̄ scrutiniū scripturarū cōtra iudeos nō est querendū sensus mysticus. s̄ solū l̄ralis a quo enī solo fm̄ auḡ. cōtra donatistas. et in alijs locis efficaciter sūt argumētū. Et ideo subdit. Ille sūt que testio p̄hibent de me. Testimo p̄bacionem dicat manifestam q̄ ex solo sensu l̄rali scripturarum ut dictū est habet. Si autē cōtra hoc d̄ q̄ sensus l̄ralis qui ex p̄maria significacōne p̄ vocē accipit nō indiget scrutiniō cum talis sensus se statim offert intellectui. Et ideo de tali sensu improp̄e dicetur. Scrutamini scripturas. sufficēt enī dicē. Legite seu intelligite scripturas. Dicendū q̄ licet sensus l̄ralis sacre scripture ex significacōne p̄maria p̄ vocē accipiat. Non tamē ex h̄c sequit̄ q̄ scrutiniō nō indigeat ad verū l̄re intellectū rep̄riendū. Sūt. ei in sacra scriptura multe dictiones equoce significātes diuersa q̄ ad hoc ut sciat̄ s̄b q̄ s̄sū accipi debeat requirit̄ scrutiniū rōnis. Sicut in scripturis sūt aliqua pabolice tradita in quibus aliqd̄ p̄prie. aliqd̄ figuratiue tradit̄. Vnde ad sciendū quō debeat accipi requirit̄ scrutiniū. Si. nihil cū veritas alicuius scripture l̄ralit̄ intellecta. videt̄ vitia alteri repugnare. qd̄ sepe cōtingit in sacris scripturis ad l̄ram intellectus oportet recurrē ad indaginē rōnis. ut repugnācia inter sacras tollat̄ auct̄es. que et multa filia occurrūt cōtra iudaicā cecitatē disputādo ut infra patebit. quoz respectu et filium r̄e xp̄us dicit. Scrutamini scripturas t̄c. Vñ

ad i. p̄p̄as

Crīsoſt. ſup h^c verbū dīcīt. Non autē ad lectionē ſimplicem ſcripturārū ſ; ad ſcrutacōnem exquisitā eos mittebat. quia ea q̄ de eo dicebant i ſcripturīs deſup obūbrabant. nec i ſiſtīe expmēbant. ſ; velut quidā theſaur² recōdebant. **h**ec ille. Que quidē obūbracōes p equiuocacōes et apparētes contradiccōnes et huiōi i mīsterijs xpī pſertim in antiquo testamēto tradītis ſepe occurrūt. ppter que pprie xp̄s eis papiebat ſcrutamini ſcripturas. **S**z attendendū quia ipſi iudei ſpecialit^r phariſei non ex toto corde exquirebant xp̄m vt eum veracit^r agnoſcerent. ſ; potius vt occasionez eum repellendi inuenirēt. Ideo in ſcrutatio ſcripturarū non de eis verificat^r verbum p̄dictū. ſ. bñi qui ſcrutant^r testimoniā ei² in toto corde exquirūt eū. n̄ enī ex tōp corde requirebāt eū. ſ; pot² de eis arca hoc p̄pē dī illud p̄s. **S**crutati ſūt mīqtates. talit^r ei ſcrutati ſūt ſcripturas vt ex eis niterent^r negare xp̄m eē meſſiā. ⁊ ſic de eis verificat^r illud qd̄ ſequit^r. defecerūt ſcrutātes ſcrutatio. **I**n tētio ergo h² tractat² ē p̄mo diſcurrē p errozes iudeoz pſertī p̄ncipales quib² ipedimē ſeu retrahimē a cognitōe veri meſſie oſtēdendo p verū ſcrutiniū ſcripturarū q̄ ip̄e eſt ver² xp̄s. et q̄ ip̄i inique ſcrutantes defecerūt ſcrutatio. **S**cdo quia n̄ nulli etiā veram fidem habentēs de quibuſdā etiam in ſacris ſcripturis p̄tentis. vel que ab ecclīa ſeu doctorib² ſacris tradimē quozū rōnem ignorant ſepe mirant^r ſic ex quadā deuotione talīz rōnez ſare appetentes iſta ſcrutant^r. **I**uxta ill² p̄s. mirabilia testimonia tua. ideo ſcrutata eſt anima mea. **I**ocarco ad taliū deuotionē excitandaz eozū admiracōnem rationabilit^r ſoluendo. **S**cdo loco p̄cedet. **V**nde p̄ns tractatus in duas ptes diſtinguit^r. quozū p̄ma in forma dialogi composita eſt. vt p vni² aduerſariū inquisicōez et alterius diſcuſſionem veritas clarit^r eluceſcat. **I**n qua quidē altercatione noīe Sauli iudeū ſeu phariſeum noīau. eo q̄ inter perſecutores doctrine xpī Saulus fuit p̄cipuus. **D**e ip̄o enī legīt Saulus enī adhuc ſpirans minaz et cedīs in diſcipulos dñi vt act. ix. caplo. **C**atholicū vero ſub noīe pauli volo eē cognōtatum. de quo legīt act. p̄dicto caplo. paul² aut magis inualeſcebat et pfundebat iudeos qui habitabāt damasā af firmans qm̄ hic eſt xp̄s. **S**cda vero ps modo p̄cedit didaſcalico in qua fidelis poſt fidem ſuſceptam tanq̄ diſcipulus de quibuſdā in ſacris testimonijs ſcripturarū cōtentis ſcrutatio

Inter libri b9.

Distinctio

mirat et a magistro iam in catholica doctrina erudito. horz declaracōez seu intellectū deuote petit. a quo horzū declaracōez recipiēs deuotior reddiē. Et qz ad utrūqz scrutiniū p̄dictorū recte agendū auxiliū requiriē diuinū. Ideo p̄cor cū p̄s. da m̄ i intellectū et scrutabor m̄adata tua. vt sic ad m̄adatorū diuinorū meritoriā custodiam attingē merear de qua subdit. Et custodiam illa in toto corde meo. per quā custodiā ad sumāz retribucōez deueniē. Juxta illud. in custodiendis illis retributio m̄lta. quā nobis p̄cedat xp̄us dei filius. Amen.

Presens aut tractat⁹ diuidiē p̄ distincōes. distincōes vero p̄ capl'a modo infra scripto.

In capit ergo distinctio p̄ma de scrutinio scripturarū. de hijs qui saluādi l' redimēdi erāt p̄ xp̄m in lege p̄missū. et continet quatuor capitula.

In capitulo p̄mo ostendiē qz nō solū iudei seu isrl'itici qui de gñe iacob descenderūt fm carnē saluādi erāt seu redimēdi p̄ xp̄m. s; etiā de alijs nacōibz erant saluandi. et quō non om̄s isrl'itici saluandi erāt. s; valde pauci eorū.

In caplo scōdo p̄ueniē obiectōes p̄tra p̄dicta cum earum solucionibus.

In caplo tercio ostendiē qz p̄ messiaz erant r̄uēdi et scādalizandi p̄ncipales seu maiores ⁊ etiā ppl'ares ppl'i isrl'itici.

In caplo. iij. ostendiē quō diuisis significacōibus horz terminorū. isrl'. et iuda. et iacob. ⁊ huiōi. vtendū sit in explicacōne sacraz auctoritatum.

Sequit capitulm p̄mum. Quod non solum iudei. sed de omni natione homines saluandi erant.

Saulus.

O Paule audiui qz m̄gr tuus dū vueret dicebat m̄gris nostris. Scrutamini scripturas i quibus putatis vitā eternam habere. ip̄e sunt q̄ testimoniū p̄hibēt de me. S; scrutādo scripturas manifeste rep̄io qz solus ppl's isrl'iticus qui p̄prie dicit ille. qui a iacob fm carnē descendit per messia p̄missum erat saluandus. legiē enī p̄sa. iij. In die illa. s. tempore messie vt cōiter exponitur. erit germen domini in magnificencia et gloria et fructus terre

sublimis et exultatio hijs qui saluandi fuerint de israhel. et
 qd hoc se extendat ad omnes israhelicos habet ysa. xlv. vbi habet
hic. In dño iustificabit et laudabit omne semen israhel. et qd hoc
 salus se non extendat ad alios populos habet expressse ysa. lx. vbi
hic legit. Ecce tenebre operiet terram et caligo populos. Super te
 autem orietur dñs. et gloria eius in te videbitur. que quidem prophete
 cõiter exponunt de salute per xpm fienda. Ex quibus et multis
 alijs manifeste patet qd saluandi per messiam debet esse solus de fi
 lijs israhel seu iacob quorum patribus facta est promissio. et qd omnes
 israhelici tales saluandi sunt per eum. Cum ergo nazarenus quem
 tu predicabas hoc non fecit. multi enim de populo israhelico ymo ma
 ior pars eorum nec fuerunt nec sunt per eum saluati ut est notum. unde
 patet qd ille non fuit messias in lege promissus. Et hanc potissi
 mam rationem inducit iste famosus magister in lege moysaica et
 pharia pitissimus. s. Ra. mo. egiptius in suo dextro. in li. de in
diab. titlo de regibus et bellis eorum. caplo. xi. vbi sic. Ihesus
 nazarenus ymaginatus est esse messias. et fuit interfectus per iu
 diciu et infra. volenscludere nazarenu non fuisse messiam ait
 sic. Nam omnes prophete locuti sunt qd messias est redemptor et sal
 uator eorum. et congregator eorum. Et iste dedit occasionem ad per
 dendum israhel gladio et dispergendu reliquias eorum et ad supprimen
 dum eos. hec ille. et sic vides qd per scrutiniu scripturarum in hac
 materia loquendu testimoniũ repit. non pro te sed contra te.
R.º Paulus. Osaule ad auctes sacre scriptu
 re quas allegas et reape teneor. Respondebo tibi primo. et de
 inde dicam ad dicta Ra. moysi. licet ex talibus non vales se
 me sumere argumentum cum sit de professione tua. sicut nec
 ego ex dictis doctorum nostrorum possum efficere contra te arguere.
 nisi forte ex rationibus in illis contentis. primo ergo ad auctes sa
 cras quas scrutatus fuisti extra me tibi respondeo qd defecisti
 in hoc scrutinio. multi enim sacra eloquia obmisisti ex quibus
 oppositum illius quod intendis haberi potest. Sunt enim auctes
 quod plime manifeste testantes qd non solus populus quem dicit israhel
 cum. sed etiam alie nationes per mundum disperse saluande erant per
 xpm. vñ et iacob patriarcha qui primo prophetavit de xpo ven
 tiro. Gen. xlix. caplo dicēs. Non auferet sceptru te. donec
 veniat dñs qui mittendus est. statim subdit. qui est expectatio
 gentium. Et ysa. xi. caplo de ipso legit. Radix yesse qui stat
 in signu populorum ipsum gentes deprecabunt. alias requirer. Itē

zacharie. ij. Et congregabunt gentes multe in die illa et erunt michi in populum quod ad litteram secundum omnes intelligitur de tempore messie. que quidem extensio saluandorum per christum clarius traditur ysay. xlix. ubi de deo ad suum christum loquente sic legitur. pax est ut sis michi seruus ad sustentandas tribus iacob et feces israel ouertendas. dedi te in lucem gentium ut sis salus mea ad extremum terre. Que quidem auctas manifeste ostendit quod saluatio fienda per christum non erat restringenda solum ad populum ex israel descendentes secundum carnem. sed potius extendenda ad ceteras nationes gentium et ceteras regiones terre. Cuius extensionis rationem assignat Rabbi tui antiqui si bene dicta eorum scrutatus fueris.

Saulus. Dic michi primo ubi habes istam extensionem ex dictis magistorum nostrorum antiquorum. Et deinde contra dicam tibi in alijs in tua responsione stentis.

Paulus. In glosa illa magna super gen. que glosa apud vos dicitur veresich rabba in capitulo xli. talis questio mouetur. scilicet an poterit dici de deo seu de messia quod sit acceptor personarum. Et respondetur ibi absit. sed omnes confitentes ei corde ore et ope saluabuntur. scriptum est. 1. iere. xxxij. In diebus illis saluabitur iuda. scilicet. confitentes. Et hoc est quod dicitur 1. ysa. dedi te in lucem gentium ut sis salus mea usque ad extremum terre. hec in glosa. Ex qua glosa manifeste habes duo. unum est quod lex christi seu eius salus erat extendenda. non solum usque ad iherosolimam et iudeam sed et ad indeos et israeliticis. sed etiam usque ad extremum terre et ad nationes. Aliud est quod deus esset acceptor personarum si confitentes ei ore et corde et opibus. etiam si non essent israelitici secundum carnem non essent saluandi per christum. Et sic habes extensionem predictam. et eius rationem per tuos magistros.

Saulus. Posito quod deus saluaturus esset per messiam omnes recte credentes et bene operantes. etiam si ex alijs nationibus descenderet per ut tu asseris ex hoc non tollitur. quoniam omnes israelitici a iacob secundum carnem descendentes saltem ipsi messie contemporanei et eorum successores nemine excepto per ipsum messiam debere saluari. legitur enim michee. ij. aggregatione congregabo iacob. totum te in unum conuocabo et reliquias israel. pariem ponam illi quasi gregem in ouili. Et infra. transibit rex illoz coram illis et dominus in capite eorum quod ad litteram intelligitur de christo. totum iacob aggregaturus seu redempturus. Ideo ysa. xlv. In domino iustificabitur et laudabitur omne semine israel. prout super tibi allegavi quod loquitur de ultia

redemptōe fm om̃s. Ex quibz habes q totū iacob et om̃s ex
semie isrl' erant iustificandi ⁊ laudādi p xpm. Ex istis igit̃
et multis alijs filibus habet manifeste q xpus tuus n̄ fuit
ille de quo loquunt̃ pphete cũ mlti vñio maior ps de semie
isrl' non solum nō sūt redēpti seu agregati p ipm. sed pot̃
mēfecti et dīpersi. et quasi cōsumpti p eum. put Ra. moy.
p̃dict̃ dīcīt vt sup̃.

Paulus. Defecisti
saule in hoc scrutinio sic et in p̃cedenti. Si enī bene scrutatus
fuisses scēpturas m̃āifeste repisses q non om̃s isrlitici. s. fm
carnem descendētes ab isrl' erant p xpm redimēdi seu saluā
di. s. valde pauci ex eis respectu remanēcium. Saul.

Indica michi auctes sacras hoc dicentes.

Paulus. Legit̃ enī ibere. iij. Cōuertamī filij re
uertētes ait dñs. quia ego vir vester et assumā vos. vñm
de ciuitate. et duos de cognacōe et introducam vos in syon.
et dabo vobis pastores iuxta cor meū et pascent vos scēda
et doctrina. Que quidē verba intelligenda sūt de vltima re
demptiōe que p messiam erat explenda. non aut̃ de redēpti
ōe a captiuitate babilonica put quidam false extinauerūt
Legit̃ enī in eodē contextu. In illo tpe vocabūt ihrlm solū
dñi et agregabunt̃ ad eam om̃s gentes in noīe dñi. Et ideo
Ra. saul. expositoz vester in libro qui dī Canchedoz ī caplo
helech. verba p̃dicta. s. assumāz vos vñū de ciuitate et duos
de cognatione exponit de vltima redemptiōe p eos expecta
ta. dīcīt enī sup̃ verbū p̃dictū ibere. sic. Eligam iustos et in
troducā eos in syon. Ex quo patz q in redēptiōe p mes
siam fienda nō om̃s isrlitici erant saluandi. s. solū iusti qui
erant pauci respectu iūstoz qui remanebāt sine redēptiōe
Et iō dīcīt vñū de ciuitate et duos de cognatione. q. d. valde
pauci eligent̃ ex mltis. Item in eodē caplo helech quidaz de
antiquis talmutaz alias talmudicoy dīcīt. q sicut de sexcen
tis milibus qui egressi sūt de egipto nō intrauerūt terram p
missionis nisi duo tñ. s. Caleph et iosue. Sic erit in tempe
messie. nā scriptū ē Ozee. ij. Canet sibi iuxta dies iuuetutis
sue et iuxta dies ascensionis ei⁹ de terra egipti. hec ille. patz
igit̃ ex dictis illoz q tpe messie pmissi valde pauci redimen
di erāt de p̃plo isrlitico respectu nō redēptozū qd est ppositū.

Capl'm scdm de obieccōibz p̃tra p̃dicta ⁊ eaz solucōe.

Saulus.

Ego ostēdi tibi p̄ sacras auctes q̄ solus ppl's isrl'itico
erat p̄ messiam redimend^o. et q̄ om̄es illius ppl'i per
ip̄m erant p̄secuturi redēptionē. ut patz p̄ auctes per
me allegatas. Si tu ergo michi p̄ponis alias auctes que vi
dent sonare oppositū. Dic ergo michi quō possit ex istis auc
toritatib^o p̄rietatē tolli. manifestū ē enī q̄ nō p̄nt due verita
tes adinucē p̄trariari.

Paulus.

Ad p̄trarie
tatem tollendā a sacris eloquijs. tam circa p̄dicta q̄ etiam
circa multa alia oportz p̄supponē q̄ adscrutandū verū intel
lectū in sacris eloquijs contentū requirē scrutari significa
ta v̄boz seu noīm et aliaz dictionū in eis contentaz. s. an
sint vniuoca sicut hoc nomē lignū vniuoce dē de quolibet re
de qua non solū hoc nomē lignū. s. etia ratio ei⁹ verificat. v̄
sit mere equuoca sicut hoc nomē canis q̄ de aliquo fidere et de
aliquo aīali dē quibus non ratio p̄ nomē significata. s. solū
nomē est cōe. an. s. sint non mere equiuoca. s. a p̄silio seu p̄
trāslacōez. ut cum hoc nomē equus dīcē de equo vero qui est
quoddā aīal. et etia de equo in pariete picto i quib^o licz ratio
sbe sit diuersa. est tamē inter eos aliqua silitudo. s. figuralis
Et iō talia nōia nō dicuntē m̄ere equuoca s. accomodata seu
trāslata. Et quia in sacris eloquijs inueniuntē n̄sitē et diuise
equiuocacōes. Idcirco oportet inquirē diligētē sigificationes
dictionū ad veritatem sine p̄trarietate extrahēdam q̄ etiam
doctores tui videntē sentire.

Saulus.

doctores nostros hoc sentientes.

Paulus.

Ille tuus magn⁹ m̄gr. s. Rabimoyse egipcius in p̄ma
pte sui libri de directōe p̄plexorū in p̄hemio vbi agit de intē
tione sui opis sic ait. in libris p̄phetarum inueniuntē nomia
mere equiuoca que intelliguntē a simplicib^o seu ignaris de p̄
marijs sigificatis p̄ talia nōia. Sunt etia nōia accomodata
s. equiuoca seu a cōsilio trāslata que intelliguntē a p̄dictis de
re p̄ma a qua fuerunt trāslata seu accomodata. hec ille.
Que quidē distinctio noīm licz plen⁹ et clar⁹ a n̄ris docto
ribus tradit. allego tamen tibi p̄dictū Rabimoysem quia
scio q̄ eum recipies pot⁹ q̄ doctores n̄ros.

Saulus.

Applica ista ad p̄positū. s. ad tollendā p̄trarietatem p̄
dictaz auctū. quarū quedā p̄ me. alie vero p̄ te sūt allgate.

Paulus.

Si diligētē scripturas sacras

fueris scrutat⁹ repies q̄ filiatio in scripturis nō vninoce ac-
cipiē. s; equoce seu accomodate vl' trāslate a consilio. Qñq;
enī accipit filiatio fm carnalez gñacionē. vt gen. v. de adam
et Seth et alijs legiē. genuit filios ⁊ filias. et sic in pluribus
alijs loas. Qñq; vero filiatio accipit p filiatione spūali. ⁊ h̄
dupl'r. quia aut in bono vt cum dicit. iij. Re. iij. filij pphē
taꝝ sedebāt coram eo qđ intelligitur de filiatiōe discipline seu
doctrinē. fm quā illi qui sequebant⁹ doctrinā seu disciplinā
pphetaz dicebant⁹ eoz filij ppter patrū unitatiōem seu similitu-
dinē. licz ab eis nō essent gñati carnalit. In malo vero cum
dicit job. xl. Ipse est rex sup om̄s filios supbie. quā quidē fi-
liatiōez manifestū est non esse intelligendam fm carnalē ppa-
gatiōez. tali enī modo supbia non generat. vnde intelligēda
est hęc filiatio fm sequelā. Supbi enī sequunt⁹ passiōez seu
motū supbie sic filij nāles vt plimūz sequunt⁹ mores patꝝ.
fm quā distinctiōem filij isrl' qñq; intelligunt⁹ in scriptura
illi tñ qui de iacob descendent fm carnē. vt dicit exo. pmo.
hec sūt noīa filioꝝ isrl' qui ingressi sūt egiptum cū iacob qđ
intelligit solū de filiis isrl' fm carnis gñationem. put decla-
rat cum ibidem subdit. Om̄es aīe que egressę sūt de femore
iacob. Qñq; vero per isrl' seu filios israhel vl' semen isrl' in-
telligunt⁹ illi qui sequunt⁹ verū cultū dei israhel. etiā si non
sint ab isrl' seu iacob carnaliter descendentes. vñ ysa. xliij.
vbi agit⁹ ad lram de mltiplicatiōe ppli israhel p vocationem
genuz ad fidem dei que p effusione spūs sancti facta est. de
qua dicit. effundam spm̄ meum sup semē tuū ⁊c. ⁊ germina-
bunt inter herbas quasi salices iuxta fluētes aquas. In eo
dem orextu ostendit q̄ hęc mltiplicatiō semis israhel seu iac-
cob nō est intelligenda fm carnalem ppagationem tñ. vnde
ibidem statim subdit. Iste dicit dñi. ego sum. et ille vocabi-
tur in noīe iacob. et hic scribet in manu sua dñi. et in noīe
isrl' assimilabit⁹ in quib; vbis distinctio p̄dicta declarat⁹ di-
ligentē scrutati. Naz p hoc qđ ait iste dicit dñi ego sum. intel-
ligit⁹ de isrl'ita fm carnem. talis enī potest dicere dñi ego sum
Juxta illud deutro. xxxij. caplo. ps dñi popul⁹ eius. et isrl'
funiculus hereditatis ei⁹. vnde et de isto etiā fm p̄mariā sig-
ficatiōez dicit. Et ille vocabit⁹ in noīe iacob. Cum aut sub-
dit. et hęc scribet in manu sua dñi. intelligit⁹ ille qui p imi-
tationem opis dicit⁹ esse isrl'it⁹ seu de iacob. etiā si non

per carnalem generationem. per manus enim in scripturis sacris operationes intelliguntur. ut cum dicitur in psalmo. Innocens manibus et mundo corde. unde cum dicitur. et hic scribet in manu sua domino. intelligendum est quasi dicitur. Hic et si non potest dicere domini ego sum. nec etiam vocari nomine iacob eo nomine quo alius supponitur qui israeliticus est secundum carnem suam. scribet tamen manum suam domino. scilicet adherendo ei per operationem. et ut ostendat quod talis potest nominari et etiam cognosci israeliticus statim subdit. Et in nomine israel assimilabitur. Et in hebreo habet cognoscibilis. quod dicitur. Hic qui per operationem debet dici esse dei. etiam nomen israel meretur per quendam similitudinem seu cognoscibilis. Ex quo habes quod sub nomine israel potest intelligi in scripturis. etiam ille qui non per carnis propagationem descendit. sed tantum per similitudinem operationis. et sic intellexit illum passum magistri tui.

Saulus.

Ostende michi

obsecro unde magistri nostri intellexerit istum passum illo modo quo tu dicis.

Paulus.

Quere Rabisalo.

doctorem et magistrum tuum qui in glo. sua super ysaia ad lraz super istud verbum. Et in nomine domini assimilabitur. sic dicitur. isti sunt qui convertuntur de gentilitate ad fidem israel. hec ille. et sic habes propositum. scilicet quod imitatores israel seu iacob secundum fidem et rectam operationem licet sint de gentilitate conversi ad fidem nomine israel nominandi sunt. ut dictum est per patrem ex auctoritate ysaie allegatum. Et glo. Rabisal. qui apud te doctor authenticus est. de quibus intelligenda sunt verba prophetarum per te allegata. per que dicuntur omnes filii iacob seu israel saluandi per messiam. Per istos enim intelligendi sunt illi qui secundum fidem et operationem descendunt de israel et iacob cuiusque nationis sunt. non autem illi qui secundum carnem solum ab israel et iacob descendunt. tales enim non sunt vere seu simpliciter dicendi israelitici nec de iacob descendentes nisi secundum quod scilicet secundum nomen tantum.

Saulus.

Alii qui de israel

seu iacob descendunt secundum carnem. licet non sint filii israel per imitationem fidei et operis per te dicis. tamen adhuc verius debet dici filii israel sic filius alicuius per carnalem generationem verius dicitur filius eius quam adoptivus.

Paulus.

Ratio

tua et si haberet locum in rebus corporalibus. non habet tamen in spiritualibus in quibus vera filiatio non secundum bona carnalia seu etiam temporalia attendi debet. sed secundum bona spiritualia. ut patet de filiis prophetarum qui non in bonis primis temporalibus succedebant prophetis. sed in bonis spiritualibus. scilicet in dono prophetie. Et ideo proprie loquendo

noīatio isrl'is seu iacob que est fm imitationē fidei et opis
pprior est et verior noīatio q̄ ad spūalia. q̄ noīatio israhel
que est fm carnis ppagatōez. vnde tales filij vere et simpli-
ter dicunt filij isrl' in spūalibz. Illi vero qui tm fm carnales
generacōez descendūt non sūt simpliciē dicendi filij isrl' nisi
tm fm quid. s. fm carnem seu nomiācōez tm. put iam dic-
tum est.

Saulus.

Numquid habes. aliquā
auctem in qua hec dicta tua fundent.

Paulus.

Psate. xlvij. legite. audite hec domus iacob qui vocamī
nomie isrl' et de aquis iuda existis qui iuratis in noie dñi. et
in deo isrl' recordamī. non in veritate nec i iusticia. Ex quo
patz q̄ illi qui iurabāt in noie dñi. nō in veritate nec i iusti-
cia non erant pprie dicendi isrl'. s. solū nomie. tales enī. s.
qui iurant in nomie dñi nō i veritate nec in iusticia irreue-
rent se habent ad deum. vnde talibz ppheta dicebat. audite
nūc dom' iacob qui vocamī noie israhel. q. d. licz estis de do-
mo iacob fm stirpem gnationis. non tamē estis veri isrl'i.
Et licz vocamī tali nomie. quia nō re s. noie solū estis isrl'i-
ta. Et de talibz etiā dicit **Osee. pmo.** voca nomē ei' nō ppl's
meus. In quo ostendit q̄ illi qui a deo recedūt fm opationē
et fidem nō sunt pprie dicendi. popul' eius. licz a patribz deū
colentibus descendant. sicut ibidem filius qui fm carnem a
ppheta descendebat vocabatur non populus meus.

Caplin. iij. in quo ostendit q̄ p messiam erant ruendi ⁊
scandalizandi pncipales seu maiores et etiā ppl'ares populi
isrl'itici.

Saulus.

Licet filiatio fm fidem et opationem put tu dicis sit
potior et dignior q̄ filiatio fm carnalem gnationem
saltem in spūalibz. nichilomī tamē filiatio illa que
fm carnem est non est in tantū eienda q̄ totaliter amittat
bona pna saltem tpalia. Et ideo ratio **Rabunoyfi** quam
tibi allegavi supius in suo vigore manet. dicit enī q̄ occasio
ne illius quem tu dicis messiam isrl' est dispersus p orbem ⁊
destructus ⁊ oīno deiectus qd est signū manifestū ipm naza-
renū non fuisse verū messiam in pphetis pmissū. cum null'
ppheta videat dicē q̄ p verum messiaz talia mala pangerēt
in populo isrl'itico qualitercūq̄ israhel intelligat.

Paulus.

Licet ut dixi tibi dicta magistrorū

tuorum non sunt a me accipienda tanquam habenda autem contra me. Concedo tamen magistro tuo predicto quod occasione veri messie quem ego predicto populus tuus est dispersus per orbem et destructus et omnino electus. hoc non est signum ipsum dominum iesum nazarenum non fuisse eorum messiam in prophetis promissum. sed potius est verum signum scrutantibus scripturas ocludens oppositum. scilicet quod ipse fuit et est verus christus in prophetis promissus. nam causa dispersionis et destructionis seu deiectionis iudeorum precipua fuit occisio christi quam nequissime perpetraverunt putantes potestatem haberi ex antecessoribus seu hyistoriarum authenticis. Si enim ipsum nazarenum in christum recepissent et in penam huius redemptionis destructionem et alia mala paterentur. tunc videretur habere locum ratio magistri tui. Sed quia oppositum contigit. scilicet quod postquam eum contempserunt elegerunt et occiderunt predicta mala deveniunt eis. Idcirco ratio tua magis facit contra te si bene consideras.

Saulus.

Indica michi

obsecro vniuersos quod per peccatum mortis nazareni iudei fuerit destructi et dispersi.

Paulus.

De hoc quod per occisio-

ne iudei meruerunt destructionem et electionem et cetera predicta habendus est sermo inter me et te separatim domino procedente. quia hoc requirit scripturarum scrutinium singulare. Sed ad primum sufficit michi ut tibi ostendam quod si bene scripturas sacras scrutatus fueris manifeste repies quod ipse messias futurus erat in scandalum et laqueum israel et iherusalem. Et hoc quoniam ad papuos eorum. scilicet ad status superiores et etiam quoniam ad populares seu vulgares. de ipso enim christo legitur ysa. viij. Et erit vobis in sanctificationem et in lapidem offensionis et petram scandali duobus domibus israel. et in laqueum et in ruinam habitantibus in iherusalem. Ex quo habes quod ille messias qui futurus erat in iustificationem confirmatus de eos in bono qui adhererent ei. ipsemet futurus erat in laqueum et lapidem offensionis et duabus domibus israel. scilicet regali et sacerdotali qui sunt principales status in israel sicut in qualibet natione. quas dominus domos israel propter suam incredulitatem iusto iudicio fecit rueri. Si vero futurus erat ille in laqueum et ruinam habitantibus in iherusalem. scilicet cunctis seu vulgari populo. quia in ciuitate iherusalem ubi christus passus est omnes tales fere ruerunt per infidelitatem licet non omnes. unde statim sequitur ibidem. et offendunt ex eis plerumque. quod non omnes. Ex qua autem manifeste habes quod messias expectatus et promissus debebat esse occasio offensionis et scandali duobus populis statibus israeliticis et et in ruinam

plurimis vulgaribus populis de habitantibus in iherusalem modo predicto

Saulus. Hec auctas per te allegata non solu-
dit apostolus tuum propter duo. primum quia hic non loquitur de mes-
sia. sed de deo. Immediatè enī ante illa verba dicebat propheta.
dominum exercituum ipsum sanctificate. ipse pauper vester et ipse ter-
ror vester. Statim subdit. Et erit in sanctificatione. scilicet ille deus
quem sanctificabitis de quo loquor. Ex quo patet quod de deo non
de messia loquitur. Secundo quia ille dicitur dominus de quibus loquitur
ysaias fuerunt domus phastee filii Romelie regis israel quas
fecit deus ruere per ozeam filium hela. iiii. **R. xv.** Et domus ozeam
filii hela quam cum toto regno israel fecit deus ruere per Salmāna-
sar regem assiriorum. iiii. **R. xviii.** unde si bene consideres aucto-
ritas predicta non faciunt per te.

Paulus. Ad
primum quod obias tibi respondeo quod deus et christus seu messias secundum veram
fidem quam predicō non sunt duo. sed unus. et idem deus et homo.
et idem propheta loquendo de deo dicens. dominum exercituum ipsum sanc-
tificate. et submittendo. Et erit in sanctificatione. scilicet de christo pla-
ne potest intelligi qui idem est cum deo. quia tamē scio quod hoc
erit tibi duum ad credendum pronunciat. et est tante arduitas quod
requirit singulare et diligens scrutinium scripturarum. Idcirco
placet ut supersedeam ad primum de ista inquisitione sicut de alia
supradicta. scilicet de occasione christi donec habeam colloquium speciale
circa deitatem christi. ubi divina gratia inspirante intendo tibi per
suadere ratione et ostendere auctoribus sacris. quod secundum veritatem
christus seu messias est verus deus et verus homo.

Saulus. Licet firmiter credo quod non persuadebis
mihi nec etiam ostendes quod promittas cum sis contra totam rationem
et sacras auctoritates. tamē placet supersedere ad presens de hoc ut
per se fiat de eo inter te et me altercatio sufficiens. unde responde
mihi pronunciat ad secundum.

Paulus. Ad secundum
respondeo tibi quod dicere quod iste dicitur dominus de quibus propheta loquitur.
de domo phastee filii Romelie et de Ozeam filio hela qui fue-
runt reges israel non est convenienter dictum. cum quia sicut in
regno iuda licet fuerint multi reges israel successivè. non
tamē propter hoc dicuntur multe domus regie. sed tamen dicuntur una
domus. scilicet domus dauid. unde in capitulo precedenti propheta loquens
achaz regi qui a magnis temporibus post dauid regem successerat
dixit ei. audite nunc domus dauid. presupponens quod domus regia
eadem erat a tempore dauid et contra. Et similiter habet in alijs locis.

Sic in proposito dicendum est de regibus israel. scilicet quod licet phassee filius Romelie et Ozeas filius hela fuerint duo reges in israel successiue. non tamen dici debent due domus regie cum eade sit domus regia regni israel. tum quia licet phassee filius Romelie una cum Rasini rege Syrie ascenderint in iherusalem contra achaz regem iude. ut habetur. iiii. R. ix. de qua conuersa ysaias loquitur super eodem capitulo. Ozeas autem filius hela non legitur habuisse agere aliquid contra achaz seu ezechiam nec aliquid contra regem iude. Et ideo non apparet ratio quare de ozea seu eius domo in hoc loco fieret mentio. vnde manifestum est secundum serie littere quod illud quod propheta loquitur de duobus domibus israel non est intelligendum de duobus regibus per te allegatis. sed de duobus domibus. id est duobus statibus principalibus. scilicet regio et sacerdotali modo predicto intelligendo. quibus idem deus seu idem christus qui debebat esse in sanctificatione. scilicet iustis fidelibus. idem ipse habebat esse in lapide offensiois et petra scandali terre. non credentibus. unde ex predictis diligenter consideratis possent tolli strarietates que apparent in auctoribus sacris de israel et iacob et huiusmodi loquentibus in materia redemptionis seu saluationis israelis seu iude et huiusmodi. attribuendo singula singulis secundum diuersitatem significationum superdictarum iuxta exigentiam materie.

Capitulum. iiii. in quo ostenditur in speciali quod diuersis significationibus horum terminorum israel iuda et iacob et huiusmodi utendum sit in expositione sacrarum auctoritatum.

Saulus.

Quoniam multipliciter sensum seu significationem in una scriptura seu dictione parit ambiguitatem seu deceptionem et argumendi tollit firmitatem. secundum quod aliquae fallacie in dialecticis assignantur. Debet ergo dari circa diuersa significationes predictorum terminorum aliqua regula seu mensura secundum quam possit intelligi qualiter singula significationes singulis casibus seu materiis debeant applicari quod videtur valde difficile. vnde diuine functiones tue non videntur sufficere ad tollendam strarietatem absque omni fallacia seu ambiguitate a sacris auctoribus de predicta materia loquentibus.

Paulus.

Vnde recte scrutanti scripturas non est difficile regulam seu rationem dare. quia talis ambiguitas seu strarietas tollatur.

Saulus.

Indica michi que dicas sufficienter ea

declarando.

Paulus.

Si circa hoc recte sac-

cras scripturas scrutatus fueris. auctores reperies q̄ in scrip-
turis sacris de hac materia loquentibz varijs ⁊ diuisis modis
israhel et iacob seu iuda sūt intelligendi saltem v. modis.
Est enī vn⁹ modus qñ scripture loquunt de redemptione isrl'
ostendēdo ip̄i⁹ redemptoris. s. ip̄i⁹ messie originem. et talis
oportet q̄ isrl' intelligat̄ pprie fm̄ gn̄ationē carnalem. vt cū
dicit̄ de xpo venturo. ysa. lxxv. traducant de iacob semen. et
de iuda possidentes montes meos. Et ysa. xj. Egrediet̄ vir-
ga de radice yesse tē. et sic de filiabus. Est etiā alius modus
s. scdus fm̄ quē scripture loquunt de hys qui fuerūt p̄mi et
p̄ncipales coopatores in misterio redemptōis cuz ip̄o messia
seu xpo. s. in diuulgando eius fidem et doctrinā. ⁊ in talibus
intelligendū est israhel seu iacob vtroqz modo simul. s. fm̄
carnem et fm̄ spm̄. vt cū dicit̄. qui egrediant̄ impetu ab ia-
cob implebunt totū orbē semine. ysa. xxvij. Est etiā ali⁹ mo-
dus. s. terci⁹. quādo scripture loquunt de suscipientibz redēp-
tōnem seu saluationē effectualit̄. vt cum dicit̄. isrl' saluat⁹
est in dño salute eterna. ysa. xlv. et michee. ij. caplo. Cong-
gatione aggregabo iacob totūz te. et sic de filiabus. Et in hys
oportet q̄ intelligat̄ isrl' fm̄ sp̄ritum pprie. siue talis israhel
sit fm̄ carnalem gn̄ationē siue non. Est etiā alius modus
s. quart⁹. qñ scripture loquunt de hys qui ppter sua peccata
non fuerunt p̄ncipes redemptōis. Et in talibz oportet intelli-
gere isrl' fm̄ carnalem gn̄ationē. non aut̄ fm̄ sp̄nalem. vt
cum dicit̄. Osee. ix. de p̄lo isrlitico. ppter maliciā operum
suorum de domo mea expellaz eos. non addam diligere eos
om̄s p̄ncipes eoz deuantē tē. Que quidē verba et filia in-
telligenda sūt de isrl' qui non fm̄ spm̄. s. tantū fm̄ carnem
a patribz descendūt. Potest etiā quic⁹ modus assignari
s. qñ scripture de isrl' loquunt mixtā. vt cū dicit̄ ysa. p̄mo.
Nisi dñs reliquisset nobis. s. isrl' et inde semen quasi sodo-
ma fuisset⁹ tē. vbi oportet intelligere isrl' vtroqz modo. q̄a
fm̄ carnem qñ⁹ ad eos a quibz fuerunt relictī. fm̄ spm̄ vero
qñtum ad semen relictum. Sunt etiā forte alij modi loquē-
di in scripturis sacris de hac materia qui fm̄ p̄dictos modos
seu ad eos reduci possunt.

Saulus.

Nūquid

habes auctores seu rōnes ad hec que p te dicta sūt fundanda

Paulus.

Ad p̄mū modū loquēdi fundāduz

Diuisio modo retinenda scriptura
isrl' iacob ⁊ iuda.

Prima ps

seu formandum sunt auctores ostendentes qd messias pmissus
in prophetis debet esse ex semine abrahe. ut habetur gen. xxvj.
caplo. Et benedicent in semine tuo omnes gentes terre. prout
plenius ibidem in quadam additione fuit expositum. Similiter
habetur ex aucte scripture qd predictus messias debet esse de tri-
bu iuda. ut gen. xlix. caplo. Non auferet sceptrum de iuda. nec
dux de femore eius donec veniat qui mittetur est etc. qd loquitur de
messia etiam secundum doctores tuos. debet etiam messias esse de fruc-
tu ventris dauid. cui dicitur i ps. De fructu ventris tui ponam
super sedem tuam. Cum igitur origo saluatoris denuncietur esse de
semine abrahe. et de femore iude. et de fructu ventris dauid. qd
omnia pertinent ad carnales generationes. manifestum est qd messias
pmissus secundum carnem debet descendere a patribus predictis.

Saulus.

Nunquid messias non debet descendere
a predictis etiam secundum spiritualem generationem cum sit sanctus sancto-
rum et maximus imitator patrum in sanctitate. Cur ergo non
attribuis sibi generationem secundum utrumque modum. scilicet carnalem
et spiritualem.

Paulus.

Secundum veram fidem quam
predico messias descendit a patribus carnalibus qui in sua ge-
nealogia ponunt secundum carnem tantum. Nam secundum spiritualem genera-
tionem a solo deo patre nascitur secundum naturam. Et quia hoc mister-
rium ut dixi tibi requirit scrutinium singulare. ideo ad presens
supersedamus de hac inquisitione. sed sufficiat tibi qd messias ha-
buit descendere secundum carnem a patribus quod non dubito te
concedere. Ad 2um modum loquendi fundandum satis videtur
sufficere euidentia facti. Est enim manifestum qd fides christi et eius
disciplina divulgata fuit in orbe terrarum per apostolos seu disci-
pulos suos qui per maiorem partem fuerunt de israhel secundum carnem
et etiam secundum spiritum. presupposita vestra veritate quod tu etiam po-
tes ocedere de messia per te expectato sine periculo tue opinio-
nis. Ad tertium vero modum fundandum recta ratio persuadet.
omnis enim qui in domino saluatus est salute eterna oportet qd sit
de israhel secundum spiritum vnde cumqz sit ille secundum carnalem genera-
tionem. alias enim deus esset acceptor personarum. ut supra tibi dixi
ram. Quartus etiam modus pari ratione fundatur. Nam illi
qui per peccata sua a salute expelluntur non descendunt secundum spi-
ritum a patribus. Quintus vero modus fundatur ex quarto et
tercio. ex quibus mixtus est seu compositus. Ex quibus diligenter
consideratis et debite applicatis possunt tolli strametates absque

ambiguitate seu fallacia a sacris auctoribus de israel seu iacob et huius in predicta materia loquentibus.

Distinctio secunda de scrutinio scripturarum circa uocationem gentium ad israeliticam dignitatem. Et continet quatuor capitula.

In primo capitulo ostenditur quod gentes vocande erant ad israeliticam dignitatem.

In secundo capitulo ostenditur quod uocatio gentium erat inopienda propter quod christus plenius fuerat in iherusalem et ibi euangelizaret. nec ibi inuenisset viros uiltos.

In .iii. capitulo ostenditur quod fideles christi non nomine israel seu iuda. sed alio nomine erant vocandi.

In .iiii. capitulo ostenditur quod licet nomen israel seu iuda post passionem christi fuit reprobatum seu in execrationem dimissum. fideles tamen christi ex israel et iacob secundum carnem descendentes. non minus dignitatem christianam seu ecclesiasticam sortiti sunt quam alii gentes.

In capitulo primo in quo ostenditur quod gentes vocande erant ad israeliticam dignitatem.

Saulus.

Item ex dictis tuis possit haberi quod etiam gentes ad cultum diuinum venientes possent nomine israel seu iacob cognominari. ut in tercio modo supra dicto ex tuis colligitur dictis. non tamen ex hoc habetur quod tales. scilicet aduene gentes israeliticam dignitatem consequantur. scrutans enim scripturas reperio quod huiusmodi aduene. licet in consortium israelitarum recipiantur et sub eorum nomine cognominentur. non tamen ad similem seu equalem dignitatem assumuntur. unde quia secundum doctrinam tuam seu magistri tui tales aduene. scilicet de gentilitate conuersi ad eandem seu ad omnimodam similitudinem israelitice dignitatis recipiuntur. sequitur quod christus tuus non est messias in prophetis promissus. quia talia per se et suos discipulos designauit contra sacramentum determinationem scripturarum.

Paulus.

Indica

michi ubi in sacris eloquijs ea que tu dicis continentur.

Saulus.

Legitur ysa. xliij. Miserebitur enim dominus iacob

et eliget adhuc de israel et requiescere eos faciet in humum suam et adiungetur aduenae ad eos et adhaerebunt domui iacob. et

infra sub eodem contextu. Et possidebit eos domus isrl sup terram suam et erunt capientes eos qui se ceperant. Ex qua auctoritate habes manifeste qd cū de^o miserebit iacob rē. s. tpe messie et adiunges aduena ad eos. s. p vni^o dei cultū q tunc tales aduene erunt sui seu subditi isrlitay. non aut eis in cōdicōe seu qualitate eqles.

Paulus.

Auctas illa loquit^r de statu ppli isrlitici cum fuerit liberati a captiuitate babilonica. nō autē de tpe messie. Dicit eni ibi immediate ante. ppe est vt veniat temp^o ei^o. s. liberatio: nris iudeoy de babilone que facta est in pncipio regni Cyri regis psay. vt habet Esdre pmo. Quod temp^o non erat multum longū a tpe ysaie. Ideo subdit. et dies ei^o non elongabunt. Secus ē de liberatione que p messiam erat fienda que non erat ita ppe. s. p. de. annos et ultra a tpe ysaie fm veritatē nrām. fm aut opmionē tuaz qua adhuc expectas illam liberationē post tempus pphete pdicti iam fluxerūt duo milia annoz et ultra. et adhuc nō apparet finis de quo tpe tam longissimo et intermiato nullo modo potest dici. ppe est vt veniat tempus ei^o et dies ei^o non elongabunt. In tempore aut messie non repies q ouersi de gentilitate sint serui seu subditi isrlitay. s. potius de vtraqz natione. s. isrlitica et gentili debeat fieri vn^o et idem popul^o dei. vñ zacharie. ij. caplo. lauda et letare filia syon quia ecce venio et habitabo in medio tui dicit dñs. qd intelligit de tpe messie quādo habitabit deus in nobis. Et sequitur. Et applicabunt gentes multe ad dñm in illo die. s. p ouersionē gentiū ad fidem et erunt michi in pplm. Ex quo patz q inter eos non erat distinctio nationū. s. iudei et greci seu alteri^o nacōis. s. vn^o popul^o tm sicut vnus deus.

Saulus.

Ex illa

aucte quā allegas licz potest occludi q gentiles ouersi ad iudaismū recipiant ad legis obseruanciā equalit^r cum alijs itātum q possent dici vn^o popul^o cum eis non tamē ex hoc habet q tales alienigene admitterent ad ea que erant honoris. Nam vt habet deutro. xxij. aliqui gentiles in tercia gñatione. aliqui in decima. aliqui nunqz admitterent ad honores seu dignitates isrliticas.

Paulus.

Ysa. liij.

de hac materia legiē. Et filios aduene qui adherent domui vt colant eum et diligant nomē ei^o rē. Et sequit. adducam eos in montē sanctū meū et letificabo in domo ofonis mee

holocausta et victime placebit michi sup altare meū. Ex q̄ habes q̄ etiam gentiles cultui diuino adherētes equalit̄ se debent habere in oībus ad dignitatē isrl̄iticā p̄ueniētibz.

Sauls. Non habes ex ista auct̄e intentū sicut nec ex p̄mā. nam adducit in sanctuario nec etiam letari i domo orōnis v̄l etiā aīalia ibi offerre. vt ex eis sacerdotes offerant holocausta et sacrificia in altari. cōe est p̄laribus fidelibus. secus est de alijs p̄eminēcijs et dignitatibz ad quas nō debabant admitti huiōi aduene. vt iam dictū est et p̄ me allegatum.

Paulus. Nulla dignitas i lege magis exigebat certaz tribū seu p̄sapiā q̄ sacerdoti. ad qd nulli licitum erat accedere nisi esset de semine aaron. vt habet m̄. xviii. caplo et in multis alijs locis. et tamen legit̄ q̄ tpe messie de gentilibus ad fidem cōuersis erūt assumēdi sacerdotes et leuitē. Legit̄. ysaie vltimo vbi de messia et ei⁹ discipulis qui ab eo missi fuerunt ad p̄dicandum agit cū dicit. Et mittā ex eis qui euasi fuerint. s. a p̄secutione fienda tpe messie ad gentes. s. p̄uertendās. Et sequit̄ in eodem cōtextu. Et assumā ex eis. s. gentilibus p̄uersis in sacerdotes et leuitas dicit dñs. Ex quo habes manifeste q̄ etiā ex gentilibus potuerunt fieri sacerdotes et leuitē. Et sic sequit̄ q̄ tales ad dignitatē isrl̄iticā debāt assumi qd etiā quidam doctores tui senserunt.

Saul⁹. Allega doctores n̄ros qui hoc videant̄ sentire.

Paul⁹. Sup ill⁹ exo. xij. hec est religio p̄hase. sequit̄ in l̄ra in eodez cōtextu. Eadez enī lex erit indigene et colono qui p̄grinant̄ apud vos. vbi glosa Ra. yanay sic ait. futur⁹ est. s. tpe messie q̄ conuersi de gentibus sint sacerdotes domio ministrantes. hec ille.

Capitulū. ij. in quo ostendit̄ q̄ vocatio gentiū erat m̄d̄ p̄iēda p̄ q̄ xp̄us p̄sentialit̄ fuisset in isrl̄m et ibi euangelizaret nec ibi muenisset viros iustos et huiusmodi.

Sauls.

Assumere sacerdotes et leuitas non solum de alienigenis. s. etiā de alijs tribubz isrl̄ p̄terq̄ de tribu leui manifestū est q̄ esset trāsgressio legis mosaice qd est de directo oīra doctrinā magistri tui et discipulorū ei⁹. cū tamē ip̄e fateat̄ q̄ non venit soluere legem. Mt. v. capitulo. S; q̄a de hac intēdo singulare oīra te certam̄ habere tanq̄ re nouissimā.

et certissima et doctrine tue iuniora. Idcirco ad presens super
 deo de hoc. Sed persequendo materiam de qua agimus. scilicet de voca
 tione gentium. quero a te si gentes indifferentes erant vocande
 ad fidei tui messie seu christi. ex quibus cum israelitica natione erat
 unus populus constituendus. quomodo ergo dicit Mat. xv. Non sum
 missus nisi ad oves que pierunt domum israel. Non enim vales
 dicere quod ibi loquebatur de israel secundum spiritum. ut sic comprehenda
 tur etiam alii credentes de ceteris nationibus ut super in euasio
 nibus tuis dicebas. Nam hoc non habet locum hic. loquebatur
 enim messias tuus cuidam chananee de partibus tyri et sydonis
 egresso. cui petenti ab ipso beneficium curacionis. respondit. non sum
 missus nisi etc. Ex quo patet quod ibi cum dixerat ad oves que
 pierunt domum israel. intelligendum est de israel secundum generationem
 carnalem de qua chananea non descendebat alias responsus ip
 sius ad eam nullam continebat rationem. Si igitur ipse non fuit
 missus nisi ad domum israel secundum carnem. sequitur quod alie oves que non
 erant de tali domo israel non pertinebant ad ipsum. et sic vocatio
 gentium ad suam fidem est manifeste contra commissionem quam dicit
 sibi a deo factam. Paulus. Placet michi
 quod allegas dicta euangelii nostri. licet ut credis sint contra me.
 et ut videas quod eloquia christi nostri sunt examinata. et nullo modo
 repugnant alicui veritati. ad declarandum verborum christi per te allega
 torum tibi respondeo quod licet christus missus fuerit ad totum genus hu
 manum redimendum. ut patuit per autem ysaie super per me alle
 gatam. xlix. caplo ubi dicit. parum est ut sis michi servus ad
 sustinendas tribus iacob et feces israel convertendas dedi te in
 lucem gentium etc. In qua manifeste apparet quod salus per ipsum
 facta seu fienda se extendebat ad omnes nationes et usque ad ex
 trema terre. tamen eius doctrina seu predicatio et miraculorum operatio
 primo et principaliter et per seipsum erat exercenda in populo israeli
 tico secundum carnem eo quod antiquis patribus iudeorum fuerat facta pro
 missio. Et propter hoc dicit. Non sum missus etc. scilicet. ut in persona
 mea eis predicem et inter eos miracula faciam. non sic autem
 ad ceteras nationes. quia tamen per maiorem partem iudei fidei christi
 repulerunt nisi valde pauci ut dictum est. Et gentiles in mag
 no numero eum susceperunt. Ideo contra discipuli christi iudeis repro
 batis ad predicandum gentibus se extenderunt prout apostolus noster
 ad Ro. xv. hoc eleganter declarat cum autem tibi non allego.
 eo quod non reacperes ea. Sed si scrutatus fueris scripturas sacras

p te recipiēdas hoc poteris bene repire. s. q. xp̄s p̄mo ad po-
pulu isrl̄iticū erat ventur⁹. et ibi erat p̄mo euangelizand⁹
verbum dei. Consequēter aut̄ ppter defectum iudeoz ad alias
natōes erat hoc trāsferendū. **Saulus.** **Alle**
ga michi vbi sunt auētes hoc asserentes quas ego recipere te-
neor. **Paulus.** **Lege in ysaiā. xli. capitulo**
in fine vbi habet sic. p̄m⁹ ad syon dicet. **Ecce assum et ihe-**
rusalem euangelistā dabo. Et sequit̄. vidi et non erat vir.
nec ex istis quisq; vt miret s̄ filiu ⁊ interrogantis respondet
verbu. **Ecce om̄s iusti et vana opa eoz tē.** Et sequit̄ statim
in p̄ncipio p̄cedentis capituli. **Ecce huius me⁹ suscipiam eu⁹.**
elect⁹ me⁹ cōplacuit sibi in illo aīa mea. dedi sp̄m meū sup
eum vt et iudiciū gētib⁹ pferret. que quidē verba et multa
sequētia in hoc capitulo loquunt̄ de xp̄o ad l̄ram. vnde **Rabi**
sal. in hoc loco exp̄sse dicit. totū illud loquit̄ de rege messia
ac de redemptōe vltima. **hec ille.** Idem habet in trāslatione
caldaica ip̄s **ionathe** que equalet textui apud eos. Ex qui-
bus habes q. ille rex messias p̄mus ad syon dicet. **Ecce as-**
sum p p̄ntiam suā ibi manifestat⁹ est. et ibi euangeliz-
tam dabo annūciando ibidem verbum salutis p suam p̄dica-
tionez. s. quia ibi nō inuenit in illa natione virtuosos seu
iustos qui vellent recipere doctrinā suā. s. pot⁹ p maiori pte
oppositū. Ideo dicit. **Et vidi et ecce non erat vir n̄ ex istis**
quisq; vt miret con filiū tē. **Ecce om̄s iusti ⁊ vana opa eoz**
tē. Idcirco de messia qui est huius dei s̄m naturā assumptam
et ei⁹ electus in quo placuit deo tē. Statim subdit. **Iudiciū**
gētib⁹ pferet. quia iudicia sua s̄m legem et doctrinam ī
defectu iudeoz gētib⁹ p̄tulit. et vt ostenderet q. hec iudicia p
māsuētudinē et hūilitatē erant p̄mulganda. non in tumultu
seu strepitu sic in datione legis veteris que cum terrorib⁹
maximis data fuit. vt **exo. xix. caplo habet.** Ideo subdit. nō
clamabit nec accipiet p̄sonā. calamū quassat⁹ nō cōteret
tē. Et sequit̄. donec ponat in terra iudiciū et legem ei⁹ insu-
le expectabunt. qd totum de lege xp̄i verificat̄ que in insulis
maris fuit p discipulos diuulgata postq; p̄ncipalit̄ xp̄us fuit
in iherl̄m ⁊ ibi euāgelizaret vt dictū est. n̄ ibi inueniss; vi-
ros iustos nisi in modico quod quasi nichil reputatur.

Capitulū terciū in quo ostendit̄ q. fideles xp̄i non noīe

isrl' vel iuda seu iacob. s; alio nōie erant vocandi.

Saulus.

EX quo tu asseris q; gentiles erant vocandi nō solū ad fidem xpī. s; etiam ad isrl'iticā dignitatem. et tales pot' sūt dicendi isrl'ite q; antiqui eo q; descendūt de isrl' fm filiationē spūalem. Quero igit' que est rō quātales cōiter non nōmīntur isrl' seu iacob et hui'ōi. s; alijs nomībus. nomīnatioēs enī a digniori cōsueuerunt fieri

Paul'.

Q; ppl's xpī. pmissi non deberet nōie israhelis s; alio nomīe vocari. potest haberi aucte et ratione.

Saulus.

Indica michi pmo auctem scripture hoc dicentem que in rebus diuinis efficacior est q; ratio humana. et deinde redde rōnes si que sūt.

Paul'.

Pla.

lxv. ubi loquit' de messia qui de iacob erat descēsur' et de iuda dicens. Educam de iacob semen et de iuda possidentē mōtes meos. et hēditabūt eā electi mei. et serui mei habitabūt ibi. qd' intelligit' ad lram de xpō et suis sequacib;. Et infra de hīs qui ab eo recessuri erant dicit. Ecce serui mei comedēt et vos esuriētis. serui mei letabunt' et vos erubescētis tē. In quibus et alijs ibi mēpositis ponit dīas inter seruos dei. s; adherentes xpō pōicto. et ei stradicentes ibidem. v. dōndat q; hui'ōi serui dei non nomīnabunt' sic p'us. s; isrl'. s; alio nomīe. et q; nomē isrl' quodāmodo quasi execrabile manebit. Subdit in eodem stextu alloquens pfidīs a xpō recedentib;. Et dimittetis nomē vestrū i iuramentū electis meis et interficiet te dñs. et suos suos vocabit nomīe alio. Ex qua aucte manifeste habes q; israhelici fm carnem a xpō recedētes habebant dimittere nomē suū. s; isrl' m' iuramentū. s; execrationis electis meis. i. xpianis qui aliquādo iurant execratorie. si hoc feci moriar ut iudeus. Et sic nomē israhelis remanet p' xpī in iuramēto execratorio. sicut nūi. v. vxor de zelopia accusata dicit' a sacerdote. det te dñs in maledictionem et exemplū in populo. et sic manet nomē israhelis post xpī in maledictionē execratoriam. Et sequit' in dicta auctoritate ysaie. Interficiet te dñs qd' fm quosdā fuit impletum p' Romanos destruentes templū et gentē. sed non bene consonat pcedentib;. semp enī hic loquit' in pl'ali nūo cum illis a xpō deuiantib;. Et ideo hoc qd' dicit. Interficiet te dñs referendum est ad nomē isrl' de quo immediate dixerat. Et

dimitteretis nomⁱnⁱ v^{ost}rum iⁿ iuramentū. cui nomⁱnⁱ p^{ro}ph^{eta} alloquē^{ti}.
dicit. Interficiet te d^{omi}n^us. nomē enī alicui⁹ sicut dicit v^{it}uē per
bonā v^{el} gloriōsā famā. sic dicit mori p^{er} infamiā seu igno^{ra}
miniā. v^t cum dicit in p^{er}s. quāto moriet^{ur} et p^{ro}ibit nomⁱnⁱ ei⁹.
Et postq^{uam} p^{ro}ph^{eta} o^{mn}idit obp^{ro}biū nomⁱnⁱs isrl^{it}ū modo p^{ro}dic
to statim dicit. q^{uod} serui d^{omi}nⁱ. s. fideles iā non nomⁱn^e isrl^{is}. s.
alio nomⁱn^e erant vocandi. vnde subdit. Et fues suos. s. fi
deles vocabit nomⁱn^e alio. quia vocati sūt fideles in p^{ri}mitiua
eccl^{esi}ā discip^{uli} x^pi. Juxta ysa. liij. vniū^{er}sos filios tuos doc
tos a deo. quia omⁿis illi fuer^{it} ab ip^{so} x^po deo imēdiate docti.
non sicut in veteri lege in qua fideles docebant^{ur} a deo mediā
te moyse seu p^{ro}ph^{et}is. p^{ro}ea vero defunctis p^{ro} maiori p^{ar}te p^{ri}mi
tius eccl^{esi}e qui a deo v^t dictū est imēdiate fuer^{it} docti vocati
sunt fideles no^miⁿe x^piāni a x^po seu a crismate q^{uod} v^{un}ctionem
grē designat. qua p^{ro}p^{ri}e diuidit^{ur} popul⁹ d^ei a non populo d^ei

Saulus. Hec auctas p^{ro} te allegata non adaptā^{re}
tuo p^{ro}posito. Illi enī qui reprobant^{ur} in hoc loco. a p^{ro}ph^{eta} erāt
y^{do}la tre. alloquē^{ti} enī eos dicit. Et vos qui dereliquistis do
minū et obliu^{is} estis nomē sanctū meū. qui ponitis fortune
mēsam et libatis sup^{er} eam nūabo vos in gladio rē. Constat
aut^{em} q^{uod} in tēplo sc^{ri}ptū p^{ro}ferū in tēp^{or}e quo tuus messias venit.
iudei non erant y^{do}la tre. Ideo cum hīc dicit ponitis fortu
ne mēsa. q^{uod} intelligit^{ur} de deo seu dea fortune q^{uod} p^{ro}uocet ad y^{do}
latrā. hoc non potest intelligi de iudeis p^{ro}tempanis x^po tuo.
Sed oport^{et} q^{uod} intelligat^{ur} de iudeis in templo p^{ri}mo existentib^{us}.
qui p^{ro} magna p^{ar}te fuerunt y^{do}la tre. v^t habetur in. iij. Re.
et quia illi nō p^{ro}iderūt nomⁱnⁱ isrl^{is}. v^t pat^{et} de multis v^{ir}is
sanctis qui postea fuer^{it} v^t zacharias. malachias. esdras. da
niel. et hui⁹. Idcirco tuā expositio nō videt^{ur} p^{ro}sona veritatⁱ

Paulus. Si diligēt^{er} consideras l^{it}ram ist^{ius} cap^{it}li
p^{ro}p^{ri}e adaptā^{re} p^{ro}posito meo. q^{uod} sing^{la} contēta in hac cap^{it}lo
hoc manifestāt que sing^{la} nē tangere obmitto causa breui
tatⁱs. s. tantum declarabo tibi exord^{ium} hui⁹ p^{ro}ph^{et}e. et deinde
respondebo ad obiectiōē tuā. Circa p^{ri}mū iⁿ exordio hui⁹
altercatōis p^{ro}ph^{eta} sic dicit. Hec dicit d^{omi}n^us. quomō si iuenia
tur granū. s. vinū in botro. s. p^{ro} tempestate. q^{uod} quidē granū
est modicum respectu ei⁹ q^{uod} p^{ro}itum est in tempestate. et dicit^{ur}
s. volent^{ur} dirumpē ne dissipet illud. q^{uoniam} b^{en}dictio est iⁿ eo. i.
b^{en}dictio d^ei q^{uod} remansit ibi. reliqui⁹ p^{er}mutab^{ur}. sic faciā^{re} p^{ro}p^{ri}e

suos meos. i. patriarchas et prophetas antiquos ut non dis-
perdam totū. s. populū iudaicum. Et ut oīdat quomō ista
fient subdit. Et educam de iacob semen. et exponat ut sup̄
dictū est qđ manifeste adaptat pposito meo. Ad illud autē
quod obiās de hoc quod dicit qui ponis fortune mensam tē.
Respondeo tibi dupliciter. Vno mō qđ hoc intelligit de ydola-
tria. put tu opinaris. Et licet hoc pētm non fuerit in templo
scđo. fuit tñ frequenter in pmo. Et quia in hoc caplo ppha n̄
solū impperat eis de pētis occurrētibz tpe xpī. s. et de pētis an-
tiquoz patz. dicit enī imēdiate añ exordiu pōictū. Et iniq̄-
tates v̄ras patrū vestroz fil' qui sacrificauerūt sup mōtes tē.
Ex quo patz qđ de iniquitate patz antiquoz fil' cum iniqui-
tate cōtempaneoꝝ eos arguit. Et sic referendū est verbū pre-
dictum. s. qui ponitis fortune mensā tē. ad ydolatriā i qua
patres peccauerūt de quibus simul eos arguit cum pñtibz
Alio modo potest itelligi hoc verbum. s. qui ponitis fortune
mensam non de ydola tria. s. de supstitioso cultu cermonia-
rū. quiquidem cult' licet in veteri lege erat licitus et merito-
ri'. tamē post passionē xpī et sue fidei diuulgatōnez est pñ-
tiosus. In quo cultu cōiter ponūt iudei mensā. et libāt sup
eam in festis azimoz et alijs festiuitatibz que oīa sunt ve-
ritati fidei p̄traria cum p̄ ea p̄stant futura quē iam sūt p̄-
terita. Et quia hoc pētm fuit in templo scđo cui' destructio p̄
xlii. annos post passionē xpī consummata fuit in quo tempore
iam erat diuulgata fides xpī. Idcirco eis imponit istud pec-
catum in quo xpm negabant sicut et hodie p̄fidi eoz negāt
non solū v̄bis. s. etiam factis. s. vtendo falsis p̄stacacōibz
cermoniay. Ideo de pena eoz subdit. et n̄ habo vos i gladio
tē. qđ impletū fuit manifeste p Romanos. Et dñter p pro-
phetam p̄nuat materia ostendēdo d̄ras inē suos dēi. s. fide-
les xpī et alios eū derelinquētes vsqz ibi. Et dimittetis no-
mē v̄rm in iuramētuz. et suos suos vocabit nomē alio qđ
fuit intentū. put sup̄ declaratū est.

Saulus.

Audio auctes tuas que aliqualit vident sonare ppositū
tuū et volo scire si habes aliquas rōnes ppositū tuū sua dētes
ut dixisti.

Paulus.

Multe rōes pñt assig-
nari ad hoc qđ noīa fidelū xpm recipiendū debuerūt eē alia
a nomibz fidelū qui fuerunt ante ei' aduentū. s. ad presēs
sufficiūt due. Vna est qđ hoc fuit ad denotandum d̄ram inter

fideles xpi et eū negantes sub breuitate. Si enī vtriqz cōiter
denomīantē hoc nomīe isrl' denomīando fideles oportebat
addere fm spūalem grā a dōne. et oppositū de oppositis qd esset
fastidiosum. nōiando aut quosdā discipulos seu xpianos et
alios iudeos seu hebreos breuius discernunt. **A**lia rō et forā
or est quia denōiationes sūuenerit fieri a digniori. qd patz tā
i rebus nālibz qz artificialibz. In nālibz enī cōposita deno
mīantē a formis que sūt mā digniores vt homo aīal et huius
modi. Sīl'r m artificialibz vt domus mensa et huiusmodi. in quibz
bus denomīatio fit a forma. **N**otus etiā denomīat a termino
ad quē vt m pbi. iij. qui habet ratioūē finis et boni. nō aut
a termino a quo. Idem aut m pposito. nam hec noīa isrl' iuda
iacob et huiusmodi sumunt a patriarchis a quibz descendunt
eorz successores seu imitatores. xpiani aut dicunt a xpo a q
descendunt fm verā imitationē opatōis et susceptōis fidei
vt dictum est. **C**onstat aut qd xpus pcellit in dignitate et p
fectōe omīs patriarchas qd etiā doctores tui assensert de mes
sia. vnde sup illud verbū ysa. liij. **E**cce itelliget huius mens
exaltabit et eleuabit et sublimis erit valde. qd verbū intel
ligit de xpo fm omīs doctores qui dicunt exaltabit pl' qz abra
ham. et eleuabit pl' qz moyses. et sublimis erit valde plus
qz angeli dei. **C**um igit dignitas seu pfectio xpi excedat su
pra dictos. manifestū est qd denōiatio suoz fidelū pot' debet
esse ab eo qz ab abrahā moysē seu isrl' vel iacob et huiusmodi.
Et sic habes rōnem verbi p me sup allegati. s. et seruos suos
vocabit noīe alio.

Capitulum. iij. in quo ostendit qd licet nomē isrl' seu iuda
passionē xpi fuit reprobātū seu in execrationē dimissū.
fideles tamē xpi ex isrl' et iacob fm carnē descendentes non
mīus dignitatē xpianā seu ecclīasticā sortiti sūt qz alij gētes.

Saulus.

Ex tuis assertōibz supdictis videt sequi qd isrl'ite fm
carnē sunt a deo itantū reprobātū qd etiā eoz nomen
execrabile remanet. **E**x quo videt qd tales etiā si fi
dem xpī tui recipiant non tamē pfectionē seu dignitatē gē
tiliū ei' fidem recipiendū attingāt. Sicut et i lege veteri ali
qui gentiles aliqui nō ad mittebant ad honores seu isrl'itas
dignitates. etiā si obsequantiā legis recepissent. vt habetur
deutro. xxij. qd videt cōtra multas sacras auctes. ex quibz

Distinctio

habet q̄ q̄nctūq; isrl'ica fuerūt eoz p̄ctis deieci. nō tamē repellunt seu reliquunt a deo. dī enī ī p̄s. q̄ nō repellat dñs plebē suā. et hēditatē suā nō derelinquet. Et idē ī mltis locis

Paulus. Absit a me asserere q̄ isrl'ite s̄m carnez a iacob seu iuda descendentes si fidem xp̄i recipiāt dignitatem xp̄ianā seu isrl'icā non attingāt. hoc enī et si dicam q̄ non esset contra dignitatē xp̄i qui ab illis patribus s̄m carnem descendit p̄pter ei⁹ excellēciā et sanctitatē. et maxime p̄pter vnionē ad deū qd̄ est singulare in ip̄o. esset tamē manifeste extra dignitatē nō solū ap̄loz. s; etiā baptiste. Et etiā qd̄ pl⁹ est contra dignitatē beate virginis de qua cantam⁹. q̄ ex semīe abrahe ē orta. et de tribu iuda clara ex stirpe dauid.

Saulus. De illis quos valde sanctos reputatis et qui fidem vram diuulgauerunt et hui⁹ōi. non est mirum si p̄dict⁹ defect⁹ nataliū non eis noceat. et ideo de eis non est trahenda ḡna ad alios p̄sertim ad vlgares et simplices.

Paulus. Si cupis veritatē in hac materia ad plenū cognoscere. vide doctozē nrm̄ egregiū. s. ap̄l'm̄ genaiū qui in quadā epl'a sua ad Ro. missa hoc discuit et finali⁹ determinat quid in hoc sentendū sit. cui s̄m̄e om̄s fideles xp̄i obtemperare habent.

Saulus. Nosti q̄ nō debes allegare in altercatōibz nris tuos doctozes sic nec ego allego auctes nroz doctoz contra te.

Paulus. Concedo tibi q̄ doctozes nri nō sunt allegandi extra te. s; bene p̄ te. unde quia ī hac materia s̄m̄ia pauli magis est tibi fauorabilis q̄ extranea. Ideo tibi eū allegaui.

Saulus. Ex quo sic est dic michi quid sentit in hac materia apostolus tuus.

Paulus. Noueris q̄ sic int̄ populū isrl'icū tpe dauid qui figura messie seu xp̄i erat fuit magna strouersia inter viros iude et viros isrl' qui adinuicem scertabant de hoc. s. quis eoz pl⁹ habebat in ip̄o rege. ut habet ī .ij. Re. xix. dicebant enī viri iude ad viros isrl'. michi p̄pior est rex quia. s. erant de eadem tribu. viri aut̄ isrl' dicebant ad viros iude. decem p̄tibus ego maior sum apud regē magisq; ad me p̄tinet. quia. s. de isrl' erant decem tribus et de iuda due tm̄. Sic suo modo in p̄mitua eccl'ia sub nro xp̄o contigit magna scertatio inter fideles xp̄i iudeos et gentiles quoz vna ps̄ mior erat nūo. s. illa de nacōe iudeoz. alia nō pars erat maior nūo. s. gentiliū. et vtraq; ps̄ p̄sumebat se

habere excellenciā apud xpm plus qm alia ex certis rōnibz
 p eos allegatis quā scertatōz apl's amouit rēphendēs vtrā
 qz ptem et dēmmās q non esset distinctio iudei et greci. pue.
 ad Ro. x. caplo dicte eple. Et ad rōes contra iudeos natio
 ne p gentiles factas in caplo. x. et. xi. pōdicte eple apostol^o
 efficacit respondit. vnde quia gentiles ex incredulitate iudeo-
 rū xpm negācūm. etiāz ouersos de iudaismo increpabant.
 Ideo de hoc gentiles reprimit mltis rōibz. quaz pma ē q
 incredulitas iudeoz nō fuit vlis. quia mlti ex eis crediderūt
 et de hoc dicit. nunqđ deus repulit pplm suū. s. iudaicū gene-
 raliē eum repellens. Et qz mōdit absit. vnde nō dixit apl's.
 nūquid dñs repellit iudeos seu isrl'tas s; pplm suū. q. d. nū-
 quid totū pplm repellit quia multi ex eis xpo adhaeserūt. S;
 quia forte diceret p gentiles q illi qui fuerūt ouersi de iudaif-
 mo erant modice reputatōis seu auctis i eccl'ia dei. vnde de
 talibus non erat fienda mentio. Jam statim subdit. Nam
 et ego isrl'ta sum qui tamē nō solū vocat^o fui ad fidem xpi.
 s; etiam ad apl'atum. Et si forte diceret a gentilibus contra
 iudeos q erant valde pauci nūo. et sic qđ modicū ē p nichil-
 lo reputat^o s; m pplm. Ideo reprimit eos exemplo helie qui pu-
 tabat q totū isrl' corruerat om̃s pphetas occidēdo et altaria
 dei destruēdo. sic q null^o nisi ipse sol^o helias remanēt. vnde
 et dicebat. ego relict^o sum solus et querunt aīam meam. qđ
 totū habet. ii. Re. xix. vbi scēdum quia deus quē nichil
 latet scēbat q non erat sol^o helias relictus sicut ipse estima-
 bat. s; multi plures alij dēu colentes. Ideo subdit apl's. Sed
 quid dicit illi diuinū responsū ad tollendam estimationem
 suam. Reliqui m̃ septem milia viroz quoz genua non cur-
 uauerūt baal. et sic in pposito non solū apl's remansit de iu-
 daismo in adberenciā xpi. sic nec helias in cultu dei. vnde cō-
 cludit apl's ex hui^odi exemplo. sic ergo in hoc tpe. s. noue le-
 gis reliquie s; m electionē dei salue facte sūt. Et vt apl's ma-
 gis reprimeret gentiles de hoc q iudeos ouersos irrōnabiliter
 refutabant addidit scōam racionē in qua ostendit q etiam
 incredulitas ipa iudeoz fuit valde vlis gentilibus cōuersis
 ad fidē eo q apl'i relinquētes iudeam incredulam transferunt
 ad cōuertēdum gentiles. vt habetur act. xv. Et de hoc dicit
 apl's. Nunquid sic offenderunt. s. iudei vt caderent. s. tantū
 ita q nichil utilitatis inde sequeret nisi casus iudeoz. Et

Prima

respondit. Absit. si illoz delictū salus est gentibus quia occasio-
fionalit̃ modo p̃dicto ex incredulitate iudeoz secuta est sal-
genai. deus enī adeo est bon⁹ fm aug⁹. qđ non p̃mitat ma-
la fieri nisi ex eis elicerent̃ maiora bona. Et ex ista rōe scđa
apl's infert terciā quasi a forciori arguēdo dicit. Si enī amif-
sio eoz. s. p̃ incredulitatē recōaliatio est mūdi qđ itelligit̃ oc-
casionalit̃ mō p̃dicto. quid assūptio eozū n̄ vita ex mortuis.
quia vt dicunt expositores iudei sciētes scripturas ouersi ad
fidem magis poterant p̃ficere arca informacōem simpliciu;
qm̄ ali. ut patz de paulo apollo et plib⁹ alijs. Consequenter
quarto apl's pbat intentum p̃ duo exempla nālia. p̃mu⁹ est
cum dicit qđ si delibatio est sancta et massa qđ intelligendū
est de apl'is qui fuerūt qđ quedam delibatio de massa iudaica
assumpta. Scđm exemplū est cum dicit. Et si radix sancta
et rami. patriarche enī fuerunt quasi radices tod⁹ ppli isrl'i-
ti. Ex quib⁹ exemplis intēdit apl's occludere qđ casus iudeoz
non erat irreparabilis eo qđ erant abiles ad bonū. vt patet de
radice et delibatione. Consequent̃ apl's inducit alias rōnes
p̃dictū ppositū sfirmantes quas ad p̃ns omitto causa breui-
tatis. Et cum misericors p̃ te p̃dixerit ad hoc vt sis habi-
lis ad accipiendas sanctorū auctes ista et alia poteris in illis
plenit̃ videre. Ad p̃ns aut̃ sufficiat tibi qđ fm doctrinam ca-
tholicam isrl'itū fm carnem si fidē xp̃i recipiāt. dignitate;
xp̃ianā seu eccl'iasticam sicut ceteri gentiles attingē possunt
Non enī est distinctio iudei et greci vt p̃ apl'm dēinmātū est
vnde ex hoc qđ iudei cū essent in sua infidelitate obstinati. no-
men eoz fuit dimissum in iuramēto execratōis vt dictū est.
non tollit̃ quin p̃ eoz ouersionē. ad fidem xp̃i sint ceteris in
bñdictionē put etiam auctes apud te recipiende testant̃.

Saulus.

Ostende michi auctes a me recipiendas
hoc testantes.

Paulus.

Multe sūt auctes h̄c
testantes. sed ad presens sufficiat illud zacharie. viij. Et erit
sicut erat̃is maledictio ī gentibus dom⁹ iuda et domus isrl'
sic saluabo vos et eritis benedictio. Ex quo patet qđ illi iudei
quoz nomē p̃us erat in execratione. quia cum aliquis alicui
maledicebat dicebat. Sis talis sic iude⁹. Sic postq̃ fuerit in
statu salutis q̃ uult alicui bñdicere dicet. fiat tibi sic isrl'it⁹
seu iudeis.

Saulus.

Auctas illa fm vos ap-
plicat̃ statui nro hodierno fm p̃maz ei⁹ p̃tem. quia ad p̃ns

Pars.

sum⁹ in maledictione gentibus. put tu exponis. si tpe mes-
sie que expectamus implebitur in nobis secunda pars auc-
toritatis poiete. s. et eritis bndictio. In quo tpe expectam⁹
q⁹ cetera nacoēs in nobis bndicant⁹ modo p⁹ te exposito.

O Isancio tercia de scrutinio scripturarū circa temp⁹
aduent⁹ xpi an sit pteritū vl futurū et continet
quatuor capitula.

In capitulo primo ostenditur q⁹ aduentus xpi
generalis duplex est.

In scdo capitulo oñditur q⁹ temp⁹ pmi aduent⁹ est pteri-
tum fm pphetam iacob patriarche.

In tercio capitulo oñdit⁹ q⁹ messias iam diu est q⁹ venit p
reuelatione factam danieli de lxx. ebdomadibus.

In quarto capitulo oñditur q⁹ fm omēs mgros seu exposi-
tores famolos iudeorū qui tempore pmi aduent⁹ xpi detmi-
nate locuti sūt temp⁹ pmi aduent⁹ xpi iam tñsūt in pteritū

Caplm pmi in quo oñdit⁹ q⁹ aduent⁹ gñalis duplex est.

Paulus.

E Xpectatione tua si scruteris scripturas ma-
nifeste repies esse manem cum temp⁹ messie
ad saluandas gentes in pphetis pmissi iam
diu est q⁹ in pteritū transiit. vt potest mani-
feste approbari tam p sacras auctes q⁹ p alias
auctes a te reapiendas. Saulus.

Doce q⁹ asseris. in hoc enī cōsistit magna ps nre controu-
sie. Paulus. Ante q⁹ ad hoc discucendū ac-

cedam. ne i equocū int nos pcedat oportz aia duertere q⁹ ad
uent⁹ xpi siue messie in mundū put ex sacris scripturis po-
test pbari duplex est. vn⁹. s. ad saluandum seu redimendū
gen⁹ humanū. quiquidē aduentus pñūciat a pphetis fore in
fo⁹ paupis hūilima. Scdus uo aduēt⁹ ad iudicandū mūdū
qui quidē aduent⁹ pñūciat in scripturis fore in maxia pēate
et maiestate. vnde si diligenter scripturas et veras hystori-
as scrutat⁹ fueris. pmi iam diu est q⁹ transiit in pteritū.
Scdus vero nō. Et ideo de pmo aduentu ad pñs itendo age
re tecum. Saulus. Primo oñde michi vnde
habes q⁹ aduent⁹ messie in mundū sit duplex. Repio enī q⁹

phete loquētes de aduentu messie semp loquunt de futuro nō distinguētes futurū temp⁹ fm remotū et ppinquū vt applicet temp⁹ mag⁹ ppinquū. pmo aduētui. et longinquū scdo. pnt tu videris intēde.

Paul⁹. Licet phete nō distiguant ita expsse aduētū messie p remotū et ppinquū tempus futurū eo mō quo tu dicis. tū cum de aduētū messie simplr loquunt attribuētes suo aduētui diuersas seu strarias dispoſitiones oportet indecludere q⁹ sint duo aduent⁹. vt alteri eoz applicent aliqua et alteri alia.

Saulus.

Oportz te declarare ea que dicis allegando auētes sacras ad hoc si quas habes.

Paulus.

Zacharie. ix.

manifeste repies q⁹ rex messias ventur⁹ erat in forma hoīs paupis ad saluandū p iusticiā pplm suū. Legit enī ibi. Exulta satis filia syō iubilare filia iherlm. Ecce rex tu⁹ venit tibi iustus et saluator et paup. et ascendēs sup asinā et super pullū tē. sup quē locum **Rabifalo.** mgr tuus dicit expsse. scriptura ista non potest intelligi nisi de rege messia. hec ille. le. habes igit ex hoc loco q⁹ rex messias ventur⁹ erat in ciuitatem iherlm in forma paupis et equitaci pauprima. et q⁹ veniebat ad saluandū p iusticiā. vnde et vocant eum τ saluatorem τ iustum que omnia ad ei⁹ aduentum pūct. s. qui est ad saluandū p iusticiā. Abidez enī legit. tu aut in sanguine testamenti tui misisti vinctos tuos de lacu tē. De alio vero ei⁹ aduentu habet dan. vii. vbi tractans de gñali iudicio dicit. Iudiciū sedet et libri apri sunt. Et p⁹ pauca subdit. Aspiciebam ergo in visione noctis. et ecce in nubibz celi qñ fili⁹ homis veniebat et vsqz ad antiquū diez puenit. et i cōspectu ei⁹ obtulit ei. et dedit ei potestatem et honorē. et regna et omēs ppli tribus et lingue ipi fūient. potestas ei⁹ pēas et na que no auferet. et regnū eius qđ nō corrumpet. In quo passu idem mgr tuus **Rabifal.** dicit. Et iste est rex messias. Cum igit in aduentu a zacharia pñunciato exprimit q⁹ rex messias in forma pauprima erat ventur⁹. Et i pphēa danielis legit ipm venturū esse i maxima potestate τ maiestate. oportet ergocludere duplicē ei⁹ aduētū fuisse a pphetis pñunciātū. In quoz pmo messias veniēs ad saluandū ventur⁹ erat in foī pauprima foī hūana. In scdo vero ipemet messias veniēs ad iudicandū vētur⁹ pñunciat in pēate magna et maiestate. vnde de pmo ei⁹ aduentu vt dicebam

inter me et te pñunc est agendum. scilicet scrutādo scripturas an sit pñerit vel futur. scdo aduentu. s. ad iudiciū a d pñs omisso. quia de ipso nulla est disceptatio inter me et te. qñtū a d hoc enim omnes concordēs sumus q sit venturus.

Capitulum scdm in quo ostendit q tempus pñi aduentu xpi est pñeritum fm propheciam iacob patriarche.

Saulus.

Quicquid sit de scdo aduentu ostende si vales q mes-
sias pmissus ad saluandū iam venit. Paulus.

Inter pphetas qui locuti sūt de aduentu messie p-
sertim designādo tempus huius aduentu. pñus fuit patriarcha
iacob qui volens filiis suis quedā pñdicere que futura erant
eis gen. xlix. Inter alia de tribu iuda de qua fm omnis messi-
as erat descensurus. dixit hec verba. fm translatōez nram non
aufereſ sceptrū de iuda. nec dux de femore ei⁹ donec veniat q
mittendus est. qui est expectatio gentiū. Ex quo habet intentū
Nam cum sceptrū a iuda a magnis epibus est translātum.
nec etiam est dux de femore ei⁹. Constat māifeste q venit il-
le qui mittendus erat. s. messias pmissus qd est ppositum.

Saulus. In multis defect hęc argumētatio tua et p-
mo in vera translatōe. non enī sic se habet veritas hebraica
in hoc loco sicut trāslatio tua quā alegas. et spāliter i hoc qd
dicit. donec veniat qui mittendus est. In hebraica enī veritate
in hoc loco dicit donec veniat Sylo. qd est nomen pñiū cui⁹
dam loci vbi fuit aliqñ tabernaculū dñi et archa testamenti
vt habet pmo Re. vnde sens⁹ hui⁹ auctis quā allegas fm
veritatem lre hebraice talis pot esse. s. q nō aufereſ dñium
seu pñdencia vel pñat⁹ que fuerant in tribu iuda tpe iosue
et iudicium vsqz dum veniret Sylo. s. quādo saul fuit vnc-
tus tpe quo tabernaculum dei fuit in sylo. et pñs erat ibi
vinctio qua reges vngi debebant Et quia saul erat de tribu
beniamin. et iste videt esse sens⁹ plan⁹ hui⁹ auctis que nichil
facit p te. nichil enī hic agit de messia de quo ad pñs loqui-
mur. Paulus. Hęc tua expositio est manifeste extorta et incōsona lre. tum quia tpe quo saul fuit vnce-

archa dñi iam erat amota de sylo in chariathiarim. vt in
pmo Re. vii. Tum quia paucop⁹ vñctionez saulis vnce-
fuit dauid in regem. quiquidem dauid fuit pñus rex de tribu

iuda. et extunc reges de illa tribu successerunt. Non ergo posset dici auferri sceptrum de tribu iuda quoniam incepit esse in appropinquata dispositione ad regnum perfectum. Tum quia de saul nullo modo potest verificari hoc quod immediate subditur in littera. scilicet. qui est expectatio generum seu aggregatio gentium cum ad saul nichil istorum pertinuit. unde predicta tua expositio nullum habet locum in hoc passu.

Saulus. Et si verba patriarche non intelligantur de Saul ut tu dicis. possunt tamen intelligi de alijs ut de Roboam qui fuit rex israel de tribu Ephraim. per quem decem tribus ablatae sunt a regno iuda. et adheferunt Jeroboam. ut in. Re. x. capitulo. Et sic est sensus. Non auferet sceptrum de iuda. scilicet. sceptrum regni quod fuit datum dauid et successoribus suis donec veniret Jeroboam qui coronatus erat in Silo. et secundum talem expositionem que satis est applicabilis littere nulla mentio fit de messia de quo hic agitur. et per dominum nec per illam habes intantum.

Paulus. Hec tua expositio manifeste est nulla. tum quia per Jeroboam non fuit ablatum regnum a domo iuda. sed potius stetit firmum per successionem hereditariam in ciuitate iherusalem que erat metropolis ubi erat templum et archa domini. et vinctio sacra que propria erat et essentialia in regno israelitico seu hebraico. tum quia aggregatio illa facta per Jeroboam non fuit in sylo. sed in sychem ut. iii. Re. capitulo allegato

Saulus. Volo scire in expositione huius passus pro ut translatio tua ponit. scilicet. cum dicit. donec veniat qui mittendus est. licet enim non sit propria cum littera hebraica. est tamen aliquando litera ei consona. Sylo enim interpretatur missio seu missus secundum quam translationem prophetia ista fuit manifeste impleta per nabuch. regem babilonie qui missus fuit a deo propter peccata populi ad destruendam terram iude. et ad auferendum regem iudeorum prout habetur. iii. Re. ultimo capitulo. Et sic est sensus. non auferet regnum alii sceptrum de iuda. donec veniat qui mittendus est. scilicet. nabuch. qui a deo fuit missus et abstulit totam partem regiam seu sceptrum de iuda. Cui nabuch. fuerunt gentes aggregate. quia eius impium fuit valde dilatatum. ut habetur jere. xxv. et in alijs multis locis. unde predicta verba patriarche secundum tuam translationem accepta prope exponunt de nabuch. nulla mentione facta de messia de quo agitur.

Paulus. Quia hec dictio Sylo prout in hoc loco ponitur est aliquantulum obscura. tui expositores ea varie et multipliciter exposuerunt. ut possent euadere

a manifesta impugnatioe huius auctoris. Idcirco recurrendum est in hoc loco ad translationem Caldaicam factam per aquelon que translatio apud vos tres habet excellencias. primo. scilicet. ut nullus est ausus ei contradicere per Rabisal. in multis locis et per Rabi moy. egipciu in suo libro de directione et per alios. secunda est quod in scholis puerorum ubicumque legitur pentateuchus legitur eis hec translatio post textum. tertia est quia etiam in synagogis ubi in diebus sabbatinis leguntur aliquae lectiones ipsi pentateuchum quod ad maiorem solennitatem repetuntur translate. tales translationes sumuntur ubicumque terrarum a predicta translatione aquelon. Constat autem quod ipsa translatio in hoc loco sic habet. non auferetur habens preteritum de domo iuda nec scriba de filiis filiorum israel eius usque in secula donec veniat messias cuius est regnum. et ipsi congregabunt gentes seu populi. hec in predicta translatione. Ex qua habes manifeste quod hic loquitur patriarcha de messia de quo hic agitur. Idem habes per Rabisal. magistrum tuum qui hanc sequitur translationem in hoc loco. Idem etiam per alios. Saulus.

Qui sunt illi doctores nostri quos dicit sequentes translationem caldaicam in hoc loco. Paulus. super illud

verbum gen. xlix. Congregabunt filii iacob ut annunciet que ventura sunt vobis in nouissimis diebus. que quidem verba proposuit iacob filiis suis ante prophetiam seu benedictionem suam. In qua prophetia verba pallegata continentur. scilicet. non auferetur sceptrum tuum. Rabimoy. gerunden. in sua expositione sic dicit. nouissimi dies. sunt dies messie. quoniam iacob significabat illa tempora in verbis suis cum dixit. donec veniat Sylo et ipsi congregabunt populi. nouissimi enim dies. dies messie sunt. hec ille. Idem ille magnus Rabi Chabadias in sua translatione arabica quod contra legi in libro africe. Idem Rabi camhi in libro suo qui dicitur Sarasin ubi agit de dictionum significatione dicit expressse quod per sylo quod habet in illa auctoritate. donec veniat sylo. significat filius eius. et est propheta de messia. Sunt etiam alii plures hoc sentientes quos causa breuitatis omitto. sufficiunt enim predicta quia in ore duorum vel trium stat omne verbum. habes igitur ex hac auctoritate quod messias de tribu iuda promissus iam venit a tempore quo ablata fuit preteritum seu sceptrum de iuda quod fuit per me propositum. Saulus.

Et si hoc quod dicitur in auctoritate predicta. donec veniat Sylo intelligatur de vero messia ut videntur velle doctores per te allegati adhuc ex dicta auctoritate non habes propositum. Nam sceptrum

nondū ē ablatū de iuda. adhuc enī remanet p̄as seu domi-
niū iudicandi causas et determinandi apud capita trāsmi-
grationū q̄sūt i babilōia que locū regis tenēt sup totū pplm
isrl̄iticū. vt habet a Rabimoyse egiptio in libro de iudiciis
i determinacōibz suis de cauehorū caplo. iiii. vbi sic dicit. Ca-
pita t̄nsmigracōis que sunt i babilonia locum regis tenēt
et p̄nt dñari i isrl̄ vbiqz terrarū et iudicare sup eos siue ve-
lunt siue nolunt sicut scriptū est. non auferet sceptrū de iuda.
p̄ istud enī sceptrū itelligunt capita t̄nsmigrationū que sūt
in babilonia. hec ille. Et sic p̄dicta auctas non facit p̄ te.
Non enī ex vi p̄dicte auctas est necessariū cedere q̄ iam ve-
nit messias. cum nondū sit sceptrū ablatum de iuda.

Paulus. Hec responsio seu euasio tua non soluz
est manifeste falsa s̄m euidentia facti. s̄ etiā ē notorie ficta seu
mendosa. et insup contra p̄phetiā veritatē. p̄mū patz ex hoc
Nam babilonia in qua tu asseris esse capita trāsmigratio-
nū habentia tales p̄ates et dominia sup totū populū iudai-
cum. manifestissimū est q̄ iam a magnis t̄pibz c̄tra est de-
structa et inhabitabilis redacta. et hoc fuit de ea p̄phetatum
ysa. xiii. caplo vbi sic dicit. Et erit babilon illa gloriosa i
regnis. inclita in supbia caldeoꝝ. sicut subūit de Sodomam
et Gomorrā non habitabit vsqz infīnē. et non fundabitur
vsqz in ḡn̄atione et ḡn̄ationem. Constat aut̄ q̄ in terra in-
habitabilē destituta null⁹ cōmorat̄. et multom⁹ credibile
est q̄ sint ibi talia capita. Est etiā notoriū inter nos q̄ a
magnis t̄pibz retroactis nunqz in p̄tibus babiloniāis nec
aliq̄ iudiciū. nec determinatio. nec rumor de illis p̄tibus ad
istas p̄tes europe veniret. vnde notoriū est s̄m euidentia fac-
ti q̄ non sunt ibi iudei dñantes sup totū isrl̄ vt tu asseris.
Scdm aut̄. s̄ q̄ euasio tua sit ficta seu mendosa patz ex hoc.
Nam s̄m tuū Rabimoyse p̄dictum et cōiter om̄s docto-
res tuos extra terrā p̄missionis nō p̄t. nec licet nec aliquo
modo licuit alicui iudeo iudicare iudicia criminalia de quibus
s̄. est occasio seu mutatio mēbri humani. Cōstat aut̄ q̄ qui
non habent iurisdictionē i talibus non p̄nt iudicare neqz ca-
pitalit̄ punire blasphemū seu ydolatrā homicidā vl̄ adulte-
rū. nec aliū quēcunqz icurrentē s̄ilia crimina que grauissima
sunt s̄m legē mosaicā. et sic exceptis istis et similibz cetera
sunt leuia. Ex quo sequit̄ q̄ illa capita trāsmigrationū q̄

tu dicis esse in babilonia nō pnt iudicare de quibus seu capitalibus criminibus cum sint extra terram pmissionis. s; tñ de leuibus et paruis causis. quoz respectu non pnt dici habere sceptrz neq; p̄tatem regalem put tu dicas. vñ de eis etiam si pñc essent ñ posset dici q; tenerent locuz seu sceptrz regis. s; tales essent sic iudices inferiores habentes modicā p̄tatem. Vides ergo q; Rabimoyse et alij Rabini tñ qui a sserūt q; in babilonia sint capita trāsmigrationū habēda p̄tatem regiam sup totum populū iudaicū manifeste mendacē cum illud asserūt qd est ostra mentē suam. om̄s enī scorditē tenēt q; extra terrā pmissionis nulli iudeoz p̄tinet talis potestas. Tercia euasio tua est ostra pphetīcam veritatē. legīt enī ozee iij. sic. dies multos sedebūt filij isrl sine rege et sine pñape. et sine sacrificio et sine altari. que quidez auctas tā fm tuos expositores qm nostros intelligīt de statu iudeoz in captiuitate hodierna. Et sic patz q; asserere iudeos habere in babilōia vel alibi tpe hui⁹ captiuitatis pñapem vel regez seu aliquod hui⁹di. non solū est ostra ip̄am euidentā rei. s; etiam ostra pphetīcam veritatē. Saulus. Si hec dicta patriarche que p te allegas p̄rie q̄sonarent pposito tuo. oportet q; messias tuus veniret ante temp⁹ machabeoz p quos fuit sceptrū de iuda ablatuz. Machabei enī vt manifestū est q; non erant de tribu iuda. s; de tribu leui. Erant enī illi sacerdotes et illi totū pplm gubernabāt in templo scdo p centū annos et vltra. ante aduentū xpī tui. vt patet in hystorijs josphi et alijs. Cum igit̄ messias tuus natus est tampe herodis regis qui machabeis successit in regno iudeoz. Cōstat q; non venit tpe p̄nomiato p patriarcham. Nam longe añ tempus herodis in quo tpe xp̄us tuus nat⁹ est iam erat ablatū sceptrū de iuda. vt dictū est et trāsiuerat in machabeos qui erant alteri⁹ tribus. Paulus. Quāuis fm aliquos expositores nros machabei licz sacerdotes fuerint et p pñs de tribu leui. erant tamē de tribu iuda fm lineā mat̄nam. et ideo p gubernacōz eoz non erat ablatū sceptrum de iuda. cum hoc posset clare pbari. Ideo ad obiectionē tuā fm alios plenius respondeē. Ad qd sciendū q; vt habēt nūi. xi. tpe moyse de mādato dei fuerunt segregati. lxx. seniores ppli isrl vt essent coadiutores in regimie ppli cum ipso moyse. et extūc fm om̄s doctores tuos semp fuit in iudaismo collegiū

seu historiū qđ dicebat Caueozim ad qđ omēs difficultates
 seu dubia fidei et legis pueniebāt. Sūl et omīa magna et
 summa iudicia seu strōū sic de quibz cōiter intelligitur illud
dentro. xvij. caplo. Si difficile et ambiguū apud te iudicaz
 pspexeris inter sangnem et sāguinem causam et cām tē. et
infra. Surge et ascende ad locū quē elegerit dñs deus tuus.
Et infra. Et facies quecumqz dixerint qui pñt loco quem
 elegerit dñs et sequeris sententiā eoz. nec declinabis ad dex
 teram et sinistram. que quidē Caueozim a tpe dauid et atra
 residebant pñcipalit sub regibus et duabz iude in iherlm et
 ptea in babilonica captiuitate dum ibi essēt reges et duces
 de iuda. Consequentē autē in reditu pñcte captiuitatis reside
 bant apud iherlm sub duabz de tribu iuda dum essēt. et du
 rabat pñas eoz etiā non existente rege seu duce de iuda put
 pñas alicui⁹ capli vacante sede durat. Et sic auctas et pñas
 Caueozim durauit etiā tpe machabeoz. et vsqz ad xl. ānos
 ante destructionē tēpli scōi. In quo tpe cessauit ex toto eozū
 potestas seu iurdictio. eo qđ tūc tempis herodes interfecit oēs
 rabinos seu mēros illi⁹ collegi. put habē i libro caueozim
 ierosomu⁹ in capitulo de iudicaz pecuniay. Idem habē m li
 bro abodazara caplo pmo. vñ pñc pñe fuit ablatū n solū
 sceptrū de iuda. s; etiā scriba de filiis ei⁹ qđ quidē temp⁹ conē
 rit cū tpe passiōis xpī nri qui fm oēs p. xli. ānos an destruc
 tōez templi fuit pass⁹ sicut et regnū herodis qui alienigena
 erat. In cui⁹ tpe titulus regius a toto gñe iudeozū fuit abla
 tus. et fuit valde pñquū temp⁹ natiuitatis xpī. Ex quibz
 patz qđ tpe machabeoz non fuit ablatū sceptrū de iuda. s; tē
 pore herodis vt dictū est. In quo tpe verus messias est na
 tus quod manifeste xcordat cum pñbia patriarche sup̄dic
 ta. Saulus. Scdm tuam narratōem duo tem
 pora assignas circa expositionē verboz patriarche. vñ. s. qñ
 do fuit ablatū sceptrū de iuda herode regnāte qui alienigena
 erat. aliud v. ro temp⁹ assignas quando ablat⁹ fuit dux seu
 scriba de filiis eius. et hoc dias impletū fuisse qñ herodes oc
 cidit Rabinos seu mēros legis qui dicebantur caueozim.
 que quidē. s. narrado tua nō videt fundari in aliqua aucte
 auentica. nec etiā videt cōsona verbis patriarche sup̄dictis
 Non enī assignauit duo tpa s; tñ vñū dicēs donec veniat
 qui mittend⁹ est. s. messias fm te et translatōem caldaicam

Paulus. Scdm hystorias talmudicas quas te-
neris tanqz autēticas habere duo fuerūt ablata de tribu iu-
da diuisis tpibus licz non multū abinuicē remotis. vñū est
scepterū regnī. quia herodes ascalonita cum esset non solum
alienigena. s; etiā seruus de domo machabeoz. et defacto reg-
nasset in iudea ⁊ iherl'm. Idcirco timēs qz cum regnū ei non
cōpeteret de iure eo qz legit de utro. xviij. de medio frat'z tuoz
ponas sup te regem. nec poteris sup te ponē alienigenā. pos-
set p tpe cōsurgere aliquis de stirpe dauid et eum de regno ex-
pellere. Ideo interfecit omēs quos potuit habere de gñe regio.
In qua occasione ablatū fuit scepter de iuda pferim fm ex-
timationē ppli cōez et ipi herodis qui credebatur nullū de stir-
pe regia in iudea remansisse. Sed sceptro ab lato modo pōi-
to adhuc remanebāt caubedim qui dicuntur doctores seu scri-
be qui residebant sub herode sic alias residebant sub regibz seu
duabus isrlitidis. s; p'ea fuerūt ab herode interfecit caubedim
omēs. ⁊ tunc p'rie fuit ablat' scriba de filiis iuda. que omnia
supdicta hystorialit' in libro qui dicitur bababatica caplo pmo
Et in libro caubedim ierosomu. et i libro abodazara sup al-
legatis habent. patriarcha igit' spū dei p'cognoscens p'rie in-
dixit alias p'dixit. Non auferet scepter de iuda in hoc p'sig-
nans p'mam ablationē p'dictam ad titulū regnū p'tinentem
Consequenē dixit. Et scriba de filiis ei'. i hoc p'signās scdaz
ablationē caubedim p'dictā. que quidē due i diuersis tpibz
cōagerant sub herode seu herodianis. Et attendēdum qz licz
de p'ma ablatione certificati p hystorias talmudicas palle-
gatas. non tamē de tpe quo contigit p eas certificari. p hy-
storias vero n'as. s. euangelicas certificari. non solū de oc-
casione. s; etiā de ipius tpe. Tradūt enī herodē occidisse quos-
cumqz potuit inuenire in bethleem iude a bimatu. Et infra.
Et hoc cum nat' esset saluator noster in bethleem inde put-
in. ij. caplo ostendit. De scda vero occasione. s. caubedim de
tpe quo contigit sum' certificati p hystorias tuas in libris p-
allegatis qz fuit p. xl. annos fere ante destructionē templi se-
cundū. Constat aut' fm omēs hystoriographos qz passio xpī
nostri fuit p. xli annos ante destructionē templi scdū. Et sic
habet ex p'dictis qz non fuit ablatū scepter de iuda p herodē
nec dux nec scriba de filiis eius modo p'dicto. donec venit
messias vt dictū ē qd fuit ppositum. ante enī venit messias

in mūdum p suā natūitatem q̄z fūisset ablatum sceptrū de iuda vt dictū est. Sīlīr ante fuerunt ei .s. messie gentes congregate p suam passiōē q̄m scriba de filiis ei² auferētur. ut sup̄ est fm tuas hystorias ostensum.

Saulus.

Non video quō possis asserere q̄ p passiōē xpī tui fuerūt ei gentes &gregate. totū enī oppositum patz p euidēciā facti quia p mortem xpī tui non solū gentes fuerūt ei &gregate. s; etiam discipuli p̄p̄i dimisso illo dispersi per orbem fugerūt.

Paulus.

De hac cōgregatione genarū ad xpī nostrū p suam passiōē oportet nos habere finico isto articulo singulare certamē. et ideo p̄nunc differat et otinuem² quod incepim². s. scrutamū scripturarūz arca aduentū xpī an sit p̄teritū vel futurū.

Capitulū terciū in quo oñ dicitur q̄ iam diu ē q̄ messias venit p reuelationē factam danieli de .lxx. ebdomadibus.

Saulus

Hoc ppositū nostrū put vis reuētendū. Et si p̄phēcia p̄dicti patriarche iacob fm trāslationē n̄ram Caldai cam quodāmodo p te faciat adhuc vellē aliā auctem ad hoc q̄ temp² aduentus messie sit p̄teritum si quā habes.

Paulus.

Multas habeo auctes hoc satis ostendētes illis p̄sertim qui veritatem scire desiderant sine affectione mīn² recta. s; tñ vnā allegabo tibi que est de vltimis p̄phetarūz de hoc loquēciū sicut p̄phēcia p̄allegata patriarche fuit de primis p̄phetis seu p̄phēciis tractantibz de tpe aduent² messie.

Saulus.

Allega illā auctem quam dicis vt videam² si facit p te.

Paulus.

Daniel qui fuit de vltimis p̄phetarūz veteris testamēt de hac materia .s. de aduentu messie inter ceteros p̄tractauit qm vt habet dān .ix. Cum oīoibz p̄abus et ieiunijs et sacco et cinere orans deū tpe babilonice captiuitatis p illuminatiōē seu repatione sac̄tuarij ciuitatis et ppli isrl̄itici. cum instantē orasset ⁊ peccata p̄pria ⁊ ppli cōfiteret. angel² gabriel ei apparuit tpe sacrificij vespertini quādo ieiunantiū mentes magis eleuant et deuotius orant. Quicquidē gabriel postq̄m reddidit danielē actētum p̄pter arduitatē dicendoy. dicēdo ei hec verba. Ab exordio p̄cum tuarū egressus est fimo. Ego autē veni vt indicarez tibi. quia vir desideriorū es. Tu autē aīaduerte fmonem et intellige visionē. Consequent et reuelauit temp² aduentus

messie dicēdo ei hec verba . fm trāslatōne tuā . lxx . et domā
de abbreviate sūt alias deāse sunt sup populū tuū et sup vr
bem sanctā tuā vt sūmae puaricatio et finē accipiat pēm
et deleat iniquitas . et adducat iusticia sempiterna . et imple
atur visio et pphēcia . et vngat sancti sanctoz . In quibus
verbis angelias manifeste patet q infra terminū . lxx . ebdo
maday a deo p angelū danieli reuelatū . iusticia sempiterna
erat adducenda . s . messias pmissus . de quo in ps . Oriet in
diebus ei iusticia . Et jere . xxij . capl'o . hoc est nomē qd voca
bunt eum iustus dñs de noster . et sic in alijs locis iustus seu
iusticia p excellēciā de messia dicat . Cum igit temp pōicta
rum ebdomaday iam diu est q transiit vt posset euidentē p
bari . non solū p rōnes . s . etiā p auctes a te recipiendas . seq
tur q iusticia sempiterna . s . ipe messias iam diu est q venit
qd est intentū meū in hac nra altercatōe . **Saulus .**

Auctas p te allegata nō cōcludit intentū tuū nisi pus
pbes aliq que non credo te pbare posse . et spāliter tria que tibi
bi p ordinē tangam . pmo . s . q tibi incumbit pbare q p hoc
qd dicat iusticia sempiterna in hoc loco intelligat messias p
missus . Iusticia enī sempiterna . pprie deus est qui cū sit ius
tus put i scripturis sepe nominat . sequit q sit iusticia . Illa
enī que de deo dicunt in cōcreto oportz verificari de eo i abstra
cto ppter ei sūmam simplicitatē . Et cum ipe sit sempitern
sequit q ei iusticia que est sua essēcia sit sempiterna . vnde p
prius sens hui'di dicat angelia . s . et adducat iusticia semp
iterna . est vt adducat deus qui est iusticia sempiterna ppe ut
dictū ē . Deus aut dicat venire seu adducā methaphorice fm
suos effectz qñ . s . effectus . mie sue vl . puidēcie vel iusticie sue
venit seu ducit ad miserandū seu puidendum suis creaturis
vnde si bene cōsideras in hoc loco sic debet intelligi hoc dictum
s . et adducat iusticia sempiterna . Non enī daniel i suis ora
tionibz que in illo capl'o qd tu allegas cōtinent . petiuit mes
siam adducā nec aliquid hui'di . s . solū repationē templi et ci
uitatis que erant destructe et etiā amotionē ob . pbz ppli sui
put vba sua manifeste sonāt . In quibz nulla mētio de mes
sia repitur . vnde quia infra terminū pōictay ebdomadarum
deus venit miserādo populo suo reducēdo eos de captiuitate
babilonica et reedificādo templū et ciuitatē . et vīdicādo
eos de inimicis . s . de caldeis qui infra istud tempus fuerunt

destructi p meos. Iocarco horu respectu satis appie potest in-
telligi adductio iusticie sempiternae correspondente ad ofones
danielis quibz ista petebat. Paul? Atqz accedo tibi
q d^r est iustus. et p ois iusticia sempiterna eo modo quo tu
dias. et etiā q in hoc loco p hoc q dicit iusticia sempiterna i-
telligat ipe d^r. s; p hoc non excludit qum verba ista de mes-
sia seu de xpo itelligant. Nam put iam dixi tibi ver^o mes-
sias iuxta veritatē fidei nre verus deus ē de cui⁹ dinitate tra-
ctatur⁹ sum tecū in articulo certo p se. Sed ad pns ostendam
tibi magistros tuos qui verba predicta angeli exponunt de
messia pmissio. in libro enim cedar holan. i. de ordine mudi
Rabibarachia exponēs illud ysa. lvi. vbi dicit. pxima ē
salus mea ad veniendū et iusticia mea ad releuandū. dicit
expse q p illud qd dicit. et iusticia mea. intelligit messias de
quo scriptū est i danielē vt adducat iusticia sempiterna. hec
ille. Silr rabimoyse gerunden. exponēs poicta verba an-
geli in suo loco sup dan. sic dicit. Iusticia sempiterna et san-
ctuariū sanctuarioz vel sanct⁹ sanctoz. non nisi ipe messi-
as ē sanctificat⁹ de filiis dauid. hec ille. Et sic habes māifeste
fm doctrinā antiquorū talitudinaz et modernorū etiā ma-
gistroz q p iusticiam sempiternā et factū scroz que in vbis
angeli supdicta dantē intelligit messias. Illud autē qd obi-
cis dicens. q daniel in suis oroibz in poicto caplo stentis n
petuit messia adduci. s; solū repationē templi non facit stra-
positū meū cū d^r ex habūdancia sue bonitatis nō solū me-
rita supplicuz excedit. s; etiā orationū vota. sepe enī pl⁹ dat
qm ab eo petat. vnde gen. xvij. abrahā non petenti q dare
sibi filius de sara. s; solū s; sua tōez hysmabelis dicens. vna
hysmael vnat corā te. De⁹ respōdit. Sara vxor tua pariet
tibi filiū tē. Et infra. Et p hysmael exaudiui te tē Ex quo
patz q nō solū qd petebat s; amplius ei accessit. Et sic in apo-
sito. tū quia licz daniel non petuiss; aliquid de messia s; ex cō-
sidera tōe verboz jere. orass; p libera cōe ppli isrl de babilōica
captiuitate et reedificatōe tēpli et huiōi. Deus tamē cui ni-
hil latet futuz psciens q illa liberatio ppli et illa reedifica-
tio templi et huiōi. non erāt stabiles seu ppetue nec p se in-
tente. Ideo reuelauit sibi veram solationē ppli. et ppetuam
edificationē tēpli dei p aduentum iusticie sempiternae et scfi
sanctoz. s. messie fiendos. sic si aliquis finis dño suo gratus

seu acceptus peteret a dño suo aliquā grām modici valoris et
dñs ei mderet. bene dabo tibi illā s; est modice reputatōis.
quia cito corrumpet. s; dabo tibi aliā incōpabiliē maiore. Sic
pmi Re. ix. Samuel dicebat Sauli quē scēbat futurū regē
de asinis quas nudius tertius pideris ne solliat sis. quia in
uente sūt. et cuius erūt optima isrl. nōne tibi. et sic i pposito.
dens autē sciens q; appropinquabat tēpus messie in quo redi
mendus erat ppl's dei et ciuitas scēta. s. iherl'm spūalis ppetuo
reparanda danieli petenti de tpali liberatōe et reedificatōe ciui
tatis seu tēpli qdāmodo momētanea rñdit. q; illa edifica
quā petebat fieret et cum hoc dicit. Et rursum reedificabitur
platea et muri. Sed osequenti ostendit ei q; huiōi reedificatō
nō erat durabilis. et hoc cū dicit. Et ciuitatē et sactuariū dis
sipabit ppl's cū duce venturo et finis ei⁹ vastitas. Verū tamē
ut eum vere osolare reuelauit sibi liberatōez ppl'i spūalem q
fienda erat. s. p osummatōez pūancatōis et pcti et deletionē
iniquitatis que p adductionē iusticie sempiternae et vñctionē
sancti scēoz implenda erant infra temp⁹. lxx. ebdomaday a
deo derisay put plane lra sonat. Saul⁹. Quicquid
sit de intellectu hāz dictionū. s. iusticia sempiterna et sanct⁹
sanctoz adhuc nō habes intentū tuū ex hac aucte danielis.
et hoc ex duob; que tibi ut dicebam incumbūt pbare. pmo
quia nō constat hee ebdomade cui⁹ sint qntitatis. s. an dierū
annoz centenarioz seu millenariorū. Ebdomada enī nichil
aliud dicit nisi septenariū. dicunt enī ebdomade diez et an
noz. Et sili modo seu rōne pnt dici ebdomade iubileoz et
centenarioz et huiōi. Et quia hoc est incertū ex dicto angeli
Iuxta temp⁹ stentū in pōicis ebdomadib; incertū remanet no
bis. Scdo quia dato q; essem⁹ certificati de qntitate ebdoma
day adhuc ignoram⁹ eaz incitū. non enī habet eaz incitū i
lra. nec p qns eaz finis. vnde dato q; infra temp⁹ pōictay eb
domadarū messias esset ventur⁹ et q; ille ebdomade sint an
noz. adhuc nescit an illud temp⁹ sit pteritū vl' futurū cum
hāz ebdomadarū ut dcm est incitū nesciat. et sic patz q; argu
mentatio tua in hoc loco non includit intentum tuū.

Paulus. Ad pmū qd obicit de quātitate tempis
ebdomaday tibi respōdeo q; ebdomade stente i hac reuelatōe
facta danieli manifestū ē q; sūt intelligēde annoz. tum quia
in tota sacra scriptura nō inueniē aliqua ebdomada dici. nisi

vel diez. vt leui. xxiii. vbi de festo ebdomaday agitur. vel annorum vt ibidem. xxv. vbi de iubileo agitur. Et igitur fingere ebdomadam iubileorum et huiusmodi non consonat sacre scripture. nec vsui cōiter loquendi. tū quia tui expositores tam talmudici antiqui quā etiam moderni nunquā has ebdomadas intellexerunt nisi annorum. vt patet in libro qui dicitur Cedar holam. scilicet de ordine mundi in expositōe Rabisal. sup hūc passū. Silr et Rabimoy. gerūden. et sic de alijs qui omnes licet in expositōe aliorum contentorum in hac reuelatōe deuiant a veritate nra et etiam inter se sint diuisi. In hoc tamē quod huiusmodi ebdomade intelligatur annorum nullus eorum discordat. tū quia cum sit manifestum quod ciuitas iherusalem per romanos a magnis temporibus sit destructa et extunc sacrificiū iudaicū fuisse ablatū quod iuxta planū sensum lre in vltima predictay ebdomaday hoc pronosticat fore vltimū saltē per lxxii. ebdomadas. legitur enī sic ibi. Et post ebdomadas. lxxii. occidet xpus et non erit ei et ciuitas tē et sacrariū dissipabit populus cum duce venturo. et finis erit vastitas. sequitur quod iam a magnis temporibus retroactis tempus predictay ebdomaday sit finitū. Et quia stat expōitō quod infra tempus predictay ebdomaday adduci debebat iusticia sempiterna. scilicet messias. sequitur quod a magnis temporibus citra. scilicet a tempore quo finite sunt lxx. ebdomade sepe dicte secundum prophetiā daniel xpus seu messias debuit venire. et sic erit primum aduentus de quo agitur secundum reuelationē angelicā factā danieli iam diu est quod transiit in preteritū quod fuit a me intentū. Saulus. Licet verū ē quod expositores nri et spālīe mgnī antiqui talmudistay per lxx ebdomadas predictas intelligunt ebdomadas annorum vt tu dicis. tū illi non cedere tempus aduentus messie iam preteritū. Exponūt enī lram huiusmodi reuelatōis per alios modos. ita quod per hoc non possunt cogi vt cedat messiam iam venisse. et ideo ex dictis eorum tu non possescludere quod intendis. cum sit manifeste contra mentē eorum. Paulus. Scio utique quod magni tui conantur sic ex torte exponē lram huiusmodi reuelatōis ut subterfugiant a veritate ibidem stenta. sed ex hoc non tollit quin ex dictis ab eis accessis possim contra te agere. In dyalecticis enī quicquid alter disputantiū habet ex cōcassione alterius reputat per barū et exclusū inter eos. licet ille cedens plā alia diuisa seu cōtraria proponat. Silr in altercatōibz iuridicis semp credis hominē cōtra se licet non per se nisi de consensu sui aduersarij. vñ

et in proposito expōnes mgroꝝ tuoz. ego non cogor admittere nisi tñ in his que p me faciūt. quā ppter qz ipi vnanimē scedūt ebdomadas huiōi intelligendas ēē annoꝝ. ideo hoc p pono tibi tanq̄m a te nēcio scedendū et recipiendū. De alijs vero expōitōibꝫ suis si que sūt ptra me. non cogor eas recepi nisi forte ratio vel auctas sacre scripture eis suaderet. et eodē modo debet esse inter me et te. qz si ex auctabꝫ noui testamēti vel sanctoz nꝛoz aliquid iuentū fuerit cōtra me potes illud allegare et oportebit q ego scedā illud. De his autē q ptra fuerint in p̄dictis non eris obligatꝫ scedere. Saul?

Habeo mentē tuam arca p̄mū qd obiaebam. dic igit ad scdm. s. de inīcio huiōi ebdomaday qd in lra nō est exp̄ssum

Danulus. Si bene lram p̄sideras inīciū huiōi ebdomaday angelꝫ ostendit danieli vbi postqꝫ pposuit sibi. lxx. ebdomade deāse sūt sup populū tuū tē. vsqꝫ ibi. Et vngat sanctꝫ sc̄toꝝ. statim subdit. Sato ergo et aīaduerte ab exitu fmonis ut itez edificez ihrlm usqꝫ ad xpm ducē ebdomades septem et ebdomade. lxxij. erūt. vñ fm planū intellectū lre in hoc qd dicit. ab exitu fmonis et iterū edificez ihrlm. ostendit inīciū hāz ebdomaday esse ab exitu sermonis reedificacōis ihrlm. Sꝫ quomodo intelligat illud. ab exitu fmonis tē. diuersi diuimode exposuerūt. aliqui vero exposuerunt de exitu fmonis dei ad gabrielē angelū de quo dixerat. ab īcio p̄cuni tuay egressus est fmo. alij vero a. xx. anno regni artaxerxis. s. qñ idem rex p̄cepit vt reedificaret ihrlm. ut habet neemie. iij. caplo. alij vero vt mgt raymūdꝫ martini et alij sequentes exponūt hē inīciū fuisse a. iij. anno zedechie regis a quo anno vt sufficient pbat exiuit fmo dei ad jemi. dicens. Cū ceperint impleri in babilonia. lxx. anni visitabo vos et suscitabo sup vos vbu bonū. et reducā vos ad locū istū. in quo vbo fmo dei pmo exiuit de reditu ppli in ihrlm. Et p gñs reedificandū tibi templū dei et habitacula ppli et mīstroꝝ licz adhuc non esset data licenda reedificandi. vnde iste fuit p̄mꝫ exitꝫ fmonis dei de reductione captiuitatis babilonice ad quā referē p̄prie verbū angeli dicentis danieli. Sato ergo et aīaduerte ab exitu fmonis vt reedificez ihrlm. Cōsonat autē huic snie qd daniel in suis oꝛoibꝫ et ieiunijs su p̄dictis sumpsit exordiū ab illa p̄pheta jeremie. dicit enim in p̄ncipio illꝫ capli dan. ix. Ego daniel intellexi in libris

num annorum de quo factus est finis domini ad jeremiam prophetam
ut compleret dies consolatoris iherusalem. lxx. anni. et posui faciem
ad orandum deum. Ex quo patet quod danieli consideranti de verbis je-
remie predictis ab illis verbis sumpsit sibi initium angeli dei di-
centis. ab exitu finis ut reedificet iherusalem. unde ab isto
initio procedendo in computatione. lxx. ebdomadarum recte secundum veteres
historias et planioris sensus littere devenit ad ultimam ebdoma-
dam in qua passio christi fuit celebrata per quam secundum veritatem fidei
nostre consummata fuit purgatio et finem accepit peccatum.

Saulus. Ostende ergo in processu huius computationis. scilicet
lxx. ebdomadarum ut videatur quomodo ab illo exitu finis. scilicet dei ad
jeremiam usque ad tempus passionis quod dicitur fuisse implete. lxx
ebdomade supradicte. **Paulus.** Non est necesse ut tibi
ad presens ostendam illum processum quem petis. quia potes eum habere plene
in illo libro notabili quod dicitur pugio iudeorum in. ii. pre. in. ca-
pitulo ubi hec computatio est perfecte edita. Sicut illam inuenies
paucis mutatis in postilla magistri nicolai super hoc capitulum
dan. ix. Et in additionibus quas in illo capitulo edidimus in quibus
omnibus predicta computatio vera et exquisita cum reprobatione ex-
positionis **Rabii sal.** magistri tui perfecte tradit et apparet. Ibi etiam
inuenies planum sensum et rationem omnem quam in illo capitulo continetur tam
de divisione tripartita ebdomadarum. scilicet per septem et. lxx. et unam.
Sicut de quo intelligitur usque ad christum ducere et occidere christus. et sic
de alijs ibidem contentis. et id remitto te ad predicta. tamen quia hic
non agimus de hoc ut inueniamus tempus aduentus christi distinxerit et
punctualiter. sed solum struam scripturas ad inueniendum scripturas
secundum reuelationem predictarum ebdomadarum danieli factam an iste ad-
uentus sit adhuc in futurum expectandus an iam transiit
in preteritum. Et quia secundum expositores non solum nostros sed etiam
tuos totum tempus harum ebdomadarum infra quod iustitia sem-
piterna. scilicet christus erat adducendus cum iam diu est quod transiit
in preteritum ut patet ex predictis. Ideo hoc sufficit ad probandum
intentum meum ad presens sine hoc quod intremus ad calculan-
dum processum computationis ab initio ebdomadarum usque in fi-
nem preteritam cum ille processus ex varietate historiarum et aliorum co-
currentium sit valde longus. et transcendat compendiosita-
tem huius tractatus.

Saulus. Allega michi
doctores nostros secundum quos totum tempus predictarum ebdomadarum
iam transiit in preteritum.

Paulus. In illo

libro talmut qui dicit abodazara caplo pmo habet determinate q. lxx. ebdomade danielis incipiunt a destructione pmi templi. et terminant in destructione templi scdi. Inter quas quidem duas destructiones fluxerunt. cccc. xc. anni qui faciunt. lxx. ebdomadas annorum. quorum quidem annorum pmi. lxx. anni fluxerunt durante destructione templi que facta fuit per nabuchodonasor. cccc. vero anni et. xx. fluxerunt a principio reedificationis templi scdi usque ad destructionem eius per romanos. Idem etiam habet in libro qui matulat de ordine mundi. qui hebraice dicit Cedar holam. quas quidem auctores Rabim sal. sequuntur in hoc passu tanquam inviolabiliter tenendas apud hebreos apud quos illa que in talmuth determinata habent seu diffinita sine contradictione circa sacre doctrine expositionem. non licet eis qualitercumque ab eisdem recedere. sed tenenda sunt tanquam in textu sacre scripture contenta put in multis locis ab eis tradit. Et a Rabim moyse in principio sui dentrono: inquit tanquam pro fundamento totius sui operis presupponit. auctoritas eius talmudica in huius determinatioibus apud iudeos est in eodem gradu sicut auctoritas universalis ecclesie apud nos. Constat autem quod a destructione templi scdi per titum in quo tempore fuit finis. lxx. ebdomadarum secundum tuos doctores usque ad presentem annum. scilicet a nativitate domini. M. cccc. xxxij. fluxerunt anni mille tricenti. lxxij. Et sic habes manifeste quod volumus terminare ebdomadaz secundum computationem doctorum tuorum iam a magnis temporibus retroactis transiit in preteritum. et per consequens tempus aduentus messie de quo agimus qui infra easdem ebdomadas prophetice seu angelice promittitur fore.

Saulus. Licet illi magistri seu doctores quos al legas sic computassent ebdomadas. fuerunt tamen alii doctores nostri aliter sentientes. Et ideo ex predictis solum non potes formare efficacem contra me rationem nisi prius discurras per alios doctores.

Paulus. Licet bene credo quod multi hebreorum attendentes quod ex predicta computatione ebdomadaz per suos magistros determinata occludebat christum iam venisse inveniunt circa hoc quasdam vanas seu confusas expositiones. ut saltem per vias obliquas et extortas veritatem luce clariores subterfugerent. put de eis variat Ezech. xiiij. Sicut vulpes in deserto sunt prophete tui. id est doctores tui israel. vulpes enim volentes seu querentes subterfugere venatorem

vel eanem multas et varias vias et cauernas atq; tortuo-
sas sequuntur quod in hoc loco maxime contingit tuis exposi-
toribus de quibus omnibus non est scrutiniū faciendum. Nam
ut ait p^rus in p^rmo ethicorū. omnes quidem p^rscrutari opini-
ones inane forsitan est. sufficiens aut maxime que sufficere
nūc appareat vel estimet habere aliquā rōnem. hec ille. Cum
autem p^rdicta expositio tuorum doctorū quam supra allega-
ui sit a doctoribus talmudistay nemine eorū contradicente de-
terminata tradita. et postea a tam magno expositorum tuo. s.
Rabisal. repetita tanq̄m conclusa in sua glosa nō oportet
put p^rus dicit ad alias singulares expositōes seu opiones di-
tere. de vno tñ te certifico q̄ fuerit mlti doctores tui qui de ter-
mino aduentus messie non p^r ebdomadas p^rdictas s; p^r alias
auctes discurrentes tractauerūt. quorū quilibet assignauit
certum tempus huiū aduentus. que quidam tempora licet
varia et ex diuersis motiuis p^r quēlibet eorū assignata omnia
iam tamen transuerūt in p^rteritū. et sic iuxta testimoniu
cuiusq; eorū tempus aduent⁹ xpī iam transiit in p^rteritū q̄
est intentū. Omnia enī vera sū p^rmi p^rmo ethicorū p^rsonat
vero.

Capl'm. iij. in quo ostenditur q̄ sū omīs magistros seu
doctores et expositores famosiores indeorū qui de tempore p^r-
mi aduent⁹ xpī determinando locuti sūt idē aduent⁹ iam trā-
siit in p^rteritū. Saulus.

Marra michi qui sūt illi doctores nostri qui tempora
diuersa assignauerunt ad huiū aduentū et quomo-
do illa tempora iam transuerunt. Paulus.

Inter tuos doctores fuerunt multi quasi p^rmitui et alij
moderni quasi vltimi. et alij medi. et in quolibet istorū or-
dinū fuit non modica temporis latitudo in qua fuerūt plu-
res et varij rabini seu expositores famosi qui de hac materia
tractauerunt. Saulus. Indica michi de quo
libet istorum gradū seu ordinū vñ vel duos si forte ha-
bes tuam opinionem in hoc asserentes. Paulus.

De turba p^rmorū talmudistay fuerunt aliqui ut nosti q̄
vocatē thanay quorū auctas inter vos alios est maxima p^r-
phetas. Et de istis fuerunt tres de hac materia loquentes.
quorū vn⁹ dicit Ra. yote. qui i libro cedar holam. s. de ordine
mundi exposuit terminū. lxx. ebdomadarū modo sup^rdicto

fm que iam transijt tempus aduentus messie vt dictu est
 Fuit etiam alius de maximis illoz qui de thanaym qui ve
 cae Rabi aaquiba qui secutus est istam computatione eb
 domadaru. et sic credebatur qd messias erat venturus tempore
 destructionis templi scdi. Ideo secutus est quedam fatuu no
 mie hentoliba qui illo tempore dixit se esse messiam que fa
 tuu secuta est magna multitudo iudeoz p. xlviij. annos a
 destructione iherlm p romanos. et congregati sunt in quada
 ciuitate nomie biter et rebellauerunt cum pdicto falso mes
 sia aduersus impatorem alias imperiu romanu. qua ratoe
 adrianus cesar insfretauit et obsedit eos cu suo falso mes
 sia antedicto. et capta ciuitate omnes interfecit cum suo fal
 so messia put omnia ista tradunt plixius in quodam libro
 qui dicit demoy iudij qui incipit bislosa p aquini. Et i glo
 treni. jeronimi sup illud verbum treni. ij. caplo. dissipauit do
 mi et no est misertus omnia speciosa jacob de quo quide fal
 so messia et suis sequacibus intelligit illud danielis. xi. filij
 quoqz puaricatoru populi tui extollenet vt impleant visio
 nem et corruent. fuit alius vt ibidem habetur qui dicit de do
 mo helie pphete qui posuit ibidem expsse. s. in libro de ordine
 mundi qd p sex milia annozu debebat mundus durare quid
 dem anni erant p tres partes diuidendi isto modo. quia per
 duo milia annoz pma mundus erat quasi sub vacuo. per hoc
 designas tempus ante legislationem qd vocat vacuu. quia
 non erat aliquis populus sub lege diuina. duo milia vero
 annoz sequenda vocat tempus legis. asseres qd hoc tempus de
 bebat fluere a datione legis vsqz ad messiam. duo vero mi
 lia tercia seu vltima asserit esse sub messia. quia fm cum ab
 aduentu messie vsqz ad finem mundi debebat fluere duo mi
 lia annoz. Constat aut qd iuxta coputatione hebreozu que i
 hys regionibus hispanie et ubiqz terraru coter tenetur a
 creatione mundi vsqz ad pntez annu dni. M. cccc. xxxij.
 fluxerunt quinqz milia et centum et nonaginta et duo ani
 Vnde fm pdictu doctorem tempus aduentus xpi a mille. c.
 xci. annis transijt in pteritum. Et sic habes tres pncipales
 de numero eorum qui dicunt thanayn. post pdictos fuerunt
 alij non tante auctis sed quasi sub eis. et isti dicuntur emor
 rayn. de quibz fuit vnus de maioribus qui vocat Rab qui
 determinauit i libro Caubedim in belech qd oes termini assignati

de aduentu messie iam transiuerunt in p̄teritum. et q̄ non
 pendebat redemptio nisi in ip̄a penitēcia. hec ille. que quidē
 determinatio verissima est si sane intelligat̄. Nam termin⁹ as
 signat⁹ in p̄phetis iam transiuit vt dictū est. in quo termin⁹
 iam xp̄us venit et non pendet redemptio nisi in ip̄a penitē
 cia. quia quicumq; eorum penitēciam agerēt statim haberēt
 messiam qđ habemus per rā euidentiam. Sed licet iste Rabī
 non ita recte intellexit verba p̄ seipm̄. plura. tamen ex eis
 habem⁹ qđ om̄s termini assignati de aduentu messie iam tran
 siuerūt qđ est intentum. Fuit et alius contemporaneus sibi q̄
 considerans qđ om̄es termini de aduentu messie iam transi
 uerant put̄ iam dixerat. focus suus voluit p̄cludere viam
 inuestigandi hui⁹di terminos ne p̄ hoc aliqui causarent̄ alias
 auisarent̄ de veritate. Et ideo dixit. ve aīabus computanti
 bus alias computandū terminos. s. aduentus messie. per hoc
 volens designare qđ esset peccatum inquirere seu inuestigare
 de hui⁹di terminis. non reddens ad hoc aliquam rationem nec
 auctem. cui⁹ malicia manifesta est. Nam nullus fuit famos
 sus scriptor seu glosator inter eos qui de hoc solempnit̄ non
 inquireret. put̄ iam patebit post p̄dictos qui dicunt̄ emoraz
 yn fuerunt alij qui dicunt̄ gaonim. de quoz numero fuit vn⁹
 in asia nomie Rabī caba dras qui scripsit super talmud et
 super bibliam. et composuit vnū librum qui vocatur liber de
 credendis ī quo conatus est ex dictis p̄phetaz p̄bare qđ mes
 sias nondum venerat. Et exquisiuit cum magna diligēcia
 de termino aduent⁹ messie. Et concludit fm̄ suam diligentem
 inquisitionem certum terminū p̄dicti aduentus qui iam trā
 siuit in p̄teritum per. ccc. xl. annos et vltra vt ī eodem libro
 habet̄. Post p̄dictos Gaonim surrexit Rabī moyses egipcius
 qui tante auctis fuit inter eos ut a maiori parte iudeorum
 dicatur puerbialiter qđ a moyse. s. legislatore vsq; ad moy
 sen. s. egipciū maior non surrexit sicut iste moyses. Iste ve
 ro licet in suo deuto. in libro de indiabo titulo de regibz vbi
 tractat de messia. determinat qđ nullus debet computare tmi
 nos aduentus messie sequens opinionem supradicti dicēs
 Ve aīabus computandū terminos. tamen ip̄emet in quadā
 epistola quam misit iudeis qui erant in affrica scripsit qđ ha
 bebāt ex certissima traditione antiquoz qđ p̄pheta venturus
 erat in israhel. et qđ messias debebat venire et redimere isrl̄

in anno a creatione mundi .iiij. q[ua]dr. cccc. lxxiiij. q[uo]d etiam conatus est fundare in quadam au[th]ente balaam .ij. capitulo. Et cum iam dictum est s[ecundu]m computationem indeo[rum] .p[ri]m[us] annus .s. millesim[us] quadringentesim[us] .xxxij. est millesimus centesimus .xai. a creatione mundi s[ecundu]m eos .sequit[ur] q[uo]d termi[us] ab eo assignatus transiit iam in p[re]teritum per .cc. viij. annos .qua[m] quide[m] co[m]putatione[m] f[un]dauit i[n] quadam au[th]ente balaam numeri cap[itu]lo .xxiiij. vbi dicit[ur] in translatione nostra .In te[m]poribus suis dices iacob et isrl[el] quid operatus est de[us] .vbi in hebreo habetur .quasi in tempore isto dicitur iacob et israel quid opatus sit deus .quod verbum ex traditione antiquo[rum] suoru[m] sic exponit[ur] .q[uo]d quantum tempus defluerat a creatione mundi s[ecundu]m hebreorum computatione[m] vsq[ue] ad tempus i[n] quo balaam ista verba dixit .tantum tempus p[er]se fluere habebat a tempore i[ps]ius dicti .s. balaam vsq[ue] ad tempus i[n] quo p[ro]phetia futura erat i[n] israhel p[er] messiam .quicquid tamen sit de ista p[ro]batione de qua non est curandu[m] sufficiat ad p[re]sens q[uo]d p[er] i[ps]ius Rabimoyse[m] concludi[tur] termi[us] aduentus messie modo p[re]dicto . Fuit p[re]terea alias postea alius magne auctoritatis qui dicit[ur] Rabimoyse[s] gerunden[us] .qui scripsit super tal mud quoddam opus quod vocauit nouellas .Exposuit etiam pentateuicum i[n] cui[us] expositio[n]is parte p[ro]hemiali determinauit cum magna solemnitate q[uo]d messias erat venturus certissime i[n] anno a creatione mundi .v. q[ua]dr. c. xviiij. Item alius de p[ro]uincia p[ro]uince nomie Rabi leui berig nerson .vulgariter magister leo de bannolas n[un]cupatus qui scripsit sup[er] aliquos libros biblie i[n] expositione sua sup[er] daniel[em] reddens deo gratias qui sibi reuelauit terminu[m] aduentus messie .assignauit huic terminu[m] i[n] anno sup[er]dicto .v. q[ua]dr. c. xviiij. s[ecundu]m hebreo[rum] computatione[m] concordans cum Rabimoyse gerunden[us] sup[er]dicto .quoru[m] .s. ambo[rum] termi[us] iam transiit i[n] p[re]teritum per lxxiiij. annos . De Rabifal .vero iam dictum est supra .q[uo]d s[ecundu]m eum finis .lxx. ebdomadaru[m] fuit finitus tempore destructionis templi sc[ecundu]m . Ex quibus omib[us] bene consideratis habes q[uo]d aduentus messie de quo agim[us] non solu[m] s[ecundu]m scrutiniu[m] scripturaz sacraru[m] quas tibi sup[er] allegauim[us] .s. etiam s[ecundu]m alias au[th]entes i[n] quibus putas vitam eternam habere .s. tal mudistaz et alio[rum] doctorum seu magistro[rum] vl[ter] exposito[rum] tuorum i[n] varijs temporibus et regionibus constituto[rum]

Prima

tempus aduentus messie iam transiit in periculum.

Saulus. Quod doctores nostri varie scripserunt et etiam fallibiliter de huius terminis seu tempore contingit eis ex hoc quod huius tempus est clausum a deo et signatum. ita quod non possit cognosci a quoquam usque dum venerit ipsum tempus. testante danieli ultimo capitulo ubi de hac materia loquens sic ait. vade daniel quia clausi signati que sunt sermones usque ad tempus perfectum. unde ex eis non habes intentum ratione predicta.

Paulus. Si bene consideras autem danielis per te allegatam non repies quod tempus istud sit clausum seu signatum omnibus. sed tantum prauis et impiis. quia malicia sua excecata ea que sunt luce clariora non possunt videre. sed doctis et iustis huius tempus non denunciat esse clausum. Legit enim ibi. scilicet danielis ultimo statim post verba per te allegata sic. Eligent et dealbabitur et quasi ignis probabuntur multi. et impie agent impii. nec intelligent omnes impii. porro docti intelligent. habes ergo ex dictis danielis quod tempus illud perfectum solum impiis debebat esse clausum et signatum. non autem doctis. Cum autem tu non potes concedere omnes magistros tuos sub quorum doctrina et eruditione viuunt omnes iudei fuisse impios. sed potius iustos et doctos eos credis seu reputas. sequitur quod per eorum impietatem non potes eos excusare a cognitione temporis aduentus messie perfecti cum apud te non reputentur impii. sed iusti et docti.

Quarta distinctio de scrutinio scripturarum loquendum de congregatione iudeorum per christum seu messiam. et continet quatuor capitula.

In primo capitulo ostenditur quod congregatio israelitarum est dupliciter intelligenda. scilicet corporalis et spiritualis.

In secundo capitulo ostenditur quod congregatio spiritualis est dignior seu potior quam corporalis.

In tercio capitulo ostenditur quod per terram israhel et iherusalem et templum dei ubi prophete dicunt congregandos fore omnes israelitas. intelligendum est de celesti beatitudine in qua sancti spiritualiter congregantur.

In. iiii. capitulo ostenditur quod reedificatio templi ezechieli reuelata non est expectanda maliter in furo impleri. neque ex ipsa sumitur argumentum contra illud quod probatum est christum

tam venisse.

¶ Capitulum p̄mū in quo ostendit̄ q̄ congregatio isrl̄itarum dupl̄r est intelligenda. s. corporalit̄ et spiritualit̄.

Saulus.

Quantumcūq; per auct̄es p̄basses q̄ tempus aduentus messie transijt in p̄teritum vt intendis. adhuc non posses euadere alias sacras auct̄es quib; multa dicunt̄ fore implēda p̄ messiam p̄missum. que tam̄ fm̄ rei notissimā euidentia constat nondum fuisse impleta. Ex quib; nōcō sequit̄ messia nondum venisse.

Paulus.

ppone que sunt illa nondum impleta que fm̄ auct̄es sacras p̄ messiam denūciantur impleri. et hec p̄ singula vt melius discudant̄.

Saulus.

Inter cetera p̄pono tibi vnū. s. congregationē iudeorum seu israhelitarū p̄ xpm̄ faciendam. de qua congregatione ut nosti q̄mplim̄i p̄phete loquentes expresse. et tamen hodie vt euidenter patet sūt ita dispersi p̄ orbem sicut vnq; fuerunt. Ex quo patet q̄ messias p̄missus qui eos debebat congregare nondum venit.

Paulus.

Allega illas

auct̄es quas credis p̄ te facere in hoc loco vt eas diligenter scrutando veritas pateat.

Saulus.

De con-

gregatione dispersionis isrl̄is futura inter multas p̄pheti-
cas auct̄es que hoc dicunt. occurrit michi illa ezechiel. xxxix
vbi sic dicit. hec dicit dñs deus. Nunc reducam captiuita-
tem iacob et miserebor totius domus israhel. et zelabo nomi-
sacro meo. et infra. Et congregabo eos de terris inimicorū
suorum. sanctificabor in eis in oculis gentiū multarū. Et sc-
ient quia ego dñs deus eorum. Et infra. Cum congregauero
eos in terram suam et non dereliquerim quenq; ex eis ibi. et
non abscondā vltra faciem meam ab eis. Ex qua auctori-
tate manifeste habes q̄ deus congregatur⁹ erat populū suū
israhel de terris inimicorū et deducere sup̄ terram suā. qd̄ pa-
tet manifeste vsq; hodie non esse impletū p̄ messiam tuū.
Ex quo sequitur q̄ est implenda p̄ verum messiam quē ex-
pectam⁹.

Paulus.

Circa hanc cōgregatio-

nem ante om̄ia debes scire q̄ sicut sup̄ tibi ostēderim p̄ auct̄ez
Rabimoyfi magistri tui aliq̄ue dictōes in sacris scripturis
contēte sūt equoce mere ul̄ a consilio que quādo ī scripturis

veniūt oportet diligētē mōrere in quo sensu sumant sic dicitur
 tum fuit de his dictionibus israel iacob seu iuda in p̄ma
 distinctione caplo. iiii. Et sic in p̄posito congregatio de qua
 hic p̄pheta loquit̄ equoca est. quādoq; enī significat congre-
 gationem corporalem i aliquo loco. quādoq; vero significat
 congregationē spūalem aīorum in aliquo credibili seu opi-
 nabili vel desiderabili et huiōi. sicut enī corpora in eodem lo-
 co posita dicunt̄ congregata localiter et ab inuicem remota
 dicunt̄ dispersa. Sic animi in eodem conceptu intellectu seu
 volūtatis exītes vni dicunt̄ seu vnit̄. et a forāori p̄nt dīd-
 ḡgati. vñ auctas p̄ te allegata duplicat̄ p̄t intelligi. q̄ fm
 quosdā de cōgregatōe corporali intelligit̄ qd fuit impletū in
 reditu de captiuitate babilonica qñ omīs popul⁹ isrl̄it̄ q̄
 voluerūt ascendere ad terram p̄missionis habuerūt licēciam
 seu potestatem hoc faciendi. ut habet. ij. paralip̄. vltimo. et
 Esore p̄mo. Et huic sententiē consonat p̄ncipiū hui⁹ pro-
 phete in qua dñs dicit p̄phete. Nunc cōuertam ouersionem
 iacob rē. quod esset manifeste falsū si hoc esset adhuc futurū
 cum ab illo tempore in quo dictum fuit. nunc cōuertā usq;
 ad istud tempus transierunt plus qm̄ mille sexcenti anni.
 Sed quia tempore ezechielis quādo hoc dictum fuit p̄ p̄phetā
 iam tempus p̄dicte congregationis iminebat. Ideo p̄phete dī-
 cit̄ in hac p̄pheta. Et nunc reducam captiuitatem istam rē
 Et congregabo eos de terris inimicorū suorū rē. Et isto mo-
 do intelligit̄ istud ezechielis. xj. Et congregabo vos de popu-
 lis. et adunabo vos de terris in quibus dispersi estis. et dabo
 vobis humū israel. Que quidē p̄phete et plures alie simi-
 les fuerunt implete in reditu captiuitatis babilonice p̄ con-
 gregationē corporalem isrl̄itarū que tunc fuit facta. Scdm̄
 vero alios congregatio in hac aucte contenta intelligit̄ scdo
 modo congregationis supra dicto. s. animorū qd impletum
 fuit p̄ messiaz seu xpm̄ nrm̄ sub quo totus israel. s. fideles
 xpi qui veri israel dicunt̄ p̄t in p̄ma distinctione est con-
 gregatus seu vnit⁹ in fide xpi fm̄ quā aīe fidelū vniunt̄ seu
 congregantur. Nec obstat fm̄ istos qd dicit̄. nunc cōuertā
 Tum quia non tantū distat tempus in quo fuit hec p̄phe-
 tia dicta a tpe aduentus xpi sicut ad tempus presens vt est
 manifestum. tum quia respectu diuine eternitatis temporalia
 omīa reputantur vt nūc. Ex quibus patet q̄ fm̄ vtrāq;

predictarum expositionum prophetia ista iam est impleta. et sic hec
auctoritas nichil facit pro te.

Saulus.

Si bene

consideras neutra predictarum expositionum potest stare cum ve-
ro sensu literalis huius auctoris quod volo tibi ostendere. primo de pri-
ma expositione. Secundo de secunda. prima enim expositio que dicit quod pro-
phetia predicta fuit impleta tempore reditus de captivitate ba-
bilonica. est manifeste falsa propter duo que in eadem prophetia
continentur que nunquam fuerunt tempore templi secundi impleta. primum
est illud quod dicit ibi. Et non derelinquam quemquam ex eis. quod est
manifestum non fuisse impletum tempore reditus de capti-
vitate babylonica. In quo reditu nedum decem tribus que
ibi non interfuerunt. sed etiam de alijs duabus multis relictis sunt.
Secundum est illud quod dicit in predicta auctoritate. non abscondam
ultra faciem meam ab eis. quod nullo modo potest dici fuisse im-
pletum in illo tempore. Cum a destructione templi secundi usque
nunc manifestum est deum abscondere faciem suam a nobis
plus quam antea relinquendo nos in tam diuturna et tam acer-
ba captivitate ut est manifestum.

Paulus.

Prima obiectio tua contra primam expositionem non va-
let propter duo. primum est quia tempore reditus de captivitate ba-
bilonica omnes habuerunt licentiam a Ciro universaliter redire
in iherusalem libere. ut patet per ea que super allegantur. scilicet. per
liorum. ultimo. et primo esdre. Et sic verificatur illud. Et non
dereliquerim quemquam ex eis. quia nullus fuit derelictus quin
posset redire si vellet sublato iugo captivitatis et licentia con-
cessa generali. Secundum est quia Esdre in fine secundi capituli. et in prin-
cipio tertii per reditum captivitatis babylonice. hec verba legimus.
Et habitaverunt sacerdotes et levite et de populo et cantores et jan-
itores nathamei in civitatibus suis et omnes israel. et peruenit mensis
vii. et filii israel. et in civitatibus suis congregatusque est populus quasi
vir unus in iherusalem. Ex qua auctoritate patet manifeste quod omnes israel
fuit in reditu captivitatis babylonice in iherusalem quod concordat
manifeste cum prima expositione.

Saulus.

Impos-

sibile videtur. vel saltem non verisimile quod non remansissent
aliqui de tanta dispersione iudeorum per orbem facta. In super
manifestum est quod de decem tribubus ultra flumina ethiopie
transmigratis nullus fuit in iherusalem in reditu captivitatis ba-
ylonice. et sic nullo modo potest dici quod totus israel fuit in
iherusalem in reditu de captivitate babylonica.

Paulus.

De decem tribubus non debuit hic fieri mentio. quia iam
erant p̄se non solum a regno dauid quod erat a deo institu-
tum sup totū israhel. s̄ et a cultu diuino qui erat in iherl'm
ut habet. iii. Regū. xvij. Et sic forte de duabus tribubus
aliqui remanserūt qui non ascenderunt in iherl'm in reditu
captiuitatis p̄dictę. necesse est dicere ad saluandam auētem
Esdrę sup̄dictam q̄ fuerunt tam pauca q̄ quasi nulli repu-
tant. nam s̄m p̄hm. y. ethicoz. quod modicum est quasi ni-
hil reputat. vnde et similiter quod dicit in auēte ezechielis
p̄ te allegata. Et non dereliquerim quenq̄m ex eis. Isto mo-
do intelligendū est. s. q̄ de paucis vel modicis si forte reman-
serunt non facit mentionē p̄pheta sicut nec Esdras cū dix-
it om̄is israhel in p̄dicta auēte p̄ me allegata. Saul

Adhuc restat illud verbum in p̄dicta auēte Ezechiel
p̄ quod nullo modo illa auētas potest verificari d̄ tempore re-
ditus captiuitatis babilonice. s. cum dicit. Et non abscon-
dam vltra faciem meam ab eis. Constat aut̄ q̄ post illud tē-
pus maxime abscondit deus faciem suam ab israhel p̄sertim
in hac captiuitate a romanis incepta et vsq̄ hodie p̄ totum
orbem crudeliter continuata. Paulus.

Be-
ne concedo tibi q̄ deus abscondit faciem suam a iudas in hac
captiuitate existentibus plus q̄ ante. vnde de eis verificatur
illud deutro. xxxj. Et abscondā faciem meam ab eis. et erit
in deuotionem. De quo forte inter me et te in sequentibus
erit aliquod colloquū cum de v̄dicta mortis xp̄i loqueris.
sed ex hoc non sequit̄ q̄ deus abscondit faciem suā ab isra-
hel. s. a veris fidelibz qui israhel dicunt s̄m spiritum ut ha-
betur supra. Ab istis enī nunq̄ deus abscondit faciem suā.
postq̄m effudit spiritum suū super eos in die pentecostes. Et
ideo p̄prie dicit p̄ p̄phetaz. Et non abscondam vltra faciem
meam ab eis. cum effudero spiritū meum super domū israhel
dicit dom̄s. d̄ qua effusione largissima p̄phetatū fuit iohelis
in caplo. Saulus.

Quomodo potest veri-
ficari q̄ deus nunq̄m abscondit faciem suā ab illis quos di-
cis fideles seu discipulos xp̄i tui cum constat q̄ post illud tē-
pus pentecostes in quo dicit̄ spiritū. s. fuisse infusum in eis
om̄es isti discipuli et om̄es fere illoz sequaces fuerunt occi-
si p̄ gentiles. et vagi atq̄ pfugi super terram dispersi. maxi-
ma sq̄ tribulatiōes et obp̄bria et iniurias passi ut tue hystorie

testant. que quidē persecutio fuit maxima. et duravit per totum orbem usq; ad tempus cuiusdā imperatoris qui nescio quo spiritu ductus predictam persecutionem mandavit cessare. Falsum est ergo dicere q; deus nunq̄m abscondit faciem suam a fidelibus xp̄i tui post illud tempus pentecostes a te assignatum cum per quadringentos annos fere duravit illa persecutio prima quam passi sunt xp̄iani. et postea in processu tēp̄is multe alie persecutiones in varijs temporibus contra eos insurrexerunt et etiā cotidie insurgunt ut est manifestum et historie tue et etiā rei euidentia testantur.

Paulus.

Concedo tibi q; discipuli xp̄i et omnes eius fideles maximas persecutiones tribulationes atq; obprobria fuerit passi post passionem xp̄i nostri. et q; persecutiones ille durauerunt per magnum tempus. et etiā in diuersis mundi partibus durant. sed ex hoc non sequitur q; deus abscondit faciem suam a fidelibus xp̄i. per faciem enī dei proprie intelligitur grātia sua per quam homines saluantur. Iuxta illud ps̄. Ostende faciem tuam et salui erimus. Quā quidē grāciam itanta habundātia deus infudit in xp̄i fideles in die illa quādo habundantē sp̄m suū effudit super eos put fuit per iob̄ dictum et propheta tū. et etiā postea in diuersis temporibus p̄sertim in p̄m̄tina eccl̄ia q; fideles illuminati per illam grāciam ad nichilū reputabant aduersa mundi per fidem et amorem xp̄i sustinere. per quam tolerandam maximarum persecutionū nomē xp̄i fuit per orbem exaltatum et eius fides diuulgata. unde ex hoc non sequitur deū abscondisse faciem suam a xp̄i fidelibus. sed potius faciem suam misericordie eis ostendere. Iuxta illud nūi. vi. Ostendat dñs faciem suam tibi. et misereatur tui. maxima enī dei misericordia relucet in illo qui propter nulla mundi aduersa a rectitudine seu iusticia cordis et vere fidei confessione non recedit. de quibus in ps̄. quoniam propter te mortificamini tota die. Et ideo dicitur a quodā de nostris. hec est victoria quā vincat mundus. fides nostra putat insequentibus dño cedere te cum me nos fiet sermo de victoria xp̄i amplius declarabit.

Capitulum. ij. in quo ostenditur q; congregatio spiritualis est dignior seu potior quam corporalis.

Saulus.

Placet michi ad prius supersedere a discussione de victoria xp̄i tui ut inde fiat singularis inter te et me de hac disceptatio. Sed ad propositum nostrum redeundo contra

scđam expositionē auct̃is ezechielis p me sup allegatē. Inq̃
expositione dicebas q̃ congregatio in illa auct̃e contenta
intelligit̃ spūalis. s. aīarū. ⁊ sic asseris q̃ tot⁹ israhel fuit et ē
congregatus in fide xpī tui cui vnū obicis. s. q̃ cōgregatio
spūalis non inuenit̃ in sacra scriptura. s; vbiq; dicit̃ con
gregatio intelligit̃ corporū. vnde illa expositio nullū habet ī
scriptura sacra fundamentū.

Paulus. Con
gregatio spūalis legit̃ in scriptura. **Dicit̃ enī in p̃s.** Cor eius
congregauit iniquitatē sibi. Constat aut̃ q̃ cōgregatio in q̃
ta tū ī corde sit p multaz cogitationū iniquaz cōgregationē
que non est congregatio corporū; s; conceptū cordis. Legit̃
etiā ezechielis. xxvii. q̃ ppheta iussu diuino accepit duo lig
na quoz vnū scripsit tribui iude et socijs ei⁹. et aliud tribui
effraym et socijs eius. que quidē ligna de mandato dei vnū
ad alterū adiunxit p quā adiunctionem vt ibidem legit̃ p̃fi
gurabat̃ a deo vnio israhelis ad iudicem. sic q̃ non vltra di
uiderent̃ ī duas gentes seu duo regna. Ex quo patet q̃ p cō
iunctionem corporalem figurat̃ cōiunctio spiritualis ī scrip
tura. et p p̃ns patet q̃ cōiunctio spūalis est potior seu digni
or q̃m corporalis. sicut figuratum potius seu digni⁹ est q̃ fi
gura. vnde expositio illa que dicit̃ congregationē de qua lo
quitur Ezechiel in auct̃e allegata p te. intelligendā eē de cō
gregatione spūali rationalis est et mltis locis scripture sa
cre consona.

Saulus. Multa p̃supponis que
non probas. quoz vnū est q̃ figuratum potius seu digni
us est q̃m figura. Scđm est q̃ exponere congregationē hoīm
que simpliciter in scriptura tradit̃ p congregationem spū
tualem est rationale. Tercū est q̃ talis expositio est sacre
scripture consona. ⁊ quia nullū istorum triū in ratione nec
auctoritate fundas. Ideo eadem facilit̃ a te possūt negari sicut
concedi.

Paulus. Q̃ figuratum dignius sit
q̃m figura satis est notum in artificialibus que p humanam
artem inueniunt̃. Nam hui⁹i figura est ppter figuratū. ad
hoc enī fit figura vt figuratū; rep̃sentet vt ymago Cesaris
Cesarem et hui⁹i. Constat aut̃ hīc p̃bū q̃ ppter vnūq; q̃
tale et ip̃m magis. Similiter et in figuratiuis locutionibus
quibus sepe pphete vtiunt̃ figura est ppter figuratum. pphete
enī sicut et poete pulcritudinē humanā p rosam figurāt.
et fortitudinē p leonem ⁊ hui⁹i. Constat aut̃ q̃ pulchritudo

humana pfectior est qm pulcritudo rose cū sit pfectioris sub
iectū fm naturam. Silr et fortitudo humana que est habi-
tus virtutis anime rationalis pfectior est qm leonina. et sic
de similibus. et sic pbat pmiū. Ex quo sequit scdm. nā māi-
festum est q congregatio hoīm spiritualis in aliquo bono spī-
rituali utpote in vera fide seu in caritate pfectior est qm con-
gregatio eoz in aliquo bono corporali. Et ideo exponere alis
quod bonū mī pfectum in scriptura contentuz p aliqō bonū
magis pfectum rationabile est pferam in pmissionibz ad
xpm pmentibz. que quidē pmissiones de maximis bonis i-
telligende sunt. Tercū etiā patet. Nam sacra scriptura se-
pe consuevit tradere sub corporaliū figura nouā spūaliū
ut diuina per humana et huiōi. vñ tria psuppōita mea sup-
dicta satis pbanē.

Caplm. iij. in quo ostendit q p terram israhel et iherlm
et templū dei vbi pphete dicunt congregandos fore oēs isra-
litas intelligendū est de celesti bēitudine in qua scī spūaliter
congregant.

Saulus.

PResupponis q pmissiones ad xpm pmetes de ma-
ximis bonis intelligende sunt. quod tamen non pro-
bas. Sed quia circa congregationem israheliticā. de
qua nūc agimus adhuc est vltērū altercandū. Idēo p nūc
supsedeo de pdicto psupposito ut de eo fiat singularis bmo. et
ad ppositum redeūdo volo tibi ostendere q tam ezechiel in au-
ctoritate p me allegata qm aliq de congregatione israheliti-
ca loquentes intendunt dicere congregationē corpalez. Ex-
pimunt enī locū vbi talis congregatio israheliticā est facienda
Vnde moyses loquēs de hodierna captiuitate nra in qua su-
mus dissepī per orbem. silr et de nra reuersione seu cōuersio-
ne ad deum deutro. xxx. sic dicit. Reducetqz dñs deus tuus
captiuitatem tuam et miserebit tui. Et rursum inde congre-
gabit te. Et infra. Si ad cardines celi fueris dissipatus inde
te congregabit dñs deus tuus. et inde te assumet atqz intro-
ducet in terram quam possiderunt ptes tui et obanebis eam.
et. Ex q patet manifeste q illa cōgregatio deberet fieri a di-
uersis pabus terre ad terram pmissionis qd necesse est intel-
ligi de cōgregatione locali. Item jeremie. iij. vbi de redemp-
tione seu congregatione nra a captiuitate hodierna ad lram
agitur dicit. in tempore illo vocabunt iherlm solium domini

et congregabunt ad eam omnes gentes in nomine domini in iherusalem ubi manifeste habetur quod congregatio illa promissa expectata non solum ad terram promissionis. sed ad civitatem iherusalem est intelligenda. Et sic patet quod loquitur de locali congregatione. Item ezechiel. xl. capitulo et in alijs tribus seu quatuor sequentibus agit de mensuratione templi reedificandi per extensum. Quod quidem reedificatio hactenus non fuit impleta nec tunc Esdras nec machabeorum seu herodianorum ut patet inveniunt illa capitula et historias de templo secundo loquentes. unde nota est ad veritatem prophetie salvandam quod reedificatio illa impleatur tunc nostre congregationis expectate per messiam. unde ex predictis auctoribus manifeste habes quod congregatio israelitica debet fieri in terra sancta ut in prima auctoritate. et etiam in civitate sancta iherusalem ut in auctoritate secunda. Si vero quidem templum iherosolimitanum est reedificandum modo et forma per ezechielem prophetam expressis. Ex quibus manifeste habet quod congregatio de qua propheta loquitur est corporalis. Paulus.

Ut propositum tibi in prima distinctione et per tuum Rabinum. probavi quod qui sacras scripturas recte intelligere vult oportet quod significationes dictionum equocorum discernat. Constat autem recte scripturas sacras scrutari quod ista terminus terra in sacra scriptura equivoce dicitur. nam quandoque accipitur per ista terra corporalis et sensibilis in qua homines committere habitant. quandoque vero per spiritalem in qua solum sancti habitant. De qua dicitur in psalmo. Credo videre bona domini in terra viventium. unde auctoritas illa quam allegas de utroque. xxx. in qua dicitur. Si ad cardines celi fueris dissipatus inde te aggregabit dominus deus tuus etc. Si intelligatur de hodierna captivitate vestra. puta tu exponis. tunc congregatio de qua loquitur intelligenda est spiritualis. Si vero et terra stenta in illa auctoritate intelligenda est non terra sensibilis in qua presbiteri habitauerunt corporaliter per certo tempore et propea mortui sunt. sed terra viventium in quam qui cumque reuersus fuerit ad deum per veram penitentiam que fidem dei et caritatem presupponit introducat et eternaliter manet. unde ex illa auctoritate non habes aliquid contra me. Saul. Et si terra aliquando in scripturis accipitur per eterna mansionem hoc est cum additione huius termini viventium et huiusmodi. Sed terra simpliciter sumpta sine aliqua additione non credo quod accipitur in scripturis nisi per hac terra sensibilis. Paulus. Primum terra simpliciter sumpta sine aliqua additione quandoque accipitur in scripturis per terra spiritalem in qua sancti habitant. dicitur enim in psalmo. Iusti

aut hereditabunt terrarum et habitabunt in seculum seculi super eam. Constat autem quod nulla est terra sensibilis in qua iusti in seculum seculi habitant cum omnes iusti in hac vita existentes sint mortales. Et sic patet quod terra de qua loquitur psalmista. non est terra sensibilis in qua habitant mortales homines temporaliter. sed illa terra celestis in qua iusti habitant in seculo seculi. scilicet eternaliter. et ista est proprie terra vivencium. et sic patet quod vocat psalmista terrarum simpliciter sine additione illam terrarum celestem quam sancti inhabitant quam quidem significat totus et doctores tui sentiant. **Saul.**

Indica michi. quod doctores nostri intelligunt terram simpliciter sumptam in scripturis quicquid significare terram vivencium.

Paul. Super illud ysa. lx. capitulo plus cuius omnes iusti in perpetuum habitabunt terram. doctores antiqui tui in libro Cathedra in capitulo bezech sic dicunt. omnis israelita habet sortem in seculo futuro. scriptum est enim plus cuius omnes iusti in perpetuum hereditabunt terram. hec illi. quia autem tenent omnes posteriores et moderni sine contradictione. Ex qua patet quod terra simpliciter in verbis ysa. dicta. scilicet cum dicitur hereditabunt terram. accipitur per terra illa celesti. Et eodem modo intelligenda est in auctoritate deuteronomio per te allegata. unde ex illa non habes aliquid contra me.

Saul. Video excusationem tuam circa significatorem alias exponere huius termini terra. sed adhuc hec tua evasio non sufficit ad auctorem habere. super per me allegatam. secundum quam patet quod non solum in terra promissionis aggrandi sunt redimendi per christum seu messiam. sed etiam ad civitatem iherosolimam sanctam. dicit enim. in tempore illo vocabunt iherosolimam solum domini et congregabuntur ad eam omnes gentes. habere. in. unde dicit. licet terra quicquid accipiat per terra celesti ut videntur dicere auctores per te allegare. Ista dictionem iherosolimam accipitur semper per illa civitatem sanctam iherosolimam in qua templum salomonis fuit fundatum ubi secundum legem antiquam cultus domini celebrabatur. unde ad illam populus pertinet congregatio corporalis seu localis de qua agimus.

Paulus. De hac dictione iherosolimam idem est dicendum sicut de hoc termino terra. scilicet quod equivoce saltim a consilio accipitur in scriptis. Super illud enim psalmi. iherosolimam que edificatur ut civitas cuius participatio est in idipsum. doctores tui tradunt quod iherosolimam inferior dirigatur ad iherosolimam superiorem. hec illi. Ex quo patet manifeste quod intelligunt illud quod dicitur in psalmi. iherosolimam que edificatur per iherosolimam inferiorem. Et illud quod sequitur. ut civitas cuius participatio in idipsum pro iherosolimam superiori. que quidem expositio est satis congrua. quia illa

inferior iherusalem ad illam superiorem dirigat seu ordinat. prout igitur ex dictis tuis quod iherusalem quicquid accipit in scripturis sacris per illam celestem. et sic eam debes intelligere in auctoritate jeremie per te allegata. in qua dicitur quod congregabuntur ad iherusalem omnes gentes in nomine domini. Et scias quod etiam secundum doctores non solum beatitudo celestis vocatur iherusalem in scripturis sacris. sed etiam mons dei et locus sanctus dei et sanctuarii et atria domini et templum domini et huiusmodi. Et ideo cum dicitur. quis ascendet in montem domini. aut quis stabit in loco sancto eius. Et alibi. Et concupivit anima mea in atria domini. et multa filia intelligi debent secundum tuos de celesti beatitudine.

Saulus.

Ostende michi qui sunt

doctores nostri hoc dicentes.

Paulus.

Inter

tuos doctores qui de beatitudine futura loquuntur quodammodo rationabiliter. ille fuit principalis ut nosti. scilicet. Rabim. egyptius qui de hoc tractavit in suo deuterio. in titulo de penultima. capitulo. viii. in quo. et in pericula. vii. loquens de premio eterno sic dicit. hoc est premium quo nullum superius eo. et hoc est bonum pro quo nullum aliud bonum. Et hoc desideraverunt omnes prophete. quod bonum etiam multis vocaverunt nominibus ut mons dei et locus sanctus eius et locus sanctuarii et via sancta atria domini templum domini domus domini et porta domini. hec ille. Ex qua auctoritate prout quod tibi circa hoc dixeram.

Capitulum. iiii. in quo ostenditur quod reedificatio templi ezechielii revelata non est expectanda maliter in futuro impleri. neque ex ipsa sumitur argumentum contra illud quod probatum est christum venisse.

Saulus.

Item concede tibi quod hee dictiones terra iherusalem templum dei et huiusmodi quicquid accipiantur in scripturis per celestem beatitudinem. illa tamen auctoritas Ezechiel. xl. et in alijs capitulis sequentibus ostenta ubi agitur de reedificatione templi non tolerat hanc expositionem. declarat enim ibi propheta numerum et mensuram omnium cellularum templi. filiarum et fenestrarum et picturarum sub exquisita mirabili pericula. Que quidem reedificatio sic narrata oportet intelligi de materiali edificatione. Costat autem quod talis reedificatio quolibet ibi continetur non fuit pro predicto propheta nec etiam ante. unde necesse est quod tempore messie nostri impleatur.

Paulus.

Duo presupponis in hac tua argumentatione quorum oppositum per tuos proprios doctores posset probari. primum enim presupponis quod ista visio ezechiel de qua loqueris oportet intelligi de materiali

edificacōe. Scdm̄ etiam p̄supponis q̄ hec visio māliē intellec-
ta nunq̄m fuit impleta post p̄dictā p̄phēciā. s; oppositū pri-
mi habet exp̄sse determinatum in libro caubedim caplo helech
ubi sup̄ illud verbū ezechiel' vltimo p̄ arcuitū. xviii. milia
et nomē ciuitatis ex illa die dñi ibidē sic habetur. dicit Ra-
biabba. domus que est corā sancto et benedicto. s. deo. xviii.
milib; leucarū cōtinet sicut scriptum est p̄ arcuitū. xviii. mi-
lia rē. Sup̄ quā anctem Rabisal. sic dicit. De iherlm cele-
lesti itelligunt hī textus. s. ezechielis. hec illi. Ex quib; ma-
nifeste habes q̄ illud verbū vltimū ezechielis quod est quasi
conclusiūū totius materie huius reedificacōis. et p̄ consequens
tota illa reedificatio intelligenda est de celesti iherlm. hoc idē
etiam potest haberi p̄ auctoritatem Rabinoyfi egipci sup̄ p̄-
me allegatā in qua dicit q̄ mons dei et locus sanctus eius.
et atria domi et templū domi et domus domi et porta domi et
huius. q̄nq; itelligunt i scripturis de p̄mio eterno. vnde p̄-
fm̄ eū q̄ illa que in visione ezechielis de templo dei et domo
dei et porta domi et multa huius tradunt itelligi p̄nt de p̄-
mio eterno que in celesti iherlm potissime habent. Et sic patet
q̄ fm̄ doctores tuos reedificatio p̄ ezechielē narrata non est
necessariū q̄ itelligat de māli reedificacōe put tu p̄suppōis
Contra p̄suppositū tuū scdm̄ i quo dicit constare q̄ talis re-
edificatio qualis in p̄phēciā ezechielis continet nunq̄m hacten-
us fuit materialiter impleta. Sunt q̄mplimi doctores seu
hystorigraphi tui asserentes q̄ licet talis edificatio sicut per
ezechielem p̄noscatur non fuit impleta tempore zorobabel
Neemie seu Esdre. fuit tamē postea impleta in templo scdo
In quo tempore plures reges p̄sarū ex aliqua deuotione ad-
diderunt multa ad edificia templi. Similiter et machabei q̄
faciem templi ornauerunt coronis aureis. et multo magis
vt dicit iosephus in libro. xv. antiquitatū. herodes ascaloni-
ta rex inde magna edificia fecit et sumptuosa ad fortifica-
tionem ciuitatis et decorem templi. vnde fm̄ istos licet in sc̄p-
turis non traditur p̄culariter quando fuerunt oīa illa im-
pleta que in visione ezechielis continent. possibile tamen est
seu p̄sumptibile q̄ i p̄cessu temporis sub p̄dictis. s. p̄sis ma-
chabeis et herodianis fuissent impleta. **Saulus.**

Opinio p̄ma talmudistarū seu Rabisal. nō videt posse
stare p̄pter q̄mplima p̄cularia que i illa p̄phēciā continent

que impossibile seu valde difficile esset applicare ad celestia. Secunda vero opinio etiam videtur esse inconsona rationi. Nam si tale edificium materiale fuisset factum in templo secundo sicut pronuntiatum fuerat per ezechielem. fuisset de hoc aliqua scriptura autentica inter nos quod tamen non apparet.

Paulus. Ad illud quod obicit contra primam expositionem tibi respondeo quod in beatitudine celesti multa et diuersi sunt gradus seu ordines beatorum angelorum. scilicet et hominum de quibus non possumus in hac vita existentes exquisitam noticiam habere. licet in prophetiis reuelationibus inuaniatur. De beatitudine enim celesti legitur ysaie. lxxiii. capitulo. quod oculus non vidit nec. unde talia non cadunt sub expressa et explicata narratione nostra licet quodammodo cadant sub prophetiis isinuationibus. Potest etiam exponi predicta reuelatio ezechiele spiritus ritualiter de ecclesia sanctorum in hac vita commorantium et de regimine eorum in quo multa et varia spiritualiter ordinata consistunt sicut in edificatione ezechiele reuelata. et isto modo exponitur a multis de nostris saltem agnoscunt. quas expositiones appropinquat ad presens omittito. Remitto tamen te ad illas cum eas volueris audire. Et nota quod ezechiel inter ceteros prophetas pluribus videtur pabulis. ut patet in principio sue prophetie de visione rotarum et animalium. et in capitulo. ii. et. iij. de rotulo libri. et in capitulo. iij. de latere in quo edificata erat iherusalem. et de sartagine et sic de multis aliis. ut patet in processu sue prophetie in qua quamplurimas methaphoras inducit. unde ipse de seipso deo dicebat ezechiele. xx. a. a. a. domine deus ipsi dicunt de me. nunquid per pabulas loquitur iste. quasi dicant omnes sermones istius prophete sunt pabuli. Ex qua consideratione apparere quod iste visiones edificationum quas Ezechiel tradidit non immerito sunt methaphorice intelligende. et sic in eis et similibus sensus literalis est. non ille qui per litteram significatur sed ille qui per res ipsas quas littere significant intelligitur putat patet vere scrutanti varios scripture sacre sensus. Et hoc facit manifeste per ista expositione secundum quam hec reedificatio ezechiele est intelligenda pabolice. De hoc autem quod obicit contra secundam expositionem tibi respondeo quod de gestis in templo secundo post primos eius edificatores parum seu modicum habetur eo quod prophete in templo secundo iam deficiebant seu languebant Et ideo huiusmodi edificium non iuenitur sic complete narratum

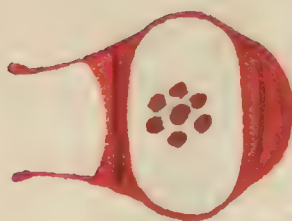
psertim cum i magno pcessu temporis ⁊ sub varijs et diuer-
sis edificatoribz fuit constructum vt dictum est. Et nota q
ppheta aliqua pponebat p modum pcepti que tñ non debent
intelligi vt pcepta .s. ut impouant necessitatem obſuandi
sed quasi consilia que non habent vim obligandi ad penam
si non seruent. vnde sup caplo. xlv. dicit. hec dicit dñs deus
in pmo mense .i. pma mensis sumes vitulū d armento un
maculatum. et expiabis sactuariū tē. Et similiter ponit ali-
qua circa sacerdotes et circa pñapes in sacrificijs et ornāmē-
tis et ingressu templi et alijs que si intelligerent vt pcepta.
esset manifeste contra illud. *Nō addetis ad verbum quod*
vobis loquor neque auferetis ab eo. vnde i veteri testamēto
sicut null⁹ potuit auferre aliqđ pceptum de hys que deus p-
piebat p moysen. ita neqz poterat addere aliquod pceptum
vltra ista. Et silr potest dici de edificacōe templi et ciuitatis
hic apposita .s. q non significabat reedificacōem templi ali-
quando necessario fiendam .s. edificacionem que de consilio p-
phetico fieri debebat. et sic pdicta edificatio pot intelligi ma-
terialiter sicut sonat nō pphetizando q fieret. sed q quasi de
consilio ad maiorem pfectionē fieri deberet. et fm hoc p secū-
dam expositionem non excludit pma expositio. Nam pph-
eta istud edificūz consulebat fieri materialiter ppter signifi-
cationem spiritualem illius quā ppheta pñapaliter intende-
bat. Ex quibus patet q ex ista reuelatione *Ezechielis* non
habetur q xp̄us nōdum venit cum fm vtramqz expositionez
hec ppheta transijt in pteritum.

Sequit distinctio .v. de scrutini scripturaz

Functionio quita de scrutinio scripturarum lo-
quenda de redemptione et de modo redemptio-
is israel per christum seu messiam. et continet. xi. capla

In primo capitulo ostenditur quod duplex est
redemptio. scilicet corporalis et spiritualis. et quod redemptio
spiritualis est dignior seu perfectior quam redemptio corporalis

In secundo capitulo ostenditur quod habundantia temporalium
bonorum et libertas a subiectione humana non reputantur ad
redemptionem spiritalem per messiam promissam. Sicut quod messias
non in prete bellica armorum erat victurus gentes. et quod tali
um bonorum habundantia de consuetudine homines distrahit a di-
vina cognitione. qui quidem cursus non erat mutandus tempore messie.

In capitulo. iij. ostenditur quod in sacra scriptura quandoque agitur de
victoria spirituali. et quod victoria spiritualis est dignior seu virtuo-
sior quam victoria temporalis.

In quarto capitulo ostenditur quod verus messias de quo lo-
quitur scriptura excellens et perfectior in prophetis pronosticatur
non solum hominibus. sed etiam angelis dei. Sicut quod redemptio
in prophetis per messiam promissa ceteris redemptionibus de quibus
in scriptura fit mentio est perfectior. et per consequens quod huic re-
demptori. scilicet messie victoria competit perfectior ceteris victoriis
scilicet victoria spiritualis.

In capitulo quinto ostenditur quod illa que in prophetas pronuntiatio-
nibus traduntur sonantia bella seu victorias corporales non
sunt applicanda primo adventui messie. sed secundo.

In capitulo sexto ostenditur quod modus redemptionis populi dei
per messiam secundum scrutinium scripturarum. primo fundari debet. scilicet
quereretur vero eius congruitas seu conveniencia secundum rationem quoniam fra-
gilitas humana permittit inuestiganda est.

In capitulo septimo ostenditur quod ille servus dei de quo loquitur
ysaias capitulo. liij. per totum. et in fine precedenti capituli est verus
messias. non autem populus iudeorum sicut Rabi sal. falso finxit
et quod ex illo capitulo cum fine precedenti capituli habent. xi. conclusio-
nes plane tradite que proprie messie nostro applicantur qui non
per potentiam armorum alios vincendo. sed potius parcendo et moriendo
suos redemit a servitute peccati. non autem a servitute corporali humana.

In capitulo. viij. ostenditur quod licet deus potuisset hominem redi-
mere a peccatis sine passione et morte christi. non tamen ex hoc dicens

est q̄ frustra hominē p̄ xp̄i passionē redemit.

In capitulo .viii. ostenditur q̄ mod⁹ liberationis populi dei a p̄cto p̄ passionem ⁊ mortē xp̄i fuit uenientior ex pte dei liberātis q̄ si p̄ solam diuinā miam pplm libera sset.

In caplo .x. ostendit q̄ mod⁹ liberacōis ppli dei a p̄cto p̄ mortem et passionē xp̄i fuit uenientior ex pte xp̄i p̄ quē facta fuit redēptio seu liberatio q̄ si p̄ solam diuinam miam popul⁹ fuisset liberatus.

In caplo .xi. ostenditur q̄ mod⁹ liberacōis populi dei a peccato p̄ passionē et mortē xp̄i fuit cōuenientior ex pte ppli q̄ si p̄ solam diuinam miam popul⁹ fuisset liberatus.

Capitulū p̄mu⁹ in quo ostendit q̄ duplex est redēptio .s. corp̄alis et spūalis et q̄ redemptio sp̄itualis est dignior seu p̄fectior q̄ redemptio corp̄alis. Sanctus.

Habeo mentē tuā circa aggragationem israhelitis que p̄ messiam seu xp̄m p̄noscit fienda. Sed volo ut mihi dicas quid sentis de redemptione quā p̄phete frequenter p̄mittunt populo israhelitico per messiam. ut cum dicat̄ ysa. lix. veniet ad syon redemptor. et .xlviij. auditum facite hoc usq̄ ad extremū terre dicite. dicite redemit domus suam suum iacob. et multa similia que in prophetas promissionib⁹ continent q̄d nō pot̄ dici iam impletū. cū iudei seu popul⁹ israhelitic⁹ non est redemptus a seruitute. s; p̄ oppositū nec etiā fideles xp̄i tui quos dicis esse veros israhelitas fuerunt p̄ xp̄m tuū redempti a p̄secucōibus seu afflictionibus mūdi. ut patz in historijs p̄mituorū tuorū. neq̄ etiā hodie sūt redēpti ab hui⁹i aduersitatib⁹ in diuisis p̄tib⁹ orbis. Ex q̄ patz q̄ xp̄s tu⁹ nō fuit ver⁹ redēptor ppli ⁊ p̄ oīs nec verus messias. Paul⁹. Cū istā dōne⁹ redimere seu redemptio et hui⁹i. silr ē dicendū sicut sup̄ de aggragatione. Est enī duplex redemptio .s. corp̄alis. ut cu⁹ dī exodi. vi. redimā vos in brachio extēto. et exo. xv. ca. dux fuisti i misericordia tua ppl'o tuo quē redemisti q̄d intelligit̄ de redemptōne a seruitute egipciaca que corp̄alis erat et sic de mltis alijs. Est aut̄ alia redemptio spūalis. s. cum homo redimit̄ a seruitute p̄cti de qua in ps̄. Ex vsuris ⁊ iniquitate redimet aīas eorū. Et alibi. Et ipse redimet isrl' ex oībus iniquitatib⁹ suis. et sic de multis silibus vnde redēptio p̄ messiam in p̄phetis p̄-

missa itelligēda est. nō de p̄ma redemptione. s. corpali sicut redēptio egiptiaca et babilonica. s. spūali. s. a fuitute peccati sic de aggregatione dictū est. talis enī redēptio. s. spūalis valde dignior est q̄ redēptio corpalis. et sic magis p̄ueniens ad bona que p̄ vez redēptorē messiā p̄mittunt. **Saulus.**

Duo p̄supponis que tibi incumbūt p̄banda ad tuū habendū intentū. quoz vnū est q̄ spūalis redēptio est dignior q̄ corporealis cui⁹ oppositū tenet cōiter. vlgarē enī dicit. Non bene p̄ toto libertas vendit̄ auro qd cōiter intelligunt homines de libertate a fuitute hūana. p̄supponis etiā scdō q̄ maiora bona magis p̄ueniēt ad p̄missionē messie q̄ mīora. videamus ergo de p̄mo. deinde p̄cedam⁹ ad scdōm. **Paulus.**

Ad p̄mū tibi r̄ndeō sic q̄ redemptio spūalis. s. a seruitute peccati est dignior seu maior q̄ redēptio corpalis. s. a fuitute humana satis videt̄ notū. Si enī infideles seu pagani luce fidei carētes p̄cedūt bona aīe potiora eē q̄ bona corpis. ut patz nō solū p̄ stoicos q̄ bona extiora nō iudicāt eē bona hominis. s. etiā p̄ peripateticos qui dicūt bona extiora esse bona hominis licz mīma. vtriqz enī tenet bona aīe digniora eē et maiora q̄ bona corpis. Cui⁹ rō patz. nam cū corp⁹ sit p̄pter animā sicut mā p̄pter formā. Constat q̄ bonū aīe potior est q̄ bonū corpis. finis enī habet rōnez optimi s̄m p̄m. hoc aut qd allegas de libertate corpali q̄ nō bene p̄ toto tē. put vlgarē dicit. verū est. nam auz seu diuicie et hui⁹i sūt de bonis exterioribz hominis que sūt mīora bona q̄ libertas corpalis que est de bonis corporis. que quidem bona corporis s̄m s̄miam p̄m. sunt media inter bona anime que sunt maiora et bona exteriora que sunt minora. Et ideo non bene venditur libertas corporis que est de medijs bonis p̄ toto auro quod ē de bonis minimis. Et eadem radōne ymo et foriori libertas anime nō bene venditur. non solum p̄ toto auro. sed etiam p̄ libertate corpis cū bona aīe excedāt in dignitate. cetera bona hoīs tam corpis q̄ extiora ratione p̄dicta. vnde et p̄s. cū dixisset. apd dñm est mīa et copiosa. apud eū redēptio. ut ostenderet que esset illa redēptio copiosa statim subdit. Et ip̄e redimet isrl̄ ex oībus iniquitatibz ei⁹. q. d. illa est magna seu copiosa redēptio in qua redimiet isrl̄ ab iniquitate. redēptio enī a subiectione hoīm. licz bona non cam magna est seu copiosa.

Capl'm scdm in quo ostendit q' habundancia t'paliu bono-
ru r' libertas a subiectione huana no requirunt ad redemptione
spualē p messiaz pmissā. Silr q' messias no in p'tate bellica
armoz erat victur' gētes. r' q' taliu bonoz habundancia de cōi-
cursu hoies distrahunt a diuina cognicōe. qui quidē curs' n̄
erat mutand' tempore messie. **Saulus.**

Quicquid sit de compacōe harū redemptionū adinuicēz
cōcedo tibi q' t'p'e messie redimēdi sūt isrl' spūaliē. s.
ab iniquitatib'. legiē enī jere. l. In t'p'e illo quereb' in-
iquitas isrl' et nō erit et p'ctm juda et nō inueniet' qm' p'p'ia
ero eis quos reliquero. Et si forte hec v'ba intelligant' de re-
demptione a captiuitate babilonica multo a fortiori intelli-
genda sūt de redemptione a captiuitate hodierna ad quā requi-
rit' p'nia redimētorū. vt habet' deutro. xxx. vbi sic dī. Conu-
teris ad dñm deū tuū et audies vocem ei'. Et infra. et con-
uertet dñs captiuitatē tuā et miserebit' tui rē. que ad l'ram
de captiuitate hodierna intelligunt'. et sic nō est dubitandū
q' ad redemptionē hodiernam requirit' vera p'nia in ipis redi-
mendis. Sed ex hoc non eludiet' q' redēptio corp'alis. s. a ser-
uitute humana requirat' in redemptōe messie. Nam ad hoc
q' ipa redēptio spūalis sit p'fecta et integra requirit' redēptio
corp'alis q' exspectat' p' hoc q' aliquis rex de gñe dauid vincat
potenter ceteras nationes mūdi talit'. q' tot' isrl' deducat' a
subiectione gentiū. et remaneat in libertate mera sub dñio
dei et sui messie seu xpī. vt habet' expresse ezechi. xxxiij. vbi
de hac redēptione loquēs dicit. Et sciet. s. isrl' q' ego dñs cū
cōtriuero catenas ingi eoz et eruerō eos de manu impanauz
sibi. Et ibidē paulo ante dī. Ego aut' dñs ero illis i deum.
et fuus me' dauid princeps in medio eoz. De hac etiā vic-
toria gñali ipi' messie. legiē nū. xxiij. orietur stella de ia-
cob. et asurget v'ga de isrl' r' p'cuet duces moab et vastabit
oīes filios Seth. rē. Ex quib' et alijs ibi cōtēntis est māifēs-
tum q' de isrl' debet surgē aliquis potens qui oīes filios Seth
s. totū mūdum qui de Seth descendit liberet. Nā noe a quo
totū gen' humanū hodie descendit de seth descendē dimoscat'. vt
habetur gen. v. Et sic p' talem victōriam erūt filij isrl' liberi
a subiectione gentiū. que quidē libtas ē quodamō necessaria
ad libtatem a p'cto habendā per quā futura vita acquiritur
put ille m'gr magn'. s. Rabimoyfes egipa' in suo deutro.

titlo de pnia capitulo. ix. sufficienter ostendit sic dicens. ppe
hoc desiderauerit isrl et pphete eoz et sapietes eoz dies mes
sie vt quiesceret a subiectione regnoz nequa que no dimittit
tut isrl ad laborandum in lege et pceptis put debet. et vt in
ueniant eis requies et multiplicent iusticia p qua mereant vi
tam futuri seculi. hec ille. Et idem in titlo de regibz et bellis
eoz caplo ultimo loquens de tpe messie sic ait. In illo tpe no
erit fames neqz bellu neqz zelus seu contentio. quia bona erunt
valde affluencia et oia mineralia inuenient sic terra et non
erit cura hoim nisi vt cognoscant deum tantummodo. hec ille
Video igit fm veraz doctina istius doctoris. q libertas a sb
iectione humana est necessaria in tpe messie ad habendu ve
ram libertatem seu pfecta. Et io no oportet exponere redemp
tionem pmissam in pphetis p tpe messie p redemptionem spualē
tantu. s; etiā p corpalem. que tamē libtas. s. corporalis no fuit
hacten per messiam tuū gñaliē vt dictū est habita. vnde et
expectanda est homi p verū redēptorez. s. messiam a nobis ex
pectatum.

Paulus. Si bene consideras ma
gister tuus Rabimoyse defeat in scrutinio scripturarū de
vero messia loquentū in multis et spālē i duobz que ad ppo
situm pment. pmo enī deficit in hoc q asserit habūdandam
bonoz tpaliū vt pote libtas corporalis a subieccōe hūana. Silr
et pax tpalis et magnā copi i diuiciay hui mudi fuisse ne
cessaria ad hoc vt hoies cognoscāt deum. et in diuinis operi
bus exerātent seu pficiāt. Scdo deficit asserens q messias p
missus habebat vncē omīs nationes mudi potēt. et sic edu
cere pplm isrlitū a subieccōe gentiū. pmo enī defect p.
Si enī scrutatus fuisset scripturas manifeste inuenisset q ha
bundāda tpaliū bonoz ē potissima causa seu occasio obliuisc
endi deum et ydola colendi. legīt enī deutro. vii. Ego pā
pio tibi ne postqz comederis et saati fueris et domos pul
cras edificaueris et habitaueris in eis. habui sqz armenta et
ouiu greges argenti et auri cūctorūqz rerum copiam. eleuē
cor tuū et nō remiscaris dñi dei tui q eduxit te de terra egip
ti. Et infra. Si oblit fueris dñi dei tui ambulabis p deos
alienos et hēs gº ex testimonio eximii pphetaz. s. moyfi q co
pia tpaliū bonoz occasione pbet nō cognoscendi deū. s; obli
uiscendi. Idem habes p testimo illi sapiētissimi. s. salomo
nis qui pū. xxx. a deo instāte petebat. mediocritē et diuicias

ne dederis michi. s; tñ victui meo tribuas necessaria ne for
te saturat' illidat ad negandū. et dicā. quis est dñs. hono
res etiā hui' mūdi impediūt cognicōez intellectuā. testante
dauid. homo cum in honore esset non itellexit. Si ergo tu
magister scrutat' fuisset hui' et siles scripturas nō asseru
isset q' copia bonoz rerū tpaliū requirebat de directo ad cog
nicōez dei. Scōus vero defect' tui m'grī dicentis q' messias p
missus cum potentia armoz corpali deberet vincē totū mun
dum et vniūsum patz manifeste. ysa. xlii. vbi de messia ad
lram tractat sic legiē. Ecce seruus meus suscipiā eum. elect'
meus complacuit sibi in illo aīa mea et dedi spm̄ meū sup
eum. iudiciū gentibz pferet non clamabit nec accipiet pso
nas nec audiet foris vox ei'. calamū quassatū nō steret. et
linū fumigans nō extinguit in veritate educet iudiciū. non
erit tristis neqz turbulēt' donec ponat in terra iudiciū et le
gem ei' insule expectabūt. Ex quo habes q' messias pmissus
cum sūma humilitate et māsuetudine docturus est gentes et
datur' legem suam. nō in tumultu seu elatione que p̄tinent
ad exercitiū corpalis victorie. Ioz habet zacharie. ix. vbi de
aduentu messie fm̄ maiores doctores tuos tractat legiē. ex
ulta satis filia syon. iubila filia iherlm. ecce rex tuus venit
tibi iustus et saluator ipse paup̄ ascendēs sup asinā et super
pullū asine et disperdam quadrigā ex effrayim et equum de
iherlm. et dissipabit arcus belli et loquet' pacem gentibz. et
potestas ei' a mari vsqz ad mare. et a flumibz vsqz ad fi
nes terre. Ex quo habes q' messias pmissus in paup̄tate et
magna deieccōe venturus erat et nō cum quadrigis et equis
nec in bellis armis. s; pacem loquēdo suū dñū erat exten
dendum p orbem. quas auctes m'gr tuus Ra. moy. si cōfi
derasset certe nō dixisset. in libro et capitlo p te allegatū. q'
sicut dauid vidit moabitas. s. p vim armoz. Sic messias
victur' erat totū vniūsum qd non est vex. Nam victoria
xpī mere spūalis intelligenda est. vt patebit sicut et sua re
demptio. **Saulus.** Rabimoyes posset re
spondē ad tuas obieccōes. Et pmo ad pmiū sic. licz enī verū
fit q' de cōi cursu hoīm habūdancia seu affluēcia tpaliū bono
rū ipediat a cognicōe dīna et et a noticiā veritatis tñ spālī
seu singlar dono diuino posset homo cū hui' affluēcia non
impediri a talū bonoz spūaliū psecutōe. Legiē enī de abrahā

gen. xii. q. erat multum oneratus in pecudiibus argento et auro
Et tamen legimus ibidem. xviii. ambula coram me et esto perfectus
Ex quo patet quod affluentia bonorum rebus temporalium non necessario impedit
perfectiōem humanā. et sic videtur intelligendum in tempore messie
scilicet quod homines etiam dono dei speciali per bonā affluentiam bonorum temporalium
non impediuntur a divina cognitiōe et amore. sed potius in ea per
fident.

Paulus. Concedo tibi quod illi qui
sunt in magna perfectiōe constituti non distrahuntur per habundantiam
bonorum temporalium a divina cognitiōe et amore. sed hoc pertinet
solum ad magnos et perfectos sicut abraham. sed ad ceteros seu vulgarem
populum auctores predicti testantur oppositum. scilicet quod huiusmodi habundantia
non adiuvat sed distrahit. Cum autem messias debet ceteros
doctrinā exercere omnibus populis per quam deum cognoscant et ei adhe
reant oportet quod non eos allidat seu attrahat per bona temporalia quod
de cōi cursu homines ab hoc distrahant. **Saulus.**

Et si de cōi cursu verum sit quod habundantia temporalium bonorum
homines distrahat a divina cognitiōe et huiusmodi sicut auctores per te
allegate videntur dicere. In tempore autem messie hoc erit novum. scilicet quod
huiusmodi habundantia temporalium non solum non distrahant. sed etiam ad
iuvant homines ad divinam cognoscendam. et bona opera exercendam.
Sic enim de cōi cursu nature est quod lupus agnū capiat et pardus
hircum et huiusmodi. Et tamen de tempore messie legimus ysa. xj. Habita
bit lupus cum agno et pardus cum hircum accubabit vitulus
et leo et ovīs sibi morabuntur ceterum. pari igitur modo istud novum
fore messie tempore debet credi. scilicet quod homines bonis temporalibus repleti non
impediuntur ex hoc a divina cognitiōe. sed potius per ea adiuventur et
perficiantur. deo hoc operante de novo in hominibus sicut in brutis animalibus
supradicta societatem insuetam facturum est dicto modo.

Paulus. In hac responsione seu cavillatione tua
manifeste contradicis doctrine magistri tui Rabimoyfi sup
dicti. Dicit enim in libro de iudiciis titulo allegato. capitulo. xij. non
ascendat super cor. quod in tempore messie cesset aliquid de consuetudine
mundi. aut sit aliquid novum in hijs que facta sunt a principio.
sed mundus secundum consuetudinem suam incedet. hoc enim quod dicitur in ysa.
Habita bit lupus cum agno. pabolicum est et enigmaticum et
figit quod israel habitabit confidenter cum impijs seculi qui figu
rantur ut lupus et pardus in scripturis. hec ille. Ex quo habes
quod secundum tuum magister non est dicendum quod consuetudo naturalis
seculi mutetur tempore messie. sed auctores hoc sonantes sunt exponende

tanq̃ pabolice. vnde patet q̃ dicere q̃ in tpe messie hoies qui
cōir p affluendā t̃paliū bonoz alias distrahebant a cognicōe
spūaliū tunc p nouū donū dei per t̃palia non distrabant. s̃
pocū ad diuina seu in dōnis p̃ficiant est manifeste p̃tra doc-
trinam expressam tui magistri.

Capitulū tertium in quo agit q̃ in sacra scriptura q̃q̃
agit de victoria spūali. et q̃ victoria spūalis est dignior seu
virtuosior q̃ victoria corpalis. Saulus.

Quia scdm qd obiciebas contra Rabimoysem dicē-
tem q̃ messias victur⁹ erat vniūsum vi armorū qd
dicas esse falsum. asseris enī q̃ victoria xpī tui habu-
it esse mere spūalis tibi respondeo q̃ hxc assertio tua est ma-
nifeste p̃tra cōez cursū loquēdi scripturaz. Est enī isōna
oib⁹ victorijs que ī gestis sacre scripture repiunt. victoria
enī quā abrahā habuit de quīq̃ regib⁹ t̃palijs fuit. per quā
a melchisedech sacerdote dei excelsi benedictōez accepit eo q̃
deo p̃tegente hostes in manu seu potestate sua habuit. vt le-
git̃ gen. xliij. Egipcij etiā in mari ṽtute dīna corpaliē sub-
mersis victoria diuina laudat̃ cantātib⁹ moyse et filijs isrl̃
Dextera tua dñe p̃fregit inimicum. exo. xv. Idem de victo-
rijs ioseph et de mltis alijs que t̃pibus iudiciū in isrl̃ contige-
runt vsq̃ in tpe dauid qui fm te figura fuit xpī tui. Iste
etiam dauid qui p̃lia dñi mltiplicat̃ p̃liauit. et gr̃arū actio-
nes de tot victorijs agens ip̃i deo psallens dicebat. qui docz
manus meas ad p̃liū. et digitos meos ad bellum. qd intel-
ligitur de corpali victoria. Non ergo repio p̃ sacras scriptu-
ras discurrendo hanc victoriā spūalem quā tuo messie at-
tribuis. cui⁹ rōnes sic incōuenientē impbas. Rabimoy. qui
illud verbū. vastabit om̃s fideles seth. qd intelligit̃ de mes-
sia de victoria corpali exposuit. sic et alia oīa in sacra scrip-
tura contenta que de victoria loquunt̃. de corpali victoria
intelligunt̃. Paulus.

Victoria spūalis
non solū repit̃ in sacra scriptura. s̃ etiam affirmat̃ ip̃am eē
meliozem q̃ victoria corpalis. Legit̃ enī p̃li. xvij. melior est
viro fortis et qui dñatur aīo suo expugnatoze vrbiū alias vz
bis. Ratio autē quare paciens vir virtuose melior ē viro
forti. assignat̃ cōir ab expositorib⁹ sic. Nam pacētia que ē
virt⁹ p̃p̃e p̃sistit in fortitudine aīe p̃ quā equanimē tollerant̃

adulsa. Et ideo quāto aīa melior est corpore. tanto fortitudo
aīe est melior q̄ fortitudo corporalis. Ratio autē scōi. s. cum di
cīt. qui dñatur aīo suo melior est expugnatoze vrbū talis ē
Nam sensitū appetit p maiori pte in homībūs dñatur ap
petitui intellectui. licet extra ordinē rōnis. Sed ille cui ratio
dñatur suo sensui appetitui p oīs dñatur dñs ceterorū
hōīm. et sic tale dñūz vl' victoria maior est seu vtuosior qm
victoria corporalis. unde dyogenes phis de alexādro magno
qui q̄plimas vrbes expugnauerat audacē dicebat q̄ alexā
der erat suus sui sui. nam dyogenes p rationē dñabat suo
sensui appetitui. cui. s. sensui alexander diligentē seruiebat.
mouebat enī alexander sollicitē p ambitionē et cōcupiam.
quibz tam dyogenes dñabat p rationē eas subiciens. habes
igit p auctē sacram et rationē q̄ est dare victoriā spūalē
et q̄ talis victoria est melior q̄ victoria corporalis.

Capitulum quartū in quo oīditur q̄ verus messias de
quo loquit scriptura excellentior et pfectior in pphetis p̄nos
ticae. non solū homībūs. s. etiā angelis dei. Silr q̄ redemptō
in pphetis p messiam pmissa ceteris redemptōibz de quibus
in scriptura fit mentio est pfectior. et p oīs q̄ huic redēptō
ri. s. messie cōpetit victoria pfectior ceteris victorijs. s. vic
toria spūalis. Saulus.

Ad id illa que dīcis de victoria spūali et de ei' cōpa
tione ad corporalē victoriā. Sed vt ista ad ppositū
tū applicētur oportet te duo pbare. quoz vnū est q̄
hui' victoria spūalis p̄neat ad verū messiaz. Aliud vero
p̄ talem victoriā quā dīcis spūalem messias tuus rede
mit populū isrlitcū seu suos fideles. Paulus.

Concedo tibi q̄ hec sūt p me pbanda. Et ideo prius pba
bo p̄mū. deinde scōm. Ad pbationē igit p̄mī p̄suppono tibi
duo. vnū est q̄ messias de quo loquimur excellentior et p
fectior p̄noticae in pphetis esse ceteris quibuscūqz hōībūs.
Aliud est q̄ redemptio in pphetis p messiam pmissa ceteris
redemptionibz de quibus in sc̄ptura fit mentio est pfectior.
p̄mū patet nam licet in veteri testamēto mlti fuerūt sancti
et pfecti viri. vt patriarche inē quos p̄cipalis fuit abrahā
cui facta est pmissio future b̄titudinis. gen. xxi. Similiē
fuerunt et pphete de quibus moyses fuit p̄cipalis in legis

datiōe et in dei cognitiōe et in miraculorū opatiōe p̄t̄
de eo testat̄ scriptura deutro. vltimo. Et non surrexit vltra
p̄pheta in isrl̄ sicut moyses. quē nosset dñs facie ad faciem
in oībus signis atq; portētis tē. Sīl̄r fuerunt alij qui eo q̄
p̄p̄m isrl̄ saluauerūt ab hostib; dicunt̄ saluatores. vt legiē
de aboth. iij. iudicium. Suscitauit dñs eis. s. filijs isrl̄ salua
tozem vocabulo aboth alias hayoth filiū Gera filij gemmi
qui vtraq; manu p̄ dextera vtebat̄ tē. Sīl̄r de sompsone le
giē iudicium. xij. Ipse saluabit isrl̄ de manib; philistinorū
et sic de mltis alijs. tamen int̄ om̄s illos null⁹ fuit tante p̄
fectōis q̄ de eo dicant̄ tam magna et sublimia sic dicunt̄ de
messia p̄misso. Ex quo patz p̄positū. s. q̄ messias p̄miss⁹ in
ter ceteros patriarchas et p̄phetas seu saluatores fuit excel
lentior.

Saulus.

Allega illa magna et
sublimia que de messia dicuntur in p̄phetis. sic q̄ de nullo a
lio filia dicunt̄.

Paulus.

Ysaie. liij. cu; de
redemptione seu saluatione vltia que p̄ messiam erat fi
enda loqueret̄ dicens. q̄ pulcri sup̄ montes pedes annūciā
tis et p̄dicantis pacem. annūciantis bonū. p̄dicantis salutem.
dicentis. syon regnabit p̄ tu⁹ tē. Et infra. p̄auit dñs brach
ium sanctū suū in oculis oīm genū. et videbūt om̄es fines
terre salutare dei nostri tē. Et infra. p̄cedet enī vos dñs et
cōgregabit vos. deus isrl̄. que et multa alia que in hoc con
textu cōtinent̄ de redēptione que p̄ vez messiam erat fienda
fm̄ om̄s expositores tam n̄ros q̄ tuos itelligunt̄. et vt ibi
dem declararet p̄pheta maximā dignitatem hui⁹ redemptoris
in eodem cōtextu nullo alio it̄posito subdit. Ecce intelliget
hu⁹ me⁹ exaltabit̄ et eleuabit̄ et sublimis erit valde. Quis
aut̄ sit iste seruus de quo loquit̄ p̄pheta translatiō caldayca
oñdit dicens in hoc loco. Ecce intelliget hu⁹ me⁹ messias.
quid aut̄ siḡficent verba p̄phete in hac t̄na replicatiōe excellē
tissima cum dicit. exaltabit̄ et eleuabit̄ et sublimis erit val
de. Talmudici expositores in hoc loco declarāt dicentes sup̄
hys v̄bis sic. Exaltabit̄ plus q̄ abraham. et eleuabit̄ plus
q̄ moyses. et sublimis erit valde plus q̄ angeli mīstri. s. deo
mīstrantes. Ex quib; verbis p̄phetis sīl̄r cu; talmudicis ex
positōib; satis habes q̄ nulli p̄m̄ nec p̄phetarū tanta dig
tas cōpetit sicut messie. qui nō solū maior q̄ abraham pater
fidei et q̄ moyses in tota domo dei fidelissimus. nūi. xij. sed

et sublimior q̄z angeli dei denotat. p̄^o p̄suppositū manifestū est. 2° vero p̄suppositū. s. q̄ redēptio que p̄ messiam erat fieri: da est excellentior alijs ceteris que in p̄teritis t̄pibus fuerunt p̄batur p̄ illud ysa. xlv. Isrl̄ saluat^r est in dño salute eterna. non confundem̄ et non erubescetis vsqz in seculūz seculi. Ex quo patz q̄ salus ista est p̄petua non habens finē qđ non potest dici de aliqua saluatione quaz in p̄teritis t̄pibus filij isrl̄ habuerunt. om̄s enī fuerūt lūitate in t̄pe. q̄a solū certis t̄pibus durauit. ut patz de egiptiaca et babilonica et alijs p̄cularibus.

Saulus.

Verba hui⁹

auct̄is quā vltimo allegas vident̄ loqui de p̄terita saluatōe. Dicit enī. isrl̄ saluat^r est in dño que est de p̄terito. non enim dicit saluabit^r. Ex quo patz q̄ t̄pe ysaie loquētis illa saluatō de qua loquē^r iam trāsiuerat in p̄teritū. s; ista de qua agimus futura erat t̄pe isti⁹ p̄phete. et ideo non videt^r q̄ de ip̄a p̄pheta loquat^r.

Paulus.

Tua cauillatio

nullū habet hic locum. tū quia māifestū est q̄ p̄phete sepi⁹ sine loquunt̄ de futuris p̄ modū p̄teriti. et hoc p̄pter certitudinē p̄phete. Illa enī que a deo sibi reuelant̄ ita iudicāt eē certa ac si essent p̄terita. licz nondū inchoata. qđ patz in q̄z plurimis locis. et ī hoc caplo patz p̄ me allegato vbi dicitur. Consolat^r est dñs ppl̄m suū redemit̄ isrl̄m viderunt om̄es termini salutare dei n̄r. que om̄ia p̄tunc erāt futura et adhuc p̄ te expectant̄. et tamē loquē^r p̄ modū p̄teriti. cum quia t̄pe hui⁹ p̄phete manifestū est q̄ nulla fuit facta saluatō seu redemptio p̄petua seu eterna. etiā s̄m te. Et ideo necesse est ut intelligant̄ verba p̄phete de futuro. quoz veritas saluatur ratione iam dicta. Predicatus igi^r duobz p̄suppositis iā p̄batus facili^r ex eis ocludit^r p̄mu⁹ p̄ me p̄bandū. s. q̄ victoria spūalis p̄ncipalit̄ p̄tineat ad verū messiam. Sic enī nālē actua p̄portionant̄ suis passiuis. filr et forme substāles suis materijs ut ex docamētis phisicis habet^r. ut p̄fectiores forme debeat^r materijs p̄fectioribz et hui⁹ōi. Sic in p̄posito p̄fectiori redemptori. filr et p̄fectiori redemptōi p̄fectior victoria debetur. Cum aut̄ exp̄dicat^r patz q̄ p̄fectior redemptor inter ceteros de quibus p̄phete loquunt̄ verus messias est. Similit̄ et inter redemptiones alias redemptio p̄petua est p̄fectior. sequit^r q̄ p̄ victoriam spūalem que p̄fectior est t̄pali ut dictū est. redemptor p̄fectior redemptionē p̄fecta⁹ suis redemptis acq̄rat

quod fuit pbandū primo.

Capitulum quintū in quo ostendit̃ q̃ illa que ī pphetiis p̃
nūtiatōibus tradunt̃ sonācia bella seu victorias corporales
nō sūt applicanda p̃mo aduentui messie sed scdo.

Saulus.

De hoc qd̃ modo p̃bas non est magna strouersia int̃
me et te. sicut enī facilius scederem tibi q̃ messias p̃
missus p̃fectior est inter ceteros hoīes qui dicunt̃ sal
uatores seu redēptores. Sīl̃r et q̃ redemptō p̃ ip̃m expectata
p̃fectior atq; validior seu diuturnior sit ceteris. sīl̃r et tibi
cōcedo q̃ victoria sua potentior sit atq; validior ceteris. alie
enī victorie non se extenderūt ad om̃s filios seth. s. ad totū
vniūsum. s; tantū ad aliquas gentes et certa climata et hoc
cum modica duracōe. victoria aut̃ messie totū vniūsum ad
semp subuigabit. vnde in istis facili cōcordarem. Sed ma
ior p̃s tota n̄re controuērsie in hac p̃te cōsistit in hoc q̃ tu as
seris vez messiam victurū esse padēdo. non aut̃ corporaliter
vincendo seu sup̃primēdo qd̃ est manifeste contra auct̃es sacre
scripture. Legit̃ enī zacha. ultio de quodā bello iherl̃imitano
in quo om̃es gentes debent cōgregari. et erit ciuitas capta et
p̃ea libera ta. Egrediet̃ dñs et p̃liabit̃ oera gētes illas sic p̃
liat̃ est in die certamis. et p̃ multa que ibidem p̃dicant̃ q̃
p̃tinent ad victoriam corpalem illi belli scludit̃. Et erit do
min⁹ rex sup̃ om̃ez terrā. In die illa erit dñs vn⁹. et nomē
ei⁹ vnuz. Ex qua p̃phēcia habes manifeste q̃ p̃ victoriā cor
poralem erit deus rex sup̃ omnē terram. Sīl̃r et nomen eius
vnum. quia nō nomīabit̃ diuersis nomībus seu cultibus
sicut ī presenti tempore. s; omnes gentes sub vna fide et vno
ritu deum colent. que quidē scordia finalis p̃ victoriā mes
sie sup̃dictam que corpalis est expectat̃. Sīl̃r qd̃ dī sophonie
iii. tunc reddam populis labiū electuz vt vocent om̃s ī no
mīe dñi. et fuiāt ei humero vno qd̃ vsq; hodie non ē imple
tum. tam̃ erit in futuro postq̃ deus effuderit iram suam sup̃
gentes et regna. put̃ ibidem habet̃. que tamē effusio ire per
corpalem subūsiōnē intelligenda est. Item qd̃ habet̃ ezechiel
xxxvii. et xxxviii. de p̃lio gog et magog. qd̃ quidē p̃lium
manifeste p̃nūciat̃ corpale et cum bellis armis exerata tū
In qua p̃phēcia multa et varia ponunt̃ que nullo modo pos
sūt exponi nisi de acubus bellicis et huiōi. In cui⁹ fine redēptio

populi israelitici ponit cum ibidem subdit ocludendo. Nunc
conuertam captiuitatez iacob et miserebor domui israel etc.
Ex quibus manifeste habet quod per bella fortissima corpea et per vic-
toriam corporalem redimendus est israel virtute divina per messiam. et hoc
subiungendo et supprimendo gentes aduersas. non autem paciendo
ut tu videris sentire.

Paulus.

Si bene at-
tendis ea que dicta sunt super. duo sunt aduentus generales mes-
sie seu christi de quibus sacra scriptura mentionem facit. non scilicet
sed quicquid de uno. quicquid de alio. In quibus duobus aduentibus licet
idem sit christus seu messias veniens. non tamen sub eadem for-
ma sed sub diuersa seu opposita. nec ad eundem effectum proximo pro-
cedendum. sed ad diuersos prout ex sacris auctoribus posset probari. In pri-
mo enim aduentu messias pronuntiatur venturus in forma maxi-
me mansueta et humili. de qua ysa. xlii. quod calamum quassatum
non conteret. et linum fumigans non extinguet. et zacharia.
ix. de eodem legitur. Ecce rex tuus venit pauper et equitans super
asinum etc. Ex quibus et filibus manifeste ostendunt prophetam quod-
dam aduentum christi fore in forma maxime humilitatis et sine
aliquo bellico tumultu. de tempore autem et effectu principali et proximo
huius aduentus habes per danielum cum dicit daniel. ix. lxx. cito
mode abbreviate sunt super populum tuum et super urbem sanctam
tuam ut consumatur per uariationem. et finem accipiat peccatum. et deleatur
iniquitas. et adducatur iustitia sempiterna etc. Ex quibus habes
manifeste quod messias iuxta pronuntiationes propheticas venturus
erat in forma mansuetissima et humili ad per uariationes et pec-
cata atque iniquitates tollendas. et hoc in tempore danieli reuela-
to. Est autem secundus aduentus messie de quo propheta aliter loquitur
tam circa formam sub qua venturus est. quam circa effectum princi-
palem sui aduentus. de quo secundo aduentu daniel. vii. aspicebam
in visu. et ecce quasi filius hominis veniebat et usque ad antiquum dierum
peruenit. et in conspectu eius obtulerunt eum. et dedit ei potestatem
et honorem et regnum. et omnes populi tribus et lingue ipsi serui-
ent. potestas eius potestas eterna que non auferetur. et regnum eius
quod non corrumpetur. Qui quidem filius hominis de quo propheta loquitur
in hoc loco intelligitur etiam secundum expositores tuos ipse messias.
Effectus autem huius aduentus declarat a danieli in eodem capitulo
cum dicit. Iudiciu[m] sedit et liberi accepti sunt. Habes igitur mani-
feste auctoritate danielis. quod christus venturus est aliquando non in forma
mansueta seu humili. sed sub forma maxime maiestatis et

potestatis. habes etiā q̄ effect⁹ hui⁹ aduentus est nō ad delēdas
iniquitates p̄cēdo peccatoribus sic in p̄mo aduentu seu sal-
uādo. s; adiudicandū seu puniendū iniquos ⁊ peccatores ⁊
hui⁹i p̄ suū rectū iudiciū. Et de hoc scōo aduentu. s. ad iu-
diciū etiam loquunt̄ p̄phete in multis locis. ut euz dicit̄ ysa.
iiij. dñs ad iudiciū veniet cum seniorib; populi ⁊ p̄ncipib;
eius rē. De tpe aut̄ hui⁹ scōi aduentus non habent̄ reuela-
tiones p̄pheticē sic de p̄mo. Si vis ergo o saule non deficere
in scrutatio scripturarū de vtroq; aduentu xp̄i loquendū a
vero sensu p̄ eas intēto. distīgue hui⁹i duo tpa et duos ad-
uent⁹ et illa que videris in p̄phetiis locucionib; p̄mentia
ad remissionē peccatorū et delectōnē iniquitatū et hui⁹i. appli-
ca p̄mo aduentū in quo ista p̄ messiam teste daniēle debue-
runt impleri. ad que non requirit̄ tumult⁹ seu strepitus ar-
morū. Non enī vincēdo hoīes p̄ potēciā erat ventur⁹ xp̄c ad
dimittenda p̄c̄ta et ad saluandos hoīes. s; pot⁹ p̄ humilitatē
et paciēciā ab eis durissima et acerba paciēdo. In remitte-
do enī p̄c̄ta et delēdo iniquitates nō requirunt̄ bella corpea q̄
sūt extra aiām ut est manifestum. Illa autem que videris
in scripturis que de aduentu dei seu xp̄i loquunt̄ p̄mēda ad
p̄lia et cōiectacōes corpeas ut illa que allegas de gog ⁊ ma-
gog. ezech. xxxix. et de p̄lio iherl̄imitano zacha. ix. Sicut de ef-
fusione furoris dei supra gentes. Sophonie. iij. applicare de-
bes scōo aduentū in quo xp̄us ventur⁹ est non ut passurus
ab iniquis. s; pot⁹ ut index potētissim⁹ ad puniendū om̄s si-
bi rebelles cum anti xp̄o duce eorū. Et sic p̄ distīctionē hui⁹i
tp̄is et aduentū cōcordabis scripturas

Capitulum. vi. in quo ostendit̄ q̄ modus redemptionis
populi dei p̄ messiam per scrutiniū scripturarū p̄mo fundari
debet. p̄sequēte vero ei⁹ aggritas seu queniēda p̄ rationem
quantum humana fragilitas p̄mitit̄ inuestiganda.

Saulus.

Avdio distīccōez tuam quā etiam alias p̄posuisti nū
de duobus aduentibus xp̄i. s; loquēdo de p̄mo adue-
tu messie de quo nūc agim⁹. in quo dicit̄ ip̄m fuisse
venturū ad parēdū p̄c̄tis et delēdas iniquitates et hui⁹i.
In quo actu non requirit̄ potēcia armorū. s; pot⁹ hūilitas
et paciēda. et sic ab homib; durissima seu acerbissima xp̄us

seu messias paciēdo daret finē peccato ⁊ dēleret iniquitates.
ad quod nō video te allegare rationē nec auctem. cum tam
sit valde remotū a credulitate humana. cum de⁹ ad quē solū
pōtēt dēlere iniquitates et tollere peccata nō indigeat aliq̃
causa media ad hoc faciendū. s; sola sua liberalitate et sum-
ma mīa hoc facere potest. De ipso enī legiē Exo. xxxiiij. q̃ ipse
est mīse ricors et clemēs paciēns et multe miseracōis et ve-
rax. qui custodit mīam in milibus. qui auferit iniquitatem
⁊ scelera a tqz pēta. p istas enī vias dñi ab ipso deo moysi re-
uelatas s̃sueuit deus peccata dēlere sine hoc q̃ aliquis iustus
p acquirenda tali remissione paciatur. vnde et nūi. xiiij. qñ
deus ppter pēta populi ipm deum maxime irritantis vole-
bat pplū isrl̃iticū dēlere seu pcutere in peste. moyses p eis
interpellans ad deum sibi rēp̃sentabat hui⁹ dñi vias mīe sue
quas alias sibi reuelauerat sic dicens. Domīe longanimis
et multe mīe auferens iniquitatem et scelera. Et infra di-
mitte obsecro peccatū ppli tui hui⁹ s̃m magnitudinem mīe
tue. Et subdit infra. Dixitqz dñs. dimisi iuxta verbū tuū.
Ex quo patz q̃ ad dimissionē pētoz seu scelerū p deum non
requirit nisi sola misericordia diuina. non ergo requirebat
messiam venisse ad paciendū dura seu aspera vt de⁹ dimit-
teret scelera atqz peccata. s; solū suffecisset oracō ipi⁹ messie
p populo. sicut et moyses in hystoria sup̃dicta legiē fecisse.

Paulus. Verum est in dubio q̃ hoc mī-
seriū de quo agimus. s. de modo redemptōis hūane p xpm ē
valde remotū a nro naturali ingenio seu intellectu cuz sit
oīno sup̃ naturā. et iō aucte sacre scripture fundari oportet
illud qd̃ veritas fidei nre in hoc tenet. Ea enī que ex sola di-
uina volūtate pueniūt sup̃ omē debitū creature sic misterū
redemptōis de quo agim⁹ nobis inotescere nō pnt nisi qm⁹
in sacra scriptura tradant. p quam diuina volūtas nobis
innotescat. Ideo in p̃mis recurrendū est i hoc ad scriptura-
rum scrutiniū loquendū de redemptōe seu de modo redemp-
tionis populi dei p messiam. qd̃ cum in scripturis iuenimus
iuestigāde sunt rationes que p hūana fragilitate repiri pos-
sunt ad agruitatē seu ouenientiā modi redemptōis p̃mētes
vt sic rationes humane sint consone scripturaz testimonijs

Saulus. Placet michi vt istū ordinem
teneas in hac materia. s. vt p̃mo ostendas p sacras auctes

si tamen potes istum modum redemptoris quem presupponis vide
licet quod messias promissus redempturus erat populum a peccato pa
ciendo ab hominibus dura et acerba non autem vincendo corporaliter
aduersarios hoc enim reputo tam remotum a ratione naturali
humana quod non nisi diuina auctoritate clara et expressa debet a pru
denti viro dignum fide existimari. Si autem hoc poteris ex sacris
eloquiis ostendere quod tamen non credo tunc poterimus ad ra
tiones congruitatis seu conuenientiae procedere.

Capitulū. vii. in quo ostendit quod ille finis dei de quo lo
quitur ysa. capitulum. liij. per totum et in fine precedentis capituli est
verus messias non autem populus in deorum sicut Rabisal. false
finxit. et quod ex illo capitulo cum fine precedentis habent. xi. conclusio
nes plane tradite que proprie messie nostro applicantur quia non
per potentiam armorum alios vincendo. sed potius paciēdo et morien
do suos redemit a fuitute peccati. non autem a fuitute corporali
humana.

Paulus.

Quod messias redempturus a peccato erat populum non vi
cendo corporaliter aduersarios. sed potius paciēdo ab eis cru
delia et acerba usque ad mortem inclusive satis declara
tur ab illo euangelico propheta ysa. liij. capitulo in quo locuta
rus de hac materia que ut tu asseris et verum est valde remo
ta a naturali ratione humana sic dicere incipit. Quis cre
dit auditui nostro. quod. vix vel raro credibile est hominibus preteritum
luce fidei carentibus illa que dicitur sum de messia predicto quod
impletum fuit preteritum in iudeis qui per maiorem partem non credide
runt mysterium passionis de quo hic ait propheta. nec hodie ut vi
deo credunt. unde recte propheta in exordio annuntiationis huius
mysterii incipit. Quis credit auditui nostro. fides enim est ex au
ditu. unde uestri doctores sepe dicunt de hijs que per traditiones
antiquorum recipiunt quod ex ore auditus didicerunt. Que autem
sunt illa tam difficilia ad credenda declarat plane in hoc loco
et principaliter illa que de messia de quo agit sunt in proposito no
stro attendenda.

Saulus.

Ex illo capitulo

ysa. i. liij. non potes fundare intentum tuum. non enim ibi loqui
tur propheta de messia prout tu presupponis. sed potius loquitur ad istam
de populo in deorum de quo loquitur qui de vno homine. sicut exo. iij. dicit.
filius meus primogenitus israel. Sic enim exponit Rabisal. exposi
tor noster applicando omnia que in hoc capitulo continentur. scilicet. languores

plagas despect⁹ ignominiā et hui⁹di. p^olo iudeoz i captiuitate hodierna existendū. nō aut ad messia. et ideo sinistre de h^o capitulo sumis contra me argumentū. **Paulus.**

Q^{uod} cap^{itulum} sup^{ra}dictum. s. ysa. liij. intelligat de populo iudeorum in hodierna captiuitate existendū. nō soluz l^{it}ra non patet. s; etiā est incōsonū tuoz antiquoz expositōibus. tuus enī Rabisal. et alij m^ulti bene intelligentes hāc falsā finxerunt expositionē vt misterii passionis saluatoris nrī q^{uod} i hoc cap^{itulum} plane tradit occultare seu offuscare possint. Q^{uod} at nō consonet p^{re}dicta falsa expositio antiquoz tuoz veris assertionibus patet ex iam dictis nam ut sup^{ra} tibi dixi in translatione caldaica jonathe que vt nosti equalis ē auctis textui. eo q^{uod} talmudici antiqui cōiter tenēt translationē traditam fuisse ab aggeo. zacharia. et malachia pphetis oppositū manifeste veniet. Nam super illud verbū. Ecce intelliget seruus me^{us}. q^{uod} est in fine p^{re}cedentis cap^{ituli}. et g^{er}minat cum capitulo sup^{ra}dicto. s. legis translatio sup^{ra}dicta h^{ic}. Ecce intelliget seruus meus messias. vnde manifestū est s^{ecundum} p^{re}dictam translationē q^{uod} cap^{itulum} istud de messia loquit^{ur}. non aut de populo iudeorū. Idem patet p^{er} talmudicos expositores qui de excellēcia illi⁹ serui dei de quo dicit^{ur}. Exaltabit^{ur} et eleuabit^{ur} et sublimis erit valde. dicunt q^{uod} ille seruus dei. s. messias de quo in hoc capitulo p^{ro}pheta loquit^{ur}. erit exaltat^{us} et eleuat^{us} et valde sublimis p^{ro}ph^{eta} q^{uod} abrahā et moyses. et p^{ro}ph^{eta} q^{uod} angeli qui deo m^ustrāt ut largius tibi supra cum de excellēcia redemptoris ageretur p^{ro}posui. q^{uod} vt manifeste vides nullo modo posset verificari de p^{ro}lo iudeoz. vnde expositio Rabisal manifeste est insona dictis antiquoz tuoz. et p^{er} q^{uod} nō debes eam repudiare et reputare falsam et ficticiam ratione p^{re}dicta. **Saul⁹.**

Licet translator Caldaicus et etiam alij talmudici antiqui exponāt hoc cap^{itulum}. s. ysa. liij. de messia intelligi. veruz tamē ex quo habeo tantū doctorem sic Rabisal. asserentem oppositū sufficit michi satis ad euacuandaz rationem tuam contra me ex hoc cap^{itulum}. ad hereo enī in hui⁹di expositione dictis Rabisal. **Paulus.** Euasio tua nullo modo habet hic locum. tum quia dicta Rabisalomo. nullo modo habent equalem auctem sicut translatio Caldaica q^{uod} s^{ecundum} oēs tuos a tribus pphetis fuit tradita vt dictū est. nec etiam sicut antiqui talmudici quorū vnus de expositoribus

fuit Rabisal. put est manifestū et notoriū in oībus scolis
iudeorū. vñ aliq̄ magis moderni q̄ Rabisal. dimissa falsa
sui expositione in hoc loco secuti sunt translationem caldai-
cam et expositionē suorū antiquorū. cum quia verba sup̄dicti
capituli nullo modo tollerant huiusmodi falsam et fictam Ra-
sal. expositionē.

Saulus.

Volo audire a te
prius qui sunt illi moderni expositores nri qui dimissa expo-
sitione Rabisal. sequuntur caldaicam translationē et antiquo-
rū expositionē. et consequenter ostende michi que sunt verba in
p̄dicto capitulo contenta. que expones Rabisal. nullo mo-
do possent tollerare ut asseris.

Paulus.

Rabimoyse Gerūden. in sua glosa sup̄ gen. xxix. dicit
sic. Rex messias habet dare cor suū ad petendū miseratōes
p̄ israhel. et ad ieiunandū et humiliandū se p̄ eis. sic scriptū
est ysa. liij. Ipse autē vulnerat⁹ est p̄pter iniquitates nostras
attrit⁹ est p̄pter scelera nostra. hec ille. Ex quo habes mani-
feste q̄ hoc capitulum s̄m ipm doctorem loquē de xpo ad lram
Sic et translator caldaicus et alij expositores exposuerunt.
non autē de populo iudeorū ut Rabisal. fingere voluit.

Saulus.

Declara michi que sūt verba in caplo
sup̄dicto cōtenta que nullo modo possunt tolerare. q̄ capi-
tulū illud itelligat de toto populo iudeorū put Rabisal.
exponit.

Paulus.

Omissis alijs que ad hoc
faciunt eo q̄ forte non de necessitate scindant. tria tamen con-
tinent in p̄dicto caplo que nullo modo applicari p̄nt populo
iudeorū in hac captivitate existentiā. quorū vñū ē q̄ populus
iudeorū licet multipliciter sit vulneratus et attrit⁹ in hac capti-
vitate. non tamē hoc patit⁹ p̄pter iniquitates gentiū seu p̄pter
scelera eorū. ita ut gentes recipiant a deo salutem seu veniā
p̄pter merita iudeorū talia a gentibus paciētiā. hoc enī nō
solū est manifeste falsū cum sit vtra diuinā iusticiā s̄m quā
deus reddidit unicuiq̄ s̄m opa sua. sed etiam est vtra men-
tem oīm expositorū tuorū. Ip̄i enī nemine discrepante credūt
q̄ gentes que mō sup̄primūt seu affligunt pplm iudaicum in
hac captivitate finaliter sūt p̄pter hoc puniēdi p̄ deum de quo
intelligit. alias intelligūt illud iohelis ultimo. Cnogabo
om̄s gentes et educam illas in vallem iofaphat. et discep-
tabo cum eis ibi sup̄ pplō meo et hereditate mea isrl̄ q̄s dis-
perferunt in nacōibus. et terram meam diuiserunt. et super

populū meūz miserunt sortem. Cum igit̃ ppheta testat̃ de
suo dēi de quo hic loquit̃. q̃ liuore suo alij sūt sanati. ⁊ q̃ do-
mī⁹ in eum imposuit miquitātē. s. penam oīm aliorū. s. hoīm
sequit̃ q̃ nō loquit̃ ppheta hic de p̃lo iudeorum p̃ cui⁹ penas
alij nō saluant̃. s̃ p̃ci⁹ puniunt̃. Item sc̃do de isto seruo dēi
testat̃ ppheta q̃ iniquitatem non fecit nec inuentus est dolus
in ore eius. q̃d non solū de iudeis est manifeste falsum vt pa-
tet p̃ euidentia⁹ rei eo q̃ oīs p̃ maiori p̃te sint pleni vsuris
et miquitate et dolo. s̃ etia⁹ p̃ auctēz sacre scripture habetur
manifeste q̃ in hac captiuitate sūt p̃pter peccata p̃pria eorū
et q̃ si de peccatis eorū peniterēt et ouerterent̃ ad deum statim
essent redempti. vt habet̃ exp̃sse deutro. xxx. etiam s̃m expo-
sitōnem tuorum hoc est etiam extra mentem doctorum tuorū
qui p̃supponentes q̃ in hac captiuitate sunt p̃pter magnum
peccatum seu magna peccata. Inter se inquirant quod sit
illud peccatū vel que sint illa peccata. vnde aliqui dicunt
sic Rabisal. licz irrationabilē q̃ p̃pter peccatū vituli in de-
serto fabricatū. De quo habet̃ exodi. xxxij. alij vero dicunt
q̃ p̃pter varia p̃cta singulorū. alij dicunt ⁊ forte veri⁹ si recte
intellexissēt vt infra deo dante patebit. q̃ p̃ctm p̃pter quod
sunt in hac captiuitate nō est eis notū seu reuelatū. s̃ occul-
tum. Sed quicq̃d sit de istis manifestum est q̃ oīs scordant̃
q̃ popul⁹ iudeorū non est sine peccato seu miquitate. nec p̃p̃e
alia⁹ gentiū p̃cta. s̃ p̃p̃e sua p̃pria. Et sic habet̃ q̃ s̃uus dēi de
quo loquit̃ ysai. as. qui sine peccato ē. non potest intelligi de
populo iudeorū. s̃ de aliquo dēi s̃uo qui est oīno īmūnis a pec-
cato. Item tercio de isto seruo dēi ppheta in fine hui⁹ capitli
dicit. q̃ p̃ transgressoribus exorauit q̃d non potest intelligi
de populo iudeorū qui solū nō orat p̃ gentilib⁹. ymō cotidie
orat p̃ destructōe Romani imperij et p̃sertim p̃ destructio-
ne ecclie xp̃i et discipulorū ei⁹. vt patet p̃ quādam orationē
que cotidie ab eis dicit̃ in suis synagogis in qua inter que-
dam alia exp̃sse dicit̃. oīs heretici subito pereant. que verba
Rabisal. Rabimoy. et ceteri sic exponūt. Ista heretici sunt
discipuli nazareni. vide ergo si de talibus pot̃ verificari ill⁹
p̃ transgressoribus exorauit. Ex quib⁹ habes manifeste q̃ seru⁹
dēi de quo loquit̃ ppheta in p̃dicto caplo. non est popul⁹ iu-
deorū. nec aliquis iustus. quo alius iustus creat⁹ sit maior.
s̃ aliq̃s dēi seru⁹ qui angelos et ceteros seruos dēi in dignitate

precellit. unde et de xpo predixit. exaltabitur et eleuabitur
et sublimis erit valde. put sup allegatu est iuxta exposicio:
ne tuorum doctorum qui hec verba exponunt sic. exaltabit supra
abraham. et eleuabit supra moysen. et sublimis erit valde su:
per angelos deo ministrantes. qui quidem filius dei per vulnera et a:
flictiones et mortes quas passus erat ceteros a peccatis et
a penis peccati erat redemptus ut testatur manifeste propheta in
hoc capitulo dicens. vere languores nostros ipse tulit. et dolores
ipse portauit. Item vulneratus est propter peccata nostra.
attritus est propter scelera nostra. disciplina pacis nostre super eum.
et liuore eius sanatus sumus et sic de alijs. Ex contentis igitur in hoc
capitulo cum fine precedentis capituli ipsi immediate diiuncti inter
alia ad materiam nostram penencia manifeste habes. xi. Primum
est quod iste redemptor filius dei excellens est ceteris sanctis. tam
in celo quam in terra existentibus. de quo dicit. exaltabit et eleuabit
et. put per tuos doctores explicatum est. Secundum quod ipse fuit in suo
exordio pauper et humile ortum habens. de quo dicit. ascendit
sicut virgultum et sicut radix de terra sitiens. Tercium est quod in
suo progressu fuit despectus et quasi ad nichilum reputatus. de
quo dicit. despectum et nouissimum virorum et. unde nec reputaui
mus eum. Quartum quod fuit vulneratus propter iniquitates nostras
scilicet tollendas. unde dicit. Et liuore eius sanatus sumus. et infra.
iustificabit ipse iustus filios meos multos. et iniquitates eorum
ipse portabit. Quintum quod omnes iusti preter ipsum de lege dei erra
uerunt a via salutis. et ipse omnem iniquitatem portauit. scilicet. quo
ad penas. de quo dicit. Omnes nos quasi aues errauimus et deus
imposuit in eum iniquitates omnium nostrum. Sextum quod has penas
sive dolores usque ad mortem inclusive voluntarie et patienter
sustinuit. de quo dicit. oblatus est quia ipse voluit et sicut ouis
ad occasionem ducetur et quasi agnus coram tondente et. Septi
mum est quod totum hoc fuit propter scelus populi. ipse tamen mundus
erat a peccato. unde dicit. propter scelus populi mei percussit eum
Et infra. qui peccatum non fecit nec inuentus est dolus in ore eius
Octauum quod ipse filius dei debebat habere victoriam et fortium spo
lia diuidere eo quod tradiderit in mortem animam suam. de quo. Ideo
dispartiamus ei plures et fortium diuidet spolia pro eo quod tradidit
mortem animam suam. Nonum quod ipse erat reputandus malefactor
seu sceleratus. de quo dicit. Et cum sceleratus reputatus est. Deci
mum quod iste filius dei pro mortem et alia que tollerant licet oia

peccata sufficienter sustinuit. non tamen omnimodum effectum. sed multorum
Unde dicit. Et ipse propter multorum tulit. Unde etiam quod tanta
fuit caritas huius hominis dei quod etiam pro suis aduersariis et affligen-
tibus ipsum atque occidentibus deum orauit. de quo subdit. et pro
transgressoribus rogauit. Duodecimumque ista que in hoc capitulo
traduntur sunt valde remota a naturali ingenio. de quo dicit
quis credidit auditui nostro ut superius expositum est. quod quidem omnia
et singula proprie applicantur vero messie nostro si diligenter fueris
scrutatus gesta sua tam in vita quam in morte. habes ergo ex con-
tentis in predicto capitulo quod tibi dixeram. scilicet quod verus messias
non per potentiam armorum alios vincendo et superando. sed pa-
cendo et moriendo suos erat redempturus. et hoc a fuiture peccati
non autem a subiectione seu fuiture humana.

Capitulum vii. in quo ostenditur quod licet deus potuisset hominem
redimere a peccatis sine passione et morte christi. non tamen ex
hoc dicendum est quod frustra hominem per christi passionem redemit.

Saulus.

Uideo intentum tuum fundari in dictis ysaie capitulis superius
dictis. que quidem capitula si de vero messia intelligan-
tur. propositum tuum videtur aliquantulum fundari in auctoritate. sed
quia in superius dictis dixisti quod per quod per scripturarum scrutinium de re-
demptione seu modo redemptionis populi per messiam loquendum
inuenissemus auctorem sufficientem quod consequenter erant investiganda
de rationes quantum per humana fragilitate recipi possunt ad
agritatem seu conuenientiam modi redemptionis in scriptu-
ris inueniri penitentes. ut sic rationes humane scripturarum
testimonij consonarent. Idcirco ad prius procedendum videtur ad
rationes. Circa quod audeo tibi dicere quod predictus modus redemp-
tionis quem tu vis apparere ad verum messiam. scilicet quod paciendo
et moriendo suos esset redempturus a peccatis est non solum incon-
sonum. sed omnino repugnans dictaminum naturali humane rationis.
quod patet multiplici ratione. Et primo per considerationem diuine omni-
potentie. Constat. enim quod deus per suam omnipotentiam omnia potest
sine medio facere que cum aliquo medio facit. Dicitur enim in
psalmo. Omnia quecumque voluit dominus fecit. Cum ergo potuit redi-
mere populum suum a peccatis sine hoc quod seruus dei tam exalta-
tus et sublimis patere. frustra ergo per mortem messie omnis
saluauit cum sine hoc eos saluare potuisset. In naturalibus

enī operibꝫ que a deo sūt ordinata frustra dīcāt fieri p̄ plura
qđ potest fieri p̄ pauciora iuxta sūiam phī. et sīlīr ī huiꝫ dī-
uinis opibꝫ est dicendū que opa diuina sūt tanqꝫ a deo cre-
ta mota et regulata. **Paulus.** Cōcedo tibi
qđ deꝫ potuit saluare populū suū a p̄ctis sine hoc qđ xꝫs mor-
tem patereꝫ. potestati enī diuine cūcta subiacent. vnde ysa-
lix. Ecce non est abbreviata manꝫ dñi vt saluare nequeat.
Sed hoc itelligendū est simplr et absolute nulla p̄suppōe fac-
ta. sꝫ ex aliqua suppōne p̄posita aliter est dicendū. Si enī sup-
ponat qđ fm dei p̄saām seu dispōnez que cassari nō p̄nt deꝫ
erat saluaturꝫ populū p̄ mortem xꝫi. hac suppōne facta nō
erat simul possibile xꝫm nō pati et hoīem alio mō qꝫ p̄ eius
passionem liberari. volūtas enī diuina seu eiꝫ consiliūz ī fm
dispōne non fallitur. teste p̄s. Consiliū autē domī ī eternūz
p̄manet. Cum autē ī scripturis dñis p̄ quas voluntas dei
nobis īnotescit p̄nūciatū est qđ deꝫ p̄ mortēz messie seu xꝫi
suū populū erat saluaturꝫ. vt sup̄ oñsum est. p̄ oñs impossi-
bile est qđ aliter eos saluaret. impossibile dico non simplicē
sꝫ ex suppōne p̄dicta. **Saulus.** Licet verū est qđ
p̄uidēcia diuina ī seīpa cōsiderata non fallit cum hoc. tamē
stat qđ diuina p̄uidēcia nō omibꝫ rebꝫ nēcitatē imponit.
quedam enī res nō necessario sꝫ contingentē eueniūt. Et ideo
ī talibꝫ scriptura reddit rōnem de aliquibꝫ medijs quibꝫ
aliquos effectꝫ deus p̄ducit cum posset tales effectꝫ sine tali-
bus medijs p̄ducere. Legit enī exo. xiiij. Cum emisisset pha-
rao populū non eos duxit deus p̄ viam terre philistim que
vicina est. reputās ne forte peniteret populꝫ si vidisset ad-
uersum se bella cōsurgere et reuenteret ī egiptū. Circa quod
attende qđ nō dixit scriptura. non eos duxit deus p̄ viā ter-
re philistim. quia sic fuerat a deo dispositū. sꝫ reddit rationē
dicens. ne forte peniteret populꝫ. Ex quo patet qđ ī huiꝫ
effectibꝫ p̄cedētibꝫ a diuina volūtate cōtingēcia manet ī
rebus ratione cuiꝫ querenda est ratio de medijs quibꝫ deꝫ ef-
fectꝫ p̄ducit. et nō sufficit dicē qđ talē fuerat a deo dispositū.
poterat enī deꝫ de talibus aliter ab eterna dispōne. vnde ī p̄po-
sito licet ab eterno a deo fuisset dispositum qđ p̄ mortem messie
populū saluaret vt tu asseris. adhuc restat querendū de rōe
huiꝫ dispōis. cum sine hoc saluare potuisset ut dictū est. ab
eterno enī dispōne potuit deꝫ qđ sine morte messie populus

a peccatis redimere. et sic videtur quod frustra mortuus fuit messias propter salutem populi. In naturalibus enim operibus que a deo sunt ordinata videtur dicere quod frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora.

Paulus. In naturalibus operibus tunc verum est quod frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora quando aliquid eque bene fieret per pauciora sic fit per plura. Sed cum contingit quod aliquid convenientius seu perfectius fit per plura quam per pauciora fieret tunc sepe natura facit per plura quod per pauciora potuisset fieri. sicut duos oculos in animali ad videndum secundum naturam format. cum tamen tantum per unum oculum animal possit videre. et sic in aliis operibus naturalibus. unde illa regula seu dictum regulare in quo dicitur quod frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora intelligendum est si ita convenientius per pauciora fieret sic per plura. non autem cum convenientius fit per plura quam per pauciora. Et ideo in proposito nostro quia mors christi fuit convenientior modus liberandi hominem a peccato quam si deus sua voluntate hominem liberasset. Idcirco non est dicendum quod frustra per mortem christi deus hominem liberavit.

Capitulum ix. in quo ostenditur quod modus liberationis populi dei a peccato per passionem et mortem christi fuit convenientior ex parte dei liberantis quam si per solam divinam misericordiam populum liberasset.

Saulus.

Ostende michi quomodo iste modus liberationis populi scilicet per mortem messie sit convenientior quam si deus solus sua propria misericordia hominem liberasset.

Paulus.

Quod iste modus liberandi populum a peccato per mortem christi sit convenientior quam si deus sola misericordia vel sua voluntate populum liberasset. patet tribus rationibus quarum prima sumitur ex parte dei liberantis. Secunda sumitur ex parte christi seu messie per quem facta est liberatio seu redemptio. Tercia vero ex parte hominis liberati seu redempti. Ex parte eius dei attendere debes quod deus cuius opera sunt perfecta in omnibus suis operibus preteritum in hijs que sunt circa gubernationem generis humani relucet simul sua misericordia et iusticia. unde psalmus. Unius est via domini misericordia et veritas. id est iusticia. Ratio autem huius apud nostros doctores ad plenum deducitur. Sed quia auctores eorum non re apes allegabo tibi tuos. Tui enim doctores antiqui cōiter tenent quod deus per duas mensuras seu proprietates quas vocant midoch mundum gubernat. scilicet per mensuram seu proprietatem iusticie seu iudicii quam dicunt significari in sacra scriptura ubiqueque

ponit hoc nomē heloyim. Et p mensuram seu pprietatē mē
sericordie quā dicunt significari ubi ponit adonay. quo p
supposito sup illud verbum gen. iij. emisit eum. s. adam dñs
deus. s. de orto voluptatis ad excolendum terram rē. Dicit
Rabi iosue cum mida. s. cum mensura seu pprietate iusticie
et mē creauit de adam. et cum pprietate iusticie et mē dedit
ei pceptum sile. cum pprietate iusticie et mē eiecit eum. hec il
le. Cui ratio fundat in hoc q tam in creatione ipi ade qz i
papiendo ei. qz etiam in eiectione ipi ponunt hec dno nola
diuina. s. adonay qd significat mēsurā seu pprietatem mē.
et heloyim qd significat mēsurā seu pprietatem iusticie. In
creacōe enī ade legē. formauit de hōiem de limo terre et ipsi
rauit i faciem ei spiraculū vite gen. ij. In papiendo ei etiā
dicit. pcepitqz dñs de ei ex omī ligno rē. Et in ei eiectione
legē gen. iij. Emisit eum dñs de de orto voluptatis. Ex q
patz q cum mensura seu pprietate iusticie et mē de creauit
adam. Silr cū eisdem ei pcepit. et cum eisdem eū eiecit de pa
diso. Idem ergo dicendū est de ipi ade et toans gñis huma
ni recōdaliatōe. que p xpm seu messiam erat fienda. s. q non
p solam mīam veputa p solam diuinā volūtatem parcen
do seu remittendo peccata erat fienda recōdaliatio. s. cum hoc
p mensuram seu pprietatem iusticie. s. satisfaciendo p offensa
in deo cōmissa. que quidē satisfactio facta fuit p mortem et
passionē xpi. put ysaias declarat in caplo allegato dicēs.
in psona generis humani omēs nos sicut oues errauim. r
de posuit in eo iniquitates oīm nostz. Et sic patz q hic mo
dus liberandi hōiem p mīam et iusticiam cōformior est. et p
gñis cōueniēdior diuine gubernacōi ex pte dei liberantis q to
tum mūdum et pseram genū humanū p mēsurā seu pprie
tatem iusticie et mē gubernat vt dictū est. **Saulus.**

Multa hic inuoluis quoz quedā indigent vltiori de
claratōe. quedam vero sūt vt credo indeclarabilia. quia nul
lam vident cōtinere rationē. **Paulus.** Ostēde
michi pmo que sūt illa que indigent vltiori declaratōe.
et deinde pcedam ad illa que dīas indeclarabilia. vt nō cō
fuse s; distincte pcedam. **Saulus.** Manifeste
reqrit declarationē illud dictū doctoris nrī dicentis. q cum
mensura seu pprietate iusticie et mē de creauit adam. Silr
cum eisdē pprietatibz dedit ei pceptū. et cū eisdem pprietatibus

euz de paradiso eiecit. Creatio enī pmi hoīs nullo mō vidē
ad iusticiam p̄nere. s; ad solam mīam. cum nulla merita
ip̄i² ade p̄cesserint ante sui crationē quib; deus ex debito ius-
ticię eū debuisse creare. In p̄cepto etiā dei dato nō vidēt ap-
parere iste p̄p̄tates. In eiectione aut de paradiso non videtur
aliqua ratio mīe apparere. s; solus iusticię cū illa eiectio fuit
penalis et de iusticiā p̄cedens. non aut de mīa ut patet.

Paulus. Dicta doctoris tui p̄allegata veritatez
tenent etiā in quolibet ope diuino. In quolib; enī tali inue-
niē mīa et iusticiā p̄ut patz in aucte psalmiste p̄allegata.
s; restringendo nos ad p̄dicta tria de quib; doctor tuus loquī
tur. s. de creatōe ade et de p̄cepto ei dato et de eiectione ei² de pa-
radiso. manifeste repies in quolib; eorū p̄dicta duo inueni
ri. In creatione enī pmi homīs sicut et in creatione cui²lib;
rei. licz non p̄supponat aliqd meritū in creatura. p̄supponit
tamē aliquid in dei cognitione in qua omīa eternalit̄ p̄exis-
tunt. et s̄m hoc saluat ibi ratio iusticię. inq̄ntum res inesse
p̄ducunt s̄m qd̄ ouenit diuine sapiēcie et bonitati. saluatur
etiā quodamō ratio mīe inq̄ntum res sine meritis p̄cedentib;
ex nō esse inesse p̄ducunt. In p̄cepto aut dato ade ratio mīe
satis apparet. inq̄ntum sibi data fuit licentia edendi de omī
ligno paradisi. Ratio aut iusticię apparet in p̄hibendo euz sub
cōmunitōe pene mortis de esu ligni scie boni et mali. In eie-
ctione aut de paradiso licz nō appareret mīa dei totalit̄ relax-
ans p̄cēm. apparet tamen mīa alleuians dum circa cōdignū
punit. p̄cēm enī ade ex pte obiecti. s. dei ī quē offensam com-
misit cui² excellēcia est infinita quodamō est infinitū. s̄m
qd̄ infinitū quodāmodo penam meruerat. vnde solū eiādo
eum de paradiso misericordiē eum puniuit. s. atra adignū
Ex quib; patz qd̄ mod² liberandi hoīem a peccato p iusticiā
et mīam oueniend² modus est ex pte dei liberantis qz si per
solam mīam liberasset eum inq̄nt² iste mod² s̄formior est ce-
teris modis quibus de² gubernat mūdum. et etiā quib; p̄-
mu; hoīem gubernauit ut sup̄ dictū est. Est etiā iste modus
liberandi hoīem non solū p mīam. s; p mīam et iusticiā cō-
ueniend² ex pte dei liberantis ad quē p̄tinet nullū malum
relinquere impunitū. vnde dentro. xxxij. capit^o. dei p̄fecta
sunt opera et omnes vie eius iudicia. deus fidelis absq; vlla
iniquitate iustus et rectus est. Et quo patez qd̄ ad p̄fectionem

diuinorum operum patet ut iusticia exerceat absque ulla iniquitate
quod non fieret si peccatum hominis sine satisfactione iusticie totaliter
relaxaret. **Paulus.** Video declarationem
tuam satis congruam seu convenientem ad dicta doctoris nostri in hoc
scilicet quod per mensuram et pietatem iusticie et misericordie deus hominem guber-
nat. ex quo satis videtur sequi quod redemptio seu liberatio populi a
peccato conueniens est per iusticiam et misericordiam quod per solam misericordiam
ut iam diu dixisti. Sed adhuc restat tibi ut declares illud quod per
suppositis quod meo iudicio est declarabile. scilicet quomodo per mortem christi
seu messie fuit facta satisfactio pro offensa in deo commissam a to-
to populo. hoc enim manifeste videtur inconsonum dictam cuiusque
naturalis rationis proprium tria. primo. Nam nulli satisfecit per maiorem offe-
sam sibi illatam. verbi gratia. si aliquis regem vel principem suum
subditum offendit furando seu rapiendo bona sua. manifestum
est quod non satisfecit sibi de tali offensa per hoc quod pro ea committit
in eum seu in suis iniuriam percutiendo seu offendendo aliquem de
magnatibus suis. hoc enim magis addit in prima offensa quam de
ea minuit. Cum igitur occidere christum seu messiam qui excellen-
tior est in dignitate et sanctitate. non solum hominibus sed etiam ange-
lis ut super dictum est. est gravissimum peccatum in quo maxime deus
offenditur. sequitur quod per eam mortem sic punitose et sceleriter petra-
tam non potuit deo satisfieri per peccatis populi. Item secundo in sa-
tisfactione requiritur equalitas quedam ad culpam commissam cuius
sit actus iusticie. sed passio seu mors christi non videtur esse equalis
omnibus culpis delinquentium cum sint quasi infinite vel saltem in-
numerabiles. non ergo per passionem christi seu messie satisfieri po-
tuit deo de omnibus peccatis aliorum hominum. Item tertio in propriis
requiritur ydempnitatis in peccante et penitente. eiusdem enim est con-
fiteri cuius est peccare. Non enim valet confessio unius ad delendum
peccatum alterius. Similiter videtur dicendum de confessione et etiam de satis-
factione. scilicet quod eiusdem est peccare et satisfacere et confiteri. Cum
igitur christus seu messias non peccauit ut patet per antem ysaie
lii. capitulo per te allegatum. sequitur quod ad ipsum non potuit satisfacere
per peccatis. sed potius ad ipsos peccantes. Ex quibus bene confi-
deratis videtur manifeste quod per mortem seu passionem messie seu
christi non fuit facta satisfactio secundum iusticiam per peccatis populi re-
dempti seu redimendi. et sic iste modus non fuit conueniens ut
tu asseris ad redimendum humanum genus a peccatis. sed potius in-
consonans omnino. **Paulus.** Ad primum respondeo

tibi q^d passio seu mors xpi vel messie dupliciter potest considerari. vno modo ex pte occidendi et sic scedo tibi q^d fuit grauissimu peccatu p^{ut} tu dicis. Alio modo ex pte xpi patientis seu sustinētis inq^u ex maxima caritate et obediēcia passionem et mortem sustinuit. et isto modo passio illa fuit maxime meritoria. vnde cum dicat q^d deo fuit satisfactoria de peccatis p^{li} seu totius humani g^{nis} p^{er} mortem et passionem xpi. passio intelligenda est ibi ex pte patientis s^{im} quam fuit maxime meritoria et satisfactoria. non aut ex pte inferendi seu occidendi s^{im} qua fuit grauissimu peccatu. Vnde circa hoc si b^u consideras potest attendi maxima m^{ia} diuina que tante bonitatis est vt ex passione et morte maxime facinorosa et demeritoria ex pte committendi ex ipa eadem elicit tam maximu meritū ex pte patientis vt esset satisfactoria etiā p^{er} peccatis crucifigendi ipm. Et sic in eadem passione relucet nō solū diuina iusticia inq^u p^{er} eam fuit punitū sufficiens p^{er} totius generis humani. s^{ed} etiā m^{ia} diuina inq^u p^{er} eam fuit sublatū seu dimissum p^{er} totius humani generis. Ad scdm vero q^d obias de equalitate que requiritur inter satisfactionē et culpam tibi r^{es}pondeo q^d passio xpi ex pte patientis considerata fuit maioris meritū q^um exigeret recompensatio tot^{ius} offense humani generis. tum p^{ro}pter magnitudinē caritatis ex qua patiebat. In caritate enī consistit radix tot^{ius} meritū. vnde quia maior fuit caritas in xpo patiente q^um odiū in oib^{us} offendentib^{us} deū. Idcirco nō solū equalit^{er}. s^{ed} etiā suphabundant^{er} pro omib^{us} satisfecit. tum p^{ro}pter dignitatē vite sue qua satisfaciendo ponebat. que quidē dignitas excellit om^{nes} dignitates humane vite p^{ut} sup dictum est. et ampli^{us} forte declarabit. Vnde passio xpi non solū sufficiens. s^{ed} et suphabundans satisfactio fuit p^{er} tot^{ius} hūani generis p^{ec}to. Et in hoc etiā si b^u consideras relucet diuina m^{ia} simul cum eis iusticia. que quidē diuina m^{ia} tantā caritatē in a^lam xpi seu messie infudit et tantā excellentissimā dignitatē ei contulit vt ei^{us} passio suphabundant^{er} p^{ro} omib^{us} satisfaceret et oim dolores portaret. Jux illud ysa. liij. vere languores n^{ost}ros ipse tulit. et dolores n^{ost}ros ipse portauit. Diuina aut iusticia relucet in hoc inq^untū non solū satisfactionē equalentem. s^{ed} etiā suphabundant^{er} p^{ro} omib^{us} humani generis p^{ec}tis accepit. Ad terciū vero q^d obias de ydemptitate que requirit^{ur} int^{er} peccantē et penitentē

respondet qd non est similis ratio de contritione et satisfactione
Contritio enī consistit in actu interiori ipi⁹ voluntatis ad que⁹
non possunt sumi instrumenta exteriora. Satisfactio vero co-
sistit i actu exteriori ad que⁹ pnt sumi instrumenta inter que
etiam computant^r amica. unde et vii⁹ p alio satisfacere potest
Et in hoc etiam si bene consideras manifeste relucet diuina mi-
sericordia simul cū ei⁹ iusticia. diuina enī mīa relucet in hoc
q pēta hoīm p solius xpi seu messie satisfactionē relaxauit
Juxta illud ysaie caplo allegato. Et liuore ei⁹ sanati sum⁹
quasi diceret. misericordiē habuit se deus nobiscum. quia
non p⁹prio liuore nostro sed liuore ei⁹. s. xpi sanati sum⁹. Re-
lucet etiam diuina iusticia inqñ⁹ non relinquit pēta impu-
nita s; in ipo xpo fuerunt penaliē influcta. Juxta illud ca-
pitlo allegato. attrit⁹ est ppter scelera nra. **Saulus.**

Videō te conari ad ostendendū seu suadendū q p passio-
nem seu mortem messie ppl's dei erat liberand⁹ fm: diuinam
iusticiam et ei⁹ mīam simul qd non videt cōsonare dictis p-
phetarum qui liberationē seu redemptionē istam qñq; attri-
buit iusticie tñ. vt cum dicit ysaie pmo. Syon i iudicio re-
dime^r et reducet eam i iusticia. In qua auēte tñ iusticie di-
uine attribuit huiōi redēptio. Et infra ysa. liiij. ppha de hac
redemptioe loquēs dicit. In mīa sempiterna misertus sum
tui dixit redemptor tu⁹ dñs. In qua auēte solū mīe diuine
attribuit redemptio qd nō pcorat dictis tuis in quib; asseris
q p pñiam et iusticiam simul erat fienda redemptio.

Paulus. Auētes quas allegas non sūt intel-
ligende exclusiue. qā si sic essent a diuicē opposite. Si enī cu;
dicit. Syon i iusticia redimē. intelligeret syon tñ i iusticia re-
dime^r. sic esset ptra hoc quod dicit infra. In mīa sempiter-
na misert⁹ sum tui. unde manifestum est q non exclusiue
sūt intelligenda ista dicta sicut nec ponit ibi aliqua dictio
exclusionē sonās. et ideo ex ambab; auētib; simul iūctis i
tentū meū inferē. Et si scrutat⁹ fueris scripturas repies ex-
pse q simul in mīa et iusticia erat futura redemptio.

Saulus. Ostende michi obsecro aliquā anētem at-
tribuentem redemptionē tunc futuram iusticie et mīe simul.

Paulus. Ozeas in. ij. caplo loquēs de deo p filiu:
dinē sponsi et de populo ei cōiuncto p modū spōse dicit. Erit
in die illo dicit dñs. vocabit me vir me⁹ et c. infra declarās

quomodo esset ista coniunctio inter deū sponsum et ecclesiam suam seu populū suū et sponsā sic dicit. Sponsabo te i iusticia et iudicio et i misericordia et miserationibus. Ex quo habes manifeste q̄ coniunctio populi dei ad deū in qua consistit vera redemptio et reconciliatio totius generis humani ad deū futura erat p̄ iusticiam et miā simul. non aut̄ p̄ miā solū nec soluz p̄ iusticiā. ut dictū est.

Capitulū. x. in quo ostenditur q̄ modus liberatiois populi dei a peccato p̄ passionē et mortem xp̄i fuit cōuenientior ex pte xp̄i p̄ quez fuit facta redemptio seu liberatio qm̄ si per solam diuinā misericordiam populum liberasset.

Saulus.

Abeo mentem tuā arca hoc q̄ modus liberandi populum a peccato p̄ mortem seu passionē messie sit cōuenientior ex pte dei liberantis qm̄ si de sola sua voluntate populum liberasset. Sed quia dixisti p̄dicte modus erat etiam cōuenientior ex pte messie seu xp̄i p̄ quez facta est liberatio seu redemptio. Idcirco volo q̄ michi ostendas p̄ auctes seu rōnes si quas habes.

Paulus.

¶ Iste modus liberationis seu redemptiois generis humani. s. p̄ passionē et mortē xp̄i seu messie sit cōuenientior modus ex pte ip̄i xp̄i p̄ quez facta est redemptio q̄ si solū p̄ dei miā absq̄ passionē xp̄i hoc fecisset. satis patet ex duobus. p̄mo ex dignitate redemptiois actus ip̄i xp̄o homī p̄ mortē et passionē suā attributa. Constat enī q̄ xp̄us in scriptura dicit̄ redemptor. ut cum dicit̄ ysa. lix. veniet ad syon redemptor t̄. qd̄ cōiter exponit̄ etiā ab expositōribus tuis de xp̄o seu messia qui redemptor simplr seu ḡn aliter nūcupat̄ qd̄ ad magnā excellēciā seu dignitatem ip̄i xp̄i p̄tinet. Si aut̄ p̄ solam diuinā miā de hūanum gen̄ redemisset nulla int̄ueniente passionē seu mortē xp̄i nulla ratio diceret q̄ xp̄us inq̄ntū homo redemptor diceret̄. nec ei dignitas huiusmodi redemptiois attribueret̄. unde ex pte xp̄i manifeste patet q̄ hic modus redemptiois. s. per suam passionē cōuenientior est q̄ si fieret redemptio sine ea inq̄ntum p̄ ip̄az xp̄o huiusmodi attribuit̄ cālitās redemptiois ḡnalis que excellentissima est.

Saulus.

¶ Redemptor totius humani generis seu populi dei nullus est nisi deus. legit̄ enī ysa. liij. Ego sum dñs et non est absq̄ me saluator. Et infra. hec dicit dñs. redemptor noster sanctus isrl̄. psalmista

etiam alloquens deum dicebat. redemisti me dñe de^o veritatē
Constat autē qd esse deum veritatē pñet soli deo. non autē
messie. Et ideo dignitas redemptōis gñalis soli^o dei est.

Paulus. Concedo tibi qd de^o sit redemptor oīm
fidelū tanq̃m p̃ma causa oīm que fiūt in vnīuerso. Sed ad
xp̃m hōiem pprie pñet esse redemptorem īmediate et tanq̃
p̃ximā causā sicut etiā in nālībus homo qui generat hōiem
dicē pprie genitor eius. et tñ cum hoc dñs est genitor tanq̃
causa p̃ma et remota oīm. et ideo si passio xp̃i non fuisset
opata redemptionem nullo modo xp̃us redemptor diceret i
qñtum homo. sicut nec de moysē dicē qd fuit redemptor po.
puli isrlīta de egīptiaca captiuitate. licet fuerit mīster dei in
īpa redemptione.

Saulus. Habeo mentem tuā
in hoc. s; quia dixisti qd ex duob; patebat oueniēcia hui^odi
redemptōis ex pte xp̃i p quē facta est redemptio. postq; dixis
ti p̃mū restat vt dicas michi scdm. Paulus.

Scdm p qd habet qd oueniētor mod^o fuit ex pte xp̃i p suā
am passionē redimē humanū gen^o qm si p solam mīaz dei
redimere p̃ter sic. scrutando enī scripturas repies qd mod^o
quo sancti p̃sueuerunt deū placare vel ab eo maximas gr̃as
impetrare. vel a plaga ab hostibus inferenda pplm eruere. l
in obsequatione legis diuine pplm cum deo cōfederare. vel ab
onībus p̃ctis semel in anno pplm mundare. semp fuit p ob
lationē sacrificiorū p̃apue cū sangne. De p̃mo enī legē gen.
viii. qd noe p̃ diluuiū edificauit altare dño. in quo holocau
sta optulit. p quā quidē oblatōez holocaustoz placatus fuit
deus et cessit vt vltra diluuiū in mūdo non veniret. Sequi
tur enī statim ibidem. odoratusq; est dñs odorem suauitatis
et ait dñs ad eum. nequāq; vltra maledicam terre ppter ho
mīes tē. De scdo autē legē gen. xxij. qd abrahā postq; optu
lit filiū suū quem ex mandato dei volebat in holocaustū of
ferre a quo fuit phibit^o p angelū. et deinde arietem p eo op
tulit in holocaustum. post hui^odi holocausti oblationē fuit
sibi facta repromissio p iurandū qd i semīe suo bñdicerē
tur omēs gētes que fuit sūma gr̃a semī abrahę accessa et to
to generi hūano. Que quidē duo sacrificia tam solēnissima
et fructuosa manifestū est qd nō sine sangnis effusione fue
runt facta. De tertio etiam legē Exo. xij. qd p aspersionem
sangnis agni pascalis p postes ⁊ domoz limīna libera batur

populus dei a plaga seu peste egiptijs inflata seu inferenda
Dicit enim ibi. videbo sanguinem et transibo vos nec erit in vo-
bis plaga disperdens etc. De. iiii. et legitur exo. xxiii. q. p. da-
tionem legis in eius confirmatione moyses disperfit sanguinem ho-
locaustorum super populum ut confederatio inter populum et deum per legem accep-
tam confirmaretur. dicit enim sic. Ille vero. scilicet. moyses sumptum
sanguinem disperfit in populum et ait. hic est sanguis federis quod
perpiguit dominus vobiscum super cunctis sermonibus hijs. De quibus
etiam legitur leuitica. xvi. q. in die expiationis de quo dicit ibidem
In hac die expiatio erit vestra atque mundatio. ab omnibus pec-
catis vestris coram domino mundabimini. Summus sacerdos intrans
sancta sanctorum semel in anno distillabat de sanguine sacrificio-
rum super propitiatorium et coram propitiatorio. Ex quo patet quod per sangui-
nis effusionem seu asperisionem populus ex institutione divina mun-
dabatur. Ratio autem huius institutionis declaratur in capitulo sequen-
ti. scilicet. xviij. ubi sic. quia anima carnis in sanguine est et ego illum
scilicet. sanguinem dedi vobis ut super altari meo expietis per animabus
vestris quia sanguis per animam piaculo sit. Cum igitur in redemptione
populi per christum seu messiam omnia predicta vel ipsi maiora con-
currere debuerant secundum omnes. Conuenientior ergo modus fuit
ut per asperisionis sanguinis christi preciosissimi sacrificium humanum
genus redimeretur. que quidem asperio per singulas asperisiones su-
per predictas tanquam perfectam per imperfectum fuit figurata. quod si per solam
misericordiam dei humanum genus redimeretur secundum quod nulla esset confor-
mitas seu correspondencia ad preterita sacrificia. **Saulus.**

Contra hoc quod obcludis quod convenientior modus fuit ut per
sacrificium asperisionis sanguinis christi humanum genus redimeretur
quam per solam dei misericordiam quodammodo potest rationabiliter obici. et primo
habeo expressam auctorem dicentem oppositum. legitur enim osee. vi.
in persona dei misericordiam volo et non sacrificium quod de directo oppo-
tue conclusioni. misericordia enim putatur prophetam testem acceptabiliorem esse deo
quam sacrificium. Ex quo patet quod humanum genus redimi per solam
dei misericordiam acceptabilius esset quam per sacrificium. **Paulus.**

Auctas tua non facit contra me. Conclusio enim mea loquitur
de misericordia diuina. propheta autem loquitur de misericordia humana comparan-
do eam sacrificio per hominem deo oblato. que comparatio intelligi
debet ceteris paribus sicut in comparationibus recte acceptis in-
telligi debet. unde sensus huius auctas est quod misericordia humana sola sine
sacrificio accepta est deo. Sacrificium vero solum sine misericordia non est

deo acceptum. nam cum mīa sit effect⁹ caritatis. sequit⁹ qd so
la semp sit acceptabilis deo. Sacrificiū autē put est act⁹ exte
rior cū sit sine mīa ē sine caritate et p̄ qñs nō est deo acceptū
qd est manifeste verū et hoc nullo modo repugnat cōclusioni
mee. hoc enī sacrificiū de quo agim⁹ cū maxima mīa ⁊ cari
tate fuit oblatū. vñ et deo acceptissimū. **Saulus.**

Scdm dicta tua passio seu mors xpi tui opata fuit salutē
hūani gñis p modū sacrificij sic alia sacrificia que allegasti
i veteri testamēto opata fuerūt aliqua bona. s; hoc vidē falsū
Nam qui offert sacrificiū aliqd sacrū facit put ipm nomen
sacrificij sonat. Illi autē qui xpm occiderūt magnā ppetraue
runt maliciam fm te. non ergo fecerunt aliqd sacrū. et ideo
pot⁹ debuit dici maleficiū qm sacrificium. **Paulus.**

Sacrificiū passionis xpi ipse xpus obtulit ex maxima ca
ritate. non autē illi sacrificiū illud obtulerūt qui eum occide
runt. ex quorū pte passio fuit maximū maleficiū.

Saulus. Conformitas seu correspondēcia quā as
seris esse inter passionē xpi quā dicis esse sacrificiū ad pteri
ta sacrificia veteris testamēti que dicis pfigurasse hāc passio
nem vidē esse nulla. In sacrificijs enī veteris legis nunq̄
offerebat⁹ caro hūana. quīymō talia sacrificia nephāda erāt
Dicat enī in ps. Effuderunt sangnem innocentē sangnem fi
liorū suorū et filiarum suarū. quas sacrificauerūt sculpsilibus
chanaan. Ex quo patz q passio seu mors xpi non habet ra
tionem sacrificij fm sformitatem ad sacrificia antiqua.

Paulus. Licet in sacrificijs veteris testamēti nō
offerebat⁹ caro humana. ex hoc nō sequit⁹ qd non pfigurarēt
sacrificiū passionis xpi. veritas enī oportet q excedat figu
ram. nec requirit⁹ q veritas et ei⁹ figura sint eiusdē sp̄i. nō
etiam eiusdē generis. homo enī verus excedit suam figurā
in pariete depictam intantū q homo verus est aīal rōnale ⁊
est in gñe sube. et ei⁹ figura depicta est quoddā accidēs in gñe
qualitatis. Et sic in pposito licz caro aīaliuz non sit eiusdē
rōis cum carne xpi. s; valde ab ea distans. sufficiens tamē ē
ad carnem xpi figurandā. nec erat oueniens q tanta mlti
tudo hoīm occideret ad pfigurandū mortem xpi sicut aīalia q
sacrificabanē. Esset enī contē mīam ipsius dei qui solū xpm
voluit imolari p salute tot⁹ mūdi. vñ nō decebat diuinā cle
mendiam q multi homines imolarent solum ad signum

imolationem xpi ad quam significandum sufficiebat imolatio
animalium ratione predicta. Ad hoc autem quod dicitur quod carne humanam
sacrificare erat nefandum. Juxta illud psalmi. Effuderunt sang-
nem innocentem terram. Ratione quod illa sacrificia erant nefanda in
quantum fiebant contra mandatum divinum in honorem ydolorum.
unde ibidem subditur. quas sacrificauerunt sculptilibus chanaan.
Si autem aliqua caro humana ex mandato dei et per eius obedientiam
fuisse sacrificata hoc esset deo acceptum. ut patet in imo-
latione ysaac geneseos. xxij. que a deo fuit valde accepta et merito-
ria prout ibidem habetur.

Saulus. Licet abrah-
ham voluit immolare filium suum ex mandato dei. non tamen eum
imolavit ut ibidem habetur. unde ex illa imolatione non potest
sumi argumentum quod immolare carnes humanas de mandato dei
esset deo acceptum neque meritorium.

Paulus. Si voluntas abrahe circa imolationem filii ex obedientia dei
fuit meritoria ut est manifestum. oportet dicere quod si ipse abraham
non fuisset prohibitus per commandum dei mandatum ab imolatione. sed
ex primo mandato dei imolasset filium quod illa immolatio esset
valde meritoria. Radix enim et fundamentum meriti in volun-
tate consistit. dicunt enim doctores tui frequentem quod dominus cor vult
seu acceptat. et intelligunt per cor voluntatem hominis in qua
radix meriti proprie consistit ut dictum est.

Saulus. Licet aliquantulum ostendisti quod per mortem seu passionem me-
rie populus redimeretur a peccato ut videntur aliquantulum dicere verba
ysaie. liij. hoc tamen intelligitur per modum satisfactionis ut iam superius
dixeras. sic quod ille per suam passionem pro aliis satisfaceret. nunquam
tamen legitur quod passio sua per modum sacrificii alios liberaret.

Paulus. In prophetia zacharie ubi ad litteram agitur de
primo adventu messie. etiam secundum doctores tuos in capitulo. ix.
ubi dicitur. Ecce rex tuus venit tibi iustus et salvator terram. post
quam dixerat. et disperdam quadrigam ex effraym terram. ad osten-
dendum quod non habebat christus triumphare vi armorum. sed miraculo-
rum virtute et doctrina pacifica. de quo dicit. Et loquitur pacem gentibus
terram. In eodem textu subdit. tu quoque in sanguine testame-
nti tui emisisti vinetos tuos de lacu in quo non erat aqua. quod
quidem verba ad litteram diriguntur ipsi regi messie de quo ibidem
agitur. cuiusmodi messie propheta alloquens dicit. Tu autem in sang-
ne testamenti tui. scilicet in sanguine tuo qui effusus est emisisti vinet-
os tuos. id est eduxisti antiquos patres in limbo inferni detentos

qui dicit lacus propter eius profunditatem in quo non est aqua sic
nec ignis infernalis. sed erant ibi detenti usque aduentum re-
deptoris. Ex qua aucte habes manifeste quod messias per sanguinem
suum qui dicitur hic sanguis testamēti redemptur^{us} erat seu educ-
turus detentos in lacu supradicto. quicquid sanguis testamēti
manifeste pertinet ad sacrificiū quod cōiter in veteri lege per sang-
nis effusionē perficiebat^{ur} ut deductum est. **Saulus.**

Duo presupponis in hac allegatōe que non sūt sufficienter
probata. primum presupponis. quia cum dicit in sanguine testamēti
tui. intelligit sanguis christi quod non cōsonat līe. debuisset enī di-
cere secundum mentē tuam in sanguine tuo. non autē in sanguine tes-
tamēti tui. Secundo presupponis presuisse i limbo detētos ante ad-
uentū messie. quod non probas. et ut credo quod non potes probare
per autenticas scripturas. **Paulus.**

Ad primum respondeo quod sanguis christi de quo hic loquit^{ur}. dicitur sanguis tes-
tamēti inquit per ipsum sanguinem fuit cōfirmatū nouū testamē-
tū sic per passionē sanguinis holocaustorū factā per moysen cōfe-
derat^{us} fuit populus cum deo i cōfirmatōe legis veteris exodi. xxiii.
Secundum vero quod obias de personis ante aduentum christi in lim-
bo existentibus requirit singulare scrutiniū scripturarū de quo
ad prius supradictū est ut de eo fiat inter te et me deo duce sin-
gularis discussio. **Saulus.**

Placet michi ut
fiat singularis discussio de hoc quod asseruisti. scilicet quod pres antiqui
debant esse in limbo ante aduentū messie. Sed ratio tua ad
primum meum obiectum in qua dicis quod sanguis christi tui inquit.
tum per ipsum sanguinem nouū testamentum cōfirmatū fuit. non
cōsonat dictis tuis. dixisti enī sup^{ra} quod sanguis christi fuit sacri-
ficiū quo expiebat^{ur} seu redimebat^{ur} populus a peccato. Nunc autem
asseris quod sanguis christi fuit cōfirmatū noui testamēti. et de hoc
dicis intelligi illud prophete. tu autē in sanguine testamēti tui. sed
ista non vident^{ur} stare simul. aliud est enī cōfirmare testamen-
tum. et aliud ē peccatum expiare ut de se patet. **Paulus.**

Passio christi in qua sanguis eius effusus fuit plures habet ef-
fectus adinuicē cōpatibiles ex quibus alias potest habere plures
nominatōnes. Nam sicut in rebus naturalibus vnā et eandē rem
videm^{us} habere diuersos effectus ex quibus diuisimode possunt deno-
miari. Sol enī illuminat calefacit et exsiccāt. Ex quibus effec-
tibus denominari posset illuminat^{us} calefact^{us} et exsiccāt^{us}.
Sic dicendū est de passione christi seu eius sanguine que multos

effectus salutaris circa humanum genus habet. ex quibus sanguis
christi et etiam ipse christus denominatur. Nam in quantum consideratur
illa passio in carne christi sic habet effectum satisfactionis seu re-
demptionis in quantum per eam seu per ipsum sanguinem christi liberamur a
fuitate peccati secundum quam considerationem christus dicitur redemptor. ut
dictum est in quantum vero per ipsam passionem seu sanguinem christi
genus humanum deo reconciliatur sic habet effectum sacrificii. et sic di-
citur sanguis testamenti secundum quam considerationem christus dicitur sacer-
dos. Juxta illud psalmi. tu es sacerdos in eternum quod de christo intel-
ligitur ad litteram habes igitur ex supradictis quod iste modus liberandi. scilicet
populum a peccato per mortem seu passionem christi sicut fuit conveni-
entior ex parte dei liberantis quam si deus sola sua voluntate populum
liberasset ut superius fuit deductum. Sic ex parte christi seu messie per quem
facta est liberatio seu redemptio. predictus modus convenientior
fuit. nam si per solam dei misericordiam genus humanum fuisset liberatum
absque christi passione. tunc christus homo nec diceretur redemptor
humani generis. nec etiam sacerdos in eternum ut iam ostensum est.

Capitulum. xi. in quo ostenditur quod modus liberationis populi dei
a peccato per passionem et mortem christi fuit convenientior ex parte populi
liberati quam si per solam dei misericordiam populus liberatus fuisset.

Saulus.

Adeo mentem tuam in duabus convenientiis supradic-
tis. quarum una sumitur ex parte dei liberantis. alia vero ex
parte messie per quem facta est liberatio seu redemptio. Re-
stat ergo ut ostendas michi tertium quod presupposuisti. scilicet quod ex parte
hominis liberati seu redempti convenientior modus fuit hominem libe-
rare per mortem et passionem christi quam per solam dei misericordiam.

Paulus. Multe rationes sunt. hoc quod queris ostende-
tes secundum auctores nostrorum doctorum seu sanctorum. Sed quia scio te il-
las non reape. Ideo unam tantum allegabo tibi quam credo esse con-
sonam dictis prophetis. que quidem ratio talis est. Si genus huma-
num per solam dei misericordiam fuisset a peccato liberatum passione christi
non inveniunt ex tali liberatione homo non haberet exemplum tam
salutare et ad humanam salutem necessaria sicut in passione seu
morte christi perfecte habuit. In passione enim christi nobis fuit ostē-
sum maximum exemplum obediencie que in sacris eloquiis sa-
crificiis proponitur. ut habetur primi. Re. xv. capitulo. nulla autem
obediencia maior vel similis legitur quam quod christus seu messias deo

patri obediret se volūtate offerendo crudelissime mortū. In
passione etiā xpī exemplū hūilitatis pfecte nobis pponit p
quā quidē virtutem .s. humilitatis grā dei que maximū do
nū est nobis dat. Juxta illud pū. iij. māsuētis de^o gradām
dabit que enī maior vel tanta māsuētudo legiē qz qz xpc sac
tus scōz excellentior angelis fact^o. vt sup^o ostensū ē. Impio
rum pēti seu tyrannidi semetipm humiliaret. que quidem
virtutes et multe alie in passione seu cruce xpī exemplariter
ad salutem nostrā sūt ostense. Ex quo patet q ex pte homis
liberati ouenientior mod^o fuit vt homo p passionem xpī in
qua tot exempla salutifera nobis pponunt liberare qz si p
solam dei mīam sine talibus exemplis salutiferis fuisset libe
ratus. Saulus. Indica michi si habes ali
quam auctem scripture sacre hoc qd dīas ostendentem.

Paulus. habeo vnā auctem breuissimam in qua
hoc qd dixeram cōpendiose demonstrat. Ille enī ppheta mag
nus .s. ysaias qui passionem xpī et ei^o salutiferos effectus
exp̄ssius qm ali pphete in caplo. liij. sup sepe allegato p̄nosti
cauit cum dixisset. liuore ei^o. i. xpī passi sanati sum^o. ibidez
immediate an p̄dixit. disciplina pacis nre sup eū. qd meū po
sitū cōpendiosissime occludit. Doctrina enī pacis nre n̄ ē alia
qm illa doctrina per quā pacem spūalem ssequimur. In qua
quidē pace sal^o cōsistit. Sz hec doctrina al^o disciplina pacis nre
est sup eū in qm^o ipe illā doctrinā pacis nre vbo et exemplo do
cuit ut sup dictū est. Et ideo liuore ei^o sanati sum^o. non so
lū effectue seu meritorie. sz etiā doctrinalit. quā quidē doctri
nam salutiferā sic exēplariē homo nō habuisset si absqz pas
sione et morte xpī p solam dei mīam fuisset a pctō liberatus
vt dictū est.

O Sanctio sexta de scrutinio scripturarū circa exten
sionē redēptōis seu salutis p xpī facte an illa .s.
cōprehendit tm̄ stempaneos sibi et posteros. vel
etiā se extendit ad p̄res et alios fideles qui ab anti
quo p̄cesserunt. et tenet sex capla.

In caplo p̄mo ponunt aliquē rōes seu auctoritates qui
bus videt q sancti antiqui qui fuerunt ante aduentū xpī nō
fuerūt in limbo detenti vsqz huc q fuissent p xpī redempti.

In .ij. caplo p̄supponit oppositū .s. q pctm p̄mi parentis
in posteros transiit et q sancti supdicti ppter hoc pctm detenti

fuerunt in limbo vsq; ad passionē xpī. qđ quidē p̄suppositum
p̄ autētem ysaie p̄batur et oītra p̄bationē arguit. et finaliter
soluit̄ occludendo ex dicta auēte tria huic p̄posito p̄uenētia.

In tercio caplo vltiori altercat sup̄dicta auēte ysa. osten
dendo ex ea statū antiquoz patz p̄ mortem ante aduentum
messie. ad cuius assertionē inducunt̄ alie auētes apud hebreos
autēntice.

In. iiii. caplo inducunt̄ alie auētes ex quib; cōprobat̄ qđ
sancti antiqui testamēti post mortē non ibant ad paradysum
vbi est locus s̄ctoꝝ. nec etiā ad gehennā. s; ad quēdam lo
cum qui a doctoribus hebreoz suburbū paradisi vocat̄. nō ob
stante qđ p̄dicti sancti decessissent ab hac vita mundi nō so
lū a p̄cto actuali. s; etiā originali.

In. v. caplo dat̄ ratio quare quedā penalia que fuerunt
imposita generi humano p̄ p̄ctm ade non fuerūt amota per
passionē xpī p̄ quā fuit indultum p̄ctm originale.

In. vi. caplo arguit̄ diuīsimode oītra ea que dicta sunt de
p̄cto originali. et solumē argumēta.

Caplin p̄mū in quo ponunt̄ aliquē rōes seu auētes quib;
bus ostendit̄ qđ sancti antiqui qui fuerunt ante aduentū xpī
non fuerūt in limbo detenti vsq; hūc qđ fuisset p̄ xp̄m redēpti.
Saulus.

Homini quid sentis circa sūueniendā modi re
demptōis ppli p̄ passionē xpī tui. s; quia mē
tua dicta sup̄ allegata. illud dictū zacharie
ix. Tu autē in sanguine testamēti tui emisisti
vinctos tuos de lacu in quo nō est aqua. qđ
quidē dictū exposuisti de antiquis patrib; q̄s
dicebas esse in limbo in ferni detentos vsq; ad hoc qđ sanguis
xpī tui fuit effusus in eozū redemptionē. que quidem assertio
tua est michi valde incredibilis tanq̄m repugnās auctabus
sacris et rōni naturali mōsona. Idcirco de hoc volo vt fiat
inter nos singularis discussio. Paulus.

Placet michi vt hec discussio fiat. sed allega in p̄mis quomodo
p̄dicta assertio repugnat sacris auctab; et deinde p̄cedam
ad rōnes. Saulus.

In p̄cessu sacrarū scriptu
rarū repio qđ multi sancti et iusti p̄cesserunt in tpe. tempus
aduētus xpī tui et passionem vt patet de p̄mis patriarchis
de quoz nūo fuerat abrahā patriarcha qui tante iusticie fuit

coram deo. ut ipse deus de ipso abraham defuncto talia testaretur. eo
quod obedierit abraham voci mee et custodierit precepta mea et man-
data mea. et ceremonias legesque servauerit. gen. xxvj. Cui quod
idem abrahe in vita sua fuit a deo dictum. Tu autem ibis ad pa-
tres tuos in pace sepultus in senectute bona. gen. xv. Dic mihi
obsecro quomodo posset dici de tanto patriarcha quod per tanta
tempora post mortem fuerit detentus in limbo inferni ubi gra-
ue est iniustitia diuina ad quem pertinet nullum bonum irremuneratum
relinquere. si abraham qui omnia precepta diuina ceremonias et
leges custodierit ut ex testimonio diuino supradicto comprobatur
non statim post mortem assumeret ad gloriam suam que est pro-
pria merces sanctorum et iustorum. sed potius eum qui in carcere detentus
per tanta temporum curricula relinqueret. ubi est etiam veri-
tas diuina que abrahe predictum. Ibis ad patres tuos in pace
sepultus in senectute bona. Si enim ipse abraham non ad diuinam
visionem in qua est vera pax fuerit assumptus tempore mortis
sue. sed in limbo inferni fuit reclusus. sic non in pace vera iussit
ad patres. sed nec in bona senectute sepultus ut est manifestum
Idem dicendum est de alijs sanctis. ut de moyse et aaron et sa-
muel de quibus testatur psalmista. Custodiebant testimonia
et precepta que dedit illis. Si ergo isti per hanc vitam non sta-
tim ad gloriosam vitam volauerunt. sed per quinquaginta annos
usque ad aduentum christi tui fuerunt in limbo inferni detenti opor-
te alterum duorum cedere. aut quod deus non est iniustus cum non red-
dat unicuique secundum opera sua. aut quod predicti non fuerunt sancti nec
iusti coram deo quorum utrumque sacre scripture testimonij manifeste
repugnat.

Capitulum. ii. in quo presupponitur oppositum. scilicet quod peccatum primi
parentis in posteris transiuerit et quod sancti supradicti propter hoc
peccatum detenti fuerunt in limbo usque ad passionem christi. quod qui-
dem presuppositum per auctorem ysaie probatur et contra per bacorum arguitur. et
soluitur concludendo ex dicta auctore tria huic proposito pertinetia.

Paulus.

Hoc quod assertio mea quam dicas esse incredibilem et
auctoribus sacris repugnantem. et rationi naturali inconsonam
tamquam vera et nulli veritati contraria seu inconsona so-
lides. seu fundes. oportet ut tibi unum presupponam quod secundum veritatem
fidei catholice firmiter est tenendum. et etiam per sacras scripturas
et doctores tuos esse verum approbatur. quod quidem presuppositum tale

est qd pmi peccatū pmi hominis de quo habet gen. .iiij. originaliter transiit in posteros. Ex quo sequitur qd abrahā et moyses et alij quicūq; patriarche seu pphete qntumcūq; sancti nō fuerunt immunes ab huius pēto. s; illud straxerunt p originē. et ideo iusticia diuina meīs saluat etiam si eos non assumeret post mortem statim ad gloriā. s; eos in limbo detentos relinqueret vsqueq; pētm illud pmi parentis et impedimentū introit⁹ regni celestis inde pueniens sufficienter fuisset p sanguinē xpī sublatū. iuxta illud zacha. tu autē in sanguine testamēti tui emi sisti vincros tuos de lacu tē. vt sup̄ fuit allegatū.

Saulus. Hec respōsio tua non videt̄ sufficere ad mea soluedum obiecta. s; pot⁹ alia supaddis incōueniēcia qd patz pmo sic. Nam illud qd p̄supponis qd pētm pmi hominis originaliter transiit i posteros non fundas nisi in auctētie catholice fidei quā vt nosti non recipio nec reape teneor. Sed quia dicis qd etiā p scripturas a me recipiendas illud p̄suppositū approbat̄ esse vez. Ideo illud debuisses michi pmo allegare tanq; a me recipiendū. nō autē catholicā fidem quā nunq; recepi et sic p̄suppositū tuū ad p̄ns nullū momētū est quo ad me. Nec solū p̄suppositū tuū n̄ probat̄ p sacre scripture auctētie. s; etiā manifeste sacre scripture stradiat. dicē enī qd pētm pmi parentis traduct̄ ad posteros p originē ē manifeste straxit sacre scripture auctētie. Dicit enī ezech. xviij. filius nō portabit iniquitatē patris. qd esset manifeste falsū si iniquitatē pmi parentis posterū seu ab eo vt asseris straheret.

Paulus. Ad p̄mū tibi respondeo qd quia doctores nostri clarius tradunt istam materiā qm tu. Idcirco n̄ tibi allegauī pmo auctētes a te recipiēdas. nūc autē volo tibi ostendere qd illud p̄ncipale qd sentiūt doctores nostri circa peccatū originale concordat multis auctētib; a te recipiēdis.

Circa qd pmo allego tibi illū pphetā euangelicū. s. ysaiā qui de omib; ad xpī p̄nētib; multa tradidit documēta. Ipe enī ppheta in. xliij. caplo hoc de quo agim⁹ exp̄sse tradidit p̄lo isrlitico sic dicens. Pater tuus p̄m⁹ peccauit. inter p̄tes tui p̄uatiati sūt i me. et cōtamināui alias pphanāui p̄ncipes sanctos. et dedi ad interēptionem iacob et isrl' in blasphemīā. hec ille. que quidē vba si eoz vez sensū l̄ralem recte fueris scrutat⁹ p̄positū meū manifeste ostendūt. Adā enī qui fuit p̄mus pater simplr manifeste peccauit p̄mū p̄ceptum.

diuinū sibi datū transgrediendo. gen. iij. ppter qđ quidē peccatū pñapes scī. s. patriarche et alij iusti ab eo descendētes fuerūt cōtamiati eo qđ fuerūt sepati a deo diuina visione carentes sic cōtamiati a templo sepabant. Saulus.

Ex hac autēte non habes ppositū tuū ppter duo. pmo qđ hoc qđ dicit pater tuus pmo sūm autores nros non intelligit de adam. s. de abrahā qui vocat⁹ fuit a deo p multaz genarū gen. xviij. et papue p pmo fidelū. vnde cōiter dicit p fide eo qđ fuit pmo in publicatōe diuini nomis vt habet gen. xii. Quicquidē p abrahā peccauit dubitās de diuino pmissio qđ dixit. dñe deus quō scire possum qđ possessur⁹ sum eam. gen. xv. Scđo quia hec expositio tua non acordat cū hoc qđ sequit⁹ Et interpres tui puaricati sūt in me qđ intelligit de aaron et moyse qui puaricati sūt ad aquā cōtradictōis. nūi. xx. que quidē puaricatio non transiuit in posteros sicut nec peccatū abrahę. Et ideo bene ssonāt adinuicē ista duo pcta pdicta. n aut pctm ade qđ vt asseris ad posteros tñsmisit. Paul⁹

Primū qđ dicit abrahā peccasse dubitādo de diuino pmissio et qđ intelligit de eo illud ysaię. pater tuus pmo peccauit nō pē stare. tū quia abrahā n legē fuisse iprobat⁹ de aliquo pcto. et multomī⁹ de infidelitate seu dubitatōe in fide. s. p qđ in hac visione gen. xv. ei⁹ fides cōmendat⁹ cū ibidē pmittitur. Credidit abrahā deo et reputatū est ei ad iusticiā. tū qđ in hoc qđ dicit. dñe deus quomodo scire possum qđ possessurus sum eam. etiā sūm doctores tuos nō querebat dubitādo de diuino pmissio. s. querebat a deo vt reuelaret sibi p quē cultū diuinū consuaret illa terra pmissionis i semie suo. vnde et ibidē fuerunt sibi reuelate spēs aīaliū. ex quib⁹ sacrificia in futuro erant fienda in templo. Subdit enī ibi. Accipe tibi vitulū tē. p quē quidē sacrificia debito modo deo oblata cōsuanda erat possessio terre pmissionis. Tum qđ in illa reuelatōe abrahę facta de⁹ firmavit pactū cū abrahā. vt habet ibidē. accedens ei qđ iret ad pñes suos in pace. vnde nullo modo dicendū est de abrahā qđ peccauit pcto supdicto. Restat igit⁹ qđ cū dicit pater tu⁹ pmo peccauit. intelligit de pmo patre simplr. s. de adam. Cui⁹ pctm non solū xp̄sse tradit in lra gen. iij. vt dictū est. s. etiam qđ pena illi⁹ pcti in suā posteritātē transiuit. oīa enī penalia que i pdicto capitelō gen. iij. pñent que sūt alias fuerūt a deo diffinita ppter pctm ade

ut cum dicitur. maledicta terra in ope tuo. et in labore comedet. filii. quod dictum est mulieri. in dolore paries filios. et omnia transierunt in posteros ut habemus per rei euidentiam. et per omnes peccatum ipsi a deo transiit in posteritatem quo ad culpam alias esset dare penam sine culpa quod est inconueniens. Si uero quod dicitur scilicet quod hoc quod dicitur. interpretes tui peruariati sunt in me. intelligitur de aaron et moysen qui peccauerunt ad aquas contradictonis. numeri. xx. nullo modo sonat ratio. licet quidam ex nostris hoc uideant sentire. tamen quia moyses et aaron nunquam leguntur interpretes dicitur in scriptura sacra sicut de Esdra legitur. Neemie. viii. qui legem domini populo exponebat. sed postea dicuntur prophete domini. Constat autem quod gratia prophetandi distinguitur a gratia interpretandi. multi enim interpretantur scripturas sacras qui non prophetant et contra. tunc quia peruariati addit super rationem peccandi. importat enim transgressionem legis per alios ut habet per auctorem catholicorum. quod non potest dici de aaron et moysen quorum peccatum ad aquam contradictonis non fuit ita graue ut peruariatio debeat dici. ut patet bene consideranti illud capitulum numeri. xx. ubi de hac materia agitur. tunc quia eorum peccatum non fuit commissum circa legis interpretationem ut littera hic uidetur sonare. Cum enim dicitur interpretes tui peruariati sunt uidetur intelligendum quod in ipsa interpretatione fuerunt peruariati. Saul.

Si hoc quod dicitur interpretes tui peruariati sunt in me. non intelligitur de aaron et moysen ut dicebam. dic ergo tu de quibus intelligendum est. et ut littera conuenienter intelligatur oportet quod assignes in aliquo peccatum correspondens peccato a deo in hoc quod transierat ad posteros. hoc enim sonat littera cum quasi per pena utriusque peccati subdit. Et contaminaui principes sanctos. Paulus.

Verum dicitur in hoc quod propheta in predicto capitulo facit mentionem de duobus peccatis que ad posteros transierunt. Si uero et de penis illis peccatis correspondentibus. primum enim peccatum fuit peccatum a deo quod transit in posteros per originem ut iam dixi. de cuius peccati pena eidem correspondente dicitur propheta. Contaminaui principes sanctos. Et est sensus quod propheta peccatum a deo de quo dixerat. pater tuus primus peccauit. et principes sancti. scilicet patriarche et alii iusti ab adam descendentes qui de diuino consortio gaudere debuissent fuerunt a deo perphanati diuina uisione carentes tanquam perphanati. Secundum uero est peccatum phariseorum qui fuerunt doctrine talmudice doctores et uenturos per quam quidem doctrinam legem interpretati sunt peruerso. et propheta dicuntur interpretes et peruariatores. interpretes

quidē qz non legem dederunt nec suam doctrinā tradunt ut
pphetē. s; vt legis expositores seu interpres. et hī quidē pphie
dicunt puaricati in deū qz p alijs tñsgressionē legis cōmiserunt
p falsam legis intēpretatōez quā in suis posteris vsq; in
hodiernū diē tñsportarūt. de quoz falsa doctrina plura scrip
si i addicōibz ysaie caplo. xxxiiij. et zacharie. v. vide ibi. et
dño dirigente inter me et te forte erit singulare colloquiū de
cui⁹ pcti pena ppheta subdit. Et dedi ad intēptionē iacob
qđ fuit impletū p romanos qui illam nationē pharisaicam
que iacob solo nomie dicit cum tēplo et suis cerimonijs ad
intēptionē dederūt. Et pñapes eoz in blasphemā. quia
sūt odēpnati p totū orbem tanq; blasphemī. qđ totū fuit in
vindictā sangnis xpī qui p falsas intēptationes phariseo
rum effusus fuit. de qua vindicta sangnis xpī dño scedente
plen⁹ loqmur. Et sic habes hec duo pctā denūciata p ppham
que i posteros transierūt. licz dñsimode. qz pñū p originem.
scōm vero p imitatōez. habes etiā ibidē pñas eis corrdan
tes. Silr in eodē textu repies si recte scrutat⁹ fueris pñapa
lia remedia vtriusq; pcti supdicti. Saulus.

Placet michi vt de doctrina pharisaica seu talmudica
quā reputo sanctā et veram seorsum loquam. Silr et de vi
dicta xpī tui quā dicit esse factā p romanos quia ista non
pprie spectāt ad pñs colloquiū vbi pñcipalitē agim⁹ de pcto
originali. s; quia in hoc caplo ysa. non fit mentio de passiōe
xpī tui vt dicit. nec etiā de remedijs horū peccatorū put tu
videris asserere. Idcirco volo q; ista michi amplius declares

Paulus. Si bene scrutatus fueris hoc totū pphie
ibidē iuenies hec duo que petis. In hoc enī capitlo omissis
causa breuitatis multis que ibidē tradunt m āifeste repies
q; ibi ppheta in psona dei seu xpī sui cōquerit de tribulatiōi
bus seu penis quas p eoz pctis passus fuit. dicit enī ibi po
pulo in psona dei sic. verūtamē me suire fecisti in pctis tuis
quia de⁹ p peccatis ppli expiādis formā sui accepit. q; nullo
modo de deo talis fuit posset verificari sm data tē. Et sequit
ultra. pbuisti michi laborē in iniquitatibz tuis. qā pctā hu
mani gñis fuerūt occasio vt laborem passionis xpūs susti
neat vt in caplo. liij. alias allegato. Et sic habes q; in hoc ca
pitlo fit mētio de passione xpī. De remedijs autē hoz pctoz
in pñapio seqntis capli. s. xliij. ppheta manifeste ait dices

Noli timere sue me⁹ iacob rē. q. d. licet peccata sup̄dicta gra-
uia sint. nec p̄ puz hoīez p̄nt remediari. s; p̄ verū deū de quo
sup̄ statim dixerat. Ego sum qui deleo p̄cta tua rē. tū quia p̄
aquā baptismalem et infusione spūs sancti ista sūt remedi-
anda. de quo dicit. effundā aquam sup̄ sicientem rē. Et ultra
Effundam spm̄ meū sup̄ semē tuū. et bñdictionē meam sup̄
stirpem tuam. que quidē oīa s̄sonāt p̄posito meo. eo modo q̄
plūs dicit. oīa s̄sonāt vero p̄mo ethiz. S; quia p̄ singula cō-
tenta in hoc caplō discurrere esset valde tediosū et forte non
magis vtile. Ideo ex omībz in hoc caplō stentis sufficiat mi-
chi tria colligere. vnū est q̄ p̄ p̄ctm̄ p̄mī parētis p̄ncipes sc̄ti
fuerūt cōtamiatī. i. p̄phanatī. de quo dicit. p̄r tuus p̄m⁹ pec-
cauit et cōtamiavit p̄ncipes sanctos. Scdm̄ est q̄ p̄ ppli pec-
catis deus seu xp̄us fuit huius filr et pass⁹. de quo dicit. hui-
re me fecisti in peccatis tuis. et p̄buiisti michi laborem i mi-
quitatibz tuis. Tercū est q̄ peccata fuerunt remedianda p̄
effusione aque et spūs. de quo dicit. Effundam aquā sup̄ sici-
entem. et effundā spm̄ meū sup̄ semē tuū. et bñdictionē meā
sup̄ stirpem tuā.

Caplm̄. iij. in quo vltimus altercat sup̄ p̄dictam auētem
ysaie ostendēdo ex ea statū antiquoz patrū p̄ mortē ante ad-
uentū messie. ad cui⁹ s̄firmacōez inducunt alie auētes apud
hebreos autēte. Saulus.

Habeo mentē tuā de contētis in hoc caplō ysaie. Sed
dimissis alijs que nō sūt p̄nūc inter me et te agenda
s. de pharisaica doctrina et huiōi in hoc de quo agim⁹
s. de p̄cto p̄mī parentis. video manifeste conē te illud verbū
qđ hic dicit. Et cōtamiavi p̄ncipes sanctos. qđ exponis de
p̄cto p̄mī parentis in eos deruato qđ non cōsonat rationi.
Nam p̄ncipes sancti. s. patriarche et p̄phete p̄ hoc p̄ctm̄ non
remanserūt cōtamiati cū de eoz sanctitate et iusticia post eo-
rum mortē pluries scriptura testat. unde nō poss; de eis verī-
ficari illud verbum. et cōtamiavi p̄ncipes sanctos. Ille enī
qui est cōtamiat⁹ non vere dicit de eo quod est sanctus.

Paulus. Si bene consideras verbū qđ ibi ponit
in hebraico vbi nōs habem⁹ et cōtamiavi non sūt p̄prie cō-
tamiatōz. s; sūt p̄phanatōz. p̄phanū aut qñq; sūt idē qđ cō-
tamiatum. qñq; vero sūt non sanctū licet non sit imūdum
sicut hoīes layci dicunt p̄phanī eo qđ nō sūt i sacris s̄stituti.

non tamē ex hoc sunt imundi. unde pphāre qđ i hoc loco
dicit a ppheta sūm bebaicā veritatem nō est intelligendum
p̄mo modo. s; alio modo tñ qđ bñ verificat de patriarchis et
alijs iustis antiqui testamēti qui licet non fuerūt imundi ex
derivatione peccati originalis in eos. eo qđ fuerunt ab eo mū-
dati p sacramentū circumcisiōis et sacrificia t huiōi. fuerūt
tamē pphāi inq̄ntum fuerūt a diuina visione in alia vita
separati vt dictū est.

Saulus.

In hoc qđ modo di-
cis p̄supponis duo. vnū est qđ patriarche et alij sancti seu ius-
ti antiqui testamēti fuerūt mundati p sacramentū circumcisiō-
nis a pctō originali. Aliud est qđ asseris p̄dictos sanctos a di-
uina visione in alia vita fuisse separatos. Que quidē duo vi-
dent adinuicē strari. nulla enī ratio est ppter quā sancti a
diuina visione post hāc vitam debuissent separari nisi ppter ma-
culam originalis pcti quā dicis ip̄os cōtra xisse. s; si ab illa
macula p sacramentū circumcisiōis sūt mundati. restat qđ
huiōi sancti p mortem essent absq; macula alicuius pcti. et
p q̄s qđ statim debuissent diuina visione frui. et p q̄s post
hāc vitam non debent dici pphāti.

Paulus.

Vtrūq; p̄dictorū que p̄supposui habeo per auctes a te rea-
piendas. p̄mū enī habeo p auctem totā synagoge tue. que
vt nō habent oratōnes seu bñdictiones p̄as a magno tē-
pore ante destructionē templi ordinatas p quolibet. recepto
diuino sic qđ qñ aliquid pceptū implet dicit p̄prie benedictio
correspondens illi pcepto. vt habet valde large i libro talmu-
dico qui dicit baraboth in caplo baraoe. unde cñ sacramen-
tum circumcisiōis arca aliquem in die. viij. a sua natuitate
p̄nt deus abrahe pceperat. gen. xxi. caplo implet. tñ dicit
publice in p̄ntia oīm arcūstantū a arcūcidente quedā bñdī-
ctio sub hac forma. Bñdicit dñs dñs noster qui sacrificauit
dilectū ex vtero. et pceptum in carne sua posuit et posterita-
tē suā signauit in signo federis sancti. Idcirco merito huiōi
deus viij. pars n̄ra et fortitudo n̄ra mandauit erui dilectū
semen sanctū consanguinitatē n̄ram ab infero ppter fedus suū
qđ in carne n̄ra posuit. bñdicit dñs deus iniens pactum seu
fedus. hec in predicta oratione. Ex qua habes manifeste qđ
merito circumcisiōis deus mandauit erui ab inferno arcum-
cisum qđ nō p̄t intelligi nisi p hoc qđ p huiōi fedus seu pactū
s. circumcisiōis debbat erui arcūcis a peccato originali. pueri

enī octo dierum non poterant esse obnoxij aliquo pēto actu
ali. s; solū originali. **Saulus.** Verū est q̄ ora
tiones statute p̄ pceptis sūt autentice apud nos tanq; a seni
oribus antiquis et pphetis ordiate. s; ex hac orōne nō potes
fundare intentū tuū. cum q; in ea ponunt verba obscura q̄
nō bene declarant ut cū dicit. sc̄ificauit dilectū ex utero tē.
que verba indigent vltiori declaratōe ad hoc ut exinde pos
set sumi argumentū. tū quia in p̄dicta orōne habet q̄ arcū
cisi erunt ab inferno. non autē q̄ sint a deo separati post hanc
vitam pnt tu dīds. **Paulus.** Verba p̄

dicte orōnis satis sūt clara hystoriā que exordiū arcūcisionis
narrat considerant. deus enim dedit sacramentū arcūcisionis
abrahā anteq̄m ysaac nasceret. ut habet gen. xviij. et in eodē
cōtextu p̄nunciat ei natiuitatē ysaac futurā. et statim p̄
pceptū sup̄dictū abrahā q̄i centenariū arcūcidit se. circum
cidit et hysmael filiū suū qui tūc erat. xij. annor et totā fa
miliā. ysaac autē nō fuit tunc circumcīsus cum nondū esset
natus. s; in viij. die p̄ natiuitē suā qd̄ erat temp̄ ap̄um a
deo p̄signatū arcūcīsus fuit ex quo ysaac dicit ex utero sc̄ifi
cat. quia abrahā erat iam circumcīsus anteq̄m ysaac ge
nuisset qd̄ n̄ p̄t de abrahā et ysmāel intelli. vnde cū dicit de
sc̄ificauit dilectū ex utero et p̄ceptū in carne sua posuit. cōtē
intelligit de ysaac rōne p̄dicta. Alia vero p̄tenta in p̄dicta
orōne clara sūt et vera Aliud vero qd̄ dīds q̄ ex p̄dicta orō
ne nō habet q̄ iusti erant separati a diuina visione post mortē
s; solū q̄ eruerent p̄ arcūcisionē ab inferno. cōcedo tibi nec
ego illam orōnez induxi ad hoc pbandū. s; solū ad p̄mū. s.
q̄ pueri qui adhuc sūt innocentes cum sint in viij. die nati
uitatis sue erunt ab inferno p̄ sac̄m arcūcisionis. Q̄ autem
iusti q̄ntūcumq; sc̄ifi ante aduentū messie fuerūt a paradiso.
et p̄sequēs a diuina visione separati ex alijs auctibus posses
habere.

Capitlm. iij. in quo inducunt alie anctes ex quibus com
probat q̄ sancti antiqui testamenti post mortē non ibāt ad
paradisum vbi est locus beatorum nec etiā ad jehennā. s;
ad quēdam locū qui a doctoribus hebreorū suburbū paradisi
vocat. non obstante q̄ p̄dicti sancti decessissent ab hac vita
mundi non solum a peccato actuali. sed etiā originali.

Saulus.

Allega michi illas rogo. Paulus. In
glosa sup gen. que dicit beresich Rabba super illud
verbū. hee sūt gñationes celi et terre cū crearent̃ rē.
gen. ij. Quidam ex antiquis doctozibus dicit q̃ res in p̃mō
dio fuerūt create a deo s̃m plenitudinē s̃m p̃fectionē suam.
Et qm̃ peccauit adam diminuta sūt et corrupta. et vlt̃erius
non erunt reuertētes ad decentem statū donec veniat filius
phares de quo fit mentio Ruth vltimo cū dicit. iste sūt ge
neratōes phares. p̃ filiū autē phares intelligit messiam qui
de phares descendit. qui quidē Rabbi seu doctor fūdat ibi
dem intentionē suā in quadā cathag̃phā l̃rālī sic. Nā ista
dictio toldoch in hebraico significat idē qd̃ gñationes in la
tino. que quidē dictio sicut et multe alie s̃suerūt in hebraico
scribi dupl̃r. vno modo plene et hoc cū interponunt̃ ī dī
ctōe l̃rē vocales que ad hoc cōiter requirunt̃. Alio modo scribū
tur dictōes diminute et hoc cū non interponunt̃ vocales cōit̃
requisite. quo posito scrutanti scripturas sacras hebraicas
manifeste patz q̃ hec dictio toldoch scribit̃ plenarie solum
in duobus locis. quoz vn⁹ est cū dicit̃ hee sūt gñationes celi
et terre gen. ij. qd̃ fuit dictū ante p̃ctm̃ ade. Scōs vero est cū
dicit̃. hee sūt gñationes phares ruth vltimo. Iste due told
och seu gñationes solū scribunt̃ plenarie. s. cum om̃ib⁹ vo
cabulis requisitis. Alie vō toldoch vbiq̃ scribunt̃ di
minute scribunt̃. quia ī qualibet deficiat vna l̃rā vocalis que
req̃rebat̃ ad hoc q̃ esset plene scripta. vt cū dicit̃. hic est liber
gñationis adam gen. ij. Et hee sūt gñationes noe gen. vi.
Et hee sūt gñationes filioz noe gen. x. Et hee sūt gñationes
Sem gen. xi. Et hee sūt gñationes ysaac gen. xxv. et sic de
ceteris que om̃s scribunt̃ diminute p̃terqm̃ p̃dicte due. Ex
quo scludit doctor p̃dicte q̃ dictū est. s. q̃ res humane et hō
in sui creatōe fuit in sua p̃fectōe creat⁹ et p̃ p̃ctm̃ diminut⁹
et sic fuit vsqz ad filiū phares. i. messiam. Saulus.

Hec sclusio non sequit̃ ex illis p̃missis. licz enī qñqz hec
dictio nō scribat̃ plene qñqz diminute in scripturis. nō tam̃
ex hoc de necessitate sequit̃ id qd̃ scludis. Paulus.

Licet sclusio non videat̃ sequi de necessitate l̃rē vt tu di
cis nichilomī⁹ tenenda est aucte doctoris scludentis. p̃seram
cū tui doctores antiqui illa que fuerūt sibi tradita a p̃phetis
applicabant quibusdā mutationibus seu signis aut figuris

in sacris eloquijs p̄t̄is put tu nosti frequent̄ faciūt. fuerūt etiā et alij Rabini seu doctores huic sn̄ie s̄formes qui dicūt q̄ om̄s patres fuerunt in suburbanis paradisi vsq; ad aduentum filij phares.

Saul?

Dic michi qui sunt alij doctores n̄ri hoc sentientes vt ex multoz testimonijs m̄tentio tua firmi⁹ fundē.

Paul?

Quidam doctores tui de hac materia loquentes asserūt q̄ p̄phete et s̄cti p̄res antiqui testam̄ti descendebāt in inferno p̄ hanc vitā q̄ p̄bant p̄ hoc. Nam abrahe fuit dictū a deo gen. xv. tu ibis ad p̄res tuos. Ex quo arguit Ra. rahama y q̄ q̄a p̄res abrahe fuerunt ydolatre. vt patz josue. xxiiij. sequit̄ q̄ abrahā qui ad illos p̄res iuit p̄ mortē descendit ad infernū vbi patres sui erant. Idē dicūt de ysaac de quo dicit̄ gen. xxxv. defunct⁹ est ysaac et mortuus et addit⁹ est ad p̄los suos. Idē de iacob gen. vlt. Idē de dauid. iij. Re. ij. Et dormiuit dauid cū p̄ribz suis. Ex quibz satis p̄bat̄ q̄ p̄res s̄cti antiqui testam̄ti p̄ mortē non ibant ad paradisi vbi deus videt beatifice a s̄ctis. s; p̄ribz suis aggregabant̄. quoz multi de p̄mis fuerūt ydolatre vt dictū est.

Saul?

Iste doctor quē allegas crudelissime se habet contra sanctos n̄ros antiqui testam̄ti. Condemnat enī abrahā ad infernū asserens q̄ iuit ad p̄res suos p̄ mortem. s. ad thare qui fuit ydolatra. et sic ex dicto istū si sic intelligat̄ vt tu vis. sequit̄ q̄ p̄ abrahā et sancti patriarche ab eo descendentes p̄ mortē n̄ solū fuerūt separati a diuina visione. s; etiā fuerunt in inferno vbi nulla est redemptio vbi fuit thare et alij ydolatre p̄decessores eozū q̄ est oīno absurdum. nec sic credo q̄ sit s̄sententiū doctrine tue catholice.

Paulus.

Ab sit q̄ s̄m verā doctrinā catholicā abrahā nec p̄dicti sancti patriarche in infernū descendissent p̄ mortē sic thare et alij similes qui fuerūt p̄res abrahe s̄m carnē. s; si bñ scripturas de hoc loquētes scrutat⁹ fueris repies q̄ abrahā ⁊ patriarche licz p̄ mortē non fuerūt in inferno vbi est locus dāpnatoz non tamē ascenderūt in celū vbi est locus b̄toz. s; fuerunt in inferno nō in loco penali sic dampnati s; in loco vbi q̄uis diuina visione carebāt. nullā tamē jehemalē sentiebāt penā. erāt etiā ibi securi de visione diuina b̄tifice habēda. quiquidē locus apud tuos doctores vocat̄ suburbū paradisi vt dictum est. apud n̄ros iūo limbū que noīa licz diūsa idē significant

ut dictum est. Saulus. Indica michi quomodo
scripturas scrutando hoc quod dicis reperiam. Paulus.

Quod autem abraham qui fuit primus in publicatōe vere fidei ut
dictum est. non iuit ad locum beatorum statim post mortem satis pa-
tet per illud verbum super allegatum. scilicet cum a deo fuit sibi dictum
Tu ibi sis seu ingredieris ad pres tuos. Constat autem ut iam
dictum est quod pres ipsius abrahe deos alienos coluerunt. ut super
allegatum est. Et sic ex hoc quod dicitur ingredieris ad pres mani-
feste intelligitur quod abraham post mortem non erat iturus ad lo-
cum beatorum. non enim ibi erant pres eius. Sed in hoc quod statim
subditur in pace habet manifeste quod abraham non erat itu-
rus ad locum dampnatorum ubi nulla est redemptio. nec per omnes
pax. Si enim impiis in hac vita exultibus non est pax ut has
bet ysaia. xlviij. capitulo. In persona quorum et psalmista dicebat
Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. quanto magis
impiis qui post hanc vitam iam in termino dampnationis exis-
tunt nulla possit esse pax. Nichil enim habent nec expectant
habere quod suum appetitum quietet. unde ex hoc quod fuit dictum abra-
he quod iturus seu ingressurus erat in pace. necesse est dicere quod ab-
raham post mortem quous non statim iuit ad locum beatorum. tamen
non ad locum dampnatorum post mortem erat iturus. sed potius ad
locum pacificum ut dictum est. Et sic ex ista pronuntiatione abrahe
facta sane intellecta habet manifeste quod abraham post mortem non iuit
ad infernum inferiorem put significat locum dampnatorum de quo
psalmista. Eruiisti animam meam de inferno inferiori. sed ad locum a pe-
na immunem et securum de beatitudine habendam. quia in pace de qua
pace ysaia. lviij. veniet pax et requiescet in cubili suo qui am-
bulat in directioe. pax enim non habet nisi ubi appetit quietas-
tur. Idem dicendum est de aliis patriarchis. Saulus.

Licet abrahe fuit dictum quod esset iturus in pace post mortem.
non tamen aliis patriarchis legitur hoc dictum fuisse. et sic ex dicta
auctoritate non potes concludere quod de aliis sanctis sit idem dicendum
in hac materia sic de abraham. Paulus. Licet
de ysaac non fuit dictum quod esset iturus in pace. tamen de ipso de
functo legitur. Et additum est ad populum suum gen. xxxv. quod intel-
ligitur de abraham et aliis qui in suo sinu seu receptaculo erant
qui erant in pace cum abraham ut dictum est. unde non oportet
bat repetere in quolibet successive quod erat iturus in pace. sed
sufficiebat dicere quod iret ad populum suum vel cum patribus suis

additus seu aggregatus est. ex quo iam ibi erat abraham collocatus tanquam pater fidelium cui expressse fuerat dictum. Ibis in pace ut dictum est

Saulus. Licet abraham fuisset unus de sanctis patriarchis non tamen fuit primus eorum. post eum fuit adam et noe et alii sancti qui abraham precesserunt. Ideo non videtur ratio quare abrahe soli fuisset dictum. Ibis in pace et nulli aliorum precedentium.

Paulus. Quamvis alii sancti precesserunt abraham in tempore. tamen inter omnes sanctos abraham fuit primus in separando se a ceteris infidelibus. ut habetur gen. xij. Sic in publicando nomen domini. ut ibidem. fuit etiam primus in recipiendo signaculum fidei in circumcisione. gen. xvij. Fuit etiam primus in recipiendo a deo promissionem de messia venturo. gen. xxij. Sic fuit primus in habendo sepulturam separatam ab infidelibus gen. xxij. unde non immerito fuit abrahe expresse denuntiata pax post mortem ut ex illa alijs ei adherentibus intelligere concedi. Et ideo secundum doctrinam sanctam summi magistri nostri sanctorum requies synus abrahe dicitur. eo quod sibi fuit pax post mortem denuntiata in qua fideles olim requiescebant ut dictum est.

Saulus. Cum enim abraham et alii iusti qui precesserunt adventum cui messie ab hac vita migraverunt in statum iusticie ut ex testimonijs scripturarum patet. nec etiam in eis fuit macula originalis peccati cum per circumcisionem ab eo mundabantur ut tu asseris. non videtur ergo ratio quare huiusmodi sancti non statim intrarent regnum celeste post mortem. sed in suburbio paradisi detinerentur. ut super dictum est. legi est per prophetam. xj. Seminanti iusticiam merces fidelis. que quidem merces iusticie habetur in introitu regni celestis. non ergo patribus iusticiam seminantibus detinenda esset seu retardanda eorum merces.

Paulus. Ab ingressu regni celestis non solum impediabat peccatum singulorum. sed etiam peccatum commune totius nature humane quod est peccatum primi parentis. Legi est enim gen. iij. quod post peccatum primi parentis collocavit deus cherubin et flammeum gladium atque usatulem ad custodiendam viam ligni vite. Et quia licet quilibet sanctus per opera iusticie purgaretur a peccato quantum ad emundationem persone. non tamen alicuius fides vel iusticia sufficiebat ad remouendum impedimentum quod erat per reatum totius nature humane. qui quidem reatus per passionem christi vniuersaliter remotus est. unde ysaias super. liij. Deus imposuit in eum peccatum nostrum. Idcirco sancti usque ad passionem eius fuerunt impediti ab ingressu

celestis glorie. Et hoc est qđ doctores tui asserunt dicentes. qđ sancti erant in suburbio paradisi vsqz ad aduentum filij pharise vt sup̄ allegatū est.

Capitulū. v. in quo dat̄ ratio quare quedā penalia qđ fuerunt imposita humano generi p̄ pccm̄ ade nō fuerit amota p̄ passionem xp̄i p̄ quam fuit inuictū peccatū originale.

Saulus.

O ita est vt tu asseris qđ p̄ passionem xp̄i tui seu messie remotū fuit peccatū originale qñtū ad culpā seu reatū qđ quidē peccatū vt dīas p̄inet ad totā naturā humanā. sequeretur qđ peccatū p̄dictū p̄ eandem passionē esset remotū etiā quo ad penā. cum pena nō dat̄ iuste nisi p̄ culpa. Constat aut̄ qđ penalia que a deo fuerunt diffinita cōtra humanū genus p̄pter ade peccatū. adhuc remanent post passionem xp̄i tui sicut antea. Remanet enī illud penale qđ dīcitur. In sudore vultus tui etc. Sicut cum dīcitur mulieri. In dolore paries filios etc. Remanet etiā clausura paradisi terrestris quā sup̄ allegasti que oīa habent gen̄. iij. Ex quibz patet manifeste qđ pccm̄ originale non fuit ablatū p̄ passionem xp̄i tui qñtum ad penam. et p̄ oīs nec qñtū ad culpam.

Paulus. Si bene attendisti ea que sup̄ tibi dīxeram cum de modo redemptionis per messiam facite agerem. facile possis ad hoc qđ nunc obīcis rñdere. Ostendi enī tibi ibidem qđ redemptio p̄ xp̄m p̄missa in p̄phetis erat intelligēda spūalis que est potior et p̄fectior q̄ temporalis. vnde victoria sua in redimendo non debet intelligi p̄ vim armorum. s̄ sua victoria intelligenda est p̄t̄ vicia per virtutes vincunt. Sicut et habundancia seu affluēcia bonorum. sicut et libertas que in suo aduentu legunt̄ p̄mitti intelligende sūt de habundancia bonorum spūalium. s. virtutū. Sicut et libertas intelligēda de libertate a peccato. nō aut̄ a subiectione humana. Illa enī intelligenda sūt fuisse p̄missa p̄ xp̄m que requirunt̄ ad consecutionem vere redemptionis que in vltima beatitudine consistit. nō aut̄ illa que indifferent̄ se habent ad hoc. et multo min⁹ que quādoqz impediūt. sicut est bonorum temporalium affluēcia et hui⁹ modi. p̄t̄ sup̄ est ostensū. vnde in p̄posito dicendū est qđ per passionem xp̄i et eius veram fidem remotum fuit peccatum originale quantum ad culpam que impedit consecutōem vltimi finis. s. beatitudinē. Illa aut̄ penalia de quibz arguis. s.

q̄ in sudore vultus tui ⁊c. et in dolore partes filios et hui⁹dī
indifferēda sūt ad cōsecutōz vltimi finis. siue enī homo la-
borādo comedat vel nō laborando p̄ consequi vltimū finem
si in cognitōe dei et alijs ad hoc p̄mentib⁹ se habeat vt debet.
et ideo ista nō fuerunt amota in redemptione spūali p̄ xpm
facta.

Saulus. In pena peccati ade possē fuit
gladi⁹ versatilis ad custodiendū viā ligni vite vt tu allega-
sti gen. iij. Hoc autē est spūale vt videt. et tamē remanet post
passionē. null⁹ enī legi⁹ paradisi terrestrem intrasse post passi-
onē xpi tui. sic nec antea. nisi forte qđ dicit de Enoch et he-
lia qui fuerunt ante passionē xpi tui.

Paulus.

Intrare paradisi terrestrem nō requiritur ad bonū spūale.
Ita enī p̄ homo ibide⁹ exis peccare sicut extra exis. adam
enī ibi peccauit. et ideo amouere istam clausurā non requi-
rit necio ad ultimā beatitudinē ssequēdam. Secus autē est de
clausura celestis paradisi cui⁹ ingressus requirit ad verā beati-
tudinē ssequendā. vnde et ap̄tionē ianue celestis paradisi opa-
ta est passio xpi. nō autē amotionē clausure paradisi terrestis.

**Capitulū sextū in quo arguit diuersimode contra ea que
dicta sūt de peccato originali et solū argumenta**

Saulus.

H Volo quō intendis fundare in auctōibus q̄ peccatū
pmi hominis originalit̄ transiit in posteros. s; adhuc
remanet vt rīdeas michi ad hoc qđ legi⁹ ezech. xviij
filius nō portabit iniquitatē p̄ris. Si enī peccatū p̄mi parē-
tis posteris sui ab eo p̄ originē exerūt p̄dicta v̄ba p̄phete erūt
manifeste falsa.

Paulus.

Quod dicit a pro-
pheta. filius non portabit iniquitatē p̄ris. verū est. non ei
p̄mitte filius spūalit̄ p̄ p̄cto p̄ris. nisi sit p̄iceps peccati eius
sicut est i p̄posito. deriuat enī p̄mū p̄ctm p̄ris p̄ originē in fi-
liū sicut et peccatū actuale deriuat a p̄re in filiū p̄ imitatio-
nē.

Saulus.

Ex hac tua r̄sione sequit̄ q̄ aīa
humana que est subiectū culpe traducere p̄ originem qđ est
contra textū sacre scripture. Legi⁹ enī gen. ij. vbi de creatōe
hominis agit. spirauit i faciem suā spiraculū vite. p̄ qđ verbū
fm om̄s intelligit q̄ aīa humana p̄ creationē in corpore hu-
mano a deo imēdiatē ifundit. et p̄ om̄s nō tōuā p̄ originē.
cōsequēcia patet ex hoc. nam si culpa que est quoddā accidēs

in aia p originē traducere. oporteret q ei⁹ subiectū .s. aia p
originem trāfiret. accidēs enī nō migrat de subiecto i subiec
tū fm suam phoz. **Paulus.** Licet erroneū

est dicere q aia rōnalis traducat cum semie a pente in plē.
tū qz corp⁹ humanū ē pportioatū aie. defect⁹ aie redundat
i corp⁹ et ecōuerso. vñ interdū ex fatuis fatui gñant. Et id
nō est necessariū dicere q si peccatū pmi parētis p originem
transit in plem q aia rōnalis p originē traducat a pte i filiū

Saulus. Posito vt tu asseris q aliqui defectus
etiā aie a parente tñseāt in plem p originem. talis deriuatio
seu trāitus excluderet rōnem culpe. de cui⁹ rōne est q sit vo
lūtaria. dicit enī phus in. iij. ethi. q null⁹ increpat cecū na
tum. s; magis miserebit. Si igit⁹ posterī ab adam aliquā tur
pitudinē traherēt p originē. tūc talis turpitudine cū esset per
naturā cōtracta nō esset volūtaria. et p qñs nec increpabi
lis. nec etiam eēt pccm. de cui⁹ rōne est q sit volūtariū.

Paulus. hec cōsequēda quā vltimo ifers dicēs
q si turpitudine contracta ab adam p originem nō esset in ei⁹ po
steris volūtaria. q tūc nō eēt pccm si bene consideras iualida
est. In actib⁹ enī non volūtarijs s; mere nālib⁹ licz nō sit cul
pa increpabilis. contigit tū ibi esse pccm. pccm enī fm rōnez
rectitudinis et deriuationis in ordine ad finem debītū cōside
raē. vnde act⁹ nālis qui non habet rectitudinē fm ordinē ad
debītū finē pccm dicit⁹. licz nō sit volūtariū. Et ideo in pposi
to pccm originale qd nō est pccm psone. s; nature. licz nō ha
beret rōnem increpabilis eo q non est in potestate volūtatis
ipī⁹ plis nascentis. habet tamen rōnem pccm inqñtum deriuat
a rectitudine finis. Et pter hoc posset ad tuam obiectionem
aliē rñdri. s. q hui⁹ pccm habet rōnem volūtarij. qd sic pa
tet licz enī inordinatō que est in hōie ex adam gñato non est
volūtaria ex volūtate ipī⁹ hōis gñati. est tam volūtaria ex
pte ipī⁹ ade. qui mouet motione gñationis oēs qui ex ei⁹ ori
gine deriuant sic volūtas aie mouet oīa mēbra ad actū. vñ
sic act⁹ vni⁹ mēbri vtpota man⁹. n est volūtari⁹ volūtate
ipī⁹ man⁹. s; volūtate aie que pmo mouet mēbra. Sic istud
pccm originale nō est pccm hui⁹ psone nisi inqñ⁹ hec psone
recepit nām a pmo pente in quo hoc pccm fuit volūtariū.

Saulus. Si a pmo pente pccm p originē strahi
mus inqñ⁹ ab ipō recepim⁹ humanā nām. eadē rōne pcca

quorūcūq; pentū p̄ximoz straherem⁹. Cōstat autē q̄ fuim⁹ i
p̄ximis pentib⁹ tanq̄ i q̄busdā nāte n̄re p̄ncipijs. ex quo se
quē q̄ innūabilia p̄c̄ta eēnt in quolibet homīe a suis paren-
tib⁹ tam p̄ximis q̄m remotis stracta q̄d est valde incōueniēs
nec credo q̄ tui doctores hoc cōcedāt.

Paulus.

Sēdm̄ doctorū n̄roz verā doctrinā nulla p̄c̄ta p̄ximoz
parentū. nec etiā p̄mi pentis p̄ter p̄mū p̄ originez traducit.
Cui⁹ rō est. nam homo ḡnat id q̄d est sibi sile i specie nō autē
s̄m̄ idiuuū. Et ideo ea que directe p̄tinet ad indiuiduū sic
p̄sonales acc̄ et que ad eos p̄tinet nō educunt a pentib⁹ in
filios. nō enī ḡmatic⁹ traducit in filiū ḡmaticē sciam quam
nō p̄ solā nām. s̄ p̄prio studio acq̄sui. ea tñ que p̄tinet ad
nām sp̄ci traducunt a pentib⁹ i filios nisi sit defect⁹ nature
Ocular⁹ enī nisi natura deficiat generat oculatū. Illa autē
que sunt pure p̄sonalia vt actualia p̄c̄ta vt dictū est. nullo
modo traducunt a pentib⁹ in filios.

Saul⁹

Pri

mū p̄c̄m ade manifestū est q̄ p̄sonale fuit. nō enī hoc habuit
ex natura sua specifica. s̄ ex p̄prio actu sui liberi arbitri. vnde
p̄mū p̄c̄m ade n̄ potuit educi p̄ originē etiā s̄m̄ te sic n̄c alia
p̄c̄ta p̄sonalia sua vel aliorū pentū.

Paulus.

Sic ad p̄sonā p̄tinet aliquid s̄m̄ seipam. s̄. r aliquid ex do-
no gr̄e. Ita etiā ad nām potest aliquid p̄tinere s̄m̄ seipam. s̄.
q̄ causa ē ex p̄ncipijs ei⁹. Et aliquid ex dono gr̄e sup̄nālī. Et
hoc modo iusticia originalis quā non habuit nā humana ex
suis p̄ncipijs. habuit tñ p̄ quoddā donū gr̄e totū humane na-
ture dīnit⁹ collatū i p̄mo pente. q̄d quidē donū p̄m⁹ homo p̄
p̄c̄m p̄mū amisit. vnde sic illa originalis iusticia traducta
fuiſſet in posteros simul cū natura si adam nō peccasset. Ita
et iordimatio opposita cū nā traducit. vnde istud p̄c̄m nō ē
p̄sonale s̄ nature. Alia vero p̄c̄ta p̄mi parētis vl aliorū nō
corrūpunt nām q̄n⁹ ad illud q̄d nāte est. s̄ solū q̄ntū ad id
q̄d p̄sone est. Et iō talia peccata nō traducunt.

Saul⁹

Licet homo nō generet idē sibi s̄m̄ indiuiduū. generat
tamē sibi sile s̄m̄ sp̄ciem. Iracund⁹ enī ḡnat iracundū. velo-
citas etiā corp̄is et bonitas ingenij sepe deriuant a pentibus
in filios. sp̄aliter cū natura pentū sit fortis. et sic patz q̄ etiā
indiuidualia tranſeūt a parentibus in filios. Et idē videt
dicendū de alijs p̄c̄tis ade et aliorū pentū. etiā p̄ter p̄mū p̄c̄m
ade.

Paulus.

Peccata parentū p̄ter p̄mū sūt

pure psonalia .et ideo traducibilia nō sūt. Alia tamē accidē
tia vt iacūdia velocitas et huiōi . licz sunt accidētia indiui
dualia . ppagantē tñ qñqz ī filios inqñtū sūt pmanēcia ad dis
positionē nature .et ideo non est similis ratio de talibus ac
cidentibus indiuidualibus et de psonalibus peccatis .

Distinctio septima de scrutinio scripturarū circa reg
nū xpī an .s. sit illud de quo reuelatū fuit danieli
q̄ esset excellēcius quatuor regnis pcedentibz .et q̄
illa quatuor regna destrueret an non .et continet
xiiij .capitula .

In caplo pmo oñdiē q̄ p visionem daniel de statua ī se
cūdo caplo contentā intelligit q̄ p xpm erat extirpanda ydo
latría de regnis pñcipalibz mūdi .

In caplo .ij . oñdiē q̄ licz ydolatria adhuc remaneat in
aliquibz puissimis regionibz apud hoies bestiales seu bruta
les . tam ī maiori pte et pñcipaliori totus orbis est p diuul
gationē fidei xpī ablata . et q̄ ante aduentū xpī ydolatria
caldeorū et aliorū regnorum remanebat apud romanos etiā
destructis regnis illis .

In .iij . caplo oñditur q̄ visio statue applicat pmo adue
tū xpī . visio autē de bestiis danielis applicat scōo aduētū .

In caplo .iiij . ostēdiē q̄ licz cult⁹ ydolorū p passionē xpī
in q̄bus dā pibus mūdi remāsit . tñ tot⁹ fil⁹ intelligit amoue
ri p pussionē lapidis sine manibus abasi .

In caplo .v . oñditur quō intelligit illud daniel . ij . lapis
qui pussit statuā fact⁹ est in montē magnū .

In caplo .vj . ostēdiē quō exponēduz est q̄ regnū ferreū
s . romanū habebat ptem pedū et digitorū teste figuli et ptez
ferream . vt habet danielis scōo .

In caplo .vij . oñdiē q̄ regnū xpī seu ipi⁹ ecclie non est
idē cū romanorū regno put doctores falsi . s . pharizei fingūt .

In caplo .viij . oñdiē q̄ sūm⁹ pōtifex in q̄ pñcipalit⁹ residz
ptas ecclīastica . licz qñqz vtaē mūdāna seu tpali pte . s . ar
moz potēcia et huiōi . non tñ talis potestas est essenālis in
ecclesia . sed accidentalis .

In caplo .ix . ostēdiē q̄ ecclia habuit suū esse pfectū . s .
spūale tempore aplorum et aliorum discipulorum anteqm
potestatem temporalem a Cesare accepisset .

In caplo. x. ondit qd xpus docuit vbo et exemplo qd beati-
tudo humana consistit in streptu terrenoz et adhesionem ad cele-
stia. qua doctrinam ei veri discipuli secuti sunt. et qd in pmit-
ua ecclesia qm nulla pccatam mundanam fideles habebant pfecti-
ores viri ut plimiu iueniebant in ecclesia qz nuc. qm regnis et
potestatibz humanis et mundanis ecclesia habundat. Ex quibz con-
cludit qd regnu romanor et regnu xpi seu ecclesie nullo mo-
do sunt idem sed diuersa.

In capitulo. xi. ondit qd p cornu puulu affixu quarte be-
stie no intelligit xpc nr. put iudei false exponit.

In caplo. xii. ondit qd p cornu puulu supdictu intelligit
antixpus fm veram catholicor expositiorem.

In caplo. xiii. onditur qd ex hoc qd dicit de cornu puulo
qd loquit contra excelsum. et putabat mutare tpa et lege. que
vba false iudei applicat ad vez xpm summe ordo ad eccandiu
de quibusdam que sunt magne arduitat in hoc opusculo.

In Caplm pmu in quo ostendit qd p visionem danielis in. ii.
caplo de statua intellr qd p xpm erat extirpada ydolatria de
regnis pncipalibz mundi. **Saulus.**

Prodictis ad pns obmissis reuertamur ad alia
q pnt ad exaltationem xpi tui. s. ad scrutan-
du p scripturas vtz ille fuit messias i pph-
tis pmiss? an no. ad qd occurrit michi quod-
dam validu argumentu tra te qd summe ex
revelationibz danieli factis in quibz de? ostē-
dit sibi excellencia regni qd datur? erat xpo suo. qua quidem
excellencia nunqm habuit xpc tuus. ex quo habet manifeste
qd no fuit ille xpus a deo pmiss?. **Paulus.**

Propone michi hoc argumentum clare ut sciam quante
veritas sit. **Saulus.** Scrutatus sum dan. in. ii. ca-
pitlo vbi expsse regio qd regnu xpi habet contere seu comi-
nuere regnu Caldeor et alia tria regna sibi succedentia. Legit
enim qd lapis abasus sine manibz qui est xpc. de quo ibide dicit.
Suscitabit de? celi regnu qd in eternu no corrumpet. et tale ha-
bebat cominuē seu sterere ferru. testaz. es. argentu et auruz.
que fm oēs expositores significant regnu Caldeor. et tria reg-
na sibi succedentia. Sz constat qd regnu xpi tui no cominuē
pdicta tria regna pferunt regnu Caldeor medor et grecorū

cum iam p magna tpa ante sui aduentu fuerint destructa .
ergo regnu xpi cui no est illud regnu de quo dicit ibidem qd
esset a deo suscitandu et qd in eternu non corrumpere.

Paul⁹ Si visionē danielis quā allegas sic supfi
cieten⁹ intelligis argumentū tuū pari modo et forte ampli⁹
militat conē te. Si enī p lapidem abasū sine manib⁹ messia
quē tu expectas intelligis quē credis deū celi suscita turū . et
q eius regnū in eternū nō corrumpet tē. quō de ipō potes ex
pectare q ipē conterat seu cōmuniat regnū Caldeoz medoꝝ
et grecoꝝ que iam a maxis tpiibus an tempus pns fuerūt
destructa ymo quoz memoria iam fere n̄ est nisi forte i hy
storis antiquissimis . vnde si ver⁹ messias quē colo et adoro
nō potuit conterē fm te regnū Caldeoz et alia tria eo q iam
fuissent p magnū temp⁹ ante sui aduentū destructa . quanto
magis messias quē expectas cui⁹ esse i rex natā p. qd. cccc.
xxxv. annos p⁹ aduentū xpi nri adhuc nō apparet . nō pōt
pdicta regna conterē que iam a lōgiori⁹ et valde remocio
nib⁹ tempoꝝ tūculis sūt ānullata et fere obliuioni tradita .
vnde si de vero messia . s. xpo meo nō pōt verificari q pstruit
regna Caldeoz medoꝝ et huiōi pte eoz antiquā et pteritā de
structionē . a foriori de tuo messia nō posset hoc verificari e⁹
temp⁹ valde remoci⁹ esset a tpe destructōis pdictoz regnoꝝ
S; si diligēte scrutat⁹ fueris vez sensū visionis p te allega
te manifeste repies q applicat pte xpo meo p cui⁹ declaratio
ne scire debes q in regno xpi et ecclie sue debuit ydolatria ab
vniūso l a maiori et pncipaliori pte ei⁹ extirpari . qd fuit sin
gularissimū in pmo aduētu xpi . Nam hac ten⁹ tpe moyfi ⁊
alioꝝ pphetaz licz magnalia vtute dei fiebāt non tamen hoc
viciū . s. ydolatrie potuit extirpari . nedū a gentilib⁹ s; etiā ab
ipō ppo isrlitico . in cui⁹ pncā deus fecit magnalia in egipto
terribilia in mari rubro . et in deserto panē celi . nō sine mag
nis miraculis dedit eis . quib⁹ nō obstantib⁹ i eodem loco vbi
legem a deo suscepērāt et verba ei⁹ de medio ignis audierūt .
quib⁹ eis pceperat . nō habebis deos alienos pter me . exo . xx .
ibidē . s. in oreb vtrūq⁹ sflatulē fecerūt . et adorauerunt sicut
patet exo . xxxij . Silr in tpiib⁹ iudicuz et regū in regno isrl
et etiā iudae nō cessabant ymmolare et sacrificare dñs alie
nis pphis exclamātib⁹ et monētib⁹ et signa ⁊ prodigia cōtra
eos oñdentib⁹ frequenter vt i hystoris sacris patet euidentē .

sed postquam noster christus venit in mundum et eius fides fuit per omnia
diuulgata et frequentibus signis per suos discipulos et martires
confirmata. exclusa est ydolatria simpliciter a tota re publica mun-
di vel ab eius maiori preput fuit prophetatum in diuersis locis spira-
liter ysaia .ij. ubi loquens de tempore messie cum dicit. Et erit in no-
uissimis diebus preparatus mons domini in vertice montium terre. Et
infra propheta loquens de doctrina christi per gentes suscipienda dicit
Ibi erunt populi multi et dicent. ascendamus ad montem domini et doce-
bit nos vias suas terre. Et infra ibidem propheta ostendens quod tempe-
stus aduentus tota terra erat repleta ydolis dicit. Et repleta
est terra eius ydolis. opus manuum suarum adorauerunt. opus quod fecer-
unt digiti eorum. Et idem infra pronosticans quod huiusmodi ydola per ipsum
et suos sequaces essent pericula. Subdit. in die illa periet ho-
mo ydola argenti sui et simulacra auri sui que fecerat sibi ut
adoraret. Ex quibus patet intentum. scilicet quod in nouissimis diebus per
quod dies messie intelliguntur etiam secundum tuos magistros erant ydola per
pericula quibus antea vniuersum erat plenum. De hac igitur materia agitur
in hac visione danielis quam tu allegas. In qua visione quas
tuorum regna precedenda regnum christi. scilicet Caldeorum medorum et grecorum
et romanorum figurantur per unam statuam quadripartitam. nam statua
comiter designat ydolatricam. Simulacra enim demonum comiter per
ydolatrias statuas colebantur quod patet etiam danieli .iiij. De statua
quam fecit nabuchodonosor. Et quia omnia regna mundi ante aduentum
christi licet essent inter se multum differenda et etiam aduersanda. in
hoc tamen conveniebant omnes ut cultum deo debitum creaturis impe-
deret. Juxta illud psalmi. omnes domini genium demonia. Idcirco propheta
designabant omnia regna principalia in unica statua que ydola-
triam designat propter ipsorum convenientiam in cultu ydolorum. Sed quia
ipsa regna inter se erant diuisa in ritibus et aliis appetatibus et
modis viuendi. Ideo particularia membra huius statue erant de di-
uersis materiis utpote de auro et argento et testa et huiusmodi. Si-
militer differebant in formis. quia aliqua pars statue erat caput
alia brachia et huiusmodi ad designandum varietatem in huiusmodi reg-
na. unde ad propositum tui argumenti applicando. licet regnum christi
seu ecclesie non comminuit regnum Caldeorum seu persarum et huiusmodi quantum
ad ipsorum mundanam preteritatem que iam transierat. comminuit tamen
ea quantum ad cultum ydolorum in quantum diuulgata fide christi in orbe per
eius discipulos et eorum successores. euacuata est cultura demonum
a toto fere mundo. scilicet a maiori et principaliori parte eius ut dictum est

quod recte p̄signat a dānīele p̄ p̄cussione lapidis sine manibz
Nam absq; humana potētia lapis qui ē xp̄us statuā. i. ydo-
latrīā dīminuit taz antiquaz. s. caldeoꝝ qm̄ alias succedētes
vt dictū est.

Capl'm. ij. i quo ostēdit qd līz ydolatrīa adhuc remaneat
in aliquibz puissimis regionibz apud hoīes bestiales seu bru-
tales tñ i maiori pte ⁊ p̄ncipaliori tot⁹ orbis ē p̄ diuulgatō
nem fidei xp̄i ablata. et q ante aduentū xp̄i ydolatrīa cal-
deoꝝ et alioꝝ regnoꝝ remanebat apud romanos etiā destruc-
tis regnis illis.

Saulus.

Quedam inēponis i hac tua r̄sione q non vident cō-
tinere veritatem vel saltem aliquam rēgrunt pba-
tionem. primū est q dīcis ydolatrīam esse hodie ex-
clusam a toto orbe quod credo esse falsum. Nam non est du-
bū q hodie sūt aliqui etiā inē xp̄ianos et sarracenos qui
hoc vicio abutunt. s. ydolatrīa saltē i latebris et secreto. sic
etiā multa sūt phitones dīnatores ⁊ huiōi que ad supstītoꝝ
ydolatrie p̄tinet. Et vt a quibz sōā narraē in aliquibz extre-
mis terre. hoc viciū adhuc publice manet. Scdm̄ ē quia dī-
cis q p̄ diuulgatōz fidei xp̄i tui hoc viciū fuit amotū sine ali-
qua hūana potētia qd tam non p̄bas. Tercū quia dīcis q
ydolatrīa qua abutebantē Caldei adhuc remanebat tpe xp̄i
tui qd nō videt ratiōi cōsonū. Nam cōiter cū aliquis ppl's de-
struebat. siml' cū eo destruebant et dñ ei⁹ ysa. xxxij. ex pte re-
gis assīroꝝ se iactantis de victoria quārdam genā dīce-
bat. vbi sūt dñ emach et arphat. vbi dñ sapharobim. q d
sic deuastauit gētes illas sic ⁊ eoꝝ deos. Paul⁹ Ad
p̄mū qd obīcis de ydolatrīa dicēdo q adhuc manet i orbe sal-
tem in latebris et absconditis tē. ⁊ etiā publice in extremis tēre
tibi r̄ndeō q mala que in occulto fiunt. solius dī iudicio re-
seruant. iuxta illud deutro. xxi. abscondita dō n̄ro sūt. s. a
solo dō iudicanda. vnde de tlibz nō agim⁹ hic. De hīs atē
que dīcis q i extremis terre publice sūt. Dicendū est q illa
sūt valde modica respectu regionū ⁊ terraz vbi null⁹ ydo-
latra vīget. Nam tēra que a veris xp̄ianis et etiā s̄sīmatī-
cis possidet. Silr et a sarracenis turcis et tartaris occupatur.
maximā ptem terre obtinet. intantū q illud qd remanet est
valde modicum respectue. et ibi viuūt homines bestiales et
quasi semibrutī de quibus non est faciēda mentio. quia qd

modicum est fin plim p nichilo reuptatur. Et etiam i illis partibus extremis non compellunt homines ad ydolatrā: dum. sicut tempore caldeoꝝ hoc fiebat. vt patz danielis. iij. Silr tpe succedentū regnoꝝ vt patz de Rōnis qui multiplicat psequerant fideles xpi vt suis dijs seu demonijs ymmo: larent. In pibꝝ igiē mūdi extremis vbi ydolatria adhuc manet put referē a fidedignis non compellunt hoies ad hoc sic nec puniunt ydola colentes. s; vnusquisq; ad suū arbitriū ad hoc relinquit. Ad scdm aut a quo petis a me pbatio nē de hoc q; p diuulgacōz fidei xpi ydolatria fuit amota sine hūana potēcia tē. tibi respōdeo sic q; p sacras auctes et hystorias alias autēcticas est manifestum q; tpe illoꝝ quatuor regnoꝝ vniūsalitū quorū regnū romanoꝝ est quartū ydolatria p totū orbem extendebat. Constat aut p fidelissimā et publicā famā et hystoriaꝝ cōez narratōz q; p magnū tempꝝ anteq; secta saracenoꝝ inqꝛet. cessauit ydolatria modo p̄dicto s; nulla potestas hūana fuit intēdia inter rōnos et saracenos que hoc viciū amoueret vt est māifestū. Restat autē q; p potestates xpi et suoꝝ discipuloꝝ p̄dicatōz et martiria veritate p̄dicandā hoc fuit iux̄ ppharū vaticinia exclusū. Ad terciū vero qd dīds n̄ esse verisile q; ydolatria caldeoꝝ remansisset pꝝ eoꝝ destructionē tibi rīdeo qd de regno rōnoꝝ qd fuit vltimū p̄dictoꝝ quatuor regnoꝝ legiē in hystorijs autēcticas q; oīa simulacra gentiū colebat. de cuiꝝ memoria adhuc remanet Rome templū pantheon i quo alias cōter oīa ydola colebant. et pꝛea hodie festū oīm sanctoꝝ celebraē. Et sic patet q; statua de qua loquit daniel. s. ydolatria in sua erat integritate cū p̄cussa fuit p lapidem abasum sine manibꝝ. s. xpm. et hoc testat lra danielis sane itellecta. Cum enī dā. qtuor ptes p̄nunciāuit in p̄dicta statua forma et materia distinctas. que quatuor regna sup̄dicta figurabāt. que tam ptes adinuicē p successionē p̄mutabant. in destructōz tñ illiꝝ statue totā sil designauit destructā seu destruendā. nō enī dīc q; antea fuerat caput destructū et pꝛea brachia. et sic de alijs s; simul ad lapidis p̄cussionez tota statua fuit destructa qd p̄dictā veritatē testat.

Caplm. iij. i quo oñdīc q; visio statue applicat pmo ad uentū xpi. visio aut de bestijs daniel applicat scdo ad uentū Saulus.

¶ In alia visione danielis. s. quatuor bestiarum que in caplo. vii. continetur. que quidem visio de eadem materia loquitur de qua et supradicta visio. s. statue. In utraque enim visione agitur de quatuor regnis supradictis adinvicem succedentibus et de regno messie seu christi omnia regna illa superante. Et tamen in istis duobus visionibus que de eadem re loquuntur videntur quedam de essentia quilibet variari. primo enim in prima visione putari dicuntur omnia quatuor regna que per statuam designantur ad lapidis percussione fuerunt simul destructa. In secunda vero visione in qua quatuor regna per quatuor bestias designantur. non simul sed successive videntur quatuor predicta regna destrui. s. unum post aliud. unde de prima bestia ante ortum secunde legis. aspicebam donec evulsa sunt ale eius et sublata est de terra. Ex quo patet quod ante fuit sublata prima bestia quam secunda surgeret. Idem videtur intelligendum de alijs. Item in prima visione per lapidis percussione fuerunt quatuor regna destructa. In secunda vero visione per filium hominis venientem in nubibus celi fuerunt omnia devincta ut patet in caplo. vii. Dic ergo rogo quod tollis contrarietates ex istis visionibus que de eadem re loquuntur et tamen quedam contraria interponere videntur ut dictum est.

Paulus. Sicut dixeram tibi super eum de tempore aduentus christi ageremus quod duplex est aduentus christi. unde licet regnum christi secundum se unum et idem est. dupliciter tamen de eo loquuntur scripture secundum huiusmodi duplicem sui aduentum. ex quo duo effectus erant producendi circa rempublicam mundanam. Nam sicut in primo eius aduentu divulgata ecclesie fide per idolatria erat extirpanda modo predicto de qua agitur in prima visione danielis supradicta. sic in secundo eius aduentu tota mundana potestas erat amovenda subiciendo omnia diuino imperio de quo zach. ultimo. Erit dominus rex super omnem terram. In die illa erit dominus unus et nomen eius unum. Et sophonie. iii. tunc reddam populo labium electum ut invocent omnes in nomine domini et huiusmodi humero uno. In quibus et alijs prophetis locutionibus pronosticatur tibi quod tota potestas humana publica erat auferenda et subicienda diuine potestati intelligitur hoc impleri in secundo aduentu messie. In hac igitur secunda visione propheta agit de aduentu christi secundo et de huiusmodi effectu suo circa mundanam potestatem penitus auferendam. In qua quidem visione predicta quatuor regna precurrendia aduentum christi

scdm. cōuenientē figurantur. nō pstatuā que ydolatriā fig-
 ficat cum iam ydolatriā amota erat p p̄mū aduentū vt di-
 ctum ē. Sz figurant p varias bestias et feroces p quas desig-
 nant varie ferocitates ⁊ tyrānica dominia ip̄oz regnoz put
 expositores cōiter tradūt. Et quia potestas humana seu mū-
 dana quatuor regnorum p̄dictorū non simul sed successiue
 fuerat amota. prius enī p̄diderunt monarchiam Caldei qm
 persi et sic de alijs. Ideo in scda visione vbi agit de potestate
 mūdana non simul sz successiue quatuor bestie fuerūt destru-
 cte. sz in p̄ma visione simul statua fuit diminuta. quia per
 p̄mū aduentū fide xpi diuulgata p orbem tota ydolatriā
 tam p̄teritorum qm p̄ncipum fuit destructa modo sup̄dicto.
 Ad scdm vero quod queris quare in p̄ma visione regnum
 xpi figurat p lapidem abāsum sine manibus. In scda vero
 visione figurat xpus p filiū homis venientem in nubibus
 ⁊c. satis patet responsum ex p̄dictis. In p̄ma enim visio-
 ne loquit de p̄mo aduentu in quo xpus p̄prie figuratur p la-
 pidem sine manibus abāsum. tum quia eius cōceptio et na-
 tuitas fm carnem non est virili semine p̄ducta put v̄itas
 fidei n̄re tradit. tum quia non p potēciam corpalem statuā
 s. ydolatriā destruxit sz p diuinam. In scda vero visione q̄
 aduentū scdm vt dictum est significat p̄prie designat p filiū
 homis venientem ī nubibus celi. quia ī magna potestate ⁊
 maiestate venturus est ad iudicium.

Caplm. iij. ī quo oñdīe q licz cult⁹ ydoloꝝ p⁹ passionē
 xpi in quibusdā p̄tib⁹ mundi remāsit tam tot⁹ sil' intelligit
 amoueri p lapidis p̄cussionem sine manibus abāsi.

Saulus.

Sicut potestas mundana quatuor p̄dictorū regnorū
 non fuit simul amota sz successiue sicut tu asseris et
 bene. Sic ydolatriā non simul fuit amota sz successi-
 ue. quia post aduentum xpi cui p magnū tempus durauit
 ydolatriā in diuersis et magnis mundi p̄tib⁹. vnde etiā in
 tempore Cosdroe regis persarum qui p magnū tempus fuit
 post aduentum xpi cui ydolatriā adhuc vigeat vt etiā hy-
 storie tue testant qd nō concordat expositioni tue p̄dicte in q̄
 dias q siml fuit ydolatriā a toto orbe seu a maiori p̄te tot⁹
 orbis et p̄ncipaliori amota. Paul⁹. Licet verū

est q̄ cultus ydolorum p̄ aliquod tempus etiam post passio-
nem xp̄i in quibusdam p̄tibus mundi notabilibus reman-
sit. tamē ydolatria dic̄ simul amoueri a mūdo. eo q̄ p̄ vir-
tutem passionis xp̄i p̄ncipalis auctoritas ydolatrie. s. dya-
bolica fuit amota seu valde debilitata. vnde passione immi-
nente ip̄e dixit. Nunc princeps hui⁹ mundi eicietur foras
iobis xvi. quod intelligit̄ de dyabolo cui⁹ potestate et verfu-
cia homines in ydolatriā incidebant. et quia ab hui⁹ dyaboli
potestate p̄ passionem xp̄i que semel celebrata est homo fuit
liberatus. Idcirco p̄ solam p̄cussionem lapidis sine manib⁹
abasi ydolatria dic̄ esse simul amota. posset etiam intelligi
p̄cussio lapidis hui⁹ fuisse impleta tempore Constantini q̄n
xp̄us qui lapis est abasus sine manibus dic̄ ut iam dictū
est. p̄cussit Cesarem lepra p̄ cui⁹ p̄cussionem ⁊ miraculosam
sanationē tota statua ydolatrie fuit dirupta. Cesare p̄cipie-
te vt omnia phana ydolorū p̄ orbem destruerent̄ vt plenius
ista continet̄ in sua hystoria. Secus est de potestate munda-
na p̄dictorum regnorum que fuit amota successiue tam aū
aduentum xp̄i q̄m post. quequidem successiua destructio dura-
bit vsq; ad tempus anti xp̄i quando xp̄us sc̄do veniens to-
tam destruet mundanam potestatem vt iam dictum est.

Saulus. Miror cur michi allegas auctorita-
tes euangelij tui quas vt sc̄s nō teneor reapere p̄sertim cū
sint contra me sicut nec auctes nostrorum doctorum reapere
res contra te. Paulus. Quia tu contra meā
expositionem de visione statue obicis. In quo actu p̄cedis
vt arguens. ego possum vt respondēs allegare auctem sum-
mū magistri mei. Non enim p̄ meam responsionem te mē
do obligare sicut nec michi in respondendo necessitas incū-
bit te obligandi ad tenendum responsionem meam. vnde
solum p̄dictam auctem allego ad meam saluandam exposi-
tionem quod sufficit per hoc q̄ auctibus apud me autenticis
mea expositio est cōsona. In alijs vero altercatōib⁹ nostris
vbi p̄cederem vt arguēs contra te concedo tibi q̄ non debeat
allegare auctoritates doctorum nostrorum sicut hactenus
fecit nec facere intendo. Saulus. Contra auc-
toritatem magistri tui p̄ te allegatam repio experienciā con-
trariam. dyabolus adhuc hodie potestatem suam in hominib⁹
exercet animas temptando et corpora ledendo vt est manifestū

quod non credo te negare. et etiam i actibz ydolotias i mul-
tis pabus mundi illudendo quod est contrariu illius dica p
te allegati. s. princeps hui? mundi eiaetur foras.

Paulus. Licet nunc dyabolus potest deo pmit-
tente homies temptare quantu ad animā et vexare quantu
ad corpus. et et p ydolatriā illudere. est tamen nunc homini
pparatum remediū p passionē xpi. in quo homo potest se tu-
eri contra hostis impugnationes ne ducat in interitū mor-
tis eterne. Et quicumqz ante mortem xpi dyabolo resisteret
p fidem passionis xpi future hoc facere potuerunt. Nullus
tamen tunc potuit dyaboli man? euadere vt. s. non descen-
deret ad ifernum. Juxta illud psalmiste. Quis est homo qui
vivet et non videbit mortē et liberabit animam suā de ma-
nu inferni. Sed post passionē xpi pnt hoies ab hoc virtute
passionis tueri.

Capitulū quintū in quo ostenditur quomodo intelligat
illud dan. ij. lapis qui pcussit statuam fact? est in montem
magnū.

Saulus.

Dedara michi fm expositionem tuam quid est illud
quod dicit in pma visione q lapis qui percussit sta-
tuam factus est in montem magnū quod non vide-
tur pprie respondere ad destructionē ydolatrie fm tuam ex-
positionem. pprie enim dixisset. factus est in templum dei
seu sanctuariū vel in aliquam sonans fidem seu sacram do-
cernam. passio enī xpi cui p quam dicit q homines possunt
tueri a dyabolica potestate non opatur talem tuicionem per
modum mōtis magni. s. pot? p modum adhesionis ad fidē
verā et vite rectitudinem. put credo quod tu etiam concedas

Paulus. Verum dicit i hoc q passio xpi liberat
homies a dyabolica potestate iquantu adherēt vere fidei cru-
cifixi et eius vestigia sequunt. Et hoc pprie iteligit p illud
quod legit in visione danielis supdicta cum dicit. q lapis q
pcussit statuam factus est in mōtem magnum. In hys enī
verbis alludit daniel huic quod dicit ysae. ij. Erut i novis-
simis diebus paratus mons dom? domini in capite moni-
um et eleuabit super colles. et fluent ad eum omnes gentes
et. quasi dicat daniel. Iste lapis statuam pcutens factus
est ille mons magnus et eleuatus de quo loquit ysaias. in
quo monte ascendentes docent de vjs domi et de semitis ei?

ut ibidez habet. Inter quas vias domi et eius semitas una
de principalibus est ydola respicere et abicere. unde ibidem le
git. Et ydola penitus conterent. Et infra. In illa die pici
et homo ydola argenti sui etc. put fuit sup allegatum. ppe
igitur ad denotandum deiectione ydolatrie que p destructio
nem statue designatur daniel p dixit. q lapis qui pcussit sta
tuam factus est in montem magnu. s. in illuz montem ab
ysaia iam ante p magnu tempus pphetatu de quo etia mō
te multa sub eisdem verbis sicut ysaias p micheam. iij. ca
pitlo fuit pphetatu.

Capitlm sextum in quo ostenditur quod exponendum est
q regnu ferreū. s. rōnoꝝ habebat ptem pedum et digitorum
teste figuli et ptem ferream. ut habet danielis secundo.

Saulus.

Secundum istam expositionem tuam volo scire quomō
intelligis q regnu quartum. s. ferreū p quod tu intel
ligis regnu Romanoꝝ habebat ptem pedum et di
gitoꝝ teste figuli et partem ferream et cetera que ad hoc pe
nent.

Paulus.

Circa hoc quod petis diuer
simode se habent expostores. s; in hoc volo ad presens sequi
expostores tuos quibus i hoc satis consonat expositio mea
Dicunt enī q regnantibus Romanis tempore machabeo
rum fuerunt adinuicem confederati Romani et iudai quod
etiam ioseph hystoriographus tuus large tradit. quā qui
dem cōfederationem daniel vocat regnu diuisum. eo q erāt
difformes in ritibus et cultibus diuinis ut est manifestum
Non tamen in ptes equales i fortitudine et robore. quia ps
romana erat fortissima. et ideo vocat eam ferream. iudeoꝝ
vero erat debilissima quā testam vocat. Et quia iste due na
tiones adinuicem voluerunt mīrimonio commisceri tempore
herodis ascalonite qui voluit habere i vxorem quandam de
genere machabeoꝝ. quod tamen matrimoniu nō habuit ef
fectum. ut ex hystorijs iosephi patet. Idcirco de istis duabo
pibus diuisionis et earum cōmixtione dicit. quia aut vidi
sti ferrum mixtum teste. cōmiscebunt quidem hūano semīe.
sed non adhererunt sibi sicut ferrum non potest misceri te
ste. Et quia illis temporibus. s. romanoꝝ et iudeoꝝ sen
herodianorum que fuerūt regna corruptibilia suscitauit de
regnu xpi incorruptibile. quicquidē xpus nat⁹ est i beth leem

inde tempore herodis regis. In quo tempore Cesar impabat
Iodarco immediate subdit. In diebus aut regnorum illoz
suscitabit deus celi regnū qđ eternū non dissipabit.

Caplm. vii. in quo ostendit qđ regnū xpī seu ipī⁹ ecclesie nō
est idēz cū regno rōnoz. put doctores falsi. s. pharisei fingūt
Saulus.

Secundum doctores nostros regnum xpī tui seu eius
ecclesie vnū et idē est cum regno romanoz. et id
cum regnum Romanoz destruendum erat fm vi-
sionem danielis p regnū celi incorruptibile a deo suscitandū
s. p regnum messie. Eadem ratione et regnū xpī tui qđ est
idē cum regno Romanoz destruendum est p messiam. Qđ
aut regnū ecclesie tue sit idē cum regno Romanoz put
doctores nostri dicunt satis patet ex hoc. Nam regnū ecclesie
xpī tui pncipalit sumpsit potestatem atqz micā dñi a Ro-
mano impio. s. a Constantino fm omēs hystorias. Quicū-
dem Constanti⁹ impialem auctem et potestātē tribuit Sil-
uestro summo pontifici et ei⁹ successoribus. qui hodie eadez au-
ctoritate urbem obtinent Romanam. Quicūqđ Constā-
tin⁹ ut quidam referunt compulit seu coegit plima regna
ut acciperent fidem ecclesie xpī tui. Et sic patz qđ hui⁹ regnū
ecclesie est regnum Romanū p quartam bestiam in visione
danielis designatum. et p consequens p verum messiam sic
expectam⁹ destruendum. **Paulus.** Verum
est qđ doctores tui pharisei finxerunt qđ regnum Romanoz
et regnū ecclesie xpī est vnum et idē regnū. quam quidē fic-
tionem sic disseminauerunt p totam plebem tuam qđ omnes
hoc tenent. vocantes regnū xpī nostri regnū Romanoz
nequā. que quidē fictio ab eis fuit fabricata vt euaderent im-
pugnatoz efficacem que contra eos militat ex hac visione
danielis. de qua agimus sumptam. p hanc enī visionem cō-
stat qđ bestia quarta p quā fm omēs designat romanū reg-
num seu impiū destruēda erat p regnū a deo celi suscitandū
s. regnū messie. Ex quo sequit⁹ qđ si regnū ecclesie et Roma-
noz essent duo regna distincta qđ regnū ecclesie succedens reg-
no Romanoz esset regnū veri messie. quod manifeste op-
ponit pñadē tue. fm quā credis qđ regnū ecclesie non ē reg-
num xpī. Sed falsitas hui⁹ fictionis manifestā est ex hoc. nā

regnū ecclie seu regnū xpi non est regnū mundanū seu ter-
renū sicut regnū Romanū aut aliud de ceteris regnis huius
mundi. unde et xpus expresse dicit iohis. xvi. Regnū me-
um non est de hoc mundo. que quidem auctas sola sufficit ad
cogendum fideles ut ponant differentiā substantialem inter
regnū ecclie et cetera regna supradicta. in hoc. s. q. cetera reg-
na sunt terrena seu mundana vel temporalia. Regnum vero
xpi et ecclie sue nō est mundanū s; celeste vel spūale seu diuī-
num. unde et cōiter in sacris lris nostris vocat regnū celoz
et regnū dei et huius. Sed quia tu et infideles tui similes has
sacras auctoritates non recipitis. Idcirco per euidēciam ra-
tionis oportet vos de hoc cōvincere. ex multis enī saltem ex
duobus euidentē patet essentialis differentiā inter regna mū-
dana seu tpalia et regnū xpi et ecclie. quorum vnum sumit
ex potestate tradita summo principi ecclie. s. summo ponti-
fici. ordinatio enī ppli fm sentētiā pbi in. iii. politicorū pa-
pue pendet ex maximo pncipatu. Constat aut q. maximus
pncipatus ecclie in potestate consistit summi pontificis. que
quidē potestas est ligandi animas atq; soluendi fm quā su-
mus pontifex et ecclia credit a fidelibus habere clauēs regni
celozū. vt habet qd. xvi. caplo. Sed constat q. talis potestas
non est mūdāna seu temporalis neq; similis potestati impe-
rii Romanī vel aliorum regnozū. s; oīo ab eadez sepata sit
sicut res corporalis a spūali. Saulus. Licet i
tuo euangelio hec potestas ligandi atq; soluendi animas as-
serat tuo summo pontifici tradi. non tamen hoc a me credi-
tur nec a doctoribus nostris. et ideo frustra talem auctem cō-
tra me allegas. Paulus. Bene credo q. tu
et tui filies non credunt pdictam potestatem clauū fuisse da-
tam ecclie xpi seu summo pontifici. licet hoc posses repire p
diligens scripturarum scrutiniū. Legit enī ysaie. xxi. dabo
clauem domus dauid sup humerū eius et aperiet. et non erit
qui claudat. et claudet. et non erit qui aperiat. que verba re-
cte intellecta ad hoc aptantur. Sed siue ea sic intelligas siue
non. non curo ad presens. sufficit enī michi ad affirmandā
dñam essentialē inter regnū Romanozū et regnum ecclie
se. quia regnum Romanozū in virtute armoz et seculari-
um legum dñabatur orbī vt in suis hystorijs est manifestū
Regnum aut ecclie xpi p potestatem pontificalem sup dictā

suos regit subditos. et hoc sufficit ad latā ponēdā distinctō:
nem inter potēdā Romamā Cēsaris et summi ponti:
ficis potestatem. intantū q̄ nōn possunt dici vnum et idē
regnum sicut nec in rebus nālibus illa que pprie et p se ha
bent diūsas potēas nōn possunt dici vna et eadem res.

Capitulū. viii. in quo ostendit̄ q̄ summ⁹ pōt̄fex in quo
p̄ncipaliter residet eccl̄astica potestas. licz q̄qz vtatur mun
dana seu temporali potestate. s. armorū potēcia et huiōi. nō
tamen talis potestas est essentialis in eccl̄ia s; accīdentalis.

Saulus.

Icet verum sit q̄ summ⁹ pontifex tuus dicat̄ vti po
testate ligandi atqz soluendi aīas. quā quidem pote
statez fm te et veraciter habet. s; fm me iactat se ha
bere quod non habet. quomocūqz tamen rei veritas in hoc
se habeat manifestum est q̄ ip̄e summ⁹ pontifex tuus etiam
viti armorum potestate et legum suaz que humane sunt in
stitutione. Ex quo manifestum est q̄ eius potestas est mun
dana sicut potestas Cēsaris a quo. s. Cēsare talem potestātē
mundanaz accepit sicut et impialem auctem. vnde et idē
regnum dici debet sicut eadem potestas est que p successionem
gratuite donatōnis pcessit a Constantino in Siluestrum et
eius successores cum potestate ip̄i⁹ donātis. Paul⁹.

Licet verum est q̄ summ⁹ pontifex quādoqz vti armorū
potestate. ex hoc non sequit̄ q̄ eius potestas essentialis sit mū
dana vel temporalis. Nam sicut in rebus nālibus frequentē
videm⁹ vnā et eandem rem habere duas potestates quarū
vnā habet ex forma sua specifica. et illa est pprie essentialis
potestas sua. Aliā vero habet accīdentalem ex aliquo extri
seco supuenienti sue essēcie. et illud tale non est pprium rei
nec p̄ncipale in ip̄a. quia potest adesse vl' abesse p̄ter ip̄i⁹ rei
corruptionem sicut sunt accīdēcia. Sic pari modo considerā
dum est arca eccl̄ie xp̄i potestates. Nam illa potestas pon
tificalis eccl̄ie. s. ligandi et soluendi animas. est potestas ei⁹
essentialis et ppria. Aliā vero potestas quam exercet in vi ar
morū et huiōi non est potestas eccl̄ie essentialis. s; accīden
talis. vnde ex hoc q̄ huiōi potestate accīdentali vti. s. mūda
na non posset dici vñū et idē regnum cum regno Rōno
Nam potestas mundana in Cēsare erat essentialis et ppria.

per solam enī illā dñabāt et regebat subditos suos. Sec⁹
in ecclia xpi in qua tñs p̄as mundana est mere accidental.

Caplm. ix. in quo ostenditur q̄ ecclesia habuit suū esse
p̄fectum. s. spirituale tempore aplorum et aliorum discipu-
lorū anteqm temporalem potestātē a Cesare accepisset.

Saulus.

Ex quo tu concedis q̄ vtraqz p̄ate p̄dicta vtrū ecclē-
sia tua. s. mundana ⁊ pontificali. vnde posses michi
ostēdere q̄ p̄as pontificalis sit essentialis sibi. et q̄ po-
testas mundana sit sibi accidentalis. oportz enī q̄ hoc michi
ostendas clare vt possis tuū intentū fūdare. Paul⁹.

Q̄ potestas tp̄alis seu mundana sit in ecclia accidentalis
patz ex hoc. Nam quicquid aduenit rei post suū esse p̄fectū
est ei accidentale. Omne enī tale potest adesse vlt abesse p̄ter sui
corruptionē vt est manifestum. s. p̄as mundana seu tp̄alis
aduenit ecclie p̄ suū esse p̄fectum seu completū. ergo tē. as-
sumptū patz ex hoc q̄ ecclia habuit suū esse p̄fectū a tempore
passionis xpi quando solam p̄atem pontificālē habebat in
quo statu durauit p̄ magnū tempus vsqz ad Constantinu
et tunc mundanā seu tp̄alem p̄atem a Cesare habuit p̄ut
tu dicis. Ex quo est māifestum q̄ p̄as illa tp̄alis seu mun-
dana accidentalis est in ecclia cum post suū esse p̄fectum ha-
buit illam. Saulus.

Quomō potes asserere
q̄ ecclia habuit suū esse p̄fectum tpe aplorū et aliorum disci-
pulozū xpi tui anteqm p̄atem mundanā seu tp̄alem a Ce-
sare accepisset. hoc enī est manifeste falsum tanqm inconsu-
num omnibus hystoriz de hoc loquentibus. Constat enī etiā
p̄ tuos hystorographos q̄ a tempore passionis xpi tui vsqz
ad tempus Constantini impatoris exclusiue om̄s illi super
quos nomen xpi tui inuocabāt vinebāt abiecte et sub mag-
nis p̄secutionibz tam iudeozū qm gentiliū. intantū q̄ no-
men xpi tui et suorū erat apud om̄s execrabile. et om̄es fide-
les a ceteris nationibus affligebant vsqz ad mortem. ita q̄
non solū dñō carebant. s. etiam erant deterioris conditiōis
qm alij serui. Serui enī a dñis suis tuebant ne occiderent ab
alijs. Sed xpiāni p̄ tempore sup̄dicto existentes etiā a dñis
suis torquebant et vsqz ad mortem p̄ varia tormenta occide-
bant. vñ ex hoc ridiculū videt dicere q̄ ecclia xpi tui habuit

sui esse perfectum tempore aploꝝ et alioꝝ discipuloꝝ pꝛu-
tu dicit. sufficeret enī tibi dicere qꝫ ecclia tui xpī in illis tꝑi-
bus inap̄iebat. i. non habens totius sui esse p̄fectionē. sꝫ tūc
incepit habere suū esse p̄fectum cum potestatem temporalem
seu mundanā a Cesare accepit. vnde illa potestas a Cesare
accepta p̄prie dicit̄ essentialis in tua ecclia. p̄ illū enī suū esse
p̄fectum habuit sicut etiā hodie p̄ illam habet suam p̄fectaz
dignitatem. pꝛut est notum rerum v̄ritatem considerantibus.
Vnde patet qꝫ regnū ecclie xpī tui et regnum Romanorū
cuiꝫ p̄tatem temporalem accepit p̄ quam nomen regni accē-
pere successione gratuita habuit. est vnum et idem regnum
vt dicebam.

Paulus.

Concedo tibi qꝫ apli

et alij discipuli xpī a tempore passionis sue vsqꝫ ad tempus
Siluestri pape. quod quidam tempus durauit p̄. cccc. annos
et vltra. i. toto illo tēpore valde abiecte viuebant. et i mag-
nis piculis et tormentis vsqꝫ ad sanguinis effusionē vitam
suam consumeabant. nullū dominū temporale habentes. sed
durissimam patientes fuitutem. Sed ex hoc nō sequit̄ qd cō-
cludere intendis. s. qꝫ ecclia xpī non habuit suū p̄fectum eē
seu suam dignitatem p̄fectam vsqꝫ ad hoc qꝫ temporalem po-
testatē a Cesare accepit. nā vt tibi sup̄ius si memor es dixe-
ram. bona p̄ xpī p̄missa spūalia sunt tñ non temporalia
que quidam bona. s. spūalia excedunt in dignitate et vera
v̄litate omīa temporalia bona. vnde quia potestas seu reg-
na mundana mere temporalia sūt. Idcirco vt iam dixeram
xp̄us fateē non p̄tinere ad ip̄m in suo p̄mo aduentu regnū
mundanū. vnde ioh̄is. xviij. Regnum meum non est de h̄c
mundo. Et de hoc exp̄ssius loquens discipulis suis de maiori-
tate contendētibꝫ luce. xxi. capitulo sic dicit. Reges gen-
um dñant̄ eozum. et qui p̄tatem habent beneficia vocant̄. vos
aut̄ non sic. sꝫ qui maior est in vobis sit sicut qui mīstrat tē
Ex quo patet qꝫ dignitas ecclīastica p̄prie loquendo non in
maioritate temporali consistit. nec solum hoc sꝫ i aduersita-
tibus mundi p̄ nomīe xpī patienter tollerandis dignitas
ecclīastica p̄prie prosperatur. vnde quidam doctor de n̄ris an-
tiqꝫ hylariꝫ in. viij. de trinitate dicebat. hoc hꝫ p̄puz ecclia
vt dum p̄secutionem patit̄ floret. dum opprimē crescit. dū
cōtempnē p̄ficiat. dum ledit̄ vincit. dū arguit̄ intelligit. tūc
stat cum sup̄ari videt̄. hec ille.

Caplm .x. in quo ostendit qd xpus docuit verbo et exēplo
qd bēitudo hūana consistit ī cōtemptu terrenoz et adhesionē
ad celestia quā doctrinā ei⁹ veri discipuli secuti sūt. et qd ī p̄
mitua ecclia qm nullā p̄tatem mundanā fideles habebāt p̄
fectiores viri ut plimū inueniebant in ecclia qm nūc quādo
regnis et p̄tātibz hūanis et mundanis ecclia habūdat. ex q̄
bus cōcludit qd regnūz rōnoz et regnū xpi seu ecclie nullo
mō sūt idem. s; diuisa.

Saulus.

Non allegas m̄ rogo doctores tuos. qz dicta sua mul
tā auctem hnt apud me nisi forte inqñ⁹ rationē cō
tinent.

Paul⁹.

Sare debes qd ī dyaleci

as disputa tōibz vlt̄ iudiciarijs alēcatōibz stendosis semp
credidit homi extra se licz nō credat ei p se. Et ideo cum xpc n̄
et sui discipuli cecidit ad ipos nō p̄tinere regna nec dñia tpa
lia. s; p̄cā⁹ p̄secutōes et maximas tribulatōes sustinē mani
festum est qd ī hoc sit credendū sibi cū sit contra eos. p̄sertim
qz qd de hac m̄a verbo dixerit. opis t̄stimonio comp̄bauerunt.

Saulus.

Declara m̄ ista que dicis. s. qd m̄gr tuus

et ei⁹ discipuli vbo docuerūt ⁊ facto oñderūt.

Paulus.

Qd aut m̄gr me⁹ xpus docuit clare et publice qd bēitudo q̄
est vltimū a rōnali creatura desiderabile nō solū nō s̄sistat
ī bonis t̄palibz. s; p̄cā⁹ ī bona t̄palia dimittendo seu odiēdo.
⁊ p̄secutōz vsqz ad mortē p suo noīe sustinēdo m̄aifeste patz
ex hoc. nam ī suo p̄ncipali s̄mone quē ī monte ore p̄p̄o disci
pulis et mltitudinī ppl̄oz p̄dicauit apte dixit. Beati pau
peres spiritu qm̄ ipoz est regnū celozū. bēi qui lugēt t̄c. Et ī
fra. beati eritis cū p̄secuti vos fuerint homines t̄c. In quibus
et mltis alijs m̄aifeste docuit qd bēitudo qd est vltimū deside
rabile nō ī bonis terrenis s; ī celestibz s̄sistit. et p̄ s̄ns disci
pulos suos ī quibz ecclie fundamēta s̄sistūt ad hāc bēitudi
nem spūalē dirigebat qd ī st̄ptu terrenozū p amore celestiu
cōsistit. quā quidē doctrinā ip̄e xpus exēplo m̄aifeste p vitā
suā et mortē s̄firmavit sacratissimā. qd ī p̄cessu p̄mitue ec
clesie. s. a t̄pe apl̄oz vsqz ad temp⁹ Siluestri pape maxie cla
ruit qm̄ nulla p̄tas mūdāna erat apud fideles. ⁊ tñ tūc maxi
me p̄sperabat ī spūalibz bonis. florebat enī ī frequētibz et
triūphalibz martiris cū p fide xpi sustinēda oēs sumi p̄cifici
ces qui fuerūt a petro vsqz ad Siluestruz qui fuit. xxxv. m
nūo fere et magna multitudo platorū et religiosoz et etiāz

simplicia vtriusq; sex⁹ p xpi nose tormenta et tyrānoꝝ ra:
biem vsq; ad crudelissimā mortē gaudent sustinebāt. ex qui
bus māifestabaē q vtrius fidei et caritatis q sūt vera et maxi
ma bona spūalia in ecclia xpi i eodē tpe maxie habundabāt
Et sic patz q etiā ecclia xpi pl⁹ psp̄erabaē in bonis spūalibz
tpe illaz psecutionū qñ tpalem p̄tatem nō habebat qm cum
p̄ea fideles xpi magnas p̄tates seclares ⁊ mūdāna dñia ob
tinuerūt. Nūc eni et si v̄tutes p mīa ⁊ dīnam nunqm ex to
to deficiūt i ecclia. nō tamē sub eodē feruore et gradu cōiter
regiunt sic in p̄mitua ecclia qñ hūiliter absq; tpalibz dñis
cursū hui⁹ vite faciebant. Ex quo māifeste patz qd tibi dice
bam. s. q ecclia xpi iam in suo esse p̄fecto et cōpleto erat qñ
sibi aduenit tpalis p̄tas. Et sic talis p̄tas in ecclia nō p̄pria
seu eēndalis. s; accidētalis ē vt ex dictis pz. Et nō. q fm opi
nionē quorūdā jurisperitoꝝū Constanti⁹ nō potuit trans
ferre dñiuz impiale seu tpale sūmo pontifici. fm alios vero
licet hoc potuerit non tñ debuit. S; quicquid sit de hoc si ecclia
xpi. s. sūm⁹ pōt̄fex cū suo sacro collegio et sc̄ta synodo vni
uersaliē approbāte dimitterēt seu renūcarent libere dñia seu
p̄tates seclares. silr et possessiones et oīa que ecclia olim ha
buit a Constantino Cesare. sic q ecclia remaneret oīo ab h⁹
modi tpalibz sic tpe aploꝝ expedita. nō credo q alicui vero ca
tholico esset dubiū quoniam ecclia xpi esset tante dīgnitatis ⁊ ve
re p̄fectionis sic nūc est. Ex quibz patz q hui⁹ dñia mūdā
na pūt adesse l' abesse ecclie xpi sine ipi⁹ corruptōe. et sic sūt
ei accidentalia. Secus est de regno seu impio rōnoꝝū a quo si
tpales p̄tates remouerent regnū remaneret penit⁹ destructū
Et ideo manifestū est q regnū Romanoz et regnum xpi
seu ecclie nullo mō sūt idem s; diuisa. put tibi p̄posui.

Capitulū. xj. in quo ostendit q p cornu puulum affixuz
quarte bestie nō intelligit xpus nr. put indei false exponūt.

Saulus.

Item vez sit q regnū rōnoꝝ et regnū ecclie xpi tui n
sūt oīo idem s; diuisa. Regnū tam xpi tui seu sue ec
clesie habet quādaꝝ dependēciā cum impio rōno. qd
p̄prie i reuelatōe facta dan. vij. caplo de quatuor bestiis sig
ficantibz qtuor regna sup̄dicta significat. In ipa enī visione
p quartā bestiā fm oēs intellr regnū rōnoꝝū. In qua quidē

q̄rta bestia cornu puulū apparuit qđ vidē app̄ie significare reg
nū xp̄i tui seu regnū eccl̄ie sue. vt pz ex multis. p̄mo qz reg
num eccl̄ie xp̄i tui habuit inīcū ifimū seu hūile qđ pz de xpc
tuo qui vitā paup̄em gessit. Silr de eccl̄ia tua p̄mitua eius
vestigia sequēte put tu sup̄ affirmasti. Que quidē paup̄tas
seu hūilitas figurat in p̄dicto cornu cū dicit de eo qđ est puu
lū. Ex quo pz qz illud cornu nō erat ita magnū sic alia cor
nu bestie. Sic n̄ tua eccl̄ia hūit tam magnū inīcū i p̄tate
sic alia quatuor regna. Scđo qz cornu istud puulū erat fixū
in q̄rta bestia i quo māifeste figurat eccl̄ie tue colligatio cū
impio rōno. q̄ q̄rta bestia est et ei⁹ derivatio ab eo vt factū est
in Constantino et siluestro. Tercio qđ mai⁹ et for⁹ est quia
xps tuus māifeste docuit multa denotācia pl̄alitatē i d̄inis
exp̄mendo tres p̄sonas distinctas realiter esse in d̄inis qđ est
māifeste nō solū ōtra vnitatē d̄inam que et a p̄phetis demō
strat vl̄ saltē scēdit. s; etiā ōtra auctem d̄ine scripture exp̄s
sam dentro. vi. caplo. Audi isrl̄ dñs de⁹ tuus vn⁹ est. Silr
docuit ydēp̄tatē dei et hoīs int̄m qz ip̄e xps tuus qui verus
homo erat et fm̄ te. fatebat tñ se esse vez deū qđ tu etiā cōce
dis et p̄dicas qđ est ōtra sūmaz simplicitatē d̄inam que etiā
rōe nālī a p̄his demōstrat. Ideo p̄pe figurat p̄ p̄dictū cornu
de quo dī in p̄dicta reuelatōe dan̄. Et h̄mones cōtra excelsū
loquet. Quid enī p̄ excelsū intellr i hoc loco nisi ip̄e de⁹. de q̄
p̄s. Excelsus sup̄ oēs gētes dñs. Quis magis ōtra dñm lo
quit qz qui ōtra suā sūmaz simplicitatē et vnitatē pl̄alitatez
rez distinctaz ei⁹ attribuit. Silr et corpalitatē seu hūanitatē
creatā in deū creatorē assumi et hoīez vez deū asseruit. Et sic
pz māifeste qz xps tuus h̄mones ōtra excelsū locut⁹ est. Silr
multa docuit ōtra legē mosaicā et ōtra ei⁹ doctores. quiquidē
erāt pharisei ip̄am legē mosaicāz docentes et ad l̄rām obser
uantes vt pz p̄ p̄cessū euangelij tui. Et pod⁹ ōstat p̄ euidēciā
facti. nam tu et fideles qui xp̄i tui vestigia seqm̄ totam legē
mosaicā frangitis negligēdo p̄cepta in eadē ōtenta lege tam
affirmatiua qz negatiua vt discurrendo p̄ singula pz et sic de
m̄gro tuo p̄nūciat in daniēle putabit qz possit mutare t̄pa
et legem. vnde notant dicit. putabit qz possit mutare qz fm̄
rei vitatē solius dei est mutare legē quā ip̄e ōdidit. vnde
licz hoc putauit nō tamē potuit hoc facere eo modo quo dicit
Illud possum⁹ quod de iure possum⁹. dicit aut qz putauit qz

possit mutare tpa. vñ xps tuus asseruit q temp⁹ aduēt⁹ saluato-
ris impletū erat tpe suo qd tñ non est vez. qz saluator
nr nondū aduenit. et sic vides māifeste q xps tuus est ille
qui smones cont⁹ excelsū loquit⁹. et putabit q possit mutare
tpa et legē. et p qñs ille est ppe figurat⁹ p cornu puulū quod
apparuit in q̄rta bestia qd destruendū est fil⁹ cū eadē bestia q̄rta
s. rōno impio p regnū messie vēturi quē sumit expecto vt i
eodē caplo dan. habet. Paul⁹.

Si consideras vez
sensu verborū danielis que allegas nō recte ea exponis. s; ex
torte. Constat enī ex hys q sūt dicta sup. q hec visio daniel
de q̄tuor bestis in. vii. caplo cōtenta in qua quarta bestia ex
toto destruenda p̄nūciat⁹ et fili⁹ hoīs p̄phetat⁹ veniēs i nubi
bus celi tē. totū hoc intell⁹ implendū in aduentu xpi scōo.
in quo vētur⁹ est in maiestate et p̄tate magna ad iudiciū. n̄
aut⁹ de p̄mo aduentu in quo hūiliter nō in p̄tate mūdāna. s;
tanq; lapis abasus sine manib; denūciat⁹ ventur⁹. vñ nō pot
xpo fm p̄mū suū aduentū applicari q figuret⁹ in cornu puu-
lo affixo in q̄rta bestia. Itē de hoc cornu puulo legē i eodē ca-
plo. q faciebat bellū cū scīs seu cont⁹ scōs et p̄ualebat eis qd
nullo mō pē vīficari de xpo de quo nusq; legē fecisse bellū p-
sertim ōtra scōs. Saul⁹.

q xps tuus fecerit bel-
lū ōtra scōs exponit fm doctores nros eo q fecit bellū cōtra
iudeos quib; p̄ualuit inqñ⁹ occasione sua vt sup dicebā di-
spersi et abiecti et q̄i destructi sūt Paul⁹.

Licet ve-
rū sit q iudai sūt dispersi et destructi occasione xpi nri eo q nō
recepērūt eū. s; pot⁹ repulērūt et occiderūt. ex hoc tñ nō sequit⁹ q
xps fecerit bellū ōtra eos. bellū enī nō dicit⁹ nisi vbi sit pug-
na int⁹ p̄tes adinuicē dimicātes qd hacten⁹ n̄ legē factū int⁹
xpm seu suos fideles et iudeos. Saul⁹.

Expositio
mea de ipso cornu puulo p̄ncipalit⁹ fundat⁹ in hoc qd dī de eo.
fmōes ōtra excelsū loquet⁹ et putabit mutare tpa et legē tē
qd recte applicat⁹ xpo tuo modo supdicto inqñ⁹ locut⁹ ē ōtra
vnitatē dei et ōtra ei⁹ sumāz simplicitatē. Silr putauit mu-
tare legē mosaicā et tpa p̄finita ad aduentū messie. vnde de
istis volo q satisfacias m̄ si potes. alijs dimissis. In istis ei
pendet ea q sūt p̄ncipalia in tota ōtroūsia nra. Paul⁹.

Ve-
z dīas i hoc q in hys que obīas cont⁹ xpm nrm p̄nci-
palit⁹ pendet controūsia nra. Et iō de istis est diligēt agē-
dū. vñ expedit de hac distinctōe i qua sum⁹ placet michi q

discudam⁹ de singlis p^odictis.

Capl^m. xij. in quo oñdⁱ q^d per cornu puulū sup^odictū in
telligitur anti xpus fm veram catholicorū expositionem.

Saulus.

Hoc quidē opto. s; volo vt p^ous dicas quō exponit ill^o
de cornu puulo fm doctores tuos. et sic expediat de h^o
modi reuelatione danielⁱ ad sup^odicta que in hac m^a
magne arduitas sūt deo disponēte pcedam⁹. Paul^o.

Ad declaratōz hui⁹ q^d petis duo sūt p^osupponēda. p^omū est
in visione i. vij. cap^olo danⁱ. stenta de aduētū xpi scdo. et de
ei⁹ effectū ēca mūdānā p^oatez p^omet⁹ arferendā de q^d ibi agⁱt⁹
vt sup^o in. iij. cap^olo hui⁹ distinctōis oñsū est. Scdm est q^d per
q^uatuor bestias i hac visione stētas designant⁹ oēs p^oates tyrā;
nice famose que fuerūt et erūt a p^oncipio mūdi vsqz ad finē.
p^oma enī bestia in scda etate incepit a Nemroth q^d fuit p^oim⁹
oppressor hoīm et qui p^omo regnat⁹ i babilonia et Caldea. vt
habē gen. x. Que quidē p^oas tyrānica stannata est p^o assirios
et alios vsqz ad Nabuch. p^o q^urtā uo bestia z designat⁹ tota po:
testas tyrānica et mūdāna mapiēdo a regno rōnoz vsqz ad
finē mundi seu vsqz ad anti xpm inclufue. Saul^o.

Circa illa que p^omo p^osuppōis replicare nō intēdo. qz sup^o
de hoc habuim⁹ colloquiū in cap^olo p^o te allegato. S; strā sup^o
positū tuū aliqua vident⁹ dicēda. Et spālⁱte strā illud q^d dⁱcⁱs
figficari p^o p^omā bestia. nam fm planū sensū lⁱre danielⁱ p^oma
bestia nō videt⁹ inape nisi a nabuch. sic et i visione statue p^o
ma ps illi⁹ statue. s. caput que rōdet p^ome bestie a Nabuch.
incepit. Cui danⁱ. dicebat. tu es caput aureū danⁱ. ij. Silr er
go videt⁹ dicendū de p^oma bestia q^d s. incepit a nabuch. non
aūt a nemroth de quo nō fit mentio i istis reuelatōibz danⁱ.
Itē de hoc q^d dⁱcⁱs q^d p^oas tyrānica p^o Nemroth icepta stann:
ata est p^o assirios et p^o alios vsqz ad Nabuch. nō allegas ali
quā auctēz seu. rōnez in quibz hoc fūdes. et id p^osuppositū tuū
in hoc manet sine fūdamēto. Itē hic agim⁹ ad habēda⁹ verā
expositionē de cornu puulo fixo i q^urtā bestia. ad q^d nichil re
fert an p^oma bestia iapiat a Nemroth put tu vis. vl a Na
buch. put lⁱra videt⁹ lonare. Supflūū videt⁹ ergo hoc itrodu
cere de extensione figficatⁱ p^o p^omā bestiam q^d nichil facit ad
p^opositū. Paul^o. Inē expositores n^osos. quida⁹
sūt qui regnū p^o p^omā bestia figficatū dicūt inape a nabuch.

sicut tu dicis. Scdm alios illo inapit a Nemroth vt dixi. q
quidē expositio. s. scda magis placz in eo q Nemroth fuit p
mus rex i babilonia et Caldea vbi ptea regnauit nabuch.
de quo quidē Nemroth singlaritē et pmo legiē q fuit oppressor
hoim. que quidē oppressio tāte ferocitatis fuit q vtebat in pro
uerbiū vt legiē gen. x. Et qz ista qtuor regna d quibz hic fit
mētio ouenerūt in hoc q qdlibet eoz fuit affligēs iustos seu fi
deles cū quada ferocitate. Idarco rōnabile videt q cum de
Caldeis agereē mqn? fuerūt oppressores iustoz seu fidelū q i
tali narratōe non pmitteret Nemroth qui fuit pmo rex
Caldeoz de cui? tyrānica pēate pns facta fuit in dinis scrip
turis mētio. nec ē file qntū ad hoc de visione statue. qz ibi dī
ctū fuerat vt sup agebat de hys qtuor regnis mqn? ouenie
bant in cultu ydolorū i quo nabuch. fuit pncipalit excedēs.
voluit enī sibi vsurpare honorē dīnuz mtn q fecit sibi statu
am aureā magnā i qua adoraret ab vniūsis pplis mūdi da
niel. iij. Cui? file nō legiē factū ante ipm Nabuch. Et id
rōnabile fuit vt ab ipo tanqz a capite idperet figuratio ydo
latraz. In hac aut visione de qtuor bestiis in qua nō agiē de
ydolatria s; de tyrānica pēate et ferocitate qtuor regnoz pre
dictozū. nō īmerito mīcū sumi debet a Nemroth rege babi
lōnie. de cui? tyrānica ferocitate pmo facit dīna scripēa men
tionē vt dictū est. Ad aliud vero qd obicis dicēs. q nō pbo
pēatez tyrānicā p Nemroth inceptā gnuatā fuisse p assiri
os et alios vsqz ad nabuch. Dicendū q satis legiē de Senna
cherib rege assirioz. quiquidē assiri exiuerūt de terra sanaar
scz Caldea vt habetur gen. x. q muasit multas regiones et
īnstulit naciones de suis ppris patris ad alienas vt habetur
ysa. xviij. et xix caplo. vnde psumendū est q etiā aliqui de il
lis pibz orientaliū succederēt ymitatores huiū tyrānice fe
rocitatis licz scriptura de hys nō faciat mētionē eo q nō ēēnt
tante pēatis sic Nemroth et Nabuch. qui in hoc multū ex
cedebāt. ppe hoc enī regna illa figurant p bestias monstuo
sas vtrputa leenam cum alijs qd nō est in rex nā. ad denotā
dū q eoz ferocitas erat singularis tanqz mōstruosa. De alijs
vero mēmedijs oppressoribz seu tyrānis qui nō ad tñ gradū
ferocitatis atungebant nō fuit mētio facta. s; psumendū est
q nō defuerūt oppressores hoim in illis pibz ex quo nō fuerūt
pncipales oppressores deuicti vel supati p alios. talia enī vicia

ex quo incipiunt non desuenerunt cessare nisi eis forte resistat. quod non legit factum fuisse circa Caldeos usque ad tempus persarum seu medorum. Ad illud autem quod dicitur quo ad expositionem de cornu puulo nichil refert an prima bestia incipiat a Nemroth vel a Nabuchodonosor. Rationem quod licet hoc non faciat ad istud appositum de necessitate. facit tamen de congruitate. Nam si per primam bestiam significamus omnes tyrannice potestates a principio mundi usque ad nabuchodonosorem inclusive. congruum est ut per quartam bestiam designentur omnes tyrannice potestates incipiendo a regno romorum usque ad antichristum inclusive. quicquid autem antichristus erit versus finem mundi. Congruum enim est ut fines sermonum proportionentur. scilicet in suis principijs seu incipijs.

Saul.

Dic ergo mihi quomodo exponis hanc revelationem circa quartam bestiam cuius significatio dicitur esse duraturam usque ad finem mundi.

Paul.

Per quartam bestiam cõiter secundum omnes intelligitur regnum romorum. que quidem bestia quarta non nominatur proprio nomine sic alie precedenti ut puta leona vel pardus et huiusmodi. eo quod ferocitas eius esset valde difformis propter magnam durationem temporis huius bestie. In qua quidem duratione varie et varie ferocitates contingerent et in futuro contingent. Et ideo non bene possent per proprium nomen alicuius bestie designari. De seneca autem istius bestie secunda fides dicit quod est terribilis et mirabilis et fortis nimis. Dicit etiam de ea quod dissilis erat ceteris bestijs eo quod ferocitates precedentium regnorum excedebat. quod satis patuit in persecutione fidelium tam apostolorum quam martirum. que quidem persecutio a Nerone usque ad Constantinum non cessavit. sed continuata est per mille annos. dicit etiam de hac bestia quod habebat cornua decem per quod cõiter intelliguntur decem reges circa mundi finem in quos reges secundum quosdam Romanorum regnum dividetur ante finem mundi. sic ut filii erunt decem reges circa mundi finem. potest etiam intelligi hoc de multitudinis potentatum que in processu temporis successive fuerunt et erunt in hoc impio. Et summe hic nunc determinatus per indeterminationem sic Zacharia vii. capitulo. Apprehendet decem homines de omnibus linguis gentium. per quod intelligitur multitudo hominum. unde per hec decem cornua intelliguntur varia et diversa regna que ab exordio regni romorum usque ad finem mundi in universo erant regnatura siue simul siue successive in te que posset intelligi regnum machometi quod magnam partem occupat universi. In te que quidem cornua diligenter considerabat daniel illud cornu puulum quod ortus est de medio eorum. per quod intelligitur antichristus qui dicitur puulus. quia erit

de genere indeorum qui iam a magnis temporibus. scilicet a passione
christi et circa sunt in maxima deiectione et vilitate. et iste autem
christus descensus est ab eis non a nobilibus eorum reputa de tribu
iuda vel de tribu sacerdotali. sed de tribu dan de qua nunquam fu-
erunt reges vel sacerdotes nec doctores vel principes. Et ideo figu-
ratur a patriarcha iacob gen. xlix. in colubrum vel cerastem que
sunt animalia venenosa et pestifera. quod quidem ceraste dicitur esse animal
venenosum huius cornu in capite. et sic verba daniel in hoc loco
possunt alludere vobis patriarche supradictis. de ipso etiam cornu dicitur
Et ecce oculi quasi hominis erant in cornu isto. Quod dupliciter pos-
se exponi. vno modo ad excludendum ab eo divinitatem. quod dicitur licet antichristus
christus faciat tanta mirabilia ut ab aliquibus credatur deus. tamen
erit homo purus. Alio modo potest exponi hoc quod dicitur. quasi ho-
minis ad excludendum ab eo rectam seu virtuosam humanitatem quam
diceret. iste antichristus tanta dyabolica fraude est imbutus quod
non debet dici homo. sed quasi homo. Dicit etiam de eo. Et os lo-
quens magnalia. quia iactando se de his que non potest fa-
cere tam permittendo quam nimis magnalia loquens. De isto etiam
cornu dicitur quod loquens contra excelsum. quia tota eius doctrina ne-
phanda erit ad blasphemandum de christo qui est excelsus super omnes
Unde et proprium nomen suum est antichristus. id est. contra christum.
Dicit etiam de eodem quod putabit mutare tempora et leges. Nam
tempus quod fuit assignatum ad aduentum christi per prophetas. et
madas danielis quod iam transiit in preteritum ut dictum est. pu-
tabit mutare in futurum ut ipse antichristus credatur venire in tempore
assignato per prophetas ut sic habere per vero christo quod est falsissimum
Sic putabit mutare legem gratie. scilicet evangelicam in cerimo-
nias legales que post passionem christi et evangelii sui divulga-
tionem sunt mortifera illas putabit mutare. id est. vivificare.
Quod quidem cornu sicut cum quarta bestia in qua est affixum
quod significat totam potestatem tyranicam. est per verum christum ad iudi-
cium venientem destruenda et tradenda et comburenda igni. scilicet in
fernali. et tunc iudicium sedet et libri aperti sunt. Istas et plura
alia que ad expositionem huius visionis daniel specialiter circa
quartam bestiam pertinent traduntur a doctoribus nostris que li-
cet proprie consonant littere et veritati. non tamen allego ea contra
te ut arguens. Scio enim quod posses negare multa de his que
dicta sunt. Sed ut scias quomodo expositores nostri istam expo-
nunt prophetiam. unum tamen ex dictis accipio quod facit manifeste

contra te qđ nullo modo negare posses. s. qđ hoc cornu puuli
de quo dicit qđ loquet̃ contra excelsū et putabit mutare tpa
et legem erit arca diem iudicij et finem mūdi vt manifeste
lra testat̃. vnde nullo modo posset hoc intelligi de xpo nostro
put tu intēdebas. a cui⁹ tpe natiuitatis tñsiuerunt. M. cccc.
xxxij. anni a natiuitate sua et nondum statim finis.

Caplm. xiiij. in quo ostendit̃ qđ ex hoc quod dicit̃ de cornu
puulo qđ loquet̃ cōt̃ excelsū et putabit mutare tpa ⁊ leges
que vba false iudei applicant ad vez xpm sumit̃ ordo ad tra
ctandū de quibusdā qđ sūt magne arduitat̃ in hoc opusculo.
Saulus.

Quicquid sit de tpe aduent⁹ seu apparitionis isti⁹ cor
nu puuli adhuc video qđ illa que de ipso cornu dicit̃
tur p̃rie adaptant̃ xpo tuo. spāliter illud quod dicit̃
de eo qđ loquet̃ contra excelsū ⁊ putabit mutare tpa ⁊ legē.
xpus enī tuus contra vnitatē dei et summā ei⁹ simplicitatē
locutus est. Silr et putauit mutare leges mosaice ⁊c. Et
ideo si vales responde michi ad ista que sūt maioris ardui
tatis qđ quecūq; alia inter me ⁊ te tractāda. Paul⁹.

Vez est vt dicit̃ qđ ista sūt diligēt̃ inter me et te discuti
enda. et iō cōuenit qđ de singulis eorū p se inter nos tractet̃ et
dein ordo tractandi. s. de quo pmo. et de quo scdo. et sic de alijs
Quē quidem ordinem ad tuū bñplacitū cōmitto.

Saulus. Quia nostra cognitio cōiter pcedit a
min⁹ notis ad magis nota. ideo ordo tractandi seu discuden
di p̃dicta que michi cōmittis videt̃ talē esse debere. s. vt pri
us de mutatiōe legis mosaice quā tuus xpus putauit mu
tare agamus. Deinde de pl̃alitate quā docuit esse in diuinis.
Consequent̃ de incarnatiōe seu incorpatione dei que oīa sūt
contra sacras scriptas diuinās. Paulus.

Placet michi qđ iste ordo teneat̃. Et iō dic de pmo

D

Distinctio octaua de scrutinio scripturarum circa
in nouationem diuine legis tempore messie et
statet .xvi. capla.

In primo capitulo ostendit quod legi mosaice
possit aliquid addi uel diminui licet per aliquas
auctoritates iudei nituntur oppositum probare

In secundo capitulo ostendit quod deus promisit dare populo suo
israhelico nouam legem aliam a lege mosaica.

In tertio capitulo ostendit quod lex noua .s. lex messie tam ex-
cellenior est respectu legis mosaice quam lex mosaica dicitur esse
vana respectu legis messie. nec ex hoc tollitur. quin lex mo-
saica sit sancta et a deo data.

In quarto capitulo ostendit quod deus suscitaturus erat de me-
dio israhel alium prophetam legislatorem preter moysen

In capitulo quinto ostendit quod licet in aliquibus preceptis
mosaice legis videatur dicta quod sint in perpetuum obseruanda.
tamen secundum hebraicam veritatem hoc non est intelligendum
de perpetuitate absolute sed tantummodo limitata secundum
durationem debitam mosaice legi

In capitulo .vi. ostendit quod terminus durationis mosaice
legis. est lex noua que data est per christum. et quod lex mosaica non
obligat ultra illud terminum quantum ad ea que in ipsa lege
mosaica continentur que non sunt de lege nature et quod ex hoc
non sequitur quod lex mosaica non fuit a deo data

In capitulo .vii. ostendit quod licet lex mosaica quo ad plura
precepta in eadem contenta non obligat tempore legis noue.
est tamen utilis ad multa quia omnia in eadem contenta
ad nostram doctrinam scripta sunt

In capitulo .viii. ostenditur quod in duobus preceptis de
dilectione tota lex pendet et prophete secundum sententiam saluatoris

In capitulo .ix. ostendit quod secundum quosdam doctores talmudicos mul-
titudo preceptorum mosaice legis in paucis uel etiam in uno con-
sistit quod etiam concordat cum dicto saluatoris super dicto

In capitulo decimo declarat de quibus mandatis mosaice le-
gis intelligendum est verbum christi dicentis. Si vis ad vitam in-
gredi serua mandata. .M^o. .xix. capitulo.

In capitulo undecimo ostendit que sunt illa precepta mosaice
legis que dicuntur moralia. quorum duratio est perpetua in hac

vita et que sunt iudicialia seu ceremonialia quorum duratio
in lege noua terminatur

In capitulo. xii. ostendit quod ceremonialia et iudicialia precepta sunt quedam determinationes moralium preceptorum. et quod ista licet sint instituta a deo. tamen sunt mutabilia auctoritate diuina sine preiudicio immutabilitatis ipsius dei. quod quidem mutatio ceremonialium et iudicialium habet etiam per doctores talmudicos

In capitulo. xiii. ostendit quod fideles christi non sunt redarguendi de transgressione precepti de ydolatria eo quod adorant sculptalia et ymagines contra iudeos qui eos omnimode ydolatrias esse existimant

In capitulo. xiiii. ostendit quod fideles christi non sunt transgressores precepti de obseruatione sabbati prout iudei false existimant et quod dies dominica successit sabbato in hac obseruatione

In capitulo. xv. ostendit quod preceptum de circumcissione corporali non obligat fideles christi. sicut iudei false existimant sed cessat cum alijs ceremonialibus veteris legis

In capitulo. xvi. ostendit quod intelligendum sit istud verbum malachie ultimo. memento legis moysi serui mei.

In capitulo primo in quo ostendit quod legi moysi possit aliquid addi vel diminui. licet per aliquas auctoritates iudei nituntur oppositum probare.

.Saulus.

Scrutando scripturas repio quod lex diuina que data fuit per moysen non erat inouanda nec mutanda. cum preceptis eius non erat aliquid addendum seu diminuendum legi enim deuterio. iij. Et nunc israel audi precepta et iudicia que ego doceo te ut faciens ea viuas. et ingrediens possideas terram quam dominus deus patrum vestrorum daturus est vobis non ad detis ad verbum quod vobis loquor neque auferetis ex eo. Ex quo auctoritate et alijs filibus manifeste habet quod dictum est. scilicet quod lex mosaica non erat aliquo modo inouanda nec addendum ei erat aliquid in preceptis eius seu diminuendum. Constat autem quod magister tuus vel saltem discipuli eius auctoritate totum oppositum fecerunt quod patet discurrendo per precepta diuina predictae mosaice legis tam affirmatiua quam negatiua que per maiorem partem a tuis fidelibus non seruantur que quidem discursu per particularia ad presens omitto. sed solum volo a te querere in generali quod potestis asserere quod lex noua tradita per magistrum vestrum sit a

deo data cum pñcipaliter lex mosayca consistit in pceptis in
eadē contentis quibus n̄ est addendū aliqd uel diminuendū
ut dcm̄ ē. **Paul⁹** Ad hoc qđ obias. dimissis ad pñs
quibusdam alijs quibus ratio tua posset euacuari. volo tibi
breuiter rñdere sic. Si bene attendis p auctoritatē quā alle-
gas solū phibentē subditū ne addant ul' diminuāt ppria auc-
toritate ad pcepta diuina i lege mosayca contenta s; p hoc
non intelligit quin deus uel etiā aliquis ppheta hñs diuinā
potestatē ad hoc faciendū possit addere uel minūē ad pcepta
p moysen data. hoc enī pprie intelligit p verba auctoritatis
a te allegata dicit enī nō addetis ad verbū quod vobis loqr
neq; auferetis ab eo. que quidē verba ad populū israhel diri-
guntur non autē ad deū cui non loquitur nec ad aliquē ppheta;
ad hoc dinam auctem habentē. Non enī dixit. Non addat
verbū neq; auferat ab eo s; dixit non addetis neq; auferetis
ab eo. s. vos isrl' quib; loquor. Secus est de deo qui semp ē lib.
et potest semp addē ad verbum p ipm datū ul' ab eo auferre
idem dicendū de ppheta qui ad hoc hñet dinam potestatem

Saulus. Licet concedendū sit qđ deus potest
addere ul' diminuē ad verbū seu pceptū p ipm datū cum ei⁹
potestas nō est limitata s; ē infinita nullus tamē ppheta hoc
posset facere. nec credendū est qđ aliquis habeat ad hoc dinam
potestatē. non enī legiē in toto pcessu veteris testamti qđ deus
pmittet se alicui datū talē auctatez. s. immutandi mosay-
cam lege; uel aliquid addendi uel dinuendi ex eius pceptis
neq; etiā de messia promisso ut credo hoc legiē. Et iō m̄gr-
tuus uel eius discipuli qui pcepta mosayce legi; minime ob-
seruant dici debent hoc facere potē temeraria presumptione
qđ diuina auctoritate.

**Capitulum secundum in quo ostenditur qđ deus pmisit
dare pplō isrlitico nouā legem aliam a lege mosayca.**

Paulus

Dicere qđ nullus ppheta potest habere dinam auctatem
ad hoc qđ possit addere ad verbū seu pceptū per ipsum
datum ex eo diminuē si bñ consideras derogatoriū
est oīpotencie diuine que potest libere dare seu concedere suam
auctatē cui voluit ad dispensandū seu innouandū in suis p-
ceptis. Sed quia dicit qđ licet deus hoc posset facē. nunq; tamē
fecit nec pmisit se facturū ideo volo tibi ostendē oppositū. s.

q̄ deus p̄misit dare populo isrl̄itico nouā legē aliā ab illa
quā dedit eis cum exirent de egipto que est lex mosaica. Si
militer q̄ deus p̄misit suscitare p̄phetam de medio isrl̄ qui
esset legislator sicut moyses. **Saulus.** **Ostende**
michi hoc quod dicit p̄ sacras auct̄es **Paulus.**

Q̄ autē deus promisit dare p̄lo legē nouā aliam a lege mo
saica clare habet̄ jeremie. xxvi. ubi sic habet̄. Ecce dies ve
niēt dicit dñs ⁊ feriā domui israhel et domui iuda fedus no
uū non s̄m pactū quod pepigi cū patribus eoz in die qua ap
prehendi in manū eoz ut educerē eos de terra egipti. pactum
quod irritū fecerūt ⁊ ego dominat̄ sū eis eo q̄ dicit dñs. Sed
hoc erit pactū qd̄ feriā cum domo israhel post dies illos dicit
dñs dabo legem meā in visceribus eoz et in corde eoz scribam
eam ⁊ ero eis in deū. Ex qua auct̄e duo exp̄sse habent̄. vnum
est q̄ de⁹ datur⁹ erat legem nouā aliam ab illa quā dederat
patribus eoz cum educeret eos de egipto. aliud ē q̄ hec lex no
ua alio mō nouo erat danda q̄ antiqua. nā erat scribenda ī
cordibus sicut antiqua fuit scripta ī tabulis lapideis ad deno
tādū firmitatē seu stabilitatē scd̄e legis. s. noue et īfirmi
tātē seu instabilitatē antique de qua dixerat pactū qd̄ irritū
fecerunt. **Saulus.**

**Vnde habes q̄ p̄ pactū no
uū quod hic dicit̄ intelligat̄ lex noua. dictio enī q̄ hic ponit̄
in hebraico ubi tu habes pactū est berith quod nō significat
legem solum sed etiam testamentū et fedus seu pactum.**

Paulus. Licet vez ē q̄ berith ī hebraico qñqz
significat pactum uel fedus. frequēt tamen signi
ficat legem que est quodāmodo pactū seu fedus inter deū legem
constituentē ⁊ ho
minē recipientē legem p̄sertim ubi dicit̄ de illo berith scribi
sicut hic dicit̄. Et in cordibus eoz scribā eā. in talibus enī
semp̄ signi
ficat berith legē. Exo. enī. xxxiii. de moyse quando decē
mandata legis que data fuerūt in monte synay in quibus
p̄ncipaliter lex mosaica consistit dicit̄ in p̄sona ipsi⁹ moy
si. et scripsi sup̄ tablas verba berith decē. s. verba. ī quo loco
manifeste habes q̄ berith accipit̄ p̄lege in tabulis scripta. Silr
deutro. xxi. ubi dicit̄ hec sūt verba berith que mādauit dñs
moyfi scd̄e cum filiis isrl̄ in terra moab p̄ter illud berith
quod scd̄it cū eis ī ore. berith enī ibi significat legē. vnde
et in libro qui dicit̄ mequilda sup̄ istis et filiis concludit̄ nō
est berith nisi lex. vnde ⁊ in datione legis qñ deus moyfi p̄c

piebat manē pplm ad legē suscipiendā in mōte synay. exo. xix. sic lē. Dic domu jacob vos vidistis q̄ fecerim in egipto tē. Subdit. et nunc si audieritis vocem meā et custodieritis berith meum. i. legē eritis michi in pplm tē. Vnde manifestum est q̄ in hoc loco ubi jeremias in persona dei dicit feriaz berith novum et postea subdit de hoc berith dabo legem meam in visceribus eoz et i cordibz eoz scribā eam q̄ p hoc berith novū lex nova intelligat̄ quod fuit intentum unde et m̄gri tui. s. doctores talmudici manifeste dicūt q̄ lex danda p messia debz eē excellēciōz q̄ lex mosayca.

Capitlm̄ terciū in quo ostendit̄ q̄ lex nova. s. lex messie tam excellēciōz ē respectu legis mosayce q̄ lex mosayca dicit̄ esse vana respectu legis messie. n̄ ex hoc colligit̄ quin lex mosayca sit sancta et adeo data.

Saul

Hillega doctores talmudicos. Paulus
In glo. ecc. ij. capitulo sup illud verbū vade queso tē. Et sequit̄ ecce ipm̄ vanitas rabi h̄sin q̄a dicit. omis lex quā tu addiscis i seculo isto habet. i. vanitas ē respectu legis seculi venturi. p quā legē seculi venturi intelligit̄ lex messie. unde infra. ecc. xi. capitulo sup illud. Si annis multis vixerit homo et in oibz eis letet̄. glo. in leticia. s. legis. Quidquid p̄cessit erit habet. i. vanitas. glo. ois lex quā homo addiscit in hoc seculo habet. i. vanitas ē respectu legis messie. habes ergo ex istis manifeste duo. vnum ē q̄ lex messie est alia a lege mosayca. nō enī comparent̄ iste leges adiuvicē si essent tantū vna lex. Secundū est q̄ lex messie tam excellēciōz est lege mosayca q̄ ipsa lex mosayca vanitas est respectu legis messie ut auctoritates p̄dicte manifeste sonant.

Saul

Q̄uiroz quō possis dicē de lege mosayca q̄ sit vana cum q̄ plurime aucta res sacre sēpture testātur ipsam legē esse sanctam et a deo data quod etiā ut credo tu et tui conceditis.

Paulus

Nullus negare debet q̄ lex mosayca est sancta et fuit a deo data. potest tñ dici vana inquantū p eam homines non conseq̄bant̄ finem ad quē fuerunt creati. s. vitā eternā et gloriosā. omnis enī medicina quantūcumq̄ bene ordinata si tam̄ homo eā sumēs non consequit̄ p eam sanitatē intentā. vana dicit̄. Q̄ autē p legem mosaycā homines n̄ p̄sequebant̄ finē ad quē creati

sūt. s. vitā gloriosā satī patet ex antedictis in distinctōe
vi. in capitulo secundo et alijs sequentibz. Et ideo dicit vā-
na respectu legis messie p quā homines finem p̄dictum con-
sequunt. Et notant doctores tui dicūt legem mosaycā esse
vanā respectu legis messie quia respectu aliarz legū mundi
non debz dici vana inquantū lex mosayca disponit ad legē
messie p quam finis humane vite habet

Capitulū quartū in quo ostendit q̄ deus suscitatur erat
de medio israhel aliū pphetam legislatorē p̄ter moysen
Saulus.

Habeo mentem tuā circa hoc q̄ deus datur erat legem
nonā aliam a lege mosayca. s. quia dixisti ampli-
q̄ deus p̄misit suscitare pphetam de medio israhel q̄
esset legislator sicut moyses p̄deo volo ut mihi ostēdas vñ
hoc habes Paulus. Hoc quod petis habet mani-
feste de utro. xviii. Vbi legē. pphetā dicere. Suscitabo eis
de medio fratru suoz similitē tui. et ponā verba mea i ore ei lo-
quetz ad eos omnia que p̄cepero illi qui autē verba ei que
loquet i nōie meo audire nolūt ego ultor existā. Ex q̄bus
patet ppositū. s. q̄ suscitatur erat deus aliquē pphetā cui te-
nebant credere omnia que eis ex pte dei erat dictur seu p̄cep-
turus sicut et moysi. vñ tal' ppheta ex pte dei credend' erat.
et obediendū legi p eum datz sicut et moysi obedierūt et les-
gi eius et sic talis ppheta suscitandus debebat esse legislator
sicut moyses Saulus. Si bene fuisses scrutat'
hanc auctoritatez cum p̄cedentibz ad eam nō inde intentum
tuum concluderes in hoc enī loco non agē de propheta qui
esset legislator sed de ppheta futura denūciante q̄ patz ma-
feste ex continuatōe lre ad īmediate p̄cedentia. volebat enī
deus excludere a populo israhelico dīnatōes sup̄sticiōsas
quibus chananei cōiter utebant vñ dicebat eis. Gentes iste
quaz possidebitis terrā augures et diuinos audiūt. tu autē
a dño deo tuo aliter institut' es. Et īmediate ostendebat eis
qualiter institutū erat a deo q̄ popul' israhelicus haberet noti-
ciam futuroz sibi ad salutē uel ad bonū statū ppli oportūā
seu congruā. s. p pphetā a deo suscitandū. Et ideo subdit sta-
tim pphetā de lege tua et de fratribz tuis sicut me suscitabit
tibi dñs deus tuus ipm audies. quasi diceret. Non oportet

te querere cognitionē futuroꝝ tibi p̄nendū ab auguribꝫ seu
diuinatoribꝫ quia deus suscitabit tibi p̄phetam de fratribꝫ
tuis a quo ista possis scire licet. qđ fuit impletū ī p̄cessu tem-
poris p̄ diuersos p̄phetas dei ut patet in hystorijs sacre sc̄p-
ture vnde in ista aucte nulla fit mentio de legislatore seu le-
gis dacione put tu vis sed solū de p̄pheta futura p̄nūciante
et sic non habes ex hoc loco p̄positū tuū. Paul⁹.

Bene arguis ī hoc qđ ex continuatiōe verbi p̄ me allegati
ad p̄cedēda sumi debet sensus hui⁹ verbi. vnde ⁊ apud docto-
res n̄ros intelligēda dictoꝝ ex causis est sumenda dicendi.

Et hanc rationem recolo me vidisse in quadam epistola
tui rabi moysi ad iudeos a fr̄icanos qui de mora aduent⁹ sui
messie et de alijs in lege contentis murmurabāt seu dubita-
bant et inter alia ex hoc loco intendebāt concludere qđ aliquis
p̄pheta erat a deo suscitandus ad dandā legem quos ipse cō-
futabat dicens eis qđ hic non agit de p̄pheta legislatore sed
de propheta futura denūciante ad qđ allegabat p̄dictā ra-
cionē tuā. Sꝫ reuera tam tu q̄ m̄gr tuus sup̄dictus ī hoc lo-
co defecisti scrutinio. quod sic patet nā ī capitulo p̄allegato
bis agit de propheta suscitando. p̄mo cum dicit. prophetam
de gēte tua ⁊ de fratribꝫ tuis sicut me suscitabit tibi domin⁹
deus tuus ip̄m audies. et ī hoc loco indubie agit de p̄pheta
futura denūciante quod patet ex continuatione ad imēdiate
p̄cedēda. s. vbi dicit. Gentes iste quaz possidetis terram au-
gures et diuinos audiunt. tu autē tē. Ex qua manifeste patet
qđ talis p̄pheta dicit esse suscitandus ad supplendū defect⁹ di-
uinatorū et hui⁹ ut tu allegasti et bene quantū ī hoc loco.

Sꝫ in hoc eodem capitulo sc̄do legit p̄phetam suscita bo eis de
medio frat̄ū suorū similez tui tē ī quo loco. s. sc̄do loquit̄
de p̄pheta legislatore quod manifeste patet ex continuatione
ad imēdiate p̄cedēda vbi exp̄sse loquit̄ de legislatore. dicit
enī statim ante sic ut petisti a dño deo tuo in oreb quando con-
grogata est atqꝫ dixisti vltra non audiam vocē dñi dei
mei. et ignem hunc maximū ampli⁹ nō videbo ne moriar.
et ait domin⁹ michi omnia bene sūt locuti p̄phetam suscita
bo eis de medio frat̄ū suorū silem tui et ponā verba mea ī ore
eius loqueturqꝫ ad eos omnia que p̄cepero illi. qui autē ver-
ba que loquetur audire noluit ego vltor existā. patet igitur
ex hui⁹ continuationis serie qđ quia in dacione legis in oreb

pl's fuit maxie attrit' ex igne maximo et alijs terribilibus
ibi occurrentib' in tantum q' a deo petuit q' ampli' non lo-
queret' eis p' illum modū ne morerent' ut patet. exo. xx. et de
utro. v. Idcirco dicit hic. q' deus concedit sibi ut iam non
cum talibus terroribus legem eis daret sed p' prophetam verū
hōiem sicut moyses in cui' ore poneret sua precepta. et deus
esset ultor cui'cumq' i' obediētis. Et iste ē sensus plan' l're
correspondens immediate p'cedenti b' ut patet recte consider-
anti. unde rō mea nō accipit ex p'mo loco vbi dicit' prophetaz
suscitabo quia ibi de propheta p'nūciante futura agit prout tu
vis. Sed rō mea fundat' i' hoc q' dicit' scdo prophetā suscita-
bo eis q' loquit' de p'pheta legislatore prout ē manifestū.

Capitulum. v. in quo ostendit' q' licet in aliquibus p'ceptis
mosayce legis videat' dici q' sūt i' ppetuū obseruanda tamē
s'm hebraycā veritatem non est intelligendū de ppetuitate ab-
soluta sed tantūmodo limitata s'm duratiōez debitam mo-
sayce legi. Saulus.

Asseruo tua de inouatione seu mutatiōe legis mosay-
ce similiter et de propheta legislatore suscitando quan-
tumq' videant' facē pro te. sūt tñ auctes sacre mai-
feste testantes de mltis p'ceptis mosayce legis que duratura
erant ieternū seu i' ppetuū. Quequidē precepta a tuis fide-
libus mīme obseruant' ut patet de sabbato de quo. exo. xxxi.
Et custodient filij isrl' ad faciendū sabbatū in generatiōib'
suis pacto sempiterno. idē de pascale. exo. xii. Erīt dies ista
uobis ad memoriā et sollemnissabbatis ipsā lege sempiterna
Idē de solempnitatē pentecostes et de festo tabernacloz et de
die expiationis. leuitic. xxiii. et. xxiiii. Idē de sacrificijs i'
p'dictis solempnitatib' faciendis et de pane ppositionis i' sin-
gulis sabbatis coram me proponendo in quib' et q' plurimis
alijs cerimonialibus et etiā iudicialib' consil'is dictōes po-
nunt quib' manifeste ostendit' q' ieternū seu sempiternum
erant illa p'cepta obseruanda unde licet concedat' tibi q' alia
lex noua a lege mosayca erat danda et q' alius legislator p'
ter moysen erat suscitandus non tñ ex hoc sequit' q' alia lex
esset danda que esset contraria mosayce legi papiendo et per-
mittendo fieri qd lex mosayca p'hibuit. n' etiā q' aliquis le-
gislator suscitand' erat a deo qui legi mosayce modo p'dicto

contradiceret. hoc enī esset de dictō contra sacras auctes p̄-
dictas testantes de p̄dictis p̄ceptis ⁊ alijs silibz q̄ i p̄petuum
seu sempiternū erant duratura. **Paulus** Ad
hanc tuā obiectionē sufficiēt euacuandā oportet p̄mo scru-
tari dictiones que in lingua hebraica p̄petuitatē durationis
sonant que sūt i duplicia oria. Nam quedā eaz signē p̄petui-
tatē duratōis absolutā. s. sine fine. quedā vero p̄petuitatem
duratōis signē nō semp absolutā s; qñq; periodicā seu limi-
tatam ad aliquē ambitū temporis determinatū. 2° discurre-
dum est p̄ p̄cepta sup̄dicta p̄ te allegata et filia ad videndū
que illaz dictionū i eis ponunt p̄petuitatē durationis signi-
ficantū. s. an sint de illis p̄mo mō dictis. s. que p̄petuitatem
absolutā signē. ul. de illis sc̄do mō dictis que p̄petuitatē sig-
nificant non absolutā s; periodicā uel limitatā. Quantū
ad p̄mū attendendū q̄ fm Ra. uecāh i libro sarasny quiddē
liber apud hebreos habet sicut catholicon apud nos dictiones
p̄petuitatez absolutā significantes sūt plures quaz vna est
tela vñ in psalmo. ubi dicit in secula secl̄oz laudabunt te.
Vbi nos habem⁹ in secula secl̄oz in hebreo habet tela. Alia
dictio signis p̄petuitatē absolutā est uecāh. vnde m. ps. dicit
uiuet adhuc in eternū ubi nos habem⁹ in eternū in hebreo
ponit uecāh. Dictio illo signis p̄petuitatē duratōis limitatā
seu periodicā est hec dictio helam que proprie significat in he-
breo sicut hec dictio seculū in latino. Seculū enī non semper
importat p̄petuitatē duratōis absolutā s; qñq; limitatam
seu periodicā put p̄uenit ad t̄pis ambitū illius rei cui conū-
git. vnde cum coniūgit alicui dictioni significanti rē cui⁹ dura-
tio limitat p̄ vitā hoīs tunc tale helam seu seculū significat
totū ambitū durationis vite ipsi⁹ hoīs. Si autē coniungitur
alicui dictioni significanti rē cui⁹ duratio est fm statū vni⁹
gentis tunc helam significat totū seculū seu totam durationē
illius gentis. exemplū p̄mū de utro. xv. de seruo emptio de q̄
legit. Et accipies subulā et dabis eam in aure eius ⁊ in por-
tam. ⁊ erit tibi seruus helam. i. i seclm. quod quiddē seculum
finit p̄ totam vitā suam. non enī potest seruus ultra illum
terminū seruire ei. vel potest intelligi p̄ totam vitā serui. nō
enī potest seruus postq; mortu⁹ est fuire. Et sic manifestum
est q̄ nō significat p̄petuitatē duratōis absolutā s; durationē
vite illi⁹ dñi qd est illi⁹ seculū uel etiā illius serui. Similit̄

·1· R·1· anna dicebat de samuele filio suo · et adducā eum et
apparebit ante faciem dñi et habitabit ibi ad belam · 1· ad se-
culū quod exponit Ra · sal · usqz in seculū leuitaz · s · usqz ad
quingagesimū annū · Legit enī nū · viij · q leuite tenebant
seruire in templo seu in tabernaculo a · xxv · s · etatis sue anno
vsqz ad quingagesimū annū · et hoc est quod dicebat anna de sa-
muele q fūiret i tabnaculo usqz i seculū · s · leuitaz pdictū ·
Non enī potest dici q eternū uel in ppetuū ibi debebat sta-
re · Ex^o · scđi jeremie · ij · capitulo ubi dicit ab belam · 1 · a se-
culo confregisti ingū tē · In quo loco seculū intelligit de tpe
durationis illi⁹ gentis · non aut de duratōe seculi absoluta
et hoc quantū ad p̄mum · Quantū uo ad 2° maifeste repte-
r q in predictis auctōibz p te allegatis ad pbandū ppetuitatez
durationis mosaice legis ul pceptoz eius nunqz ponit aliq
dictio sigficans ppetuitatē absolutā · s · uecab l tela ul huiōi
s solum in eis ponit hec dictio belam · que qñqz sigficat ppetui-
tatē piodicā seu limitatā sicut hec dictio seculū · Et est sen-
sus q illa pcepta duratura erant p totū spaciū duratōis mo-
saice legis non autē ultra Saulus · hec dictio
belam multoqz sigficat in sēptura eternitatē duratōis ·
Cū enī dicit in psalmo in eternū dñe pmanet verbū tuū ·
in hebreo dicitur · in belam pmanet uerbum tuum · Similiter
cū dicit ueritas dñi manet in eternum ubi dicit in eternum
in latino · i hebreo dicit in belam · Manifestū est autem q uer-
bum dei filii et eius ueritas non hnt duratōnē limitatā sed
absolutā quod ē contra supius per te dicta · Paulus ·

· Si bene uerba mea considerasti hoc quod nunc dicit
nō facit cont me · dixi enī q seculū seu belam non semper
importat duratōnē absolutā sed qñqz limitatā put pmanet
ad tpi ambitū illi⁹ rei cui coniungit · unde cū hec dictio be-
lam coniungit rei hnt certū tempis ambitū tunc tñs dictio
sigficat ppetuitatē ad talē ambitum pmentē · sicut de seruo
emptio dicit de utro · xv · et de alijs supdictis · Cum autē hec
dictio belam coniungit rei cui pmanet duratio etia tūc importat
eternitatis duratōnē unde sicut seclm seu belam leuitaz tñ-
nat in · l · anno · Et seculum serui empti terminat in uita
sua uel dñi sui et seclm gentis isrlitice terminat in duratōe
status illius gentis · Sic seculū diuinū quod est inēminabile
cōmēsurat eternitati · vñ cum dicit de deo in psalmo a seculo

tu es deus. intelligit ab eterno. eo q̄ duratio ad deū ptinens ē
et̄na. et ideo ī auctōibz p te allegatis ubi habet q̄ aliqua lex
mosayca utputa lex de sabbato obseruando ⁊ de pascale ⁊
huiūdi erat duratura in helam intelligendum est in seclō legi
mosayce ptinenti non autē ultra. *Saulus.* In
auctōibz per me allegatis contra te h̄c dictio helam interpretan
da est in sempiternū sicut iā interpretati sunt translatores tui
ut patet p translationē cōem apud te et tuos autenticā. vñ
non decet te aliter in predictis locis iam interpretari.

Paulus. Licet vez sit q̄ translatores nri interpretati
sūt hanc dictionē helam p eternū seu sempiternū ī auctōibus
que loquunt de obseruatione sabbati et quorūda legalium pcep
torū. non tñ cum eis tenendū est s; potius standū est cū veritatē
hebraice lre. pbatū est enim sup q̄ h̄c dictio helam n̄ semp
significat spacū seu durationē eternā s; durationē rei cui con
iungit congruentē. et ideo in hoc loco nō est tenendū cū trās
latione vestra cōi cum stare nō possit cum hebraica veritate
nec etiā catholicorū dēminatione. *Saulus.* Quō
ergo posses saluare interpretatores tuos pferam iheroni⁹ qui
tante auctas est apud te. *Paul⁹.* *Beatus ieroni⁹*

loquit ī hoc loco more cōi seu vulgari quo dicunt ppetua il
la que complēt terminū sibi possibilē seu debitū ut cū dicē
cōiter in istrumentis publicis. ad ppetuā rei memoriā. Silr
in collacionibz beneficiorū cōsuevit dici canōia ⁊ mpetuum.
quequidē ppetuitas nō est absoluta s; ad suū debitū seu possi
bilem tñmū limitata. Et isto mō translatō ieronimi est in
telligenda ī hoc loco. Cum enī dicat de obseruatōe sabbati q̄
esset eterna seu ppetua ⁊ sic de alijs itelligendū ē de ppetuitate
durationis legi mosayce ptinente.

In Capitlm. vi. in quo ostendit q̄ termin⁹ duratōis legis
mosayce est lex noua que data est per xpm et q̄ lex mosay
ca nō obligat ultra illū terminū quantū ad illa que ī ipa
lege mosayca continentur que nō sūt de lege nature. et q̄ ex
hoc non sequit q̄ lex mosayca non fuerit a deo data.

Saul⁹

Nullus termin⁹ duratōis legis assignat⁹ fuisse mosay
ce legi ut ad illū terminū referri possit helam seu se
culū legis sicut fuit terminus assignatus leuitis ad fruēdū
in templo seu ī tabernaculo legis ut dictū est. Silr ⁊ seruo

empirio adfruiendū dño suo. Et ideo hec dictio lex q̄ ponit̄
in obseruatōe sabbati seu arcum māsōis ⁊ huiōi int̄pretāda
est s̄m duratōe totius seclī p̄sentis. s. usq; ad finem mundi
put cōiter intelligit̄ apud nos. Paul⁹. Vex est q̄
tu et tui non creditis aliquē terminū fuisse positū in hac vi:
ta duratōi mosayce legis. vnde p̄ hanc dictionē holam i ob
seruatōe p̄ceptoz legalīū positā intelligitis duratōe p̄petuam
absolute. quē quidē errorē nōnulli eoz qui fidē xpī r̄ceperūt
fuit secuti ut patet in p̄mitiua ecclīa quando q̄ plurimi bap
tizati r̄te legalia obseruabant. contra quos apl's n̄r paul⁹ in
suis efficacit̄ sc̄psit eplīs. qui quidē morbo pestiferus ātiqu⁹
adhuc inter hēncos pullulat. modernos cui⁹ tamē falsitas
manifesta ē. Nā lex mosayca ex dei ordmatōe nō erat ob
ligatoria ad semp. sed tñ ad terminū a deo p̄fixū. s. usq; ad
legē messie p̄missi. Quod sic patz. nā ut ex sup̄dictis habet̄
deus p̄misit se datūz pplō isrl̄itico legē nouā aliam a lege
mosayca put habet̄ jeremie. xxxj. que quidē. lex noua i m̄l
tis habebat p̄cellē legem antiquā. Et p̄mo in modo dandi q̄a
lex mosayca data fuit i tabulis lapideis. lex uo noua erat
in cordib; scribenda ut habet̄ ex aucte jeremie p̄allegata. per
q̄ designat̄ legis noue maior stabilitas. In q̄ quodāmodo
assimilat̄ legi nature que idelebilit̄ i cordib; imp̄mit̄. 2º qz
lex mosayca quantū ad illa que in ea cōtinent̄. que non sūt
de lege nature nō obligabat ad eius obseruandā nisi solā gen
tem isrl̄iticā cui sola data fuit vnde i psalmo de deo dicit̄. an
nūciāns verbū suū iacob iusticias et iudicia sua isrl̄ nō fecit
talit̄ omni nacōi ⁊c. S; lex noua que est lex xpī sicut et lex
nature om̄s natiōes obligat. vnde ysaye. xliij. de xpō et eius
lege dicit̄. tunc ponat i terra iudiciū ⁊ legem ei⁹ isrl̄e specta
būt. 3º qz lex mosayca quantū ad sup̄ dicta. s. que non sūt
de lege nature nō obligauit subditos suos ubiq; s; solū i ter
ra p̄missionis vnde deutro. iij. Sc̄tis q̄ docuerim vos p̄cep
ta atq; iusticias sicut mādauit michi dñs de⁹ ut faciatis ea
i terra quā possessuri estis et obseruabitis et implebitis ope.
Et ifra eodē capit̄lo michiq; mādauit i illo tpe ut docerem
vos ceremonias et iudicia q̄ facē debetis mēra quā possessuri
estis. Silr ⁊ deutro. v. postq; moyses repetiuit p̄cepta decalo
gi et ea que contigerūt tpe datōis legis subdit. Tu illo hic
sta mecū et loqr̄r abi oīa mādāta et ceremonias atq; iudicia

que docebis eos ut faciāt ea in terra quam dabo eis in possessi-
onē. Ex quibus et multis alijs filiis manifestū est q̄ lex moſay-
ca quantū ad ea que in ipsa continebantur que nō erāt de lege
nature non obligabāt ad omnē locum s; solū in terra p̄missi-
onis. lex uō noua. s. xp̄i sicut et lex nature obligabat ubiq;
de qua malachie p̄mo postq; dixit de reprobatione sacrificiorū
veteris legis dicit. Nō est michi volūtas in vobis dicit dñs
exercentiū. et munus nō suscipiā de manu v̄ra. statim subdit.
ab ortu enī solis usq; ad occasū magnū ē nomē in eū in gen-
tibus et in omni loco sacrificat et offeret nōi meo oblatio mū-
da. Ex quo patet manifeste q̄ sacrificia deo oblata que nullo
mō erant in veteri lege accepta n̄ in templo ul' tabernaculo
que in terra p̄missionis erāt sita. p̄ea debebāt esse deo accepta
ubiq; s. ab ortu solis usq; ad occasū. 2° quia lex moſayca
temporalia bona p̄mittebat in p̄miū sue obſuancie et penas tem-
porales in penā transgressiōis eius. quod patet leuitici. xxij. et de-
utero. xxviii. et in multis alijs locis. Lex uō noua ut patet p̄
eius decursū spūalia bona p̄mitit. s. regnū celoz et p̄ penas
spūales comminat ut est gehenna ignis. Constat autē etiā
apud philosophos q̄ bona spūalia incomparabiliter excedūt temporalia
et econtra de malis oppositis. Ratio autē huius diuersitatis est
quia lex moſayca dabat populo rudī ad huc imperfecto. in compa-
ratione ad perfectionē que ventura erat. in tpe noue legis. unde
rabimoyſes egipcius in sua expositione super libro cauthedrin
caholoch ponit exemplū ad huiusmodi remuneratiōes temporales pro
missas intelligendū de puero qui puocat ad discendū līras p̄
aliqua pua munuscula que sūt in affectu ei⁹. Consequenter
cū attingit ad etatē in qua ad honores afficiat. puocat ad di-
scendū p̄ hoc q̄ p̄mitit sibi grad⁹ magistrū uel doctorat⁹.
Consequenter uō cū attingit ad cognitionē q̄ p̄ virtutē scien-
cie aīa magis p̄ficiat tendit ad discendū amore ip̄i⁹ sciēcie seu
p̄fectionis. Et sic in proposito. nā populus israelitic⁹ cui lex fuit da-
ta rudis erat et nō erat in ei⁹ affectu n̄ cupiditas terrenoz
et ideo p̄ bona terrena seu temporalia inducebāt ad obſuatiōz
p̄ceptoz legis. S; tpe messie quando diuinorū cognitō magis
debat esse in mūdo de quo tempore ysa. xi. Repleta ē terra
scia dñi sicut aque maris operientis tunc lex noua per ip̄m
danda non habebat inducere ad sui obſuantiā p̄ bona temporalia
que minima sūt et quasi nulla respectu bonoz spūaliū. quia p̄

mīgrī tui dixerūt q̄ etiā lex quā tu addidisti i hoc seculo .s. in
seculo vetis legis . vana ē respectu legis messie ut sup̄ fuit al:
legatū . Ex quo patet q̄ temp⁹ duratōis veteris legis dicē
seculū p se et vocabat̄ seclm . s. holā p̄ns respectu seclī mes:
sie q̄b̄ dicē futuz . vñ Rabumoyse i suo deūtro . li . de iudici:
bus titlo de regib⁹ capitlo . xij . dicit . Nō est mē holam . i . se:
culū istud et temp⁹ messie n̄ s̄biectio regnoy . Ex quo patet
manifeste q̄ s̄m ipsū temp⁹ veteris legis vocat̄ holam seu
seclm p se distinctū a dieb⁹ messie . vnde in illo seculo tantū
a dieb⁹ messie distincto lex mosayca obligabat . Et sic itel:
ligēda ē hec dictio holā in ob̄uatōe p̄ceptoy legalū posita .
lex autē noua . s. xpī obligat ad semp sicut et lex nate . Ex
quib⁹ habes q̄ legi mosayca fuit t̄min⁹ p̄fixus sue duratōis
.s. lex noua in quā terminat̄ . et ad quā disponit et in quā
ordinat̄ sicut imp̄fectū ad p̄fectū . **Saul⁹** Video
q̄ circa legem mosaycā quedam concedis que nō possūt s̄il:
stare . Concedis enī ip̄am fuisse datā a deo . et tamē dicis q̄ ē
imp̄fecta . que quidē duo nō possūt simul stare Testat̄ enī
s̄ptura deūtro . xxxij . q̄ dei p̄fecta sūt op̄a . Itē asseris q̄ lex
mosayca non obligat ad semp s̄ solum in seculo t̄minato
seu limitato . quod nō p̄tinet ad opus dei . Legit̄ enī eccl . iij .
q̄ omnia op̄a que fecit de⁹ p̄seuerant in eternū . et sic ista duo
in impossibilia sūt . s. q̄ illa lex sit a deo ⁊ t̄n q̄ non p̄seue:
ret in eternū **Paulus** Ad p̄mum r̄ndeō tibi q̄
p̄fectū potest dici duplicat̄ . vno modo quod est p̄fectū simpliciter .
put p̄tinet ad speciem seu naturā suam . alio modo dicē
p̄fectū nō simpliciter . s̄ s̄m tempus siue duratōez . p̄mo modo
dicē homo esse p̄fectus ille . qui ad p̄fectionē humane speciei
attigit iam in etate p̄fecta . 2⁹ modo dicē p̄fectus puer . qui
s̄m t̄p̄is conditionē attigit p̄fectionē humane speciei . non
aut simpliciter . et isto modo recta p̄cepta que pueris danē sūt
quēdā p̄fecta . s̄m conditionē eoy quib⁹ danē . ⁊ si nō sint p̄:
fecta simpliciter . ⁊ talia fuerūt p̄cepta legis . s. p̄fecta s̄m con:
ditōez pplī iudis cui dabant̄ . Ad 2⁹ r̄ndeō q̄ i illa aucte
ecclesiastica que dicit oīa que fecit deus p̄seuerāt in eternū .
vbi in translatōe nostra dicē in eternū in hebraico habet̄ i
helam . i . i seclm . quod nō s̄ḡt duratōē eternā seu p̄etūā
s̄ p̄iodicā ⁊ limitatam ut dictū ē quod verificat̄ de quolibz
ente . vñ q̄qz enī durat seu p̄seuerat i seculo sue duratōis

a deo determinato. Et iste est verus sensus et planus illius
auctoris. falsum enim esset dicere de quolibet ente a deo facto. quod per
seuerat in eternum. unde et de lege mosaica vix est dicere quod per
seuerat in belam. id est in seculo suo prout iam fuit ostensum.

Capitulum .viij. in quo ostenditur quod licet lex mosaica quo
ad plurima precepta in eadem contenta non obligat tempore
legis noue est tamen utilis ad multa quia omnia in ea con
tenta ad nostram doctrinam scripta sunt.

.Saulus.

Slex mosaica non perseuerat nisi in seculo suo quod
quidem seculum secundum te in legem nouam terminatur. sequitur quod
lex mosaica secundum te qui credis legem nouam iam ve
nisse iam non perseuerat. et sic est iam omnino inutilis nec
obligat ad aliquid faciendum neque vitandum quod est inconue
niens manifeste nam secundum hoc lex mosaica ad quid occuparet
membranas vestras. et quare in bibliote volumine includeret
cum ad nichilum valeret ultra. Illud enim cuius seculum iam pre
terit definit esse et in nichilum redigitur. Paulus

Ab sit a mente fidelium credere quod lex mosaica est inutilis
etiam post aduentum legis noue. nec etiam asserere licet quod lex mo
saica etiam tempore gratie non obligat ad aliquid faciendum
neque vitandum ista enim sunt a veritate catholica omnino aliena.
primum patet sic dicere enim quod lex mosaica vel etiam alia que in ca
nonicis libris veteris testamenti continentur sunt inutilia post
legem nouam. est de directo contra apostolum nostrum quem in doctorem
gentium habemus qui vniuersaliter dicit. Quaecumque scripta sunt
ad nostram doctrinam scripta sunt. Illa enim que ad nostram doctrinam
scripta sunt. manifeste sunt nobis utilia. quod etiam discurrendo
potest haberi. discurrendo dico non per singula generum. quia esset
valde difficile sed per genera singulorum vel eorum plurima. Constat
enim quod ea que in sacra scriptura antiqui testamenti continentur
sunt in quadruplici diuisa. quia vel sunt historialia. ut ea que nar
rant gesta que antiquis temporibus contigerunt. vel sunt prophetica.
et hoc diuersimode. quia aut de preterito ut cum moyses propheta
uit de creatione mundi generum. primo cuius notitiam non potuit habere
nisi per diuinam reuelationem. aut de futuro ut cum propheta pro
phetant de aduentu messie et etiam de multis alijs quorum aliqui erant
pro tunc futura. nunc autem impleta. Alia vero ad hoc sunt

implenda in futuro: vel sūt sapiēcialia: ut ea que pro ma:
iori pte in libris salomonis continēt vel sūt legalia ut pze:
cepta affirmatiua uel negatiua que p̄pue ī pentateuco cō:
tinent. Historialia autē q̄ narrant in sacris scripturis mag:
nam nobis pstant spiritalē vtilitatē sicut in hystoria di:
lunij que narrat gen̄ in capitulo informant de diuina puidē:
cia et ei⁹ iusticia p quā deus omnia aiata puniuit. et noe ius:
tū cū sua posteritate reſeruauit. Silr ex hystoria Sodomoy
iusticiā diuinā p maloy punicionē papim⁹. Et eius miseri:
cordiam p euasione loth p̄cib⁹ seu meritis p̄iarche abrahe
cognoscam⁹. Idem de submersione egiptioy ⁊ liberatōe filioy
isrl' ab eoy seruitute. ⁊ d' mltas alius iusticias dei quib⁹ iniusti
pununt⁹ iusti vero remunerant⁹ plene cognoscāt. ⁊ de talib⁹
in scripturis sacris contentis itelligi potest illud psalmiste.
iusticie dñi recte lenificantēz corda. Tales enī hystorie recte
narrate iustoy corda lenificāt iuxta illud psalmiste. memor
fui indigoy tuoy a seculo dñe et consolat⁹ sū. Ex pphetiis
autē sacris sc̄pturis veteris testam̄ti mltā nobis ad doctrinā
nr̄am accomoda accepim⁹. de creatōe enī mundi quā moy:
ses pphetauit habem⁹ veram fidē de hac q̄ mund⁹ nō fuit ab
eterno nec a seipo nec ab alio nisi tantū a deo de nichilo p:
duct⁹. in quo nōnulli phancū errauerūt. oppositū asserētes.
Silr et de aduentu saluatoris tūc futuro q̄ multa nr̄e salu:
ti accomoda p pphetica variāia papim⁹ vnde ⁊ de talibus
potest verificari illud psalmiste. quod de sacra sc̄ptura dicāt
Testimoniū dñi fidele sapienciā pstant p̄uulis. talia enim
pphetica testimoniā sapienciā pstant p̄uulis. s. hominibus
quoy cognitō naturalis cōiter ad talia cognoscenda non n̄
reuelatōe diuina attingit. Sapiēcialia vero in sacris scrip:
turis contenta magnā nobis conferūt vtilitatē qñq; ī cog:
nitōe diuinoy qñq; vero in cōmendatōe moy ⁊ vicioy extr:
patione. ut patet ip̄a diligētē intuenti. de quib⁹ potest dici
illud psalmiste. declaratio sermonū tuoy illuminat ⁊ itel:
lectum dat p̄uulis. Precepta vō legalia. s. mosa yce legis
etiā tpe legis noue maxime nobis conferūt. quoy quedā
sūt maxia tanquā coia et p̄ma pcepta legis nature. s. dili:
ges dñm deū tuū ex toto corde tuo ⁊c. deuto. vi. Et diliges
p̄ximū tuum sicut teipsum leuit. xix. que sūt p se nota rōi
humane ul' p naturam ul' p fidē que quidē pcepta licet sint

duo ppter diuersitatem obiectoꝝ. sūt tamē vnū ex vnitatē
finis quia de^o diligendus est ppter se. et pxim^o ppter deum.
ad quod quideꝝ pceptū de dilectōe. pcepta decalogi referunt^r
sicut conclusiones ad principia cōia. Et ideo de isto pcepto
s. dilectōis pprie intelligit^r illud psalmiste. pceptū dñi lu:
cēdū illuminans oculos. Sicut enī p lumen corpale visibilia
cognoscunt^r corpalia. sic p illud pceptū alia pcepta supdcta
cognoscunt^r esse iusta. que quideꝝ pcepta. s. tam pma que p se
sūt rōi humane nota p naturam ul' per fidē ut dictū est. qz
alia pcepta decalogi que ex pncipijs cōibus manifesta sūde
ratōe cognoscā pnt ī lege noua onio sunt obſeruanda. vnde
et m̄gr et saluator n̄r de p̄mis duobus dicit Mt. xxi. In
his duobus pceptis lex pendet et pphete. de pceptis vero deca:
logi dicit Mt. xix. capitulo. Si vis ad vitam ingredi serua
mandata. nullus enī sane mentis asserē posset. qz lex vetus
inqua huiōi pcepta salutis humane necessaria a deo fuerunt
data inutilis sit tempore legis noue. nec etiam dicit p̄ qz p:
cepta legis moſayce de quoz numero pcepta p̄dicta sūt nō
obligant tempore gracie.

Capitlm̄. viii. in quo ostendit^r qz in duobus pceptis de di:
lectōe tota lex pendet et pphete s̄m sententiā saluatoris
Sanctus

Occa m̄grī tui p te nūc allegata vident^r rōnabiliter
impugnanda. Et pmo p̄mū. scdo s̄m. Prīmū enī
manifeste discordat cū toto p̄cessu pceptoꝝ in lege
et pphētis contentoꝝ. in quo quideꝝ p̄cessu non ponit^r aliqua
pendentiā vni^o pcepti ad alteꝝ s; quodlibet illorū ponit^r tan
qz a deo pceptū p se sine aliqua pendentia ad alteꝝ. dicē autē
qz in duobus pceptis de dilectōe. s. dei et pximi tota lex pēdet
et pphete est oīno sacre scripture in consonū. Item istud p̄:
ceptū de dilectōe nō ponit^r inter pcepta decalogi nec de eo vi:
det^r in decalogo facta fuisse mentiō. Silr nec legit^r fuisse da:
tū ante dationē legis. Dicē autē qz pcepta decalogi referant^r
ad pcepta de dilectōe qd nō fuit datū anteqm decalogus da:
ret^r. Et qz decalogus se h̄ret ad pceptū de dilectōe sicut solu:
siones ad pncipia cōia nullaten^o rōz vident^r d̄tinere. et sic il:
lud dictū m̄grī tui ī quo dicit^r qz in illis duobus pceptis. s. de
dilectōe dei et pximi tota lex pendet et pphete remanet va:
cuū et inane. Paulus Ad p̄mū quod obiās

contra dictū mōrī mei dicentis q̄ in duobz p̄ceptis. s. de dī-
lectione dēi et p̄xi tota seu vniuersa lex pendet et p̄phete. tibi
r̄ndeo q̄ hoc dictū est verissimū sicut et cetera alia que in mōrī
mōrī et saluatoris doctrina continent. Nā i duobz p̄ceptis
de dilectōe sup̄dictis cetera p̄cepta diuina pendēt dupliciter.
vno modo sicut conclusiones in p̄ncipijs. Nā sicut in speculati-
ua veritas conclusionū dependet ex veritate suoz p̄ncipioz
sic etiā i p̄ctis rō p̄clariū agendoz dependet ex rōe suoz
p̄ncipioz. Ex hoc enī q̄ deus ē sup̄ omnia diligendus sequit̄
q̄ nō est alius deus p̄ter ip̄m colend⁹. nec eius nomē in va-
nū sumendū et sic de alijs p̄ceptis i deum ordinantibz. Et sic
patz q̄ p̄cepta i deū ordinantia manifeste pendēt ex p̄cepto de
dilectōe dēi modo p̄dicto. Idē est dicendū de p̄ceptis ordinantibz
in p̄ximū. ut cū dicit non occides. non mechaaberis etc. s. q̄
oīa dependent ex rōe istius p̄cepti diliges p̄ximū tuū sicut
teip̄m sicut rō conclusionū dependet ex rōe suoz p̄ncipiorū
Alio modo p̄cepta diuina in sacris eloquijs contenta pendēt
ex rōe suoz p̄ncipiorū in duobz p̄ceptis de dilectōe sup̄dic-
tis. s. in p̄mo debito facientibz illa p̄cepta. nullū enī p̄mū
debet custodientibz diuina p̄cepta nisi i dilectione dēi fundent̄
seu radicent̄. quod patet sic. nā exo. xx. in p̄hibitiōe ydola-
trie dē⁹ p̄mittens penas trāsgressoribz. et p̄mia obsequantibz
subdit. Ego sū dñs deus tu⁹ zelotes foras visitans iniqui-
tatem patz in filios in tertiā et quartam generatiōē eoz qui
oderūt me. et faciens misericordiā in milia hīs qui diligūt
me. et custodiūt p̄cepta mea. Ex q̄ patz manifeste q̄ dē⁹ p̄mi-
at p̄ suā misericordiā custodientes sua p̄cepta si tñ diligūt
eum. et oppositū de trāsgressoribz. Et sic habes q̄ p̄mia debi-
ta custodiētibz p̄cepta diuina pendēt ex dilectōe dēi quā qui
non habet p̄ custodiā alioz p̄ceptoz nullū p̄mū consequit̄.
et sic tota lex quantū ad rōnem p̄mij et p̄ consequēs meritū
dependet in duobz p̄ceptis de dilectōe sup̄dictis. Et p̄ hoc pa-
tet r̄sio ad 2⁹ obiectū tuū in quo dicit q̄ p̄cepta decalogi
nō referunt̄ ad p̄ceptū de dilectōe eo qd nō fuit datū anteq̄
decalog⁹ dareē. nec in decalogo sit mēcio de hui⁹i p̄cepto.
nā manifestū est p̄ auctē p̄dictā q̄ in decalogo sit mēcio de
hui⁹i p̄cepto. s. de dilectōe dēi que requirit̄ ad quādā dēi
misericordiā in custodiētibz p̄cepta diuina. vnde dicit faci-
ens misericordiā hīs qui diligūt me et custodiūt p̄cepta

mea tñ et sic habet expressa mencio de dilectōe dei necessaria ad
p̄mia consequenda . non tñ ponit dilectio dei p̄ modū p̄cepti
hic in decalogo . s; p̄supponit tanq; p̄ se notū p̄ naturā uel p̄
fidem ut dictū est . ponit tamen dilectio dei p̄ modū p̄cepti
deutro . vi . vbi hoc p̄ceptū explicite et p̄fecte tradit . fil'r et p̄
ceptū de dilectōe p̄ximi leuitici exp̄sse ponit . **Saulus**

Sicut dilectio dei requiritur ad consequendā dei misē
ricordiā in custodiētib; p̄cepta diuina ut in aucte p̄ te alle
gata videt̄ contineri . sic custodia p̄ceptoz diuinorū requiritur
in diligentib; deū ad cōsequendā dei misericordiā ut patet p̄
auctem p̄ te allegatā in qua dicit̄ faciēns misericordiā hīs
qui diligūt me et custodiūt p̄cepta mea . unde nō magis pen
det custodia p̄ceptoz diuinorū in dilectōe dei . ad eius misē
cordiā consequendā q; dilectio dei in custodia p̄ceptoz eius .
unde scda ratio tua in qua dīas q; p̄cepta diuina pendent ī
duob; p̄ceptis de dilectōe dei quantū ad p̄miū non videt̄ va
lere rōne p̄dicta **Paulus**

P̄ceptū de dilectōe
dei . put explicite et p̄fecte tradit̄ deutro . vi . oīm p̄ceptoz di
uinorū custodiā includit . in hoc enī quod dicit̄ ex toto corde .
p̄cipit q; tota n̄ra itencio ferat̄ ī deū . Ex hoc autē quod dicit̄
ex tota mente . p̄cipit q; intellect⁹ n̄r subdat̄ deo in creden
dis quod est tota mente deū diligē . In hoc autē quod dicit̄
ex tota aīa . p̄cipit q; appetitus n̄r regulet̄ s̄m deū . quod est
ex tota aīa deū diligere . In hoc autē quod dicit̄ ex tota fortī
tudīe . p̄cipit q; exterior actus n̄r obediat deo . Et sic patz
q; ad impleciōē hui⁹ p̄cepti requirit̄ custodia cāteroz mā
datoz dei . Sed in custodia mandatoz dei seorsū sumpta nō
includit̄ dilectio dei . potest enī homo custodire mandata dei
utputa nō sint tibi dñi alieni honora patrē tñ sū hoc q; dili
gat deū . ul' q; hoc faciat ex dilectōe seu caritate dei . et ita fa
ciēns nō dicit̄ transgressor p̄ceptoz illoz que sic obseruat
q̄uis nō habeat habitū caritatis siue dilectōis dei . neq; hoc
faciat ex amore dei . Ex quibus patet q; custodia mādatoz
dei includit̄ in p̄cepto de dilectōe dei et non econtra . et sic
tota lex . s . p̄cepta legis pendent in p̄cepto de dilectōe dei
et p̄ximi modo p̄dicto . unde si bene scrutat⁹ fueris dicta
doctoz tuorū repies q; nōnulli eoz asserūt multitudinē p̄cep
torum moſayce legis in paucas ul' etiam in vno tantum . s; b
sistere quod satis consonat p̄dictis

Capitulū .ix. in quo ostendit̃ q̃ fm̃ doctores talmudi-
cos multitudo p̃ceptoz̃ mosaice legis in paucos uel etiam
in vno consistat qđ etiā cōcordat cū dicto saluatoris sup̃dicto.

.Saulus.

Allega m̃ obsecro doctores ñros hoc qđ dictis asseren-
tes **Paul⁹** In libro qui dicit̃ machorb. di-
que inapit. Isti sūt qui flagellant̃. Quidā doctor tal-
mudicus nōie Ra. camblai dicit qđ p̃cepta mosaice legis
sunt .dc. xiiij. quorum affirmatiua sunt .cc. xlviij. negatiua
vero sunt numero .ccc. lxxv. et qđ venit dauid et constituit p̃-
dicta .dc. xiiij. p̃cepta i. xj. ut habet̃ i ps̃. Dñe quis habi-
tabit in tabernaculo tuo et ubi dicit̃ de isto. Qui ingreditur
sine macula et opat̃ iusticiā et qui facit hec non cōmouebit̃
in eternū. Ex quo inferē qđ in illis .xj. p̃ceptis affirmatiuis
et negatiuis que in illo ps̃almo continent̃ consistit vis om-
niū p̃ceptoz̃ mosaice legis quantū ad p̃miū eternū. Nā
fm̃ ipm̃ dauid qui facit illa .xj. tantū secur⁹ est de hoc qđ nō
commoueat̃ i eternū. Sequit̃ in eadē auctē. venit ysaias et
constituit ea sup̃ sex ysa. xiiij. ambulans i iusticiis et loquēs
equitatē et infra sequit̃ ipse excelsa habitabit. In qua auc-
toritate ysaię ponunt̃ sex opa meritoria super quib⁹ conclu-
dit qđ faciens talia excelsa habitabit. s. in p̃mio eterno. Et
sequit̃ ultra in p̃dicta auctē venit michaeas et constituit ea
sup̃ tribus Michae. vi. annuntiāui tibi homo quid est bonum
et quid dñs petit a te utiq; facē iudiciū et diligē pietatem et
humilit̃ ambulare cū deo vñ i istis trib⁹ tantū fm̃ Micheā
oīa p̃cepta mosaice legis consistunt cū dicit qđ de⁹ nichil
aliud petit ab hoīe nisi illa tria. et sequit̃ ultimo i eadē auc-
toritate. venit abacuk et constituit ea sup̃ vnū tantū. vnde
abacuk. ij. Iustus in fide sua uiuit. habes igit̃ ex auctē p̃-
dicti doctoris cui qđ tota multitudo p̃ceptoz̃ mosaice legis i
solo vno consistit vñ non mireris de verbis saluatoris ñri
dicentis qđ in duobus p̃ceptis de dilectōe tota lex pendet et
app̃ete **Saulus** Multū discordat hec auctas
p̃ te allegata ab auctē m̃gri tui. Ipse enī dicebat qđ in duo-
bus p̃ceptis de dilectōe sup̃dictis tota lex consistit. abacuk
aut̃ dicit in vno. Itē illud vnū p̃ceptū assignatū ab aba-
cuk ē de fide. Illud aut̃ m̃gri tui ē de dilectōe que sūt diuersa

pcepta **Paulus** Licet auctas doctoris tui i potestis
videat deuiare a veritate m̃gr̃i mei. eo q̃ m̃gr̃ me⁹ in duob⁹
p̃ceptis dicit pendē totam legē et doctor tuus i vno tantum.
Sic in hoc q̃ magister me⁹ declarat illud p̃ceptū i quo lex
pendet esse p̃ceptū de dilectōe. ⁊ doctor tu⁹ dicit ip̃m esse de fi-
de. adhuc sufficēt tibi q̃ s̃m doctores tuos mltitudo p̃ceptoz
mosayce legis reducēt ad pauca ul' ad vnum tñ quod erat
intentū meū. Sed adhuc si bñ consideras ad eundē itellecū
reducī pnt verba euangelica m̃gr̃i mei cū verbis p̃phetis
abacuk. Nā fides meritoria de qua agim⁹ semp intelligenda
est cum dilectione dei sine qua nullus actus possit esse meri-
toriz ut patet p̃ auctem exo. sup̃ allegatā ubi dicit faciens
misericordias diligentib⁹ me. Et ideo fides in qua homo
viuit vita spūali intelligenda est q̃ sit formata caritate seu
dilectione dei. duo etiā p̃cepta de dilectione vnū sūt ut dcm̃
est sup̃ quia in vnū et eundē referunt finē. Et ideo verba ab-
cuk dicentis q̃ iustus in fide sua viuit intelligenda sūt de fide
formata caritate cui⁹ caritatis duo sūt p̃cepta que ad vnū
reducunt ut dictū est. Et sic patet q̃ dicta m̃gr̃i mei dicen-
tis q̃ i illis duob⁹ p̃ceptis de caritate tota lex pendet et p̃phe-
te stant in suo vigore tanq̃ verissima impugnacionib⁹ tuis
non obstantib⁹.

Capitulū. x. in quo declarat de quib⁹ mandatis mosayce
legis intelligendum est verbum xp̃i dicentis. Si vis ad vi-
tam ingredi serua mandata. Mathei. xix.

Sanctus

Audio quid sentis circa dictū m̃gr̃i tui de p̃ceptis de di-
lectione dei. s̃ circa scdm̃ dictū suū quo dicit. Si vis
ad vitam ingredi serua mandata Mathei. xix. am-
pli⁹ insistere nos oportet. videt enī ex hoc dicto q̃ ad habendū
vitā eternā oportet seruare mandata legis mosayce de qua i-
tendit. licet enī ibi exemplificet de p̃ceptis decalogi. non tñ
ex hoc intelligi debet q̃ alia mandata excludē intendit. p̃ser-
tim cum alibi vniuersalit̃ loquens dicit. non veni solue legē
sed implere. Ex quo manifeste patet q̃ mandata mosayce
legis nō erant soluenda p̃ ip̃m sed implenda. Cui⁹ oppositū
p̃ te et alios discipulos suos ubiq̃ docet ⁊ etiā implent̃ ope
cum oīa fere mandata diuine legis que p̃ moysen data fue-
rūt penitus enacuauit opere et sermone docendo ea non esse

obſuanda. quod nō ſolū eſt contra doctrinā prophetiā i cui⁹
fine ꝑ malachiā dicit mementote legis moyſi ſerui mei cui
mandavi i oreb ceremonias et iudicia. ſed etiā eſt contra doc
trinā euangelij tui ut ex dictis patet

Paulus

Si es memor illoꝝ que fuerunt tibi oſtenſa in ꝑcedentib⁹ ca
pitulis hui⁹ diſtinctōis faciliſter habere poſſes tuoꝝ obiectoꝝ
ſolucōnē. habes enī ex dictis ſup⁹ qꝫ ꝑcepta moſaice legis ꝑ
ſertim ea que non ſūt de lege nature nō erant ꝑpetue obſuā
da et qꝫ termin⁹ duratōis moſaice legis ultra quem lex mo
ſaica nō obligat in ꝑdictis. ē lex noua que data eſt ꝑ xꝑm.
Ex quib⁹ ſequit⁹ qꝫ dictū xꝑi dicentis Si viſ ad vitā ingre
di ſerua mandata. ſi intelligat⁹ de omnib⁹ mandatis moſai
ce legis oportet illud reſtringere ad temp⁹ duratōis moſaice
legis. in quo lex moſaica obligat ad oīa ꝑcepta in eadē con
tenta. infra quod temp⁹ neceſſe erat ad habendū vitā eternā
omnia mandata ſeruare. et in eodē tempore xꝑs locut⁹ fuit
illa verba. Si autē cum dicit⁹. Serua mandata intelligatur
de mandatis decalogi uel de alijs moralib⁹ in lege moſaica
contentis. que quidē moralia mandata cū ꝑtineant ad legē
nature in ꝑpetuū durant tūc itelligendū ē dictū ſaluatoris ſe
extendē ad omne temp⁹ In omni enī tempore hui⁹ vite ſeruā
da ſūt mandata decalogi ⁊ alia moralia in lege moſaica cō
tenta

Capitulū. xi. in quo oſtendit⁹ que ſūt illa ꝑcepta moſai
ce legis que dicunt⁹ moralia quorū duratio eſt ꝑpetua in hac
vita. et que ſūt iudicialia ſeu ceremonialia quorum duratō
eſt in lege noua terminata.

Saulus

Mandata legis moſaice i diſtincte danē ſeu indifferentē
non enī circa ea diſtinguit⁹ quod eoꝝ ſit ꝑceptū mo
rale ſeu ꝑtinens ad legē nature. vel quod eoꝝ ad hoc
nō ꝑtineat. Et ideo hec diſtinctio quā ꝑonis circa ꝑceptorum
diuine legis duratōnē nō videt⁹ eſſe certa ſꝫ ꝑoſſ⁹ ambigua.
vn de ꝑcepta moſaice legis. vident⁹ eſſe oīa ꝑpetua. uel nlla.
dicere enī qꝫ quedā eoꝝ ſunt ꝑpetuo duratura. et quedā nō.
non videt⁹ habere rationē nec autētem

Paulus

Mandata moſaice legis nō fuerūt data indifferentē ut tu
dicas nā quedā eoꝝ ut ſūt ꝑcepta decalogi fuerūt data ſolem
niori modo qꝫ alia. Et ꝑmo in hoc qꝫ illa tantū fuerūt a deo

data toti populo. alia vero precepta fuerunt data moyfi qui
postea ea dedit populo ut habet expressse deuterio. v. ubi facta repe-
titione preceptorum decalogi statim subdit hec verba. locutus est
dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis
Et infra in eodem capitulo de alijs preceptis dicit sic. Tu nunc hic
sta mecum et loquar tibi omnia mandata et ceremonias atque iudi-
cia que docebis eos Item precepta decalogi fuerunt scripta a
deo in tabulis lapideis ut patet exo. xxxi. et. xxxij. Alia vero
precepta non sic sed in rotulo a moyse fuerunt scripta. Item
precepta decalogi fuerunt posita in archa testamenti que fuit
collocata in sancta sanctorum ut habet. iij. Re. v. ubi sic. non
erat in archa nisi tantum due tabule lapidee quas posuit ibi
moyfes seruus dei in oreb. Ex quibus manifeste habet maxima
excellencia preceptorum decalogi cum precepto de dilectione dei in eis
incluso ut supradictum est respectu aliorum preceptorum mosaice legis
Unde et illa precepta. scilicet decalogi sunt omnino indispensable et
consequentur perpetuo duratura. cetera vero dispensabilia et non
perpetua nisi sint de lege nature ut moralia precepta Saul?

Preter precepta decalogi quorum excellencia patet ex dic-
tis sunt multa alia precepta in mosaica lege de quibus non habet
certitudo neque regula ad hoc ut sciamus an sint de lege nature vel
non Paulus Precepta que sunt de lege nature
sunt illa que ex dictamine naturalis rationis habentur quorum aliqui
sunt que statim post modicam considerationem possunt approbari vel
reprobantur per communia principia naturaliter omnibus cognita vel
per fidem ut sunt precepta decalogi supradicta. quedam vero sunt ad
quorum iudicium requiruntur consideratio diversarum circumstantiarum
quas considerare diligenter non est cuiuslibet sed sapientium sicut cum
dicitur. Coram domino capite confurge et humili. Cuius simile con-
tingit in speculativis. scilicet considerare particulares conclusiones sci-
entiarum que ex primis principijs speculativis deducuntur non per-
tinet ad omnes sed ad solos philosophos. Et ideo in talibus sepe contingunt
errores in speculativis in deducendo a primis principijs ad con-
clusiones preterquam longinquas. Et similiter contingit in operabili-
bus. nam ut ait philosophus in primo ethicorum. bona autem et iusta de quibus
quidam intendit tantam habent differentiam et errorem ut videantur
lege sola esse natura. aut non. unde considerandum est diligenter
singula precepta an. scilicet deducantur recte ex primis principijs iuris
naturalis an non. et sic potest cognosci que illorum sint precepta

moralia ad ius naturale pertinenda. et que non possunt etiam
cognosci precepta que non sunt de lege nature in hoc quod ante le-
gis dationem indifferens erat an sic uel aliter fieri deberent. et
tunc talia manifestum est non esse de iure nature ut quod quis ha-
beat duas sorores coniunctas sibi matrimonialiter put Jacob
legit habuisse gen. xix. capitulo quod non prohibuit fuit in
lege mosaica ut habet leuitica. Habes ergo ex dictis quod pre-
cepta moralia in lege mosaica contenta quorum precepta sunt pre-
cepta decalogi cum precepto de dilectione in eis inclusio sunt perpe-
tuo duratura cum pertineant ad legem nature que perpetua est. Ces-
tera uero precepta ut ceremonialia et iudicialia non sunt perpetua
sed eorum duratio fuit tantum in seculo mosaice legis de qua superius fuit dictum

Capitulum. xij. in quo ostenditur quod ceremonialia et iudicia-
lia precepta sunt quedam determinationes moralium preceptorum et quod illa
licet sint instituta a deo tamen sunt mutabilia auctore diuina sine
iudicio immutabilitatis ipsius dei. que quidem mutatio cerimo-
nialium et iudicialium habet etiam per doctores talmudicos

Saulus

Dic michi que sunt illa que dicuntur ceremonialia et quod
iudicialia. et consequenter unde habes quod ista non fue-
runt perpetuo duratura. Paulus. Precepta
cerimonialia sunt illa que determinant precepta moralia ad deum
sicut precepta sacrificiorum et sacerdotum de quibus dantur multa pre-
cepta in leuitico in pluribus capitulis. Sic et precepta que dabantur
de abstinentia ciborum leuitica. xi. et de abstinentia ab aliquibus ve-
stimentis leuitica. xix. Sic quod precepta de fimbriis faciendis per
angulos palliorum numeri. xv. que et multa alia filia ordinantur
ad deum per cultum debitum secundum statum illius populi sub lege existentis
Iudicialia uero dicuntur illa precepta que sunt determinationes mora-
lium preceptorum in hijs que pertinent ad ordinationem hominum ad diuicem.
de quibus agitur exo. xxj. et in alijs locis. que quidem precepta non
habent vim obligandi ex sola ratione sed ex institutione. et sub quolibet
istorum generum. scilicet preceptorum ceremonialium et iudicialium sunt multa
precepta differentia numero et etiam specie de quibus magister tuus Ra-
moy. tractat in tertia parte sui libri de directione populi reddens
rationem litteralem de singulis. Sed nostri doctores magis proprie ea
tradunt reddendo rationem singulorum non solum litteralem sed etiam
figuralem. Saulus. Dic ergo michi cum precepta

figuralem

pcepta tñ ceremonialia q̄ iudicialia distinguunt a moralibz
pceptis ut p te ē assertū. quare dicant ista pcepta ceremoni-
alia seu iudicialia determinacōes pceptoz moralium Paul⁹

Hoc quod petis tibi ostendā ex emplificando p aliqua p-
cepta p̄ticularia ut ex hijs possis de alijs iudicare. Et primo
de ceremonialibz de quoz nū sunt sacrificia. Constat autem
q̄ de iure nature est sacrificare deo put p̄bi tradūt. Nam in
qualibet gente et ritu sacrificat deo illo uel putatuo. Et sic
patet q̄ de iure nature quod omnibz est cōe. s; determinare cer-
ta sacrificia certo modo facta in certo loco et cū ceteris circū-
stantijs et mīstris hoc non est de iure cōi nature quia ista di-
uersimode sūt in diuersis locis et gentibz. vnde certa determi-
natio talium nō p̄tinet ad ius nature. nec p̄tinet ad moralem
doctrinā. iō tñs determinacōes dicūt ceremoniales nō morales
Sic i iudicialibz q̄ latro restituat ablatū ē de iure cōi oibz.
τ ideo hoc est morale. sed q̄ aliquod furtū restituat i duplū.
aliud iō in q̄ruplū τ huiōi ut exo. xxij. hoc non est de iure
nature s; ex institucōe et iō non dicūt pceptū morale s; iudi-
ciale. Et sic ē intelligendū de alijs determinacōibz iuris natu-
ralis que nō sunt seruande i lege noua sicut nec sūt de iure
nature s; ex institucōe Saulus

Licet ista pcepta
tñ ceremonialia q̄ iudicialia nō sint de iure naturali sūt tamē
ex institucōe diuina non aut humana Institucōes aut dīne
immutabiles debēt esse quia ut legi mī. xxij. Nō ē de⁹ ut
filius hoīs ut mutet. Et ideo doctores n̄rī dicunt ea esse p̄-
petuo duratura. vnde Rabi moyses libro de iudicibz titulo de
regibz capitulo. xj. vbi loquit de messia sic dicit. lex ista salic;
mosaica ceremonialia eius et iudicialia eius non sūt muta-
bilia in seculū nec in seculū seclī. nec est addendū sup ea nec
diminuendū. Et quicumq; addit uel diminiuit uel extrahit
verba pceptoz a sensu suo l̄ali in dubie est impi⁹ et epicur⁹
hec ille Paul⁹

Leges a deo institute mutari possūt
sine mutacōe ipsi⁹ dei instituentis. In p̄ma enī etate ex isti-
tutione diuina non erat hoīb; licitū edere nisi de terre nascenti-
bus ut habet gen. p̄mo. Et tamē in scda etate post diluuiū
fuit eis licitū comedere aīalia ut habet gen. ix. Ex quo patet
q̄ deus immutabilis manens statuta sua put diuersis con-
gruit temporibz mutat. Ex dictis autē magistrī tui Rabi
moysi nō potes sumē contra me efficax argumentū ut sepe

dictū est sup̄. p̄sertim cū in p̄mo capitulo huius distinctionis
ostensū est q̄ legi mosaice p̄t addi aliquid ul' diminui. et etiā
p̄t in .v. capitulo ostensū est q̄ in aliquibz p̄ceptis mosaice
legis videat̄ dici q̄ sūt p̄petuo obsuanda. non tū intelligen-
dū est de p̄petuitate absoluta sed tantūmodo limitata s̄m du-
rationē mosaice legis p̄taxatā. Sunt etiam aliqui doctores
tū antiquiores q̄ Rabinomoses qui dicūt exp̄sse de quibusdā
p̄ceptis ceremonialibz legis veteris q̄ non erāt duratura in
p̄petuū. Et s̄l'r est dicendū de alijs. Saul? Allega
michi rogo illos doctores n̄ros hoc s̄cēdētes Paul?

In libro beresich rabba gen. xlj. exponēdo illud psalmi
Dñs soluit cōpeditos sic dicē. oīs bestia que imunda repu-
tata est i hoc secl'o. s. tpe legis deus sanct? et bñ dictus faciet
eam mundā in fuco. quēadmodū fuerant munda p̄mitus
filijs noe. de quibz dictū gen. ix. Sicut olus herbe dedit no-
bis oīa. quēadmodū olus mundū fuit oībz. Sic etiā omne
aīal et bestie fuerūt mūde eis. s. filijs noe. Ita quoq̄ in fuco
tpe deus erit absolutus quicquid phibuit hec ille. Ex quibz
patet q̄ s̄m istos doctores tuos oīa phibita i veteri lege qd
ab eis vocat̄ seculū istud. i. seclm legis mosaice erant solū-
da tempe fuco. s. messie. Et idem dicendū est de alijs cerimo-
nialibz que non hñt maiore racionē manendi q̄ illa.

Capitulū .xiiij. in quo ostendit̄ q̄ fideles xp̄i non sūt re-
darguendi de transgressione p̄cepti de ydolatria eo q̄ adorāt
sculpalia et ymagines cōt̄ iudeos qui eos cōiter esse ydola-
tras existimant Saulus

Et si dimittam? loqui de ceremonialibz seu iudiciali-
bus de quibz posses aliqualiē subterfugē q̄modo tam
posses euadē manifestā trāsgressiōz v̄fam arca quedā
p̄cepta decalogi q̄ temerarie int̄ vos non obsuant̄ p̄mo vio-
lant̄ et nō seruant̄ a tuis fidelibz. Decalogus aut̄ dat? fuerit
solemnit̄ a deo ut sup̄ p̄ te fuit allegatū et ei? p̄cepta p̄petuo
sūt obsuanda non enī data fuerūt cum aliq̄ limitacōe ta-
ta uel exp̄ssa ut patet exo. xx. vbi eoz dācio p̄mo narratur.
Et deuto. v. Vbi ip̄a dācio decalogi a moyse repetit̄.

Paulus. Ostende quō aliqua p̄cepta decalogi a fide-
libz violant̄ seu nō obsuant̄. Saulus. Duo p̄cep-
ta de p̄ncipalibz decalogi in p̄ma tabula p̄tenta. s. p̄ceptū de

phibicōe ydolatrie quod apud vos ē p̄mū p̄ceptū apud nos
vero 2°. Silr p̄ceptū de obfuaōe sabbati apud vos ē Ter-
ciū . apud nos quartū . Manifestū est q̄ tui fideles neutz eoz
seruant sed ea cōiter et publice trāsgrediunt̄ . Paul^o.

Ostende michi quod dicās . p̄mo de p̄cepto ydolatrie et
oſequentē p̄cedam^{us} ad p̄ceptū de sabbato . Saulus .

In p̄cepto de phibicōe ydolatrie sup̄dicto tria legunt̄ esse
phibita . vnū est q̄ nll's acapiat̄ in deū nisi solus deus . ille
s . qui eduxit ppl'm isrl' de egipto quod sic patet . Nam cum
dixisset . Ego sū dñs deus tu^{us} qui eduxi te de t̄ra egipti statim
subdit . Nō sint tibi alij dñi corā me . 2° est q̄ nullus faciat
sculpale nec ymaginē eoz que in celo sūt nec in t̄ra t̄c . quod
pater cum dicat̄ . non facies tibi sculpale . Tercū q̄ nichil
taliū sculpaliū seu ymaginū adoret̄ . quod patz cum sequit̄ .
Non adorabis ea neqz coles . quodlibz autē istoz triū trans-
grediunt̄ fideles tui . manifeste enī habent fidē in deum xpm
tuū . qui quidē licet concedat̄ q̄ fuit messias . non tñ est ille
deus qui eduxit ppl'm isrl'icū de egipto . vnde manifestū est
q̄ recipiendo illū messia in deū estis trāsgressores illi^{us} phibi-
cōis i qua dicat̄ . non sint tibi alij dñi corā me . Itē ecclesie
et oratoria v̄ra plena sūt sculpalibz et simulacris atqz hoīm
ymaginibz q̄b est manifeste v̄tra phibicōz scđam in q̄ dicat̄
nō facies tibi sculpale . Itē p̄scripta sculpalia seu simulacra
adoratis et colitis . et sic manifeste trāsgredimur . Tercā
phibicōne . in qua dicat̄ . non adorabis neqz coles ea .

Paulus . Preceptū de phibicōe ydolatrie in decalo-
go contentū obfuaē a fidelibz put̄ decet obieccōibz tuis nō
obstantibz . Nam hūdo xpm nostz in deum nō transgrediunt̄
phibicōz diuinā in qua dicat̄ nō sint tibi dñi alieni corā me
Ip̄e enī xps s̄m veritatē catholice fidei est ver^{us} de^{us} . s . et ver^{us}
homo . Et iō ipse est qui eduxit ppl'm isrl'icū de t̄ra egipti .
Silr qui creauit celū et terrā et legem dedit moyse in monte
synay . Et ideo s̄m deitatē ip̄i^{us} s̄m quā oīa p̄dicta ei com-
petunt ip̄m habem^{us} in deum . nec habem^{us} s̄m hoc nisi vnum
deum . et sic non transgredimur predictā phibicōne .

Saulus . Audio verba tua que tñ non comprehen-
dunt̄ ab intellectu humano . quō enim posset non solū veri-
ficari s̄ etā itelligi seu ymaginari q̄ vna et eadē res sit crea-
tor et creatā finitā et infinitā et multa alia icompossibilia

que in p̄dicta tua assertione includunt. **Paulus.**

Certus sū q̄ ista q̄ ad dīnitatem xp̄i p̄tinent tibi vident̄ impossibilia. Sed quia ut sup̄dixi tibi quia de hoc mīste: rio quod singularē difficultatē in credendis importz maxie apud te qui nondū lūe fidei es illustrat̄ infra ē tractandū vbi int̄ me et te est agendū de dēitate xp̄i ideo ad p̄ns de hoc sup̄sedeam⁹ usqz ad p̄p̄iū locum. Sed de secdo in quo dīas nos transgressores esse scōe p̄hibicōis. In qua dīcē nō fa: cies tibi sculptile tē. Ex hoc q̄ in oratorijs ⁊ eccl̄is n̄ris sint simulacra sculptalia hōim ymagines et huiōi. R̄ndeo tibi q̄ illa p̄hibicō. Scōa de non faciendo sculptile simulacra et ymagines ordinat̄ ī sequentē p̄hibicōnē. s. tērdā in qua dīcē. Non adorabis ea neqz coles. facere enī ymagines et simulacra non ad adorandū ea s; ad rep̄sentandā aliquā ve ritatē vtilem ad p̄templandū de dīnis mīsterijs seu miracu lis ⁊ de alijs similib; que nō inducūt errores s; ad mores pro ficiūt non intelligit̄ esse p̄hibitū in hoc p̄cepto de p̄hibicōne ydolatrie.

Saulus. Littera simpliciter p̄hibet facē huiōi sculptalia etiā si non adoren̄ neqz colant̄. Non enim dīcē nō facies sculptile ad adorandū sed p̄se p̄hibet nō fa: es sculptile. vnde tua r̄nsio nō habet locū. **Paul⁹.**

Si bene cōsideres necesse ē ut p̄hibicō de faciendo simulacra ⁊ ymagines itelligat̄ modo p̄dicto. s. q̄ talia nō fiant ut adoren tur seu colant̄. Constat enī ī fabricacōe tabernac̄li exo. xxv q̄ duo cherubin erant sup̄ p̄p̄icatoriū cum alijs extensis qui quidem erant in forma humana et mutuo se respiciēbant ⁊ ista erant in sc̄ta sanctorū ī loco sanctiori ceteris vbi daban̄ dīna responsa. vñ nūi. viij. capitulo dīcē q̄ cū ī gress⁹ esset moyses in tabernaculū federis audiebat vocē loquentē sibi in medio duorū cherubin. aduerte igit̄ si ymagines humane ponebant̄ in loco tam sanctissimo vbi sedes dī rep̄ntabatur quō posses dicē q̄ ymagines simpliciter p̄hibent̄ in decalogo. vnde oportet te concedē quod dixerā. s. q̄ solū p̄hibent̄ fieri ut adoren̄ seu colant̄ ut dē. non autē si alia rōne accomo: da seu vtile fiant.

Saulus. R̄nsio tua nō valet p̄mo quia nō p̄bas q̄ cherubin essent ymagines humane. Scōdo quia non oīdis q̄ tales ymagines. s. humane in illo loco aliquid vtile spiritalit̄ rep̄ntarent. **Paulus.**

Q̄ autē ymagines illoz cherubin essent hūane hūtes alas

extētas in scēa scēoz satis declarā i iij. Re. vii. vbi i fabri
cacione templi legiē. Scripsit quoq; in tabulatis illis q̄ crāt
ex ere cherubin et leones et palmas quasi in similitudinē hoīs
stantis. Et idem. ij. palis. iij. Ex quib; manifeste patet q̄
cherubin erant ymages humane. Et i translatōe Caldaiz
ca dicunt iuvenes. Et sic habes primū quod q̄rebas. Ad 2°
iūo quod queris ut ostendā tibi quid tales ymages spūaliē
rep̄ntarent. Respondeo q̄ quia p̄piciatoriū rep̄ntabat sedē
dei ⁊ deus erat ibi q̄ loquens moysi ut dictū est Idcirco che
rubin circūstantes rep̄ntabant angelos qui assidue assistūt
deo. vnde ysaie. vi. cum dicē. vidi dñm sedentē sup tronū
⁊ sequē. Seraphim stabant super eum sex ale vni et sex ale
alteri. Silr et danielis. vii. capitulo de deo dicē. Milia milia
assistebant ei. s. angeloz. vnde ad hoc q̄ moyses uel summ⁹
sacerdos itrans scēa sanctoz eleuaret mentē suam in dñoz
contemplacōne oueniens erat ut esset ibi rep̄ntacō diuine
maiestatis in p̄piciatorio quasi sup tronū sedentis cū assisten
cia angeloz qui frequentē in ymagine humana consueuerūt
apparē ut designēt eoz intelligēcia. Silr et cum aliis ut de
signēt eorū p̄mp̄tudo et accelleratio ad exequendū diuina
mandata ut patet daniel. Et in psalmo dicē. Et ascen
dit sup cherubin et volauit. ymages aut leonū intra scēa
sanctoz ponebant ut summ⁹ sacerdos illuc itrans ad oran
dū memoriā haberet de regno inde quod erat p̄ncipale i isrl
Ista enī tribus portabat in vexillo suo leonem. vnde dicē de
Juda gen. xlix. Catul⁹ leonis Juda. Et inē orōnes quas
summi sac̄dotes intrantes scēa sanctoz faciēbant vna de p̄
cipalib; est. Non auferē sceptrū de Juda ⁊c ut habet i libro
Jana. In qua orōne pro perseveranciā regni iuda orabat
et etiā p̄ aduentu messie ibi cū dicē donec veniat qui m̄tē
tendus ē. Et de illo verificat. surgit leo de tribu Juda. Et
sic habes q̄ ymages ponebant a veteri lege i loco sanctiori
et etiā rōnes quas petis. Saul⁹. Si in sculptili
bz seu simulacris nō phibeat factio s; sola adoracō sufficiss;
hoc solū phibere dicendo nō adores sculptilia neq; colas ea.
supflūū fuit ergo dicē non facies tibi sculptile si factio sola
sculptiliū non esset phibita. Paul⁹. Non est sup
flua illa phibitō de faccōe sculptiliū quia qui facit sculpti
le et illud adorat ē transgressor duoz p̄ceptoz. Si atē adorat

sculpalia iā facta que ipse non fecit est transgressor vnus
pcepti tñ. Qui autē facit et nō adorat nec cū intencione ado-
randi hoc facit nō est transgressor alicui⁹ pcepti. Et sic habes
planū sensū harū phibicionū ex quo nō potes nos arguē de
earū transgressione. Simulacra enī et ymagines que cōiter
fiūt in oratorijs nris non adorant neq; colunt ut deus. sed
fiūt pīnapaliē ad hoc ut hoies pferam simplices ad memo-
riam reducant gesta seu facta scōz vtuosa seu meritoria
ut inde exatent ad laudem dei et ad eoz imitacōz. hoc enim
est pūtile cōiter desiderantib; iuste viuere vnde ysaie .li. capi-
tulo. audite me q̄ sequimī iusticiā et querētes dñm intuemī
abrahā patrē vestrū tē. Si igit̄ cōsiderari seu intueri abrahā
oculo mentali consiliē seu p̄pitur a ppheta ad ipi⁹ abrahe
imitacōne depingē abrahā cum imolacōne ysaac pūtile
est ad reducendū memoriē virtutē ipsius abrahe et ei⁹ obe-
dienciā ad deū. Ex visis enī sūm phm mouet anim⁹. vnde
ad istum finem ymagines sanctoz in ecclesijs nris ponunt̄
.s. ut eoz opa vtuosa memoriē reducant ut p hoc pūcent
hoies ad scōz ymitacōz. Non autē ponunt̄ ymagines pre-
dicte ad hoc q̄ adorent ut deus. Saul⁹. Et si nō
ponant̄ ymagines in oratorijs nris put tu asseris ad hoc q̄
adorent. adorant tamen de facto ut est manifestum. et sic estis
transgressores p̄dicte phibicōis dñis in decalogo stente et
hoc cōit et frequent. Paul⁹. Non oīs adoracō facta
creaturis ē phibita s; sola adoracō illa que soli deo debetur
que apud nos vocatur adoracō latrīe. Si enī nulla adoracō
posset licite creaturis fieri abrahā amicus dei nō adorasset
ethais quod tamen legit̄ fecisse gen. xxij. neq; dauid qui fuit
scētus adorasset Saulē quod tam fecit ut habet. i. Re. xxij.
Et sic de multis alijs. Ex quibus constat q̄ aliqua adoracō
possit fieri creaturis. Et tñ adoracō apud nos vocat̄ adora-
cio dñie. adoracō tñ latrīe soli deo est exhibenda. nō aut̄ crea-
turis iquantū sūt creat̄e. Et iō adoracō quā nos exhibem⁹
scōz ymaginib; nō est itelligenda adoracō. Latrīe s; adoracō
dñie q̄ creatis excellētib; poss; sū p̄cio exhiberi ut pat; exem-
plis sup̄dictis. Saul⁹. Video q̄ idifferentē adoratis deū
et scōz vestroz ymagines et quod deter⁹ est crucē et ymagi-
nes crucifixi vñ sūma adoracōe adoratis ut est manifestū.
Paul⁹. Vt clar⁹ ista intelligenē scire debes q̄

adoratio patrie principaliter consistit in corde. scilicet cum homo cordialiter se subiacet deo adherendo ei tanquam proprie veritati in credendis et tradendo se suis obsequiis seu preceptis in agendis. quod quidem vere fit cum homo timorem dei filialem seu sanctum in corde habet. de qua vera adoracione dicit psalmista. adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. talis enim adoracio mentalis cum timore dei sancto qui permanet in seculum seculi fit. et in hoc principaliter consistit vera adoracio. Et quia naturaliter est homini significare conceptus suos interiores per aliqua signa exteriora. unde philosophus in primo perierarmenias. voces sunt earum que sunt in anima passionum note Ideo oportuit ut adoracio mentalis que principalis est per aliqua signa exteriora manifestaretur ut puta per inclinationes corporales uel genuflexiones et huiusmodi. que quidem signa exteriora non eadem sunt apud nos omnes nec ubique et semper sed diuersa secundum diuersitatem temporum et regionum. voces enim seu locuciones diuersae secundum diuersitatem linguarum in diuersis temporibus seu regionibus idem conceptus seu similes significant et sic est de adoracionibus exterioribus. scilicet quod licet adoracio mentalis supradicta eadem sit seu eiusdem rationis apud omnes. Adoracio tamen exterior que interiorem significat adoracionem non est eadem sed diuersa secundum diuersitatem temporum et regionum. Constat autem quod reuerentia que erat exhibenda locis sacris tempore antiquo significabat per amonitionem caldamentorum ut habetur exo. iii. et Josue. v. quod a magnis iam temporibus talis reuerentia exterior non exhibetur locis sacris. Ratio huius diuersitatis est quia signa exteriora non naturaliter sed ad placitum significant conceptus interiores et ideo talia signa exteriora frequenter variantur. unde in proposito inclinationes corporales seu genuflexiones que forte aliquando significabant adoracionem patrie interiozem iam a magnis temporibus non proprie hoc significant sed cõiter adoracionem cõtem tam patrie quam dulci. et ideo licite possunt fieri tales adoraciones exteriores creaturis excellentibus ut sanctis et etiam potentibus. salua tamen rectitudine intentionis in conceptu interiori secundum quam nunquam adoracio patrie supradicta debet fieri nisi ad solum deum. et hoc obsequium seu semper debet obsequari apud catholicos et sic non deberet notari de transgressionem prohibicionis predictae scilicet neque adorabis ea etc. Saulus. Quid dicis de adoracione crucis et crucifixi que ut audiui a doctoribus tue gentis adorant adoracionem patrie. et tamen constat quod non sunt

du. ergo per talem adoradonem manifeste transgredimur
phibitionē decalogi dicentis nō adorabis. Paul⁹.

In qualibet ymagine pnt duo considerari. vñ est quid est
illa ymago fm se. Aliud ilo quid rñtat illa ymago. pmo
modo crux ul' crucifix⁹ lign⁹ seu metallin⁹ et hui⁹ nō ado-
rant nec debent adorari cū fm se non sūt aliud n̄ res elemen-
tares et corruptibiles. Scdo modo sūt adoranda adoracōe la-
trie. representant enī deum crucifixū de cui⁹ deitate tractandū
est inē me et te ut dictū fuit supra in multis locis. vñ p̄sup-
posito q̄ crucifix⁹ ille quē representant est ver⁹ deus manifestum
est q̄ illa ymago ipm representans in quantū talis est adoran-
da ut ip̄e deus eodem enī motu mouet anim⁹ in representantē
et in representatū inquantū scdo modo sup̄dicto considerat.

Capitulū. xiiij. In quo ostendit q̄ fideles xpi non sunt
transgressores p̄cepti de ob̄nuacōe sabbati prout hebrei false
estimant ⁊ q̄ dies dñica successit sabbato i hac ob̄nuacōe.
Saulus

Durissimū est quod p̄supponis. s. q̄ deus ver⁹ est seu fu-
it crucifixus. Sz quia de hac deitate tui messie te asse-
ris tractatur placet in tolerare donec illud inē me
et te tractet. Sed ad p̄ns ⁊ si de fabricacōe et adora cōe yma-
ginū aliq̄līe possis euadē nllā tñ t̄gūlacōe celare posses qñ
estis manifeste trāsgressores p̄cepti d̄ sabbato qd̄ est q̄rtū p̄cep-
tū decalogi apud nos. Tercū ilo apud vos apud om̄s tam
vltimū p̄ceptū est p̄me tabule in qua p̄cepta ordinanda ad
deum ponunt. Constat tñ q̄ omnia opa seruilia tā mecha-
nica q̄ alia in die sabbati opamini nulla mencōe facta de
sc̄itate illi⁹ diei tam sollempnē in decalogo data ⁊ multipli-
citer in pentateuco et alijs libris p̄phetilibus repetita.

Paulus. Observacōni sabbati succedit apud nos
ob̄nuacō dñice diei. i qua nullū opus seruile licitū est facē.
nec mechanica opa seu laboriosa opari sed est dies assigna-
ta ad vacandū deo obmissis sollicitudinib⁹ mūdānis i alijs
dieb⁹ consuetis et sic non sum⁹ hui⁹ p̄cepti transgressores sz
potius p̄ceptū illud implet p̄sertim p̄ deuotos fideles qui in
festis seu dñis sollempnitatib⁹ nō in vanitatib⁹ seu theatris
occupant sz dñis laudib⁹ atq̄ sermonib⁹ vacant. Illi autē
qui p̄positū in hys diuinis festis se hñt non sunt dicendi

sabbatorum obseruatores apud te nec etiam apud nos.

Saulus. Obsuacio dñice diei q̄ apud vos s̄sueuit fieri non posset de iure dño succedē obsuacōi sabbati in decalogo contenti ppter duo. p̄mū quia dies sabbati p̄cipitur fieri in die. vii. ut exp̄sse habet̄ exo. xx. et deutro. v. capitulis et in multis alijs locis. dñica autē dies est octaua. et sic deficiat manifeste i obsuacōe hui⁹ p̄cepti quantū ad obsuacōis tps. Scdm̄ quia in obsuacōne sabbati phibent̄ multa exp̄sse in lra a quib⁹ in dñicis dieb⁹ non abstinētis ut de coctio ciborū et itineracō que phibent̄ exp̄sse i sabbato ut habet̄ exo. xvi. Silr et in cendē ignem que phibent̄ in sabbato ut habetur exo. xxxv. unde dato q̄ obsuancia dñice diei succedēt obseruacōi diei sabbati. adhuc deficiat in ei⁹ obsuacōe facientes illa que exp̄sse phibent̄ fieri in sabbato. **Paul⁹.**

Circa p̄ceptū de obsuacōe sabbati cōsiderare debes q̄ hoc p̄ceptū ad lram̄ intellectū non totū est morale ut sic semp̄ obliget̄ s̄m se totum. sed p̄m est morale et sic obligat etiam i noua lege sicut et cetera p̄cepta legis moralia. p̄m uo cerimoniale et sic nō obligat i lege noua sicut nec alia cerimonialia quorū obligacō ut sup̄dictū est t̄minat̄ s̄m duracōez mosaice legis. Illud enī est morale in hoc p̄cepto. s. q̄ homo deputet aliq̄d temp⁹ rōnabile ad spūalē refectōez qua mens hoīs in deo reficiat̄. sicut deputat̄ aliquod tps ad corpālē refectōē. uel ad alia humano corpori necessaria. et hoc manet tpe noue legis in obsuacōe diei dñice. que quidē dies deputata est ad hoc ut homo vacet ab omni opere seruilī ut i deo spūs reficiat̄. et hoc suffiat ad moralitatez hui⁹ p̄cepti obseruandā. Cerimoniale autē in hoc p̄cepto est dēminacō tempis in diē septimā et quantū ad hoc nō obligat hoc p̄ceptū in lege noua sic nec alia cerimonialia mosaice legis ut sup̄dictū est. Et iō ad vacacōz ab opib⁹ suilib⁹ et refectōz mentis in deum deputata fuit dies dñica ex institucōe ecclesie et s̄suetudine ppli xp̄iani. que quidē dies s̄m statū noue legis fuit temp⁹ congruū ad hui⁹i obsuacōz magis q̄ dies septima.

Saul⁹. Q̄ alia dies p̄ter diē septimā instituta sit seu deputata ad dei obsequiū in loco sabbati sic ut dies sabbati reddat̄ p̄phana et non sancta sic tu asseris nullo modo p̄e fieri ppter duo. p̄mū quia de⁹ ipse benedixit et sc̄tificauit diē septimā. s. diē sabbati gen. v. capitulo. Et hec fuit p̄ma

consecratio seu sanctificatio a deo facta licet enim deus in omnibus sex
diebus legasset aliquas creaturas benedixisse ut animalia et homines. non
tamen legisset aliquam benedixisse et sanctificasse nisi die septimam
scilicet sabbatum. Sanctificatio autem cuiuscumque rei consistit in eius
deputatione et applicatione ad diuina obsequia. unde numerus. xvi.
capitulum de deo dicitur. Et sanctum applicabit sibi. Nullus autem possit
amovere hanc sanctificationem quam deus ipse sanctificauit ut patet de
se. 2° quia ratio huius sanctificationis a deo assignata adhuc ma
net in eodem vigore sicut tunc. que quidem ratio exprimitur ibidem
scilicet. gen. ii. vbi sic. Et benedixit deus diei. vii. et sanctificauit illam
quia in ipso cessauerat ab omni opere suo quod creauit. Que
quidem ratio huius sanctificationis eiusdem efficacie est etiam post aduen
tum messie sicut prius. et ideo manere debet eius efficacia. Paulus

Ad primum respondeo quod non est inconueniens quod aliquid res a deo
sanctificate reddantur prophane et eis succedant in sanctitate alie res
primogenita enim fuerunt a deo sanctificata ut habetur exo. xiii. et
loco eorum fuerunt a deo sanctificati leuitae. vñ numerus. iii. Locutus est
dominus ad moysen dicens. Ego tuli leuitas a filiis israel pro omni
primogenito in filiis israel. eruntque filii mei leuitae mei etc. Et sic
patet quod sanctificatio primogenitorum pro deum facta translata fuit in
leuitas. Et similiter intelligendum est de translatione sabbati.

Saulus. Quod sanctificatio a deo facta transeat de vno in
aliud sic quod vna res succedat alteri in sanctificatione non est incon
ueniens si vtrumque fiat per dispositionem diuinam sicut est de primoge
nitis et leuitis per te allegatis. ipse enim deus qui sanctificauit primo
genita transtulit eorum sanctificationem ad leuitas prout patet per
auctores per te allegatas. Sed non sic est de sabbato quod deus legisset
per se sanctificasse. et nusquam legisset sanctitatem suam deum transtulisse
in diem dominicam. Quod autem dicitur hanc translationem fuisse factam
ex institutione ecclesie tue. et consuetudine populi christiani manifestum
est non valere. Institutiones enim humane seu consuetudines non
possunt diuinam legem seu sanctificationem tollere ut est manifestum

Paulus. Preceptum de sanctificatione sabbati quantum
ad eius moralitatem non obligat ad observacionem certe diei plu
rimo alterius sed solum ad aliquem diem. et ideo instituta aliqua die ad
huiusmodi sanctificationem preceptum impletur prout est morale. vñ ecclesia
non amouit sanctitatem a die sabbati. sed hec sanctitas in quantum
fuit ceremonialis quo ad determinationem certis temporibus fuit amota
sicut et alia ceremonialia. Institutio autem diei dominice per ecclesiam

et consuetudine christiani obligat ad dominice diei observacione.
et in hoc ecclesia quod non tollit divinam legem. quod patet per tale
exemplum. deus enim mandavit decimas dari de animalibus nascentibus.
quod quidem preceptum obligat ad hoc quod homo det de decem
agnis unum. scilicet istum vel illum non tamen obligat aliquis eorum determinati.
Si autem homo unum eorum determinatum assignet et separet
pro decima tunc ille agnus ex tali assignacione humana est sanctifi-
catus tanquam decima deo. non tamen ex vi precepti quia ex solo pre-
cepto nullus agnus determinatus erat dandus in decima. et sic in
apposito. **Saul.** Exemplum tuum non applicat apposito
Nam deus certam diem sanctificavit. scilicet illam septimam in qua requie-
vit ab operibus suis. et ideo talis sanctificacio non potest amoveri ab
eodem die per humanam institucionem. In decimis autem non determinat
a deo que sit illa pars que in decima est assignanda sed hoc relin-
quit humane assignacioni. Et ideo prius accipit exemplum ad
sanctificacionem sabbati de sanctificacione primogenitorum in qua deus de-
terminavit quod primum agnus vulva esset sanctificatus et illud non
possit in aliud mutari et sic intelligi oportet in sabbato in quo
deus certam diem assignavit que nullo modo institucionem huma-
nam mutari debet. **Paulus.** Si bene consideras diem illam
quam deus sanctificavit fuit primum sabbatum in quo deus primo
cessavit ab operibus et illa non potest mutari seu amota fuisse et
alia vero sabbata sequenda non sic fuerunt a deo proprie sanctifica-
ta secundum seipsa. sed in signum potius sabbati a deo sanctificati. unde
cum dixisset exo. xxxj. Custodiunt filii israel sabbatum et subdit
pactum est sempiternum inter me et filios israel signumque perpetuum. sex
enim diebus dominus fecit celum et terram et in. vii. ab opere cessavit. Ex
quo patet quod sabbata que fuerunt post primum sabbatum non fuerunt sanctifi-
cata nisi in signum potius. quod quidem signum perficitur per hoc quod una certa
dies determinata post sex dies assignetur nisi in signum primi sabbati in
quo deus requievit. ad quod quidem signum satis sufficit dies dominica
assignata per ecclesiam ad vacandum deo post sex dies ad labores hu-
manos deputatos. unde primum sabbatum quod legitur in deuterio cele-
bratum fuit septimus dies a descensu mane. qui quidem descensus
non legitur fuisse in prima die ebdomade. **Saul.** Non
sufficit ad hoc signum dies dominica per tuam ecclesiam assignata. hoc enim
dies est. vii. a prima die in qua deus incepit operem creacionis non
autem septima. deus tamen septimam sanctificavit. Cuiusmodi diei sancti-
ficatio corrumpit omnia sabbata sequenda successive. omnis enim

sunt septime computando ab exordio mundi. Paulus.

Si bene consideras primum sabbatum quod legitur in deserto celebratum non fuit septima dies corruens primo sabbato quod fuit in mundi exordio put tu dicis sed fuit septima dies a descensu mane. qui quidem descensus non legitur incepisse in prima die ebdomade ut sic septima dies computata a prima die descensus mane concurrat cum die sabbati in primo exordio sanctificati. ymo probabiliter posset dici quod dies prima in qua mane descendit non fuit prima dies ebdomade quod dicitur una sabbatorum. Nam in primis vespertis illius diei descendit coturnix et saturati sunt carnibus ut legitur exo. xvi. Constat autem quod si illa vespera esset vespera secunda diei sabbati. non esset eis licitum occidere coturnices et parare eas. Ex quo patet quod dies immediate precedens descensui mane non fuit dies sabbati. et per consequens prima dies in qua mane descendit non fuit una sabbatorum. Ex quo patet quod primum sabbatum in deserto celebratum. non fuit corruens primo sabbato quod a deo fuit sanctificatum. Ex quibus sequitur quod in observacione precepti de sabbato sufficit observare septimum diem post sex dies laboris etiam si non corruant ad primum sabbatum mundi. Quod etiam patet in sabbato terre de quo leuit. xxv. Sabbatizet terra sabbatum domino sex annis seres agrum tuum et septimo autem anno sabbatum erit terre requiescentis domini. Idem de sabbato remissionis deuter. xv. In quibus manifestum est quod talia sabbata non corruunt primo sabbato mundi quod a deo fuit sanctificatum. Non enim deus in sex annis creavit mundum et in septimo requieuit. corruunt enim in ratione septenarii. scilicet in memoriam creacionis mundi habendam. In quo deus post sex dies operacionis quieuit in septimo. et sic per sex annos culture in septimo requiescit terre vel remissionis debitum et hoc sufficit observare ob memoriam creacionis mundi habendam sine hoc quod sabbata corruant primo sabbato sanctificato put tu estimas. Saulus. Secundum te sufficeret ad observanciam sabbati computare sex dies incipientes a quacunque feria siue esset prima siue secunda et huiusmodi et observare septimum diem tanquam sabbatum quod est absurdum quia sic vnum celebraret sabbatum in die lune. et alius in die martis.

Paulus. Si dixerit quod aliquis homo exiens in partibus valde remotis vel ex aliqua alia causa nesciret neque posset scire que dies esset dies in qua tota civitas celebraret diem sabbati teneret per sex dies laboris qualitercumque computatos celebrare

septimū diē ut sabbatū et sic deīninaē a doctoribz tuis put
Rabimoy. in libro sui deūtro. titulo de sabbato ponit. Sed
scientibz computacōz cōem totius plebis nō licet aliā sibi fa
cere seorsū s; obfuare sabbatū ab omnibz celebratum aliter
enī esset magna cōfusio et dissensio in celebraōe sabbatī.

Saul^o. Quare ergo fideles tui fecerūt sibi nouā cō
putacionē mapiendo computare sex dies opacōes a secūda
feria ut sic sabbatum celebrarent in diē dñica. cum tamen
tpe tui messie computabanē h; sex dies a diē dñica que di
cē pma sabbatoz ut ī multis locis patet tui euangelij. vñ
igīē pcessit talis nouitas in hac cōputacōe cum ipi scēbāt
computacōz ebdomade cōem totā plebis. et sic non licebat
eis facē aliā nouā s; fuare sabbatū ab oibz celebratū ex hac
enī nouitate sequit magna cōfusio et dissensio ut tu dicis in
huiōi Paul^o. Ratio at quare dies dñica successit
in obfuacōe sabbatī talis est. nā obfuacio sabbati nō solū
fuit in memoriā creacōis mūdi put exo. xx. dicē sed etiam
in memoriā eductōis de fuitute egipciaca put habet in deca
logo repente deūtro. xv. vbi sic dicit. Memento q; et ipse ser
uieris in egipto. et eduxerit inde te dñs deus tu^o ī manu forti
et brachio ex tento. Idcirco pcepit tibi ut obfuares diem
sabbatī. Sed constat q; in diebz messie nō erat faciēda me
morīa de eductōe egipti ppter reuerenciā maioris liberacōis
que p messīā erat faciēda. vnde Jere. xvi. Ecce dies veniūt
dicit dñs et non dicet ultra venit dñs qui educit filios isrl
de terra aquilonis tē. Que quidē pphēcia nō potest verificari
de tpe liberacōis a captiuitate babilonica put quidā erronee
putauerunt. nam in templo scdo celebrat agnus pascalis
in memoria liberacōis ab egipto ut patet ī libro talmudico
qui dicē pethaym vbi tractat de agno pascali. s; itelligēda
est necessario de tpe messie in quo isrl erat liberand^o a multo
maiori fuitute q; a fuitute egipciaca. intm q; iā redempcio
egipciaca non erat rememoranda. vnde quia sabbatū pmiū
s. antique legis in memoriā eductōis de egipto in pte erat
celebratū. que quidem memoria erat cassanda tpe messie ut
dictū est. Idcirco translatū fuit de diē illa. vii. ad sequentē
diē. Et hoc quēniē. Nam pma sabbatū est. vii. cōputādo
a pmo diez oīm. Sex autē dies opatui signit fm omīs pñs
seculū in quo nos oportet laborare. qd quidē seculū diuidit ī

sex etates huius mundi put Rabimoyfes Gerunden ponit
in phemio gen. Sabbatū uero significat septimā etatē que ē
seculū futurū i quo aīe beatorū in deo requiescunt quod docto-
res tui Talmudici vocant seculū. quod totū est sabbatū.
Octaua uero dies. s. dñica sīgt octauam etatē. s. resurgentiā.
que quidē resurrectio incepit a nro messia i vna sabbatorū
que ē dies dñica. Et iō pprie et rōnabilē celebrati sabbatū
tūe successit celebratiō dñice diei ex mstitucōe ecclesie et cō-
suetudine ppli xpiani. In hoc etiā celebratē mēoria creacōis
mundi. Nam in qualibet septimana vna tñ dies celebratē.
et sic memoria creacōis mudi i qua sex diebus deus fecit oīa
et in vii. quieuit maifeste prestat. Et itez quia dies dñica ē
viii. a pmo diez oīm τ i ipa resurrectio incepit ut dictū ē.
et sic in eodē resurrectio celebratē in qua est vltima et pfecta
requies. Saulus. Quicquid sit de ista successiōe vni-
sabbatū ad aliud. quid potes dicē in modo obfuaacōis in quo
dies dñica debuisset succedē sū te et tñ non sic fit. nam opa
que expsse phibent et phitebant in sabbato ut habet exo.
xvi. et in alijs locis tanqz licita nō veremini facē in die dñi-
cam quā succedē asseritis sabbato. Paulus. Opera q
phibent in lege fieri in sabbato ut decoctio ciboz et egressio
de loco et huiōi maifeste ptenent ad cerimonialia que i lege
noua nō obligant ut dictū est sup. Illud autē est morale in
obfuaacōe sabbati. s. cessare ab opibz seruilibz. Que quidē
opa seruilia pprie intelliguntē opa peccati. nam ut ostensū est
sup subiectio spūalis p quā hō subditē pctō maior est qz fuit
corpalis. vnde facē opa pcti in die dñica grauius est qz in die
pphana. dicuntē etiam opa seruilia opera quibz vnus homo ser-
uit alteri. Et hec sūt opa corpalia que si sūt talia ut impedi-
ant applicacōz hoīs ad diuina non sūt licita in lege noua qā
strariant obfuaacōi sabbati que pprie consistit i vacando deo.
opa autē corpalia que defuunt hoīm necessitatibz cōibz τ nō
strariant pōiete obfuaande ut decoctio ciboz et huiōi. nō in-
telliguntur prohibita nisi cerimonialiter. Et iō in lege no-
ua non obligant quia talium duratio non transit vltra se-
culum mosaice legis ut iam dictum est.

Capitulū. xv. In quo ostendit qd preceptum de circum-
cisōe copozali nō obligat fideles xpi sic iudei falsi estimāt.

si cessat cum alijs ceremonialibz veteris legis.

Saulus.

Circumcisio que fuit data abrahe et semini eius non subiaceret seculo mosaice legis in duracoe. Nam abrahe data fuit p magnu temp⁹ ante dacione legis mosaice gen⁹. xvij. vñ nec debz computari cū ceremonialibz mosaice legis in duracoe. si eius duracio manere debet durante fide abrahe cui data fuit in signū federis. que quidē fides abrahe adhuc durat hūc te. Et ideo manifestū est q fideles tui pcepti de arcūcisioe sūt transgressores. p̄sertim cū m̄gr tuus arcūcisus est et etiam apl's tuus post passiōez ipsi⁹ tui messie arcumcidit quedam suū disapl'm. Ex quo patet manifeste q arcumcisio durare nō debet etiam post tuā legē nouā.

Paulus. Vez est q arcumcisio data fuit abrahe et semini eius in signū federis nō in iustificacōz. non enī abraham p arcumcisioz iustificat⁹ est nec etiā parcumcisioez est deo confederat⁹. nam ante arcumcisioz fuit p fidē iustificatus ut habet gen⁹. xv. vbi dicit de eo. credidit abraham deo et reputatū est ei ad iusticiā. Et de eo sic iustificato legit ibidē. In illa die pepigit dñs cum eo. s. abrahā fedus tē Ex quo patet quod dictū est abrahe si. ciam iustificato et cōfederato cū deo data fuit arcumcisio in signū huiōi federis. et hoc est quod dicit gen⁹. xvij. Circumcidetis carnē p̄ncij vñ et erit signū federis int̄ me et vos. vñ non est incōueniens ut manēte fide abrahe signū cesset si cā subsit rōnabilis. non enī in signo p̄dicto iusticia abrahe et semis eius consistit s; in fide ipsius.

Saul⁹. Non video que ul' qualis esset rō qua signū p ipm deum abrahe datū cessare debeat manente re p̄ncipali cui⁹ signū ē. s. fides. Paul⁹. Eadē causa qua ceremonialia mosaice legis debuerūt cessare post aduentum messie ut dictum fuit sup p eandē debuit arcumcisio cessare. Nam pceptum de arcumcisione manifestū est nō esse morale. non enī de dictamine natalis rōnalis est q hō arcumcidat se in signū vere fidei. alias enī noe iustus et alij iusti seu sc̄i qui pcesserunt abraham fuissent rei quia non fecerūt arcumcisioz. vñ de hoc pceptū licet datū fuerit abrahe repetitū tamen fuit in lege mosaica int̄ cetera ceremonialia legis ut habet leuit⁹. xij. vbi hoc pceptū ponit int̄ quedā legalia que circa puez natū debebant fieri. vñ de idē est iudiciū de oibz illis quantū

ad eorū duraciōē. s. q̄ nō debet excedē duraciōē mosaice legis
sup̄dictam. x̄ps tamē custodiuit hoc p̄ceptum sicut. ⁊ cetera
quia nō venit solūē legē sed adimplē. Mathē. v. capitulo.
Sic et paul⁹ circumcidit Timotheū discipulū suū post
passiōē x̄pi ⁊ ante totalē diuulgaciōē euangelij. q̄a tempore
in medio ceremonialia legis potuerūt obsuari sine peccato
mortali. p̄sertim ubi imminēbat piculū de nō obsuando sic
in discipulo illo erat. eo q̄ esset fili⁹ indee que adhuc nō erat
informata de cessaciōe legalium sicut et mlti alij qui tunc erāt
ad fidem conuersi. paul⁹ tñ non circumcidit Titum qui ex
utroq; parente gentilis erat et iō non imminēbat scandalum
in eo de omisiōe circūcisionis. Et circa hoc aduertē debes q̄
sicut dictū est sup̄ q̄ bona p̄missa p̄ x̄pm sunt spūalia. Sic
circūcisio in lege x̄pi non cessauit ex toto sed loco circūcisio
nis corporalis que solū ceremonialis est nullā habens vtilitatez
spūalem n̄ inquantū p̄cedebat ex obediēcia dei successit cir
cumcisio spūalis que accomoda est et valde p̄utilis et i scrip
turis magis cōmendata. Saul⁹. Dic que sit ista
circūcisio spūalis que magis cōmendat̄ in scripta q̄ circūcisio
corporalis. Paul⁹. In scriptis sacris legunt̄ diuerse cir
cumcisioēs. quarū quedā sūt corporales quedā spūales. Corpora
liū enī vna est de qua agim⁹. s. circūcisio membri virilis de
qua gen. xviij. Mascul⁹ cuius p̄p̄ci caro circūcisa nō fuerit
delebit̄ aīa illa de p̄lo suo. Est etiā scda corporalis. s. circū
cisio labiorū p̄ quā hō impedit̄ a recta et apta locuciōe de qua
moyses dicebat exo. vi. quō audiet me pharao et fili iarcū
sus labijs. Est etiā tercia iarcumcisio ⁊ est spūalis p̄ quam
hō impedit̄ a suscepōe audit⁹ fidei seu discipline. Et ista
dict̄ iarcumcisio auris de qua Jere. vi. Cui loquar ⁊ conte
stabor ut audiat. ecce circūcise aures eorū et audire nō p̄nt.
Est etiā quarta circūcisio et est spūalis. et ista dict̄ circūci
sio cordis p̄ quam hō p̄ iniquas cogitaciōes cordis impedit̄
a dilectōe dei contra quā circūcisioz legē deuto. xxx. capi
tulo. Circumcidet dñs cor tuū ⁊ cor semis tui ut diligas do
minū ex toto corde. Constat autē q̄ ex istis circūcisioibz
spūales sūt deteriores. deter⁹ enī est q̄ homo nō suscipiat fidē
dei uel eius disciplinā seu q̄ retrahat̄ ab eius dilectōe q̄ q̄
habeat labia impedita a recta locuciōe uel membz virile in
circūcisū. vnde Jemias p̄beta increpans p̄lm isrl̄iticū cum

eis dicebat. Omnes gentes sūt inarcūāse et omnis domus
isrl' inarcūāsi corde. q̄i dicēt isrl' deterioris condicōis facit
est quantū ad inarcumasiōz q̄z gentiles. Nam gentiles sunt
inarcumāsi corpaliē. s. in membro virili sed dom' isrl' sunt
inarcumāsi spūaliē. s. in corde per quā impediunt a dīna di-
lectōe et custodiā mandatorū dei. Ex quibz habes q̄ in noua
lege licet cessauit arcumasiō corpalis que nō erat in aliquo
bona nō inquantū p̄ceptā successit. tū manet arcumasiō spū-
tialis que longe utilior est. s. arcumasiō cordis. Et nota. q̄
admissiō arcumasiōis corpalis que in tua gente remāsit
p' xpm admissa ē sic turpi ē p' doctrinā pharisaicā q̄ est val-
de ignominiosa et p̄ter mentē lre veteris testamenti. in q̄ p̄-
ap' arcumasiō put Raymund' in argumentū in sua pu-
gione large declarat quod hic causa breuitatis p̄termittat.

Capitulū. xvi. in quo ostendit quō intelligendū sit illud
verbum malachie vltimo. Memētote legis moyfi fui mei.
Saulus.

Quia rō tua ad excusandū a p̄cepto arcumasiōis cor-
poralis fiende ī noua lege. fundat p̄ncipaliē in hoc q̄
p̄cepta mosaice legis. s. ceremonialia et iudicialia nō
obligabant in lege noua sed hoc est manifeste falsū. Nā ma-
lachias qui fuit vltim' p̄phetaz veteris testamenti in vltio
capit' sue p̄phete vbi agit de aduentu messie dicens. Ecce
ego mitto angelū meū. Subdit vsus finē illi' capit'li. Me-
mētote legis moyfi fui mei quā mandauī ei ī ore ad om̄ez
isrl' p̄cepta ceremonialia et iudicialia. Ex quo patet q̄ p̄cep-
ta iudicialia remanebant adueniente messia. et p' sequens
ceremonialia. Idē enī est iudiciū de verisqz quantū ad hoc etiā
fm te. Paul'. Ad istam autētem rōdetur tibi q̄
aliud est dicē seruare seu custodite legem moyfi fui mei. Et
aliud est dicē. memētote legis moyfi fui mei. p̄mū enī dētm
importat custodiā p̄ceptorū legis ad quā requirit facē ea que
in lege p̄cipiunt et vitare ea q̄ in lege phibent. 2' nō dictū
importat memoriā legis habendam. ad quā nō requirit
p̄dicta obfauandā seu custodiā p̄ceptorū. s. sufficit h̄re memo-
riā de lege in mente ad eius spūalē intelligendā p̄cipiendā
Vnde in hoc loco p̄pheta ad spūalē intelligendā legis p' ei'
memoriā mutat non autē exhortat ad eius obfauandā

Si enī ppheta ad obſeruandā legalīū ppetuo exhortaret utiq;
dixiſſet. Seruate ſeu cuſtodite legē moyſi quod nō dixit. ſ;
mementote legiſ moyſi. in quo intelligit quod dictum eſt
Et nota q̄ hanc dñāz int̄ cuſtodīā p̄ceptoz ⁊ memoriā eoz
habere poſuit Rabin moyſes Gerunden in expoſicōe ſua ſup
pentateuchā ſup illud verbū exo. xx. Mementote ut diem
ſabbā ſctificetis. et illud verbū deutro. v. obſerua diē ſabbatī
dicens q̄ p̄mū verbū eſt p̄ceptū affirmatiuū et ſolū impo-
tat memoriā ſabbatī habendā. Et ſcōm membz ē p̄ceptum
negatiuū de abſtinendis ab omnibz a quibz abſtinendum ē
ī ſabbato. Et ſic p̄dicta auctas Malachie magis facit p̄tra-
te. inuicē enim in ea quod memoria iudicialiū legiſ ⁊ huiūſ
ſufficit poſt aduentū meſſie ſine eoz cuſtodīa. p̄ etiam aliter
reſponderi ad tuā obiectōz. Nam cū malachias licet fuiſſet
vlam⁹ ppheta veteriſ teſtamenti. fuit tñ in p̄mo tempe ſcōi
templi ī quo tempore uſq; ad xpm fluxerūt pl⁹ q̄. cccc. āni
In quibz obſeruanda erat lex moſaica. vñ et ſi dixiſſet ob-
ſeruate legē moyſi hec verba intelligerent implenda ī toto
illo tpe q̄d̄ringētoz ānoz quod temp⁹ reſtabat futuz uſq;
ad tempus meſſie et in illo tempe indubie lex moſaica erat
ſeruanda quantū ad oīa in eadē p̄tenta ſicut fuerat ante a
tempore dācōis ipſius legiſ.

Oſtinetio nona de ſcrutinio ſcriptaz arca ſacrum
miſteriū ſcte trinitatiſ et continet. xvij. capitula.
In primo capitulo oſtenditur q̄ vnitas dei eſt
credenda apud catholicos p̄ut teſtimonia ſcriptura-
rū teſtant. licet iudei aliter eſtimant de fidelibz.

In ſcōdo capitulo oſtenditur q̄ in diuinis ſm ſcrutiniū
ſcripturaz veteriſ teſtamenti credendū eſt eſſe aliquā plura-
litatem realiter diſtinctā ſimul cū vnitate eſſende.

In tercio capitulo oſtenditur q̄ auctes veteriſ teſtamenti
que pl̄alitatē diſtinctam in deo eſſe ſimul cū vnitate eſſende
teſtant. non ſunt exponende prout iudei falſe eſtimant ut
veritatem fidei catholice negare poſſint.

In capitulo quarto oſtendit q̄ ex auctibz ſacriſ vetiſ
teſtamenti non tñ pl̄alitas ſine alicui⁹ nūi dēmiacōe deo at-
tribuit ſ; etiā oñdiē in deo eſſe pl̄alitas ſub trino nūo.

In capitulo. v. oſtendit q̄ etiam a doctoribz antiquiſ

hebreorum hoc misterium traditur licet non ita expresse
seu perfecte sicut a nostris doctoribus.

In capitulo sexto ostenditur qd non repugnat natu-
rali rationi qd vna et eadem res sit trina et vna.

In capitulo. vii. ostendit qd generatio seu pñitas et filiatio
que in diuinis esse dicunt non sūt intelligenda sūm modū
infimarū creaturā sed sūm similitudinē supnarū. s. intellectualiū
a qbo ē similitudo accepta deficit a repñtatiōe pñcta diuinorū.

In capitulo. viii. ostendit qd pmo in hīs pcedendū est ut
p scrutiniū scripturā cognoscā an in diuinis sit generatio
Et deinde an hec veritas in sacra scripta repta possit p rōes
humanas impugnari. quod quidem scrutiniū cum magna
diligentia et deuotione agendum est.

In capitulo. ix. ostenditur qd in diuinis est filius gener⁹
et pater generans et hoc per auctoritatē psalmiste dicētis.
dñs dixit ad me filius meus es tu. ego hodie genui te non
obstantibus iudeorū cauillationibus.

In capitulo decimo ostendit qd in diuinis generacō cre-
denda est eterna ex auctē psalmiste dicētis de filio dei. erit no-
men eius in secula et ante solē ymmon nomē eius nō obstan-
tibus hebreorum cauillationibus.

In. xi. capitulo ostendit qd deus qui creauit seu formauit
vniuersa habet filiū. auctē puerbioz. xxx. capitulo. vbi di-
cit quod est nomē eius et quod nomen filij eius si nosti non
obstantibus cauillationibus hebreorū.

In capitulo. xii. ostendit qd spūs sanctus est alia per-
sona in diuinis pter psonam patris et filij ex auctē psalmi-
ste dicentis. verbo domini celi firmati sunt et c. Non obsta-
ntibus hebreorum cauillationibus.

In capitulo. xiii. ostendit qd in diuinis est tertia psona
s. spūs scūs auctē ysaie. xlviii. vbi dicit. Et nūc dñs mi-
sit me et spūs ei⁹ qbusdā hebreorū cauillacōibz nō obstantibz.

In capitulo. xiiii. exponit auctas ysaie supdicta extēse
ut ex illa sane intellecta intentū probe⁹ supdictū.

In capitulo. xv. ostendit per alias auctes qd spūs scūs
est deus contra hebreos qui spm sanctū in scripturis conten-
tum dicunt esse creaturā et specialit⁹ exponit ibi illud verbū
gen. pmo. Spiritus domini ferebat sup aquas.

In capitulo. xvi. ostendit qd per hoc qd dicit. in principio

creauit deus intelligendum est in sapientia in deo concepta
per quam deus mundum creauit.

In capitulo .xvii. ponunt quedā obiectōes in deo con-
tra veritatez generacōis quam fides catholica p̄fiteē esse in
diuinis. que quidē obiectōes solunt i cui⁹ fine declarā q̄ in
p̄nta tractatu vbi solū agē de scrutinio scripturaz nō est trac-
tandum de oīb⁹ difficultatib⁹ que ad hoc misteriu p̄tinent.

Capitulū p̄mū in quo ostendit q̄ vnitas dei credenda ē
apud catholicos p̄ut testimonia scripturaz testant licz iudei
aliē estimant de fidelib⁹. Saul⁹.

Quādo quid sentis circa innouacōz diuine legis
et quia sup̄ me nos ordinatū fuit q̄ p̄sequenē
de hijs que x̄ps tuus fuerat locutus contra
excelsū tractarem⁹. s. contra vnica tē dei pro
ut fuerat p̄phetatū de cornu puulo dauid. vii.
capitulo quod adaptaē x̄po tuo ut sup̄dictū
est distinctōe septima et ultimo capitulo. Idarco ouenit q̄
de hoc ad p̄ns discuaam⁹. Paul⁹. Dic michi vbi
muenisti q̄ m̄gr meus x̄ps contra deum excelsū fuit locut⁹
quod tū non credo q̄ rep̄ire possis. Saulus. Vmmo
ip̄m et discipulos suos p̄ suam doctrinā seductos maifeste
rep̄io loquentes contra deū excelsū. Et p̄mo sic. Constat enī
p̄ scrutinū scripturaz q̄ verus de⁹ qui celū et terram creauit et
p̄plm suū de egipto eduxit et legē in monte synay dedit quē
om̄s sancti p̄phete et p̄iarche coluerūt vnū esse nō multos
seu plures. vñ moyses hanc fidem volens p̄lo isrl̄itico fir-
miter docē cū esset in vltia etate vite sue deutro. vi. capitulo
ait audi isrl̄. dñs deus tu⁹ vn⁹ est hanc etiā veritatē testant
oīa sacra eloquia. in quib⁹ oīa diuina noīa tam substantia
q̄ adiectiua seu appellatiua semp sunt singlaris nūi ut cum
didit deus dñs oīpotens et hui⁹i. p̄p̄riū autē nomē dei. s. te-
tagramaton de quo exodi. iij. Hoc est nomen meū in eternū
non solū est singlaris nūi s; in tali forma positū est i hebreo
q̄ non possit multiplicari nec plurificari ut patet cuiusq̄
in illa lingua p̄rito. hoc etiā patet de verbis quib⁹ sacra sēp-
tura vut in diuinis ut cum de⁹ loquit tanq̄ in p̄ma p̄sone.
uel cū deo aliquis loquit tanq̄ scōe p̄sone. uel cū de deo quis
loquit tanq̄ de tercia p̄sone. In singulis p̄dictis semp tales

locuciones sūt p verba singularis nūi. Exemplū pmi ut cū
didit exo. xx. Ego sū dñs deus tu⁹ qui eduxi te de tra egypti.
et deutro. penultio. capitulo videte q ego sū et null⁹ ali⁹ pter
me. Exemplū scđi ut cum adam alloquēs deū gen. iij. dice-
bat. vocē tuā dñe audiui i paradiso. Exemplū tercij. In pñ-
cipio creauit deus celū et terram. In quib⁹ locucōib⁹ et ince-
teris oib⁹ nunq̃ in sacra scripta deus alicui loquens. ul' ipi
deo loquens aliquis. ul' de eo loquit̃ quis n̄ p verba singl'aris
nūi. Ex quo maifeste insinuat̃ vnitas seu singlaritas ipsi⁹
dei. hanc etiā veritatē non solū ex sacre scripture testimonijs.
s; ex rōe naturali pbi cognouerūt cū ex solo dictamē naēa-
lis rōis p̃mā causā que non n̄ deus est vnā esse asseruerūt
et simplicissimā. Ille ergo qui deū seu p̃mā causā tot⁹ entis
trinū esse fateē siue trinam indubie cont̃ excelsū loquit̃. Et
ideo tibi ut sup̃ dicebā q illud cornu puulū de quo loquit̃.
dan. vii. capitulo q loquit̃ verba cont̃ excelsū. vere et p̃rie i-
telligi debet de xp̃o tuo qui cont̃ vnitatē dei in scriptis apte
traditam. et p dictamē naēalis rōis inuentam exp̃sse locu-
tus est modo p̃dicto.

Paul⁹. Non te oportebat
laborare ad pbandū michi vnitatē dī. veritas enī catholice
fidei om̃s fideles xp̃i obligat ad credendū vnitatē dei. p̃m⁹
enī arācul⁹ fidei n̄re hoc testaē. diam⁹ enī i simbolo n̄ro. Cre-
do in vnū deum. vñ quicūq; vnitatē dei negass; tanq̃ hētic⁹
a consorcio fidelū esset eīdend⁹. Et iō de hoc nō oportz te me-
cum disputare. Saul⁹. Et si ore qñq; confiteamī dei
vnitatē cū hoc tñ dīctis q deus sit trin⁹ ita q asseritis tres
esse diuinas psonas distinctas qđ est maifeste cont̃ diuinam
vnitatē. Impossibile est enī aliquid esse vnū et trinū. Et iō
p̃fessio v̄ra de vnitate dei vana est cū sil' cum hoc trinitatem
in deo asseritis.

Capitulū 2⁹ In quo ostendit̃ q in diuinis s̃m scrutani-
um scriptaz veteris testamenti credendū est esse aliquā plā-
litatē distinctam realiter simul cum vnitate essēde.

Paul⁹.

Non est inconueniens q aliquid sit vnū s̃m aliquid
utputa s̃m essēciā. et tñ sit plures in psonis et hoc
oportet p̃fiteri de deo s̃m testimonia scriptaz. Si enī
diligent̃ circa hoc sacra eloquia scrutat⁹ fueris manifeste re-
peries q sic in deo vnitas est p̃fitenda. sic etiā attribuēda

est in diuinis pl'alitas quod manifeste patet sacra testimoia scrutanti. Saul². Indica m' rogo testimoia sacra in quib' hoc quod asseris repit' oppositū enī huius inuenio p' ut iā tibi dixi. Paul². Per illa quib' tu conatus es m' ostendē vnitatē dei p' ipa et posses intelligē pl'alitatem in deo esse s'fitendā. quod patet p'mo in noib' substantiuis q' de deo dicunt in quibus sacra scripta pl'alitatē deo attribuit ut manifeste patet de hoc noie heloym quod est nomē pl'ale illi² nois heloach. Constat enī cuicumq; linguam hebraicam scienti q' hoc nomē heloach significat singl'antē deum. sicut hoc nomē deus sigt in lingua nostra. Silr q' hoc nomē heloym sigt idem quod dñi in nra lingua. manifestū est aut q' sacra scripta loquendo de deo eū mltotidens vocat heloym ut cū dicit. In pñapio creauit de² celū et terram. ibi enim vbi nos habem² deus in hebraico habet heloym quod sigt dñi. Et sub isto noie heloym quod est pl'ale hui² nois heloach noiat' deus in toto ope sex diez ut in qzplimis locis sacre scripture. Ex quo patet q' p' noia substantiua significat de² in scriptura sub noie pl'ali. Idē inuenit in noib' appellatis ut est hoc nomen sanctū et hoc nomē viu² uel viuens. Que quidē noia de deo dicunt in scriptis sacris in pl'ali nūo. vñ Josue capitulo vltio ppheta loquēs de deo sic dicebat p'lo. Nō potestis fruire dño qm heloym scī est. non enī dixit heloym scūs sed heloym scī quod idē sonat sic apud nos dñi scī. Item Jerē. x. de deo dicit ipse est heloym viuū et rex sempitē² quod idem est ac si dicat dñi viuū. eo q' heloym ut dixi significat idē sicut dñi in lingua nra. Et licet in translacōe nra ista noia ponant in singlari. s. deus sanct² et deus viu². In hebraica tñ veritate ut nosti in pl'ali nūo ponunt ut dictū est. Ex quib' habes manifeste q' in sacra scripta deus noiat' sub noib' pl'alis nūi tam in substantiuis noib' qz appellatiuis.

Saul². Ex hijs que allegas nō habes itentū. Nam in qualibet aucte de hijs per te allegatis repies q' illa noia diuina tam substantia qm appellatiua regunt p' verba singl'aris nūi in qua manifeste euacuat' tua p'baqo. nā si intendo sacre scripture fuisset pl'alitatē deo attribue. sic noib' diuinis pl'alitatē significantib' iunxisset vba pl'alis nūi. p' ut agnitas locucōis requirit quod tñ nō fecit. nā cū dicit i pñapio creauit deus celū. licet li de² ponat in pl'ali ut dñs. tam hoc

verbū creauit singularis nūi est. Non enī dixit creauerūt s; creauit in quo denotat q; licet heloym significet idē q; dñ. tam nō est ibi plalitas ponenda nō enim dixit creauerūt s; creauit. Sīl; in illa aucte quam allegas de Josue dicente de deo heloym scī est. maifestū est q; hoc verbū est. est singularis nūi. Non enim dixit heloym scī sūt s; heloym scī est. et sic euas tua pbaao. Idē dicendū ē de illa aucte Jere. vbi dicit ipse heloym viui. nō enim dicit ipsi sūt heloym viui s; ipse est. In quo maifeste demonstrat q; non ē ibi plalitas s; sola vnitas per verbū singulare significata. Paulus. Si recte consideras hec euasio tua nō euacuat rōz meā s; eam fortificat. Nam fides nra catholica nō sic pfitet; plalitem in diuinis q; vnitatē essentialē excludat ut iam tibi dixerā s; cū vnitatem in essēcia plalitatez in psonis pfitet; quā vnitatē auctes p me allegate testant; que in noib; plalitem designāt. et in verbo vnitatē. et sic maifeste cū veritate fidei nre concordat. et hoc patet in pma aucte tot; sacre scripte quā tibi allegaui. s. in pncipio creauit deus tē. In hoc enim q; deū sub plali nūo. s. heloym denotauit ostendit; plalitas i diuinis. In hoc aut q; singulare apposuit cū subiunxit creauit maifeste ostendit; vnitas essēcie. pferam cū hoc verbum creauit includit verbū essentialē. s. est uel fuit creans. Et sic maifeste denotat; essentialis vnitas in plalitate qd oīno consonat veritati fidei nre. Saul. Antiqui nri sepe fuerunt impugnati ab hēticis sibi contēporaneis volentes vnitatē dei subuertē per istas noīacōes diuicias q; sub plali nūo qñq; i sacris scriptis repiunt; s; nri cōvincebāt eos ex singularitate intellecta in verbis que talib; noib; adiungebant. Vnde rōe ipsi; dicti. in pncipio creauit heloym celū et tē. vbi heloym ponit; quod sūt deū in plurali. Interrogauerūt hētica ut legūt i quadā glo. antiqua sup gen. a quodā doctore antiq; noīe Rabicamblay q; dñ creauerūt mūdū. Quib; respondit ego et vos qram; i lege. i pncipio creauerūt dñ. celū et tēram nō est scriptū. sed in pncipio creauit dñ tē. et sic tacuit hereticus hec ille. Ex q; patet q; ex singularitate isti; vbi creauit cōuict; fuit hēticus volens impugnare vnitatē dei p hoc q; noīat heloym. i. dñ. et isto modo inueniunt; q; plurima dicta in gestis doctoz nroz que causa breuitatis obmitto. Paul. Licet ex dictis mgtroz tuoz nō possis aliqd

contra me cōcludere ut sepe dictū est. tñ in hoc loco volo tibi ostendē q̄ ea q̄ dicunt hic p̄ duos doctōres aut m̄gros nō faciūt cōt̄ me s; p̄ci⁹ p̄ me. Ad quod attendē debes q̄ multū fuerūt heretici q̄ credebāt plures deos esse in mūdo distinctos s̄m natam uel essentia quod est oīno falsū etiam s̄m veros phos fide carentes. Et isti tales heretici volebant ex hoc nomine heloyim p̄ quod de⁹ frequentē noīat in scriptis errorem suū concludē. s. q̄ essent mlti dñi distincti s̄m essentia. vnde contra hūc errorem respondebant sufficientē m̄gri tui oīdentes q̄ cum talib; noīb; pl̄alis nūi dictis frequenter de deo cōiter semp̄ adiungebant verba singularis nūi manifeste ostendebat q̄ non erant multa dñi natā differentes quia si sic oporteret v̄ba pl̄alis nūi adiungē talib; noīb; in pl̄ali significandis. Si enī pl̄alitas essēcialis seu substantialis esset in dñis. Ita app̄te verba pl̄alis nūi de deo dicerent sicut et noīa pl̄alit̄r significandā sicut cā aliquis loquens de sorte et platone sit aliq̄ facientib; p̄ v̄ba pl̄alit̄r significandā loqui deb; dicēdo. hī hoīes sunt tales uel talia opant. quod tñ sacra scriptura maxie euitat de deo loquendo. Nā si noīat deū pl̄aliē in noīb; ad designandū aliquā esse in deo pl̄alit̄r. non tñ adiungit verba pl̄alia s; tñ verbū singularis nūi ad denotandum singularitatē seu unitatē dīne essēcie. Et iō si bñ attendis responsio m̄groz tuoz sic vere euacuat errorem hereticoz mltū tuomē deoz ponendū. sic v̄ fortificat uel pbat fidei catholice veritatē. que quidē fides verissima ut iā tibi dixerā. Non multitudinē seu pl̄alit̄r deoz ponit. absit. s; verā unitatē deī fatet. et tamen aliquā pl̄alitatem in diuinis ponit seu asserit conformitē ad allegatas auctes in quib; verba singularis nūi adiungunt noīb; pl̄alitatem significandis. Saul⁹.

Auctes p̄dicte quas p̄ te allegas nō conformant tñe fidei. fides enim tua ut sepe audiui a doctozib; et m̄gris tuis licet pl̄alit̄r deo attribuat. non tñ pfitet q̄ sint plures dñi s; tñ vnus deus. p̄ auctes aut̄ antedictas plures dñi dicunt. Cum enī dixit. i p̄ncipio creauit heloyim. idē est ac si dicet. In p̄ncipio creauit dñi ut dictum est p̄ te quod est manifeste cōt̄ fidē tuā s̄m quā negas q̄ sint plures dñi. Paul⁹.

Verū dicas in hoc q̄ s̄m veritatē catholicā non est concedendū q̄ i diuinis sint plures dñi et hoc cū verbo substantiuo pl̄alis nūi. sed bene concedit̄ pl̄alitas in diuinis cum verbo

singularis nūi ut cum dicit q̄ deus est trīn⁹. Nam p̄ singl^{as} ritatē verbi essēcialis vnitas essēcie saluā ē. ⁊ sic est in oīb⁹ auctōib⁹ p̄ me allegatis. in quib⁹ omnib⁹ verbū essēciale singularis nūi ponit^r ul' aliud verbū icludens verbū essēciale.

Capitulū tertium in quo ostendit^r q̄ auctōes veteris testamēti que pl'alitatem distinctā in deo esse simul cum vnitate essēcie testant^r non sunt exponendē ⁊ ut iudei false estimant ut veritatem fidei catholice negare possint.

Saulus.

Quomodo possunt ista a rōne naturali comprehendī uel quid magis rōi naturali contrariari possit q̄ q̄ vna et eadem res simplicissima vna tantū res sit et plures. Certe et si hoc scriptura sacra manifeste traderet pot⁹ esset exponenda q̄ credenda cum due veritates adinuicē contrariari nō possint. Paul⁹. Licet possem concedē tibi q̄ hoc mīserū. s. sancte trinitatis et vnitatis a rōe naturali hūmana comprehendī non possit cum hoc excedat naturalem hōis racōē. nullo tñ modo concedendū est q̄ predictū mīserū contrariat^r naturali rōi hūmane. licet enī vna ⁊ eadem res sūm idē nō possit esse vna et plures. bene autē cā nō sūm idē vna dicit^r et plures. vñ homo est quoddā vnū sūm suppositum. non tñ sūm ptes integrales seu essēciales. Et licet hoc exemplū diuinis ex toto nō competat vbi nlla est pars aliētoans. est tamē sufficiens ad excludendū racōē tuā in qua dīcis q̄ contrariat^r racōi natāli humane eandem rem esse vnā et plures. cum hoc etiā inueniē in ipis creatis. In hoc autem quod dīcis. Si scriptura sacra manifeste tradēt q̄ deus est vnus et q̄ est pl'alitas in deo q̄ hoc non esset credendū sed potius exponendū quero a te quōd hoc posses exponere sine hoc q̄ sacre sc̄ptē manifeste contradicas. Saulus. Hoc possem exponē p̄t antiqui nři exposuerūt quasdam auctōes que videbant^r asserē aliquā pluralitatē in diuinis p̄t habet^r in libro qui dicit^r caubedim ⁊ etiā in beresieb rabba ⁊ in alijs locis. vbi dicit^r q̄ oīs locus in quo dicit^r heloym. s. deus quā significat aliquā pl'alitatē intelligit^r ipse deus et dom⁹ iudicū sui. ⁊ sic exposuerunt illud quod dicit^r Osce p̄mo. Et domui iuda miserebor et saluabo eos in dño deo suo. In qua auctē quia non dicit^r ⁊ domui Iude miserebor ⁊ saluabo eos i me

apparet qd sit alius ille qui miseretur ⁊ alius ille qui saluat
Sicr cum dicit zacharie. ij. Ego veniens et habitabo in me-
dio tui ait dñs et applicabunt gentes multe ad dñm ⁊c In
qua aucte cum dicit. Ego veniens ⁊ habitabo in medio tui
debuissz dicere ⁊ applicabunt gentes multe ad me. sz quia dicit
ad dñm apparet qd alius sit ille deus veniens ad habitandū
in medio iherlm. et alius ille ad quē applicabunt gentes. et
sic videtur esse pluralitas in deo. Et sūt qz plurime auctes isto
modo loquentes in sacra scripta. Ad cui⁹ inconuenientiam
tollendam exposuerūt qd deus in silibz locis sacre scripture i-
telligit non solū deus sz ipse et dom⁹ iudicij sui et sic itelligit
qd illa pluralitas nō est attribuenda deo ad quē ptenent summa
vnitas ⁊ simplicitas sz ad domū iudicij sui qui sunt summi
angeli beati qui semp assistunt deo. et isto modo sequendo ve-
stigia antiquoz nostroz possum rñdere ad auctes p te allega-
tas ad ostendendū pluralitatem in deo. s. qd pluralitas in illis
auctibz intellecta. non est attribuenda ipi deo soli sed deo et
domui iudicij eius qui sūt plures ut dictū est. Paul⁹.

Si bene scrutaris scriptas nullo modo possis subterfuge
ab auctibz p me allegatis per illā exposicōz. Si enim cū dicit
In pñapio creauit heloym celū ⁊ terram pluralitatem intel-
lectam p illam dictōz heloym exponas p domū iudicij ipsi⁹
dei sequeret qd deus et dom⁹ iudicij eius mundū creauerunt.
⁊ sic non solus de⁹ esset creator mundi sz deus et dom⁹ iudi-
cij eius qd est hereticū etiā apud te. Et sicr si illud quod dicit
Jere. x. Ipse est heloym viui et rex sempiternus exponas de
deo et domo iudicij ei⁹ sequit qd dom⁹ iudicij ipsius dei esset
rex sempitern⁹ totius mundi quod etiā est contra fidem tuā
testante scripta deuto. iij. capitulo. Sato ergo hodie et cogi-
ta in corde tuo quia dñs ipse est de⁹ in celo sursum et in tra deor-
sum et nō sit ali⁹. vnde auctes p me allegate que pluralitatez
deo attribuunt non pñt intelligi nisi de deo tm̄. non autem
de domo iudicij ei⁹ seu angelis eius ut pñctū est. nisi forte p
domū iudicij dei intelligant psonę diuine que sunt ipse deus
sm veritatez fidei nr̄e. et sic de eis put sunt vnus deus pprie
verificat. In pñapio creauit de⁹ ⁊c. vñ si sic exponis. cessat
contendo int̄ me et te quantū ad hoc. Si aut p domū iudicij
aliquid extrinsecū deo intelligis tñc nullo modo possz saluari
auctes pñcta ut dictū est. Saulus. Scripta sacra

sepe loquitur de deo more humano et ideo quicquid attribuit deo ea
que proprie deo non competant. unde cum dicitur gen. xi. Descen-
dit autem dominus ut videret civitatem et turrem et gen. xviii.
Deus dicebat abrahe descendam nunc et videbo utrum clamorem
qui venit ad me impleverint ope an non. In quibus cum ma-
nifestum sit quod deo non spectat descensus sicut nec motus localis
oportet hoc intelligere secundum morem humanum. homines enim volentes
de aliquibus dubiis certificari condescendunt ad particularitates
rerum discutendas seu investigandas quod deo non competit
proprie sed similitudinarie tantum. unde in proposito licet deus solus mun-
dum creavit ponit tamen in creatione mundi hoc nomen helyon
quod significat pluralitatem in deo ut intelligatur quod deus creavit
mundum cum consilio domini iudicis eius sicut in humanis illa que
cum consilio magnorum fiunt creduntur sapientius seu prudenter
fieri. unde ex hac pluralitate non excluditur nisi illud quod dicitur ps.
lxxv. capitulo. Dominus sapientiam fundavit terram. stabilivit celos
prudenter sapientia illius eruperunt abissi et hoc est dicere quod crea-
tio mundi fuit facta cum maxima prudentia seu sapientia dei
sicut illud quod cum magno consilio et deliberatione fit dicitur esse
prudenter factum. Paulus. Licet verum est quod quicquid
scriptura sacra loquitur de deo more humano. hoc tamen semper fit ad
tollendos aliquos errores de deo. In quibus multa fuerunt seducti
non autem ad dandam occasionem extendendi errores circa deum.
unde quia circa prudentiam divinam erga gubernationem humani gene-
ris multi erraverunt antiquorum et etiam hodie errant aliqui esti-
mantes quod deus non habeat curam de regimine humani generis
secundum iustitiam put quidam dicebant ut habetur Job. xxxi. Super
cardines celi ambulat et nostra non considerat. Idcirco ad amoven-
dos huiusmodi errores scriptura loquitur de deo sicut de homine qui diligentem
solvit est ad inquirendam veritatem alicuius facti. et ideo dicit. De-
scendam et videbo et huiusmodi. Sicut ut ostendat quod deo displicent ho-
minum peccata. Et cum zelo iusticie procedit ad eorum punitionem attribui-
it deo iram vel furorem metaphorice dicendo. ignis succens
est in furore meo et sic de similibus. Sed ad hoc quod deus mundum
creasset sapienter et prudenter non expediebat dicere quod cum
consilio domini iudicis extrinsecus mundum creaverit hoc enim
proberet scandalum erroris in cordibus audientium qui ex hoc
estimarent deum indignum consilio. Satis enim sufficie-
bat dicere quod deus sapientiam fundavit terram prout legitur

in puerbis et non attribuit deo defectum indigencie filiariorum
quia ut ait phis in .iii. ethicorum. Consilium in magnis quasi
de nobis ipsis diffidentes quod de deo asserere esset maximum in
conueniens. et sic ratio tua non sufficit ad saluandam plurali-
tatem deo attributam in creacione mundi. Item ad aliam auctorem
allegatam Iere. x. nichil facit ratio tua nulla enim bona doctri-
na sequitur ex hoc quod dominus iudicet dei si sit aliquod extrinsecum
a deo dicat ipse est dominus. viui et rex sempiternus.

Capitulum quartum in quo ostenditur quod ex auctoribus sacris
veteris testamenti non tantum pluralitas sine alicuius modi determi-
nacione deo attribuitur sed etiam ostenditur in deo esse pluralitas sub
trino numero.

Saulus.

Ad huc in predictis non respondes ad illam auctorem deuterio .
vi. contentam. scilicet. audi israel dominus deus tuus unus est. In
qua auctore sola unitas dei ostenditur et docetur quod est
contra modum probationis tue superius dictum. Paulus.

Primo in hac eadem auctore trinitas cum unitate inuenitur. tria
enim nomina significanda deum cum unitate ipsius in hac auctore
continentur. Non enim dixit audi israel dominus deus tuus unus est.
Neque dixit audi israel deus unus est sed dixit audi israel dominus
deus tuus deus unus est. quolibet enim istorum trium modorum loquendi
poterat unitatem significare magis conformiter ad opinionem tuam.
Sed hoc non fecit. unde ter deum nominauit cum unitate et sic illa
auctas quam per te allegas magis facit per me. Saulus.

Replicatio istorum trium nominum deum significandi in predicta
auctore intelligenda est ad maiorem confirmationem sententie. Sepe enim
in scriptis sacris fit unitas et eiusdem repetitio ad maiorem firmi-
tatem sententie. et ideo in hoc loco sic intelligi debet replicatio dinorum
nominum cum unitate quam dicunt firmiter et firmum et firmissime tene-
re quod deus est unus. Paulus. Periculum ponendi plurali-
tatem in deo est apud te maximum sicut etiam apud nos asse-
rere multitudinem deorum nefandissimum est. Et ideo semper te nullo mo-
do debuisset scripta occasione dare ad attribuendam pluralitatem
in deo quod cum fecit ter nominando deum in unitate. Ad affir-
mandam autem sententiam unitatis suffecisset replicatio firmitatis
sententie sicut in alijs locis. et ex hoc non preberet occasionem credendi
trinitatem in unitate quod apud te nephas est. sed ad rei veri-
tatem auctas predicta ter nominando deum tria supposita diuina

demonstrat et includendo vnus est qui vnitatem diuine essencie ostendit. quod ad propositum meum facit non autem per te et in alijs sacre scripture locis similiter reperies. scilicet repetitio trina dei nominando deum ubi sola vna nominatio suffecisset et hoc ad inuendendum sancte trinitatis mysterium. Saulus. Declara michi illa loca sacre scripture ubi talis repetitio trina domini nominis reperitur ubi sola vna nominatio dei suffecisset. Paulus. Obmissis multis causa breuitatis que ad hoc faciunt tria tamen loca ostendo tibi in quibus solemniter hec repetitio trina domini nominis legitur ubi tamen vna suffecisset. primo numeri. vii. capitulo. ubi deus precepit sacerdotibus ut sub certa forma benedicerent populum inuocando nomen diuinum super eos. et dicitur in predicto capitulo in principio illius precepti. Sic benedicetis filiis israel. et in fine dicitur. Et inuocabunt. scilicet sacerdotes nomen meum super filios israel. Ego autem benedicam eos. Ex quo patet quod illa benedictio sacerdotalis sollemnis consistebat in inuocando nomen diuinum super populum. que quidem positio seu inuocatio nominis diuini pro ut in capitulo eodem declaratur precipiebatur fieri per trina repetitionem domini nominis sub hac forma. benedicat tibi dominus et custodiat te ostendat dominus faciem suam tibi et misereatur tui auertat dominus vultum suum a te et det tibi pacem. Inuocabunt nomen meum etc. Circa quod attende O Saule quod in ista benedictione solum suffecisset vna inuocatio diuini nominis ut dicendo benedicat tibi dominus et custodiat te ostendat faciem suam tibi et misereatur tui auertat vultum suum a te et det tibi pacem. Sic enim dicendo manifestum est quod omnes particule huius benedictionis referuntur ad dominum primo nominatum. et sic videtur quod secunda et tertia repetitio domini nominis erat superflua quod inconueniens est dicere in forma tam sollemnis benedictionis a deo ordinata. In omnibus enim nature que a deo ordinantur nichil superfluum inuenitur diligenter inuestiganti ratione rebus. multo magis in eis que a deo ordinantur immediate. unde trina repetitio in hoc loco referenda est ad trinitatem diuinam personarum quarum quilibet est deus et dominus. et sic forma predictae benedictionis perfecte ordinata ut nomen diuinum perfecte inuocaretur super filios israel per trina repetitionem ipsius nominis. Saulus.

Trina repetitio diuini nominis in benedictione sacerdotali contenta proprie referri posset ad pluralitatem benedictionum que ibi continentur. non enim ibi est vna benedictio sed plures. Dicitur enim ibi benedicat tibi dominus et custodiat et ostendat faciem

suam tibi et misereatur tui. unde quia plures benedictiones dabantur non est inconueniens quod pluries nomen domini repetere

Paulus. Si repetitio iterata nominis diuini in predicta benedictione stenta deberet referri ad particulam ipsius benedictionis pluralitatem tunc non sufficeret trina repetitio diuini nominis. plures enim sunt particule huius benedictionis quam tres ut patet in littera supra allegata sed quia non iuxta numerum particulam benedictionis supradicte facta est repetitio diuini nominis sed trina tantum concludendo in fine ponatur seu inuocatur nomen meum super filios israel. In quo ostenditur quod nomen diuinum per trinomiam repetitionem exprimitur. manifestum est quod trina repetitio non respiciat numerum particulam benedictionis cui nomen non adequatur sed potius respiciat pluralitatem trinomiam que est in diuinis cum unitate essentie quam significat unitas nominis. et hoc cum dicitur. Imponatur nomen meum. non enim dicitur nomina mea ut ostendat essentie unitatem. unum enim nomen unius rei competit. Saulus.

Licet predicta auctoritas non est efficax ad probandum intentionem tuam. tamen dic mihi si habes aliquam similem huic in qua ter diuinum nomen repetitur. ubi unum tantum suffecisset. Paulus.

Psalmus. vi. ubi de illa solempni visione agitur. Cum dicitur vidi dominum sedentem super solium excelsum etc. propheta referens quod cherubim stabant super illud cum certo numero alarum et humerorum. In quibus demonstratur illius visionis solempnitas. Et de illis seraphim qui summum gradum tenent inter agmina angelorum. testatur propheta quod clamabant alter ad alterum et dicebant. Sanctus Sanctus Sanctus dominus deus sabaoth etc. In qua auctoritate attendenda est illa trina repetitio huius nominis sanctus quod totum deum denotat. et nichil aliud magis proprie in hac trina repetitione potest intelligi quam trinus noster personarum in quo nulla est in equalitas sic inter significata unius nominis sanctus ad aliud. et tamen de omnibus tribus dicit dominus deus sabaoth ac si dicat. hi tres unum tantum sunt. nec est dicendum quod hec trina repetitio huius benedictionis sanctus sit ad maiorem firmitatem scilicet quia ut prius tibi dixi si nulla pluralitas esset in deo talis repetitio trina esset valde periculosa. Item psalmista in psalmo. Deus misereatur nostri ter inuocat nomen dei ad eundem effectum dicit enim benedicit nos deus deus noster benedicit nos deus. In quo loco manifeste suffecisset una inuocatio omni nominis repetitur tamen ter omnino nomen ad predictum misterium innuendum. sicut in alijs supradictis

Et sic habes tres auctores conformes ad hoc. quarum prima sumitur ex lege. Secunda vero ex prophetis. Tercia ex agiographis que sunt tres partes integrales totius veteris testamenti. Saul.

Ex predictis auctoribus non sumitur efficax argumentum. Nam si hec pluralitas trina in deo esset ponenda sic tu vis expressius debuisset hoc tradere scriptura sacra. cum hoc sit de principalibus fundamentis fidei eo quod agit de veritate dei in seipso. Paulus. Vix est quod hoc misterium est de principalioribus fidei fundamentis. Sed ut magni doctores tui dicunt illa que ad fundamenta fidei pertinent sunt occulte tradita in scripturis. nec erat licitum predicare ea. nec etiam docere nisi tamen uni vel duobus personis ad hoc put habere in libro Talmuth quod dicitur hagunga. in capitulo quod incipit. Cudorsin quod significat non predicabunt tamen. quod colligitur a Rabino moysi in suo deuterio. titulo de fundamentis legis capitulo. iiii. Rationem autem quare ista non expressse sed occulte fuerint tradita habebis deo dante in sequenti distinctione ubi de divinitate christi est agendum que etiam secrete et occulte fuit tradita in scriptis veteris testamenti. unde ibi habebis de utraque occultatione sufficientem rationem.

Capitulum quintum In quo ostenditur quod etiam a doctoribus antiquis hebreorum hoc misterium tradit licet non ita expresse seu perfecte sicut a nostris doctoribus. Saulus.

Quomodo potest esse quod de tali pluralitate si in sacris scripturis qualitercumque esset contenta quod nullus antiquorum nostrorum aliquid saltem de hoc scripserit. Paulus. Multi doctorum tuorum antiquorum de hac unitate scripserunt licet non ita perfecte et proprie sicut nostri qui hanc veritatem a magistro christo nostro didicerunt. Saulus. Allega michi aliquos eorum ut videam si concordant tecum. Paulus.

Multi fuerunt qui de hoc aliquid senserunt sed allegabo tibi aliquos eorum omittis ceteris causa brevitatis. Et primo mihi occurrit quod super illud psalmi. Deus deorum dominus locutus est et vocavit terram. In glo. que dicitur medea s. t. illim. s. glo. psalterij sic queritur. que est ratio qua psalmista nomen dei sancti et benedicti tribus vicibus commemorat dicens. Deus deorum dominus locutus est tamen. Ad quod respondeo ibi sic hoc est ut docet te quod cum istis tribus nominibus creavit deus seculum suum iuxta tres mudoth. id est proprietates quibus creatus est mundus. et iste sunt. Scientia sapientia et prudentia sic

dictū est in puerbijs rē. Dñs in sapiēcia fundauit terram
ornauit celos in prudēcia. In scia sua abissi eruperunt. Et
isto modo dicit exo. xx. capitū qm̄ ego sum dñs deus tuus
relator. Ecce tria noīa diuina iuxta tres midoch quibz crea-
tus est mundus. Silr filij Gad et filij ruben dicebant i libro
Josue. Deus deus dñs ipse sit vbi noīauerunt deū tribz vi-
abz hec in p̄dicta glo. Et idē habet in beresich rabba in glo.
magna sup gen. sup illud verbū. In principio creauit deus
celum ⁊ terram. Ex quibz habes q̄ doctores tui p̄ trīa iteras
dōnē diuini noīs que sepe fit in scriptis exponūt q̄ est itelli-
gēda i diuinis tñtas fm̄ tres midoch. i. p̄p̄tates quas deo
attribuūt. Saulus. Ex p̄dictis et silibz non habes
intentū tuum. tum quia midoch quod est nomē plale illius
noīs midda siḡficat mensurā i hebraico que non conuenit
trinitati personaz quā tu dīas esse in diuinis ut dese patz.
Tum quia sapia prudēcia et sciēcia que i deo ponunt fm̄
q̄s dicūt p̄dicti doctores itelligendā esse plalitatē in diuinis
nō sūt i vna res tñ realit̄ indistincta. tu aut̄ alit̄ asseris de
trinitate p̄sonaz dīmaz quas dīas esse realit̄ distinctas. Et
ideo ex p̄dictis auctbz non concludis quod intendis.

Paulus. Ad p̄mū quod obias cont̄ p̄bādōez meam
de ista dictōne midda seu midoch tibi sic r̄ndeo q̄ verū est q̄
hec dictio midda siḡficat mensuram et midoch que est ip̄a
pluralis siḡficat mensuras in plali. ⁊ hoc est qm̄ hec dictōes
dicunt̄ de rebus corp̄alibz. s; qm̄ de sp̄ualibz agitur trāssumit̄
hec dictio midda ad designandū modū p̄p̄iū rei seu ei⁹ pro-
p̄rietatē. Ratio aut̄ hui⁹ trāssumpcōis est quia sicut se ha-
bet mensura q̄ntitati in corp̄alibz inquantū mensura ad-
equat̄ rei mēsuratē. sic se habet p̄p̄ietas in sp̄ualibz inquan-
tum p̄p̄ietas adequat̄ rei cui⁹ est p̄p̄ietas. vñ cum in diui-
nis dicit̄ midda nullo modo itelligendū est q̄ siḡficat men-
suram q̄ntitatiā que in deo nullū habet locum. Sed itelli-
gendū est p̄ midda p̄p̄ietatē diuinā qua de⁹ mensurat̄. licet
enī deus sit immensus et īfinitus. tñ quedā p̄p̄e ita p̄uenit
deo quod nulli alteri ut patz in effectibz soli deo p̄ueniāt ut
est creacio. vnde talia dicunt̄ p̄p̄ia deo quia ip̄i quodāmodo
adequāt̄ ⁊ nulli alteri competūt. Et ista dicunt̄ midda seu
midoch dei in lingua tua. Nā ut nosti in talmudias scrip-
tariis cū de differēcia diuinorū ad humana agit̄ semp̄ vñt̄

hoc modo loquendi .s. nō est mīdda dēi . scī sunt mīdda car-
nis et sanguinis .s. hoīs . Ex quo patet q̄ p̄ hanc dictionē
mīdda intelligunt p̄prium modū seu p̄prietatē dīnam . Ad
scdām uō obiectōz tuam in qua dīcīs . q̄ antiqui tui in illis
tribus mīdoch seu p̄prietatibz quas deo adhibebant non in-
telligebant deo attribūē p̄prietates realit̄ distinctas . Nā sa-
piencia prudēcia et sciēcia ⁊ huiūdi non sūt in deo nisi vna
et eadem res tē ad hoc tibi rēdeo q̄ licet vēr est q̄ sapia pru-
dēcia et sciēcia et huiūdi cū de deo dicunt vñā et eandē rem
significant indistinctā realit̄ s; distinctam solū rōne . Ipsi tñ
doctores tui distinctōz realem int̄ illa esse putabant . Si enī
int̄ illa p̄dicta solam distinctōz rōis esse estimassent alia in-
terposuissent quibz deus creauit mundū .s. potēcia et volun-
tate . Non enī mund⁹ fuisset creatus nisi deus potuisset eum
creare et etiam voluisset creare eum . s; restrinxerūt se ad nu-
merū trinariū in deo ponendū quia trina iteracō dīni nomīs
eos coegit ad ponendā trinitatē distinctā realit̄ in deo . non
aut̄ in maiori nūo q̄ trinario . Et ecā hoc ē attendendū q̄ sic
int̄ p̄hos qui p̄ inquisicōz rōnis rez nāas seu veritates inue-
stigabant . multī antiqui fuerūt ante aristotilē opinantes ar-
ca p̄ncipia rez naturalīū quedā a veritate de via que tamē
in se aliquid veritatis continebant ut in p̄mo p̄hicoz . Sīlīr
et arca felicitatē humanā quidā antiquoz opinabant varia
et mīm⁹ vera oīa tamen quodāmodo erant p̄sonā veritati in-
quantū aliquid veritatis continebant ut in p̄mo ethicoz .
Sic p̄angit ī hīs que sūt fidei que obscure ī veteri testamēto
tradūē . arca que quidā de tuis expositozibz aliquid veritatis
sentiebāt . licet deficiebant a tota cognicōe veritatis . vnde in
p̄posito doctores tui inquantū ex trina iteracōe dīni nomīs
in sup̄dicto v̄bo psalmiste contenta aliquā trinitatē in deo
intelligebant aliquid sapiebant veritatis . licet inquantū tri-
nitatem distinctā sola rōe ponebant deficiebant a veritate .
fuerūt tñ aliqui de doctozibz tuis qui de hoc mīsterio trinitatis
p̄prie et exp̄ssius vidēt loquī . Saulus . Allega mī
rogo doctores illos quos dīcīs hoc asseruisse . Paulus .

In glo . magna sup̄ gen . que dīcīt berīfich rabba capītlo
xlii . sic habet Rabi eliezer dīat . Non est creat⁹ mundus nī
p̄ verbū uel cum v̄bo dēi scī et benedicti sic dīcīt in psalmo
verbo dñi celi firmati sūt . Et sequitur ibidē Rabi symeon

dicat. inspiravit ul' sufflauit deus spm scdm suu et creatus est
mundus sicut dicit in psalmo. Spu oris eius ois vntus eoz.
hec in p'dicta glo. In qua manifeste ponit distinctio realis
in creacoe mundi qui est deus. manifestu est eni q' verbu di-
stinguat realit' a pferente et sps ab inspirante. et tamen hi
tres vnu sunt. De quib' statim ppheta subdit. Congregans
sicut in vtr' aquas maris loquendo in singulari. Sunt etia
multa alia in dictis eoz que hoc mysteriu innunt que causa
breuitatis sut omittenda.

Capitulū. vi. In quo ostenditur q' non repugnat nas-
turali radoni q' vna et eadem res sit trina et vna.

Saul

Oxi tibi sup' q' nullo modo ro naturalis tolerat q' vna
et eade res sit tres realit' distincte. ad quod m de-
disti tale rñsum. s. q' hoc esset verum si vna et eadem
res fm idē esset vna et trina quod tñ in pposito asseris non
sic esse. Dicis eni q' deus non fm idē est etern' et vnus. Nā
dicis q' est vn' fm essentia. et trin' fm psonas seu supposita.
quequidē responsio modicu valet in hoc loco. Nam nō cre-
do q' m negabis q' in diuinis totū est idē. alias oporteret te
concedē q' est ibi aliquid diuersū quod esset manifeste contra
diuinam simplicitatē et vnitatē. Si igit' totū est idē in di-
uinis necesse est te concedē q' deus est trin' et vn' fm idē qd
est manifeste contra rōem naturalē ut etiam tu concedis.

Paul'. Ex quo ego ostendi tibi auctes sacras testā-
tes in deo esse pl'alitatē et vnitatem. non est m necessarium
ad rōnacōes tuas rñdē. hic eni agim' de scrutinio scripturaz
in quib' multa tradunt que p' rationez humanā attingi nō
pnt. nihilomin' tamē rñdebo tibi ad hoc quod modo obias.
ne forte in supbiam incidas si non inuenisses rñsu. Circa qd
debes attendē q' put veritas nre fidei tradit i pl'alitate que
in diuinis credit'. est deus p' generans. et deus fili' genitus
Sicr pater et fili' sunt vnu in spirare sps. et spiritus scus
est spirat'. Et quia impossibile est oino q' aliqua res gener
seipsam. et q' aliqua res spiret seipam ideo oportet distinctōez
esse realē inter patrē generantē et filium genitū et mē spirā-
tem et spiratū. Ideo in hoc quod psupponis q' in dñis totū
est idē. addendū est hoc. s. n obuiet relacōis oppositio ut ob-
uiat in pposito eo q' necesse est concedē q' p' non est filius in

omnis nec pater et filius est spiritus sanctus. Et ideo cum assumis in
ratione tua quod in omnis totum est idem. Respondet tibi quod hoc est verum
modo supradicto. et sic nullum inconueniens est concedere quod deus
est trinus secundum personas aduicem relatas. unus autem secundum essen-
tiam. et hoc non est contra rationem naturalem quia non secundum idem
unitas et pluralitas de deo dicuntur. unus enim dicitur deus secundum
essentiam quod est aliquid. trinus uero secundum relationes que est ad
aliquid.

Capitulum septimum in quo ostenditur quod generatio seu paternitas
et filioque in omnis esse dicuntur non sunt intelligenda secundum
modum inferiorum creaturarum sed secundum similitudinem superiorum intellectu-
alium a quibus etiam similitudo accepta deficiat a representatione perfecta
omnium.

Saulus.

In hac responsione tua conaris tollere unum incon-
ueniens per aliquid inconueniens. Nam ut inconueni-
entiam pluralitatis ab ipso deo amoueas attribuis ei
generacionem quod non minus inconueniens est quam pluralitas sed ad-
huc maius quod sic patet. Nam generacio nichil aliud est prope
loquendo nisi mutacio de non esse ad esse cui contraria est corruptio.
mutacionis autem subiectum est materia. Insaniter igitur est asserere
in deo esse generacionem que mutacionem importat et etiam materiam
presupponit quam pluralitatem. que etiam licet inconueniens sit deo at-
tribui propter eius summam unitatem. non autem tot inconueniencias
implicat sic generacio. Paulus. Cum deus sit super omnia
ea que de deo dicuntur. non sunt intelligenda secundum modum
inferiorum creaturarum que sunt corpora. sed secundum similitudinem superiorum crea-
turarum que sunt intellectuales substantie. In quibus etiam similitu-
do accepta deficiat a representatione perfecta omnium. unde ysaie. xl. ca-
pitulo. Cui ergo simile fecistis deum terram. Non est ergo accipien-
da processio ac generacio in omnis secundum quod est in corporalibus uel per
motum localem uel per actionem alicuius cause in exteriorum effectum ut
calor a calefaciente in calefactum sed secundum emanacionem intelligibilem
utpote ubi intelligibilis a dicente. quod quidem uerbum manet in
ipso. Et sic fides catholica ponit processionem seu generacionem
in diuinis. non autem secundum processionem seu generacionem corporalem que
nullo modo deo competit.

Capitulum octauum In quo primo ostenditur quod primo in hijs
precedentibus est ut per scrutinium scripturarum cognoscamus an in omnis
sit generacio. et deinde an hec ueritas in sacra scriptura repta

possit p rōes impugnari humanas quod quidē scrutiniū cū magna diligēcia et deuocione agendum est.

Paulus.

Et attende O Saule q̄ sicut tibi dixerā hic agim⁹ de scrutiniō scripturaz circa ea que ī eisde tradunt que de deo credenda sūt ul' ab eo remouēda. vñ pmo circa hoc insistendū est ut. s. cognoscam⁹ an p vez et p sanū intellectū sacraz scripturaz in dñis sit pñitas et filiatio. Et psequēte pcedem⁹ ad rōes quib⁹ veritas repta sacris scripturis videt⁹ impugnari. Et iste ordo tenēd⁹ est int me ⁊ te ī hoc tractatu et specialitē in hoc misterio. Saulus. Placet mī q̄ iste ordo teneat⁹. Et sic oportet q̄ pmo oñdas michi. vñ habes ex scriptis sacris q̄ in dñis sit pñitas et filiatio qđ non credo posse in eisde ostendi. Et deinde pcedem⁹ ad rōes quas indubitanē credo hanc tuā assertionē impugnare. Paulus.

Ad inquirendū hoc misteriū p testimoia scripturaz oportet sacras auētes que de hoc loquunt⁹ cum magna diligēcia et deuocione scrutari ppe duo. p̄mū quia talia misteria in scripturis sacris nō sup̄ficienter tradunt⁹ s; in eisde quasi absconditū thesauri latent. vñ de talib⁹ pñ. ij. legiē. Si quesieris eā tanq̄ pecuniā et quasi thesauros effoderis eā tunc intelliges ⁊c. 2⁹ quia hoc misteriū summū gradū tenet inter alia que ī scriptis sacris de deo loquentib⁹ tradunt⁹. Agit enī hic de deo non p respectū ad creatas seu suos effect⁹ ab extra s; de p̄p̄tatiōe dñis in se cōsideratis seu relatis ad iuē. Et iō si in hoc contigerit aliquis error. quod absit in scrutiniō piclo sior ess; q̄ in alijs. cū hoc pñcipalitē dirigat ad cognicōz dei et xp̄i sui. In qua cognicōe vita eterna consistit ut in plogo seu exordio hui⁹ tractat⁹ tactū fuit. Saulus. Concedo tibi q̄ in hoc scrutiniō de quo agim⁹ pcedendū sit eo modo quo tu dicis. vñ allega auētes quas habes ut attente et diligenter scrutemur eas.

Capitulū nonū In quō oñdiē q̄ in diuinis est filius genit⁹ et pater genans. et hoc p auētes psalmiste dicētis. dñs dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te nō obstantib⁹ iudaicis cauillationib⁹. Paulus.

Occurrit mī pmo auētas psalmiste in. ij. psalmo psalterij in quo loquit⁹ de deo ⁊ xp̄o suo cum dicit astiterūt reges t̄re aduers⁹ dñm ⁊ aduersus xp̄m eius. Infra

in persona xpi supradicti dicit. dñs dixit ad me filius meus.
es tu ego hodie genui te. que verba si diligentē scrutantē non
pnt verificari nisi de filio dei quē nātalit̄ et eternalit̄ genuit.
Et sic hui⁹ auct̄is testimonio concedendū est q̄ in diuinis est
fili⁹ et p̄ oñs pater. Sicut et genans et genit⁹. que tñ intelli-
gēda sūt sine aliquo p̄iudicio deitatis. Saul⁹. Quod
etiā asseris p̄dictā auct̄em nō posse verificari nisi de filio dei
quē eternalit̄ de⁹ genuit est manifeste falsū. Nam hec auct̄as
s̄m quosdā plane exponit de dauid qui fuit filius dī ut habet
ij. Re. xvij. Aduersus quē reges et p̄ncipes philisteorū fre-
muerūt et insurrexerūt ut habet. ij. Re. In multis locis de
quo. s. dauid verificari possz fuisse filiū dei inquantū iustus et
sc̄tus. Non enī solū angeli dicunt filiū dei ut Job p̄mo s; ec̄
iusti et notabiles viri. Juxta id̄ psalmiste filij excelsi om̄es
vos. et etiā oīs isrl̄ cōiter vocat̄ fili⁹ dei. legiē enī exodi capi-
tlo. deū dixisse de isrl̄ pharaoni. Mitte filiū meū ut fuit
at m̄. Scdm̄ alios nō exponit de messia venēo qui pur⁹ hō
fore credit̄ s̄m nos. qui tñ fili⁹ dei posset dici modo supradicto
sine hoc q̄ de ip̄o neq; de dauid verificet̄ genari eternalit̄ seu
nātalit̄ a deo. Paul⁹. Expositores tui qui p̄dictam
auct̄em de aliquo puro hoīe exposuerūt nō diligentē scrutatī
sūt verba in p̄dicta auct̄e stenta s; sup̄ficialit̄ tñ. Pro cui⁹
declaracōe attendē debes q̄ in scripturis sacris aliqui dicunt
filiū eorū a quib; non sūt geniti nātalit̄ ut p̄phetarū filij. iij.
Re. xxx. capitlo. Quidā etiā dicunt genari ab aliquo cui⁹
non sūt filij sic dicit̄ Job xxxvij. quis genuit stillā roris et
etiā apud om̄s cōiter loquentes ip̄i vermes uel pili dicunt
ab aīalib; genari quorū tñ nec sunt neq; dicunt eorū filij. vñ
illi tñ filij sūt et geniti dicunt illi⁹. de cui⁹ s̄ba s̄m silitudinē
filiacōis p̄ducti sūt. ut cum gen. v. de Seth et de alijs succedē
tib; dicit̄ q̄ genuerunt filios et filias. Et id̄ in scriptis ubi
filiacō cū generacōe coniungit̄ semp̄ talis filiacō intelligit̄ na-
turalis que tñ illa est que p̄cedit de s̄ba p̄ris. Quā p̄p̄ an-
geli licet a deo p̄cedāt p̄ creacōz. et ei p̄ ceteris creatis assilān-
tur. p̄ hoc q̄ sūt substantiē intellectuāles. et q̄plima alia bo-
na dīna p̄cipant. in tñ q̄ dicunt filij dei. non tñ dicuntur
geniti a deo eo q̄ nō p̄cedūt ex s̄ba dei sic filij qui p̄ generacōz
a p̄re p̄cedūt. Idē dicendū est de iustis et sanctis in cōi. vñ si
scrutat⁹ fueris totā sacram scriptam nunq; repies q̄ de aliq

angelo nec sancto quocūq; dicat q̄ sit filius dei ⁊ ab ip̄o deo
genitus. ⁊ tñ in p̄dicta auēte legiē filius me⁹ es tu ego hodie
genui te. Ex quo patet q̄ ex p̄dicta auēte habem⁹ manifeste
intentū. s. q̄ ille de quo psalmista ibidē loquit̄ est fili⁹ dei ab
ip̄o deo genitus quod necessariū est intelligē de generatione
natāli ut dictū est. Et sic necesse ē cōcedē q̄ i diuinis est p̄
generans filiū. et filius genit⁹ a p̄re. que quidē genit̄ a deo i deo
nō posset poni nisi eterna. nichil enī est in deo quod non sit
eternū. **Saul⁹.** Oppositū in sacris eloquijs reperies
eorū que tu dicis. Nam de p̄lo isrl̄itico legiē q̄ est filius dei
nō solū in singulari ut in auēte p̄ te allegata exodi. iij. di-
mitte filiū meū ut seruiat michi sed etiā i pl̄ali ut deutro.
xij. filij estis dñi dei nr̄i. De illo etiā p̄lo legiē q̄ est genit⁹
a deo ut cum dicat deutro. xxxij. capitulo. Deum qui te ge-
nuit dereliquisti. Ex quibus ⁊ filibus manifeste habē q̄ etiā
de puris creatis scriptura consuevit dicē q̄ sūt filij dei. i. ab
ip̄o deo geniti quod manifeste contradicat tue assertiōi.

Paul⁹. Adhuc deficiis in scrutinio veri ⁊ p̄p̄rii sensus
p̄dictorū verborū. Circa quod attēdē debes q̄ licz in sacra scrip-
tura pluries reperit̄ q̄ deus vocat aliquos in pl̄ali filios ut
cum dicat de angelis q̄ sūt filij dei ut in psalmo. afferte dño
filij dei et in alijs locis. Silr et de p̄lo suo cultui deputato in
cōi dicat filius me⁹ est isrl̄. vel filij dei estis et hui⁹i. Nusq̄
tamē repies in scriptis in singulari q̄ aliquis vocet̄ fili⁹ dei
nisi in hoc loco et in alijs sibi cōr̄ndentib⁹ in quibus de filia
ciōe da coeterni patri agit̄. Ratiō aut̄ hui⁹ dñe est. quia vo-
cando aliquā purā creatam in singulari dei filiū posset con-
tingere error ne forte quis existimet talē p̄sonam esse filium
dei s̄m genit̄ciōz que est de s̄ba p̄ris quod non ouenit n̄ soli
dei filio patri coeterno. vnde de nullo sanctorū p̄riarcharū ul̄
p̄phetarū in eorū vita uel etiam post mortē legiē q̄ sit seu fue-
rit filius dei. De moysē enī qui tante excellēcie fuit ut dice-
retur de eo post mortē non surrexit ultra p̄pheta i isrl̄ sicut
moyses deutro. ultimo. Cum tñ deus ip̄si⁹ moysi excellēciā
narrasset nūi. xij. de eo dicat seruus meus moyses in domo
mea fidelissim⁹ est. Et sic de dauid ut in pluribus locis sacre
scripture et de alijs sanctis qui serui dei ab ip̄so deo dicuntur
qñq; in singulari qñq; in pl̄ali. Nunq̄ tam aliquis eorum
in singulari fili⁹ dei noīatur. Idem etiā de angelis ut dictū

est. In hoc aut loco psalmi supradicti in singulari dicitur filius meus es tu. Et sup hoc etiam addit. hodie genui te. In quo exprimitur modus filiationis qui est per veram generacionem. Et ideo auctores tue que in plurali vocant israel genitum a deo vel filios dei nichil contra intentum meum faciunt. Saul. Contente repio illud scodi. Re. vii. Vbi legitur ego ero illi in patre et ipse erit mihi in filium quod contra ad litteram intelligitur de Saloe. Et sic habetur manifeste quod de aliqua pura creatura in singulari verificetur secundum testimonium scripturarum quod sit filius dei quod est manifeste contra te. Paul. Vix est quod ista auctas per te allegata intelligitur ad litteram de Salomone et ideo non dicit ipse erit meus filius et ego eius pater sed dicit erit mihi in filium et ego ei in patre. quod manifeste denotat filiationem adoptionis. Adoptio enim est acceptio extranee persone in filium quod non conuenit filiationi naturali in qua filius est de substantia patris. unde tua auctas bene intellecta potius facit per me. Saul. De dauid legitur in psalmo. Ipse vocabit me pater meus es tu. Ex quo sequitur quod de dauid dicatur quod sit filius dei in singulari. ex quo deus in singulari dicitur eius pater. Paulus.

Auctas illa licet de dauid figurative possit exponi proprie tamen et verius intelligitur de christo a dauid descendente qui est verus filius dei secundum eternam generacionem. unde de ipso dicitur in eodem psalmo. trochaeus eius sicut sol in conspectu meo et sicut luna perfecta. que non possunt vere de dauid intelligi sed intelliguntur vere de christo de quo legitur verbum supradictum. scilicet dominus dixit ad me filius meus es tu. unde idem est iudicium de utroque. Saul. Hec generacio quam tu conaris in dominis ponere oportet quod sit eterna. non autem temporalis et hoc etiam super asseruisti. Generacio autem contenta in predicta aucte demonstrat esse temporalem. dicit enim ego hodie genui te. Cum igitur hodie genui significat preteritum tempus. hodie significat presens tempus. oportet igitur quod generacio illa de qua loquitur psalmista intelligatur fuisse preterita si referatur ad significationem verbi. vel presens si referatur ad significationem aduerbii et utrumque est temporale ut est manifestum et per consequens ex predicta aucte non habes intentum tuum. Paul. Considerare debes quod cum de dominis agimus non possumus loqui ita proprie sicut in seipis existunt. sed oportet nos loqui more humano prout doctores tui in multis locis hoc dicunt. unde in proposito quia cognicio nostra subiacet temporis. Ideo cum de deo loquimur oportet nos

loqui cum verbis et aduerbijs cum tpe significantibz inueniendz
tamen quantum est possibile q diuina non subiacent tempori
s; sūt supra tempus quod etiā psalmista i hoc loco notabilē
insinuat. posuit enī verbū preteriti tps. et hoc cum dicit ge-
nui. ad denotandū q generatio filij in diuinis intelligenda est
esse pfecta. hoc enī verbū genui est pteriti pfecti temporis sed
ut i sinuaret q generatio illa pfecta non transit in pteritū
ideo apposuit aduerbiū pntis tps. In eternitate enī nichil
transit in pteritū nec expectat futurū sed totū est ut presens
Ideo ad designandū generationē eternam quantum fragilitas
nre cognicōis et locutionis pmitit quoniam fuit hic appo-
situm aduerbiū pntis tps verbo pteriti pfecti. Et sic si
bene consideras quod tu obias i hoc loco. magis facit p me.

Capitulū decimū In quo ostendit q generatio in diuinis
credenda est etna ex aucte psalmiste dicentis de filio dei. Erit
nomen eius in secula et ante solem ymō nomen ei⁹ non ob-
stantibus hebreorum cauilla donibus.

Saulus.

Ad designandā eternitatem generacōis seu filiacois
quā tu conaris ponere in diuinis ppi⁹ insinuetur
per aliquas dictiones designantes q hec generatio est
ante tempus seu supra tempus quā per verba uel aduerbia
cum tempore significanda. vñ responsio tua supradicta in
hoc loco manifeste non sufficit. Paulus. Est alia
auctas psalmiste in qua filiatio in diuinis ostendit esse ante
omne tempus sicut tu petis. vnde in psalmo qui incipit de⁹
iudiciū tuum regi da ubi manifeste agit de filio dei de eodem
filio dicit. Sit nomen ei⁹ benedictū in secula et ante solē per-
manet nomē eius. Ex quo patet q filius dei fuit ante temp⁹
luminaria enī celestia quorū pceptū est sol facta fuerūt in
signa tempoz diez et annoz ut habet gen pmo. Et id ad de-
signandū q generatio filij dei est supra tempoz cōmensuracōz
ppie dixit psalmista ante solem est nomē eius. q. d. absqz
tempoz cōmensuratione. Saulus. Ad hoc q auctas
quam nunc allegas aliquid faciat pro te oportet te p⁹ pro-
bare q psalm⁹ iste intelligat de filio dei in diuinis cui⁹ oppo-
situm est manifestū. Exponit enim cōiter iste psalm⁹ apud
expositores nros de Salomone qui fuit in toto israhel pmo

rex et filius regis simul. Saul enī qui pmo regnavit in isrl
licet fuerit rex non tamen fuit filius regis. Silr nec dauid.
aliq̄ vero reges qui post Salomonē fuerūt nunq̄ regnaverūt
in toto pplō israhel ut patet ex cursu libri Regū. Et iō cum
in pmo versu hui⁹ psalmi dicē. De⁹ iudiciū tuum regi da.
et iusticiam tuam filio regis. hoc pprie de Salomone habz in
telligi rōne predicta. Confirmat etiam hec expositio ex duo
bus. pmo quia de Salomone legē. iij. Re. iij. capitulo. q̄
deo dicenti sibi. Postula quid vis ut dem tibi Salomon re
spondit. dabis ergo suo tuo cor doctile ut possit iudicare po
pulu tuum tē. quod p̄videns dauid in spū fecit hunc psal
mū pro Salomone filio suo in quo p̄betice pro eo erat illud
quod deus datur⁹ erat sibi. s. iusticiam ⁊ iudiciū adiudican
dum pplm. Et iō in scdo versu dicē. Iudicabit pplm tuū
in iusticia et paupes tuos i iudicio. quod pprie correspondet
supdictis. Scdo quia i titulo hui⁹ psalmi nichil p̄ponē nisi
hec dictio Salomon uel p Salomone. put in translatōe tui
Jeronimi ponē quod manifeste demonstrat istū psalmū cō
positū fuisse p Salomōe. Et tituli psalmoz cōiter designāt
materiā de qua p̄ncipalit̄ tractat i ipis psalmis ut patet
discurrenti titulos psalmoz ⁊ materias de quibus tractāt.

Paul⁹. Expositores tui qui hunc psalmū de Salomo
ne exponūt manifeste deviant a veritate lre. sicut in q̄zpluri
mis alijs locis sacre scripture facē consueverūt. p̄sertim ubi
aliq̄ testimoniū catholice veritatis insurgit sicut i hoc psal
mo. falsitas aut̄ expositōis tuoz in hoc loco satis patz. tū
quia in multis passib⁹ hui⁹ psalmi testatur lra q̄ ille rex ⁊
filius regis de quo agē et bona que ad ipm p̄tinent sūt ante
quodlibet tempus quod solū p̄tinet ad eterna seu p̄petua. di
ctur enī ibi p̄manebit cum sole ⁊ ante lunam in generacōe
et generacōz. Constat autem ut dictum est q̄ talia sūt supra
tempus ul̄ ante temp⁹. Silr de bonis que p ipm regē et filiū
regis debebant oriri. dicē oriet̄ in diebus eius iusticia et ha
bundācia pacis donec auferat̄ luna quod significat p̄petuitatē
duracōis pacis saltem ap̄te post p ipm filium regis orunde
Constat aut̄ q̄ nichil istoz competit Salomoni cui⁹ perma
uentia uel habundācia pacis nullo modo fuit ante lunam
nec post eius ortum fuit p̄petua s̄ statim post mortē suā pax
in regno suo cessavit ut habetur. iij. Re. cum ex ipsius filij

regis dñio de quo mlt'a dicit que nullo modo salomonē con-
petunt ut cum dicit. adorabūt eum omnes reges omnes gen-
tes seruiēt ei quod nullo modo competit Salomoni qui non
fuit monarcha ut patet in eius historia. Ad hoc autē quod
intelligas de titulo huius psalmi considerare debes qd hoc no-
men Salomon interpretat pacificus. et p hoc nomen sepe in
scripturis intelligit etiam ad lram ipse deus qui pprie est rex
pax. vñ doctores tui expsse dicunt qd vbiqz dicit Salo-
mon in cantico canticorū semp intelligendū est summ⁹ rex pa-
cis qui est ipse de⁹. Et iō put Rabinoy. dicit in suo deuto.
sicut ille qui delet nomē dei tetragramaton in quocūqz loco
sacre scripture contentū est reus pene ppter reuerenciā dñi
nomis. pari rōne qui delet nomē Salomonis in predictis lo-
cis reus est pene tanqz delens nomen diuinū. hec ille. Et ideo
in hoc loco titulus hui⁹ psalmi in quo dicit Salomon seu p
salomone intelligendū est de ipso deo quod consonat verita-
ti mee expositōis. Saulus. Et si plura contenta in
hoc psalmo non possunt competē Salomoni rōnibz p te di-
ctis. pnt tamē bene adaptari messie p nos expectato per quē
expectam⁹ habundantiā pacis ppetuam et qd illū omēs reges
adorabunt et ei omnes gentes seruient put multi prophete
testant. verificatur etiam titulus psalmi de illo. s. Salomon
qui interpretat pacificus. De ipso enim ppheta ysaias ait qd
est princeps pacis. Et fm istam expositōz psalm⁹ iste nō agit
de filio dei i omis put tu vis sed de filio dei puro hoīe qui ex-
cellend⁹ erit cetis filiis dei ut supra fuit etiam p te deductū.

Paul⁹. Preambula tua in hoc loco verissima sit. s.
qd psalmus iste de uero messia loquitur. cui omnia et singu-
la in hoc psalmo contenta pprie adaptant. Sed quod postea
vis inferre qd iste psalm⁹ non agit de filio dei in diuinis sed
de filio dei puro homīe manifeste erras. Nam sicut alias tibi
dixeram verus messias promissus in pphetis non est purus
homo s; homo deus put in distinctione imediata te sequēti deo
duce largius ostendit. que quidē veritas in hoc psalmo satis
ostendit. Saulus. Ostende michi quō in hoc psalmo
ostendit qd messias ille promiss⁹ non sit purus homo sed sit
filius dei in diuinis. Paul⁹. Ad hoc qd filius regis de
quo in hoc psalmo agitur sit filius dei eternus in diuinis ob-
missis quibusdam alijs in hoc psalmo contentis que in hoc

psalmo faciunt. vnū verbum tantū tibi allego cuius verbi
veram significacōz si recte fueris scrutatus hoc plane repies

Saulus. Assigna michi illud verbum cum clara et
vera exposicione. Paulus. In hoc psalmo de filio re
gis supradicto dicitur versus finem. Erit nomen tuū in sc̄lm
et ante solem ymnon nomē eius. quia vbi translatio nostra
habet pmanet In hebreo ut nosti habet ymnon quod quidem
verbū non habet sile in toto veteri testamento i forma vbi.
et expositores tui qui mē ceteros potiores fuerunt in grama
tica hebraice locucōis dixerunt q ymnon est verbū derivatū
ab hac dictione ymi. quequidē dicitio significat filiū. et nullā
aliā habet significacōnē i sacra scriptura et sic ymnon signi
ficat aliquid uel aliquā rem filiatam. et sic est sensus q ante
solem. i. ante tempus nomen hui⁹ regis qui est filius regis
est filiatū hoc est filiacōne derivatū. Et sic vides manifeste q
filiaō de qua hic loquit psalmista est eterna qā ante temp⁹

Saulus. Verū est q vbi in translatione tua dicit per
manet in hebraica veritate dicit ymnon. s; hec dicitio ymnon
quia non habet similitē in nostris libris canonicis. vñ posset
sari eius vera significacō. Idcirco multi ex nostris dicūt q
ymnon est nomen ppiū quo noīe messias debz vocari tanq;
nomīe ppiū. hoc autē quod tu asseris q ymnon est verbū de
rivatū a filiacōne non me recolo vidisse p aliquos doctores
nostros. vñ tu qui hec allegas debes probare ea que tu dicis.

Paulus. Verū est q quidā de doctozibz tuis dicunt
q messias vocabit ymnon ut habet in glo. beresich Rabba
sup illud gen. xvi. Et vocabit nomen eius israhel vbi pre
dicta glo. dicit q aliqui fuerūt vocatī noībus ppiis anteq;
nascereēt sicut israhel ⁊ ysaac. ⁊ alij inter quos numerat
messiam cui⁹ nomen fuit vocatū anteq; nascereēt. ad quod
probandū inducunt illud ante solem ymnon nomen eius.
Et ibidē querit quare messias vocabit hoc nomine ymnon.
Ad quod respondet ibi q futur⁹ est ut ipse filiet ul' nasci fa
ciat dormientes de humo uel de puluē terre hec in glo. pōcta.
ex qua glosa doctoz tuoz habes manifeste q tuoz. quozum
vnū est q psalm⁹ iste loquit ad literā de messia. Scdm est q
hoc nomen ymnon est nomen messie. Tercū q hoc nomen
competit ei eo q filiet ul' nasci faciat dormientes de humo ul'
de puluere terre quod pmanet ad resurrectionē futuram que

non nisi a deo expectanda est. Alij uero doctores tui magis
moderni exponunt hanc dictionem ymion putant pertinere ad pro-
phetam meum. nam ille Rabbi abraham abenbakra qui totam
bibliam exposuit declarando significata et deriuaciones dictio-
num in expositione huius psalmi super hunc versum sic dicit. hec
dictio ymion est uerbum passiuum quod deriuatur ab hoc nomine
ymion quod proprie significat filium hec ille. Item Rabbi dauid
quibus qui fecit librum illum qui dicitur sarasin in quo dictiones
hebraicas et earum significata et deriuaciones ordine alphabetico
exposuit exponendo hanc dictionem Nin sic dicit. Nin signi-
ficat idem quod hec dictio ben que proprie significat filium et pro-
terea deriuatum ab eo est ymion ut dicitur in psalmo. ante
solem ymion nomen eius. id est filius tuus. hec ille. Et sic habes a
doctoribus tuis quod tibi in hoc proposueram. Saulus.

In hijs allegacionibus tuis presupponis unum quod non probas
scilicet quod hoc quod dicitur ante solem intelligitur ante omne tempus
et per consequens eternum seu eternaliter quod non uidetur necessa-
rium. Sol enim creatus fuit in quarta die et sic creationem
solis precesserunt tres dies in exordio mundi. et per consequens
possibile est quod aliquid esset formatum in illis tribus diebus
primis et sic illud esset ante solem non autem ante omne tempus.

Paulus. Luminaria fuerunt creata ut essent in signa
et tempora et dies et annos gen. primo. Inter que sol et luna
sunt precipua ut habetur ibidem. Ex quibus duobus luminari-
bus sol est principalis per cuius motum dies et anni et alie tempora
differencie commensurantur. Et ideo in scripturis sacris ubi
de duracione alicuius rei temporalis agitur de sole fit mentio tan-
quam de primo et precipuo signo temporis. Et ideo sepe in ecclesia-
sticis inuenitur talis modus loquendi ut cum dicitur ecc. primo
quid amplius habet homo de uniuerso labore suo quo laborat
sub sole. quod intelligitur de uniuersa mundi duracione tem-
porali. Similiter ibidem cum dicitur. vidi cuncta que fiunt sub sole.
et ecce uniuersa vanitas et sic de multis alijs ibidem contentis.
Et ideo doctores tui qui asseruerunt quod aliqua fuerunt ante crea-
tionem totius mundi ut habetur in glo. que dicitur medras tyllam
super illud uerbum parata sedes tua extitit quorum unum asse-
ruerunt esse nomen messie hoc probant ex isto uerbo. scilicet ante so-
lem ymion est nomen eius. In quo manifeste presupponunt
quod dicendo ante solem intelligitur ante creationem mundi. et

per consequens ante omne tempus. unde in hoc psalmo. videtur
psalmista isto modo loquendi ad designandum eternitatem istius
regis et filii regis de quo agit et hoc a parte ante ut cum dicitur
ante solera ymion nomen eius et ante lunam in generatione et
generacione. et a parte post ut cum dicitur. Et habundantia pacis
donec auferatur luna. Et a parte media inter utrumque ut cum di-
citur permanebit cum sole. Et hoc ad designandum quod eterni-
tas assistit omni temporis differencie. Et sic ex predicta auctoritate
psalmiste habes quod in diuinis est filius eternus et per consequens
coeternus patri. In alijs etiam locis testatur sacra scriptura
quod deus qui creauit seu formauit vniuersa habet filium quod
est conforme supradictis.

Capitulum vndeamum In quo ostenditur quod deus qui creauit
seu formauit vniuersa habet filium ex auctoritate psalmi. xxx.
capituli. Vbi dicitur quod est nomen eius et quod nomen filii
eius si noster non obstantibus conuersionibus hebreorum.

Saulus.

Hillega michi auctoritatem hoc dicentem quod deus qui crea-
uit seu formauit vniuersa habet filium. **Paulus.**
psalmi. xxx. vbi de quodam dicitur. Et noui sanctorum
sciendam sequitur statim. Quis ascendit in celum atque descen-
dit. quis continuit spiritum in manibus suis. quis colligauit
aquas quasi in vestimento. qui suscitauit omnes terminos terre
quod nomen est eius et quod nomen filii eius si noster. Ex ista
enim auctoritate habes quod deus habet filium de nullo enim nisi
de deo verificantur illa que in illa auctoritate predicantur. **Saul.**

Ex ista auctoritate non habes intentum tota enim exponi-
tur a doctoribus nostris de moyse. Moyses enim ascendit in
celum sydereum ad deum. et inde descendit ad populum ut habetur
exodo. xix. vbi dicitur moyses autem ascendit ad deum. Moy-
ses cineres ardentes de camino accepit in manibus eius. exo.
xix. Meritum etiam istius moyse fecit ut aque maris rubri
essent filijs israel quasi per muro a dextris et a sinistris exo.
xiiij. et sic colligauit aquas quasi in vestimento. Moyses autem
in erectione tabernaculi immisit terrorem in omnibus finibus
terre promissionis. unde deutero. ij. dicitur. hodie mapiam mittam
terrorem et formidinem tuam in populum terrae. Et quia nullus alius
propheta fuit similis moyse in predictis. Ideo dicitur quod est nomen
eius. q. d. Si dicatur quod alius a moyse fecit ista dicatur ei. quod

est nomen eius. quasi dicat. Si quis fuit ille. et quod est no-
men filij eius. i. que generatio remansit ab eo ex qua possit
haberi noticia aliqua de ipso. quod cum non remanet sequit
q non fuit alius ppheta sibi in predictis similis. vnde ex hac
auctoritate nichil aliud habes nisi q non fuit alius ppheta
similis moysi in supradictis. Non eni predicta auctoritas
loquitur de deo s; de moyse ut dictum est. Paul². Si
bene consideras predicta auctas de deo loquitur non de moy-
se. De moyse eni nuq legi q ad celum ascendiss; cu eni dicit
moyses ascendit ad deum exo. xix. ibide ondie q sua ascen-
sio erat usq ad montem synay ubi gloria dei representabatur
per ostensionem suorum miraculorum et non ultra un statum ibi-
dem subdit. vocavit eum dominus de monte. Silr cum moy-
ses descendit de deo ad populum non intelligit nisi de monte
ubi deus erat modo predicto ut satis plane patet intuenti
predictum capitulum. Similiter cum dicitur quis continebat spi-
ritum in manibus eius. non potest intelligi de acceptioe anez
in camino de quo agitur exo. ix. put tu dicas. tum quia ane-
res non sunt spiritus. tum quia etiam aaron accepit aneres
sicut et moyses ut ibidem habetur. et sic non posset de moyse
singulariter dici quis continebat spiritum. Silr quod dicitur quis
colligavit aquas quasi in vestimento non potest intelligi de
moyse in mari rubro. tum quia illud miraculum soli deo at-
tribuitur. un exo. xv. dicitur de hoc. Spiritu oris tui congre-
gate sunt aque. tum quia aque in mari rubro non steterunt
quasi colligate sed cum essent fluentes prout habent ex na-
tura sua. virtute tamen divina steterunt. Et ideo dicit ibi.
stetit vnda fluens. Similiter cum dicit ibi. Quis suscitavit
omnes terminos terre. non poss; intelligi de erectione taber-
naculi per moysen facta. In illa enim erectione non fuerunt
suscitati omnes termini terre ut patet de se. Quod autem dicas
q in erectione tabernaculi per moysen facta immisit terrorem
omnibus finibus terre pmissionis est manifeste falsum. Ta-
bernaculum enim fuit erectum in prima die primi mensis scdi
anni ab exitu de egipto ut habetur exo. xl. deus autem incepit
mittere terrorem et formidinem in populis propter populum isra-
helicum quod fuit xxxviii. anno a predicto exitu ut patet
intuenti scdm capitulum deuterio. quod tu allegas. vnde in
erectione tabernaculi que ante per magnum tempus fuit facta

ut dictum est. nichil legitur de immisione terroris seu for-
midine nec de aliquo alio miraculo quod ibi fuisset factum.
vñ predicta auctas non potest de moyse nec de aliquo alio
nisi solum de deo cui oia illa proprie adaptantur verificari. et
sic de illo tantum intelligi debet illud quod sequitur. s. quod
est nomen eius. et quod nomen filij eius si nosti ut iam tibi
proposueram. Saul⁹. Dic ergo quomodo illa de deo ve-
rificari possunt que i predicta aucte continentur. presertim
illud primum ubi dicitur. quis ascendit in celum et descendit.
cum sit manifestum quod deo non competit ascendere nec descendere
sicut nec aliquo modo moueri. Paul⁹. Tu scis quod
doctores tui frequenter dicunt quod scriptura loquitur de diuinis
more humano in quo verum dicunt et concordant cum veris
catholicis doctoribus. Nam sicut cognitio nostra accipitur
a sensibus sic et nostra locutio ex hijs consurgit. Sic enim
loquimur de rebus prout sunt in nostra cognitione. unde ad
intelligendum aliquid de deo oportet nos uti locutionibus cor-
poris quibus ipse deus sit summe simplex et incorporeus. dicitur
ergo deum ascendere in celum ut intelligatur quod potentia diuina
superat potestates celorum. unde de utro. penult. dicitur de deo quod
est ascensor celi in adiutorium populi sui. Similiter ut ostendatur
quod prouidentia diuina attingit usque ad infima et ea cognoscit
et iudicat dicitur gen. xi. descendit deus ut videret ciuitatem
et turrim et sic de multis similibus. Et ideo ille doctor tuus
magnus Rabimoyse egipcius in suo libro de directioe per-
plexorum parte prima capitulo. ix. declarans ista verba. s. ascende
et descende dicit quod sunt equiuoca a consilio. et quod quicquid intelliguntur
de ascensu et descensu corporali que sine motu locali fieri non
possunt. quicquid vero de ascensu et descensu spirituali qui sine motu
fieri possunt. prout large in predicto capitulo tractat. Et ibidem
concludit quomodo de deo possunt verificari ista verba ascen-
dit et descendit vide ibi si vis. ad propositum autem cum dicitur
Quis ascendit in celum et descendit. Intelligendum est de deo
qui celos celorum ascendit transcendendo eorum potestates
et in terram descendit omnium inferiorum cognitionem habens et
omnia tam superiora quam inferiora disponens. et sic nullo modo
est inconueniens talia attribuere deo ut de immensitate et in-
finitate sue sapientie et potentie aliquid saltem possimus in-
telligere. semper tamen presupponendo veritatem de immobilitate

sua. testat enim scriptura malachie. iij. capitulo. Ego dñs
et nō mutor. Saulus. Vellem scire quomodo expo-
nis illam auctoritatē pū. continuando ea que in ea conti-
nent ad illud verbū quod allegas. s. quod est nomen eius ⁊
quod nomen filij ei⁹ quia ut supradicebas. et verum est In-
telligēcia verborū ex causis est sumenda dicendi. Et sic vi-
debit si expositio tua consonat cum illo quod intendis ex au-
ctoritate ista concludē. Paul⁹. Placet michi ex-
ponere tibi hanc auctoritatē incipiendo a pmo verbo a quo
incipit in litera et cōtinuando usq; in finem ubi tota senten-
tia hui⁹ auctoritatis finitur. Et licet hoc erit aliqua liter pro-
lixum. tamen toleranda est plixitas ut veritas magis elu-
cescat. Incipit enim hec auctoritas in libro puer. capitulo
supradicto sic. verba congregantis filij vomentis visio quā
locutus est cum quo est deus et qui deum secum morantē con-
fortatus ait stultissim⁹ viroꝝum ⁊c. Ad cui⁹ declaracionem
sciendum q Salomon in hoc loco intendit vilipendere sciē-
ciam humanam que per inquisitionem humane rationis p-
cedit in respectu ad sciēciam diuinam que per sacram scrip-
turam seu dei reuelacionem acquirit. Et quia ipse Salomon
veramq; sciēciam habuit. s. infusam ut habet. iij. Re. iij.
Similit et sciēciam acquisitam ut habet ecclesiastes pmo.
ubi dicit. Ego ecclesiastes fui rex israhel i iherl'm et pposui
in animo meo querere et inuestigare sapienter de omnibus
que sunt sub sole. Ideo in hoc loco vult ostendē q sciēcia ac-
quisita per humanam inquisitionē preapue de diuinis quasi
abiecta est respectu sciēcie a deo infuse seu reuelate. vñ dicit
verba congregantis. i. salomonis qui congregauit sciēciā
per humanam inquisitionem que est quedam congregatio eo
q parabiliter acquiritur. Et sequit filij vomentis. i. Salo-
monis qui predictā sciēciam sic congregatā tanq; abiectā
vomuit sicut homines solent fastidiosa et inutilia vomere.
vnde ecclesiastes pmo ubi supra cum dixisset. Et pposui
in animo meo querere ⁊ inuestigare sapienter ⁊c. statim sub-
dit hanc occupacionē pessimam dedit deus filiis hoīm ut oc-
cupentur in ea. Ex quo habetur q occupacōez quam habuit
in hui⁹ sciēcie acquisitione reputabat pessimam. et sic me-
rito erat vomenda. Et ideo respectu hui⁹ dicitur filij vomen-
tis. Postq; igitur ostendit abieccionem sciēcie humanitus

per congregacionē acquisite specialiter quantū ad diuina. cō
sequenter subdit. que est illa sciēcia s̄m quam ipse loquit̄
de diuinis de quo dicit. visio quam locut⁹ est cum quo est de⁹
et qui a deo secum morante confortatus ait tē. q. d. Non lo
quor auctoritate congregate sciēcie quam iam euomui. s̄
loquor auctoritate diuine reuelaciōis. Ideo dicit visio quā
locutus est cum quo est deus. Et quia ille bene loquit̄ de diui
nis cum quo deus est non solum in intellectu sed etiam in
affectu. Ideo postq̄ dixit cum quo est deus. s̄. i. intellectu s̄b
dit et qui a deo secum morante confortatus quod intelligit̄
de illo qui non solum s̄m intellectum sed etiam s̄m affectū
habet deum secum morantē per gratiam s̄m quam homo cō
fortatur i bonis. Sequitur i litera. Stultissimus sum viroz
et sapiēcia hominū non est mecum quod intelligitur de Sa
lomone postq̄ euomuit sapiēciam mūdā. q. d. nichil re
remansit in me de sapiēcia illa quam a me eia modo pre
dicto. et ideo remansi q̄i seu tanq̄ stultissimus virozum tē
Et sequitur Et non didici sciēciā. hoc dicit quia Salomon
non habuit sciēciam acquisitam humanitus addiscēdo ab
alio. sed potius p se inuestigando ut habetur ex auctoritate
ecclesiastes supradicta. quia tamen habuit per reuelacionem
de diuinis sciēciam aliorē et aliorū modo habitā. Ideo sub
dit. Et noui sciēciam sanctorum. Sanctorū enim sciēcia de
diuinis perfectior est q̄ humana. p̄mo quia aliorē noticiā
de deo habet. Sc̄do quia habet eam aliorū modo. s̄. per diuinā
reuelacionē. de p̄mo autem consequenter dicit sic. quis ascē
dit in celum et descendit. q. d. per sciēciam humanam non
cognoscatur quod deo possit dici q̄ ascendat uel descendat cū
solum de eo cognoscat q̄ sit immobilis. per reuelacionē diui
nam cognoscatur q̄ deus ascendit ad celum et descendit per
diuinam prouidentiam que se extendit non solum ad cogno
scendas et regendas res s̄imas sed etiam ad cognoscendum
et regendum res infimas usq̄ ad mīma. et ideo in multis
locis sacre scripture de deo dicit q̄ ascendit et descendit. Con
sequenter dicit. quis continuit spiritum. i. ventum i manib⁹
suis. p̄hi enim per humanam sciēciā tantū de natura
libris loquentes imperfecte locuti sūt de ventozum flatu ut
patz in sc̄do metheuroz ubi de causis ventoz agitur sed per
reuelacionem diuinam que in sacra scriptura tradit̄ habet̄

q̄ deus retinet eos et facit eos flare s̄m voluntatis sue bene
placitū. Juxta illud psalmiste qui producit ventos de the-
sauris suis. Consequenter patet quia per sciendam phicam
s̄m quam eleuant aque tanq̄ minus graue q̄m terra debe-
ret eam vndiq̄ arcuare non cognoscatur qua ratione aliq̄
pars terre sit discoopta ideo dicit. quis colligauit aquas q̄i
in vestimento hoc enim fit virtute diuina solum ut habet gen.
p̄mo. Dixit deus congregentur aque t̄c. Et quia ex ista collig-
gatione seu congregacione aquarum secutum est q̄ termini
terre fuerunt ad habitacionem animalium supeminentes q̄z aque
Ideo subdit. quis suscitauit omnes terminos terre. q̄ d. hoc nō
potest cognoscere per humanā inquisitionē nisi per reuelacionē
diuinā de qua dicitur gen. p̄mo. Et appareat arida. Et quia
autor omnium predictorum est deus cuius noticiam phi non ha-
bent nisi ex creaturis que i infinitū distant a perfectōe diuina
Ideo dicit. quod est nomen eius. phi enim non possunt bene
nominare deum. vnde dicitur in libro de causis q̄ causa p̄ma
est super omne nomen quod nominat de ipsa. Et ideo dicit
quod est nomen eius idest o p̄be quomodo posses nominare
deum s̄m tuam sciendam per reuelacionem diuinā deus no-
minatur ut patet exo. iij. ubi moysi interroganti de nomē
diuino fuit responsum a deo. diuinū nomē. s. deo p̄rium est
s. tetragramaton quod est incōdicabile creaturis prout etiā
doctores tui tenent. Et quia per reuelacionē diuinā non so-
lum cognoscitur nomen dei essentiale ut in capitulo allega-
to exo. Sed etiam distinctio patris et filii in diuinis que nullo
modo per humanā sapienciā cognosci possit. Ideo subdit qd
nomē filii eius si nosti quasi diceret hoc nullo modo noscitur
per humanā sapienciā nisi solum per reuelacionem diuinā
Et quia diuina reuelantur per sacram scripturā a deo traditā
Ideo subdit. omnis sermo dei ignitus. i. sacra scriptura que
ex s̄mone dei habet est ita purificata ab oī falsitate. sic me-
talla que i igne p̄ficantur. vñ psalmista. eloq̄a dñi igne ex-
arata et sequit. Clipeus ei⁹ est sperantibus in se q̄a licet cont̄ veri-
tatē fidei mltē impugnationes insurgant tā ex pte interiori et
hoc cū homines difficultant in credendo ea que supra rōez sūt
naturalem. q̄z ex parte exteriori. s. a rationibus hereticorum
et tyrannorum persecutionibus. tamen sperantibus in deum p̄
veram fidem caritate formata deus est defensor. Ideo dicitur

clipeus etc. Et sequitur. Ne addas quicquid verbis illius. scilicet de
his que diuinis verbis contrariantur seu contradicunt ne ar-
guaris. inueniaris quod mendax quia quicquid contradicit di-
uinis auctoritatibus que ab ipsa summa veritate que deus est
reuelantur mendosum est seu falsum usquehuc predicta aucto-
ritas per quam sic expositam recte continuantur verba eius ad-
muticem et intentum meum circa intellectum huius dicti quod
est nomen eius et quod est nomen filii eius comprobatur.

Capitulum duodecimum In quo ostenditur quod spiritus sanc-
tus est alia persona in diuinis preter personam patris et filii
ex auctoritate psalmiste dicentis verbo domini celi firmati
sunt non obstantibus hebreorum cauillationibus
Saulus.

Habeo mentem tuam circa filiationem quam in diuinis
asseris. sed adhuc video quod addis alium deum quem spi-
ritum sanctum vocas. In quo manifeste transgredieris
preceptum sapientis per te supra allegatum. In quo dicit ne
addas aliquid verbis illius ne inueniaris mendax. Constat
enim per predictam auctoritatem per te allegatam prout tu eam
exposuisti quod in diuinis est pater et filius et non alius deus. dicit
enim quod est nomen eius et quod nomen filii eius. non enim
dicit quod est nomen spiritus eius. Ex quo patet quod tu addendo
aliam personam in diuinis quam dicis esse deum manifeste
addis verbis eius et sic inueniris mendax. Paulus.
In hoc quod dicitur ne addas quicquid verbis illius. Intelli-
gantur prohibita illa que diuinis verbis contrariantur seu co-
tradiciunt prout tibi dixi exponendo illud verbum. ne addas
etc. Non autem prohibentur illa que diuinis verbis non contra-
dicunt nec contrariantur. alias enim omnia alia essent prohi-
bita que non essent contenta in predicta auctoritate quod
est falsum quia in sacris scripturis multa continentur preter illa
que in predicta auctoritate explicantur. unde in proposito quia
in verbis supradictis non excluditur quum sit in diuinis alia per-
sona preter personam patris et personam filii que ibi exprimi-
tur. Et quia perscrutatum scripturarum non solum necessarium
est concedere in diuinis esse patrem et filium sed etiam spiritum san-
ctum. Idcirco hoc asserendo non est addere quicquid verbis diuinis
sed contrariando uel contradicendo sed potius est confiteri ea

que in sacris eloquijs tradunt. Saulus. Allega
michi aliquam auctem si habes per quam necessariū sit conce
dere quod in diuinis est spiritus alius a patre et filio prout tu
asseris. Paulus. Quod in diuinis sit spūs sanctus qui
est deus alia persona a persona patris et filij satis habetur ex
aucte psalmiste per me sup allegata. In qua dicit verbo dñi
celi firmati sunt et spiritu oris eius omnis virtus eorū seu
omnis exercitus eorū. Constat autē quod psalmista loquit in hoc
loco de creacōe mūdi que fuit a solo deo facta nullo interue
niente adiutorio seu ministro extrinseco hoc enim est vnum
de fundamentis fidei non solum apud nos sed etiam apud
tuos. tuus enim magister Rabimoyse egipcius i suo deu
tronomio in titulo primo pmi libri capitulo pmo dicit hoc
esse pimum fundamentū omniū fūdametorū mosaice legis
Et hoc est cōe apud tuos ubicūq; de hac materia loquuntur
s. quod deus solus celum creauit et terram et omnia que in eis
sunt nullo exteriori adiutorio coopante. s. alicui? creature.
vnde et talmudici tui dicūt quod deus non creauit angelos in
prima die. ne forte crederet quod angeli fuissent coopatores seu
coadiutores in creacōe mundi. s. psalmista in p̄dicta aucto
ritate testat quod verbo dei celi facti sunt. vbi enī translatō
tua dicit firmati sunt. In hebraica litera dicitur facti sunt.
Et sic sequitur quod deus per verbū suū celos fecit. Similiter et
testat quod deus per spiritū oris sui fecit seu creauit omnes vir
tutes seu exercitus celorū. Ex quo sequit quod deus per spiritū
suū hoc fecit. Cum autē de rōne verbi est quod distinguat a di
cente seu proferente. Similiter et de rōne spiritus oris ei? ut
distingua tur ab inspirante. sequitur quod spūs per quē virtu
tes celorū facte fuerunt est deus alius ab inspirāte. Et sic in
hac auctoritate trinitas quam p̄dicamus exprimit que est
vnus deus creator mundi i qua quidē trinitate spiritus est
tercius in ordine trium personarū. Et sic habes quod in asserendo
spū sanctum esse deum alium a patre et filio non fit aliqua
addicio que contrariet seu contradicat eloquijs dñis p̄mo
eis manifeste conformat. Saulus. Numis stricte in
telligis hoc dictum verbo domini. Silr et spiritu oris eius.
Intelligis enī verbum filiter et spiritum ut aliquid existens
in deo et a deo realiter distinctū. cum tamen non sit necessa
rium sic ista intelligere. per verbum enim dei et spiritū eius

que in hoc loco continent sufficit intelligere mandatum dei seu eius preceptum prout ipsemet psalmista in hoc eodem psalmo declarat dicens in hac propria materia .s. creatiois mundi. Ipse dixit et facta sunt ipse mandavit et creata sunt. unde non aliud intelligendum est de hoc quod dicitur verbo domini celi firmati sunt nisi quod creature fuerunt facte per mandatum dei uel eius imperium seu voluntatem.

Paulus. Circa hoc quod dicitur verbo domini quod secundum veritatem significat filium dei non est ad presens insistendum quia iam de hoc quod in diuinis sit filius supra est ostensum. Sed manifestum est in hoc quod dicitur et spiritu oris eius intelligitur aliquid intermedium deo et ab eo procedens quod non potest esse nisi deus et a deo procedens. sufficeret enim dicere. et spiritu oris eius omnis exercitus eorum ad denotandum quod de mandato dei facti fuerunt celi. et huiusmodi. Sed apponendo spiritum oris eius manifeste ostenditur quod spiritus de quo loquitur est intermedium deo et a deo inspirante distinctus. Et sic intellexerunt Rabini tui istam auctoritatem. **Saulus.** Vbi queso inuenisti Rabinos nostros sic exposuisse. **Paulus.**

Supra in capitulo. v. huius distinctionis allegavi tibi quandam auctoritatem que in glo. magna super gen. que dicitur beresich Rabba capitulo. xlii. habetur. Vbi sic Rabi Symeon dicit. sic inspirauit seu sufflauit deus spiritum suum et creatus est mundus sicut in psalmo dicitur. Spiritu oris eius omnis virtus eorum hec in glosa predicta. Ex quo patet quod hoc quod dicitur. Spiritu oris eius intelligendum est per modum inspirationis seu sufflationis que in rebus creatis a quibus cum loquimur de diuinis necesse est accipere aliquam similitudinem. non nisi ab extrinseco procedat et sic oportet quod illa res inspirata sit deus cum nichil est in deo quum sit deus. Similiter necesse est quod sit alius ab inspirante ex necessitate oppositionis relatione. et sic manifeste consonat expositioni mee. **Saulus.** Licet ille Rabi Symeon quem allegas fuerit de magnis et antiquis doctoribus nostris. est tamen unus singularis cuius dictum non sufficit ad concludendum intanta materia. Et ideo si alias auctoritates habes ad probandum quod spiritus sanctus sit deus allega.

Capitulum. xiiij. in quo ostenditur quod in diuinis est tertia persona scilicet spiritus sanctus ex auctoritate ysaie. xl viij. ubi dicitur et nunc dominus misit me et spiritus eius. quibusdam

in hebreorum cauillationibus non obstantibus.

Paulus.

Icet verum est q^d Rabi Symeon ille quē tibi alle-
gauit est tantum vnus doctor tamē dicta sua habent
auctem a ceteris doctoribus tuis inquantū sua expo-
sicio i hoc loco non fuit reprobata seu cōdempnata. nec etiā
legitur contradictā esse ab alijs s; collocata fuit in illo libro
antiquo supra allegato tanq; vera. et non repugnans fidei
et veritati. nichilomin⁹ tamen ex quo aliam vis auctorita-
tem allegabo tibi vnā que tibi debet sufficere quequidē au-
toritas est illi⁹ pphete euangelici ysaie qui de mysterijs fidei
nostre q; plurima et magna pphetauit. dicit enī in capitulo
xl viij. sic attendite ad me audite hec. non a pncipio in ab-
scondito locutus sum ex tempore quo facta fuit ibi eram et
nunc domin⁹ deus misit me et spūs eius. hec ille. Ex qua
auctoritate habes q^d ille qui a pncipio non in abscondito lo-
cutus fuit. s. ipse deus qui a pncipio cum populū israhelē
ad se applicasset eis dando legem in monte synay non in ab-
scondito locutus est sed palam et publice cunctis audienti-
bus legem dedit ut habetur exo. xx. qui quidē deus in eodē tpe
s. dationis legis ibi erat. Et quia ipse deus qui locutus est
palam in datione legis postea fuit missus i mundū p assump-
cionē carnis ad redimendū genus humanū de qua assump-
cione in distinctōne sequenti deo duce est agendū Ideo dicit.
Et nūc deus misit me et spūs eius. In qua auctoritate ma-
nifeste exprimunt^r tres persone diuine. de quaz qualibet ne-
cesse est dicere q^d est deus qui locutus est palam. Exprimitur
enim ibi deus missus qui statim de se ante predixerat. non
a pncipio in abscondito locutus sum tē. Similit^r exprimit^r
ibi deus mittens cum dicit domin⁹ misit me. Similit^r expri-
mitur ibi spūs dei mittēs cum dicit. Et spūs eius. s. misit
me. Deus enim nullo modo intelligi debet missus nisi a deo
Et sic ex ista aucte plane et sane intellecta habet^r distinctio
trium psonaz in diuinis. quaz eāa persona est spūs sanct⁹
qui est verus de⁹ inquantū dicitur q^d spūs dei deum mittit. est
tamē distinctus a deo misso de quo dicitur. dñs misit me qā
intermittentē et missum necessaria est distinctio personalis
Saul⁹. Duo psupponis in expositione hui⁹ auctori-
tatis ysaie que non probas nec etiam sunt consona literē.

Et ideo ex illa auctore non habes intentum. primo enim presuppo-
nis quod ille de quo dicitur quod fuit missus a deo. est verus deus
qui dedit legem genti nostre israelitice. quod non est verum
magistri enim nostri contra exponunt illud quod hic dicitur. Et
nunc dominus misit me de ysaia qui fuit a deo missus ut habetur
ysaie. vi. Vbi cum dicitur a deo quem mittam aut quis ibit
pro nobis Respondit ysaia. Ecce ego mitte me. Cui deus dixit
vade et dic populo huic etc. unde de ista missione in hoc loco
loquitur propheta. nec valet contra hoc dicere. quod iste missus a
deo dicit de se statim supra a tempore quo fuerat ibi eram quod
intelligitur a tempore dacionis legis in quo tempore ysaia
nondum erat natus ut est manifestum. hoc enim non obstat pro
dicte expositioni quia ut magistri nostri dicunt sic in monte synay
moyses recepit legem a deo. sic eodem tempore et loco omnes prophete fue-
runt ibi quantum ad auras et ibi unusquisque recepit prophetiam suam.
quam postea quilibet eorum tempore suo prophetavit. Et hanc
sententiam tenent omnes magistri nostri antiqui. fere qui hunc
passum exposuerunt. unde ex hac auctoritate secundum hanc veram
suam expositionem non excluditur nisi esse unus deus qui ysaia
misit. Spiritus enim dei. de quo hic dicitur quod misit ysaia non
est verus deus. sed est spiritus propheticus creatus quem habuit
ysaia a deo et per quem ysaia prophetavit. unde si recte hanc
auctoritatem intelligis nichil facit pro te ratio predicta. Secundo
presupponis in tua expositione quod verus deus fuit missus a deo
per assumptionem carnis quod non probas nec probare valebis
Item sunt quedam in litera precedencia et sequencia hanc au-
toritatem que nullo modo consonant tue expositioni. Sed quia
dicta sufficiunt pronunciant ad tuam expositionem euacuandam Ideo
illa ad presens omitto. Paulus. Expositio magistrorum
tuorum. in qua dicunt quod ysaia est ille de quo hic dicitur.
Nunc dominus misit me etc. est manifeste falsa tanquam fundata in
fundamento falso et erroneo. fundatur enim in hoc quod anima
ysaie et anime aliorum prophetarum fuerunt in monte synay
tempore dacionis legis antequam ipsi nascerentur et ibidem recepe-
runt prophetas suas prout tu nomine eorum rectas. Et verum
est quod magistri tui hoc asserunt in predicta expositione. sed hoc
est manifeste falsum. nam secundum naturalis rationis dictamen anima
rationalis tunc incipit esse cum in corpore humano sibi coap-
tato infunditur. anima enim secundum veram sui diffinitionem a phis

traditam est perfectio corporis phisici organici ut habetur scōs
de anima. Constat autem q̄ illud quod est perfectio alicuius
corporis non habet esse ante formacōz illius. Et sic patet q̄
predictum fundamentū est falsum. Q̄ autē sit erroneū patz
Nam hoc est contra sacre scripture testimoniū. legitur enim
zacharie. xij. Ego domin⁹ formans spiritum hoīs in medio
eius quod verbum exponit a Rabbi cabadia et a Rabbi
qumbi conformiter ad predictā diffiniciōē anime. dicunt
enī q̄ per hoc quod dicit formans spiritū hoīs in medio eius
Intelligit q̄ creator creat aīam cum perfectione figure cor
poris humani. Et est cōis expositio predicti verbi. hoc etiam
sonat huic quod dicitur gen. ij. formavit igit̄ deus hoīem
de limo terre ⁊ inspiravit in facē eius spiraculū vite ⁊ fact⁹
est homo in aīam viventem. Ex quo patet q̄ aīa creatur et
infunditur in corpore humano formato. Et sic patz q̄ nullo
modo de ysaiā potest intelligi illud quod dicitur a tempe quo
fuerant ibi eram. quod intelligitur a tempore dacionis legis
fm omnes. nec etiam quod ibi legitur immediate ante. s.
non a principio in abscondito locutus sum. potest de ysaiā
intelligi. nec de aliquo hoīe puro nisi solum de deo legis dato
re. Doctores enim tui in libro qui dicitur mequilea. exo. xix
venerunt in desertum synay ⁊ castrametati sūt in deserto ex
presse dicunt q̄ hoc quod dicitur per ysaiā non a pñapio
in abscondito locutus sum. Intelligit de dacione legis que
publice fuit data. et est sentēcia cōis omniū expositoz tuoz
Ex quo sequitur manifeste q̄ illud quod immediate in eodē
textu dicitur. s. nunc deus misit me ⁊ spūs eius. Intelligat̄
de illo qui non a principio ī abscondito locutus est ⁊c. quod
non nisi de deo vero itelligi potest. Ad hoc autem quod dicas
me presupponere quod non probo. s. q̄ verus deus missus est
per assumptionē carnis ⁊c. Verum dicas q̄ hoc tibi non pro
bauī usqz nūc. s. hoc per dēi grāciam pbaturus sum in seqñti
distinctione. vbi de diuinitate xpī est agendum. Ad terciū
quod dicas q̄ sunt quedā in predicta aucte precedēcia et se
quēcia que nullo modo consonant mee expositioni expme
illa. et deo duce sufficienter respondebo tibi. Saulus.

Anteqz de alijs precedentibus ⁊ sequentibus contra te obi
ciā volo tibi ostendē q̄ hec verba que allegas fm te exposita
faciunt manifeste contra te. vis enim ex istis verbis. s. nūc

domin⁹ deus misit me. et spiritus eius inferre q^d in diuinis
sunt tres persone distincte. s. deus mittens ⁊ spirit⁹ sanctus
mittens et filius dei missus. Si bene attendis ex hijs verbis
sequeretur q^d sunt quatuor persone in diuinis quod ut credo
tu etiam non admitteres. primū assumptū patet. Nam in
predictis verbis. p^omo nominatur deus. Non enim dicit. et
nūc deus misit. s. et nunc deus misit me. ecce duo. dicit etiam
q^d ille missus est deus. et sic sunt tres persone. dicit etiam q^d
in hoc quod sequit^r. Et spiritus eius exprimitur alia persona
diuina mittens quam etiam asseris deum mittentē. ⁊ sic fin
te sunt quatuor persone diuine quod tu ut credo nullo modo
admitteres. Paulus. Dixi tibi q^d cum de hoc mister
rio scēe trinitatis ageretur oporteret diligētē scrutari sacra
eloquiā non autem superficēten⁹. vnde in proposito debes at
tendē formam in qua illa duo nomina ponunt^r. s. illa pro
quibus in trāslacione nostra habetur dñs deus. primū enim
nomen quod ponitur ibi est adonay scriptū cum hijs literis
a. d. n. y. Cui⁹ quidem nominis propria significatio est dñs
deus. Scdm nomen quod ibi ponitur est nomen dñi thetra
gramaton quod est nomen dei propriū et incōicabile crea
turis quod quidē nomen scribitur cum alijs literis a predicti
cis. s. y. h. n. h. vnde si pprie transferantur hec nomina fin
veritatē hebraice lingue diceret^r sic. Et nunc dominus meus
. y. h. n. h. y. h. misit me. et illa duo nomina quoz vnum est
propriū diuinum. et aliud est nomen adiectiuū nullo modo
signēt duo supposita sed tantū vnū sicut cum dicitur domin⁹
meus rex et hui⁹ non signēt duo supposita sed vnum tantū
Et ideo ratio tua non facit contra me. Ex illis enim duo
bus noib⁹ p^omis habemus vnū suppositum. s. personā pa
tris. In hoc quod dicitur dñs deus In hoc quod dicit^r misit
me habemus scdm suppositum. s. personā filij missi. In hoc
quod dicitur. Et spiritu oris eius habemus. Tercū supposi
tum. s. personā spiritus sancti. vnde in hac auctoritate nō
solum tres persone diuine exprimunt^r distincte. sed etiā ordo
earum ostenditur. Et ideo si habes alias obiectiones l^oales
contra meam expositionē propone eas ut videamus cuius
valoris sint.

¶ Capiculum. xiiij. In quo exponit^r auctoritas ysaie sup
dicta extēte ut ex illa sane intellecta probetur intentum

supradictum.

Saulus.

S bene scrutentur precedencia et sequencia hanc auctoritatem quam allegas manifeste patet quod propheta non loquitur hic de messia seu christo venturo. sed de Cyro qui populum israel redemit de babilonica captivitate. legitur enim statim ante predicta verba que allegas. dominus dilexit eum et faciet voluntatem suam in babilone et brachium suum in Caldeis. Ego locutus sum. et vocavi eum adduxi eum et directa est via eius. Que quidem verba secundum omnes expositores tam catholicos quam hebreos exponitur de Cyro quem deus direxit ad faciendum voluntatem suam in babilonem educendo populum suum de illa captivitate ad quod vocatus fuit a deo ut habetur ysaia. xlv. capitulo et prosperatus est in via sua ut habetur Esdre primo. Et sequitur statim. Accedite ad me etc. que est auctoritas per te allegata. post autem dictam auctoritatem cum quibusdam que sequuntur ad illam pertinentibus sequitur in littera Egredimini de babilone. fugite a caldeis in voce exultationis annunciate. auditum facite hec. offertur illud usque ad extremum terre et dicitur redemit dominus populum suum Jacob. quequidem verba ab omnibus exprimunt ad litteram de redemptione a babilonica captivitate. non autem de redemptione per messiam expectata. unde in consonum est veritati littere quod auctoritas tua que inter precedencia et sequencia ponitur exponatur de messia et redemptione sua prout tu intendis sed magis convenienter exponenda est de eadem redemptione babilonica ad quam annuncians ysaia ibidem dicitur missus a deo cum dicitur dominus misit me. Quequidem annuncians fiebat a propheta per spiritum propheticum dei. ex quo dicit. et spiritus eius. Et sic patet quod hec explicatio est magis consona littere. cum convenientius continuatur cum precedentibus et sequentibus modo predicto quam explicatio tua.

Paulus.

Ut veritas explicacionis

mee magis elucescat. volo tibi exponere predictam auctoritatem per me allegatam cum precedentibus et sequentibus seriose ad litteram. Ad cuius declarationem premitendum est quod in sacris eloquijs presertim prophetas sepe fit transitus seu translatio de una materia ad aliam sibi similem et specialiter cum una sit figura alterius vel habeat cum ea aliquam eorum respondentiam sicut membra ad caput et econtra. unde ysaie

xliij. cum propheta loqueretur de principe babilonis qui in
tyrannica et superba potestate et casu horribili quodam mo-
do assimilatur lucifero primo angelo de celo cadenti in tantu
q̄ censendus erat membrum eius et ipsius figura. Idcirco
in eodem contextu propheta de vno trāsit ad alium ut patet
in capitulo supradicto. unde in proposito ysaias proph. tan-
do de redemptione populi israhelici a captiuitate babiloni-
ca per Cyrum ab ipso deo ad hoc vocatum transit ad prophet-
tandum de alia redemptione longe digniori et remotiori in
tempore que tūc fienda erat per messiam seu xpm. quequidem
due redemptiones. licet in hoc conueniebant q̄ vtraq̄ fienda
erat per dei potestatem que hostes populi sui opprimebat. Si
per dei misericordiam qua populo suo miserabatur propter
que trāsit propheta de vna ad aliam. In multis tamen hęc
redemptiones inter se differbant et specialiter in hoc scilicet
q̄ redemptio babilonica facta fuit virtute diuina p̄ Cyrum
suum ministrum absq̄ miraculorum operatione. s̄ mundo
suo cursu naturali incedente. Redemptio vero secunda que p̄
xpm erat fienda cum miraculis a deo super naturalit̄ factis
implenda erat per totam. Quibus premisis litera sic videt̄
exponenda ab illo loco in quo dicit̄. audi me Jacob rē. Ibi
enim est quedam distinctio capitularis in hebreo ubi p̄phē-
ta locuturus de predictis duabus redemptionibus que in a-
liquo conuenerunt et tamen in multo magis differunt pre-
mittit. audi me Jacob rē. ut ad attendēdū exāret audientes.
Et sequit̄. Ego ipse. vbi in hebreo legitur ego sum. ad de-
notandum q̄ ipse deus esse seu essentia per se consistit et nullo
modo ab alio dependet. Et sequitur. Ego primus et ego no-
uissimus. ad denotandum ipsius eternitatē que omniē dura-
tionem temporis excedit. Et sequit̄. manus quoq̄ mea fun-
dauit terram. et dextera mea mensa est celos. ad ostendendū
q̄ mundus est creatus ab ipso deo et a nullo alio. et mundi
partes adinuicem ab ipso deo sunt proportionate. Et sequit̄.
Ego vocabo eos. In hebreo habetur ego voco eos et stabunt
simul ad denotandum q̄ gubernatio mundi creati per ipsum
deum est ab ipso deo creatore suo. Que quidem omnia supra
dicta propheta p̄mittit ad hoc ut ostendat q̄ liberatio populi
dei a babilonica captiuitate de qua statim erat locutus fu-
tura erat s̄m diuinam ordinacionem qua ipse deus creauit

mundum et eum gubernat nullo inueniente miraculo sup
naturaliter facto. Quid autem ista liberatio sit a deo preordina
ta probat seu persuadet per hoc quod deus liberationem per Cyrum
futuram ante per prophetam predixit. et nullus alius. Ex
quo patet quod sic illa liberatio in sola dei prescientia existeret.
sic in sola eius potentia. unde subdit. Congregamini omnes
vos. id est gentes omnes que diuersis ydolorum cultibus subia
cebant. Et sequitur. audite quis de eis annuntiavit hec quasi
diceret hoc nullus annuntiavit antequam fieret nisi solus deus
a cuius potentia et ordinatione factum fuit. Et sequitur. do
minus enim dilexit eum. id est. Cyrum quem ad dignitatem mo
narchicam promouit ut populum suum liberaret a captiuitate
caldaica. unde sequitur facit voluntatem suam scilicet dei
in babilonia puniendo caldeos et iudeos inde liberando. Et
sequitur. Ego locutus sum et vocaui eum et adduxi eum et
directa est via eius. Ad ostendendum quod tota prosperitas Cyri
fuit a deo preuisa et intenta ut liberationem populi per ipsum
iuxta diuinam ordinationem impleret. et hoc contra ydola
tras qui huius prosperitatem attribuebant ydolis suis. unde
dicitur supra eodem capitulo antequam venirent indicaui tibi ne
forte diceres ydola mea fecerunt hec et sculptilia mea et con
flatilia mandauerunt ista que audisti. Et sequitur. accedite
ad me etc. Circi quod attendendum est quod postquam propheta an
nuntiavit liberationem populi a Caldeis per Cyrum diuina
virtute fiendam sine miraculorum operatione. nunc ab ea
transit ad liberationem que tunc futura erat per christum verum
deum et hominem. que quidem liberatio. id est. secunda facta fuit per
ipsum deum redemptorem per maxima miracula a deo facta
supernaturaliter. Et ideo sic ysaias locuturus de prima redemptione
que non supra cursum naturalē facta est. premisit magna
lia que deus fecit in mundi creatione et gubernatione que non
supernaturaliter sed cursu naturali per potentiam dei infinitam
facta fuerunt. Sic propheta locuturus de secunda redemp
tione que per miracula supernaturaliter effecta est premisit
de illis que a deo supernaturaliter facta fuerunt. et specialiter
circa gubernationem populi quorum miraculorum numero
fuit datio legis in synay in qua deus est locutus tante mul
titudini publice et palam quod in maximum reputatur mi
raculum. unde deuterio. xxiij. de hac materia sic legitur. Interroga

de diebus antiquis qui fuerunt ante te ex die quo creauit de-
us hominem super terrā a summo celi usq; ad summū eius.
si facta est aliquando huiusmodi res. aut vnq; cognitum est
ut audiret populus vocem dei loquentis de medio ignis sic
tu audisti. Et de hoc dicit propheta. accedite ad me et audite
hec quasi dicet ea que locuturus sum. maxima et a deo sup-
naturaliter facta sunt. vnde requirunt maiorē attentionē
sicut illa que homo audit a propinquo attentius intelligit
Non a principio in abscondito locutus sum. quod cōter ex-
ponitur tam a doctoribus nostris q; tuis de datione legis in
monte synay. In qua totus populus audiebat vocem dñi
loquentis ut habetur exodi. xx. Et dicitur hec datio legis fieri
a principio quia i illa incepit popul⁹ israeliticus deo appli-
cari in peculiarem populum. recipiendo obedienter manda-
ta sua ut habet exodi. xix. Que quidem verba non possunt
verificari de ysaiā. nec de aliquo puro homine sed de ipso deo
qui legē dedit. et sic intelligunt etiam doctores tui. Et sequit^r
ex tempe anteq; fierent ibi eram. vbi in hebreo habetur a tpe
quo fiebat. ergo ibi quod intelligitur de ipso deo qui loquendo
pplō modo p̄dicto ibi erat quod non potest intelligi de ysaiā
qui nondū erat natus nec anima eius creata ut iam osten-
sum est. Et sequitur in eodem contextu et versu nulla differ-
rentia interposita. Et nunc misit me dominus et spiritus
eius. quod non potest intelligi plane. nisi de quo continue et
immediate propheta loquitur scilicet de deo. Et sic habetur q
deus qui legem dedit in synay loquendo populo non in ab-
scondito postea missus est a deo et spiritu eius quod erat in-
tentum. Et ut magis ostendat propheta q; verba p̄dicta
sunt verba dei a deo missi. immediate subdit. hec dicit domi-
nus redemptor tuus scilicet deus ille qui missus est a deo et
spiritu eius ad tuam redemptionem et sanctificationē. De
quo dicit sanctus israel ego dominus deus tuus docens te
utilia. quod intelligit sic. Nam redemptor non solum dedit
precepta que sunt necessaria ad consequendam beatitudinē
sed etiam consilia que ad hoc non sunt necessaria. sed tamen
utilia in quantum per ea melius et expedius homo possit cō-
sequi p̄dictam beatitudinem. gubernans te. In hebreo habe-
tur ducens te in via qua ambules. quia gesta ipsi⁹ redemp-
toris ducatum prestant homī ad hoc ut in hac vita que via

est dirigatur ad terminū beatitudinis. Et sequitur vanam
attendisses mandata mea. et facta fuisset sicut flumen pax
tua. quod potest intelligi dupliciter. vno modo r̄ferendo hec
verba ad hoc quod dixerat statim ante docens te vtilia quasi
diceret. Et si docui te utilia scilicet oīlia que non important
necessitatem sed utilitatem in consequendo expediens beati
tudinem. Vanam tamē attendisses mandata mea scilicet
precepta que necessitate importāt quia hoc suffecisset tibi ad
salutem per quam pax perhennis habetur atq; perpetua de
qua dicit facta fuisset sic flumen pax tua. Alio modo possūt
exponi predicta verba scilicet vanam attendisses mandata
mea referendo ea specialius ad phariseos quibus xp̄us dedit
duo mandata que si seruassent habuissent pacem temporalē
et etiam spiritualem. Xp̄us enim interrogatus a phariseis
seu herodianis si licet tributum dare cesari. Respondit nō
consulendo sed potius precipiendo que sūt cesaris date cesari
que sunt dei. date deo. Que quidem mandata non seruauerunt
sed verūq; transgressi sunt. Rebellarunt enim Rōno
imperio. et sic non dederunt que erant Cesaris Cesari per qd
amiserunt pacem tpalē quia venerunt Rōni et destruxerūt
locum et gentem ut patet in historijs Iosephi de destructōe
iberusalē et populi Iudaica per Titum et vespasianū. Fue
runt etiam transgressi. Scdm mandatum scilicet que sūt da
te deo recedendo a xp̄o tam in credendis q̄ in agendis. et
sic amiserunt pacem internam. et etiam supernam. vnde de
prima pace subdit facta fuisset sicut flumen pax tua. quia
pax temporalis est transitoria sicut flumen. De scda autem
dicit. Et iusticia tua sicut gurgites maris. Iusticia enī que
est per fidem xp̄i. est iusticia superhabundans sicut gurgites
maris. et etiam perpetua sicut gurgites maris non deficiūt
habet igitur ex predictis expositionem literalem p̄dicte au
toritatis quam tibi allegavi scilicet dominus misit me etc.
In qua trinitas in diuinis exprimitur cum expressiōe ter
ae persone scilicet spiritus sancti. que quidem exposicio con
sona est precedentibus et sequentibus ut dictū est. Saul.

Audio expositionem tuam circa predictam auctoritatē
ysaie. Sed video q̄ exposicio facit contra te. dīcis enim q̄ lex
nra que data fuit ī synay fuit data a filio dei quem tu deū
vocas. vnde dīcis q̄ de illo solo verificatur. non a principio

in abscondito locutus sum. Ex quo sequitur qd nō fuit illa
lex data a tota trinitate quam tu asseris in diuinis esse. et
per consequens non fuit data a deo qui creauit celum et ter-
ram et qui eduxit israhel de egipto. Non enim dubito
te concedere qd tota trinitas creauit mundum et eduxit isra-
hel de egipto. Et sic si bene consideras tua expositio tibi ipsi
cōtradicit. Paulus. Indubie concedo tibi qd san-
cta trinitas que est vnus deus creauit mundum. Similiter
et eduxit israhel de egipto. et etiam legem dedit moyse. Nā
fm veram fidem catholicam opera sancte trinitatis indiui-
sa sunt ab extra. distinctio enim personarum i diuinis solū
est fm relaciones originis que ab intra tantumodo sūt cum
hoc tamen scit qd in sacra scriptura aliqua opa diuina apro-
priantur certis personis sicut illa que pertinent ad potendā
apropriantē patri. et illa que ad sapiēciā apropiantē filio
Similiter que ad bonitatem apropiantē spiritui sancto. Et
quia dādo legis pertinet ad sapiēciā ideo apropiat filio.
Non intelligendo qd sit propriū filij sic qd non sit commune
toti trinitati. differēcia enim est in hac materia inter apro-
priationē et proprium sed de istis ad presens non est curan-
dum circa te. donec aliqualiter sis illuminatus in fide.

Capitulum. xv. In quo ostenditur per aliquas autorita-
tes qd spiritus sanctus est deus contra hebreos qui spiritum
sanctum in scripturis contentum dicūt esse creaturam. Et
specialiter exponitur ibi illud verbum gen. primo. Spiritus
domini ferebatur super aquas. Saul.

Ad huc non plene probas michi qd spiritus sanctus
sit deus. Nos enim bene credimus spiritum sanctum
esse aliquid a deo creatum quod est quid sanctissimum
de quo psalmista spiritum sanctū tuum nec auferas a me.
qui quidem spiritus sanctus loquitur in prophetis. Iuxta illud
11. Re. iij. capitulo. Spiritus dñi locutus est in me; qd iste spūs
sanctus sit verus deus nūme credimus. nec autoritates per
te allegate hoc plene ostendunt. Paulus. Ex quo
spiritum sanctū credis esse quem etiam credis fuisse locutū
in prophetis put autoritates p te allegate hoc plene testan-
tur. ex consequenti debuisses ipsum credere deum verum esse.
vel aliquam substantiam intellectualem seperatam a corpore

Sed non est dicendum qd sit aliqua substantia intellectualis
creata sepeata a corpore quia sic esset aliquis angelus. vel aia
alicuius beati sed sepeata. Sed non primum quia nec secundum philosophorum
inquisitionem nec etiam secundum testimonia sacrarum scriptura-
rum habetur qd sit aliqua substantia intellectualis creata se-
peata a corpore nisi solum angeli. Nec secundum etiam tu con-
cederes. Et sic remanet qd spiritus sanctus de quo scriptura
loquitur sit deus prout auctoritates predictae per me allegatae
satis ostendunt. Sed ad maiorem habundantiam adhuc osten-
dam tibi auctoritates in quibus concedere cogeris qd spiritus
sanctus est deus per quas auctoritates plene ad literam spiri-
tui sancto attribuitur illud quod solius dei est. manifestum
est enim apud doctores nostros et etiam tuos qd solius dei est
esse ubique per essentiam presentiam et potentiam. Nam hoc
pertinet ad infinitatem essentiae et potentiae diuine quae nulli
creature competit cum quolibet creatura sit finita psalmista
enim esse ubique attribuit spiritui dei qui est spiritus sanctus
Vnde in psalmo qui incipit. domine probasti me dicat quo
ibo a spiritu tuo. et quo a facie tua fugiam. Si ascendero in
celum tu illic es etc. Ex quo patet qd spiritus dei est ubique tan-
quam ipse deus. Similiter Job. xxxiii. legitur. Spiritus dei fecit
me et spiraculum omnipotentis uiuificauit me. Constat autem
qd facere hominem et uiuificare eum solius dei est. doctores etiam
tui antiqui de spiritu sancto quicquid loquentes ei attribuerunt ea
quae ad solum deum pertinent. Saul. Allega illos
doctores nostros hoc dicentes. Paulus. In illo libro
qui dicitur beresich rabbi quae est glossa magna super gen. super
illud verbum spiritus domini ferebatur super aquas queritur
quid est ille spiritus domini de quo dicitur. Et spiritus dei ferebatur
super aquas. Et respondetur hic est spiritus messie de quo in
ysaia legitur et requiescet super eum spiritus domini. Spiritus
sapientiae etc. ysaias. xj. hec in glossa predicta tam maiori quam minori
Item in predicta glossa gen. xlii. legitur Rabbi Symeon
dicat. Quid est illud quod legitur in psalmo. Spiritus oris eius
omnis virtus eorum. Hoc est inspirauit deus sanctus et be-
nedictus spiritus oris sui et creatus est mundus. Ex quibus et
multis similibus patet propositum. Saulus. Illa
glossa quam allegas super illud verbum. spiritus domini fere-
batur super aquas modicum facit pro te. possum enim responde-

q̄ spūs messie est anima eius. Sepe enim i scripturis anima
humana dicitur spiritus. vnde zacharie. xij. Ego dominus
formās spiritum hominīs in medio eius quod intelligitur
de anima. Constat autem q̄ etiam s̄m te aīa xpī seu messie
non est deus. nec etiam illud quod dicitur spūs domini fere-
batur super aquas intelligendum est de ip̄o deo. tum quia cū
deus sit omnino immobilis non potest verificari de ip̄o q̄ fe-
rebatur quia hoc importat motum. tum quia si per hoc quod
dicitur hic spiritus dei intelligatur ip̄e deus quem dīas esse
terciā personam in diuinis. inconueniens esset q̄ in creacōe
mundi fieret mencō de spiritu sancto quem dīas esse terciā
personam. et non de filio dei quem dīas esse scdām. Ad au-
toritatē scdām quā allegas ipsius Rabbi Symeō nichil
aliud occurrit dicendum nisi illud quod supra contra eam
dixi ad quam per te fuit responsum. Paulus. Con-
cedo tibi q̄ anima xpī nō est deus s̄ est anima humana que
creata fuit in eodem instanti quo in fusa fuit in corpore cristi
humano. sicut dictum est et ostensum supra de alijs aīabus
humanis. et non antea et idē de ipsa nō potest dici q̄ ferebat̄
sup aquas in exordio creacōis mūdi cum protunc nondū
fuisset inesse producta. Ad aliud vero quod obiās dicens q̄
hoc dictum ferebatur. non potest dici de deo ad quem nullo
modo pertinet moueri. possem tamen tibi r̄ndere. vno modo
q̄ licet verum est q̄ deus sit omnino immobilis tamen sepe in
scripturis de deo dicuntur aliqua verba quorū propria siḡifi-
cata non possunt esse sine motu. ut cum dīat̄. descendit de⁹
super montē synay Exodi. viiij. Et in psalmo ascendit de⁹
in iubilacōe. et in multis alijs. Que quidem verba scilicet
ascendere et descendere cum de deo dicuntur non proprie sed
methaphorice dicta intelliguntur. vnde et in proposito cum
dicitur. Spiritus dei ferebatur non debet intelligi q̄ ferebat̄
p̄motū locale sed methaphorice. s̄. q̄ spūs dei. i. spūs sanct⁹
cui bonitas et amor ap̄propriaē afficiebatur ad perficiendam
perfectionem aquarum. i. omnium eandem productorum.
aque enim iuxta seriem litere illius capituli. omīa eadē cor-
poralia in p̄ordio producta continebant. Et licet predicto-
rum verborum sententiā hoc modo possit haberi. tamen aliter
et magis proprie iuxta veritatem hebraicam exponi possūt
Circā qd attendendum q̄ vbi nostra translatio dīat. Spūs

domini ferebat. In hebreo habetur quedam dictio que sonat
meraphphet quod in lingua nostra idem significat quod in
cubare in similitudinem volucris oua suo calore animantis
Idem enim verbum ponit deuteronomij penult. vbi dicit. Sicut
aquila puocat ad volandum pullos suos et super eos volitans
Ibi in hebreo habet super eos israel. i. incubas. vñ in proposito quia
spiritus sanctus viuificator omnium a principio dicitur. de quo in psalmo
Emitte spiritum tuum et creabuntur. Ioharco in reze exordio sic deo
prius attribuitur procreatio reze de non esse ad esse per creationem. sic spiritui
sancto attribuitur viuificatio reze. quequidem viuificatio potest intelligi
secundum motum primi mobilis. Nam motus secundum philosophum. iij. philosophorum est
vita reze naturalium. Quod autem primum mobilis est primum et primum
a quo omnis motus regulatur et mensuratur tanquam a prima omnium
motuum mensura quicquidem motus reze naturalium viuificatus est a
deo tanquam a primo mouente primo creatus. vñ in principio crea-
tionis reze naturalium de hoc primo motu tanquam de vita reze natura-
lium fit mentio attribuendo ipsum motum deo in persona spiritus sancti
cui appropriatum est viuificare ut dictum est. Et ex ista expositione
tollitur quedam admiratio que animi non modicum pulsatur quomodo
scilicet in primo creati sit mentio de tempore cum dicitur factum est vespere
et mane dies unus et de motu nulla videtur fieri mentio. Quod
autem est pro tempore naturalium. Quequidem admiratio tollitur per predictam
expositionem. Nam secundum eam prius fit mentio de motu quam de tempore ut
dictum est. Ad secundum vero quod obicitur contra expositionem super illud
verbum. spiritus domini ferebat dicens quod inconueniens esset dicere quod in crea-
tione mundi fieret mentio de spiritu sancto qui est eterna persona in omni et
non de patre qui est prima persona nec de filio qui est secunda persona.
Ad hoc ubi respondeo quod verum dicitur in hoc. scilicet quod inconueniens esset dicere
quod in creatione mundi que est primum et principalis effectus diuinitatis
non fieret sufficiens mentio tanta vel expressa de distinctione diuinarum
personarum. Sed si recte scrutatur filius sensum predictorum verborum. scilicet in prin-
cipio creauit deus et usque ibi spiritus domini ferebat super aquas. inue-
nietur quod sit mentio sufficiens de tribus personis diuinis ipsas inueniendo.
saltem sacras scripturas recte et diligenter scrutantur. ad cuius declara-
tionem presupponere debes quod secundum veritatem fidei non solum nostre sed etiam tue
deus est causa omnium reze creatarum per suum intellectum et voluntatem sic ar-
tifex est causa artificiarum inuentorum per ipsum dicitur enim scripta. Omnia
quecumque voluit deus fecit. velle autem presupponit cognoscere. Costat
autem quod artifex per artem quam habet in suo intellectu conceptam et per

amorem sue voluntatis relatum seu applicatum ad suum opus ponendum operatur. Ex quo ultimum considerandum est quod deus per opus est omnium creaturam per suum verbum seu sapientiam acceptam quod est filius et per suum amorem quod est spiritus sanctus. Ita tamen quod non intelligatur quod creare sit proprium alicuius persone divine tamen omnia enim opera unitatis ab extra sunt indivisa ut supradictum est. Sed sic intelligendo quod causalitas creatiois attribuitur persone patri per modum efficientis et persone filii attribuitur per modum cause exemplaris. Spiritui sancto vero huiusmodi causalitas attribuitur per modum amoris seu affectus ad res creatas producendas. Et ideo sacra scriptura recte innuit personam patri cui causalitas creatiois attribuitur per modum efficientis. Cum dicitur creavit deus celum et terram. Innuit etiam personam filii cui calitas creatiois attribuitur per modum exemplaris cum dicitur In principio quod idem est ac si dicat in verbo seu in sapientia put alibi in sacra scriptura invenitur. Et etiam quidam de magnis doctoribus tuis hoc sentiunt. Innuit etiam sacra scriptura personam spiritui sancti cui attribuitur calitas creatiois per modum amoris seu voluntatis per hoc quod dicitur spiritus domini ferebatur super aquas ut super expositum est. Ex quibus recte consideratis repies quod super processiones personarum in divinis rationes productionis rerum creaturarum aliter addunt inquantum scilicet includunt essentialia attributa divina scilicet potentiam que appropriatur patri. Scientiam que appropriatur filio. Et voluntatem que appropriatur spiritui sancto ut per doctores nostros ista plenius elucidantur.

Capitulum. xvi. in quo ostenditur quod per hoc quod dicitur In principio creavit deus intelligendum est in sapientia a deo accepta per quam mundum deus creavit. Saul.

Ostende mihi vnde habes ex sacra scriptura vel a doctoribus nostris quod in hoc quod dicitur In principio creavit deus intelligatur in filio vel verbo seu in sapientia a deo accepta mirabile enim est in oculis meis si hoc posses repere. Paulus. Hoc quod queris habes expressum in glo. Rabbi moysi Gerunden qui inter ceteros expositores tuos dicit Intendite nos magister esse eruditus in secretis domine legis. Quicquid Rabbi moy. super illud verbum. In principio creavit deus celum discipulo seu auditori suo sic loquitur Si vis intelligere secretum huius dictionis beresich scilicet in principio cognoscas quod secundum viam veritatis scriptura loquens de inferioribus innuit in sublimibus dicitur enim beresich id est. In principio innuit in sapientia que est principium principiorum. Et ideo in translatione iherosolimitana in loco ubi dicitur beresich seu in principio habetur in sapientia.

hec ille. ex qua auēte habes itentū meū sup̄dictū. Saul.

Adhuc ex illa glo. Rabi moy. nō habet q̄ illa sapia q̄
fiḡificat cum dicit beresich seu In p̄ncipio sit a deo s̄cepta sic
ut distinguat realit̄ ab ip̄o deo sapiēte. hoc enī requirit̄ ad
hoc q̄ talis sapia dicat̄ verbū s̄ceptū seu fili⁹ genit⁹ put tu
oīdē p̄sumis. Paul⁹. Ille sapiētissim⁹ Salomon vo-
lens de sapia a deo genita aliq̄ loqui ad exatandū audiēdū
de tāta re attentōez in p̄sona ip̄si⁹ sapie sic p̄mittit in. viij.
p̄u. Audite quia de reb⁹ magnis locutura sū. q. d. ista que
dictura sū maxia sūt et auditū digna. fides enī est ex audi-
tu. doctores enī tui cū loquunt̄ de aliq̄ re que a deo fuit eis ul̄
p̄rib⁹ reuelata sēp̄ s̄sueuerūt dicē hoc habet̄ ex auditu seu ex
ore audit⁹. vñ ⁊ sapiēs p̄p̄e dicebat. Audite. q. d. ex auditu
ista hñt̄. nō ex inquisicōe. Et sequit̄ de reb⁹ magnis locut⁹
sū. Et s̄m aliā trāslacōz dicit. audite quia p̄ncipalia loquor.
p̄ncipia enī cui⁹libet scie que sūt p̄ncipalia i ip̄a p̄supponūt̄.
tanq̄ vā extraditōe seu auditu alioris scie ut p̄hs in poste-
riorib⁹ dicit. Et iō p̄ncipia seu p̄ncipalia docēne dīne oportz
q̄ p̄suppon mē tanq̄ vera et p̄bata ex auditu alioris scie.
quequidē scia est scia dīna. p̄ cui⁹ reuelacōz talia p̄ncipia ha-
bent̄. Cōsequēt̄ infra eodē capitulo. Sapia p̄dicta quib⁹dam
im̄pōsitis q̄ p̄anēt ad emendacōz ip̄i⁹ docz que ⁊ q̄lia sūt hec
p̄ncipalia seu magne res de quib⁹ locut⁹ erat sic dicit. Deus
possedit me i resich. i. i inīcio viay suay anteq̄z quidq̄ facēt
a p̄ncipio ab et̄no ordīata sū. et ex antiq̄s anteq̄z terrā fieret
nondū erāt abissi ⁊ ego iā s̄cepta erā nec dū fontes aquay
eruperāt. nec dū montes mole graui s̄stiterāt añ colles ego
p̄turbabar adhuc terrā non fecerat et fluia et cardines orbis
t̄re. qñ p̄parabat celos aderam qñ certa lege ⁊ giro vallabat
abissos t̄c usq̄z ibi. Cū illo erā cuncta sponens. Ex quib⁹
diligent̄ s̄siderat⁹ habes maifeste q̄ aliq̄ sapia erat cū deo añ
mūdi s̄stīucōz. quequidē sapia erat s̄cepta a deo non creata
seu fctā ⁊ erat cū deo cūcta sponēs. s. oīa que i p̄mordio rez
fuerūt a deo creata que oīa fere i p̄dicta auēte tangūt̄. Que
quidē sapia ante mūdi s̄stīucōz erat semp cū deo ⁊ a deo con-
cepta p̄ quā de⁹ fuit cūcta sponēs non p̄t esse n̄ de⁹. alioquin
sē q̄ nō solus de⁹ esset creator mūdi s̄ illa sapia p̄ quā mun-
dū creauit et sic essēt duo creatores mūdi qd̄ nephās ē apud
te sic et apud nos. Saul. Anteq̄z aliq̄ dicā contra

hoc qđ asseris de sapia a deo accepta volo tibi ostēdē qđ trāslator
tuus non vere trāstulit quā dā dictōz in p̄dicta auctē stentā
In qua quidē dictōe magna vis tue rōis asistit. vbi enim
dicit trāslator tuus. Cū illo erā cūcta sponēs In veritate he-
braica dī. Cū illo seu apud illū erā amon. hec autē dictio amō
licet habeat mltas mēpretacōes. in nlla tñ sūt cūcta spon-
nens. vñ ex vītate lre nō habes ex p̄dicta auctē qđ sapiēda
illa quā dīas a deo esse acceptā sit cū deo seu apud deū cūcta
sponēs. Et sic dicendū qđ illa sapia de qua sapiēs loquē nō
est deus. quod tñ tu ex hac auctē p̄ncipaliē p̄sumebas p̄bare.

Paulus. Vex dīas qđ ista dictio amon in hebraico mltas
habet mēpretacōes s; doctores tui in hoc loco istā dictionē
mēpretati sūt cōformitē ad trāslacōez n̄ram. vñ in glo. super
gāi que dicit beresich rabba sup illud v̄bū. In p̄ncipio creat
deus. volentes exponē istā dictōez In p̄ncipio qđ in hebraico
dī in resich s̄cordant istā dictōz r̄sich cū illa alia dictōe oīno
sili que ponit cum p̄dicta auctē p̄i. p me allegata vbi dicit
dñs possedit me i resich. i. in p̄ncipio viay suay In eodem
loco allegāt verbū sup̄dictū. s. erā apud eū amon. Et ibidē
istā dictionē amon mltā mēpretātes finalitē sic dicūt. amon
est artifex. lex enī dei dicebat. Ego fui instrumentū artis dei
scī et bñdictū i via seclī. Rex enī carnalis edificās palacia
nō edificat ea nisi habeat exemplaria et de scripcōes ut sciat
quō factar est cameras et cubicula seu cellaria. Sic etiam
deus scīs et benedicet respiciēs in lege creauit seclm. vnde et
lex dicit beresich. i. in p̄ncipio creauit deus. non autē est resich
p̄ncipiū nisi lex ut dictū est p̄i. viij. dñs possedit me resich
. i. p̄ncipium vie sue. hēc in glo. Ex qua habes manifeste qđ
amon sūt artifex seu artificū artis ul' artem et hoc manifeste
s̄cordat cū trāslacōe n̄ra que dicit cū illo erā cūcta sponēs
p artē enī artifex cūcta sponit hoc etiā explicauerūt p exēp-
lum de rege edificante ut i sua exposicōe p̄dicta cōtinet. Et
sic est manifestū qđ s̄m doctores tuos sapia p̄dicta a deo accepta
ante mūdi asitucōz est illa p quā mūdū deus creauit sic ar-
tifex p artē suā artificatū p̄ducit. Saulus. Vex est qđ
sic n̄ri doctores exponūt. s; hanc sapiam dicūt esse legē dei qđ
debet itelligi de lege mosaica non autē de sapia quā tu dīas
esse deum. Paulus. In disputacōib; dialēctis seu in
iudicijs cōtenciosis. alitē disputantū seu stendentū p̄t acage

ex dictis sui aduersarij illud quod p se facit relicto alio quod
non facit p se. psertim cū illud relictū sit manifeste falsū. vñ
in pposito ex pdicta aucte tibi oñdo q fm doctores tuos vez
est q amon i hoc loco sigt artē seu artificiū qd facit p me ⁊ p
trāslacōe nra. Sz qd vltēri⁹ dicūt q illa ars seu artificiū est
lex. s. mosaica ut tu asseris. hoc est nō solū falsū s; ridiculosū
⁊ forte absurdū dicē. tū qz lex mosaica nunq; legiē esse añq;
fuiſſet data in mōte synay. nec etiā tpe p̄iarchay. Tū qā
supflūū etiā esset illā esse añ mūdi cōstitucōz qñ null⁹ homo
erat qui eā intelligēt seu obſuaret. De pluuiā enī legiē gen
ij. non enī pluerat dñs sup terrā eo q nō erat hō qui opareē
terrā. vñde a fili seu a foriori nllō modo est credendū q lex
fuiſſet pducta qñ hō nondū erat i mūdo. tū qz si lex illa per
quā de⁹ feciſſet mūdū fuiſſet aliqd ext deū existens. sequereē
q deus min⁹ pfecte pducēt mūdū qz aliqs artifex pducit suū
artificiātū qd est nō solū falsū s; absurdū. ssequēcia patet ex
hoc. qz artifex pducit suū artificiātū p artē sibi mēſecā. de⁹
ūo fm tuā p̄ſicōz pduxisset mūdū p artē sibi extēſecā qd
derogat pfectōi creacōis rez a deo facte qz deus fm hoc indi
guiſſet adiutore exteriori ad creacōnem mūdi.

Capitel'm. xvij. in quo ponunt quedā obiectōes indeorū
conē vītātē gñacōis quā fides catholica pfitē esse i dñis.
quequidē obiectōes soluūt. in cui⁹ fine declarāt q in p̄ſenti
tractatu vbi solū agiē de ſcrutatio ſēptay nō est tractandū
de omnibus difficultatibus que ad hoc miſterium pertanēt.
Sauls.

Expoſitio tua ēca p̄dictā auctem pū. nllō modo sfo
nat rōi. P enī ſapīa dīma p quā de⁹ fecit mūdū ſit a
deo genita ſic ut a deo gñante realitē diſtinguat nllō
modo p̄ a rōe tolerari. gñalit enī ut tu ſup̄dixiſti in. vij. c.
ea que de deo dicunt non ſūt intelligēda fm modū infimay
creatay que ſūt corpa s; fm ſilitudinē creatay que ſūt intel
lectuales ſbz. et ſic q gñacō in dñis itelligēda est fm ema
nacōz itelligibilē put v̄bū itelligibile a pferente ſeu a di
cente diſtinguē. Quequidē emanacō nō tranſit in exteriorē
materiā ſed intē manet. adhuc fm iſtaz tuā declaracōnem
nullo modo dicendū est q in dñis ſit gñacō. nec p ssequēs
generans et genitū ſeu p̄ et filiū. In hōie enī et in angelo

in quibus est aliqua emanatio intelligibilis secundum quam est in eis
intelligens et intellectus. non tamen in homine seu in angelo
dicitur esse generatio sic quod intelligens pater dicatur. et illud quod
intelligitur filius ergo nec in diuinis ratione predictae ema-
nationis intelligendum est esse generationem secundum quam ibi dicatur
esse pater et filius. Item de ratione geniti est ut accipiat esse
a generante. Et sic oportet quod genitum habeat esse receptum. et per
sequens quod non sit per se subsistens. quod repugnat perfectioni
diuine cuius esse est per se subsistens. Ex quibus sequitur quod nullus
genitus esse sit deus. Paulus. Vix est prout tibi dixi
quod generatio in diuinis non est intelligenda secundum similitudinem
generacionis reorum tpaliu sed secundum similitudinem emanacionis intellectu-
alium rerum. Sed circa hoc attendere debes quod nulla res creata tantum
deus assimilatur quam inter talem rem et deum sit maior dissi-
militudo quam sit ista similitudo accepta a rebus. Iuxta illud
ysaie. xl. capitulo. Cui ergo simile fecistis deum etc. Cuius
ratio est. Nam perfectio diuina est infinita. perfectio autem crea-
ture cuiuscumque finita est. Inter finitum autem et infinitum non
est tanta proportio. unde cum ex perfectione alicuius creature
quequidam perfectio finita est. similitudinem accipimus ad di-
uinam perfectionem que est infinita oportet quod semper remaneat
maior dissimilitudo. Ex quo ulterius sequitur quod ex qua cumque
similitudine a rebus creatis in deo accepta oportet amouere
a deo omnes imperfectiones que in huius perfectione rei crea-
te intelliguntur seu includuntur. verbi gratia. dicamus in deo esse
scientiam seu sapientiam quam nullo modo intelligeremus nisi
per aliquam similitudinem sapientie create cum cognitione nostra
a sensibilibus seu a rebus creatis sit accepta. Sed constat quod
sapientia creata angelica seu humana est quoddam accidens in
ipso sapiente quod nullo modo deo competit. cui nullum acci-
dens inesse seu competere potest. quidquid enim est in deo deus est. Et
ideo cum attribuimus deo sapientiam vel dicamus quod in deo est sapientia opor-
tet quod intelligamus eam esse non eo modo quo in creatis in quibus est
per modum accidentis sed eo modo quo deo competit. scilicet sapientia per se sub-
sistens. unde in proposito licet in diuinis dicamus esse verbum seu sapientiam
que procedit a dicente ad modum siue similitudinem nostri verbi
intelligibilis quod in nobis procedit secundum intelligibilem operationem
Non tamen hec similitudo est omnimoda. deficit enim a perfectione ema-
nationis verbi diuini in multis. Et specialiter in hoc quod verbum in

nobis pcedens fm̄ intelligibilē opacionē non est eiusdē nate
cum eo a quo pcedit. Et iō illud qđ intelligit̄ in nobis seu
a nobis non dicit̄ esse filiū de rōne enī filij est qđ eiusdē nate
cum p̄re. Intelligē aut̄ diuinū est ip̄a sbā intelligentis qđ nō
dubito te scedē. vñ verbū in diuinis pcedens pcedit ut sub
sistens eiusdē nate cū illo a quo pcedit qua rōne pp̄rie dicit̄
genitū et filiū. vnde in auct̄e allegata de dīa sapia sēptura
vñ dictionibz que ad gñacōez viuendū panēt. s. concep̄tōe
ut cū dicit̄ et ego s̄cepta erā. Silr et ad p̄tū ut cū dicit̄. Ego
p̄turiebar ī intellectu autē n̄ro vñmur noīe s̄ceptōis fm̄ qđ
in n̄ro intellectu inueniē aliqđ de nouo apprehensū non autē
vñm̄ noī filiacōis cū non sit ibi p̄demptas nate. s. intellis
gentis et intellectū. Ad scōm̄ iō qđ obias dices qđ si ī deo essz
aliqđ genitū illud esset receptū tibi rñdeo qđ nō om̄e acceptū
est receptū in aliquo s̄biecto. tota enim sbā rei create acapit
esse a deo. non tñ habet aliqđ s̄biectū receptū. vñ genitū in
dōmis accepit esse a gñante non tam̄ illud esse est receptū in
aliq̄ materia seu s̄biecto. hoc enī repugnaret s̄bistēcie in di
uinis. vnde filiū in dōmis in quantū pcedit ab alio habet esse
diuinū non qđ aliud ab esse dīno existēs. In ip̄a enī p̄fectōe
dīna gñat̄ qđ sit ⁊ verbum intelligibilē pcedens et p̄ncipiū
vbi si ēquecūqz ad eiū p̄fectōz panēt. Et attende qđ fm̄ inten
tionez huiū tractat̄ p̄ncipalit̄ intendē debem⁹ arca scrutiniū
scrip̄taz p̄ut in p̄logo dictū fuit. De quo iā arca hoc m̄ste
rñ satis habuim⁹. Non autē debem⁹ scrutari maiestātē. Et
iō susp̄deam⁹ ab argumentacōibz que in hac materia fiunt
seu fieri possūt. de quibz doctores n̄ri multa alta seu p̄funda
tractant tā arca relacōes originis que in diuinis dicuntur
q̄ arca p̄sonales pp̄ietates et nocōnes ⁊ huiū ad amouen
das quas cūqz hereticas impugnacōes que in hys s̄sueuerūt
fieri. De istis enim cum inceperit te summ⁹ illuīator cordiū
lumine fidēi aliqualit̄ illuminare poteris ad eui infor̄macōez
vlt̄erius pcedere. Nunc autē ad nostrū scrutiniū. s. scrip̄taz
arca alia que restant procedendū est.

Divinctio decima de scrutinio scripturarum circa
mysterium divinitatis christi. et tenet novem capitula
In primo capitulo ponitur quod ex hoc quod fides
catholica proficit christum esse verum deum et verum
hominem non derogat divine perfectioni.

In secundo capitulo ostenditur per auctoritatem psalmiste in psalmo. Quare fremuerunt gentes etc. quod christus est deus et homo.

In capitulo tercio ostenditur idem per auctoritatem psalmiste in psalmo. Deus iudicium tuum regi da etc.

In quarto capitulo ostenditur idem per auctoritatem psalmiste in psalmo. Eructavit.

In v. capitulo ostenditur idem per auctorem ysaye m. x. capitulo.

In capitulo vi. ostenditur idem per auctorem jeremie. xxiii.

In capitulo vii. ostenditur idem per visionem factam ezechieli in primo capitulo suo prophete et per visionem factam da-
nieli in capitulo quarto.

In viii. capitulo ostenditur idem per auctoritatem pro-
phetarum michee. v. et zacharie. xii.

In capitulo ix. ostenditur idem per dicta antiquorum talmu-
distarum. Et in eodem imponitur prime partis huius tractatus finis.

Capitulum primum in quo ponitur quod ex hoc quod fides catholi-
ca proficit christum esse verum deum et hominem non derogat divine per-
fectioni.

Saulus.

Quidquid sit de premissis adhuc video quod christus tuus ma-
geste fuit locutus contra excelsum. docuit enim per se vel
per suos discipulos contra divinam simplicitatem et quasi
contra omnem divinam perfectionem. Et ideo proprie de ipso debet in-
telligi illud. dan. vii. capitulo de cornu puulo qui locutus
erat contra excelsum prout tibi super dixi.

Paule.

Dic michi obsecro ubi invenisti quod magister meus christus vel ipsius
discipuli talia contra deum excelsum fuissent locuti. Non enim
credo quod talia possis reperire in doctrina sua vel suorum.

Saulus.

Manifestum est. nunc tu ut credo nega-
bis quod magister tuus vel eius discipuli ipsius nomine docuerunt et publi-
ce et continue predicant quod ipse tuus messias est verus deus et
verus homo et consequenter de ipso deo etiam asserunt quod fuit tem-
poraliter natus ex muliere. cum tamen deus nunquam esse incepit te

stante psalmista a seculo et usq; in seculum tu es deus. et in multis alijs locis. asserunt etiam ipm deum fuisse crucifixum mortuum et sepultu te huius. Quid ergo magis contra deum excelsum dici possit q; qsit uel fuit passibilis cum tam deus sit onio immortalis et immutabilis dicente scriptura. Ego deus et non mutor malachie. iij. capitulo. Quo ei pati possit qui mutari non posset. quid enim absurdius contra deum excelsu dici possit q; q fuit mortu? de q scriptura dicit uiuo ego ieter nu te. Certe et si scripture de his tacuissent ipsi phi pagani maxime contra hoc insurgerent qui ex solo ronis dictamine probant vez deum quem cognoscunt esse pma causaz mu: di oino esse icorporeu et i mutabile s; sume si simplicem scdm quos oia pdicta per te et tuos asserta ludibria reputarent seu delramenta. Paulus. Concedo tibi q secundu veritate fidei nostre xps in pphetis promissus de quo hic agim? est ver? deus et ver? homo qua veritate ex testimonij sacre scripture cogimur concedere. Silr fm eandem veritate concedit q xps fuit natus de muliere passus mortuus et sepultus. Que quide de deo oia concedim? fuisse vera. non tamen in quantum deus seu fm natura dinam s; fm natura assumpta. s. humanam. Sic tamen pdicta de deo dicunt fm veram fide ut in nullo deroget diuine pfectioni apud eum qui sacra testimonia recte scrutat et sana habz rone.

Saul? Duo hic dicas que nullo mo possis pbare. quoz pmu est q xps in pphetis pmiss? est seu debet esse ver? deus cui? oppositu sacra scriptura testat que in multis locis asserit eu futur? esse de genere dauid quod n credo te negare. 2? q de deo possit verificari q fuit nat? de muliere pass? mortuus et sepultus te sine hoc q deroget diuine pfectioni. hoc enim manifeste videt implicare contradictione ut sup dixi. dicent enim q deus etern? et immutabilis fuit natus tpaliter et mortuus et cetera huius manifeste implicat contradictione non obstantib; cauillationib; p te allegatis. s. cu dicas q hoc est fm natura humanam. Non autem fm natura diuinam. talis enim cauillacio non videt valere cum deus nulla habet naturam nisi solam dinam. Sz qa dixisti q ex testimonio sacre scripture cogis concedere q xps i pphetis promiss? futur? era verus de? et verus homo. Rogo ut doceas. me ubi habes talia testimonia. Et deinde pcedam? ad discudendu de scdo.

Capitulum secundum in quo ostendit quod per auctorem psalmiste in
psalmo. Quare fremuerunt etc. quod Christus est deus et homo.

Paulus

Placet michi recurrere ad testimonia sacre scripture quibus
manifeste habetur quod Christus in prophetis promissus futurus erat
verus deus et verus homo ad quod primo in teste addu-
co ipsum egregium psalmistam israhel. scilicet dauid qui proprie posset
dicere cythareda Christi ipse enim in. ij. psalmo sui psalterij qui
primus psalmus est secundum quosdam ubi loquitur de deo et de Christo suo
ad litteram cum dicit asciterunt reges terre et conuenerunt in unum
aduersus dominum et aduersus Christum eius. infra in persona Christi super
dicti dicit dominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui
te. Que quidem verba diligenter fuerunt altercata inter me et te in
ix. capitulo precedentis distinctionis et ibidem ostensum est quod ver-
ba predicta non possunt proprie verificari nisi de filio dei quem deus
eternaliter genuit. Et sic patet manifeste quod Christus in predicto psal-
mo prophetatur filius dei a deo eternaliter genitus et per consequens deo
conaturalis et coeternus. nichil enim in deo quin sit eternum et
eiusdem nature cum ipso deo. Quam quidem auctorem tibi induxi
in predicto capitulo ad probandum generationem naturalem et eternam
esse in diuinis. Contra quod multipliciter arguisti ibidem tam
contradicendo mee expositioni quam etiam introducendo alias
doctorum tuorum expositiones. ad que omnia fuit tibi in predicto
capitulo sufficienter responsus. Et sic non oportet ut hic replices
ea quibus ibidem fuerunt. talis enim iteratio esset fastidiosa potius quam fruc-
tuosa. Vnde remitto te ad id caputulum ubi ex testimonio psal-
miste habetur Christum esse filium dei eternum. et sic verum deum. Quod autem
ipse sit verus homo. non credo te negare. Et ideo ex ista auctori-
tate nunc per me allegata et super in predicto capitulo per me proprie
et vere exposita. vnacum tua concessione de humanitate Christi
habeo intentum. **Saulus** Bene recolo quod ista auc-
toritas psalmiste fuit per te allegata in precedentibus ubi etiam
circa eius expositionem fuit inter me et te altercatum. sed ad huc ex
ista non habes propositum tuum. Nam licet verum est quod ego conce-
do Christum fore hominem. nullo tamen modo concederem quod esset deus
et homo. in predicta autem auctore solum conaris probare quod est
deus seu filius dei eternus. non autem quod sit homo. **Paulus**
In predicto psalmo. deus alloquens ipsi Christo filio suo dicit sic.
postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam etc. Constat

antem q̄ si x̄ps de quo ibi agit̄ esset pur⁹ deus et non homo.
nullo modo conueniret ei postulare aliquid a deo cum scdm
hoc ē oñio equalis p̄ri. habens ip̄e eandē potēciā que ē ipsa
dei essēcia vnde necesse ē q̄ ista verba. postula a me tē itel:
ligant̄ s̄m naturā humanā s̄m quā ip̄se x̄ps est var⁹ homo
cui competit qñq; a deo petere aliquid quod nō habet. Et sic
ex p̄dicta auctē habes intentū

Capitulū terciū ī quo ostendit̄ idē p̄ auctē psalmiste
in psalmo. Deus iudiciū tuū regi da

Saulus.

Quādo quid sentis circa p̄dictam auctoritatem sed volo
q̄ ostendas michi si aliā habes auctē ad p̄positum
tuum fundandū. **Paulus.** Habeo aliā
auctē eusdē psalmiste in psalmo. qui incipit. Deus iudi:
cium tuū regi da. vbi manifeste agit̄ de x̄po qui ibi denūciat̄
saluator populū p̄sertim humilium et pauperum. d̄ quo dicit̄.
Saluos facies filios pauperū et aīas pauperū saluas faciet et
hui⁹. De quo quidem x̄po saluatore dicit̄ sic ibidē. nomen
eius ante secula et ante solē p̄manet nomen eius quā aucto:
ritatem sup̄ tibi allegauī in. x. capit̄lo p̄dicte distinctionis
ad p̄bandū generacionē eternā esse in diuinis. Circa q̄d large
altercauimus. Et finalit̄ in p̄dicto capit̄lo fuit tibi ostensū
q̄ ex p̄dicta auctoritate p̄sertim s̄m hebraicā veritatē sup̄ta
ostendit̄ manifeste q̄ filius dei de quo in illo psalmo agitur
fuit ante seclā et manet ī eternū. Non obstantib; multipli:
cib; tuis cauillationib; ibidē contentis. Et sic ex eodē psal:
mo habet̄ q̄ saluator ille promiss⁹ de quo ibi agit̄. qui ver⁹
homo et filius hoīs est. est ver⁹ deus et filius dei etern⁹ quod ē
intentū. Nec hic oportet replicare illa que fuerūt inter nos
altercata circa expositionē hui⁹ psalmi ī p̄dicto capit̄lo de
cuius ne fiat repetitio vni⁹ et eiusdē que fastidiosa est. et ideo
remitto te ibi vbi p̄dicta plene inuenies. **Saulus**

Habeo mentē tuam circa expositionē p̄dicti psalmi. Cū
quā nolo amplius replicare. quia satis fuit ī p̄dicto capit̄lo
inter nos discussū. Sed si habes aliā auctē indica michi.

Capitulum quartum In quo ostendit̄ idē p̄ auctōrita:
tem psalmiste in psalmo. Eructauit cor meū. tē

Paulus

In psalmo qui incipit. Eructauit cor meum verbum bonum. psalmista loquitur ad Iherusalem de Christo qui inter ceteros unctus a deo. qui ratione unctionis Christi vocari possunt. excellencior est. Et ideo de ipso dicit unxit te deus deus tuus oleo leticie per confortibus tuis. ubi psalmista paulo ante loquitur ipsi Christo sic dicit. Sedes tua deus in seculum seculi. virga directionis virga regni tui. Quequidem verba de nullo verificari possunt nisi de vero deo ut est manifestum. Nullus enim habet sedem eternam in seculum seculi nisi ipse deus et sic per ista verba psalmista testatur quod ille Christus cui loquitur est verus deus. Cui etiam dicit. Sedes tua deus in seculum seculi. Unde ex hac auctoritate habes veritatem a me intentam. Saulus. Iste psalmus exponitur a doctoribus nostris multipliciter. scilicet de diversis regibus sub quorum quolibet filii Israel fuerunt in prospero statu ut cum fuerunt sub salomone valde prospere viuentes ut habetur. iiii. Regum. vel de assuero in cuius tempore Mardocheus et alij iudei fuerunt honorati. vel etiam de rege dauid. In cuius tempore dauid debellauit multas gentes conuincens terre promissionis ut habetur i. ii. Regum. Unde ipse dicebat psalmista accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. intende prospere prece et regna. Et ideo psalmista iste non necessario exponitur de Christo de quo agimus. de quolibet enim predictorum regum potest exponi. Et ideo in primo versu dico ego opera mea regi indefinite loquendo. scilicet non appropriando alicui predictorum regum. vel forte alicui aliorum qui prospere egerunt.

Paulus. Licet in primo versu psalmista loquatur indefinite. cum dicit dico ego opera mea regi. tamen per ly regi intelligendum est anthonomastice. scilicet per excellenciam respectu ceterorum regum quod patet ex hoc quod subdit verba que de nullo ceterorum regum nec de aliquo alio puro homine dici possunt ut iam tibi dixi. Eodem enim regi de quo loquitur dicit. Sedes tua deus in seculum seculi quod nullo modo possit verificari de dauid nec de salomone. nec de assuero. nec de aliquo alio puro homine. Unde virtute istorum verborum oportet restringere materiam principaliter istius psalmi ad Christum qui verus deus est habens sedem dei in seculum seculi. et verus homo quia unctus oleo leticie per confortibus ut dictum est. Item translatio caldayca. scilicet jonathe que apud vos equiualeat textui illud verbum psalmi. Speciosus forma filiis hominum sic transtulit pulchritudo tua rex messia maior est quam filiorum hominum. Et sic patet quod psalmus iste de messia loquitur de quo testatur quod est

verus deus et verus hō modo pōicto. Saulus

Quedā sūnenē ī hoc psalmo que n̄ possū t applicari messie tuo. dicitur enim ibi astitit regina a dextris tuis. Silr audi filia ⁊ vide ⁊ iclina aurē tuā ⁊c Et ī fine psalmi occludit. p p̄rīb⁹ tuis nati sunt tibi filij constitues eos p̄ncipes sup om̄ nez terrā. Constat autē q̄ nichil hor⁹ p̄ verificari de messia tuo qui nullā habuit reginā ad dexterā suam assistentē. Silr nec filiā disciplinā audientē nec etiā habuit filios quos p̄ncipes constituisset. vnde expositō tua nullomō tolerat a lra

Paulus

Tu nosti q̄ doctores tui cōiter tenēt q̄ Synagoga isrlis dicit esse sponsa dei. vnde liber canticorū ap̄ eos exponit de deo sp̄so ⁊ synagoga p̄nsa. et de ea exponit ī canticorū. iij. capitlo. Tota pulchra es amica mea et macula non est in te quod licet de synagoga patz antiqz aliquid contineat veritatis de ecclia tam̄ xpi que vna ē vnitata fidei potius verificat. Et q̄a ista ecclia vera sponsa xpi est ⁊ ei coniuncta. et cum eo regnans seu regnatura in eternū ideo dicit potest regina. et de illa verificari p̄ illud astitit regina a dextris quia in bonis p̄ncipib⁹ assistit xpo. s. ī p̄nti in bonis gracie. et ī futuro ī bonis glorie. Et quia sicut ista ecclia est coniuncta xpo sicut sponsa sponso dicit regina sic. eo q̄ recipit eius legē seu disciplinā euangelicā dicit esse filia ideo de ea dicit audi filia et vide ⁊c Et quia ista ecclia succedit synagoge antiq̄ue in fide. quia eadem ē fides patz ⁊ fides discipulor⁹ xpi licet in credendo de p̄terito ul de futuro q̄nqz varie ī ceremonialibus aut legis antiq̄ue que iā cessant post. xpm oīio sūt diuerse ut sup̄ dictū est ideo dicit obliuiscē populū tuū. s. iudaicū ⁊ domū patris tui. s. templū antiquū ī quo sacrificia offerebant que post xpm cessarūt ut dictū est. Et sequit et concupiuit rex decorem tuū seu sp̄m tuā quia cult⁹ ecclesie pulchrior ē ⁊ delectabilior est xpo cultu synagoge hoc autē quod dicit ī fine psalmi p p̄rīb⁹ tuis nati sūt tibi filij. Silr intelligendū est de xpo. Cui loco patz suorum fm humanā naturā. s. patriarchaz l' p̄phetaz nati sūt tibi filij sp̄uales. s. apli et alij discipuli qui p̄riarchis et p̄phetis successerūt q̄ cōstituti sūt p̄ncipes sup om̄ nez terrā ī sp̄ualib⁹. qui quidē filij xpi p̄ncipes constituti redixerūt ad memoriā facta regis xpi in generatōib⁹ sibi succedentib⁹ usqz in finē mūdi ideo subdit memores erāt nōis tui dñe in generatōe

et generationē . propterea populi confitebunt tibi et propterea populi . s . fidelium confitebuntur tibi in eternum et in seculum seculi . Ista enim laus que procedit ex memoria seu cognitione xpi non cessabit in hoc seculo nec in futuro ubi odor erit unde omnia contenta in hoc psalmo non discrepant a proposito meo sed potius adoptant . et iste tres auctores predicti debent tibi sufficere quo ad psalterium licet ibi sint multa alia .

Capitulum . v . in quo ostendit idem per auctorem ysaye in . ix . capitulo .

.Saul.

Habeo mentem tuam circa auctores per te allegatas de psalterio superius si allega michi auctorem alterum propheta si habes ad intentum tuum probandum . Paulus Ille propheta evangelicus scilicet ysaias misterium humanitatis et divinitatis xpi non pretermisit . sed ipsum clare prophetavit . unde ysaye . ix . capitulo agens de messia seu de xpo sic dicit deo . puer natus est nobis et filius datus est nobis . Cuius imperium super humeros eius et vocabitur nomen eius admirabilis . consiliarius . deus fortis . pater futuri seculi seu sempiternus princeps pacis . Ex qua auctoritate manifeste habes quod xps de quo loquitur est verus homo temporaliter natus . et hoc cum dicit puer natus est nobis . habes etiam ex eadem auctore quod sit deus verus . Et hoc cum dicit datus est nobis pater futuri seculi seu sempiternus et princeps pacis predicta enim nomina non possunt verificari nisi de deo vero . Et sic per istam auctorem manifeste ostendit meum propositum . Saulus Hec auctoritas per te allegata exponitur proprie a doctoribus nostris de ezechia rege in cuius tempore deus dedit pacem in iherusalem . et iudea demerito Semnachrib ut habetur . iij . R . Qua ratione vocatur a deo princeps pacis eo quod fuit princeps in cuius tempore pax miraculose viguit . unde secundum istam veram expositionem doctorum nostrorum nomina que ponuntur in hac auctoritate ad solum deum pertinentia non sunt nomina illius pueri nati sed dei vocantis ipsum puerum principem pacis . Sic enim exponenda est littera predictae auctoris . puer natus est nobis et filius datus est nobis . s . Ezechias . Cuius imperium super humeros eius in quantum fuit rex impans . quem quidem puerum deus admirabilis et fortis et pater futuri seculi seu sempiternus vocavit principem pacis . et sic nomina ad deitatem solum pertinentia que in hac auctore ponuntur referenda sunt ad deum vocantem Illud solum quod dicitur princeps pacis est nomen pueri nati . s . ezechie . et hic est sensus planus huius auctoritatis

fm quē nichil facit ad ppositū tuū. Paulus Bene
scio q̄ hec expositio tua ē Rabi Sal. et quorundā modernoz
expositoꝝ tuoz qui semper intendūt offuscare sacras scrip-
turas. que de xpo vera testimonia tradūt. vñ si bene scruta-
tus fueris sententiā hui⁹ auctis manifeste replet q̄ hec tuā
expositio est oīno mualida tū quia irrōnabilis. tū quia incō-
sona lre. tum quia contra mentē antiquoz tuoz. qui fuerūt
maioris auctis q̄ ipse Rabi Salomō q̄ tu allegas. p̄mū pa-
tet. Nā nulla ratio est quare deus tot nominib⁹ vocaret in
vocatione vni⁹ pueri nati. fuerūt enī mlti alij qui ante suā
natiuitatez fuerūt vocati suis p̄p̄is noībus a deo sū ab an-
gelo ut ysmāel et ysaac et josias. nūquam tamē in eorum
vocatōe deus vocat plurib⁹ et varijs noībus. Suffecisset enī
dicere. vocauit eum dñs p̄ncipē pacis. vnde nlla apparet rō
quare alia noīa ad deū p̄tinentia ibi adiungerent.

Saulus Hec rō tua siliter facit contra tuā expositōez.
Non enī videt̄ esse aliqua rō qua tot noīb⁹ ille puer natus
vocaret̄. suffecisset enī dicē fm tuū ppositū. puer nat⁹ est no-
bis et vocabit̄ nomē eius de⁹. vñ multiplicatō noīm illius
pueri nati superflua videt̄ etiā fm tuā expositionē.

Paulus Scdm̄ meā expositionē. quodlib⁹ nomē illi⁹
pueri sigt̄ aliquid notabile ī ipso. in hoc enī qd̄ dicit̄ puer na-
tus ē nobis designat̄ ipi⁹ magna humilitas ī nat̄a huma-
na. sicut p̄uulus humilior ē q̄ ceteri maioris etatis. in hoc
autē quod dicit̄. Et fili⁹ datus est nobis. designat̄ ī ipso pu-
ero nato aliam esse naturā fm quam nō fuit natus t̄pali⁹.
s̄ datus nobis. in hoc autē quod ponit̄. Et factus est p̄ncipa-
tus sup̄ humez ei⁹. Ostendit̄ q̄ ille puer nat⁹. accepit super
se iugum legis obsequande. licet nō esset ad hoc obligat⁹. vñ
in translatōe caldaica ista verba. Et factus ē p̄ncipat⁹ sup̄
humez eius transferunt̄ sic. Et recepit sup̄ se legē ad obser-
uandū. in hoc quod sequit̄. Et vocabit̄ nomē eius admira-
bilis. designat̄ q̄ sua natiuitas de qua p̄dixerat puer natus
ē nobis fuit maxime miraculosa quia ex v̄gine sine semine
virili. in hoc autē quod dicit̄. Et consiliari⁹ designat̄ q̄ ipse
puer nat⁹. erat datur⁹ cōsilia salutifera sup̄addita p̄ceptis
decalogi. In hoc antez quod dicit̄ deus. Exp̄mit̄ ei⁹ deitas.
In hoc autez quod dicit̄ fortis. declarat̄ eius fortitudo que in
eius passione fuit abscondita. In hoc quod dicit̄ p̄r futuri

seculi designat q̄ ip̄e habebit iducere om̄s electos ad celestē
gloriam que est in futuro seculo In hoc autē quod dicit̄ p̄n
ceps pacis designat q̄ ip̄e datur⁹ erat suis fidelib⁹ verā p̄ce
·s· internā que non posset esse cū peccator mortali iuxta il
lud psalmiste non est pax ossib⁹ meis a facie p̄ctoꝝ meorū
Sic̄ et pacem supernā que sup̄at omnem sensū Et sic vides
q̄ omnia que i hac vocatōe cōtinent̄ sunt pp̄ia et notabī
lia et non sup̄flua in uocatōe illi⁹ pueri nati Quedā enim
p̄tinent ei pp̄e ex duplici sua nat̄a Quedā nō ex effectib⁹ ei⁹
et alijs que p̄tinent ad redempciōē nr̄am p̄ ip̄m factā vnde
m̄ltiplex noīatio p̄dicta pp̄ia et notabilis ē i puero nato de
q̄ agit̄ Et sic patz irrōnabilitas tue expositōis Q̄ aut̄ tua
expositō sit incōsona l̄re patz ex hoc Nā post p̄dicta verba
p̄allegata sequit̄ statim i l̄ra Multiplicabit̄ eius imperiū
et pacis nō erit finis Que verba nullo modo p̄nt verificari
de ezechia cui⁹ pax habuit finē in breui tpe ut patz in sua hy
storia iij. Re. et ij. palipominū Sic̄ quod sequit̄ statim sup̄
soliū dauid et sup̄ regnum eius sedebit ut confirmet illud et
corroboꝛet usqz i seculū R̄idiculū est hoc exponē de ezechia
cui⁹ regnū et imperiū et pax fuit breuissimū ut notū est De
x̄po autem meo omnia ista verificant̄ cui⁹ ecclesia i qua se
det et regnat nō solum celestis s̄ etiam terrena confirmata
est a x̄po usqz in eternū **Saulus** Habeo mentem
tuam circa hec Sed quia dixisti q̄ doctores nr̄i antiqui p̄dic
ta verba ysaye nō exponebant de Ezechia s̄ de messia volo
ut indices michi qui sūt illi doctores **Paulus**

Translatio caldaica ·s· jonathe que fuit ordinata ex ore
Rabi eliesar et Rabi josue qui fuerūt p̄ magnū temp⁹ añ
destructionē templi p̄dictā auēte exp̄sse trāstulit de messia
Translatio vero ·lxx· interpretū sic̄ intelligit̄ p̄dicta verba
de messia s̄ loco istaz dictionū admirabilis consiliari⁹ de⁹
foris pater futuri seculi p̄nceps pacis solū posuerūt mag
ni cōsili⁹ angelus **Saulus** Translatio ·lxx· iter
pretū facit contra te p̄termisit enī noīatōes exp̄mentes di
uinitatē Et sic de mente sua patet q̄ licet p̄dicta verba in
telligant̄ de messia non tamen debet credi q̄ ip̄e sit de⁹
Paulus Ratio quare ·lxx· interpretes s̄bra xerūt
noīationes exp̄mentes deitātē x̄pi in hac auēte talis est nā
ip̄i transtulerūt sacra scripturā veteris testam̄ti p̄tholomeo

regi qui erat gentilis. Et licet vnū deū credebatur sicut et verū
phī. nō tñ credebatur mysteria xpī sicut nec illi. Et iō vbiqz
fiebatur mēdo de dīnitate xpī sicut ī hoc passu ptermiserūt.
et qñqz aliter transtulerūt. ne forte ptholomeus crederet eos
dicere qd xps fm quod homo esset deus. et ut secreta fidei nō
aperirent gentili qui nondū erat lumine fidei illuminatus.
Et scias qd Rabi moyses egipcius qui fuit maxim⁹ int̄ doc
tores tuos modernos considerans seriem lre. et etiā ionathe
translatōez supdictā que equi pollet textui apud vos in qua
dam eplā sua ad iudeos africanos cōmendans messiā ab eis
expectatū allegat p̄dictam autētem ysaie vbi dicit. Et vo
cabit nōmē ei⁹ admirabilis. Consiliari⁹ et dicit hec sex sūt
nōia pueri nati hec ille. Et sic habes p̄positū meū ex docto
ribus tuis magis autentis

Capitulū. vi. in quo ostendit̄ idem per autētem jeremie.
xxiiij. capitūlo Saulus

Habeo mentē tuam circa p̄dictam autētem ysaie. Sed
si habes aliquā autētem alterius p̄phete ostendentem
dīnitatē messie put tu opinaris indica michi

Paulus. Habeo autētem jeremie que messiā venturū
tunc fore testat̄ verū deum. Jeremie enī. xxiiij ubi ad litterā
agit de messia sic legiē. Ecce dies veniūt dicit dñs. et suscita
bo dauid germen iustū et regnabit rex et sapiēs trit. et faciet
iudiciū et iusticiā ī t̄ra. In dieb⁹ ei⁹ saluabit̄ iuda et isrl̄ ha
bitabit̄ cōfident̄. et hoc est nōmē qd vocabūt eū dñs iust⁹ n̄r
hec ille. Circa quod attendē debes qd vbi nos habem⁹ in hac
autēte dñs iustus noster. in hebraica lra habet̄ illud nomen
q̄tuor lraz tetragramaton. qd quidē nōmē solius dei est pro
priū ut habet̄ exodi. iij. quod quidē nōmē ut nosti in tanta
reuerentia habet̄ apud hebreos qd non est licitū ut ore pferat̄
p̄ easdem lras quib⁹ scribit̄. s; loco talis nois pferē aliud nō
mē compositū ex alijs lris a quatuor p̄dictis que sonant a
donay. s. dñs. Et ideo soli sacerdotes sacrificia ī templo mi
nistrantes illud nomen pferēbant prout iacet in lra. et hoc
tempore sacrificioz et in templo et non alibi. vnde hñ hono
res et hee reuerentie illi nōi debebant̄. eo qd inter nōia diuina
solū illud sigt̄ sui dīnitatē īfinitatē sui esse seu sue essencie
absqz aliquo respectu ad aliquā creaturā seu aliquē effectū.

vñ cōiter tenē q̄ illud nom̄ mēdicabile ē alicui creat̄e. Et
iō antiqui tui sup̄ illud verbū exo. iij. hoc est nomen meum
ī eternū. dicūt hoc ē nomē meū. s. michi solū p̄p̄riū ⁊ nllī
alteri attribuentur de cui⁹ nomine maxia solemnitate et
idividuitate ⁊ mēdicabilitate Rabi moyses ī libro de di-
rectōe put ī capitulo. lxi. et lxi. large tractat. Ex q̄b⁹ se-
quit̄ q̄ cū messias teste jeremia vocand⁹ erat hui⁹i noīe. s.
thethagramaton osequens ē q̄ ipse messias esset ver⁹ deus
cum illud nomen nulli creat̄e pure sit cōdicabile ut dictū ē

Saulus Licet verū est quod dīcās de solenni-
tate p̄dicti noīs eo q̄ est nomē p̄p̄riū solius dī. ex hoc tamē
non tollit̄ quā appropriet̄ aliqñ aliq̄b⁹ puris creat̄is. legīt̄
enim gen. xxi. q̄ abraham vocauit nomen loci illi⁹. s. in q̄
simolare intendebat ysaac filiū suū dñs videt uel dñs vi-
debit. et vbi translatio tua habet ī hoc loco dñs. In hebreo
habē nom̄ thethagramaton. Itē exo. xvij. edificauit moyses
altare et vocauit nomē eius dñs signū meū. ī quo loco vbi
dīcāt dñs. In hebreo habē nomen sup̄dictū Item iudicum
vi. Et edificauit ibi Gedeon altare dño ⁊ vocauit eum ado-
nay pax. ibi etiā ponit̄ p̄dictū nomen Item ezechielis vl-
timo capitulo de ciuitate iherlīm legīt̄ nomen ciuitatis ex illa
die dñs ibidē. in quo loco ponit̄ nomē sup̄dictū. Ex quib⁹
manifeste habes q̄ p̄dictū nomen licz sanctissimū et solū dei
p̄p̄rium. tamen qñqz quasi p̄ modū app̄ia tōis de puris crea-
turis dīcāt. ut patet ī quatuor passibus sup̄dictis.

Paulus Ex istis allegationib⁹ tuis nō habes q̄ aliq̄
pura creatura vocet̄ p̄prio noīe dīno. s. thethagramaton licz
ī p̄dictis noīationib⁹ icludat̄ illud nomē. Circa quod at-
tendē debes q̄ a noīe p̄prio alicui⁹ rei qñqz denoīant̄ alie res
que nō sūt eiusdē nature cū re a cui⁹ nomine acceperūt de
noīatōes s; referunt̄ ad eam certo modo verbi gr̄a. sanitas
corporis aīalis p̄p̄rie dīcāt sanitas seu dispositio p̄ quā opa
corporis aīalis p̄cedūt salubrit̄. Sed ex hoc noīe dīcāt aliquid
sanū quod conseruat uel effīcāt sanitatem p̄dictam ut cum
dīcāt abus san⁹ ul' mediana sana. Silr dīcāt aliquid sanū qd
sīgt̄ p̄dictā sanitatē ut cū dīcāt color san⁹ uel vrina sana.
Constat aut̄ q̄ mediana neqz vrina l' color ⁊ hui⁹i nō sūt
sanitates s; referunt̄ ad sanitatē p̄dictis modis. vñ ī p̄po-
sito ex hoc q̄ ille locus fuit vocatus ab abraham gen. xxi.

dñs videt uel videbit non sequit̃ q̃ ille locus sit dñs sed q̃
in illo loco de⁹ videret meritū ipsi⁹ abrahe in immolatione
fili⁹ ut cōit̃ tui expositores dicāt. Silr cū dicē Ezech. ultio
q̃ nomen ciuitatis est dñs ibidē. non ex hoc sequit̃ q̃ nomen
ciuitatis sit dñs sed q̃ deus habitaret ibi ut in suo templo.
Silr ex hoc quod dicē exo. xvij. de altari edificato a moyse
et vocauit nomē eius dñs signū meū. non sequit̃ q̃ illud al
tare esset dñs seu vocaret̃ dñs s; q̃ illud altare esset ī memo
riam illi⁹ signi qđ de⁹ fecerat ī victoria amalechit. 12. Silr
ex hoc quod dicē iudic. vj. q̃ Gedeon vocauit nomen illius
altaris dñs pax. non sequit̃ q̃ istud altare esset dñs uel vo
caret̃ noīe pprio ipsi⁹ dñi. s; q̃ illud altare esset in memoria
q̃ deus dederat sibi pacē ab hostib⁹. Possunt etiā aliē intelli
gi ista duo p̃xime p̃dicta s̃m translationem Caldaicā que
apud te ē autētica. transtulit enī aquilon illud verbū exo.
xvij. Et vocauit eum dñs signū meū sic et coluit ibi dñm q̃
fecerat signū. Similit̃ transtulit illud iudicū. vj. Et voca
uit eum dñs pax sit Et coluit ibi dñm qui dederat ei pacem
Et sic patet q̃ s̃m istā translationē illa noīa diuina nō sūt
noīa altariū p̃dictorū s; sūt ipsi⁹ dei qui ī illis colebat̃. Ex
quibus patet q̃ ex p̃dictis allegationib⁹ tuis non habes ali
quid contra me. **Saul⁹** Sicut tu exponis auētes
p̃ me allegatas sic ut ille res non noīent̃ noīe diuino. Sic
ego possum exponē auētem p̃ te allegatā. taliter ut messias
nō nomine⁹ noīe diuino put tu itendis. vñ illud qđ dicē
jere. xxij. de messia hoc est nomen quod vocabūt eū domin⁹
iustus n̄r. Exponat̃ sic q̃ dñs vocabit̃ messia iust⁹ n̄r. eo q̃
erit iustus p̃ excellenciā. ul' quia p̃ eum de⁹ nos iustifica bit.
Non enī est aliqua rō quare auētes p̃ me allegate. de ducā
tur ad aliū sensū p̃ter illū quē p̃ma littera sonat q̃ auētas
tua. **Paulus** Licet possint assignari rōnes vere
quib⁹ auētas p̃ me allegata nō ē exponibilis sic ut messias
non nomine⁹ noīe pprio diuino sicut tu vis obmissis tamē
hui⁹ rōib⁹ causa breuitatis p̃ tuos doctores possū tibi oñdē
q̃ ex ista auēte Jere. concluderūt q̃ messias vocandus erat
pprio noīe diuino. s. thetagramaton sine alia expositione siue
interpretatione quod tibi debet sufficē ad itentū meum conclu
dendū. **Saulus** Ostende michi rogo si est aliquis
de n̄ris qui hoc quod dīas sendat **Paul⁹** In glosa

sup libz trenoz capitulo pmo querit quo noie vocandus esset
messias ubi aliqui dicunt qd vocandus erat consolator seu paci-
tus ad quod allegat illud trenorum. Quia elongavit a me
manabem. i. consolatore uel pacitum qui suavit aiam mea.
Et sequitur ibi Rabbi abba. dicit adonay est nomen eius exp-
mendo ubi dicit adonay. nomen dni thethagramaton cum
quatuor suis pprijs lris. ad quod allegat p dicit doctor tuus il-
lud Jere. s. et hoc est nomen quod vocabunt eum dñs iustus
noster. Ex quo patz manifeste qd antiqui tui intellexerunt au-
tem p me allegata eo modo qd sup tibi dixeram. auctes uo p te
allegare exponunt a tuis prout tibi dixi ut patet ex dictis

Saulus. Licit ille doctor Rabbi abba quem tu
allegas videat intelligere illam auctem Jere. sicut tu. non tu
omnis in hoc concordant quia i eodem loco ponunt alia nomina
ipsi messie ut monathon. uel pacitum seu ymon p illud an-
solem ymon nomen eius et huius unde ex illo doctore singu-
lari non habes intentum Paulus. Vex est qd diuisa

noia imponunt p tuos doctores ipsi messie. Sz si bene aduer-
tis illa noia non sunt incompatibilia seu sibi inuicem contra-
ria seu contradicentia. Na sicut de deo multa noia dicunt in
scripturis ut cum dicit dñs creator pius misericors et huius.
Sic etiam messias multis noibus denotat diuersis respecti-
bus. vn ex hoc qd ille alius doctor dixit manabem est nomen
eius. i. consolator non tollit quin sit verus deus cum vera co-
solatio no nisi p deum sit iuxta illud ysaie. h. Ego ipse con-
solabor vos. Silr ex hoc quod dicit ymon est nomen eius. i.
filius ul' filiatio ut sup tibi ostendi no tollit quin sit verus deus
ipse enim messias verus est deus. et verus filius dei ut ibidem osten-
sum fuit. Et ideo ex diuersitate noim messie p tuos doctores
muenta seu allegata non tollit qd auctas jeremie sup dicta
exponat eo modo quo Rabbi abba sup dictus exposuit fm
qua expositione habet qd messias vocandus erat noie dno. s.
thethagramaton qd nlli create pure ouenit ut sup dictum e.

Capitulū. vii. i. quo ostendit idem per visionē factam
ezechieli i pmo capitulo sue pphete et p visione danielis. vii.
capitulo Saulus

Nunquid habes auctem alterius pphete ad tuum propositum
fundandum. Paulus. Ezechiel in primo

capitlo suz pphete vbi ponit illa reuelatio magna de rotis
et de aialibz et de trono dei supsedentis. quod quide capitulu
prout cõiter tradit doctores tui continet magna seu maxi
ma de misterijs diuinis in tantu qd erat illiatu apud eos ex
ponere illud capitulu in publicu seu plibz hominibz. sed tñ
vni discipulo intelligenti et discreto prout habetur i primo
libro talnudico qui dicitur baginga primo capitulo quod
Ra. moy. egipci large tractat in suo libro de directoe put
in pmo capitlo In cuius capituli expositoe variu varia sense
runt. specialit circa aialia et rotas. Quidã eni exposuerunt illa
fm monarchias pñapales mundi. s. Caldeoz medoz Gre
coz et Romanoꝝ. aliũ et meli⁹ exposuerunt pdictã visionẽ
correspondentẽ ad diuina misteria xpi seu messie qui tũc erat
futurus. Sed quicquid sit de veritate istaz expositionum. de
qua ad pñs non est tractandũ tamen fm omes illud quod
dicit ppheta i fine visionis qd sup capita aialium viderat si
militudinem troni saphirini. et sup similitudinem troni quaz
si aspectũ hois desup. p istum hoĩem omnes intelligũt deum p
fidentẽ totã creaturẽ ad cuius nutũ aialia illa mouebant et
quiescebant. ibant et reuertebant qd nõ nisi de deo potest ve
rificari. apparebat tñ pphete in forma hois. in quo designat
qd deus summ⁹ qui totã creaturẽ p fideẽ erat humanand⁹ seu
in forma humana videndus i quo ppositũ meũ comprobat
Saulus. Ex illa visione ezechielis quã allegas
non habes ppositũ tuum ppter multa. pñm quia ut dicit et
vex est ista reuelatio est tam occulta et misteriosa qd nulli li
cuit eam exponere publice seu palam sed ei⁹ expositio tradebat
a sapientibz antiquis singularitẽ. s. ab vno mĩgro ad vnũ tñ
discipulũ ydoneũ et ad intelligendũ diuina secreta dispositũ.
Et in hoc concordant om̃s doctores nri tã antiqui qz moderni.
Constat igit qd ex tali visione tu non possis sumẽ argumẽ
tum ad tuũ ppositũ pbandũ. Cũ illa que p predictã visiõẽ
designant sunt nobis maxime abscondita et ignota. vnde
si tu ex illa aucte ppositũ tuũ quod ignotũ est nobis pbare
intenderes. manifeste pcederes ad pbandũ ignotũ per igno
tius vel saltem p aliud file ignotũ. 2⁹ quia per illũ habentẽ
aspectũ hois et sup tronũ sedentẽ de quo i visione pdicta fit
mencio nõ est necesse ut intelligat ipse deus. potest eni p illũ
intelligi aliquis angel⁹ qui ex ordinatõe diuina haberet pfidẽ

illis aialibz et rotis. et etiam toti mundo. angeli enim frequenter
in scripturis leguntur apparuisse in forma humana ut patet
gen. xviii. capitulo et iudici. xii. Tercium quia dato quod per illum
hominem sedentem super thronum significaret aliquis verus homo.
vel etiam ipse messias. non tamen ex hoc sequeretur quod ille homo
esset verus deus. put tu vis si sufficeret ut per ipsum intelligatur aliquis
homo excellentissimus ceteris hominibus. et etiam omnibus angelis.
non tamen ex hoc sequitur quod sit deus. Quartum quia in visione
illa non legitur quod aliquis homo sederet super illum thronum sed solum
do quasi aspectus hominis. et sic ille presidens non designatur esse
verus homo sed similitudo hominis. Cum autem messias de quo agitur
etiam secundum te est verus homo sequitur quod non loquitur de illo propheta.
magna enim differentia est inter similitudinem hominis et verum
hominem. Paulus Licet verum est. quod illa visio in
primo capitulo ezechielis contenta apud tuos doctores repu-
tetur valde occulta. et etiam eius explicatio publicari prohibetur. hoc
tamen intelligitur quantum ad eius integram seu completam ex-
positionem. non autem quantum ad aliquid sui ut puta quantum
ad prophetam cui visio fuit facta qui est. scilicet ezechiel sacerdos. hoc
enim expressum traditur in littera. Sicut nec quantum ad tempus in quo facta
fuit visio quia expressum traditur quod fuit in xxx. anno etatis ipsius
prophete. et in v. transmigracionis et in. iiii. mense et in quinta
die mensis et huiusmodi. Sicut et de loco quia fuit in transmigra-
cione super flumen cobar. Ista enim non sunt occulta sed expressum
tradita. Sicut apud antiquos tuos habetur per expressum non ta-
cto vel secreto quod per illum hominem sedentem in throno intelligatur ipse deus
put super dixi. unde quantumcumque cetera que continentur in hac
visione ut de aialibus et rotis in figuris et motibus eorum et alia
huiusmodi sunt secreta seu occulta non tamen sunt occulta alia supra-
dicta de quorum numero est quod per hominem sedentem in throno intel-
ligatur ipse deus quod verbum solum allego ad patris manifestationem
propositum mei ut iam dictum est. Saulus Nescio unde ha-
bes quod secundum doctores nostros per hominem illum intelligatur verus deus
Paulus Doctores tui in explicacione huius visionis
super illud verbum in eadem visione contentum ubi dicitur sic et
manus hominis sub penis eorum. scilicet aialium. querunt cuius sunt manus
iste. Ad quod respondunt quod sunt manus dei sancti et benedicti que
extendunt sub penis aialium ad recipiendos penitentes hec ille.
Ex quo habes manifeste quod homo de quo loquitur propheta in illa

visione est verus deus. Et ex hoc patet ratio ad 2^{am}. Similiter
ad tertium. Ad quartum vero dicendum quod prophetia ezechielis in
hoc primo capitulo contenta facta fuit per quandam ymaginariam
similitudinem. Cuius signum Ezechiel intellexit alias non esset pro-
phetia. nec ipse ezechiel ex hoc diceretur propheta. Intelligentia enim
opus est in visione. daniel. x. Constat autem quod illud apprehensum
in ymaginaria visione non est ipsa res per visionem significa-
ta sed aliquid eam representans seu significans. Et ideo in hac vi-
sione contraiter videtur propheta dictionibus similitudinem significatibus
ut cum dicitur. Et ex medio eorum similitudo quatuor animalium. Non
enim dicit quod viderat quatuor animalia quia in ymaginaria visi-
one non erant illa quatuor animalia realiter existens sed eorum simi-
tudines. Et sic cum dicitur quod viderat super thronum similitudinem hominis
hoc refertur ad suam ymaginariam visionem in qua non erat aliquis
verus homo sed aliquid vel hominem representans qui quidem
homo erat ipse deus ut dictum est etiam secundum doctores tuos. Et
huic sententie concordat daniel in .vii. capitulo. Saulus

Doce quod daniel concordat huic sententie tue Paulus

Daniel in predicto capitulo. s. vii. narrat quandam visionem
valde notabilem quam habuit de quatuor bestiis terribilibus que
apud omnes significant quatuor monarchias regnorum huius mundi
supradictas. Et ibidem dicit. Aspiciebam donec throni positi sunt
Et antiquus dierum sedit super eos. Que verba apud omnes intelliguntur
de deo patre. Et infra de messia subdit Et ecce cum nubibus celi
quasi filius hominis veniebat. et usque ad antiquum dierum pervenit
et dedit potestatem et honorem et regnum. et omnes populi tribus et lingue
ipsi servient. potestas eius potestas eterna que non auferetur et reg-
num eius quod non corrumpetur. Que quidem verba omnes expositores
tui contraiter exponunt de rege messia. Et sic patet quod sicut Ezechiel
in sua visione supradicta designavit quasi hominem presidentem toti
creature. Sic et daniel in sua visione predicta designavit filium
hominis cui datum erat regnum eternum et incorruptibile. Constat autem
secundum tuos doctores prout iam exposui quod homo visus ab ezechiele
designabat vel deum. Similiter et filius hominis a danielle visus secundum eos
designat regem messiam. Et sic patet quod omnino consonant huic
veritati. s. quod rex messias secundum predictos prophetas est verus deus
et verus homo. quod est intentum. In alijs etiam locis hoc idem testatur
scriptura Saulus Allega etiam alias scripturas si
habes hoc testantes Paulus De libro. xi. prophetarum

allegabo tibi duas auctes tantū. licz possem tibi plures allegare. et hoc cā breuitatis. Micheas enī. v. capitulo loquens de xpo tunc venturo sic dicit. Et tu bethleem effrata. non es minima in pñcipibz Iuda. Ex te enī egredietur qui sit dominator in isrl. et egressus eius ab antiquo a diebz eternitatis hec ille. In hoc enī qđ dicit de messia qđ de bethleē egressus erat denotat humanitatis ipsius xpi sūm quā ex certo tempe et loco egressus erat. Ex hoc aut quod subdit. Et egressus eius ab antiquo a diebz eternitatis denotat ipsius natiuitas etna que non a tpe nec i loco incepit et sic habes intentū meū ex pōicta aucte Saulus Non constat qđ ista auctas loquat de messia. vnde quidam exposuerūt eam de ezechia

Paulus Rabi Sal. tuus expresse exponit eam de messia. et manifestū est qđ nullo modo possit exponi de homine puro qui tñ i tpe nascit. s; de hoīe xpo qui nat est temporalit et eternalit. Que quidē natiuitates seu emanacōes in pōicta autoritate expmunt modo predicto

Capitulū. vii. In quo ostenditur idem per auctoritates prophetaz Miche. v et zacharie. xii. capitalis

Saulus

Alega michi scđam auctem quam dīas te hēre de. xii prophetis Paulus Zacharie. xii. capitulo de deo saluante iherlm legē. Effundā sup domum dauid et sup habitatores iherlm spm gracie et precā et aspicient in me quē confixerūt et plangēt sup eum et. Constat autem qđ ad nullū pñet effundē spm gracie nisi ad solū deum. ait enī psalmista Graciā et gloriā dabit dñs. Et iō qđ dī effundam sup domū dauid et sup habitatores iherlm spm gracie Intelligendū est esse dictum in psona dei. vnde cum immediate in eadem serie subdit. Et aspicient in me quē confixerunt. oportet qđ intelligat de ipso deo in quē aspicient iudei et quē confixerūt. s. in sua passione. Et sic patet qđ illa verba nō possunt sū saluari nisi de aliquo infundente graciā. s. deo qui fuit lancea confixus quod de nullo alio potest intelligi nisi de nro saluatore qui inquantū deus ifundit graciā et inquantū homo confixus est. Et sic ex ista aucte habes intentū. s. de dīnitate xpi et etiā de eius humanitate et passione

Saulus

Doctores nri exponūt istā auctem zacharie

aliter et verit^r. dicunt enī q^d duo messie sūt venturi. vn^o. s. de tribu effraym qⁱ fuit fili⁹ Joseph. et iste vocabit^r messias fili⁹ Joseph et put^r dicūt interficiend⁹ est in p^{er}secucōe gog et magog. Scđus i^o messias est de tribu Iuda. Et iste dicit^r fili⁹ dauid. Qui quidē fili⁹ dauid saluatur⁹ est pplm isrl p^{er} tua saluacōe. vnde de p^{ri}mo messia. s. filio Joseph verificant^r verba sup^{er}dicta aspicient in eā quē s^{er}fixerūt. nō enī dicit l^{it}ra aspicient in me s^{ed} aspicient in eū. Et i^o ex p^{re}dicta aucte nō habes intentū. Paulus. Quod p^{re}supponūt doctores tui de duob⁹ messijs falsissimū est et fictitiū. non enim iⁿ tota scriptura habes fundamentū s^{ed} oppositū. Nam quociēscūq^{ue} de genē seu stirpe messie agit^r in scrip^{tu}ra sē^{mp} dicit^r esse de dauid seu Iuda. Nunq^{uam} at^{que} d^{icitur} effraym seu de joseph. Et tu^m Rabi moyses egip^{ti} in libro Iudicā titulo de messia. vbi epilogat dēta oīm antiquoz apud te autentic^{is}. In hac materia exp^{re}ssē dicit^r q^d messias futur⁹ credend⁹ est fore de genere dauid nullā faciens mencōnē de alio messia. S^{ed} hoc s^{er}fixerūt tñ ut euaderent p^{re}dictā auctem que euident^{er} testat^r deum esse confixum. Itē quod dicit^r q^d in l^{it}ra non dicit^r aspicient iⁿ me s^{ed} aspicient in eū est manifeste falsū. In omnib⁹ enī bibl^{is} antiquis et correctis legi^{tur}. Et aspicient iⁿ me. et etiā in trās^{lat}ione caldaica. s. Jonathan que equiualeat texen^{ti} sic legi^{tur}. vñ cauillationes tue nichil tibi proficiunt in hoc passu.

Saul⁹. Post illa verba que allegas immediate sequit^r Et plangēt sup^{er} eū quasi placentū vnigenitū q^{uod} facit contra te. Non enī dixit plangent sup^{er} me. s^{ed} sup^{er} eum. Ex quo patet q^d ille qui effudit graciā non est ille qui est s^{er}fixus put^r tu intendis deducere. Paulus. Licet ille qui grāz infudit. s. d^{icitur} est ipemet in p^{er}sona qui confix⁹ est. s. hō xp^{us} put^r verba p^{er} me allegata testant^r. non tñ s^{ed} vnā naturā ista duo ei⁹ oueniūt quia infundē graciā ouenit ei s^{ed} mⁱⁿ dīnaz naturā quā habz ab eterno Et esse s^{er}fixū seu passū ouenit ei s^{ed} mⁱⁿ humanitatē quā ex tempore assumpsit. Et ideo mⁱⁿueni^{tur} dū istud misterii. s. de duplici natā in ipso messia notabiliter p^{ro}pheta cū dixisset aspicient iⁿ me quē confixerūt. statim subdit. Et plangent sup^{er} eū ut designet aliā naturā esse s^{ed} mⁱⁿ quā confixus est a natā s^{ed} mⁱⁿ quā graciā infundit.

Capitulum. ix. in quo ostendit^r idem per dēta antiquoz

talmudistaz. Et i eodē imponit finis p̄me p̄a hui⁹ tracta :
tus

Saulus

U Ideo omnia p̄ te allegata ex dictis p̄phetaz ad tuū
intentū .s. de dīnitate messie fundandum. Et vellem
scire si forte haberes aliquā auctem antiquoz n̄roz
hoctestantez . ip̄i enim post p̄phetas scripserūt et ea que ip̄i
p̄phete obscure tradūt q̄nqz clar⁹ int̄pretati sūt . et iō oportet
q̄ de illis aliquid alleges ut m̄ magis sufficiat. Paul⁹.

Si dicta antiquoz tuoz bñ scrutat⁹ fueris multa re-
peries p̄dictā veritatē .s. de dīnitate xp̄i testantia. Licet non
ita expliate sicut doctores n̄ri tradūt eo q̄ antiquis p̄ribus
mysteria diuina non ita lucide tradebant. Et quia longum
esset narrare omnia que de hoc tradunt antiqui tui. Allega-
bo tibi duas ul' tres auctoritates que tibi debent sufficere .
primam reperies in glosa super psalterium que dicitur me-
draz allini sup illud verbū psalmiste quia apud te est fons
vite . et in luce tuo videbim⁹ lūmē ubi dicit sic . dixit Ra .
Johanā quidā ambulans in nocte tenebrosa incendebat lu-
cernā et cum p̄ eam p̄ aliquā morā temporis aliquantū illuīa-
retur exinguebatur lucerna sic iterū incendebat et iterum
exinguebatur . dixit ergo ille homo usqzquo laborabo incen-
dendo lucernas que modice duraciōis sūt . meli⁹ est ut expectē
ortū solis ut possim ire ad lumen eius . Et sequit⁹ . Sic con-
tigit isrl' qui captiuiti fuerūt i egipto ⁊ p̄ moysen et aaron
redempti ut habet in exodo . s; postea subiugati sūt sub fira
Chananeo a cui⁹ iugo liberati sūt p̄ barach ⁊ delborā Judiciū
quarto . Postea subiugati sūt sub madianitis a qua subiec-
tione liberati sūt p̄ Gedeon Judiciū . vii . Consequent⁹ p̄ alias
naciones quānas a quibz liberabant a deo per iudices iuxta
illud Judiciū . ii . capitulo . Suscitauitqz dñs iudices qui libe-
rarent eos de vastantiū manibz . p̄ea trāsmigrati sūt in ba-
biloniā . Et redempti sūt p̄ Esdrā et neemiā . Rursus sub-
iugati sūt p̄ Rōnos . dixit ergo isrl' usqueqz laborabim⁹ in
hui⁹ redēp̄ciōibz et subieccōibz successiuis ā modo nō que-
rim⁹ illuīari nisi p̄ ip̄m deū in sua p̄sona . Et hoc est qd dicit
benedict⁹ qui venit in noīe dñi . deus dñs et illuxit nobis .
hec in glo . Attende igit⁹ . Saule q̄ iste doctor voluit ponē dif-
ferenciā inter vltimā redēp̄ciōē ab isrl' expectatā . ad re-
dēp̄ciōes p̄teritas . In hoc q̄ redēp̄ciōes p̄cedentes fuerunt

facte p pphetas seu hoies venosos ⁊ redēpcō vltima expectā
da erat p ipm met deū. Cū autē ista redēpcō vltia expectatē
ab omnib⁹ esse p messia sequit⁹ q ex mente isti⁹ doctoris est
q ille messias est verus de⁹. de quo exponit illud dictū. De⁹
dñs et illuxit nobis. Saul⁹. Non bene pbat⁹ ex
dictis illi⁹ doctoris q messias sit deus sed sufficiat q redumat
virtute diuina. Paulus. Scrutare bñ illius docto
ris rōez et meū ppositū clare repies. Si enī redēpcō p messi
am facta ul⁹ fm te fienda esset redēpcō p pur⁹ hoiem facta
s; tantū diuina vte. nulla rō erit quare redēpcō vltima
diceret⁹ esse facta p ipm deum plus q; alie. Moyses enī ⁊ ali
iudices seu redemptores nō nisi vte diuina hoc opati sunt
ut est manifestum. vñ nulla esset dñia inter eos n̄ forte fm
maius ul⁹ mī⁹ q; fm pñm non diuersificat species. Et ideo
manifestū est fm pdictū doctore q redēpcōes pcedentes facte
sūt per puros hoies lic; vte diuina. sed vltima redēpcō
credenda est fieri p ipm deum in psona de quo exponit illud
In lūe tuo videbim⁹ lumen. ⁊ in hoc etiā concordat hic doc
tor cā alijs. Saulus. Allega michi alium concor
dantem. Paul⁹. In glosa magna sup gen. que
dicat⁹ beresic⁹ Rabi abba querit quid est illud verbū daniel
s. scdo capitulo vbi de deo dī Ipe reuelat p fūda ⁊ abscon
dita et nouit in tenebris vstituta et lux cum eo est. Et rñdet
hec lux est lux regis messie de qua in psalmo In lūe tuo vi
debim⁹ lūmē hec ille. Ex quo habes satis manifeste q lūmē
diuinū quod semp cum deo est ymo et verus lumen quod dē
est. ē lux messie. Et tibi sufficiant ista ex multis que i scrip
turis antiquoz tuoz continent⁹. Saulus. Allega
rogo terdam auctem alicui⁹ antiqui doctoris nostri quia ut
nostri in ore duoz ul⁹ trium stat omne verbū. Paul⁹.

In quodā antiquo libro qui intulatur ab illo famoso ⁊
antiquo doctore noie Rabi nehumā filio alchana. qui quis
dem liber nominat⁹ bahir quod mēpstat⁹ lucidū seu lucida
rum sup illud verbū puerbioz. ⁊. Justus est fundamentū
sempiternū sic querit quid est quod dicit⁹ Justus autē est fū
damentū sempiternū. Ad quod rñdet quendā iustum habet
seu hēbit deus sanct⁹ et benedict⁹ in seclō suo qui ē sibi valde
dilectus eo q sustinet mundū vniuersū et est fundamentum
eius et gubernat mundū et fecit mundū germinare ⁊ cetera

multa similia de quo iusto concludit. Et ipse est fundamen-
tum oim animarum. Et hoc est quod dicitur Iustus est fundamen-
tum sempiternum hec ille. Attende igitur Saule quod de nullo homine
puro quantumcumque iusto predicto possent verificari nisi cum hoc
sit verus deus. Et ideo habes quod etiam per scrutinium scripturarum et
doctorum vestrorum antiquorum In quibus putatis habere vitam eter-
nam regnum vera testimonia datatis christi nostri seu messie.
et in dictis prophetarum idem repit ut dictum est. **Saul.**

Recogitatis testimoniis tuis quod in supradictis per te dicta sunt
et michi proposita dicere possum illud psalmiste. Testimonia
tua credibilia facta sunt nimis. omnia enim consonant vero seu
veritati fidei catholice quam predicas. Et ideo dico cum Job.
xxix. Qui leniter locutus sum quid respondere possum. Manum
enim meam ponam super os meum vix tamen quia iuxta illud psal-
miste. Mirabilia sunt testimonia tua. sunt enim altissima et per-
funda. Ideo restat ut scrutetur ea anima mea. non iam dialogice
concertando ut prius sed querendo de quibusdam ampliozem in-
formationem seu declarationem ut sic ex tali scrutinio declaratio
sermonum tuorum sequatur que me illauret et intellectum det puulis
scilicet michi et in filiis. Unde sicut prima pars fuit dialogica quasi
inter duos disputantem acta. Sic ista secunda sit didascalica quasi
inter magistrum et discipulum ad ipsius discipuli eruditionem tracta-
ta. Et sic de cetero non saul sed discipulus vocabor sicut et tu
doctor seu magister in sequentibus vocari debes. **Paulus.**

Ille solus laudetur qui docet omnem sciam ad quem solus fides pertinet
donum dare. In cuius auxilio confidens pete frater quicquid vo-
lueris. Et respondebo secundum gratiam quam deus michi ministravit.
Unum tamen oportet presupponere quod in sequentibus auctores novi te-
stamenti accipias sicut et antiqui accipiebas utrumque enim
est a deo datum seu revelatum. Sicut et auctoritates sanctorum
nostrorum quorum eloquia sunt igne caritatis examinata recipias.
qui primo calumnicia dicta que in multis igne infernali succen-
sa ut forte insequentibus apparebit temerarie recipiebas. Et
sic ad vota tua implenda deo duce procedam. **Explicit prima
pars.**

Incipit secunda pars tractatus de scrutinio scriptura-
rum. Et est didascalica que est quasi summativa eorum
que dicta sunt ad dicenda. Cuius prima distinctio
cominet sex capitula.

In primo capitulo ponunt a discipulo quedam argumentaciones contra ea que dicta sunt de deitate xpi. et petit discipulus earum solutiones ad infidelium maiorem confutationem.

In capitulo secundo ostendit quod difficilia fidei put est incarnatio verbi non pertinet usquequaque scrutari ad eos qui noviter ad fidem veniunt.

In capitulo tercio solvunt argumentaciones predictae.

In capitulo quarto ostenditur quod per scrutinium scripturarum concilio ydionati dei et hominis in christo sufficienter comprobatur.

In capitulo v. ostendit quod non licebat in divinis sacris plures homines nec predicare de certis capitulis veteris testamenti in quibus mysterium sancte trinitatis et incarnationis verbi continetur.

In capitulo vi. ostendit rationem quare antiquis predicta mysteria non explicite sed implicite tradebantur. Et ibidem ponit a discipulo quoddam exordium ad ea que sunt in hac parte ulterius tractanda.

Capitulum primum in quo ponunt a discipulo quedam argumentaciones contra ea que dicta sunt de deitate xpi. Et petit discipulus earum solutiones ad infidelium confutationem.

Discipulus.

Irmiter credens ea que per te michi tradita sunt circa divinitatem christi seu messie put scripturarum testimonia per te iam allegata manifeste testantur. ad huc vellem informari de quodam quod est michi mirabile et de quo infideles olim sanctos meos audivi murmurare qui etiam hodie de hac materia murmurant. scilicet posito etiam put verissimum est licet ipsi oppositum credant quod christus in lege promissus non purus homo sed verus deus et verus homo est. adhuc illi de quibusdam locutionibus que a veris catholicis conceduntur et predicantur de quorum veritate non dubito. ipsi tamen de his scandalizant et contra ea sepe loquuntur sic dicentes quod illa que de ipso christo dicuntur que nullo modo ad deitatem pertinent sed solum ad humanitatem attribuunt deo ut puta regali nati et pati et mori et cetera huiusmodi. Quoniam quia veritatem magistri eorum multipliciter consueverunt arguere uno modo sic dicunt enim quod sicut nulla oppositio est verior illa quam in qua idem predicatur de seipso ut cum dicitur homo est homo. Ita nulla oppositio est a veritate remotior quam illa in qua idem negatur de seipso. vel id quod est maxime distans et diversum predicatur de

subiecto a quo maxime distat et diuersificat. Sed in ista appositione deus est homo predicatum significat rem corruptibilem et temporalem et corpoream que maxime distant ab hoc quod significat per illum terminum deus. ergo ista appositione deus est homo est maxime a veritate remotior. preterea dicunt quod fides nostra asserit quedam que sibi invicem opposita sunt non solum maxima admiratione digna sed etiam sunt talia que nullo modo ab aliquo sensato sunt sibi concessibilia quod sic declarant. Dicunt enim quod in divinitate ubi tantum est unica natura indivisa et simplicissima. cum hoc tamen a fidelibus nostris non conceditur quod una persona divina predicetur de alia ut dicendo pater est filius et econtra. et tamen in christo in quo sunt nature summe distantes et diverse. scilicet humana et divina promittitur unum et conceditur quod humana natura possit predicari de deo saltem in concreto sic ut dicatur quod deus est homo. Item dicunt quod hec appositione homo est deus repugnat manifeste sacre scripture veritati secundum quam nomen divinum et spiritale illud quatuor litterarum quod est thetagramaton de nulla creatura posset verificari iuxta illud exo. iii. Hoc est nomen meum eternum ubi etiam nostri doctores dicunt quod illud nomen sic est proprium nomen divinum quod est omnino inconcubile alteri. per istam appositionem homo est deus manifeste contradicatur nomen dei alteri. scilicet homini. et sic hec appositione videtur repugnare veritati sacre scripture. Item ut dicant hec appositione deus est homo videtur repugnare alijs sacris scriptis in quibus manifeste ostenditur quod deus est ab eterno et nullo modo eius esse a tempore incepit. dicatur enim in psalmo a seculo usque in seculum tu es deus. Et ibidem in alio loco non erit in te deus recens. Si igitur ista est vera deus est homo sequitur quod deus incepit esse a tempore sicut et homo qui de deo predicatur quod videtur esse falsum tanquam repugnans sacrarum scripturarum veritati. per ista et multa alia similia infideles per dictam veritatem nituntur impugnare unde summe desidero a te informari quomodo possem ab istis et similibus rationibus evadere. quod quidem desiderium reputo esse bonum iuxta illud psalmiste. Et respondeo exprobrantibus in verbum.

Capitulum secundum In quo ostenditur quod difficilia fidei prout est incarnatio verbi non oportet scrutari ad eos qui noviter ad fidem veniunt. Magister

Iacet desiderare informacionem veram de hijs que sunt fidei ad hereticorum seu infidelium responsionem sic bonum simpliciter

tamē fm quid talis informatio non est bona .s. illis q ad hoc
ex sua teneritate non sūt idonei . illi enī qui nouit ad fidē ve
niunt p baptismū regenerati et de articlīs fidei simpliciē seu
summarie eruditi nō debēt ad difficilia et ardua fidei festinanē
accedē. Non enī essent ab eis prout decet susceptibilia nā sic
pueris nō debent dari cibaria difficilia ul' difficilis digestiōis
ad que vires sue in sua teneritate nō sufficerent digerē. Sic
nouiter ad fidē accedentibz difficilia fidei non sūt pponenda
quā doctrinā habem⁹ a pncipe apłoz .s. petro qui i pma sua
eplā que canonica dicit in scōo capitulo nouit ad fidem con
uersis sic loquit. Quasi modo geniti infantes lac concupi
sate .s. erudicōz faciliōzis doctrine. Int oīa enī cibaria quibz
aīalia vtunt lac est faciliōzis digestiōis. Et iō natā que a
deo instituta est lac disposuit ad nutriendū nouit generatos
Et eadem rō est de spūali generacōe et cibo spūali ei cōpetente
.s. q nouit geniti nō debent uti cibarijs solidis et duris qm
tuncqz sint bona s; tñ leuibz et defacili ad nutrimentū conuer
sibilibz ut est lac. hanc etiā doctrinā habem⁹ a doctore genitū
.s. paulo qui huiōi in fide nouicijs .i. ad Corineth. iij. sic dice
bat tanqz puulis in xpo lac vobis potū dedi. non escā. puec
tis aut. et i. i. sens⁹ exercitatos i hijs que fidei sūt habentibz p
tinent ardua et difficilia fidei iuxta posse querē et de hijs spū
tualitē nutriri. de quibz ad hebreos. v. pfectoz autē est solid⁹
cibus. Antiqui etiā mēri hebreoz ut credo nosti hac rōe pro
hibebant. ne certi pass⁹ seu capitla sacre scripte ab eis desig
nat. in quibz magna misteria fidei etiā fm eos stantē plu
ribus exponerent. nec publice pōicare. vnde in pposito qd
argumentacōes tue ppe respiciūt ad modū bñdicte vnio
nis verbī diuini cū humana natā in xpo que summa et ineffa
bilis est. Idcirco ad te ad pīs non pmet fm statū tu nouit
datus de hijs tractare. poteris tñ cum deus ampliorē graciā
tibi concesserit de hijs informari audiendo a peritis mēris.
Tercū snīaz vbi de istis tractat sufficienter. et doctores ibi
magna et subtilia tradūt. ex quibz posset respōderi ad tua ar
gumenta et ad multo foradiora plene et pfecte. Disapu
lus. Video q tuū piliū sit sanū et tutum quantū ad
me et michi siles .s. de nō pcedendo festinanē ad querendū de
altis et pfundis in hijs que fidei sūt pferam cū hoc sit de doc
trina sanctorz apłoz quos allegasti. Et forte de hoc itelligit

illud ysaie. xxviii. vbi dicitur. Ecce ego ponā in syon fun-
damentū tē quod intelligit ad litterā de xpō. Et sequit̃ qui
crediderit non festinet. s. nō festinet ad alta et p̃funda acce-
dere s; paulatim ī hoc p̃cedat. Et licet in aliquib; biblijs la-
tinis habet̃. Qui crediderit nō s̃fundet̃. in hebraicis tñ biblijs
correctis habet̃. Qui crediderit nō festinet nichilominus si
placet saltē aliqua p̃ncipia vellem a te audire. ex quib; p̃e-
dicte murmuracōes solui p̃nt seu euacuari. que quidē p̃nci-
pia cū a te audierim et si nō possem ex fragilitate mea illa
plene intelligere. absq; dubio tñ illa credā. patet enī sū sup̃
sensū et intellectu credē illa que a sc̃is doctorib; tradunt̃.

Capitulū. terciū ī quo soluunt̃ argumentacōes p̃dicte.
Magister.

Placet michi cōdescendē ad ea q̃ petis p̃feram quia di-
cis q̃ pat̃ es credē ea que tradunt̃ a sc̃is etiā si illa
pro nūc ad plenum non intelligas. hoc enim est sa-
lum con silium a beato augustino traditū. qui cuiusdā dicebat.
Noli itelligē ut credas s; crede ut itelligas. Ad emendāam
aut̃ eorū que dicenda sūt p̃ nunc ad ea que arguis soluenda
p̃supponenda sūt aliqua. quorū p̃mū est q̃ p̃sona ul' supposito
alicui⁹ rei aliud sūt q̃ natura seu essentia ip̃i⁹ rei. natura enī
sūt essentia speciei seu quidditate quā sūt diffinitio. perso-
na uero seu suppositū sūt aliquid q̃ subsistens in quo includit̃
ip̃a natura seu essentia cui⁹ ē suppositū seu p̃sona. Et q̃nq;
etiā includit̃ in p̃sona ul' supposito quedā alia que sūt p̃ter
rōz speciei. vnde suppositū significat̃ ut totū. habens naturā
sicut p̃te formalē et p̃fectuā sui. Et intelligendū est de rebo
subsistentib; in quib; inueniri possit aliquid quod non p̃tinet
ad rōz speciei ut puta accidēcia uel p̃ncipia indiuiduanda
naturā. sicut apparet in hys que sūt ex materia et forma cō-
posita in quib; s̃m rē differūt natura et suppositū. vnde in eis
natura nō p̃dicat̃ de supposito. nō enī dicim⁹ q̃ albū sit albedo.
Nec etiā q̃ homo sit humanitas. In hys aut̃ in quib; nichil
aliud adiunctū inueniri possit quod sit p̃ter rōz naturā nulla
necessitas est distinguendi naturā a supposito ip̃i⁹ nature
quod quidē suppositū est indiuiduū subsistens ī ista natura
vnde in deo non est aliud s̃m rē p̃sona seu suppositū et natura
s; solum s̃m rationē intelligendi. quia natura dicit̃ s̃m qd̃ est

esse quoddam. psona illo dicitur secundum quod est quoddam subsistens. veritas autem habet per suppositum ex vera intelligenda terminorum patet intelligenti. Secundo presupponitur quod omne illud quod inest seu unitur alicui persone seu supposito siue pertineat ad naturam eius siue non. unitur ei in persona. quod quidem suppositum patet ex primo nam suppositum seu persona ut dictum est significat ut quoddam totum habens naturam sicut parte perfectam et alia que ei insunt seu uniuntur ut quedam adiacenda veniendia ab extrinseco. Tercio presupponitur quod unio verbi divini incarnati non est facta in natura. Quod quidem suppositum doctores evidenter probant inducendo ad impossibile si daretur oppositum. unio autem predicta facta est in persona quod probatur evidenter a doctoribus nostris. quam quidem probationem ad presens omitto. Ex quibus presupposita veritate fides sequitur quod unio verbi divini incarnati est facta in persona. sic quod una et eadem persona que subsistit in natura divina eternaliter subsistit etiam per ipsam unionem in natura humana a verbo assumpta secundum hoc licet in christo sint due nature distantes et diverse. non tamen in christo est nisi tamen una persona et unum suppositum divinum in utraque natura subsistens. consequentia patet. Nam si humana natura verbo divino non unitur in persona nullo modo et unitur cum iam presuppositum est quod in natura non est unio facta. et sic fides incarnationis paret quod esset contra omnia testimonia scripturarum que super sunt allegata ex quibus divinitas christi approbata est. Quibus presuppositis ad tria argumenta sic dicendum est. Ad primum enim dicendum quod quoniam due forme seu nature quantum tuncque sint distantes et diverse se possint tamen in uno supposito convenire non est inconueniens unum predicare de alio. Sed talis predicatio potest esse stringens vel naturalis sicut cum dico albus est musicus. unde quis natura divina et humana sunt maxime distantes per incarnationis tamen mysterium conveniunt in uno supposito ut dictum est cui neutra illarum naturarum est per accidens sed secundum se unde hec propositio deus est homo non est in materia remota seu stringenti sed in materia naturali. predicatur enim in ea homo de deo per se sicut de sua hypostasi. non tamen ratione nature significate per hoc nomen deus sed ratione suppositi quod est suppositum humane nature. Ad 2um autem dicendum quod in misterio trinitatis persone divine conveniunt in natura. distinguunt tamen in personis seu suppositis. et ideo non predicantur de invicem. In misterio autem incarnationis est oppositum. nam nature sunt diverse. persona autem seu hypostasis est unica. Et ideo nature que distincte

funt non pōicant de inuicē pnt significā in abstracto. non enī est vez dicē q nāa diuina est humana. Sz quia hee due nāe oueniūt in supposito pōicant de inuicē in concreto tñ. Et sic vez est q deus est homo. Ad terciū dicendū q i hoc q nomē dei in cōicabile attribuim⁹ xpo. non attribuim⁹ nomē deitatis hōi fm humanā nāam. hoc enī esset derogatoriū deitatis sz attribuim⁹ nomē diuinū xpo hōi fm suppositū eternū quod p vnionē verbi est etiā suppositū humane nāe ut dictū ē. Ad quartū dicendū q licz humana natura sit i xpo quoddā recens aut suppositū humane nāe in ipso xpo non est recens sz eternū. Et quia hoc nomē deus non pōicā de hōi rōne humane nature sz rōe suppositū eterni. Ideo non sequit⁹ q in hoc habeam⁹ seu concedam⁹ deum recentē. Et attende in hīs et filijs q ex vnione verbi cum nāa humana in supposito facta diuino sequit⁹ q ea que de deo pprie dicunt⁹ pnt dici de hōie illo cui⁹ nāa humana assumpta est in vnitate suppositi. Silr et illa que dicunt⁹ de illo supposito rōne nāe assumpte pnt etiā dici de deo qā ex vnione vbi modo supdicto facta cōicant⁹ ydiomata vtusqz nāe i eodē supposito.

Capitulū. iiii. in quo ostendit⁹ q per scrutiniū scripturarū cōicatio ydiomatum dei et hōis in xpo comprobatur.

Discipulus.

Omnia p te dicta credo esse fidelissima et vera licet ad pns non me sentio tam ydoneū q illa plene intelligam desidero tamē habere aliquā sacram auctem per quam cōicatio ydiomatum p te dicta approbare⁹ quod solum desidero ad infidelium pfutacōz. Magister. Hoc quod queris habes euidentē in pxima distinctōe pcedenti in qua de scrutinio scripturarū circa deitātē xpi tractatū fuit. Ibi enī per plures auctes ostensū est q sacra scripta de vno et eodem affirmat quedā que soli deo ptenent. et quedā alia que ptenēt ad hōiem. Ex quib⁹ auctib⁹ manifeste habes cōicacōz ydiomatum supdictā in xpo seu messia pmissio. Discipulus.

Repete m rogo aliquas ex dictis auctib⁹. ex arduitate enī seu magnitudine misterij de quo tractat⁹ tam intellectus me⁹ qz memoria mea seurbant. legi⁹ enī dan. x. q ex visiōe angelica danieli facta dicebat vidi visionez grandē et non remansit in me fortitudo. sz et spēs mea mutata est in me et

emarcui nec habui quidq; viriū. vñ non mirū si nō habeam
in memoria omnia que mī tradidisti. Et iō peto ut saltem
duas uel tres auctes de predictis memorie mee reducas. in
quib; p̄dicta cōicacō ydiomatū ostendat. Magister.

In psalmo illo qui incipit. Eructauit cor meū verbum
bonū. vbi ad lram agit de xpo ut sup̄dictū est. psalmista. di
rigens verba sua ad ipm xpm dicit. Sedes tua deus in seclm
seculi quod ē ydioma panens soli deo. cui xpo i eodē stextu
dicit. vñxit te deus tu⁹ oleo leticie p̄ confortib; tuis quod est
ydioma panens homi. vñde ex ista aucte habes ydiomatū
cōicacō; p̄ me dictam. Itē Jere. xxiiij. Loquens de ipso xpo
apheta in p̄sona dei dicit. Suscitabo dauid germen iustum.
quod p̄p̄riū est humanitatis. et ibidē de eodem sequit. hoc est
nomen quod vocabūt eum dñs iustus n̄r. in quo loco vbi
habemus dñs habet i hebraico nomen dñi thetthagrama ton
quod solius dei est p̄p̄riū. Et sic ex hac aucte habes p̄dictā
cōicacō; Itē zacharie. xij. dicit i p̄sona dei. effundam super
domū iuda spm̄ gracie quod ad solū deum panet. Et ibidem
de seipso ipse de⁹ infundens gradā dicit. Aspicent i me quē
p̄fixerunt quod solum panz ad humanā naturā. Similiter
ex alijs auctib; sup̄ allegatis ad p̄bandū diuinitatē xpi si
eas diligētē scrutatus fueris hoc reperies mani feste. Et ista
tibi debent sufficere ad presens.

Capitulum. v. in quo ostenditur q; nō licebat in dñis
docere plures nec p̄dicare de certis capitulis vetis testamenti
in quib; mysteriū sancte trinitatis et incarnacōis verbi con
tinent. Discipulus.

Sufficiunt michi p̄dicta in hoc p̄posito s; quia audi
ueram a te sup̄ q; Iudei p̄ occultacōe mysteriū sancte
trinitatis et incarnacōis verbi diuini phibebāt aliq;
loca secreta seu capitla sacre scrip̄e publice docē ul de eis p̄
dicare. Idarco peto ut in hoc amplius declares. Magi
ster.

Duo sūt capitla in veteri testamento quoz p̄dica
cō publica oīno phibebat in doctrinis talmudicis. nec solū
hoc sed etiam dicē ea que in eis continent plurib; discipulis erat
inter eos phibitū. Itaq; non erat eis licitum docē de secretis
illoz capitloz. nisi vni magistro vñū discipulū discretū et
ydoneum uel duos tm̄. quoz quidē capituloz vñū est gen̄.

pmo. aliud est ezechielis pmo. que quidē phibitio habetur in
 Talmuth in libro qui dicitur haginga i capitulo quod incipit
 Gidorsin quod sicut non docebunt. quā quidē doctrinā sequuntur
 omnes posteriores ut patet p Rabimoy. in pmo suo deuto.
 in titulo de fundamentis legis capitulo. ij. pñcula vltima. Idē
 de eodē libro de directōe pplexoy pte pma in multis capitulis.
 Ratio autē quare ista occultabant assignat ab oibz genalr
 talis. s. quia i illis capitulis stnebantur alta et magna miste-
 ria fidei que et qualia sint illa nullus plene declarabat. nec
 concordie in hijs se habebat. s. sub velamine et obscure ea tra-
 debant sic pfiguratum est p moysen qui velamine posito ante fa-
 ciem suā populo apparebat. tpe autē gratie quando reuelata facie
 magister nŕ xps veritatē fidei ad salutē nŕciā discipulos
 docuit quā etiam ipsi in pplis pdicauerūt. pdicta q ab anti-
 quis occultabant in lucē veritatis palam pduxerūt. Circa
 quod debes scire q i capitulo pmo gen. misterium scēe trinitatis
 stnet. Cum enī dicit in pñapio creauit deus tē usqz ibi. Et
 spūs dñi ferebat sup aquas tres psone dñe designant. put
 sup dixi nona distinctōe. et i eodē arca finē idem habet. Di-
 cit enī ibi faciamus hoīem ad ymaginē et similitudinē nostraz.
 vbi pluralitas in dñis manifeste ostendit. Non enī dixit
 et faciamus hoīem s. faciamus. Silr in hoc quod dicit ad ymaginē
 nŕam manifeste habet q in hoīe est ymago dei creata q summa
 trinitatē p modū ymaginis repñtat. vnde quia istud miste-
 rium in hoc capitulo inclusū non erat antiqs explicite declaran-
 dū. Idcirco phibebat eius declaratio ut dictū est. In capitulo
 autē pmo Ezechielis misterium incarnacōis cōtinet specialiter.
 in hoc quod dicit q qī similitudo hoīs erat sup tronū positum
 sup aialia et rotas. in quo designat q homo habebat pſidere
 totū vniuerso tanqz deus put sup fuit dictū distinctōe decia.
 quod quidē misterium nō erat tradendū explicite antiqs sicut
 nec primum. Et ideo pſcribatur ne de hoc capitulo pdicarent
 seu docerent multitudinem.

Capitulum. vi. in quo redditur rō qre antiqs pdicta miste-
 ria nō explicite s. implicite tradebant. et ibidē ponit a disci-
 pulo quoddā exordium ad ea q sunt in hac pte vlti tractanda.

Discipulus.

Item vez est et sic credo q ista duo misteria in pdictis
 capitulis stnent. tamē vellē habere rōz occultacōis.

cum enī ista explicitē credenda sūt de necessitate salutis. mirū
est quare non ista antiquis explicitē tradebant. Non enim
videt̃ dicendū q̃ hoc fiebat ppter duriciā cordis eorū ne forte
ppter altitudinē misteriorū ea nō crederent quia legē q̃ deus
exp̃sse mandabat ānunciari veritatē. etiam eis qui non erāt
dispositi ad credendū. legē enī ezechielis. iij. Et dices ad eos
hec dicit dñs deus qui audit audiat et qui quiescit quiescat
q̃a dom⁹ exasperans ē. vbi in hoc qd dicit q̃ quiescit quiescat
intelligit̃ fm veritatē hebraicā ac si diceret qui noluerit credē
nō credat. vnde sare desidero quare non sic fuit factū in hys
que sūt fidei de necessitate credenda. s. ut pponerent̃ explicitē
te p̃lo antiquo licz ex duriciā cordis eorū multi nō crederent
Magister. hec misteria rōnabilē phibebant̃ dici
ā antiquis p̃sertim vulgarib⁹. p̃l's enī ille pron⁹ erat ad creden
dum mltitudinē deorū. Et iō deutro. iij. monebat eos moy
ses dicens. Scias qm̃ dñs ipse est deus et nō est alius p̃ter
eum. Et infra. Scito ergo hodie etiā cogita in corde tuo quia
dñs ipse est in celo sursum. et in terra deorsum et non sit alius.
Q̃ sepe eis ista dicebat ut auerteret eos ne declinaret̃ ad cre
dendū multitudinē deorū ad quos erāt proni. Sile p̃mi erāt
ex sua ruditate. et intellectu imbecillitate ad credendū corpo
ritatē esse in deo. Rudes enī et intellectu ibelles nō capi
unt entitatē esse nisi in rebus corporalib⁹ qua rōe popul⁹ ille
sumpta modica occasione ex morositate moysi i monte fe
cerunt vitulū in oreb quē adorauerūt et ei sacrificauerāt dicē
tes. hi sūt dii tui isrl qui te ascendere fecerūt d̃ terra egipti.
exo. xxxij. Ideo eos monebat moyses capitl'o sup̃dicto di
cens. Custodite sollicitē aīas vestras qm̃ non vidistis om̃ez
similitudinē in die qua locut⁹ est dñs vobis in oreb de medio
ignis. ne forte decipi faciatis vobis sculptam similitudinē
et. vñ si tali p̃lo explicitē traditū fuisset misteriū sc̃te trini
tatis faciliē laberet̃ i errorē credendi mltos esse deos qui esset
error valde piculosus. Similit̃ si eis fuisset traditū misterī
um incarnacōis vbi faciliē fuissent lapsi in errorē ponendi
in d̃nitate corporeitatē qd nephās ē. vñ patz rō quare ista
misteria fuerūt eis tradita implicitē ut docti eorū q̃ sane in
telligebant scripturas possent ea habere plene quantū eos de
cebat. Simples aut̃ et rudes haberent de eis saltē implicatā
cognicōz que sufficiebat eis ad salutē fm quam nō laberent̃

in errores supradictos. Discipulus. Sufficit michi res
 predicta ad hoc quod querebam. De cetero autem velle ut me illu-
 minares de quibusdam que in corde meo quasi pbleumata quique
 videntur. que licet dubitationibus in me non causant circa ea que
 fidei sunt. absit. tamen inducant desiderium sciendi res earum. iuxta illud
 psalmiste. Mirabilia testimonia tua domine scrutata est anima mea.
 Ex quo scrutinio psalmista desiderabat declarationem et in-
 tellectum puulis competentem. unde subdit declaratio sermonum tuorum
 illuminat et intellectum dat puulis. eo enim quod testimonia fidei
 sunt credibilia nimis ut alibi dicit. et etiam mirabilia quia
 de multis que ad ea pertinent nescit homo simplex et quasi novus
 cuius reddere rationem. Idcirco fidelis scrutatur multa circa res earum que
 ad fidem pertinent non ut dubitet absit. sed ut deuotus et tenacius
 fidem teneat. In quibus pbleumatibus per me tibi proponendis non
 intendendo seruare aliquem ordinem artificalem sed tamen ea proponere put
 in corde meo videntur ut ex declarationibus tuis ascensionem deuote
 in corde meo deo auxiliante ponantur seu concrecant.

Distinctio secunda de scrutinio scripturarum circa quedam
 que pertinet ad excellentiam virginis gloriose et
 continet duodecim capitula.

In primo capitulo proponuntur a discipulo tres ad-
 miraciones circa ea que de virgine gloriosa in scripturis sacris
 videntur omitti ad ipsius excellentiam pertinentia.

In secundo capitulo magister premitat quedam pambula ad pre-
 dictas admiraciones tollendas. et ibi declarat quod virtutes bea-
 te virginis spirituales ipsius humilitas consideranda est summa. scilicet heroica.

In capitulo tercio discipulus arguit contra quedam que
 in precedenti capitulo a magistro fuerant tradita ad que in eodem ma-
 gister respondet et tollit primam admirationem.

In quarto capitulo discipulus repetit secundam suam admi-
 rationem ad quam magister eodem respondet eam soluens in quo capitulo quedam
 declarantur pertinentia ad genealogiam christi Mathei primo extant.

In capitulo quinto discipulus repetit suam terciam admi-
 rationem ad quam magister ibidem respondet.

In vi. capitulo discipulus replicat contra responsionem
 magistri ad quod magister sufficienter respondet concludens ex
 supra dictis quod magnam deuotionem oportet ut habeant fi-
 deles circa virginem gloriosam.

In capitulo. vii. discipul⁹ ponit quādam aliam admiracōz que sibi videt^r circa hoc q^d nō legi^t ipam visitasse sepl⁹ crū xpi sic de mulierib⁹ et de quib⁹soi⁹ discipulis legi^t. ad q^d ibi a magistro responde^t.

In capitulo octavo pponit a discipulo alia admiracō spe⁹ cialit^r q^d nō legi^t xpm ipsi v⁹gini gloriose misisse angelos ad annūciandū suam resurrectōz sicut mulierib⁹ et discipulis ad quod r⁹ndet^r a m⁹gro ibidē declarando aliqua que p⁹tenent ad excellēdām fidē beate v⁹ginis.

In capitulo nono pponit a discipulo alia admiracō de hoc quod non legi^t xpm apparuisse in sua resurrectōe v⁹gini gl⁹se. cum tñ de apparicōe ad mulieres et discipulos fiat pluris mencō. ad quod in eodē a m⁹gro r⁹ndet^r.

In capitulo. x. ostendit^r q^d tam pfectio fidē v⁹ginis gl⁹se circa resurrectōz xpi q^d etiam impfectio fidē apostolor⁹ circa idē conueniens fuit ad ecclesie valitatem.

In. xi. capitulo ostendunt^r quedā que ad ordinē manifestacionis circa resurrectionē xpi p⁹tenent. Ex quibus concluditur q^d ad beatam virginem non pertinebat m⁹ta ad resurrectionē annūciandā ppter excellēdām sue dignitatis.

In capitulo. xii. ostēd^r q^d deuocō cui⁹cūq⁹ fidelis exatari debet ad v⁹ginē gl⁹sā sup oēs sc⁹tos atra xpm q^d sc⁹tus sc⁹toz est.

Capitulū p⁹mū In quo pponunt^r a discipulo tres āmiraciones circa ea que vident^r in scripturis sacris de virgine gloriosa omittit ad ipsius excellēdām p⁹tenencia.

Magister.

Placet m⁹ q^d ea que in corde tuo versant^r ut p⁹bleumata de quib⁹ miraris. eo q^d effectū cognoscas causas tamē ignoras m⁹ pponas ut tibi respondeā p⁹ut potero auxilio opitulan^rte d⁹no. Discipul⁹ Quia ut nosti s⁹m

p⁹h⁹m. iii. methaphisicephari incepit ab admirari. Idcirco ego tanq⁹ mapiens ab altissimo peto cū psalmista. Reuela oculos meos et cōsiderabo mirabilia de lege tua. p⁹ que quidē mirabilia a me cōsiderata aīa mea ad ea scrutandū inducat^r Juxta illud quod sup dicebam. Mirabilia testimonia tua ideo scrutata est ea aīa mea. p⁹ q^d scrutantiū declaracōz s⁹m⁹ num d⁹i et illuīacionē intellect⁹ mei et puuloz mei similiū

dño dirigente expecto. Subdit enī psalmista. Declaracio
smonū tuorū illuminat et intellectū dat puulis. Circa quod
p̄mo occurrit in cōsiderandū de scrutiōe scripturaz de quibodā
que ad v̄ginē pertinent beatam vt sic ab illa beatissima salus
n̄ra exordiū sumpsit. sic ab eadē pars ista tractatus nostri i
iciū sumat. Circa quod occurrit in quedā non modica amī
racio que talis est quōd sacra scripta que cōsuevit sc̄os excel
lentissime cōmendare et eorū gesta et v̄tutes narrare ut patz
de abrahā gen. xviii. et xxvi. Et de moyse nūi. xii. et sic de
q̄busdā alijs excellentibz sanctis. De beata tñ v̄gine que ex
cellēdior ceteris fuit. nō legunt in nouo testamento aliq̄e
cōmēdaciōes siles n̄c narrant ei⁹ v̄tutes seu aliq̄ p̄pria gesta
Quasquidē v̄tutes credendū est fuisse maximas que i nouo
testamento p̄cipue vidēt debuisse narrari. In euangelio le
gitur concep̄ciō Jo. baptiste et eius natiuitatē. Similit̄ et de
ei⁹ vita v̄tuosa et morte. De beata illo v̄gine que excellēdior
iohanne fuit nichil horū in euangelio legit nec in epl̄is nec
in actibus ap̄lorū. In quorū tñ tpe ip̄is ap̄lis p̄ntibz put in
ecclesia legit assumpta est. Non ergo modica ammiracōne
dignū videt q̄ in nouo toto testamento de p̄dictis gestis b̄e
v̄ginis. s. concep̄ciōe natiuitate et assumptiōe nulla mencō
fit s̄ oīa p̄termittant. cum tñ de b̄o Iohanne singula p̄dicta
exp̄sse i euangelio narrant. Ex qua p̄termissiōe tangit q̄ i
officiō assumptiōis sue. que est potissima ip̄s festiuitas legit
cōiter in ecclesia illud euangelii. Intrauit ih̄s in quoddam
castallū t̄c. In quo euangelio nichil agit de ip̄a v̄gine glo
riosa ut est manifestū. historialia etiā que in ista festiuitate
legunt oīa sunt apocrypha extra canonem biblie stenta vel
non sibi p̄pria ut cum legit illud ec̄. xxiij. In omnibus
requiē quesui t̄c que certe scripta p̄prie intelligit de sapien
cia increata. non aut de beata v̄gine. vñ talia licet non sibi
p̄pria in suis festiuitatibz legant. eo q̄ in ip̄o canone talia de
vita sua. nec de suis miraculis et gestis. nō cōtinent. quod
apud me vertit in magnā amiracōz. p̄terea cū lucas narrat
missiōē angeli ad ip̄am dicens. Missus est angel⁹ Gabriel
a deo t̄c. testat euāgelista de Ioseph q̄ erat de genē dauid. di
cit enī Miss⁹ est angel⁹ Gabriel ad v̄ginē desponsatam viro
cui nomen Ioseph de domo dauid et nomen v̄ginis maria.
vnde ex p̄dicto textu habem⁹ q̄ Ioseph erat de genere dauid.

non tamē ex lra euangelij. habetur q̄ maria esset de genere
dauid. Quequidē narratio duplicē in me causat amiracōez.
quay vna est. cum enī esse de domo dauid dicat aliquid perti-
nens ad excellenciā cū dom⁹ dauid est dom⁹ regia a deo singu-
larit̄ mē om̄s regias dignitates approbata ⁊ in scriptis valde
cōmendata de qua domo s̄m veritatē fidei ipsa vgo gl'iosa
fuit. q̄re ergo euangelista non exp̄ssit de maria. q̄ esset de do-
mo dauid. et tñ hoc dixit de Ioseph. Scda vero amiracō q̄
in hoc loco m̄ occurrit et p̄mā s̄firmat est talis. Nā q̄ Jo-
seph esset de domo dauid uel nō. hoc nichil facit ad genealo-
giam xp̄i. non enī xp̄s descēdit de Ioseph. absit. s̄ de maria
vgine. cur ergo euangelista facit exp̄ssā mēcionē de Ioseph
in hoc q̄ descendit s̄m originē a dauid. et tamen nullā facit
mēcionē de qua domo esset beata vgo. in quo s̄stebat fun-
damentū tota genealogie xp̄i a dauid descēdentis. Preterea
inē p̄cepta decalogi p̄ceptū de honozacōe parentū. est p̄mū et
p̄cipū in scda tabula decalogi in q̄ danē p̄cepta q̄ ordinant
hoiem ad pximū. xp̄s autē qui totā legē impleuit nō legē
honozasse matrē sp̄aliē in suis colloquijs. nusq̄ enī legē eā
vocasse matrē. quod est nomē maxie dignitatis ad feminam
p̄mēis sp̄aliē respectu tanti filij. s̄ xp̄i cū tñ vere sic potuiss̄
eam vocare s̄ solum legē eā vocasse mulierē quod est nomē
cōe ad totū sexū femineū humani generis. legē enī Ioh. ij.
capitūlo. quid m̄ et tibi mlier. et Ioh. xix. Mulier ecce fili⁹
tu⁹. Ex quib⁹ patz q̄ dignitatē maternitatis xp̄i que ē sūma
dignitas que ad mlieres posset p̄mē xp̄us subituit ⁊ m̄ez
alloquens solum eam mulierē vocabat. Quid ergo magis
mirandū q̄ q̄ xp̄us q̄ verissime vginē gl'iosā m̄ez vocan-
do sūme honozasset hanc singulārē excellenciā subitendo tñ
modo eam mlierē vocat. quod nomē non solū bonis mlie-
rib⁹ ouenit s̄ etiā alijs quibuscūq̄. Quid ergo dicendū nū-
quid xp̄s aliquid omisit ex p̄mentib⁹ ad parentū honozacōz.
absit. vnde circa p̄dicta illuīacōz et intellectu p̄uulis compe-
tentem desidero.

Capitulū. ij. in quo m̄gr p̄mittit quedā p̄ambula ad
p̄dictas amiracōes tollendas. et ibi declarat q̄ vtutes b̄e
vginis sp̄aliē ipsi⁹ huilitas s̄sideranda est sūma. s̄. heroyca.

Magister.

Gaudes valde quia in tuis p̄blematis a b̄a vginē

tui scrutiniū inicuū sumpsit. de cui⁹ mīa confido q^d ipsa inē:
cedente in tua illuīacōe ⁊ deuocōe pficies. De ipsa enī potest
intelligi illud p^ru. ij. Si quesieris eā tanq³ pecuniā et tanq³
thesauros eam scrutat⁹ fueris tūc intelliges amorē dñi tē.
Ad declaracōz aut⁹ eoz de quib⁹ ammiraris quedā sūt p^rmitten
da. quoz vnū est q^d huilitas licz nō videat⁹ numerari a phis
inē vtutes morales nec intellectuales. i sacra scripta tū ⁊ i
dicis sanctorz doctoz huilitas tanq³ magna vtus cōmen
dat⁹ intm q^d dicit⁹ esse fundamentū oīm virtutū. vñ augu⁹
in libro de verbis dñi dicit. Si cogitas magnā fabricā con
struē celsitudis. de fundamēto pri⁹ cogita huilitas. Constat
aut⁹ q^d fundamentū est de p^rmis ⁊ p^rncipalib⁹ p^rib⁹ edificij cor
palis. Et sic patet q^d huilitas debet censerī de p^rncipalib⁹ edifi
cij spūalis. s. vtutū p^rib⁹. Et inde ē q^d sicut naāa fm boeciū
sumit inicuū a p^rfectis. sic sendendū est de grā que naāam per
ficiat. Scrutando enī scriptas regim⁹ q^d in viris in quib⁹ aliq³
excellencia scētatis sumit exordū in eis spālīe fit mencō de
eoz magna huilitate. de abrahā enī qui p^rm⁹ i publicacōe fi
dei legiē fuisse. Silr et in suscepōe signaculi fidei ut habetur
gen. xij. et. xvj. capit⁹ lo legiē de seipō deo dixisse. cū sim pul
uis et cinis que verba magnā insinuāt huilitatem. non enī
se assimilauit aīalib⁹ brutis nec plantis s³ pulneri et cineri
que sunt vilissima in rez naāa. Silr et de moyse qui solus
legislatoz fuit in veteri testamento legiē. Erat enī moyses
vir mitissim⁹ sup omīs hoīes q³ morabant⁹ i t^ra mū. xij. In
quo eius mititas seu huilitas preferē huilitati alioz quozū
cūq³ in seculo illo existendū. De dauid etiā qui p^rmus rex a
deo approbatus fuit. Cui etiā facta fuit repromissio xpi de
semie suo venēi legiē deo dixisse. Quis ego sū dñe deus me⁹.
aut que domus mea qā adduxisti me hucusq³. ij. Re. vij.
In quib⁹ verbis notat⁹ magna huilitas ipsi⁹ dauid. qui etiā
postq³ accepisset a deo regnū quod iā pacifice possidebat et p
multa et magna bella et de oīb⁹ aduersarijs et vicinis regi
bus triumphū habuisset. cū hys tū ⁊ alijs magnis p^rsperita
tib⁹ non solū seipm s³ et totā domū suam vilificabat dicēs.
quis ego sū et que dom⁹ mea. q. d. nichil sū ⁊ dom⁹ mea. q^d
ad magnā huilitatem p^runz. Nā ut ait bernhard⁹. non est
magnū esse huilem i abiectōe. magna proz⁹ et rara vtus
est huilitas honorata. In nouo aut⁹ testamento redemptor

et magister nŕ xps a quo oſ virt^{us} et grada derivat^{ur} ſuls dŕ
ſapulis dicebat. diſcite a me quia mitis ſum et huilis corde
Mathei. xj. Rationabile igit^{ur} eſt q^{uod} in beata vŕgine que xpm
plenū gracie et veritatis concipe meruit vŕtus huilitatis pŕ-
pue vŕguisset. Et iſo in cantico pŕprio dicebat. Quia rſpexit
huilitatez ancille ſue tē. Circa quod notandum q^{uod} ſolum de
huilitate ſua fecit mencōz que eſt fundamentū vŕtutū ut dī-
ctū eſt. Non aut^{em} de vŕtutib^{us} alijs edificatis ſup huiūſi funda-
mentū. licet om̄s plene habuiſſet que grā plena p angelum
teſtat^{ur} fuiſſe. Ratio aut^{em} quare de alijs vŕtutib^{us} nō fecit men-
cionē niſi de ſola huilitate talis ē. Nam ad vŕtutē huilitatis
pŕprie pŕtinet nō magna de ſeipſo ſentire ſed credē et pŕnūciare
ſe omnib^{us} viliozem put in gradib^{us} huiliat^{is} in reglā beati
bñdicti ſtantis habet. vñ de hoc q^{uod} beata vŕgo pŕfitebat^{ur} ſe hŕe
huilitatē non ſequit^{ur} q^{uod} hŕet vŕtutes ſ; ſolū fundamentū vŕtu-
tum quaſi dicēt ſolū capacitatē habeo ad vŕtutes ſup edificā-
das etiā ſi ſupiora edificia vŕtutū in me nō aſſint. Et notan-
dū q^{uod} vŕtutes beate vŕginis cōſiderande ſūt eſſe heroyce. ſ. quaſi
dīne de q^{uod} pŕſ tractat i. vij. ethicoz. Ad cui^{us} declaracōz
attende q^{uod} ſm augu^{ſtino} de morib^{us} ecclīe. Cui^{us} ſnīe antiqui phi-
concordant vŕtutes q^{uod}ruplicat^{ur} cōſiderant^{ur} vno modo put ſunt
politice. et ſic pŕtinet ad hoīes inquantū recte ſe habent in re-
bus humanis gerendis. et de iſtis vŕtutib^{us} cōtē phi tractāt
Alio ſiō modo cōſiderande ſūt vŕtutes ut exemplares. et ſic p-
tinent ad deū in quo pŕeſiſtunt om̄i rez pŕfecōnes. et p om̄s
pŕfectōes vŕtutū et de iſtis exēplarib^{us} vŕtutib^{us} intelligende ſūt
vŕtutes que in ſacris ſcriptis deo attribun^{tur} ut mīa et iuſti-
cia et huiūſi. Int^{er} quas vŕtutes. ſ. politicas et exēplares q^{uod} ſūt
quaſi in extremis poſite. quedam medie interponun^{tur}. quaz
quedā dicun^{tur} vŕtutes pŕgatorie que pŕtinet ad illos qui vŕtu-
tes politicas transcendent^{ur} in ſilitudinē diuinaz vŕtutū co-
nan^{tur} tendē alio etiā modo nūan^{tur} vŕtutes que dicun^{tur} pŕgati-
animi et pŕtinet ad illos q^{uod} iā dīnam ſilitudinē i huiūſi vŕtu-
tib^{us} quodāmodo aſſequun^{tur}. quantū in hac vita poſſibile eſt.
Et iſo vocan^{tur} a pŕſ vŕtutes heroyce. ſ. dīne. de qua diuiſice
vŕtutū q^{uod}ruplica habes ad plenū in pŕma ſcōe qōe lxj. q^{uod} aut^{em}
vŕtutes bte vŕginis cōſiderāde ſūt eſſe heroyce pat^{et} ex ſua pŕma
miſione ad angelū ſalutantē. in qua dixit. Quō fiet iſtud
qm virū non cognoſco. Si enim ſenſū hoīz verboz diligēt

seruat? fueris manifeste repies q? eius v?ginitas heroyca cō
sideranda est nō politica seu p?gatoria. non enim dixit quō
fiet istud qm̄ v?ginitatez voui nec dixit v?ginitatis ppositū
firmiē habui uel habeo s; dixit qm̄ vix nō cognosco. quod
nō includit votū. nec ppositū v?ginitatis. Sunt enim multe
v?gines que nūq; cognouerūt vix et tñ nō vouerūt v?ginitatē
nec eam habent in pposito. Silr licet verissimū est q? vix nūq;
q; cognouit. tñ p?dicta v?ba non sūt intelligenda put pmo
modo sonāt. s. q? beata v?go solū testabat de se q? nunq; virū
cognouerat quia si sic respōsio sua in nllō satisfacēt angelo
nec pposito correspondēt. Sunt mltē v?gines que nūq; virū
cognouerūt. et cū hoc tales postea cōcupiūt et pariūt. vnde ut
p?dicta v?ba pposito respondeant seu aliquā vim habeant
respōsionis oportet ut sic intelligant. s. vix nō cognoui. i.
cōcupiscencias carnales nedū nō habeo seu ppono uel voui
nō habere. nec etiā passiones repmo seu terrena despicio quod
ad v?ritatē p?gatoriā pmet s; etiam penit? eas nescio et totalitē
ignoro que ē alior et pfectior v?ginitas q; v?ginitatis ppositū
habere seu v?ginitatē vouē. p?rie enī hoc pmet ad v?ginitatē
p?gati animi. s. heroycā nō autem ad politicā seu p?gatoriā.
Quib; pnotatis ad tollendas tuas ammiracōes pcedendū est
Et pmo ad p?mam dicendum q? gesta et facta beate v?ginis
que indubie maxima fuerūt. in nouo tam testamento penit?
subiacent nisi ea tñ que sūt a nobis necessario credenda ex
plicitate sicut eius v?ginitas et matritas xpī ista exprimunt
i euāgelio et i symbolis fidei nobis pponunt tanq; necessario
explicitate credēda. Silr et ei? huilitas expmūt. cū dī respexit
huilitatem analle sue. ut ex hoc possim? rōz sumē de hys q
amiraris. s. quō cetera gesta v?tuosissima et facta bte v?ginis
in scripēis canonicis subiacent vñ hoc fuit rōe sue huilitatis.
huilitas enī sūma et heroyca ad quā soli pfectissimi attigūt
quā ipa bta v?go consecuta est nō patit suas laudes audire.
nec in eis delectat s; potius compungit eo q? non credit de se
magna. qd patz p rōz sumptā ab opposito. Nā sic arrogans
intimo cordis sui affectu credit se oib; supiorē ut habet luce
xviii. capitulo de phariseo ascendente in templum qui se arro
gantē emendans ceteros spernebat. Sic ei? oppositū dicendū
est de vero huili. s. q? opinē se oib; viliorē. huilis aut heroyc?
sup hoc transcendit usq; ad hoc q? in fugā laudandū tendat

quasi tediū habeat audiendo cōmendacōes pprias. et ideo in
sacris scriptis noui testamenti nō legunt cōmendacōes bte
v̄ginis n̄ tantū sup̄dicte que a nobis de necessitate credende
sūt. huilitas eius etiā exp̄miē ut ex ea possim⁹ sumē racōnē
quare laudes ei⁹ in scriptis sacris subicēnt ut dictū ē. vnde
concep̄cio uel natūitas seu mors ipsi⁹. In quibus magna
miracula contigisse pie credi debet nō narrant in canonicis
scriptis ne ex tali narracōe ip̄i v̄ginis gl̄ose que tunc in hu-
manis uiuebat et ea que in sacris eloquijs scribebant eā nō
latebant. fastidiū seu tediū gen̄are rōe predicta. Concep̄cio
tamē et natūitas baptiste et hui⁹i narrant in euangelio eo
q̄ i pphetis scriptis antiq̄ testamenti de p̄cursore xp̄i exp̄sse
agit ut psal̄e. xl. et malachie. iij. et in alijs locis et sic opor-
tebat q̄ scripta impler̄ de ip̄is euāgelista testare. nec eē
de Iohanne licet sc̄tissimo ē necessario credendū q̄ ad gradū
huilitatis heroyce sicut beata v̄go attingit.

Capitulū terciū in quo discipul⁹ arguit contra quedam
que in p̄cedenti capitulo a m̄gro fuerūt tradita. ad que ma-
gister in eodem respondet et tollit p̄mam ammiracōnem.

Discipulus.

Iter q̄ dulda fauibus meis sūt eloquia tua. adhuc
tū desidero ampli⁹ informari de hīs que circa amira-
cōnē meam apposuisti. dixisti q̄ huilitas heroyca nō
patit sine fastidio seu tudio laudē suā audire quod apud me
ē mirabile. de⁹ enī cui⁹ vtutes excedūt heroycas. Sūt enī ex-
emplares ut tu doces. videm⁹ tū p̄ sac̄s scriptas enī debē lau-
dari. dicit ei psalmista. Sacrificiū laudis honorificabit me
Et alibi. Semp laus ei⁹ in ore meo. Idem etiā in psalmo.
semp hortat hoīes ad dei laudē cum dicit. laudate dñm om̄s
gentes. Item laudate pueri dñm et hui⁹i. Quō ergo deum
laudam⁹ debite et merito ie cui⁹ huilitas est sūma et exēpla-
ris. qui cū esset infans ⁊ immortalis. huiliauit tū seipm for-
mam serui accipiens in similitudinē hoīm factus ⁊ habitu in-
uentus ut hō tē phil. ij. capitulo. Si enī deo cui⁹ huilitas est
inmensa et ineffabilis laus vocalis placet qui etiā corda
hoīm scrutat. In quib⁹ vera et potissima laus consistit. et qui
ex suis laudib⁹ ab hoīb⁹ platis nō potest ad meliora puocari
cum sit immutabilis et optim⁹ quo nō est dare melius neq̄

equale. quod ergo de beata virgine non fuerint laudes in sacris scri-
pturis preferende cuius perfectio seu virtutes quantumque magne
et inter puras creaturas maxime. semper tamen contra perfectionem christi sunt
extimande. Item ipsa virgo glossa seipam legit commendasse. Ipsa
enim de seipam dicit. Respexit humilitatem ancille sue. quod ad ma-
gnam laudem pertinet. cum humilitas put tu dixisti sit fundamentum
omnis virtutis. Item dicitur quod oportebat quodam gesta baptiste in euange-
lio narrari ut impletio eorum que in prophetis scriptis de precursore
christi preannuntiata fuerint testaretur euangelium quod dictum mirabi-
le est in oculis meis. nunquid dicendum est quod de beata virgine nichil
fuit prenotatum in prophetis eloquiis sic de baptista. absit. De
ipsa legitur ysaie. vii. Ecce virgo concipiet. Et egredietur virga
de radice ysaie. xi. capitulo. Et quod plurima que in libro can-
ticorum de sponsa dicuntur de ipsa papue intelliguntur idem pariter ratione
et fortiori ea que de ipsa benedicta preannuntiata fuerant antiquitus
in nouo testamento testari debuissent fuisse impleta ea ratione quia
de baptista per te super dictum est. placeat ergo o istis me amplius
illuminare. Magister. Circa hoc quod obicitur de dei laude que
etiam vocaliter facta in scriptis commendare scire debes quod licet deus
quantum ad suam essentiam que incomprehensibilis est a nobis et in-
effabilis. maior est enim omni laude ut ecclesiasticus. xlii. capitulo. Silere
et laudem nostram sic nec bonorum non indiget ut in psalmo. nec
per ipsas laudes ipsi aliquid de nouo innotescat nec accrescere possit.
Omnia enim sunt nuda et aperta ante oculos eius hebreus. iiii. laus
tamen eius etiam vocalis est utilis nobis ad multa. tum ut nos
metipsum solum et alios audientes ad eius reuerentiam inducamus.
nostros affectus et etiam audientium in deum exultantes. unde cum dixisset
psalmista. Semper laus eius in ore meo. subdit audiet mansue-
ti et letentur. tum ad retrahendum affectus nostros et audientium ab
hijs que sunt contra deum. unde ysaie. xlviii. Laude mea refrenabo
te ne intereas. et sic de laude dei nullum inconueniens sequitur
sed comoda spiritualia ut predicta et alia multa que inde sequuntur.
Secus est de laude hominis puri et perfectissimi qui summam humilitatem
heroicam consecutus est. qui dum in hac vita existit et fragilitate
humanam perfecte cognoscit et perfectorum diuinam quantum possibile
est in hac vita apprehendit laudes proprias audire non patitur
ut de beata virgine supra dictum est. Ad 2um vero quod obicitur de
illo verbo. Respexit humilitatem ancille sue. Ex quo infero
quod beata virgo saltem seipam de virtute humilitatis laudauit.

Dicendū q̄ huilitas absq; alia v̄tute non est commendanda seu laudanda ut ītegra v̄tus. sic enī fundamentū in edificō corpali parū ul' nichil valet n̄ addat aliquid etiā supedifica tū. Sic sciendū est de huilitate que fundamentū est v̄tutū ut dictū est sup̄ quā nisi alie v̄tutes supedificent humilitas sola modica seu nulla laude est digna. Et ideo beata virgo in qua erat plenitudo gracie et per consequens v̄tutū solam huilitatez testat̄ se habere. non aut̄ alias v̄tutes supedifica tas quas īdubie habuit cū plena grā fuit. Et arca p̄dictū verbū v̄lteri⁹ notandū est q̄ huilitatē illam quā beata v̄go se fatetur habere innuit esse remunerandā non ex dignitate seu cōgruēciā ipsi⁹ huilitatis s; solū ex acceptōe dīna. dixit enī. Respexit huilitatez ancille sue. s. q. d. huilitas mea nō ex seip̄a digna fuit remuneracōe. s; quia deus eam respexit. i. acceptauit eo modo quo dicit̄ gen. iiii. Respexit domin⁹ ad abel et mun⁹ suū. Et iō in p̄dictis verbis bene intellectis beata v̄go potius cōmendat acceptōez diuinā q̄ huilitatē suam. Ad terciū vero quod obiis q̄ de beata v̄gine debuissēt testari in nouo testamēto fuisse impleta ea que antiquitus fuerūt p̄nūciata pari rōe et forozī sicut de Johāne baptista fuerant tradita ea ī euangelio que de eo p̄nūciata fuerūt. Dicendū q̄ illa que in veteri testamento exp̄sse de beata vir gine fuerūt tradita ut est v̄ginitas cum cōceptu et p̄tu ysa. vii. Silr et q̄ esset de radice yesse et de stirpe dauid ut ysaie. xj. Ita silr tradunt̄ exp̄sse in nouo testamento vbi ei⁹ vir ginitas et maternitas xp̄i. et descens⁹ xp̄i de genē dauid ex p̄sse tradunt̄. Cetera iō v̄tiosissima que ī veteri testamēto non exp̄sse s; figuratiue seu enigmatice tradunt̄ de p̄nencia bus ad ip̄am in canticis canticorū et filib; subicent̄ seu p̄re mittunt̄ ī nouo testamento eo q̄ apli et euangeliste fuerūt ei contemporanei. et cognoscebant q̄ sūma humilitas sua a talib; attediaret̄ narracōib; ut dictum est. postremi iō qui post ap̄los et alios contemporaneos scripserūt q̄ plurima gl'osa et magnifica tradiderūt de ea puta q̄ iam in celo est assūp ta et similia que ad laudem deī et exemplū salutarēz aliorū narrant̄ et grata et acceptabilia sunt.

Capitulū quartū in quo discipul⁹ repetit scōdam ammi rācionem. ad quam m̄gr in eodem r̄ndet eam soluens in quo capitulo quedā declarant̄ p̄nencia ad genealogiā xp̄i q̄d.

pmo contentam.

Discipulus.

Sufficiat michi p̄dicta ad p̄nam mei ammiracione;
collenda. s; peto ut pcedas ad sc̄dam sub qua dupli-
cem ammiracione; tibi p̄posui. quaz vna fuit de hoc q̄
Ioseph in euangelio exprimit̄ fuisse de domo dauid. de beata
tñ virgine non sic exprimit̄. Ad quā ammiracōz tollendam
sufficiat michi p̄dicta. Nam cū esse de domo dauid est quod-
dam excellens quod humilitas sūma seu heroyca quā beata
vgo in hac vita atigit nō paciebat̄ audire. Idcirco fuit in
euangelio non exp̄sse traditū. licet tacite intelligat̄. In hoc
enī quod dicit̄ Mathei p̄mo. Ex qua. s. maria natus est ihs
qui vocat̄ xps. Et in p̄ncipio hui⁹ capituli cum legit̄ de xpo
q̄ filius dauid est. necessario sequit̄ q̄ maria p̄ quā xps fm
carnem immediate descendit sit de domo dauid. p̄supposito q̄
maria concepit non ex virili semine. s; ex v̄tute spūs sancti
put exp̄sse tradit̄ a matheo eodē capitulo ubi dicit̄ q̄ enī in
ea natū est ex spū sancto est. Sed hoc intelligit̄ argumentati-
ue. non exp̄sse rōne sup̄dicta. Et licet de hac ammiracione
michi sit satisfactū. adhuc remanet michi sc̄da in hoc loco
Cur matheus euangelista genealogizauit ioseph de quo xps
nullo modo descendit. neq; ei⁹ genealogia facit ad genealogiā
xpi. et tamen p̄termisit genealogiā virginis in qua funda-
mentū totius genealogie xpi a dauid descendens cōsistit et
de hoc peto a te plane doceri. Magister. Ammiracō
enī tua rōnabilis est. In glo. enim n̄ra sup̄ hunc locū dicit̄.
Quid ad xpm generacō ex dauid deducta a Ioseph. cum xps
non ex semine Ioseph sit. Et licet huic qōni seu ammiracōni
in eadem glo. respondeat q̄ non est cōsuetudo scriptaz ut ordo
mulierū in generacōib; texat̄. hoc tñ non videt̄ valere. eius
enī contrariū muenit̄ in scripturis. nam p̄mo palipp. ij. ca-
pitlo. In genealogia yesse interponunt̄ mulieres. s. sarua et
abigail. a quibus sūter genealogia texit̄ ut ibidem patet.
Qua rōe. et alijs quibusdā que hic cā breuitatis omittunt̄
solucō p̄dicte glose quā multi expositores sequunt̄ ad tuā
amiracionē tollendā non sufficiat. Sed sup̄ hoc videt̄ vlt̄erius
aliquid dicendū. ad cui⁹ euidendā p̄supponendū est q̄ filius
put in paternis bonis succedit multipliciter possit dici. Et
quantū ad p̄positum spectat duplicat̄. Primo enī dicit̄ filius
fm generacōz naturalē fm quam de sba patris fili⁹ generat̄

quiquidē filius isto modo genit⁹ plexq³ succedit patri tam
in bonis nāc. alibus corporis ut in bona habitudine seu com
plexione ut de gigantib⁹ legi^t gen. .vi. q³ etiā in bonis aīe .
plexq³ enī fm naturalē inclinacōz put. s. aliquod corpus i
diuiduū est tali aīe pporcionatū sequunt^r aliquē v⁹tes nāc.
turalit^r fm inchoacōz et aptitudinē put in p¹ma scōe. q. lxiij.
Et in talib⁹ filij nāc.ales sepe succedūt pentib⁹. vñ Cassiodo
rus in quadā eplā. laudabilis vena suā fuit originē. Scōo
modo dic^t filius alicui⁹ etiā ille quē non genuit nāc. aliter
modo p¹dicto sed tantū fm famā publicā et cōem ppli est
macionem dic^t talis patris filius. quod contingit cum vxor
parit filiū quē latent non ex marito habuit s³ ex alio viro. re
putat^r tñ in pplō sine contradicōe sui mariti fili⁹. qui quidē
fili⁹. s. putatiu⁹. licet in bonis nāc. alib⁹ non habeat nāc. alit^r
succedē tali p¹ri ficto. succedit tñ sibi quili⁹. nō solū in bonis
fortune que sūt immora ut in diuicijs s³ etiā in nobilitate
seu generis claritudine que magis desiderabilia bona apud
magnānimos sūt q³ diuicie ut in p¹ma scōe articlō. ij. Que
quidē successio patet p iura quilia seu cōem genai⁹ s³uetudi
nem. Quib⁹ p¹suppositis sit tibi in p¹posito p¹ma conclusio q³
p¹scrutiniū script⁹az de xpī genealogia loquencū pat⁹ q³ xp¹s
habuit esse filius dauid et abrahā fm verā generacōz nāc. alē
p¹mo modo dictā. legi^t enim gen. .xxij. abrahē fuisse dictum
Et benedicent^r in semie tuo omīs gentes terre. quod ad gal. .
iij. exponit^r de xpō. Similit^r et ad dauid dic^t in psalmo. De
fructu ventris tui ponā sup sedē tuam. De vtraq³ enī p¹dicta
vba non vere dicerent^r de filio putatiuo. s. qui tñ fm pub
licā famā esset alicui⁹ filius talis enī non diceret^r de semie
eius nec de fructu ventris sui ut est manifestū. Scōa vero cō
clusio sit ista q³ descensus xpī ab abrahā et dauid fm nāc. alē
generacōz sufficiēnt^r tradit^r quantū ad fideles euangelii fide
lit^r recipiētes p¹ matheū in p¹mo capitlō sui euangelij dicentē
liber generacōis ihu xpī filij dauid filij abrahā. Etiam si
mathe⁹ de genealogia xpī nichil ampli⁹ seu extensius tra
didisset. quod sic patet. Nam ex solis istis vbis manifeste
testat^r euangelista ihū xpī a dauid et abrahā p¹ verā gene
racōnē naturalem descendisse quod est sufficiēns testimoniū
apud fideles veritatē euangelicā indubie recipiētes. licz enī
filius dicat^r etiā ille qui tñ fm famā publicā est filius ut

didit in scdo p̄supposito sup̄dicto. generari tamē seu generatio
nunq̄ didit nisi de filio naturalit̄ generato. vñ cum dicit lib̄
generacōis ihu xp̄i manifestū est q̄ loquit̄ de genealogia que
est p̄ viam generacōis. Non aut̄ de illa genealogia que fm̄
famam tm̄ est. Si aut̄ contra hoc dicas q̄ licet apud fideles
p̄dictus titul⁹ sufficiat. apud infideles tamē quia euangeliū
negant uel de ipsi⁹ veritate dubitant. p̄dictus titulus non
sufficiat. Concedo tibi quod p̄ponis. Sed attende q̄ apud infi-
deles euangeliū non recipientes. non solū titul⁹ mathei s̄
etiā tota genealogia xp̄i p̄ matheum cōiter tradita non
sufficiat ad p̄bandū q̄ xp̄us a dauid ⁊ abrahā descendit. t̄les
enī cum sint a fide euangelioꝝ alieni totā illam lineā nega-
rent nisi forte hebrei qui non auct̄e euangelij s̄ auct̄e veteris
testamenti aliquā p̄tem genealogie mathei habent reape. s.
usq̄ ad zorobabel et hui⁹i et non vltra. Nam apud eos de
cetis autentica h̄istoria non habet̄. vnde sicut apud infideles
non sufficit illa narratio extensa que in euangelio de genea-
logia xp̄i tradit̄ ad verā genealogiā eius naturalem osten-
dendam. Sic apud fideles sola verba tituli mathei sufficiunt
ad hoc fundandū. vnde aug⁹. cōt̄ faustū xp̄m non esse fili-
um dauid asserentē. eo q̄ non ex Ioseph concept⁹ est. ad quē
seriem genealogie p̄ducit sic ait. Sic ergo nos credimus
etiā mariā fuisse in cognacōe dauid quia scriptis credim⁹
que vtrumq̄ dicūt. s. xp̄m ex semine dauid fm̄ carnē ⁊ eius
matrem v̄ginem mariā esse hec aug⁹. Tercia conclusio q̄
oueniens fuit ut xp̄us etiā fm̄ publicā famam fm̄ quā
filius Ioseph putabāt a dauid descendē credere. et ut talis
descensus licet putat⁹ in euangelij tradere. Quod sic pro-
bat̄. Nā hoc fuit oueniens ad fidelū in cōi xp̄m suo tempe
recipiendū ordinatā instructōz. Nam cognicōz fidei cōiter ī
hoib⁹ oportuit ab imp̄fecto ad p̄fectū p̄cedere ut in scda scde
q̄ p̄ma articulo. vii. Et ideo xp̄s prius fuit cognitus etiā
apud electos sub rōe saluatoris in cōi q̄ cognoscere ē esse de⁹
⁊ homo. In p̄ma enī vocacōe apl'oꝝ Ioh̄. p̄mo. Andreas
dicebat inuenim⁹ messiam. i. xp̄m quod est nomen cōe alijs
ml̄tis. vnde in psalmo. nolite tangē xp̄os meos. S̄ postea
Mathei. xvi. capitulo. xp̄o int̄rogante suos apl'os. vos quez
me esse dic̄tis. Petrus respondit tu es xp̄s filius dei viui.
Ex quo patet q̄ p̄us sequebantur ipsum tanq̄ xp̄m anteq̄

cognoscerent ei⁹ deitatem vltcrius etiam aplis tanq̃z minus
plene mformatis de ydemptitate diuinitatis in patre et filio
eisdem dicebat Joh. xiiij. Tanto tempe vobiscū sum et nō
cognouistis me. qui videt me videt ⁊ patrē meū. Similiter
et pari rōne prius xp̃s fuit cognitus q̃i esset fili⁹ Joseph q̃z
cognoscere⁹ esse sine p̃re in terris. vnde non solū apud emu-
los qui xp̃m sp̃nētes dicebāt. Nōne filius fabri ē Mathei.
xiiij. Sed etiā apud discipulos simplices et cognatos cōiter
filius Joseph reputabāt anteq̃z misterii sancte ṽginitatis
marie esset apud eos cognitū. euangelista enī in p̃sona taliū
dicebat luce. ij. Non cognouerūt parentes eius. Nec solū
hoc s̃z etiā nathanael qui s̃m glo. peritissim⁹ scriptaz erat cū
audiuit a philippo Joh. p̃mo. Quē scripsit moyses in lege
⁊ i p̃phetis inuenim⁹ Ihesū filiū Joseph a nazareth. nō fuit
admirat⁹ de hoc q̃ xp̃us esset filius Joseph s̃z de hoc q̃ a naza-
reth esset. dixit enī a nazareth potest aliquid boni esse. Non
enim dixit non potest esse fili⁹ Joseph cum adhuc deitatem
xp̃i non cognoscebat s̃z de loco nazareth admirabāt. de beth-
leem enī expectabāt apud eos messias s̃m illud michee. v.
capitlo et tu bethleem terra Iuda. Et quod ampli⁹ est ip̃a
eadē beata virgo misterii diuini sup̃ om̃s conscia istū modū
loquendi obsuabat dicens. Ego et p̃r dolentes querebam⁹
te luce. ij. Ex quib⁹ habet q̃ ad instructōez fidelū in cōi qui
xp̃m in mundo venientē receperūt cōueniens mod⁹ fuit ut
eis p̃ntaret xp̃s prius sub rōe messie filij dauid sine reuela-
tione misterii deitatis sue et ṽginitatis m̃ris q̃z q̃ eis a p̃nci-
pio oīa ista archana reuelarent. Sic enī p̃cesserūt ab imper-
fecto ad p̃fectū qui est modus hominib⁹ in cōi generalis. fuit
etiā iste modus conueniens ad refutandos infideles preapue
hebreos qui ex stirpe dauid tñ saluatore⁹ expectabāt. Si enī
tales rōnabilē ignorassent xp̃m a dauid descēdisse p̃sertim
cum cōis fama ⁊ ppli estimatio testarent⁹ oppositū tunc tales
redderent⁹ excusabiles. nō enim ip̃i tenebant cognoscē verā
generacōz naturalē xp̃i s̃m quā a dauid descēdit. talis enī
generatio a longissimo tpe descendens non est cognoscibilis
nisi p̃ diuinā reuelacōz. Cōueniens igit⁹ modus fuit ut xp̃s
s̃m publicā famam a dauid descēdisse i euangelio traderet
ut sic ip̃m reape refutantes. saltem sub rōne saluatoris in
cōi inexcusabiles essent. Xp̃s enim intendebat inobediētes

inexcusabiles reddē ut habet Job. ix. Et ista sufficiant tibi ad pñs p tua āmiracōe tollenda. Si tñ vis de pñctis et de alia genealogia xpī que habet luce. ij. que nō est naturalis neq; putativa s; adoptiva. vide in quadā addicōe sup capitulo mathei pñctū vbi de hīs plene poteris informari.

Capitulū quintū In quo discipul⁹ repetit suam terciā ammiracionem ad quam magister ibi respondet.

Discipulus.

Sufficiunt michi ad pñs ista que circa genealogiam xpī a matheo traditā declares. Et licet genealogia a luca tradita que valde diuersa est ab illa quā matheus scribit. quia tñ me remittis ad addicōnē tuā ad pñs omitto vlteri⁹ pponens ad illā addicōnē recurrē. peto tamē ut ad meā terciā āmiracōz pcedas tollendā. valde enī anī mū meū pulsāt. s. quō xpūs qui non ad legem soluendā sed ad implendā venit ut mathe. xij. capitulo. Scēssimā mrem suā quam sūme honoraſset vocando eam mrem hoc tñ ptermittens solūmodo mulierē eam legē vocaſse ut sup in capitulis p me allegatis patet. mulier autē est nomen cōe pñēs ad mulierē quamcūq; etiā peccatricem. vnde luce. vii. Ecce mulier que erat in ciuitate peccatrix. Magister. **Q**uā autē xpūs obſuaſſet pceptū de honozacōe parentū non solū erga matrē que erat vera et scēa parens. s; etiā erga Ioseph qui erat parens fm publicā famam tñ manifestū est. legē enī luce. ij. capitulo de xpō. Et erat subdit⁹ illis. In tali enī subiectōe pñcipaliē consistit pñctū honoz. vnde deutro. xxi. De filio contumace ꝛ pteruo legē q non auduit vocē pñs nec mris. vñ p locum ab oppositis fili⁹ ille vere honozat parentes qui est oīno subditus illis. Ratio autē quare non vocabat suā beatā mrem nisi noīe mulieris tñ potest assignari pformitē ad pñcta. Nam fm plm m. vii. ethicoz. homines qui volūt honozari testificacōz sue excellēcie querūt. ad hūilitatem autē beate vginis heroicā de qua sup dixim⁹ non pñnebat querē testimoniū sue excellēcie pñsertim respectu xpī. Nomē enī pñnitatis uel mñnitatis nō importat excellēciā nisi respectu filij illi⁹ patris seu mris. Manifestū est autē q hūilitati vginis glōse nullo modo placēt q vocaret talī noīe q ipsi⁹ excellēciā sonaret respectu filij sui. s. veri dei s; poa?

vocari tali noīe quod magnā excellenciā filij respectu ipsius
mris designaret. unde et angelo salutanti et pñunciāti ei q
erat paritura filium cuius regni non esset finis Rñdit. Ecce
ancilla dñi. ancilla enī est nomē non sonans excellenciā sed
pauis defectū respectu dñi. unde xp̄us ista totalitē scēns ut
pure et plene matri obediret vocabat eam illo nomīe quod
magis sibi placere scēbat.

Capitulū. vi. in quo discipul⁹ replicat cont̄ responsiōez
magistri. ad quod m̄gr sufficient̄ respondet concludens ex su
pra dictis q magnā deuocōz oportet ut habeant fideles circa
virginem gloriosam.

Discipul⁹.

Sus essem contentus de responsione tua sup̄dicta. n̄
ppter unū quod videt michi tue responsiōi obuiare
Manifestū est enī q de beata v̄gine iā in celo assape
totus orbis terraz in suis laudib⁹ et excellencijs frequenter
clamat. i. tñ q de ea possum⁹ simpliciter dicere q laudis eius
plena est terra. non enī solum honoraē et laudaē apud fide
les. s; etiam apud infideles de singulari scēitate cōmendaē.
In illo enim libro qui dicit Alchoran⁹. In quo pphana lex
machometi continet memini me legisse q in oīb⁹ hominib⁹
habuit aliquā p̄tatem sathan p̄ter qz in ihu et matre eius.
Ex quo constat q etiā apud sarracenos beata v̄go reputari
dicit sancta. In quodā etiā libello apocripho apud hebreos
qui intulāē liber generacōis ihu nazareni. non tamen fin
Mattheū. In illo enī libello multa falsissima et absurda cō
tinent̄ contra xp̄m et ei⁹ discipulos. de beata tñ v̄gine matre
ei⁹ quā falsissime dicūt concipere ex adultero eo q cum esset de
sponsata Joseph ex quodā adultero concepat. ibidez stinet̄
q hoc factum fuerat ipa omnino nesciente quia erat mulier
sancta et in adulterium nunquam consensisset. Et sic verif
ficatur q ipa p̄dixit in suo cantico. beatam me dicent om̄s
generacōes. non solū enim generacō rectoz. s. fidelium eam
dicunt et p̄dicant bñssimā s; etiā generacō praua et exasper
rans. s. Iudeoz et sarracenoꝝ ipam dicūt vere esse sanctam
ut dictū est. Quero igit̄ a te ut m̄ indices quō humilitas
beate v̄ginis patet q totus mund⁹ i suis laudib⁹ prumpat
et ipam sup̄ om̄s creat̄as glorificat cum in vita sua ut di
xeras om̄ia talia sibi displicebāt. Non enī videt michi q
tanta varietas circa beneplacitū beate v̄ginis posset stringere.

n̄ quia aut ignorat illa que in hoc seculo ad suū honorem et
laudē frequentantē seu celebrantē aut quia humilitatē quam
in hac vita habebat que erat magna seu maxia v̄tus ut p
te dictū est iam in illa vita licet p̄fectiori nō habet. aut q̄a
honoracōes iste que p̄ sua reuerenciā fiunt ipsi v̄gini gl̄ose
non placent sicut nec alias placebant. quodlibet aut̄ istorū
vidē michi valde incōueniens. et id̄ peto ut aliquid ēca hoc
ulterius in declares. Magister. Nullo modo est sen
diendū q̄ b̄ea v̄go iam in celis assumpta et gl̄orificata igno
ret ea que hīc sūt in honore suo nec q̄ et talia displiceant.
In illo enī statu de⁹ erit omnia in oībus. i. ad chorinth. xv.
vnde quilibet beatus oīa videt in deo p̄sertim que ad suā bea
titudinē ul̄ ad humanā salutē p̄manent. Sicut in eodē statu. s.
gl̄orie om̄es beati s̄formabūt voluntatē suam deo nō solum
materialiter sed etiam formalit̄ ut in p̄ma sc̄de. q. xi. x. S;
an v̄tutes morales de quib⁹ est humilitas maneant post hāc
vitam. Circa hoc diuersi diuersa senserūt. Quidā enī ph̄oz
antiquoz posuerūt q̄ v̄tutes morales post hanc vitam non
manent. vñ et ph̄s in. x. ethicorū dicūt q̄ ridiculū est ponere
in angelis v̄tutes morales. hoīes aut̄ beati assimilant̄ ange
lis ut habet Matha. xxij. doctores tñ nostri de veritate ma
gis illūiati tenent q̄ hui⁹ v̄tutes quo ad aliqd̄ manēt et q̄
ad aliqd̄ non ut aug⁹ in. xij. de trinitate. Manent enī quo ad
ordinē rōis et vim appetitiuā que erūt rectissime in hīs q̄ ad
illū statū p̄manent. non aut̄ manent q̄ntū ad hoc qd̄ est in eis
materialē. s. ad concupiscencias et delectacōes ciborū et hui⁹i re
frenādas nec etiam timores. nec audacie circa picula mortis
nec etiā distribucōes. nec coīcacōes rez que veniūt in vsum
p̄ntis vite in vita beata sūt. manent igit̄ q̄ntū ad id̄ quod
in eis est formale ut in p̄ma sc̄de. q. lxvij. Ex quib⁹ in p̄posi
to circa humilitatē dicendū est q̄ humilitas in beata v̄gine
non manet post hāc vitam q̄ntum ad istū actum qui est vi
lescē seipam. quod p̄tinz ad hūilitatē hui⁹ vite ut sup̄ tactū
est. Quilibet enī beatus videns se dñe gl̄orie p̄cipem. nullo
modo potest se vilescere q̄nto magis v̄go beata que sup̄ om̄s
sc̄tos hac p̄cipacōe gaudet. Sed q̄ntum ad hoc quod ē de rōe
hūilitatis. s. p̄mis adherē put̄ p̄sider⁹ in libro ethicologiarū
dicūt. aliquid manet in patria sic enī deus ut in psalmo licet
in altis habitat hūilia tñ respiciat sic et sc̄ti licet sint i gradu

beatitudinis excelsi. sūt tamen humiles. ymīs ī hac vīta ex
istentibz ad herendo pro eis deū deprecantes. vñ de beata v̄gine
sencendū est q̄ sicut in hac vīta cognoscens defectū nature
humane maximā huilitatē habuit seipam vilificando et se
ancillā cum esset regina maxima reputando sic ī statu gl̄e
maximā huilitatē habet mē ceteros beatos atra xp̄m ī ad
herendo ymīs. s. peccatoribz ī hac vīta contritis et de suis p̄
cibus deuote cōfidentibz. Et ideo tenendū est q̄ sibi placent
oraciones humiliū pro quibz etiā continue deū impellat. Ex
quibus bene cōsideratis excitari debet in quolibet fideli magna
deuotio erga veneracōz et obsequiū v̄ginis gloriose. pruden
tes nāq; viri tali dño consueuerūt p̄mpta mente obsequia
p̄stare quē estimāt seu credūt esse p̄mptus paratū ad eorum
peticiones audiendas et eis subueniendo in suis necessitatibz
Sic hoc est credendū esse in ip̄a v̄gine gloriosa rōe sue huili
tatis beate qm̄ cotidie ecclesia exp̄it q̄ respicit orōnes humi
liū et non repulit p̄ces eoz. vnde te ex hortor discipule q̄ ad
eam recurras laudē eius semp habens ī ore tuo et eam fidelit̄
in necessitatibz inuocando. Nunq; enim ut ait bernhardus ī
quodā sermone fidelit̄ inuocatam reperies de fuisse.

Capitulū septimū In quo discipulus ponit quandā ali
am admiracōz que sibi videt̄ circa hoc quod non legiūt ip̄am
visitasse sepulchrum xp̄i sicut de mulieribz et de quibusdam
ap̄lis legiūt. ad quod ibidē a magistro respondetur.

Discipulus.

Quam dulcia fauibus meis eloquia tua. Et quia a
mandatis tuis dulcissimis intellexi ut meā deuotōz
ad gloriosā v̄ginem dirigam tota mente. deo dante
hoc sequi intendo. Sed adhuc volo a te de quibusdā ad ip̄am
v̄ginem gloriosā p̄uenientibz illuīari et specialit̄ circa ea que
tempe resurrectionis gesta sūt. Circa que p̄mo in corde meo
versat̄ admiracō quedā que talis est. Estimo enī q̄ nullus
sane mentis qui fidem catholicā corde et ore p̄fiteat̄ dubitare
habet q̄ virgo gloriosa filio suo xp̄o quē concepit et in suis
sacris visceribz portauit qui et eius vbera suxit deuotior fuit
q̄ ceteri sancti quicumq; sint. Sz video q̄ signa sue deuotōis
erga xp̄m hoc non ostendūt p̄feram post passionē suā et tpe
sue resurrectionis. legim⁹ enī q̄ mulieres que xp̄m sequebant̄.

et specialit magdalena post passionē monumentū xpi visi-
tare frequentabant et ei obsequia sibi possibilia offerebant.
discipuli etiā licet nondū ita firmē credētes misteria passio-
nis et resurrectōis sibi alias a xpo pnosticata. auisati tamē
aliqualiē a mlieribz de xpi resurrectōe tūc ipsi cum magno
feruore ad ipm sepulcrū pgebant ut patet de petro et Johē.
Joh. xx. capitlo. De beata tñ virgine non legimus q xpm
post passionē neqz ei monumentū querebat neqz legē q ip-
sum monumentū xpi aliqndo visitasset. qd magna admi-
racōe dignū puto rōe iam dicta. Magister. Nullo
modo dubitandū est q beata vgo deuotior fuit ipi xpo qz ali-
quicūqz sit. tum quia ei caritas in qua radix totū meritū cō-
sistit indubie excedit alioz caritatē sicut et pmiū eius alioz
pmiā excedit. Cantat enī ecclesia. Exaltata est maria super
choros angeloz Caritas enī seu dilectio est causa pxia deu-
otōis et immediata ut in scda scde. q. lxxxij. tum quia eius
meditatio assidua erat et frequens circa misteria redemp-
tōis humane. in quibus beneficia dīna circa genū humanum
maxie cōsiderant. legē enī de ea luce. ij. Maria aut cōsuabat
oīa verba hec cōferens ea in corde suo. tales aut meditacōes
ignē diuine caritatē accendūt. iuxta illud psalmiste. In me-
ditacōe mea exardescet ignis. tū quia mīnalē dilectōz erga
filiū tenendū est i ea n̄ defuisse. vñ ysa. xlix. Nūq̄ obliuiscā
p̄t mulier infantē suū quym̄no credendū q mīnalis dilectō
que est a natā in eadē ex plenitudine grē reddita sit perfec-
tior. grā enī pfiat naturā. Ex quibz patet deuotōz beate vir-
ginis maiore esse seu pfectiore ad xpm qz alioz scōz. nec ob-
stat illud de quo miraris. s. q tantā deuotōz p signa extērio-
ra tpe resurrectōis nō ostendit sicut scēe mlieres et discipuli
et huiōi. Et hoc ppter duo. pmiū quia ut dionisi⁹ dicit libro
de diu. no. Amor diuin⁹ extasim facit qd itelligit de amore
dīno pfecto sic crediū fuisse in beata v̄gine qntū in statu vie
possibile fuit. Non aut de quibuscūqz diligentibz deū seu in
caritate exn̄tibz. p extasim aut homo est p excessū mentis ex-
statū suū. Et iō bēa vgo tpe resurrectōis psumenda est fuisse
tam incensa in amore dīno q esset i extasi posita. et q̄i a cor-
poralibz quodāmodo alienata. et iō de istis exercitijs corporalibz
ad que mlieres scēe. et discipuli ex deuotōe concurrebat non
curabat. occupata vehemēci i intrinseca deuotōe et dīno.

amore. 2° quia ad v̄ginalē pudiciā p̄mz secreta dīna non
ore p̄nunciare s̄ corde custodire et in eo de eis conferre. vnde
sup̄ illud verbū euangelij sup̄dictū. Maria aut̄ cōsuabat tē
Beda sic dīc̄ i omelia v̄ginalis pudiciā seēta x̄pi q̄ nouit
nemī diuulgare volebat s̄ cōferebat in corde suo. nō ore pro
mens s̄ clausa seruans in corde. hec ille. Ex quo patet q̄ ad
modestiam pudiciē v̄ginalis stat^o non p̄nebat deuotionē
suā erga x̄pm p̄ signa exteriora ostendē sed pot^o in corde suo
clausa suare.

Capitulū. viij. In quo p̄ponit̄ a discipulo alia admiracō
specialit̄ circa hoc q̄ non legit̄ x̄pm v̄gini ipsi gl̄ose misisse
angelos ad annūciandū suā resurrectōz sicut misit m̄lieribz
bz et discipulis. Ad quod r̄ndet̄ a m̄gro ibidē declarando ali
qua que p̄tinent ad excellēdā fidē beate v̄ginis.

Discipulus.

Sufficiūt michi p̄dicta ad p̄dictā meam amiracōnē
sedandā. S̄ adhuc aīm meū pulsāt vnū aliud. vi
deo enim q̄ x̄po resurgente suis discipulis et sanctis
m̄lieribz resurrectōz suam p̄ angelos denūciasse. vnde marc.
xvi. dicte discipulis ei^o et petro tē quia p̄cedet vos tē. et Ma
thei. xxviii. Ite annūciate fratribz meis ut eant i galileā ibi
me videbūt t̄ huiōi quod videt̄ michi maxia admiracōne
dignū. Nunq̄ resurrectio x̄pi potius expectabat̄ a fr̄ibz q̄
a m̄re. fr̄ibz enī nunciare mittebat suā resurrectōez. nō autē
m̄ri quā credendū est intēsi^o t̄ ardent^o suam resurrectōz ex
pectasse ceteris oibz iam dictis. Magister. Si bñ cō
sideras gl̄osa v̄go et discipuli x̄pi different̄ expectabāt resur
rectōz x̄pi post ei^o passiōz. Ad quod attendē debes q̄ sicut in
moralibz v̄tutibz humilitas habet̄ vt fundamentū ut ex sup̄
dictis ex snia auḡ patz. Sic i theologiis v̄tutibz fides ē p̄pe
eaz fundamentū ut habet̄ scda scde. q. iij. ar. vii. Ex quibz
duobz fundamentis bēa v̄go commendata est in scripturis.
vñ de illa arca hoc dīc̄ p̄ illud psalmi fundamenta eius in
montibz sc̄tis. licet enī illa montes sc̄tos v̄tutū alcius q̄ ce
tere creat̄e ascendit de solis tam̄ fundamētis commendat̄ in
scriptis rōe sup̄ius tacta. De huilitate enī p̄ illud verbū res
pexit huilitatē ancille sue tē ut iam sup̄ expositū est. De fide
aut̄ cōmendat̄ p̄ i^o v̄bū elizabeth luce p̄mo capitulo. bēa que
credidisti qm̄ p̄fident̄ in te oīa que dicta sūt tibi a dño. Ex

quibz v̄bis que elizabeth repleta spū sc̄to p̄tulit oñdīē. q̄ fī:
des v̄ginis gl̄ose tanta meriti fuit ut illa que dicta sunt ei
a dño p̄ angelū uel etiā p̄ int̄secam reuelacōz ul' inspiracōz
in actu p̄ficerent in ea. Quod quidē meritū si bene cōsideret
excedit meritū cuiuscūqz creat̄e. Includit enim in hys que
dicta sūt beate v̄gini ab angelo totū redempcōis hūane mi:
steriū ut patz bene intuenti v̄ba angeli ad mariā dicentis.
hic erit magnus et fili⁹ altissimi vocabit̄. dabit ei dñs deus
sedē dauid p̄ris ei⁹ et regnabit in domo Jacob in eternū et re:
gni ei⁹ non erit finis luce p̄mo capitulo. Et vltra hoc rōna:
bilit̄ p̄sumendum est q̄ etiā alia misteriosa archana reuela:
ta fuerūt a dō imediate ip̄i v̄gini gl̄ose p̄ter illa que dicta
sūt ei ab angelo. Elizabeth enī nō dixit p̄ficiēē i te oīa que
dicta sūt tibi ab angelo s̄ que dicta sūt tibi a dño. In quo
satis innuit̄ quod dictū est. non tñ scripta facit mencōz ex:
p̄ssam de hys que imediate fuerūt dicta seu inspirata a deo
ip̄i v̄gini gl̄ose s̄ solū de hys que dicta sūt ab angelo. Ni:
miz nam de paulo legīt. 1. Corinthe. xii. q̄ audiuit archana
v̄ba que nō licet hōi loqui quod nō m̄m⁹ sentēdū est de hys
que reuelata fuerūt b̄te v̄gini imediate a deo qm̄ xpm̄ men:
te et ventre ineffabilit̄ concepit. hoc tamē quod dictū est de
merito fidei beate v̄ginis sane intelligendū est. sic. s. nō quia
beata v̄go p̄ fidē meruit de condigno deū incarnari. hoc enī
est sup̄ om̄e meritū. s̄ q̄a p̄ gr̄am fidei et humilitatis sibi datā
meruit ut congrue posset esse m̄r dei. In quo misteriū hūa:
ne redempcōis quodāmodo includit̄. Et isto modo intelligit̄
quod ecclesia cantat de ipa virgine gloriosa q̄ meruit xpm̄
portare. s. de congruo tñ. Ex quibz cū alijs ad hoc p̄tinentibz
asidatis manifeste repies q̄ sic fides b̄te v̄ginis fuit sūma mē:
om̄s fidē habentes ut patz p̄ meritū fidei ip̄i sup̄dictū. Sic
fides discipulorū xpi de ei⁹ resurrectōe ante ei⁹ ascensionē et
eorū cōfirmacōz fuit valde modica. legīt enī Marc. xvi. capi:
tulo de xpo In die ascensiois apparuit illis ihs et exprobra:
uit incredulitatē eorū et duriciā cordis. quia hys qui viderāt
eū resurrexisse nō crediderāt. et luce. xxiii. legīt. quibusdā
discipulis ei⁹ in die resurrectōis euntibz in emaus dixisse O
stulti et tardi corde ad credendū in oībz que locuti sūt p̄phete.
vnde patet q̄ tunc discipuli non solū erāt increduli quo ad
testes q̄ de xpo resurgente testaban̄. s̄ etiā respectu scriptay

que hoc antea prophetabant. unde et eorum spes de resurrectione
xpi debilitata erat valde. legi enim qd pdicti duo discipuli di-
cebant luce capitulo supdicto. Nos aut sperabam quia ipse
esset redemptor israel. Ex quo patet qd eorum spes non erat
perfecta sicut nec fides. non sic credendum est de beata virgine cuius
fides tanta fuerat ut p eius meritum de congruo omnia pfi-
cerent in ea. Illa enim tam certa erat de resurrectione xpi p sua
fidem perfectam. qd non oportebat eam cercorari p angelicam
amundacionem. nec p mulierum attestacionem. Et ideo rationabile fuit ut
et non mitterentur angeli. et multominus mulieres ad denun-
ciandum seu testificandum de xpi resurrectione. Nam ut aiunt Iuri-
ste Certus cercorari non debet. Secus autem est de apostolis qui
etiam post attestaciones mulierum et etiam angelicas revelaciones
et alia signa sensibilia et scripturarum testimonia de increduli-
tate arguebantur ut patet ex dictis. unde et de beata virgine circa
resurrectionem xpi ppe diebus beati qui me non viderunt et credi-
derunt Joh. xx. sic de apostolis illo tempore quodammodo incredulis
potest verificari illud Joh. iii. capitulo nisi signa et prodigia
videritis non credetis.

Capitulum nonum In quo ponitur a discipulo alia admiratio
de hoc qd non legi xpm apparuisse virgini gloriose in sua re-
surrectione cum tamen de apparicione ad mulieres et discipulos
fiat pluries mencio. ad quod in eodem a magistro respondetur.

Discipulus

Ad hoc circa predicta restat unum quod valde animi
meum pulsat. et est hoc. posito enim qd beate virgini
non fuisset necessaria ulterius certificacio de resurrec-
tione xpi ppter eius perfectam fidem in quam resurrectionem xpi
certissime credebatur prout docuisti et est verum. Cum hoc tamen
stat qd visio xpi presertim in corpore glorioso fuisset sibi max-
ime delectabilis spiritualiter. De ipsis enim apostolis quorum fides et
etiam spes pro tunc tepescebat ut supra p te ostensum est legi.
Gaudium fuit discipuli viso domino Joh. xv. capitulo. quanto igitur
foras credendum est gaudium fuisse matrem que filium suum in cru-
ce pendentem cum maximo dolore cor ipsius penetrante viderat
si ipsum in corpore glorioso resurgentem vidisset. non tamen in
tota evangeliorum serie legi xpm sue matri gloriose post resur-
rectionem apparuisse. neque eam ipsum vidisse. quod non modica
admiracione dignum estimo. presertim cum premium fidei

correspondens est visio Juxta illud psalmiste sicut audiuimus. s. per fidem ita vidimus. Cum igitur hinc te et verum est fides beate virginis maxima fuit inter omnes sanctos. Sic etiam ad ipsam pertinet christum vidisse tempore resurrectionis in corpore glorioso perfectus et alius quam ceteri quod tamen non legitur de quo valde admirandum videtur. Magister. Vex est quod visio beatifica succedit fidei sicut et apprehensio spei et fructus caritatis prout doctores tradunt. hoc tamen intelligitur de beatis in statu glorie existentibus ubi prima sortum correspondent ad virtutum merita. Sed in hoc casu beata virgo nec apostoli nondum erant in terminis vite gloriose sed adhuc in via. unde visio christi tempore sue resurrectionis non fuit data apostolis et mulieribus et huic in premium sed potius dabatur eis ad excitandam eorum fidem. ut per eam ulterius mererentur. Nequidem visio non requirebat isto modo ad perfectionem virginis gloriose. que fide perfectam iam habebat ut dictum est. Quia autem dicitur quod talis visio licet non requireretur ei ad fidei exaltationem seu confirmationem. erat tamen opportuna ad gaudium et consolationem spiritalem in ea causandam. Ad hoc dicendum quod si talis visio ad maiorem perfectionem virginis gloriose in hac vita existentis. vel etiam ad maiorem ipsius consolationem spirituales requirebatur. nichil prohibet concedere quod christus ei apparuit tempore resurrectionis in corpore glorioso. quod etiam nonnulli asserunt ut patet de autore libri qui flos sanctorum nominatur qui asserit christum apparuisse virgini gloriose tempore resurrectionis. ad quod aliquas rationes assignat. nec obstat quod de hoc nichil in sacris evangeliorum historiis continetur. dictum est enim supra quod multa gesta ad dignitatem virginis gloriose pertinetia fuerunt premissa in sacris scripturis propter ipsius summam humilitatem hinc quam ista non placebant publicari ut iam dictum est. Et si bene consideras tam perfectio fidei virginis gloriose quam imperfectio fidei apostolorum et aliorum qui christum post resurrectionem viderunt ad ecclesie eruditionem seu utilitatem proficiunt.

Capitulū .x. In quo ostenditur quod tam perfectio fidei virginis gloriose circa resurrectionem christi quam etiam imperfectio fidei apostolorum circa idem conueniens fuit ad ecclesie utilitatem.

Discipulus

Hoc quod volumus dicere. s. quod tam perfectio fidei virginis

gloriose que resurrectionē perfecte credidit sine hoc qd xpm
videret sensibiliter. nec etiam haberet angelicas reuelaciones qz
imperfectio fidei discipulorum qui donec xpm post resurrectionē
viderent non crediderunt ad ecclesie utilitatē pficiūt. hoc per
me cōsiderare non valeo. Cum enī perfectio et imperfectio ali
cuius rei se habeant ut opposita. si vnū est vtile alicui reliquū
inutile esse sibi per locū ab oppositis indicandū est. vñ oportet
qd vltērī michi aperias cōsideracōz tuam p̄dictam. Ma
gister. Ad hoc quod petis vltērī declarandū oportet te at
tendere qd sicut in manifestacōe spiritus sancti p̄ gratiaz gra
tis datarū diuersitates. deus ī ecclesia sua disposuit aliquas
diuersitates graduū seu administracionū in hominibz ad sue
ecclesie utilitatē. Sic suo modo in manifestacōe resurrectōis
xpi deus disposuit ut non vniformiter facta esset omibz
sz diuersimode quod totum cedit ī ecclesie utilitatē quod sic
patet. Nam de p̄mo. s. de manifestacōe spiritus sancti dicit
prima. corinth. xij. vñ cuiqz aut datur manifestacō spūs ad
utilitatē. s. ecclesie alij sermo sapiēcie. alij aut sermo sciēcie.
alij fides. rē. Consequentē etiam de hoc ibidē dicit. quosdā po
suit deus. s. in ecclesia aplos. alios pphetas. alios vero docto
res et huiōi que quidē distinctiones seu distribuones utilio
res fuerūt ī ecclesia qz si omnes vnī et eiusdē officij essent.
Sicut et in corpore aīali uel hūano utile est ut membra sint
distincta que diuersa exerceant officia qz si tantū vnū mem
brum esset ut apl's p̄ extensū ī p̄dicto capitulo docet. Sic
suo modo sciendū est arca manifestacionē xpi resurgētis.
ad quod attendendū qd sic dionisius dicit ī libro de ce. Jerar.
lex diuinitus instituta talis est ut a deo immediate diuina
superioribus reuelent quibz mediantibz deferant ad inferiora
et loquūt de hīs que sūt supra naturā. Et quia ea que p̄tinet
ad futurā gloriā naturalē hōim cognicionē excedūt. quia
quod oculus nō vidit p̄parauit deus diligentibus se ysaie.
lxvij. Ideo resurrectio xpi non omni p̄plo manifestata est sz
quibusdam quoz testimonio deferret ī alioz noticiā. Juxta
illud actū. x. dedit eum. s. xpm manifestū fieri. s. ī resur
rectione non omni populo sed testibus p̄ordinatis a deo. vñ
resurrectio xpi discipulis et mulieribz p̄ angelū reuelata est
sicut et alia misteria diuina legunt p̄ angelos ut plurimū
reuelari. vñ licz de maria magdalena legitur *Maria vltimo*

Resurgens dñs mane p̃ma sabbat̃i apparuit primo marie
magdalene. ipsa tamē antea habuit ab angelo reuelacionē
de dñica resurrectione Mathei .xxviii. Discipuli etiam non
eodem modo habuerūt cognicionem resurrectionis. ut patet de
Thoma qui plus alijs dubitauit Joh. .xx. capitulo. Beata
vero ṽgo non ab angelo. neq; ab hominibus noticiam resur-
rectionis legiē habuisse neq; etiam p̃ aliqua signa sensibilia
Et sic dicendū est q̃ noticiam resurrectionis habuit imēdiate
a deo per suā fidem p̃fectam a deo infusā. Et sic patet p̃mū
.s. q̃ manifestacio resurrectionis diuersimode facta fuit diuer-
sis. Scdm̃ vero patet. s. q̃ huius diuersitas manifestacionis
circa resurrectionē xp̃i facta est ouenienti modo. Nam hec
manifestacio. s. resurrectionis xp̃i est conformis ad maifesta-
cionē suam in statu beatitudinis. nam sicut ad visionē bea-
tam cōiter pueniē p̃ auditū fidē. Ita ad visionē xp̃i resur-
gentis pueniūt hoīes per ea que ab angelis prius audierūt.
Tercū patet. s. q̃ manifestacio sic facta cedit in utilitatem
ecclesie. Nam apostoli et alij discipuli fuerūt a deo ordinati
ut essent ī testes resurrectionis omni pplō ut iam dictum est.
Constat autē q̃ testes qui leuiter et sup̃ficialit̃ aliquas res vi-
dent. magis suspicari possint de leuitate testificandi q̃ illi q̃
diuersimode. et p̃icularit̃ singula scrutant̃. vñ dentro .xiiij.
de quodā facto quod per testes erat sciendū legiē. quere solli-
cite et diligētē rei veritate p̃specta tē. Et. i. Joh. p̃mo. De
aplis gesta xp̃i testificātib; dicē. quod aurib; audiuim⁹ qd̃
vidimus oculis ñris. quod p̃ speximus et manus ñre atrec-
tauerunt tē. Et id̃ ex incredulitate discipulorū quam prius
habuerant testimonia eorū postq̃ fuerunt s̃firmata. efficacio-
ra fuerunt. vñ aug̃ dicat q̃ dubietas thome magis profecit
in testificacōz resurrectionis q̃ credulitas magdalene que cito
credidit. Thomas enī dubitando vulnerū acatrices tetigit
tē. Fuit etiam maifestacio sic facta ad utilitatē ecclesie quia
ex tarditate discipulorū in credendo secutū fuit q̃ xp̃us ape-
ruit eis sensū scripturarū luce .xxiiij. capitulo. Ex qua. s. sen-
sum aperdone secutū est q̃ apli et alij discipuli. et eorū veri
successores scripturarū sacrarū misteria ī suis doctrinis et p̃re-
dicacionibus aperuerunt seu exposuerunt.

Capitulū .xi. In quo ostenduntur quedā que ad ordinē

manifestacionis circa resurrectiōz xpi pertinent. ex quibus
concludit q ad beatam virginē nō p̄nebat mīta ad resur-
rectiōz annūciandā propter excellenciā sue dignitatis.

Discipul⁹

Quia ista que dīcis amplius vellem informari. eo q
p̄ma facie dicta tua non vident consonare hijs que
in sacra scriptura tradunt. Et p̄mo in hoc quo dīcis
q de lege dōmin⁹ instituta est ut a deo ea que sūt sup̄naturalia
immediate sup̄ioribus reuelent quibus mediantibus defer-
rant ad inferiores quod non videtur consonare sacris euā-
gelij in manifestaciōe resurrectiōis xpi de qua nunc agim⁹.
p̄mo enim fuit manifestata resurrectio mulierib⁹ et per eas
postea aplis. Constat autem q mulieres non sunt dicende
apostolis sup̄iores. Itē beata virgo ceteris sanctis est sup̄ior
Vñ si ei immediate a deo fuit reuelata resurrectiō xpi p̄ suā
fidem perfectā ut tu asseris sequit q per eam debuisset deferri
manifestaciō resurrectiōis ad aplos et ceteros quod tamen
nunq legīt. Magister. Ad p̄mū dicendū q reuelaciō
facta mulierib⁹ de resurrectione xpi nō fuit ad hoc ordinata
ut de ea testimoniū ferrent publice predicando. hoc enim nō
conuenit mulierib⁹. Juxta illud p̄mo. Corinth. xiiij. Mulie-
res in ecclesijs taceant. s; eis fuit manifestata resurrectiō ut
de ea p̄uatim et domesticē aplos instruerent quod factū fuit
s̄m ambrosiū ut mulier que p̄mo mīcū mortis ad omēs de-
tulit. p̄ma etiā vitam resurgenti xpi in gloriā nūciaret
in quo adeptum est femineū genus ignominie absolutiōē.
et maledicōis repudiū. Et in hoc etiā q mulieribus p̄us
fuit facta manifestaciō resurrectiōis q̄ apostolis ostendit. q
quantū ad statū glorie p̄tinet nullū detrimentū patiet sex⁹
femineus. Sed si maiori caritate feruebūt maiori etiā gl'a
in visione diuina potēt. Et ideo mulieres que deum aras
amauerūt intantū ut ab eius sepulcro discipulis recedentib⁹
non recesserunt p̄mo viderūt deum in gloriā resurgentem.
quam quidē gloriā etiā aplis annūciauerūt. Discipulis.

Hec responsio tua fortificat scōdam ratiōē meā in qua
dicebam q ad beatam virginē p̄nebat ceteris resurrectiōē
quam a deo immediate p̄ fidē perfectā habuerat annūciare
quod ex hijs que modo dīcis amplius ostendit. hoc ipi perti-
nuisse. cum ex hoc q ad ipsam solam p̄tinet maledicōez eue

datam euacuare. Cantat enim ecclesia in ymno beate virgi
nis. Quod ena tristis abstulit tu reddis almo germine ꝛc. tñ
ex feruendiori caritate quā crediē habere super ceteros nō ob
stante q̄ ad sepulchrū non accessit rōnibus sup̄dictis. vnde
videtur q̄ rōes quas allegas ad solucōnē p̄mi dubij. scōa
videnē fortificare. **Magister.** Omnes tres rōnes tue
quibus tibi videtur q̄ ad beatā v̄ginem p̄tinuiss̄ resurrectio
nem dñicam annūciare apl̄is et ceteris. solui p̄nt p̄ vnum
mediū. Ad quod scire debes q̄ circa missiōz angeloz a deo ad
exteriora annūcianda diuersi diuimode opmati sunt. fuerūt
enī quidam dicentes q̄ angeli sup̄iores semp̄ deo assistunt sic
ut ad exteriora annūcianda nūq̄ mittant̄. ad quod habēt a
liquas auctes scripture ꝛ sanctorū que hoc videntur sonare.
Quidā vero dicunt q̄ omnes angeli tam sup̄iores q̄ inf̄io
res de cōi lege ad exteriora nūcianda a deo mittunt̄. ad quod
etiam habent auctes que hoc vident̄ sonare. Sunt etiam ali
qui vident̄ quasi mediū inter p̄dictos. dicūt enim q̄ angeli
inf̄iores ex officio p̄prio cōiter ꝛ frequent̄ mittunt̄ ad huiōi
exteriora nūcianda s̄ angeli sup̄iores nō mittunt̄ nisi rarīs
sime et quasi ex dispensacōne dīna. put̄ ista lacus tractant̄
in .ij. sn̄iaz. di. x. Quib̄ consideratis ad p̄positū dicendū q̄
bēa v̄go tam excellentis dignitatis est ut oīa excedat agmina
angeloz tam sup̄ioz q̄ inf̄ioz. Idcirco non pertinet ad eā
mitti ad exteriora nūcianda. esset enī quodāmodo derogato
rium sue maxime dignitati. **Discipul̄.** Non mo
dicum miroz de tua responsione predicta in qua dicis q̄ ad
sup̄iores angelos non pertinet mitti seu frequent̄ mitti p̄
eorum magnam excellenciā. Et adhuc vlt̄erī⁹ dicis q̄ esset
derogatorium dignitati beate v̄ginis ad exteriora nūcianda
mitti. quantūcūq̄ enim angeli sup̄iores p̄emineāt dignita
tis excellenciā et etiam v̄go gloriosa que super omnes ange
los est nunq̄ adequari possūt in excellenciā x̄po filio dei. ab
sit. videmus tñ cum hoc q̄ ipse filius dei missus est in mūdo
a deo. dicat enim apl̄s ad gal. iij. At vbi venit plenitudo
temporis misit deus filiū suū factū ex muliere et sic ī alijs
locis q̄ plurimis. quid ergo mirum est si sup̄iores angeli ꝛ
etiam ipsa v̄go gloriosa a deo mittat̄. cum dñs eorum legiē
mitti. Et ideo magis videt̄ tenendū cum apl̄o q̄ vn̄uersaliē
de angelis dicat. Nōne om̄s sūt administratozū spiritus in

ministerium missi ad hebre. ij. capitulo. unde ex hoc non habes
quod ad virginem gloriosam non pertinebat mittere ad resurrec-
tionem christi nuntiandam. Magister. Hec ratio tua prima
facile videtur continere aliquid veritatis. Et etiam magister in
ij. di. supradicta rationem tuam tangere videtur. dicit enim ibidem
sic. nec debet indignum videri si et superiores mittuntur cum et
ille qui creator est omnium ad hec inferiora descenderit. hec ille.
Si tamen differentiam inter finem missionis angelorum et finem
missionis filii dei in sacris eloquiis scrutatus fueris mani-
feste reperiens quod tua ratio non habet hic locum. Missio enim
filii dei ordinata est principaliter ad redemptionem totius humani
generis. quod quidem opus excedit capacitatem cuiuscunque pure
creature. nulli enim pure creature concipibilis esset redemptio
activa generis humani sicut nec iustificatio unius impii sin-
gularis quod minus est. unde ecclesia in collecta dicit. Deus
qui omnipotentiam tuam precendo maxime et miserando mani-
festas. Et ideo augustinus dicit super Iob. quod maius opus est ut ex
improbo iustus fiat. quam creare celum et terram. Cuius ratio est nam
iustificatio terminatur ad bonum eternum divine participationis.
Creatio vero celi et terre terminatur ad bonum nature muta-
bilis. unde non solum ad redemptionem humanam. sed etiam ad
iustificationem impii oportet mittere divinam personam. unde apostolus
cum dixisset. Misit deus filium suum etc. statim subiungit. ut
eos qui sub lege erant redimeret etc. Ex quo manifeste patet
quod missio filii dei principaliter ordinata est ad redemptionem hu-
manam. ad quam non sufficeret missio cuiuscunque pure crea-
ture. Secus est de missione que ordinatur ad exteriora annuncian-
da. talis enim missio non excedit capacitatem angelicam. nec
etiam humanam. unde ratio tua in hoc non videtur valere. nec
etiam magister in verbis allegatis videtur procedere seriose sed
disputative tantum. Et ideo ratio mea prius dicta stat in
suo valore. scilicet quod angeli superiores ad exteriora annuncian-
da non mittuntur nisi forte rarissime quod consonat huic quod legitur
dan. vii. Milia militum assistebant ei. et decies millies centena
milia assistebant ei. Et ideo de beata virgine que excedit in
dignitate omnia angelorum agmina convenienter dicitur quod non
debebat mittere ad annuncandum exteriora. Et sic ex dictis in
hac parte exortare debes devotionem tuam ad virginem glo-
riosam super omnes sanctos qui in celo sunt circa christum qui sanctus

sanctorum est.

Capitulū .xij. In quo ostendit quod deuotio cuiusque fidelis exaltari debet ad virginem gloriosam super omnes sanctos contra christum qui sanctus sanctorum est. Discipulus.

Notica michi quod ex premissis colligi potest quod deuotio circa virginem gloriosam supra omnes sanctos contra christum qui sanctus sanctorum est exaltanda est plusquam ad ceteros sanctorum. vniuersitas enim sanctorum maximam dignitatem sanctitatis videtur includere sicut et bonum vniuersi diuini est quam bonum alicuius singularis ut in primo ethico. Magister. Si vniuersitas sanctorum accipiat simpliciter putatur sonat oportet quod in ipsa includatur non solum beata virgo sed etiam ipse christus qui est sanctus sanctorum. Sed si vniuersitas sanctorum intelligatur propter christum et virginem gloriosam tenendum videtur quod ad ipsam virginem gloriosam deuotio fidelis preceptor debet esse quam ad alios sanctos preter christum. quod potest ostendi per considerationem deuotionis que inter homines esse consuevit. videmus enim quod homines qui sunt sub aliquo summo rege. Cui regi aliqui principes magni propinquius subsunt ceteris preceptores sunt ad obsequia illius principis que credunt habere duas condiciones. prima est quod dominus ille sit magis paratus ad audiendum preces seu supplicationes subditorum sic patet de absolon qui attraxit cor totius populi ad seruendum ei. eo quod informaret eos quod erat magis paratus ad audiendas seu exaudiendas petitiones suas quam aliquis alius ex parte regis. ii. Re. xv. Secunda est quod dominus ille credatur esse magis dignus seu aptus ad consequendum effectus predictarum supplicationum seu precum. apud suum regem predictam quam alii ut patet de adonia qui volens consequi quamdam petitionem a rege Salomone petiuit a matre regis quod hoc impetraret a rege dicens precor ut dicas regi. neque enim tibi negare quiddam potest. iii. Re. ij. Constat autem quod virgo gloriosa potissime habet primam conditionem ex summa humilitate sua quam super diximus esse heroycam. scilicet diuinam secundum quam intelligitur illud. Respexit humilitatem ancille sue etc. ut supra de ipsa expositum est. Ideo de ipsa inter ceteros credendum est quod preceptor sit ad audiendos clamores seu preces pauperum sua intercessione indigentium quam ceteri sancti eo quod eius humilitas ut dictum est. est tanta quod magis accedat ad similitudinem domine humilitatis. de deo autem legitur in psalmo. Quia non spreuit

neq; despexit clamores pauperū. s; cum clamarent exaudiuit
eos. Sedam uero conditionē credendum est ipsam habere po-
tissime ex sua fide perfectissima sū quam dictum est ei. beata
que credidisti tē ut supra expositū est. Constat q; per veram
fidem redditur homo dignus ad hoc ut pēdēs eius etiā
si sint valde difficiles a deo exaudiant. vñ Mathi. xvi. Si
habueritis fidē sic granū synapis dicetis monti huic transi
et transibit. fides autem gloriose virginis grano synapis
propriissime comparatur. Nam supra predictū verbum euan-
gelij glosa sic ait. fidem perfectam grano synapis comparat.
que in facie humilis est et in pectore feruens hec in glo. Con-
stat autem ex predictis q; cum fides beate vginis pfectissima
est et coniuncta sue maxie humilitati. quod de ipsa fide pprie
debz intelligi illud verbū euāgelij supdictū. s. Si habueritis
fidē ut granū synapis. vñ de illa confitendū est preapue q;
valde graua et difficilia sicut est mōtes trāsferre de loco ad
locum. a deo p fide quam habuit pfectissimā sue humilitati
coniunctā impetrare possit. pferam cum etiā super hoc habz
erga deum maternā dignitatē ppter quam psumendū est q;
sibi non negauit xps quidq; ut in aucte allegata. iij. Re.
habe. Merito igitē ppli xpiani ad ipsam tanq; singularē pa-
tronam et aduocatam recurrūt. ad bonum aut aduocatum
pertinet necessitates sue parus circūspicē et eis etiā non
requisitis puidere. vñ bñ. in quodā sermone de ipsa virgine
gloriosa dicit. Quid mirum si inuocata adest que etiā nō
vocata presto est. Et hec carissime discipule tibi sufficiant ar-
ca predicta in hac distinctione.

Distinctio tercia de scrutinio scripturarum circa quedam
que ad sacrosanctum sacramentum altaris pertinent quibus
fidelium deuotio ad ipsius veneracionem excitari debet
et continet .xvi. capitula

In primo capitulo ponitur a discipulo quedam admiratio circa
sacramentum altaris in quantum est viaticum spirituale fidelium in hac vita
existencium sicut olim manna viaticum fuit patribus in desertum
pgrinantibus ad quam respondet per magistrum

In 2º capitulo discipulus querit quomodo intelligatur refectio
spiritualis in hoc sacramento fieri ad quod respondetur a magistro per
similitudinem refectiois spiritualis ad refectioem corporalem

In tercio capitulo ostenditur quod effectus huius refectiois spiritualis quo
ad vitam spiritualem assimilatur effectibus refectiois corporalis
quantum ad vitam corporalem

In quarto capitulo ostenditur quod effectus huius cibi supercelestis in
spiritualibus assimilatur effectibus illius cibi celestis scilicet manne in corporalibus

In quinto capitulo ponitur quedam alia admiratio discipuli circa
sacramentum altaris que quidem admiratio ab infidelibus et contra
fidem nostram obloquentibus obiicitur solus. Quam admiracionem ibidem
magister soluit per quamdam distinctionem miraculorum quam ibi ostendit

In 6º capitulo ulterius redditur ratio quare circa hoc sacramentum
non fuerunt frequenter visibilia miracula sicut olim fiebant circa
archam testamenti et huiusmodi

In capitulo septimo ostenditur quod ex occultatione maximorum mira-
culorum que in hoc sacramento continentur dulcedo spiritualis seu deuotio
in mente debite fumentium accrescat

In 8º capitulo ostenditur quod licet in hoc sacramento memoria
passionis christi celebratur nichilominus dulcedo seu delectatio spiri-
tualis in recte ipsum sumente sentitur

In 9º capitulo redditur ratio quare representationes communiter
sunt delectabiles et consequenter ostenditur quare representationes in
hoc sacramento abscondite in recte sumente sunt maxime delecta-
tionis seu dulcedinis

In capitulo 10º ponitur quedam alia admiratio a discipulo circa
hoc sacramentum puta est sacrificium et ibidem soluitur a magistro

In capitulo 11º declaratur quod tripliciter intelligi debet impletio le-
gis per christum et quod christus legem impleuit in institutione huius sacra-
menti puta est sacrificium et ibidem tractatur de triplici causa sacrificiorum an-
tique legis et de errore Rabimoyse circa reddendam causam sacrificiorum

In caplo xj. ostendit qd xps legē impleuit arca sacrificiū
scdm triplicē eius causā faciendo qd lex iubet qui est p^m mo
dus implendi legem

In caplo xij. ostendit qd xps impleuit legē sacrificioz an
tiquoz supplendo in eis qd deerat qui est 2° mod^o implēdi legē

In caplo xiii. ostendit qd dictū est in proximo pcedenti ca^o
per autem psalmiste in psalmo qui incipit. deus deozū dñs
locutus est non obstantib^o cauillatōib^o hebreoz. Et finaliter
concludit qd xps instituendo hoc sacrificiū impleuit legē sacri
ficiorum antiquozū. supplendo quod deerat quod est tercia^o mo
dus implendi legem.

In caplo xv. ostendit qd in institucōe hui^o sacmēti seu sacri
ficii cristus legem impleuit implendo ea que in hoc fuerunt
in antiquo testamēto pⁿundata seu pfigurata.

In capitulo xvj. agit de multitudine noīni hui^o sacramēti
que multitudinē effectū ei^o salubriū denotat ex qua exatari
debet deuotio ipm spūaliter sumentiū.

Capitulū p^mū in quo pponit a discipulo quedā admiratio
arca sacmēti altaris qd est viaticū spūale fidelū i hac vita
existentiū sicut olim manna viaticū fuit p^rib^o in desertum
peregrinantib^o. ad quā respondet per magistrum

Discipulus

Tuenti sunt sermones tui et cōmedi eos. et factū est verbū
tū in gaudiū et leticiā cordis mei Jere. xv. Dico enī sermo
nes tuos supdictos de excellēcia virginis gloriose. et de ipi^o
virtutū pfectione me comedisse. quia tanq^z abus suauissim^o
interiora mea huiusmodi sermōes ingressi sunt cor meū leti
ficientes et deuocōnez meam qntū fragilitati mee possibile est
in ipam virginē gloriosam exatariūt Nunc autē ad quedam
alia que in corde meo ut pbleumata versant. desiderans a te
de illis illuminari sicut et de supdictis tibi sequentem ppono
admiracōez que talis est. Scrutans enim scripturas repio qd
tū olim deus p^plo suo p desertum transeunti de cibo celitus eis
puidit. s. de manna. multa et magna miracula in ipso seu
arca ipsum cibum visibiler operat^o est deus ut habet. exo.
xvj. utputa qd vnusquisqz colligebat certā mensuram que
dicebatur gomoz p quolibet. sic qd qui ampli^o colligebat nō
plus inueniebat qz qui min^o sed solū fm mensurā supdictā
iuxta numerū familie quilibet repiebat. Item qd si ex eo pro

in me relinquebat putrescebat nisi solum in die sexta in qua
duplex gomoz colligebat cuius medietas remanebat pro die
sabbati in qua non descendebat manna. Item quod praedicta men-
sura. scilicet gomoz remansit in tabernaculo in propria forma sine aliqua
putredine per totum tempus usque ad destructionem templi ut patet
per praedictum capitulum ubi deus mandavit quod reservaretur in vase per
custodiam in generationibus futuris. Item quod habebat plures sa-
pores et diversos sicut beneplacitum sumendum. Iuxta illud sapientie
xvi. capitulo ubi dicitur de manna omne delectamentum in se habentem.
Reperio tamen quod in lege gratie deus providit populo suo de
alimento supercelesti incomparabiliter superexcellenti quod manna quod patet
ex comparatione rerum in utroque alimento contentarum. In manna enim con-
tinebatur res corruptibilis In alimento vero supercelesti. scilicet in sacramento
altaris res incorruptibilis continetur. scilicet verum corpus christi gloriosum
divinitate personaliter unitum. Maxima igitur admiracione dignum vi-
detur quod in alimento corruptibili. scilicet manna tot miracula et tam ma-
gna et tam continua visibiliter occurrerit et tamen in alimento supercelesti
incorruptibili nulla miracula visibiliter apparent. Circa
quod peto a te illuminari. non enim dubito quin huiusmodi di-
versitas rationem habeat michi occulta quam credo tibi esse ma-
nifestam

Magister

Ad huiusmodi admiracionem tollendam aliqua sunt permittenda
quorum unum est quod si scrutatus fueris diligenter scripturas repe-
ries quod sapientia dei que omnia disponit suavit. deos disposuit di-
versos diversis hominibus secundum diversas temporum varietates per
temporum oportunitatem iuxta diversos hominum status congruebat.
Iuxta illud psalmiste Oculi omnium in te sperant domine et tu dabis
illis escam in tempore opportuno. Quod sic patet. Nam a deo
omnium primo parenti in statu innocentie existentis fructus omnium
lignorum paradisi qui suaves et pulchri erant propter quod lignum scientie bo-
ni et mali dedit in escam seu in cibum gen. 2. qui quidem abusus
illo tunc homini comperebat Inter enim illa ligna quae sibi fuerunt
concessa in cibum lignum vite continebatur per cuius esum poterat non
mori ut habetur gen. 3. Consequenter vero cum adam lapsus fuit
in peccatum per quod innocentie status perdidit et a paradiso fuit expulsus
aliter fuit dispositum de alimento suo. scilicet ut de terra maledicta cum
labore et sudore vultus comederet panem et herbas terre gementis
et tribulos et spinas gen. 3. unde sicut in statu innocentie rectus
fuit in quo ratio superior soli deo obediebat. et voluntas cum

omnibus viribus inferioribus solū rationis recte sine imperi-
mento imperiū sequebat̃ abus ei correspondens erat suavis
et absq; labore et sudore ullo acq̃situs et mortalitatis necessi-
tatem nō habens. Sic in statu lapsus ubi ratio superior hūa-
na ab obediēcia dēi recessit. et vires inferiores impio rōnis
resistebant. abus laboriosus et tristis cum nēcessitate morien-
di correspondebat. Qui quidē abus solus humano generi p̃
totā p̃mam etate vsq; p̃ diluviū fuit concessus. p̃ea vero
tempe noe deficientib; p̃torib; a terra p̃ diluviū edificato al-
tari a noe sup̃ qđ holocausta mūdoz aīalū deo obtulit. quoz
odorē suauitatis dēus acceptauit. Noe et filius ei⁹ bñdicens oīa
aīalia eis dedit in abum. vnde cui antea olera et fruct⁹ terre
solum licebat comedere de cetero oīa aīalia in abū habere
licebat ut habet̃ Gen. ix. languescēte enī hūana natura per
ip̃m diluviū oportebat ip̃ius abum aliq̃liter forasficari. In
exitu aut̃ israel de egipto qñ deus separauit filios adam. sic ut
aliquos. s. filios isrl̃ suo cultui et legi applicaret et eos p̃ lon-
gam solitudinē ubi nō erat semen serenti neq; panis come-
denti ad terrā fructiferā et lac et mel fluentē deduceret oportu-
nit ut eis p̃uideret de alio dō quē sine labore et sudore vult⁹
possent colligē. s. de māna ne forte fame deficerēt ī via tā ste-
rili et pluri ut hibeēt exo. xvi. qui quidē abus sic miraculose
tradit⁹ et miraculoz multitudinē ut per te dictū est fulatus
ip̃rie cōpetebat p̃lo illi. tā ut p̃ euidentiam atq; frequēti mira-
culoz visibilit̃ circa illū abum cōangenti eoz fides q̃ valde
debilis et verabil̃ erat ut patz in diūsis locis scripture p̃ hoc
firmior et stabilior redderēt. tum ut per exp̃imentā cotidie cō-
probaret̃ an recte ambulassent in lege dñi. legi⁹ enī exo. xvi.
ubi sup̃ dixit dñs. Ecce ego pluam vobis panē de celo. egre-
diatur ppl̃s et colligat que sufficiūt p̃ singlos dies ut temptē
eū vtz ābulet ī lege mea annō. Ex quo patz q̃ causa quare
per singulos dies deus voluit p̃uiderē illi p̃lo de pane et non
simul p̃ quolib; anno uel aliquo magno tpe fuit ut cotidie
temptarent̃ an legem dēi seruarent an nō. que quidē tempta-
tio non est intelligenda sic q̃ deus vellet per hoc scire aliqd qđ
prius ignorabat. absit. Sed ut alijs patefieret et potissime si-
bi ip̃is qui videntes p̃ exp̃ientā debilitatem suā adiutoriū pe-
terent diuinū. vnde ī glosa. temptacō ista est ut ip̃is oñdat
quomō humilioēs fiūt ad petendū adiutoriū et ad noscendū

dei gratiā hec in glō. Talis enī abus p̄prie p̄nebat illi p̄p̄o
rudi et incredulo. p̄ quē abū infirmitas cōualefceret in fide
et incredulitas puerorū patefieret. Cū autē ad terrā p̄missi-
onis accessissent et de eius frugib⁹ comederēt cessauit manna
ut habet Josue. v. caplo. Et extūc inceptū vti frugib⁹ terre
chanaan sicut et alie nationes mūdi fructib⁹ terre vescebant̄
Different tñ q̄ntum ad aliquid. Nam illi p̄p̄o tam fecundi-
tas terre q̄z sterilitas pendeat ex meritis p̄p̄i ul' demeritis ut
habet leuit. xxvj. et deutro. xxviii. Non aut̄ sic cōtingit alijs
nationib⁹ cōmūter. Nā Mat̄. v. caplo Deus solē suū facit
oriri sup bonos et malos. et pluit sup iustos et iniustos. q̄z ut
dicit̄ eccl. ix. caplo. Vniūse aque veniunt iusto et impio. qd̄
intelligitur q̄ntū ad ip̄am substantiā bonorū et malorū t̄paliū
nō aut̄ quantū ad finē ut i p̄ma. scd̄e. ar. vlē. vnde p̄p̄s ille
qui carnalis erat p̄missis p̄sentib⁹ hui⁹ uite inherēbat. et sic
oportebat ut abus illoz fm̄ sua merita et demerita eis affu-
isset. Cum aut̄ venit plenitudo t̄p̄is in quo p̄p̄s dei nō t̄palia
bona p̄missa que vilia sūt et momētanea sed p̄ bona sp̄alia
ducere ad eterna. oportuit ut tali p̄p̄o abus dare. supnatu-
ralis et celestis per cui⁹ mādūcaciōem sp̄ialem vita sp̄ial' nu-
triretur sic ut mādūcans nō morere in eēnū. s. morte sp̄iali
vnde saluator cōpans hūc panē alteri qui datus fuit p̄rib⁹
Joh. vj. sic dicit. Non sicut mādūcauerit p̄res vestri māna
et mortui sūt qui mādūcat hūc panē vivit in eternū. Si igit̄
p̄dicta cōsideres sane inuenies qd̄ diuina sapiā disposuit dare
abū p̄p̄o suo p̄portionatū. p̄ut statū et tēporū diūsitās requi-
rebat. nō ergo in abo supcelesti. s. eucaristia requirunt̄ mirac̄la
visibilia sicut in manna. Manna enī dabat̄ p̄p̄o carnali tali
abo indigenti rōnib⁹ sup̄dictis. Eucaristia vō p̄p̄o sp̄iali da-
ta est qui tali pane p̄p̄e nutrit̄ et roborat̄

Caplin 2° In quo discipul⁹ querit quō intelligat̄ sp̄ialem
refectionē in hoc s̄c̄imento fieri. Ad qd̄ r̄ndet̄ a m̄gro p̄ simili-
tudinem refectiōis sp̄ialis ad refectiōez corpalem

Discipulus

Sire desidero quō p̄ istū panē supcelestē homo nutrit̄
et roborat̄. non enī credo qd̄ hoc dicas p̄ sbam panis
et vini quib⁹ homines p̄p̄e nutriūt̄. que quidē sb̄stācia
licet cū consecracōe sub illis sp̄ibus erat. facta aut̄ cōsecracōe
nichil remanet de sb̄stancia panis et vini. sed solum eorum

accidenda que sensibilibus apparent Magister Nullo
modo dubitandum est quod sacramentum de quo agitur non nutrit cor-
poraliter per substantiam panis et vini que ante consecrationem erant
in sacramento cum consecratione facta designat ibi esse. Nutrit
tamen hoc sacramentum recte sumptum spiritualiter animam et ipsa re-
ficiat. unde magister in libro quarto. di. viii. de hoc sacramento loquens
ait Recte viaticum appellatur quia in via nos reficiens usque ad
patriam perducit. assimilatur enim refectio spiritualis quam hoc sacramentum
in homine fidei efficit refectio corporali. quam abusus corporalis in
corpore animali causat tam in modo refectiois quam in refectiois
effectibus. Primum patet sic Nam sicut secundum philosophum refectio corporalis
efficitur per tres vires naturales. sic quodammodo secundum veritatem fidei
nostre. tres virtutes supernaturales quodammodo predictis correspon-
dentes requiruntur in refectioe spirituali. quod sic patet Nam in refectioe
corporali requiritur primo vis naturalis attractiva. nisi enim abusus ex
corpus positus ad interiora loci refectiois apta. quadam vi
naturali attrahatur. impossibile esset corpus refici ut est mani-
festum. Secunda vis que requiritur ad corporalem refectioem est vis
retentiva nisi enim abusus per attractionem intra corpus positus re-
tinetur per vim retentivam. nichil ad refectioem proficeret corpa-
lem. Tercia vero vis que requiritur ad refectioem corporalem est
vis digestiva. per quam nutrimentum assimilatur et unum nutrimento
que omnia philosophus large ponit in libro de animalibus In refectioe autem
spirituali de qua agimus requiruntur tres virtutes supernaturales. que tri-
bus virtutibus supernaturalibus quodammodo correspondentes
assimilantur. Requiritur enim in refectioe spirituali virtus fidei super-
naturalis. que attractiva est credibilium. nisi enim per virtutem fidei
ea que sunt extra mentem ad que. scilicet. nec experientia nec ratio na-
turalis attingit. ad ipsam mentem per cognitionem fidei introdu-
cerent nulla esset refectio anime spiritualis. per fidem enim in mente
subsistunt ea que non apparent ut ad Romanum. xi. Secunda virtus super-
naturalis que requiritur ad refectioem spiritalem est spes que virtus
retentiva est. Ea enim que per fidem attrahuntur ad nostram mentem
nostre salutis penencia per virtutem spei retinentur. de qua virtute
ad hebreos. vi. Confugimus ad tenendam propositam spem quam sicut
anchoram anime habemus tutam et firmam. Tercia vero virtus super-
naturalis que requiritur ad refectioem spiritalem est virtus caritatis
per quam ex nutriente et nutrimento secundum similitudinem gratie unum effi-
atur. Iuxta illud. prima. Jo. iii. capitulo Qui manet in caritate

in deo manet et deus in eo. Cui⁹ oīno sile legiē de sumente hoc
saēmētū. vnde Jo. vi. caplo. Qui manducat meā carnē et
bibit meū sanguinē tē. Considerandū tñ q̄ quia spūalia nō
pūt tñ assilari corpalibz qñ inter ea diffēcia nō modica re-
periat. Iocō mē nutiōnē corpalē et spūalē q̄z quelibz tñina-
tur i vnionē silitudis nutriētis cū nutritio ē quedā lata dif-
ferenciā. Nam in refecōe corpalī hēc silitudo seu vnio pfiat
p mutacōez nutimētū in silitudiez nutriti. In refecōe spūali
non sic. sed pfiat p mutacōez nutriti in silitudinē nutientis
Vnde Aug. in psona hui⁹ saēmētū dicit nō ego mutabor in te
sed tu mutaberis in me. Differt etiā iste refecōes in loco seu
subiecto refecōis. nam refectio corpalis fit in mēbris corpo-
reis utputa in stomacho epate uel venis. Refectio autē spi-
ritualis hoīs nō sic. sed in mente que ē p̄cipua pars spūalis
homīs. vnde Aug. loquens ad manducātem hoc sacm dicit
ad quid paras dentem et ventrē. para mentem rede et man-
ducasti. hēc ille. Ex quibz habes quō refecō spūalis cōsiderari
habz p silitudiez ad refecōnem corporalem

Caplm 3° In quo oīdicit q̄ effectus hui⁹ refecōis spūalis
quo ad vitā spūalem assimilat effectibz refecōis corpalis
quantū ad vitā corpalē. Discipulus

Habeo doctrinā tuam in p̄dictis que p̄nēt ad modū re-
fecōis spūalis. et etiā ad eus locū seu subiectum. et
velli ut vltērius michi declarares silitudines vtri-
usqz refecōis qñ tñ ad effect⁹ vtriusqz eoz. put p̄us p̄posu-
eras. Magister. Ad hoc qd̄ queris attēdere debes q̄ sicut
refecō spūalis assimilat refecōnē corpalē qñ tñ ad modum
reficiendi sic inueniē silitudo in effectibz qui ex vtriusqz refecōe
sequunt. omnē enī effectū quē cibus et pot⁹ materialis facit
qñ tñ ad vitā corpalē hūc totū facit hoc sacm qñ tñ ad vitā
spūalem ut in tēcia parte. q. lxxix. qd̄ p̄z discurredo p aliq̄s
singulares effectus ex quibz aliq̄ intelligi pūt. Est enī vn⁹ ef-
fectus cōiter cuiuscūqz bone refecōis corpalis augmentū
spūs vitalis tam in corde aīalis q̄z in cerebro et huiusmodi. ex
quo omīs vires nātales refoallant. Qui quidē effect⁹ in nro
viatico spūaliē effiat. Est enī effect⁹ hui⁹ saēmētū s̄m magi-
strum sniaz in q̄rto. di. xii. augmentū virtutis. s. caritatis
et per cōsequēs gracie atqz oīm v̄tutū spūaliū quaz forma est
ip̄a caritas. Item refecōe corpalī cōpleta. noana a corpore

animalis expellunt. quod in nro sacramento spūaliter efficitur
Expellunt enī p hoc sacm a recte sumēte oīa venialia pēta
put doctores tenent specialit Ambro. in iiii. de sacmētis

Discipulus Q in suppone debita huius sacmēti venialia dimittant valde rōnabile est. Sanguis enī xpi qui in hoc sacmēto realiter sumit effusus est in remissionē peccatorū
Sare tamē vellē cur mortalia nō dimittant i tanto sacmēto in quo xps plen⁹ grācia realit cōtinet. cū tñ in sacmēto baptisimi in quo sola virtus xpi continet non tñ venialia sed etiā originale pētm et oīa mortalia pēta dimittant. vident etiā ūba xpi sonare de utroq; sacmēto q oīa pēta in eis dimittant Sicut enī de baptismo dixit. Qui crediderit et baptizatus fuerit salus erit. Mara. xvi. caplo p qō intelligit dimissio oīm pētorū etiā mortaliū. sine quorū dimissione nullus saluatur Sic de sacramēto eucaristie dicit jo. vi. Qui māducauerit hūc panē viuet in etnū. vitā autē eternā nullus habet cū pēto mortali. unde tam p rōnez q; p verba xpi videt q et pēta mortalia in sacmēto eucaristie dimittant. Magr

Si bene cōsiderasti pōicta ex ipis rōsionē habes sufficientē
Nam sicut in refectione corporali digestiua totalitē corrupta nemo reficit sed pot⁹ ex cibo incurrit magnā lesionē docente yppocrate q in suis anphorismis dicit. Nō pura habētes corpora qntū magis nutrit et tanto magis ledet. Sic etiā cōtingit in refectione spūali quia cū existens in mortali pēto caritate caret que ē digestiua spūalis ut dictū est. tūc talis nedū reficitur spūalit sed nouū incurrit graue pētm. unde. qui māducat et bibit indigne iudiciū sibi māducat et bibit pma cori xi. Ille autē qui hoc sacmētū debite sumit opz q sit in caritate que nō cōpatit secum mortale pētm. et sic talitē sumens sacramētum nō habz mortalia q ei dimittant. Et ideo solū dicit dimittē venialia. ūbū autē illud qō allegas. s. qui māducauerit hūc panē et. Intelligit de māducatōe spūali de q ut sup Aug. dicit. Crede et māducasti qō intelligit per fidem caritate formatā. nō autē intelligit ūbū xpi supdictū de māducatōe sacmēntali tñ q quidē māducatō etiā ab indignis qui iudiciū sibi māducant et bibūt fieri possz. Discipul⁹

Doce vltterius me rogo de similitudine refectionū pōictaz in alijs effectib⁹ Magister Sicut in refectione corporali hominis homo nō solū reficit. sed et cōfortat et in suo robore firmatur

unde p̄s panis cor hominis cōfirmet. Sic in hac refectōe spiri-
tuali languor qui ex diuturna abūdanā diuine vīsonis in
viris iustis cōtingere seu fieri cōsuevit in x̄ illud can. ij. ful-
cite me floribz quia amore langueo per debitū hui⁹ sac̄menti
vsum roborat. Et ideo in figura hui⁹ sac̄menti intelligit ill⁹
iij. Re. xix. qd de helia lē. s. et ambulauit in fortitudine cibi
illius usqz ad montē dei. Item in refectōe corporali cōtingit
q̄ in corpe bene disposito refectōe completa nedū quis reficiat
sed etiā impiguet. Juxta illud Gen. vltio. Asser pinguis est
panis eius. qd etiā cōtingit in refectōe spūali p̄ hoc sac̄m rite
facta. Crescit enī in sic sumēte mentis deuotio que pinguedo
spūalis est s̄m hug. inq̄ntū ariditate aīe que quedā in deuotio
est. expellit. Et ideo p̄s. cū dixisset. parasti i cōspectu meo mē-
sam qd bene p̄t intelligi de altari in quo hoc sac̄m celebratur
que vera mēsa dñi est statim subdit Impinguasti in oleo ca-
put meū. qd intelligendū est de pinguedine deuotionis. Item
sicut in refectōe potus naturalis. s. vini cor lenificat in x̄ ill⁹
vinū lenificat cor hoīs. Sic hui⁹ potū sup̄celestē debite sumēs
magā leticiam attingit spūalem. In x̄ illud sapie viij. Nō
habet amaritudiez cōuersacō illius. Item sicut potū vini su-
mentes ultra sobrietatē ebrietatē incurrūt. Sic et i hoc po-
tu spūali qui p̄mos gradus caritatis. s. inapiētiā et p̄ficiētiā
transcendūt et caritatis p̄fectionez aliq̄liē attingūt ebrietatez
quandā incurrūt spūalem. unde cāticor. v. lē. bibite amīc
et inebriamini carissimī. q. d. Vos qui estis amīc. s. in p̄mis
gradibz caritatis constituti sufficit vobis bibere. Sed carissi-
mī. s. in caritate perfecta inebriari debetis. que quidē ebrietas
spūalis nō est viciosa s; ualde laudabil. Nam s̄m Aug. de
agone xp̄iano talis ebrietas mētem nō eneruat sed sursum
rapit in tñ q̄ oīm terrenorū obliuionē p̄stat. de qua quidem
ebrietate intelligi p̄t ill⁹ psalmiste. Et calix meus inebrians
q̄z p̄clarus est. habet etiā iste abus celestis quēdam effectū in
quo excellit om̄ia refectua corporalia. Nam iste abus bñ su-
mētibz vitam etnāz p̄stat. Joh. vi. Qui māducat ex hoc pa-
ne uiuet in et̄num. In quē effectū nullū aliorū reficiētiā par-
cipat etiā quo ad vitam corporalem. Discipulus

De ligno vite legit gen. vi. q̄ qui comedit de eo uiuet i et̄-
num. Ex quo patet q̄ esus ligni vite prestare poterat vitam
eternam. Magister. s̄m aug. de questionibus

vetere et noui testamēti. Eius ligni vite corruptionē inhi-
bebat nō tamē simpliciter prestabat immortalitatem. Virtus
enī pstandi vitā etnā ē quodāmodo infinita. et sic pure cre-
ature que finita est nō est cōmunicabilis

Capitulum quartū In quo ostendit̃ q̃ effectus hui⁹ cibi sup̃celestis
in spūalib⁹ assimilant̃ effectib⁹ illius cibi celestis. s. manē in
corporalibus

Discipulus

Satis habeo de similitudine effectus spūalis refectionis
ad effectus refectionis corporalis cōmūter cōsiderate. S;̃
quā relectio corporalis per illū abū celestem a deo datū
s. manā excellēdior cōsiderat̃ q̃ relectio corporalis cōmūis
Iocō vellem scire si abus iste sup̃celestis in aliquib⁹ effectib⁹
seu p̃prietatib⁹ assimilēt illi cibo celesti. s. manē

Magister

Iste abus sup̃celestis nō solū habet effectus spūales corre-
spondentes effectib⁹ cibi corporalis cōis ut dictū est. sed etiā h;̃
effectus spūales correspondētes effectib⁹ seu p̃prietatib⁹ manē
excellēdiorī modo. De manna enī legīt̃ exo. xvi. nec q̃ plus
collegerat habuit amplius. nec qui minus poterat repit mi-
nus. sed vnusquisq; iuxta illud qd̃ comedere poterat congre-
gauit. p̃ut tu sup̃ allegasti. Cui⁹ filie spūali modo cōtingit in
hoc cibo sup̃nat̃ali ip̃m debite sumentib⁹. Non enī quātitas
spūalis hui⁹ refectionis ex quātitate corporis xp̃i sumpta acapit̃
Cū eadem sit quātitas corporis xp̃i indiuidualit̃ in omnib⁹
sumētibus ut in eādē parte. q. lxxix. et sic miraculosius et ex-
cellētius de hoc cibo sup̃celesti dicit̃ nec q̃ qui plus collegerat
habuit amplius. Sicut̃ sicut de manna dicit̃. sapie. xvi. q̃ oēs
delectacōnes in se habebat. et omnē sapore suauitatis. Sic et
p̃fectus diuini saporis mlt̃aplices et varij a recte sumentib⁹
in hoc sacro cibo gustari. Et licet̃ i manā fastidiū seu nausēā
quāq; sumētes inērebāt. Iux̃ ill⁹ nūeri. xxi. aīa n̄ra nausēat
sup̃ isto cibo In hoc tñ cibo sup̃celesti. nausēa nō habet locū in
hīs qui debite ip̃m sumūt. vnde Bn̄. in quadā eplā notabi-
liter dicebat Quidē si ad gustū cibi dulcissimi nausēas. si tñ
gustasti q̃z dulcis est dñs. aut certe nō gustasti et nescis quid
sapit xp̃s et sic nō appetis cū sis iexpt̃. at si gustasti et dulce
nō sapit sanū nō habes palatū. hec Bn̄. Nec solū nausēā sui
ip̃ius hui⁹i gustus celestis nō generat s;̃ potius aliorū saporū
fastidiū in bene gustante pcurat. vnde Cris̃. sup̃ math. Sicut
qui p̃iosū mādūcauerit abū huic esca cōmūis ingrata vidēt̃

sic qui semel dulcedinē xpi gustauerūt terrenorū bonorū nō mltū de cetero sēdet saporē . Juxta illud hebreorū . vi . Impossibile est enī eos qui semel sūt illūiati gustauerūt nichilomin⁹ dei verbū vntesq; seculi venturi et p lapsi sūt renocari rursū ad penitentiā rursū crucifigentes sibi metāpis filiū dei . Et hec tibi sufficiāt arca refecionē spūalē ubi sup̄celestis subtili ora et alia que arca hoc sacramētum dicunt peritiōib; et magis puectis relinquendo

Capl'm . v . In quo ponit quedam admiracō discipuli arca sacm altaris que quidē admiracō ab infidelib; et contē fidem nrām obloquēab; obia sol; quā admiracōem m̄gr ibidem soluit

Discipulus

Non dubito q; de hoc sacmēto alia et pfundiora tractant a doctorib; sanctis que p nūc ad me nō pueniunt nec ad pns volo de his scrutari ppter mei intellectus imbecillitatē vnū tñ a te querē volo de quo sepe audiui tam infideles q; hēnticos obloquētes veritatē fidei nrē deridentes in iporū pniā . tales enī me cotidie exprobrātes sic dicunt . dic nobis ubi ē deus tuus . Si enī bene scripturas scrutatus fueris repies q; p archam testamti dei olīm maxima miracula neōū sensibilia s; etiā sic publica et toti ppl'o patenciā fiebāt intantū q; de taliū miracloz fama infideles terrebanē videntes ad oculū diuinā potenciā in reuerencia arche sui federis relucētē . qñ enī ppl's isrl'ticus trāsiuit jordanē pede sicco . sacerdotes tūc archam testamti portantib; p jordanē aque superiores descendētes steterūt in vno loco ad instar mōtis intumescētes Inferiores vō ad mare mortuū fluxerunt . sic ut totus ppl's isrl'ticus qñ p aridā trāsiuit flumē jordanis sic exiit donec sup̄dicti sacerdotes cū archa aluē jordanis exirent . quo facto jordanis rediit in cursum suū . qd quidē opus tam miraculosum et tā publicū duo fecit . vnū . s . q; filij isrl' habuerūt in tanta reuerēcia ipm josue qui ex pte dei hoc fieri pceperat sicut et moysen habuerūt Aliud vō q; reges amorreorū et chananeorū audiētes tā magnū et publicū miraculū terrore dei sic cōcussi sūt q; nō remāsit in eis spūs . que quidem historia ad plenū hētur josue . iij . et . iij . Considera igitē aiūt isti pteritū q; i huiū archa testamenti in q; nō cōtinebat deus realiter neq; xps . sed solum tabule lapidee precepta decalogi cōtinentes . et fm quosdam vna māne quam deus pceperat

reſeruari i teſtimoniũ generacõibz futuriſ ut hẽtur exo. xvi
Similitẽ et virga que floruit in domo leui. de qua vga habet
numeri. xvi. Si igitẽ p archam p̃dicta corpa maiata tantũ
modo portantem q̃ntumcũqz ſacra eſſent deus tam euidentia
miracula et tam diuulgata et publica fecit i ipſiſ reueren-
cia quid putas miraculi facere habuiſſet in tuo ſacramẽto ſi
in ipſo ipſemet verus deus ſeu xps realiter continetur qui ſup
om̃ia in infinitũ colendus et venerandus eſt Et nõ ſolũ tpe
joſue p̃dictũ miraculũ deus fecit in veneracõez archẽ ſui teſta-
menti ſed etiã tpe Samuelis cũ archa dñi fuit capta p philis-
teos et in azoth deducta. deus fecit iudicia in azoth. et in ydo-
lam eoz uſqz ad hoc qz philiſta miſerũt archã uſqz ad terrã
iſrahel. et nõ ſine magnis miraculis que in qualibet mani-
fõne archẽ per deũ fiebũt uſqz ad hoc qz archa dñi remanſit in
Cariathiarim p aliquos annos. que hiſtoria habet p extenſũ
p̃mo. Re. v. et. vi. caplis Item quãdo dauid fecit portari ar-
cham dñi ſup̃dictã de domo aminadab que erat i gabaia uſqz
ad domũ obedeom quia oza extendit manũ ſuã et tetigit ar-
cham dñi temerarie p̃cuſſus ẽ a dño ſic illico moreretũ ut ha-
bet. ij. Re. vi. Cũ igitẽ deus ut archa ſui teſtamẽti reuerentẽ
haberetũ tam a fidelibz qz etiã ab infidelibz tam magna mira-
cula et euidentia atqz publica olim faciebat qd examandum
eſt qz deus faceret ſi in ſacramẽto tuo ipſi⁹ diuinitas incarnata
cõtineretũ ul̃ etiã ipſe xps dei benedict⁹. cũ tam nulla talia nec
etiã ſimilia p ipſm ſacram apud fideles hoc credentes. nec etiã
apud infideles hoc negantes videm⁹ fieri ſed potius oppoſitũ
Sepe enĩ cõtingit qz cũ ſarraceni p armoz potentiam aliq̃s ter-
ras xpianoz deuſtant altaria cum iſto ſacramẽto diſrũpũt
nichil videntes. p̃p̃t qd timere debeant. ne talia audeant facẽ
Ex quo quilibz ſenſatus credere debet qz i tuo ſacramẽto nõ deus
cõtinetũ. neqz xps ſicut vos xpiani aſſeritis ſz ſolũ ſubſtãtia pa-
nis et vini que ibi ſenſibilitẽ apparet que pura creatura eſt.
Non enĩ abbreviata eſt manus dñi p̃nti tpe ſic ut nõ oſten-
deret hãc veritatẽ palam ⁊ publice p ſigna atqz portenta ſen-
ſibilia totũ vniũſo ſicut alias p archa teſtamẽti facẽ cõſuevit
hec et ſimilia ſepe ab infidelibz et hẽticis audierũt. ex quibus
licet fides mea nõ patẽ detinentũ benedict⁹ de⁹. Cõfringuntũ
enĩ oſſa mea p̃dicta obprobria que alias audiui reminiſcens
Et factus ſũ ſicut ſurdus nõ audiens et nõ habes in ore ſuo

redargutiones. Quapropter valde desidero ut me circa hoc sic
diuina grada coopante illumines ut respondere possim ex
brantibus michi verbū Magister Ad tuā admira
cionem in hac pte tollendā et ad os obstruendum iniqua lo
quenciā. cōsiderare debes q̄ miracula dōma que sup̄ cursū nat̄e
a deo institute v̄tute dōma sūt se habēt q̄ntū ad eoz p̄ximos
fines in duplici differētia. quedā enī eoz sūt a deo ordinata
ad fidē p̄bācōem sicut de p̄mis signis seu miraculis que deus
fecit p̄ moysen corā pplō de cōuersione virge in colubrū et ecō
tra et de manu leprosa et sana. Que quidē miracula corā pplō
facta sūt ad fidē in eis creandū seu compbandū. vnde exo.
xiiij. Cum dixisset. et feci signa. s. p̄dicta corā pplō. sequit̄ sta
tim credidit pplō. Sillr ex diuisione maris rubri et egypciōrū
submersione visa per pplm isrl̄icū secutū ē q̄ ppl̄s credidit
dño et moysi seruo eius exo. xiiij. caplō Et sic de q̄ plurimis
miraculis veteris testamēti que a deo fuerūt ordinata ut fides
eius in cordibz ppl̄i causaret̄ seu confirmaret̄. que quidē mi
racula oportuit esse maifesta coram omni pplō. vnde deutro.
vltimo cōmendat̄ moyses de signis et portentis que moyses
dōma aucte fecit corā vniūso isrl̄. Quedā vō fuerūt dōma mira
cula que nō ad fidē causandā seu roborandā a deo facta sūt
s̄ potius ut credēdo talia miracula q̄ occulta sūt et oīno absco
dita fideles mereant̄. vnde huiūdi miracula nō disposuit de⁹
manifesta esse p̄ sensū seu nat̄alē cognicōez s̄ occulta ut eoz
fides meritoria esset. Que quidē miracula sic occulta et absco
dita p̄pue fuerūt in nouo testamēto in cui⁹ tpe fides creden
ciū cōiter validior fuit ut est miraculm virginē p̄tus et dñe
resurrectionis. que quidē miracula per fidē solū xpe cogno
scunt̄. et eoz occultatio a quacūqz n̄ra nat̄ali cognicōe n̄m
meritū efficit ul̄ auget. vnde de resurrectione dñi legiē Joh.
xx. Beati qui me nō viderūt et crediderunt Et de isto modo
miracloz. s. occultoz tenendum est esse sac̄m altaris ut in
terda pte. q. xxviii. Non enī hoc sac̄m fuit institutū ad hoc
ut sac̄mēto viso ppl̄s crederet. s̄ ut credendo veritatē hui⁹ sa
cramēti merito pficeret vnde Aug⁹. ut sup̄ allegatū est de hoc
sac̄mēto dicit. Crede et manducaisti Et ideo q̄nto miracula in
hoc sac̄mēto cōtenta que maxima sūt occultiora sūt et nec
ab meīs ul̄ ex visibilibz circa ipm sac̄m apparent tñ in nob̄
augēt meritū. vnde nullū incōueniēs sequit̄ nec admiracōe

dignū ex hoc q̄ publica seu visibilia miracula nō sūt cōter
arca hoc sacm̄ sicut olim fieri cōsueuerūt arca archā testamēti
dei put tu allegasti Ibi enī miracula ordmabant ad fidelīū
fidem cōfirmandā seu causandā Et q̄nqz ad infidelīū terrore
incutendū. hic aut querimē miracula ad meritū credentium
augendū. quod quidē meritū euacuaret ul' saltē dīmīnueret
si talia signa visibilia apparerent

Caplm̄ sextū In quo reddiē ratio quare arca hoc sacm̄
nō sūt frequēter visibilia miracula sicut olim fiebant arca
archam testamēti et huiōi **Disapulus**

Audm̄ qd legiē ī nōnullis historialibz antiquis libris
q̄ q̄nqz in sacmēto altaris apparuit forma pueri vel
caro vel sanguis que sūt signa visibilia q̄ a deo fieri
credunt ut fides hui⁹ sacramēti in cordibz fidelīū magis fir-
metur qd videt facere contra te **Magister** Verū est
q̄ talia ul' similia dicunt esse facta q̄nqz arca sacm̄ altaris
sed talia nō dicunt facta fuisse sic cōter et publice sicut mi-
racula que allegasti arca archam testamēti unde nō vident
talīa apud eccliam vniūsalē solemnizari. sed forte p̄uatim
in aliquibz p̄cularibz ecclīis quia nō sunt nisi raro quo ad
certas personas quibz deus qui vniūsas mentū cogitacōes
intelligit singulari modo singulis p̄videt s̄m dictamē dñe
sapientie a quibus nō est trahenda cōsequēda in vniūsalē

Disapulus Et si talia miracula frequēter nō debeant
fieri in hoc sacmēto publice et cōter ne fidelīū meritū dīmī-
nuatur ut dicis. Congruū tñ videtur ut fieret saltē ad ter-
rorem infidelīū causandū put legiē ī sup̄ allegatis historiis
p̄mo libro Re. v. caplo et. vi. de philistis miracula facta ar-
ca archam testamēti videntibz qui terrore diuino nō modico
sūt cōcussi qd ad diuinū panet honore Jux illud psalmiste.
Timebunt gentes nomē tuū dñe et om̄s reges terre gloriā
tuam **Magister** Si bene cōsideras finē institucōis hui⁹
sacramēti tā p̄ximū qz vltimū certe repies q̄ q̄nto miracula
hui⁹ sacramēti occultiora sūt tantomagis ad utrūqz finē ip̄i⁹
sacramēti cōgruūt. p̄mū patz sic. Nam institucō hui⁹ sacra-
mentī ordinata est ad vitā spūalem et et̄nā rite sumentibz
cōferendam Juxta illud. Qui manducat hūc panem viuet
in et̄num Jo. vi. Et iste est finis p̄ximus istius institucōis
Constat aut q̄ ex occultacōe miracloz hui⁹ sacramēti meritū

accreſcat in cordibus fidelium inq̃ntū nō ex viſis miraculis in
eodem ſup̃naturaliter factis ſūme veritati adherēt p̃ verā fidē
Sed etiā nullis miraculis in eo viſis ex ſola auctē dīna oppo-
ſitū credūt eoz q̃ maīſte vident. Ille enī qui ex ſola auctē
ſeu inſpiracōne dīna credit illud qđ diuinit̃ reuelat etiā ſi
ſenſibiliter apparz oppoſitū maioris meriti eſt. q̃z ille qui nō
ex ſola auctē dīna ul' inſpiracōe. ſed ex quibuſdā ſignis ſen-
ſibilibz miraculoſe factis credit. vnde Jo. xx. beati qui non vi-
derunt et crediderūt tē. Scđm patz Nam finis vltim⁹ tam
hui⁹ ſac̃mētū q̃z oīm que a deo facta ſūt ad dī gloriā tanq̃z i
vltimū finē ordinant̃ Jux̃ illud yſa. xliiij. caplo Omne qđ
inuocatū eſt nōi meo ad meā gloriā creauī eū formauī atqz
fecī. Conſtat autē qđ ſicut gloriā dī ſepe in publica ſuoz mi-
raculoz maīſtate homībus innotēſcūt ſicut patz in mira-
culis antiqui teſtamētū et in q̃z plurimis miraculis noui teſta-
mentū. Sic q̃nqz in occultacōne dīmoz miraculoz ipſi⁹ dī glo-
riā ſeu honor in cordibz fidelium augeē. legīt enī p̃u. xxv. glo-
riā dī ē celare ṽbū et gloriā regū inueſtigare ſermōez Que
quidē ṽba ſapiētis a diuiſis diuiſimode exponunt̃. applicant̃
tamē ſim eoz planū ſenſū p̃poſito ſic. Nam ſicut reges inue-
ſtigando ea que ſūt cōiter hoībus occulta oñdunt ſuā ſapiāz
ex quo gloriā eoz accreſcat. ſicut patz de Salomone q̃ cauſā
occultā mulierū coram ipſo ad iudiciū veniendū inueſtigauit
De eo enī legīt. audiuit omīs iſrl iudiciū qđ iudicaſſet et ti-
muerūt regem vidētes ſapiēciā dī eſſe i eo. eccl̃o Re. caplo
iij. Sic ad gloriā dī nōnunqz p̃uenet qđ illud qđ eſt in ſe ve-
riſſimū occulteſ ſeu celeſt̃ intantū qđ nullomō a nat̃ali cogni-
tione hūana inueſtigari poſſit. qđ maīſte cōangit in hoc ſa-
cramēto in quo p̃ nullū ſenſū nec etiā intellectū nat̃alē hūa-
num cognoscā p̃nt ea que miraculoſe in eo cōtinent̃ niſi ſolū
per cognicōez ſup̃naturalē a deo inſuſā. ſ. p̃ fidē Et ſic p̃p̃e de
hac occultacōne intelligi p̃t p̃dictū ṽbum. ſ. gloriā dī ē ce-
lare ṽbū In hoc enī ſac̃mēto p̃p̃e celat̃ ſeu occultat̃ ṽbum
incarnatū. de quo Jo. p̃mo. In p̃ncipio erat ṽbū tē. de qua
quidē occultacōe exp̃ſſe habet̃ yſaie. xlv. vbi dicit̃ vere tu es
deus absconditus deus iſrl ſaluator Ibi enī p̃pheta loquit̃
de vocacōe gentiū ad cognicōez xp̃i tūc futurā. de qua dicit̃
ſtatim ſup̃. viri ſublimes ad te trāſibūt et tui erunt et te ado-
rabūt teqz p̃cābunt̃. Et ut declarat qđ gentiles ſic venientes

ad cognitiōem xpi negaturū erāt suos deos falsos. sequit̃ statim
eorū cōfessio sic dicendū. tantū in te est deus et nō est absq; te
deus. Sicut ut ppheta ostēderet q; gentiles ad fidē xpi venturi
non cognoscerent eū in p̃pria specie sed ipm cognoscerēt per
fidem sub alijs speciebus absconditū statim subdit ī p̃sona gē
tium. Vere tu es deus isrl̃ saluator qd̃ p̃p̃e cōpetit p̃posito. Si
aut̃ eā hoc sac̃mentū fierēt miracula publice maifesta vlt̃ etiā
coram infidelibus sicut illa que allegas que fieri cōsueverunt
arca archam testam̃ti imp̃p̃e dicerēt gentiles ad cognitiōem
xpi in hoc sac̃mēto venientes vere tu es deus absconditus de
israhel saluator. Non enī est abscondit⁹ deus cū p̃ opa mira
culosa publice maifestat̃ ex hac occultacōne seu absconsiōne
recte cōsiderata magna dulcedo deuotiōis in mentibus con
templandū sane hui⁹ mysteria sac̃mēta sentiri debet. Jux̃ illud
psalmiste. q; magna mltitudo dulcedis tui dñe quā abscon
disti timētib; te. qd̃ p̃t̃ intelligi de magnitudine dulcissime de
uotiōis seu cōtemplacōis quā rite hoc sac̃mentū spūaliter sument
tes in suo gustu spūali sentiunt

Capitulū. vii. In quo ostendit̃ q; ex occultacōe maxioꝝ
miraculoꝝ que in hoc sac̃mento cōtinentur dulcedo spūalis in
mente debite sumentū accrescat. Discipulus

Pro ut michi declares aliquid ulterius de hui⁹ dul
cedine deuotiōis seu cōtemplacōis. quā hoc sac̃men
tum rite sumentes seu cōtemplantes sentiūt. hoc enī
in mēso maxime expiri desidero ut possim dicē Sub vmbra
illius quē desiderauī sedī et fruct⁹ eius dulcis ē gutturi meo
Canticorū. ij. caplo. Magister. Desideriū tuū in hac p̃e
bonū est et a solo illo expectandū est impleri de quo legiē in
psal. Qui replet in bonis desiderū tuū. verba etiā que alle
gas que in canticis cōtinent̃ verba sponse xpi sūt. que quidē
sponsa est ip̃a eccl̃ia et etiā aīa fidelis deuota. que certe ṽba
ad p̃positū satis vident̃ applicabilia. vnde glō. ibidē sic dicit
quasi ab estu desideriorū carnaliū sub vmbra illius. i. sub ei⁹
p̃tectione requiem. et postq; p̃texit me sub vmbra fructu ei⁹
saturata sum. i. celesti dulcedine eius vlt̃ corpe suo. hec ī glō

Ad vlt̃eriorē autē declaracōem quā a me petis arca ma
gnitudinē dulcedinis que ex occultacōe seu absconsiōne ve
ritatis rei hui⁹ sac̃mentū in mentibus rite sumentū illud seu
contemplandum sentitur seu spūaliter gustatur multa alte

cōsideracōis effēc introductōda q̄ forte hui⁹ tractat⁹ breuitatē
et sapienciā capiatatē excederent Condēscēdendo tñ ad tue
peacōnis affectū ⁊ ad tibi aliqualiē satisfaciendū. cōsiderare
debes q̄ dulcedo i spūalib⁹ intelligit quodāmodo ad similitudinē
dulcedinis corpālis. vnde sicut mē sapores corpales dulcedo
est sanior. sic mē sapores spūales sanior ē ille qui de sūmo in-
telligibili seu credibili. s. de ipso deo recte accipit. vnde ps. de
eloquijs dñis dicit q̄ sūt dulcor i sup mel et fauū. Cū igit
in hoc sacmēto nō solū diuina eloquia ab hoībus plāta. sed
etiā ipm vrbū dei qd̄ semel locutus est realitē cōtinēt. sequit q̄
eius spūalis pcepto seu manducacō suauissima sit atq; spū-
ritualitē dulcissima. Et ideo ecclia in officio institucōis hui⁹
sacmēti legit. suauitatē hui⁹ sacmēti nullus expmēre sufficiat
per qd̄ spūalis dulcedo in suo fonte gustat Et ultra hoc con-
sidera q̄ hec dulcedo seu delectacō spūalis in sumēte disposito
augēt ex absconsione seu occultacōe mirabiliū in eo cōten-
torū. Quod sic patz. nam admiracō sūm phm in pmo retho-
ricorū est delectacōis causa et pp̄ hoc oīa mirabilia delecta-
bilia sūt Silr et omēs rēp̄sentacōes rez etiā nō delectabiliū
causant delectacōem. Cū igit in hoc sacmēto tot mirabilia
cōtinēt nō solū sup omēz naturālem facultatē. sed etiam sup
naturālem intellectū hūanū ut potz q̄ xp̄s deus ⁊ homo pfect⁹
sub modia panis specie cōtinēt. Silr et q̄ diuiso sacmēto
sub quolibz diuisionis p̄cula p̄seuerat totus xp̄s. Silr q̄ accē-
dēda que de sui natā nō hnt esse s; solū inesse. sine subiecto
tamē in eodē sacmēto realitē existāt. Et sic de alijs maximis
mirabilib⁹ que in hoc sacmēto cōsiderari pnt. Que quidē ad
miracō m̄xia est cui nulla equalis forte esse p̄t Ex qua ad-
miracōne merito maxia delectacō spūalis seu dulcedo cau-
sari debet. Et ideo de tali dulcedie pp̄rie p̄t intelligi illud ps.
sup allegatū. s. q̄ magna mltitudo dulcedis tue quā absco-
disti tē. Abscondit enī in hoc sacmēto mltitudo mirabiliū
que dulcedis mltitudinē causant ut dictū est Discipul⁹

Licet v̄z est q̄ admiracōes causant delectacōes seu dulce-
dines. hoc tñ videt v̄z cum ip̄a mirabilia magna vident
sensibiliē seu sensumē. de quibus ut credo loquit phs i sua re-
thorica In hys atē q̄ nō vident neq; sensumē s; credunt nō
videt h̄bere locū q̄ admiracō sit causa delectacōis. cum enī
in hoc sacmēto panis cōsecratus talis se oīno offert sensib⁹

post consecracōem sicut ante nichil admiratione dignū in sa-
crāmēto videt̃ seu sentit̃. et sic non habet ibi locū admiracō
nec p̃ consequēs delectacō ab admiracōe causata. Magister
Iule qui habet verā fidem p̃me veritatē innit̃ in credēdis
que nullo mō falli potest. et ideo h̃m hoc talis firmius ⁊ cert⁹
adheret hijs que p̃ fidem cognoscit q̃ hijs que sūt per sensum
sive intellectū naturālē cognita que quāq̃ fallibilia sunt ut in
scōa scōe. q. iiii. Et ideo verī fideles q̃ firmissie credunt absq̃
ulla dubitacōe xpm̃ esse sub hoc sacāmēto oportet q̃ admi-
rent̃ nō solū de hoc q̃ totus xps̃ in eodem sacāmēto est vere. s;
etiā q̃ xps̃ nō apparz̃ ibi sub pp̃a specie s; ē sub alienis speciebus
absconditus. que quidē admiracō manifeste est delectacōis
causativa ut dictū est nō minus q̃ i illo q̃ p̃ sensū ul̃ intel-
lectū naturālē aliquis cognoscit cui⁹ causā ignorat. Et ult̃
hoc cōsidera q̃ in admiracōe sem̃ p̃ est desiderū quōdam sciendi
illud de quo admirat̃. et si illud est in se desiderabile ad obta-
nendū. sic in tali admiracōe est desiderū cōsequendi illud de
quo admirat̃. qd̃ quidē desiderū ex spe cōsequēdi ip̃m est dele-
ctabile ut in p̃ma scōe. q. xxxij. Et quia hec admiracō habz̃
adiūctam spem consequēdi cognicōez p̃fectā eius qd̃ scire de-
siderat. Sicut et ad p̃cedem illū q̃ntū sibi possibile est. Ideo bñ
applicam̃ rite sumenti hoc sacāmētū ṽba sponsē p̃ te allega-
ta. s. sub vmbra illius quē desiderabaz̃ sedē. vmbra enī solē
seu corpus ludū obumbrat seu abscondit sicut accidētia
quodāmodo occultant seu obumbrāt corpus xpĩ i sacāmēto
existens sed illud sic occultatū seu obumbratū sponsa deside-
rat ut dictū est. Et quia fructū illū desiderat i gutture suo
dulcem sentit. Ideo subdit. et fructus eius dulcis in gutture
meo. fructus enī redempcōis p̃ xpm̃ facte in hoc sacāmēto spi-
ritualit̃ sumpto sentit̃ nōn tū talis sumens nō nisi per fidem
per quā sensibilibz̃ credenda in certitudine p̃fert hoc facit. Si-
militer et p̃ veram spem que beatitudinē futurā ex grāa et
meritis certitudinalit̃ expectat. Sicut et p̃ caritatē que vniōnē
misticā inter nutritū et nutriētē efficit. Que quidē tria ad
manducacōez spūalem requirunt̃ ut dictū est. Constat aut̃ q̃
ip̃a caritas inseparabilis est ab ip̃a grāa gratificāte siue gra-
tū faciente ut i p̃ma scōe. q. cx. Et ideo in manducacōe
spūali hui⁹ sacāmētū mens sumētis grāa implet̃. et hic est fru-
ctus redempcōis xpĩ quē debite venerans istud sacāmētū

sentire habet p quo ecclia i collecta orat sic dicens Ita nos
corpis et sanguis tui sacra mysteria venerari ut redemptiois
tue fructu in nobis iugiter sentiamus. Et ipse est apud dulcedo
spualis de qua sup. qz magna multitudo dulcedis tue domine
quam abscondisti te.

Caplm. viij. In quo ostendit q licet i hoc sacramento memoria
passionis xpi celebretur nichilominus dulcedo seu delectaco spi
ritualis in recte ipm sumente causat **Discipulus**

Placet michi ea que
doces circa dulcedinem huius sacramenti Sed est vnum qd
animi mei i contrarium mouet. et est hoc. Constat enim q
hoc sacramentum institutum fuit a xpo i memoria sue passionis iux
illud luce. xxij. caplo hoc facite in mea commemoratorem. unde
et in collecta qua allegasti dicat. deus qui nobis sub sacra
mento mirabili passionis tue memoria reliquisti te. Memo
ria aut passionis nullo modo videtur dicenda dulcis seu delecta
bilis sed potius amara. unde eccl. xl. c. O mors qz amara est
memoria tua. Ex quo videtur sequi q in hoc sacramento non est
delectaco seu dulcedo spualis. s; potius memoria passionis su
peradicitur que est tristabilis et amara. **Magister** Licet tri
stia i fm se contra non sit delectabilis. posset tamen esse causa dele
ctacis dupliciter. vno modo fm qd est in actu et in quantum facit
in memoria rei dilecte de cuius absentia aliquis tristatur. et tamen
de sola eius apprehensione delectatur. unde et in officio de corpe
xpi legitur ab ecclia q istud sacramentum fidelibus est de absentia xpi
solacium singulare. Alio modo tristitia potest esse causa delectacis
fm qd est in memoria apud subsequenter euasione unde fm qd
homo apprehendit se ab aliquibus tristibus et dolorosis euasisse
accrescit ei gaudij materia. Et ideo quia p memoria passio
nis xpi fidelis credit se euasisse ab eternis supplicijs Idcirco per
hanc memoria debet i eo accrescere maximi gaudij materia
eo q apud triumphum xpi in sua passione liberati sumus ab eter
nis supplicijs. unde aug. in. viij. confessionum dicit. q quanto
maius fuit periculum in prelio. tanto maius erit gaudium in tri
umpho. Considerantur etiam in hoc sacramento quedam represen
taciones abscondite q sunt maxime delectabiles et psequens
dulcissime.

Caplm. ix. in quo redditur ratio quare representationes
contrarie sunt delectabiles. et prout ostendit q representationes i hoc

sacramēto abscondite a rite sumente sūt maxime delectatō
nis seu dulcedinis spūalis. Discipulus

Peto ut michi declares pmo quare repñtacōes rez
sunt delectabiles. Et deinde que sūt ille repñtacōes
abscondite que in hoc sacramento cōsiderantē que sunt
maxime delectacōis et dulcedinis ut dicis. Magister

Scdm phm in pmo rethorice. Omnes repñtacōes rez sūt de-
lectabiles et etiā illarū rez que i se nō habent racōez delecta-
cionis sicut cū aliquis homo p imitacōem repñtat asinū ul
aliqd aīal et qddam iocosum et delectabile et sic de filibus re-
presentacōibz imitatuīs et alijs. Cui⁹ racō est quia gaudet
anima in collacōne vni⁹ ad alterz. Conferre enī vnū alteri
est prius et cōnatālis actus racōis ut plis dicit in sua poe-
tria. vnūquodqz aut in sua opacōne nō impedita delectatur
ut in vi. ethicor. Discipulus. Intellico qd dicis. arca
pnum. s. quare repñtacōes sunt delectabiles. Sed peto ut
2⁹ michi declares. s. quōd in hoc sacramento cōsiderantē alique
repñtacōes abscondite que ut dicis sunt maxime delecta-
cionis. Magister. In hoc sacramento recolit̃ seu repñtat̃
memoria passionis xpī ut dictū est. Silr et in eodem repñsen-
tatur seu pfigurat̃ beata fructio in qua anima beata diuina
fructiōne replet̃ sicut quodāmodo sumens refectōem corpalez
illa replet̃. unde et in vltima collecta officij de corpe xpī di-
citur. fac nos dñe diuinitatis tue ppetua fructiōe repleri quā
preciosi corpis et sanguis tui corporalis pcepto pfigurat. Et
sic patz q sicut in hoc sacramento recolit̃ seu repñtat̃ p modū
memorie preteritorz passio xpī. sic i eodez repñtat̃ p modū
pfiguracōis futura fructio beata. et sic sūt ibi due repñsen-
tacōes que sūt cause delectacōis. Et quia ista repñtata sm
se sunt maxime dulcedis. In pmo enī repñtat̃ summū meri-
tum hūani generis. s. passio xpī. In scdo vō repñtat̃ seu p-
figurat̃ summū pmiū. s. fructio beata. Consequens est q iste
repñsentacōes non solū sint delectabiles inqñtū repñtacōes
sed etiā maxie delectacōis seu dulcedinis ex pre repñtatoz
que quidē inqñtum abscondita sūt dulciora reddunt̃. Juxta
illud. pū. ix. panis absconditus suauior est.

Caplm. x. In quo pponit̃ alia admiracō a discipulo de hoc
sacramēto put est sacrificiū. Et soluitur ibidem a magistro

Discipulus

Pacent michi responsiones tue per quas michi ostendis
quare mirabilia contenta in hoc sacramento seu ea que
in ipso sunt representata sunt abscondita. Et etiam quare
propter illud non fiunt contra publica miracula sicut olim circa
archam federis testamenti fieri consueverunt. Quas quidem ra-
dones credo esse sufficientes ad obturandum os loquentium iniquum.
Sed adhuc unum est valde mirabile in oculis meis. scilicet quod in sa-
crificiis testamenti antiqui que ex carnibus animalium occisorum
 fiebant ut patet leuitici primo. c. et in pluribus locis. tamen ad
eorum reuerentiam et potius ipsius dei cui offerebantur non erat li-
atum ipsa offerri nisi tantum in templo dei quod erat unicum et non
in alio loco. unde deuterio. xii. c. Caue ne offeras holocausta tua
in omni loco quem videris. sed in eo quem elegerit dominus sed in
unam tribum tuam offeras hostias recte. Cum autem hoc sacramen-
tum ut a patris audiuimus sit sacrificium. quod quidem sacrificium quod in infi-
nitum seu incomparabiliter sacrificia antiqua in dignitate et
excellencia excedit videtur ad ipsius reuerentiam pertinere ut non
offeratur nisi tantum in unico loco. quod etiam esset magis conforme
huic quod ipse christus cuius passionis memoria in hoc sacramento
celebratur non nisi in uno loco per suam passionem oblatum est.
Constat enim quod christus venit ad implendum legem ut habetur Mattheo.
v. c. Que quidem impletio. et si intelligatur solum in moralibus
non autem in ceremonialibus seu iudicialibus sicut super in prima
parte dei. viii. est tractatum. qua ratione sacrificia veteris legis que
cerimonialia erant tunc noue legis euacuata sunt. Illa tamen
que ad sacrificiorum veneracionem siue reuerentiam pertinere vi-
dentur de dictamine naturalis rationis esse dinoscuntur. et per consequens
tanquam moralia in lege noua durare debent. Cuius oppositum video
in ecclesia sancta dei exerceri. offerri enim hoc sanctissimum sacrificium
in omni loco indistincte. quod videtur esse quodammodo contra ipsius
veneracionem ut dictum est. Magister. In hac tua admira-
dione presupponis quedam vera ut cum dicis quod hoc sacramentum est
sacrificium quod verum est. Nam non solum hoc sacramentum notatur viaticum
cum ratione refectionis spiritualis ut dictum est. sed etiam notatur
sacrificium. In eo enim reputatur passio christi que summum et ac-
ceptissimum sacrificium vespertinum fuisse dinoscitur. quod quidem
sacrificium in infinitum excedit cetera sacrificia ut dicis. presupponis
etiam quod sacrificia antiqua non nisi in unico loco offerri debebant
quod verum est presertim post edificacionem templi. Presupponis

etiam qd xpus venit ad implendū legem. qd vey est put ipe
testat in Euāgelio put tu allegasti. Sed ex p̄dictis nō cōdū
dis intentū. s. qd hoc sacrosanctum sacrificiū nō debet offerri
nisi in vnico loco. hoc em̄ nō est de dictamine racōis nāsalis
put tu existimas. sed s̄m qd deus ubiqz est et ubiqz dñatur.
vbiqz ei potest sacrificiū offerri. vnde exo. xx. c. post dācōnem
legis decalogi ubi p̄mo fit mencō de sacrificijs deo offerendis
sic legi. altare de terra facietis michi. et offeretis sup eo holo
causta et pacifica vestra. oues v̄ras et boues in omni loco in
quo memoria fuerit noīs mei. veniam ad te ⁊ benedicā tibi
Ex quo patz qd eadē de lege dīna p̄mo nō fuit p̄hibitiū qd in
omni loco offerretur sacrificia. sed hoc fuit tñ durante tem
plo ordinatū ut ab ydolatria p̄biberent. vl̄ ecā existente ta
bernaculo in deserto op̄tebat racōne p̄dicta ut ad ostiū ta
bernaculi p̄trent sacrificia ut habet leuit. xvij. Tempore
aut noue legis qū ido per orbem terraz fides xpi diuulgata
est ubiqz cōuenit sacrificare deo Juxta illud malachie p̄mo
caplo. ab exitu eū solis usqz ad occasū magnū est nomen
meum in gentibz ⁊ in omni loco sacrificat ⁊ offert nomini
meo oblatio mūda quia magnū est nomē meum in gentibz
hui⁹ em̄ racō manifesta est. Nam sicut cam lex diuina vni
tantū genti dabat. s. isrl̄itice vnicū templū tñ assignabat
ad deo sacrificandū. sic cū lex diuina ampliata est ad om̄es gen
tes congruū est ut i omni loco deo dedicato liceret ipi deo sa
crificare. vnde de hoc admirari nō debes. Sed quia in hac tua
admiracōne tetigisti aliquid de implecōne dīne legis p xpm
Idcirco tibi ostendam qd i hui⁹i sacrosancti sacrificij institū
cōne xps excellenter legem impleuit

Caplm. xi. In quo declarat qd tripliciē intelligi debet im
plecō legis p xpm et qd xps legem impleuit in institucōne
hui⁹ sacramti. put est sacrificium. et ibidem tractat de triplici
causa sacrificioz antiquē legis et de errore Rabimoy si arca
reddendā cām sacrificioz. Disapls

De hoc valde desidero informari. non em̄ video hoc sa
crificiū in aliquo cōformari sacrificijs antiquē legis
vnde nec intelligo quō in eodez xps legem impleuit.
Magister Circa hoc attendere debes qd xps multipliciter
legem impleuit Et sp̄aliter tribus modis quoz duo ponūt
in glosa sup illud v̄bum sup allegatum. Non veni soluere.

legem sed implere. **¶** v. ubi glosa sic dicit Impleuit xpus legem faciendo qd iubet ul' suppiendo qd deerat. Tercius aut modus est cu illa que pphace de xpo dicebant futura. xpus in suo adueta impleuit ut cu dicit de introitu xpi in iherlm hoc totu factu est ut impleret qd dictu est p ppham. Exulta filia syon **tc. 40. xxj.** Et ad istu terciu modu reduci potest illud qd per varias figuras significabat futurum in xpo qd oia per ipm seu in ipso fuerunt impleta. Que quidem triplex impleto manifeste apparet in institucioe huius sacramenti qd est vtz sacrificiu ut dictu est. In hoc eni impleuit xps legem pmo modo. s. faciendo qd iubet. Nam oblatio sacrificioru est de iure naturali patet in scdo scdo. q. lxxxv. Et inde est q in qualibet et ite et apud quilibet hoim nacioes semp fuit aliq sacrificioz oblatio. qd aut est apud omes naturale est. Huius aut ratio est. Nam sicut in rebus naturalibz inferiora naturaliter suis superioribus subdunt. Ita ecia naturalis ratio dicitur ut sim naturaliter inclinacoem hoies ei qd est sup omes. subiectione et honorem exhibeant sim modu homi couenientem. Qui quide modus est ut sensibilibz signis utat ad expmendu interiore coceptu sicut ex sensibilibz cognicoem accipit inuisibilu. unde ex naturali rone pcedit q homo sensibilibz rebus utat offerens eas deo in signu subiectois et honoris ad similitudiez eoz q dñs suis aliqua offerunt in recognicionem dñij. Ex quo patet q oblatio sacrificij patet ad ius naturale. Ex quo patet inferri q Rabinomyses ille egiptius qui solemnissim doctor inter hebreos reputat manifeste errauit in reddenda racoe sacrificioz veteris legis in tercia parte sui libri de directione pplexoz caplo xxxij. et. xlvi. Nam sim eni in pdictis causis nulla raco assignanda est ad sacrificioz veteris legis oblatioem nisi solu ut pplus retraheret ne ydolis sacrificaret. que quide raco licet in pte vera est ut patet haberi leuit. xvij. non tn veru est q ex ipsa sola racoe sacrificia deo accepta fiebant. Noe eni cum egredere de archa ubi nulla erat ydolatria. nec ydolatre deo sacrificauit. qd sacrificiu legie deo fuisse acceptu in odore suauitatis ut habet Gen. viij. Siliter et munera abel accepta deo fuerunt licz pñc nondu orta erat ydolatria ut habet Gen. iij. caplo. Ex quo patet manifeste q no solu sacrificia erant offerenda deo ut pplus ab ydolatria retraheret ut pdictus rabi estimabat. sed etia ut pplus subderet deo ostendendo huius subiectoez

per signa sensibilia putat ratio naturalis dicat modo supposito

Discipulus Scrutando veteres scripturas quedam videntur facere proptione Rabinoyfi supdicta. quia periores hebreoy sequuntur. vnu est quod non legit deum precepisse populo israel ut sacrificaret sacrificia nisi postquam ydolatriam in fabricacione vituli ut patet exo. xxxij. et leuit. primo et in sequentibus capitulis. Ex quo patet quod sacrificia fuerunt ordinata solum ad retractandam a cultu ydolorum. Si enim non solum ad hoc sacrificia fierent. sed ad ostendendam subiectionem deo per signa sensibilia prout tu asseris sequitur quod antequam populus laberetur in ydolatriam debuissent preceptum hoc idem videtur jeremias dicere. vii. c. Non sum locus cutus cum patribus vestris et non precepi eis in die qua eduxi eos de terra egypti de verbo holocaustum et vicam. Que quidem verba jeremie necessario intelliguntur dicta ante lapsum populi in ydolatriam. Que et filia allegant per ipsum Rabinoysem et eius sequaces ad suam opinionem persuadendam. unde peto quod michi illa declares conformiter ad veritatem tui asserti. **Adgr**

Si bene scrutatus fueris ea que in antiquis scripturis circa sacrificia oblata seu offerenda dicuntur. clare reperies quod Rabinoy moyses non bene allegavit in supdictis et huiusmodi similibus. Ad cuius declarationem scire debes quod causa sacrificiorum que in lege veteri preceperantur non est unica tantum. sed ut homines per illa retraherentur a sacrificiis ydolorum sicut Rabinoy supdictus erronee estimavit. sed fuerunt alie cause principaliores quarum una est ut per sacrificia representaretur ordinatio mentis in deum ad quam exortabatur sacrificium offerens. In hoc enim recognoscebat offerens quod omnia sua habebat a deo tanquam a primo principio. Sic et ea ordinabat in deum tanquam in ultimum finem in honorem dei sui offerendo. unde et david dicebat primo paralip. xxix. c. Tua sunt omnia et que de manu tua accepimus dedimus tibi. unde in oblatione sacrificiorum recte facta preestabat homo quod deus esset prima principium creationis rerum et ultimus finis ad quem omnia essent referenda. Et ideo prohibebatur in lege sub anathemate offerre sacrificium nisi soli deo exo. xxi. tanquam in hoc peccato incurreret crimen lese maiestatis. Quod autem assignat alia ratio sacrificiorum ex hoc quod per huiusmodi homines retraherentur a sacrificiis ydolorum licet concedatur esse principalis causa seu nimis principalis. non tamen est totalis causa nec principalis quod sic patet. Nam etiam tempore quo ydola non colebantur nec repiebantur in mundo laudabiliter et merito deo offerebantur munera

sea oblacones et etiam sacrificia ut patz de abel Gen. iij. c.
Nam fm sanctu tho. in scda sede. q. lxiiij. In prima etate
non fuit ydolatria ppter retencionē meōrie creacōis mundi
Ex quo adhuc vigeat cognicō in mente hoīm Et licet hec
sentenciā nō teneat ab hebreis. suffiat tam q ipemet Rabi
moyses in suo deuto. libro pmo. a. de ydolatria c. pmo exps
se dicit q ydolatria incepit in mūdo a tpe Enos et non ante
Constat aut q abel fuit mortuus anteqz Seth nasceret. Qui
quidem Seth fuit pater ipi Enos. que oia habent expsse in
pdicto caplo. s. Gen. iij. Cum ergo abel obtulit munera deo
accepta anteqz ydolatria i mūdo insurgeret ut patz ex dictis
quod ea ipe Rabimoyes cōcedere habet. sequit manifeste
q rado sacrificioz deo acceptoz et oblaconum nō est acapiz
enda solum ex retractōne ab ydolatria Idem etiā Rabimo.
dicit in suo deuto. in li. de iudicijs titulo de regibz caplo xi.
q rex messias habet edificare templū et cōgregare disperso
nes israhel In quo templo fient sacrificia et iubilei eo modo
quo in lege moyse continet Et ipemet in eodē caplo dicit q
tpe sui messie oēs gentes cōvertent ad legē moysi cōfite
ntes q mendaciū hereditauerūt pēs eoz. s. in colendo ydola.
Ex quo patz manifeste fm eū q tpe sui messie erūt sacrificia le
galia. ex quo manifeste habet q sacrificia nō solū papiunt
pppter retractōem ab ydolatria ut ipemet erronee docet. Hys
dictis ad pmiū qd p opinione Rabimoyse allegas dicens q
nō legē deū pcepisse ppo israhel ut sacrificarent nisi postqz
ydolatrauit in fabricacōne vituli. Dicendū est q hoc est fal
sum. Manifestū est enī q quando deus eduxit pplm de egipto
pcepit eis de agno pascali immolando qd fuit celebratum in
ipā nocte in qua de egipto exiuerūt. et hoc fuit pmiū pceptum
quod legē datū fuisse filiis isrl a deo p moysen. Qui quidem
agnus pascalis victima vocat unde exo. xij. de pdicto agno
pascali dicit Cum dixerint filij vestri que ē ista religio. dice
tis eis victima transitus dñi est. Ex quo patet q sacrificare
victima fuit pceptū ppo israhel ante fabricacōem vituli qd
est conē pdictū Rabimoyse Nec valet q ipse rabimoyse
dicit in pdicto caplo xli. q pmiū pceptum datū isrlitis nō
fuit de agno pascali eo q fuit ex certa racōe datū tūc expssa
scilicet ut euaderet a plaga pmo genitoz ut habet exo. vi. Et
etiam q hoc pceptū fuit in terra egipti. nō aut cū educeretur

de terra egipti ut ipse dicit. Nam p̄mū est manifeste falsum
ut lra testatur. Nullum enī p̄ceptū legiē datum fuisse p̄lo
isrlitico ante p̄ceptum de agno pascale. et sic tenet Rabi sa.
et om̄es expositores hebrei. Item licet per agnū pascale m di-
sponēte deo euaserint a plaga p̄mogenitoꝝ. Istud tñ p̄ceptū
per totū tempus legis veteris fuit obseruandum. put exp̄sse
habē exo. allegato. c. fuit eciam hoc p̄ceptū datum in terra
egipti et in ipa educatione de egipto obseruatā. et sic cauilla-
ciones p̄dicte sūt nulle. Ad 2° vero q̄ allegas de verbo jere-
dicentis. quia nō sum locutus cum p̄ribus vestris. nec p̄cepi
eis in die qua eduxi eos de terra egipti de v̄bo holocaustoma-
tum et victimarū. Dicendum q̄ hoc est verū. Nam in exitu de
egipto quādo deus p̄cepit agnū pascale celebrare. nō p̄cepit
eis facere holocausta et victimas sed solū victimam. Agn^o
enī pascalis victima erat ut dictū est. nō aut holocaustum.
postea vero cū lapsi sūt in ydolatriā deus p̄cepit eis holocau-
sta et victimas deo offerri a p̄lo. ne talia offerret ydolis q̄ est
sc̄da ratio sacrificioꝝ min^o p̄ncipalis q̄ p̄ma. Nam p̄ma ra-
tio que sumit̄ ex p̄stacōne subiectionis ad deū stat om̄i tpe
etiam cū nulla ydolatria in mūdo fuisset ul' esset. Sc̄da vero
ratio sacrificioꝝ que sumit̄ ex retractōe ab ydolatria non ha-
bet locū quādo nulla ydolatria est in mūdo. Discipulus

Videtur michi q̄ sanctus tho. p̄ma sc̄de. q. ii. ar. ii. p̄re-
dictas allegacōes facit ad p̄bandū q̄ ratio sacrificioꝝ sumit̄
ex retractione ab ydolatria. Magister Si bene scrutatus
fueris verba sancti thome manifeste repies q̄ non assignat
racōem illam de retractōe a sacrificijs ydolorū tanq̄ sit cōlis
ratio et p̄ncipalis ad sacrificandū deo. sed assignat eam tanq̄
causam parciālem eoꝝ que fiebant p̄culariter circa sacrificia
que quidem p̄cularia deēminata fuerūt post fabricacōem vi-
tuli. vnde sanct^o doctor p̄dicet in loco p̄ te p̄allegato sic dicit
Et ideo de causa cerimoniarū circa sacrificia p̄ assignari racō
alio modo ex hoc q̄ p̄ huiōi retrahēbant homines a sacrificijs
ydolorū. hoc ille. vbi nota q̄ nō dixit. Et ideo de causa sacri-
ficandi deo i gñali p̄ assignari alia racō. quia sacrificare deo
put ipse ponit sc̄da sc̄de. q. lxxxv. est de iure nature q̄ semper
stat ut dictū est. Sed dicit notant. de causa cerimoniarum
circa sacrificia p̄ assignari alia rō rē. Et sic manifeste ex verbis
eius habes q̄ retractio a sacrificijs ydolorū nō est causa total

ad sacrificandū deo. sed solū p̄ialis ad ceremonias p̄uclares
que arca sacrificia fiebant. Siliter fm eū allegat illud v̄bū
jere. iij. ubi dicit. Non precepi eis in die qua eduxi eos de
terra egipti de verbo holocaustomatū et vicimarū ad ostēden-
dum q̄ varia sacrificia nō fuerunt data p̄lo isrlitico an lapsū
in ydolatriam. per qd non excludit vnū p̄ceptum. s. de agno
pascali qd datū fuit tpe educōnis de egipto ut dictū est. Et
ut bene habeas causā sacrificiorū veteris legis put sc̄s doctor
tradit in pte r̄ q̄stione p te allegata. scire dēx q̄ p̄dicta sa-
crificia triplicē hnt causā. duas. s. l̄rales quāz vna est p̄ma
et p̄cipalis fm quam per sacrificia p̄stabat ordinacō mētis
in deum ad quā sacrificiū offerens excitabat ut dictū est. Et
ista causa semper habet locū in sacrificijs siue ante legem siue
in lege siue post legem cum sit de iure nature qd inelēbile est

Scda v̄o causa l̄ralis per quā reddit̄ racō de varietate ceri-
moniarū arca sacrificia veteris legis est. ut p ea homines retra-
herent ab ydolorū sacrificijs. que quidē causa habet locum tan-
tūmodo in t̄pibz quibz ydolatria p vnūsum mundū viguit

Tercia vero causa sacrificiorū veteris legis est figuralis. s. ut
per illa sacrificia multa et varia que in lege tradebant vnū
singulare et p̄cipuū sacrificium. s. illud quo ip̄e xp̄s obtulit
seipm deo in odorem suauitatis ut dicit ad ephē. v. figuraret̄
tanq̄ p̄fectū p̄ imp̄fectū. vnde racōes sacrificiorū veteris testa-
mentū figurales sū nūc ex vero sacrificio xp̄i ut i p̄dicta q̄e
plene tradit̄. Et ista t̄da causa habuit locū a p̄ncipio m̄di
usq̄ ad passionem xp̄i que figurata fuit p p̄dicta sacrificia
qua quidē passione celebrata racō figurandi iam cessauit.
Ex quibz tribus causis Rabimoyse solū scdam causā assi-
gnauit tanq̄ totalem p̄dictorū sacrificiorū in quo a veritate
deuiat sicut in multis alijs locis

Capl'm. xij. In quo ostēdit̄ q̄ xp̄s legem impleuit arca sa-
crificiū fm triplicem eius causā faciendo quod lex iubet qui ē
p̄mus modus implendi legem

Discipul'

Ex quo ergo triplicem cām hnt sacrificia scire desidero
fm quā illaz dici p̄ q̄ xp̄s impleuit legem institu-
endo p̄dictū sacrificiū. faciēdo qd lex iubet qui ē p̄m^{us}
modus implendi legem fm glosam sup̄ allegatam

Magister Si bene cōsideras xp̄s in institucōe p̄dicti sa-
crificij. s. sacram̄ti altaris excellentē impleuit legem faciendo

quod iubet fm omnes tres causas supradictas. Nam si homo offerens ex rebus suis deo sacrificium in hoc preestabat qd ea .f. oblata haberet a deo tanq; a pmo pncipio et ordinaret in deum tanq; in ultimū finē qnto magis hoc oñdebat seu preestabat qui sapiē totū in honorē dei offerebat immaculatum put xps fecit in sua passione. Que quidē passio in hoc sacrificio cuius memoriale est. reputat ut dictū est. Scda vō causa offerendi deo sacrificia excellens fuit p huiūdi sacrificij institucōez impleta. Nam post huiūdi sacrificiū et eius diuulgacōem per orōem p pōicacōem aploz et discipuloz xpi homines fuerunt retracti a sacrificijs ydoloz multo magis q; antea. qd patet ad sensū. Nam cultu dino in templo dei vigente fm ceremonias mosaice legis nedum in gentes ydolatria ubiq; vigebat. sed etiā in ppo isrlitico publice colebant ydola. et hoc q ad decem tribus semp. quo ad tribū vō iuda et si non semper saltem frequē ut habet. iij. Re. per totū. Quantū vero ad tercia causā .f. figuralem manifestū est qd xps legem sacrificioz legalium pfectissime impleuit pncipalit per sacrificiū sue passionis. quod quidē sacrificiū tanq; pfectissimū figurabat per omia illa sacrificia imperfecta veteris legis ut dictū ē. et sic sacm altaris qd pōictā passionē reputat terminū ponit et finē oibus figuratibus sacrificijs in lege cōtēntis. unde et ecclia in festo corporis xpi in ymno cantat. dat panis celis figuris terminum

Caplm. xij. In quo oñdit qd xps impleuit legem sacrificioz aliquozū supplendo qd in eis deerat qui est scdus modus implendi legem

Discipulus

Platent michi racōnes tue quib; ostendis qd xpus impleuit legem sacrificioz faciendo qd lex iubet fm pōictas tres causas p te assignatas. Et vellem vltērius doceri circa hoc an .f. xps impleuit legē sacrificioz antiquoz supplendo qd in eis deerat. qui est scdus modus implendi legē fm glosam p te allegatā. Magister Ex hoc qd xpus per suam passionē impleuit ea que in sacrificijs veteris legis pfigurabant ut dictū est. cōsequens est xpm impleuisse per suā passionē ea que deerant in sacrificijs antiquis. ad hoc enī q res significās seu pfigurās aliqd pficiat seu verificat. requirit q tale significatū seu figuratū esse habeat i re natura sicut ad veritatem ppositiōis aliquid significantis requirit q suū

significatū in reꝝ natura sit. Ex quo patet qꝫ xꝑs impleuit
quod in sacrificijs antiquoꝝ deficebat inqꝫntum ꝑ suā passio-
nem ea que in eis figurabantꝫ impleuit. Et idem dicendum
de institucōe sacramēti altaris ī quo memoria ꝑdicte passio-
nis recolitꝫ. Sed adhuc sūt alij modi cōsiderandi arca hoc sa-
cramentū seu sacrificiū forte excellēdiores quibꝫ cōsiderari ꝑt
qꝫ xꝑus suppleuit ea que in sacrificijs antiquis deerant

Discipulus Rogo ut michi apꝫas illa que dīas ut
magis possim intelligere defectū sacrificioꝝ veteris legis et ꝑ
fectionē huiꝫ sacrificij qꝫ ea que deerant in antiquis suppleuit

Magister Si bene scrutatus fueris ea que in ꝑphetiis
scripturis de sacrificijs dicuntꝫ antiquis manifeste reꝑies qꝫ sa-
crificia antiqua nō erant deo grata neqꝫ accepta ex ꝑte reꝝū
in eisdem sacrificijs oblataꝫ sed solū erāt accepta ex ꝑte offe-
rendū quādo sic erant disposita qꝫ illa ex fide vera et obediē-
tia deo offerebant. Sacrificiū vꝫ xꝑi in quo seꝑm deo obrulit
in odore suauitatis. non solum fuit deo gratū ex ꝑte offeren-
tis. s. xꝑi qꝫ ex sūma obediētia et ꝑfectissima caritate seꝑm
deo obrulit sꝫ etiā ex ꝑte ipꝫ rei oblate que fuit ipꝫmet xꝑs
quo sꝫm dei potētiā ordinatā nlla res gradior esse possꝫ neqꝫ
equaliter grata. Et idem dicendū de sacramento altaris xꝑm
passum et oblatū realiter cōnente

Capl'm. xiiij. In quo oñ dīc qꝫ dictū est ī ꝑximo ꝑceden-
ti capl'o ꝑ autētem ꝑsalmistā ī ꝑs. qui inꝑit. deus deoꝝ dñs lo-
catus est nō obstantibꝫ euillacōibꝫ hebreoꝝ. Et concluditꝫ
simpliciter qꝫ xꝑs instituendo hoc sacrificiū impleuit legem sa-
crificioꝝ antiquoꝝ supplendo qꝫ deerat. quod est tertius modꝫ
implendi legem

Discipulus

Sicꝫ desidero scripturas qꝫ hoc qꝫ modo asseris testantꝫ
Magister In ꝑs. qui inꝑit. deus deoꝝ dñs lo-
catus ē. manifeste habetꝫ ꝑdicta differētia inter sa-
crificia veteris legis et sacrificia noue legis. In illo enī ꝑs
postqꝫ ꝑsalmista loquens ī ꝑsona dei reddidit ad dicēda
attentū dīc. audi ꝑꝫe meus que loquor. Cōsequētē oñ dīc
eis qꝫ sacrificia antiqꝫ nō erāt deo accepta seu grata. s. sꝫm ipꝫ
oblata. dīc enī. nō in sacrificijs tuis arguā te. q. d. non ar-
guam te de omissione sacrificioꝝ seu holocaustoꝝ. Nam ipꝫ
nō sunt michi accepta. de quo dīc. Nō accipiam de domo tua
vitulos ꝫc. id ē nō acceptabo. Et infra. Nūquid māducabo

carnes taurorum etc. q. d. manifestum est quod ista que michi offeruntur
in sacrificiis antiquis non pertinent ad me secundum seipsa. Non enim
pertinet ad me manducare carnes nec potare sanguines sicut
idolatre insipientes de suis falsis diis estimabant. Et ex hoc
patet imperfectio sacrificiorum antiquorum ex parte ipsorum reorum obla-
tarum quia ad deum secundum se non pertinebant ut dictum est. Et sequitur
statim perfectio sacrificii noue legis quod aliorum imperfectionem sup-
pleuit. Et hoc cum dicitur immola deo sacrificium laudis. Nam sa-
crificium altaris proprie dicitur sacrificium laudis. cum quia Christus in
eodem contentus summe laudandus est in tantum quod maior est omni
laude ecclesie. xliij. Et sic dicitur sacrificium laudis anthonomastice
Cum quia memoria passionis que in predicto sacramento recolitur
maxime obligat hominem ad gradatim actiones deo que ad lau-
des dei pertinent. Cum per ipsam passionem homo fuerit a dampna-
tione perpetua liberatus. De illis enim quibus deus misit verbum suum
et sanauit. legitur in psalmo. ut sacrificent sacrificium laudis. Et sic
ex auctoritate huius psalmi habes defectum seu imperfectionem antiquorum
sacrificiorum in quibus carnes taurorum et sanguis hircorum immo-
labantur que secundum se non erant deo accepta. et perfectionem sacrificii
laudis deo acceptissimi. unde manifestissimum est quod Christus insti-
tuendo hoc sacrificium laudis quod ex se deo est acceptissimum et est ma-
xime laude dignum suppleuit defectum sacrificiorum antiquorum in
quibus ista manifeste deerant. Disapulus. Quod sacrificia
antique legis non erant deo accepta secundum ipsa oblata nisi solum
ex fide et obedientia offerentium ex multis sacre scripture locis
haberi potest. unde primo Regum. xv. nunquid vult dominus holocausta aut
vicimas et non potius ut obedias voci domini. Salu. Michae. vi.
Quid dignum offeram domino etc. nunquid offeram ei holocausto-
mata et vitulos anciculos. Nunquid placari potest dominus in mili-
bus arietum aut in multis milibus hircorum pinguium. Ex quibus
auctoribus et filibus satis habet quod sacrificia antiqua non erant
deo accepta ex parte reorum oblata. Sed quod tu ulterius addis quod
per illud quod dicitur in psalmo. immola deo sacrificium laudis. in-
telligitur sacrificium noue legis solet ab hebreis impugnari
sic. Nam dictio que in hoc psalmo ponitur ubi dicitur sacrificium
laudis est omnino eadem cuiusdam dictioni que ponitur leuitico. viij.
ubi dicitur. Si pro gradatim actione fuerit oblatio. In quo lo-
co agitur de ratione generis sacrificiorum veteris legis. scilicet de hostia pacifi-
corum. Nam primum genus est holocaustum quod totum consumitur in

altari ut habet leuiti. pmo. c. Scdm vero genus est p peccato
quod nō totū in altari cōsumit ut habet leuit. iij. c. Tercū
vero genus est hostia pacificorū que est duplex quia vno modo
offerē p gradaz accōne de p̄teritis beneficijs Aliomō p voto
ul' sponte p futuris expectandis beneficijs. et istud tercū ge
nus vocat in hebraico cōdda que quidē dictio fm translatōz
n̄ram qñqz significat gr̄az accōem. qñqz cōfessionē. qñqz vero
laudem. vnde cū dī in ps̄. immola deo sacrificium laudis In
hebraico hētur immola sacrificiū deo cōdda. qđ exponitur ab
hebr̄is de tercio gñe sacrificiorū sup̄dicto. qđ ē distinctū a pmo
et scdo gñe sacrificiorū nō aut de sacrificio noue legis. Et ideo
sare vellem si hec sua exposicō quo ad l̄ram videt̄ racōnabi
lis possz p̄babilē euacuari. **Magister** Vez ē q̄ hec dictio
cōdda in hebraico posita tribus modis solet trāsferrī in l̄cio
fm jero. sed om̄es tres modi ad vnū quodāmodo reducunt̄
sc̄licz ad cōfessionē. hoc em̄ p̄prie significat hec dictio cōdda in
hebraico. Sed quia cōfessio hom̄is ad deum qñqz est de benefi
cijs iam acceptis ut cū dicit̄ in ps̄. Confiteant̄ dño miseri
cordie eius rē. Et sequit̄. Et sciuit̄ aīam inanem rē. Et se
quit̄ quia cōtruit̄ portas ezeas rē. in quibz locis et silibz con
fessio facta deo intelligit̄ cum quis cōfiteatur se recepisse a deo
aliquā misericordiā seu beneficiū et tūc talis confessio potest
etiā dici gr̄az actio. eo em̄ ipso q̄ hō cōfiteat̄ beneficiū recepisse
ab aliquo intelligit̄ eadē gradaz actionē reddere. vnde Sene
in suis eplis. Qui grate beneficiū recipit p̄mā eius pensionē
soluit. Est etiā mod⁹ confitendi deo. s. cū quis cōsiderata dei
summa excellēcia seu bonitate ipm̄ deū put̄ potest laudat.
de quo dicit̄ in ps̄. Confitemini dño qm̄ bonus rē. id ē con
fitendū est dño qm̄ ē bonus. s. p̄ essēciā que est sūma bōitas
excedens om̄ē laudem. Est etiā alius mod⁹ confitendi deo
sc̄licz per cōfessionē peccorū fm quā homo confiteat̄ deo p̄prium
defectū seu fragilitatē. qđ etiā p̄anet ad laudē dei. vnde iosue
vij. Ipse iosue dicebat achan qui trāsgressus fuerat p̄ceptū
dñi. fili mi da gloriā deo isrl'. et confitere atqz indica m̄
quid feceris ne abscondas. Cui achan r̄ndit. vere ego pecca
ui dño deo isrl' et sic. et sic fea. Et sic patz q̄ ille qui peccata
debite deo confiteatur eo ipso dat ei gloriā seu laudem. In
quo loco vbi ponit̄ cōfiteri in hebreo habet da ei cōdda. Qui
quidē modi p̄prie cōcurrūt i sacrificio noue legis a xpo p n̄ra

salute instituto. In hoc autē sacrificio rite celebrato homo cō-
fiteetur se a deo recepisse beneficiū redemptionis quod est summum
inter cetera diuina beneficia et sic panet ad grāz actionē Silr
et in eodem sacrificio consideratur excellēcia diuine p̄tatis s̄m
quā in ipso sacrificio miracula cōtinent inēffabilia. De quibz
potest dici illud psalmi Confitemini dño rē. et sequit̄. Quis
narrabit magnalia dñi Silr et in ipso sacrificio considerare
debet sacrificans seu ipse sumēs p̄p̄iū defectū et fragilitatē quod
ad cōfessionē panet p̄ccōz. Cū em̄ q̄s summā excellēciā diuinā
et eius misericordiā put potest in hoc sacramento considerare.
Consequēs est suū defectū et fragilitatē cognoscere. Et quia
om̄ia p̄dicta in laudē dei maxime redundant Idcirco hoc sa-
crificiū p̄p̄ie dicit̄ sacrificiū laudis de quo p̄p̄ie intelligi debz
verbū psalmiste sup̄dictū. s. immola deo sacrificium laudis
Ex quibz bene cōsideratis patz q̄ impugnatō hebreoz in hoc
passu nō habet locū. et sic eoz exposiciō p̄ te dicta est omnino
irracōnabilis. quod sic patz Nam psalmista reprobans sacri-
ficia antiqua dicens q̄ nō erant accepta p̄ se. nec p̄ se deo p̄-
nencia de quo dicit̄ Nūquid māducabo carnes taurozū rē.
quod potuit laudare terzū gen⁹ sacrificioz p̄ te sup̄ dictum. quod
erat de eadem materia. s. de carnibz tanroz et sanguinibz hir-
coz. Nulla em̄ racō ē quare terzū genus sacrificioz legalium
deo esset acceptū magis q̄ duo p̄ma ḡna. cum om̄ia p̄dicta
tria ḡna cōueniebant in mā quam p̄pha dicit̄ deo nō esse ac-
ceptā et ideo necesse est q̄ sacrificiū laudis quod deo dicit̄ esse
immolandum tanq̄ deo acceptū nō sit de eadez mā. s. de occis
animalibz brutis s̄m quā materiā sacrificia antiqua reprobauit
ut dēm est. sed oportebat q̄ hoc sacrificiū a p̄pha cōmenda tū
sit ex re deo p̄ se accepta sicut est sacrificiū noue legis quod p̄ se
deo est maxime acceptū. vnde exposiciō quā tibi p̄posuerā est
catholica et vera tanq̄ cōsona racōni et etiā sequētī l̄re

Discipulus Video q̄ exposiciō tua ē racōnabilis. nulla
em̄ racō apparet quare p̄ma duo ḡna sacrificioz reprobarēt̄
eo q̄ essent de rebus corruptibilibz et nō p̄manentibz ad dñi ob-
sequiū s̄m se et tū cū hoc approbarez terzū gen⁹ sacrificiozū quod
cum p̄mis duobus cōueniebat in eadez racōe s̄m quā p̄ma
duo ḡna reprobanē et vellē ut vltari⁹ michi declarares quod
exposiciō tua cōsonat hys q̄ in l̄ra sequunt̄ p̄nt asseris

Magister Continuant̄ hec vba p̄phete. s. immola deo.

sacrificiū laudis sūm p̄dictā exposicōem que vera est et cat̄o-
lica hīs que sequunt̄ sic Nam statim sequit̄ Et redde altissi-
mo vota tua . per hec aut̄ vota intelligēda est bona volūtas
offerentis que ex ip̄o est per gradū dei Juxta illud ps̄ In me
sunt deus vota tua . vel p̄ hec vota intelligunt̄ ea que fideles
vouent in baptismo ul̄ in religione superogando . quia ad hoc
q̄ immolacō sacrificij laudis p̄ficiat in salutē et̄nā oportet
q̄ ista vota reddant̄ . Et sequit̄ Inuoca me in die tribulaci-
onis . s̄ . in p̄nti vita que dies tribulacōis est . etiam te . s̄ .
mitigando p̄ssuras hui⁹ vite p̄ manifestā liberacōnem sicut
pat̄ de trib⁹ pueris . ul̄ p̄ occultā sicut pat̄ de martirib⁹ qui
erunt̄ a deo ne in tormētis succubant̄ . Et sic honorificabis
me . quia sic deo immolans sacrificiū laudis p̄prie deū hono-
rat ut in fine psal̄mī cōcludit̄ . Et quia hoc sacrificiū laudis
immolantes imhonorificant deū si sint in p̄cō mortali Iux-
ta subdit̄ . peccatori aut̄ dixit deus . quare tu enarras iusticias
meas . q̄ . d̄ . Cur credis q̄ tibi sufficiat enarracō iusticie p̄ vo-
cem sine hoc q̄ iuste viuas . et assumes testamentum meū p̄
os tuū . in quo increpat sacerdotē celebrantē in p̄cō mortali
existentē qui in hoc nouū p̄c̄m committit inq̄ntū assumit
testamentū dei assumendo in ore suo verba consecracōis in
persona xp̄i . uel assumēdo sanguinē noui testamēti Et hoc ē
quod dicit Et assumes testamentū meū p̄ os tuū . Et p̄sequē
exemplificat de p̄c̄is grauib⁹ que homines incurrūt occulte .
falsē estimātes q̄ talia latent deū . vnde dicit Tu vero odisti
disciplinā . Tūc enī odiū in corde cōsistit . Silite et p̄cedite
sermōnes meos retrorsum . eos in corde tuo vilescendo . Sil-
te dicit de furto et adulterio et susurracōe . Que quidē p̄c̄a cō-
muniē occulte cōmittunt̄ ac si cōmittentes existimēt q̄ de-
nesceat occulta sicut et homines occulta latent . vnde subdit̄ .
Existimasti mihi q̄ ero filius tui . s̄ . ignorando ea que latent
sicut tu abscondita ignoras quod falsū est Num arguā te
et statimā cōt̄ faciem tuā . s̄ . ostēdendo tibi q̄ p̄c̄a tua licet oc-
culte p̄fecte nouerim . vnde tales exhortando subdit̄ Intelli-
gite hec q̄ obliuiscamini deū r̄c̄ . q̄ . d̄ . vos q̄ occulta p̄c̄a cōmit-
tis estimātes falsē q̄ deus talia ignorat obliuiscamini deum
quasi deus ista nō considerat . vnde cauete ne quādo rapiat
r̄c̄ . vnde p̄dicta p̄prie dirigunt̄ ad offerētes sacrificiū laudis
sup̄dictū . qui nō solum mūdare se debent a p̄c̄is publicis s̄

etiam scrutari occulta. unde prima cornuti. xi. pber aut seipm
homo et sic de pane illo edat te. In hoc aut qd dicit. pber se
pprie intelligit loqui de occultis que pbacoe indiget In illi
Proba me deus et sato cor meum. Et sequit Sacrificiu laudis
honorificabit me. Ad qd sciendu q cum honor fm phm in
pmo ethicoz sit exhibitio reuerencie in signu vtutis. sequit
q qntu illa reuerencia exhibita sit maioris vtutis signum
tanto honor crescat. Et ideo qz i immolacoe sacrificij laudis
rite celebrata exhibet reuerencia deo tanqz omnipotenti scdm
maxima miracula in eodem contenta. silr et tanqz oia scienti
inqntu occulta cordis scrutat ut dcm e. Silr ut tanqz sum
mo bono fm redemptorem hui generis per ppria passionez
que in eodem recolit Idcirco pprie dicit Sacrificiu laudis ho
norificabit me. quia in hoc sacrificio summi honor diuinus
qui in hac vita ex dei opibus concipi possz consideratur. Et
quia in hoc sacrificio est via ad videndu deum beatifice In qua
quidem visione salus existit. Ideo subdit et illic iter id e in
illo sacrificio laudis est via per qua omdam illi. s. sacrificiu
salutare dei. i. salutem etnam. Vides ergo ex supdictis quod
xps instituendo hoc sacrificiu impleuit legem sacrificioz sup
plendo qd in eis deerat In ipis em sacrificijs antiquis nec deo
similis honor attribuebat nec i ipis filis honor diuus cōside
rabilis erat. nec etiā in eis erat via ad salutare dei ostenden
dum. qd fuit intentu Et attende q licet dicta vba psalmiste
ab aliquibz sanctis doctoribz aliter exponant. ex hoc tñ non
concluditur quin pdicta exposicio sit vera tanqz consona ca
tholice veritati et lre.

Caplm xv. In quo oñdit q in institucōe hui sacramti
seu sacrificij xpus legem impleuit implendo ea q de hoc fue
runt in antiquo testamento pnunciata seu prefigurata

Discipulus

Placet michi pdicta exposicio quia expmit differenciā
inter sacrificia antiqua et sacrificiu laudis. s. noue
legis In hoc q antiqua ex ope opato nō erant deo ac
cepta. Sacrificiu vero laudis. s. noui testamēti ex ope opato
deo est acceptissimū. Et sic patz q xps impleuit legem sacri
ficioz nō solū faciendo qd iubet. qui est pmus modus implēdi
sed etiā supplendo qd deerat. qui est scds modus. Nūc aut velle
ut oñderes michi quod xps instituēdo hoc sacrificiu impleuit

legem · faciendo ea q̄ pphetice arca hoc dicebant futura · qui ē
tercius modus implendi legem p̄t supra pposueras

Magister De gestis xp̄i quedam fuerūt in vaticinijs
pphetiis antiquitus exp̄sse tradita · sicut est de introitu eius
in iherlm̄ solenni · de quo zacharie · ix · Ecce rex tuus venit
tibi iustus et saluator · paup̄ et equitās sup̄ asinū tē · Et sic de
quibusdam filiis · Quedā vō nō ita plane pphetant sicut
est misterīū incarnacōis qđ in pphetis tradit̄ obscure et figu
ratue p̄p̄ magnitudinē misterij · et errores vitādos ut dēm
fuit sup̄ · Et quia in hoc sacrificio misterīū incarnacōis xp̄i
includit̄ · qui quidem xp̄us deus et homo in eodez realiter con
tinetur · Joarcho in pphetiis scripturis nō sic exp̄sse misterīū
hui⁹ sacrificij tradit̄ · sed enigmatice seu figuratue · vñ Gen̄ ·
xiiij · de Melchisedech qui sacerdos dei altissimi erat legitur ·
q̄ cum pcederet ad benedicendū abrahe de victoria inimicor̄
venientia · q̄ eduxit panē et vinū In quo figurat̄ sacrificium
eucaristie qđ sub speciebus panis et vini cōfiatur et a xp̄o qui ē
sacerdos in et̄num p̄ncipalit̄ consecrat̄ · vñ de et psalmista lo
quens de sacerdotio xp̄i eterno dixit · Iuravit dñs et nō peni
tebit eū · tu es sacerdos in et̄num tē · quia sicut melchisedech
obtulit panē et vinū ut dictū est · Sic xp̄s in sacrificio euca
ristie sub speciebus panis et vini consecrat corpus suū et san
guinem In quo sacrificio xp̄s est sacerdos p̄ncipalis et hostia
oblata · qđ quidē misterīū sic figuratū est ī p̄dictis aut̄ibus
Gen̄ · et psalmiste · licet hebrei ex toto nō intellexerūt sicut nec
alia misteria xp̄i cognouerūt ad plenū · nichilomin⁹ tamen
quidam de eor̄ glosatorib⁹ antiquis aliquid de hoc q̄si somni
ando senserūt vñ de in glosa sup̄ Gen̄ · magna que d̄ beresich
rabba sup̄ illud Gen̄ · xiiij · At vero rex Salem eduxit panē
et vinū tē · sic dicit hoc ē ac si diceret scriptura · tu es sacerdos
in et̄num s̄m ordinē melchisedech · hec ille · Ex quo patet q̄
s̄m eum sacerdos in eternū qui nō erat realiter ille melchise
dech sed per eū figuratus habebat panem et vinū in sacrificio
offerre quod p̄prie adaptat̄ pposito n̄ro · Item in ps̄ · qui inc̄
pit · deus iudiciū tuū regi da · s̄m verā suā exposicōem l̄ralez
de xp̄o agit̄ · de ip̄o xp̄o loquendo dicit s̄m translatōem n̄ram
erit firmamentū in t̄ra ī s̄mīs monitū · In hebraica tñ verī
tate sic habet̄ Er̄it placenta seu placentula frumētū in terra
quod p̄prie applicat̄ huic sacrificio ī quo sub specie placētule

frumenti xps continet Cui cōcordat translatio caldaica In
qua ubi dicit in sumis monuū inēpretat in capitibz sacer-
dotum seu sup capita sacerdotū. habes igit ex hac aucte ma-
nifeste cū sua caldaica translatōe q ipse xps de quo dixerat
in eodem psalmo. Et adorabūt eū reges et omēs gentes ser-
uiēti ei Et multa alia que non nisi xpo cōueniūt. de eodem
subdit. Et erit placenta seu placentula frumenti sup capi-
ta sacerdotū quod cotidie implet in eleuacōne corporis xpi in
sacramento altaris. Item in supdicta glō. s. berefich rabba
sup illud Gen. xiiii. c. Melchisedech rex Salem pduxit vi-
num et panem sic habet. magistri dixerūt q legem reuelauit
ei. s. melchisedech qui reuelauit ipi abrahe. que quidez lex di-
cit. venite comedite panem meū. et bibite vinū qd miscui
vobis. pū. ix. c. Ex quo patet q melchisedech reuelauit ipi
abrahe in illa pductione secretū legis. qd includitur in illa
aucte pū. venite comedite panē. et bibite vinū tē. qd pprie
pposito nro adaptat ut patz intuenti Item i psō qui incipit
Confitebor tibi dñe. qui immediate sequit psalmū illum in
quo dicit. tu es sacerdos in eternū fm ordinē melchisedech le-
gitur Memoriam fecit mirabiliū suoz misericors et misera-
tor dñs escam dedit timentibz se. Que quidem vba ad sensū
planū lralez intellecta clare dicūt q deus daturus erat escā
timentibz se in memoriā mirabiliū suoz. xps autē cum hoc
sacramentum institueret expsse dixit. hoc facite i meā comme-
moracionē **Ps. xxvj.** Discipulus

Ista auctas quam allegas. s. escam dedit timentibus se.
exponit ab hebreis de māna. qd fuit esca data a deo pplo suo
ut habet exo. xvj. c. ad qd dicunt q adaptant vba psalmiste
magis qz ad nostrū sacm. pmo ex hoc q nō dixit psalmista
Escam dabit timentibz se sed escā dedit Ex quo dicūt q ps
loquebat de pterito nō aut de futuro Ite dicūt q māna fuit
datū pplo eo q deus misert fuit eis ne fame perirēt p desertū
qd non sic verificaret de eucharistia de qua imppie fm eos dice-
retur Misericors et miserator dñs. quia nō p misericordiā
hec esca fuit data sed in memoriā mirabiliū

Magister. Verū est q hebrei exponūt hoc de manna. Sz
vere intuenti illū psalmū fm exposicōez lralem pprie adap-
tatur pposito nro. non obstantibz eoz cauillacōibus. Nam
hoc qd dicunt q psalmista loquit de pterito dicēs. escā dedit

non facit aliquā difficultatē. cum pphete sepissime loquuntē
de futuro ad modū pteriti ppter pphete certitudinem ut patz
in innumerabilibz loas sacre scripture. Hoc etiā q̄ deus pui-
dit p̄lo xp̄iano de hoc sacramento p̄net ad dīnam misericor-
diam s̄m quā quia de absentia corporali xp̄i in ecclia merito
contristaret̄ p̄ls fidelis nisi per singulārē cōsolacōem ip̄ius
p̄nde in hoc sacramento spūale solaciū haberet. vnde in officio
institucōis cr̄ legis q̄ i hoc sacramento de p̄ntia xp̄i solaciū
habet̄ singulare. et de hoc etiā exponit̄ vnomō illud verbum
xp̄i Mt. xxvii. Ego aut̄ vobiscū sum usqz ad consummacōez
seculi oībus diebus. Ad magnā em̄ dīnam misericordiam
pertinet q̄ xp̄s semp p̄ntialit̄ assit ecclie sue. vnde si vis expo-
sitiōnē p̄dicte auct̄s et totū psalmi plene habere vide postil-
lam Nicolai sup̄ hūc psalmū cū addicōe que ibi ponit̄. Et
ibidem videbis q̄ ista allegacō est p̄pria et l̄ralis ad p̄positū
Idem etiā habet̄ in psalmo qui incipit Expectans expectaui
dominū vbi de reprobacōe sacrificiorū antique legis dicit. Sa-
crificiū et oblationē nolūisti tē. Et sequit̄ in p̄sona xp̄i. au-
res aut̄ p̄fecisti michi. s. ad obediendū quia xp̄s in passione
factus est obediens usqz ad mortem ad philippē. Idem in
alijs locis que causa breuitatis obmittunt̄

Caplm. xvj. In quo agit̄ de mltitudine nom̄ huius sacra-
menti. que mltitudinē effectū eius salubriū denotant. exa-
tari debet deuotio ip̄m spūaliter sumendū. Discipulus

Habeo mentē tuā circa hoc sacrm p̄ quā michi osten-
dis q̄ est sacrificiū v̄ez et deo acceptissimū s̄m se qd̄
non p̄nebat ad sacrificia antiqua. Ex quo habet̄ q̄
xp̄as impleuit legem in hoc sacrificio supplendo qd̄ deerat in
antiquis. Sed miroz quare hoc sacrificiū noīatur mltis no-
minibz. p̄sertim cū sit vnū in se indiuidualiter q̄ntū ad rem
cōtentam et nō plura. put̄ in veteri lege erāt plura inter se
distincta nō solum s̄m indiuiduū s; etiā s̄m specē. vnde suffi-
ciebat ip̄m noīari sacrificiū tantū. Magister. Si bene cō-
sideras hoc sacrificiū rōnabilē diuisis nominaē nomibz s̄m
diuisas eius excellentes p̄prietates seu notabilissimos effect̄
que quidem noīaciones exatatiue sūt deuotōis fidelū vnde
hoc sacrm eucaristia vocat̄. qd̄ idem est qd̄ bona grāa. Naz-
licet in omibz sacramtis ecclie grāa conferat̄. attribuit̄ tñ
huic sacramento hoc nomē eucaristia anethonomatice inq̄ntū

continet xpm plenū gradū . ex cui⁹ plenitudine om̄s gradū
 accepimus Jo . pmo . c . Item inq̄ntū est cōmemoratiū do-
 minice passionis que fuerat vez sacrificiū . post qđ nullū sa-
 crificiū deo est acceptū nisi per ipm Ioh̄arco sacrificiū simpli-
 ter noīatur . Nominaē edā sacrificiū laudis ut cū dicit in
 psalmo . immola deo sacrificiū laudis . et sacrificium laudis
 honorificabit me . racōib⁹ p̄dictis . Nominaē edā sacrificiū
 iusticie ut cum dicit in psalmo . Sacrificate sacrificiū iusticie
 et alibi tunc acceptabis sacrificium iusticie . m̄ntum deuotio-
 nis per ipsum rite sumptum accrescat . Que quidem deuotio
 est actus religionis ut in scda scde . q . lxxxij . Religio autē est
 pars iusticie ut in eadem . q . lxxxj . Item inq̄ntū p ipm com-
 municam⁹ xpo eius carnem ⁊ sanguinē p̄cipantes . Siliter
 ut per ipm vnū ad vnūcem . noīat sacra cōio Inq̄ntū vero
 nos refiat in via spūali ut in eius v̄tute ad fructū dīnā
 que est ī patriā pueniamus eo modo quo de helia dictum est
 figuratue . Et ambulauit in fortitudine ubi illius usq; ad
 mōtes dī . viaticū noīat ut sup̄ in eadē distinctō . que quidē
 fructio p ipm viaticū pfigurat ut sup̄ . Considerandū est igit̄
 qđ magaa multitudo dulcedinis in hoc sacramēto abscon-
 ditur In quo nō solū gradū sed fons tot⁹ gradū continetur
 Siliter et ī eo summū sacrificiū vespertinū cōmemorat Silr
 et p ipm xpm vez cōicam⁹ et in ipso ad vnūcem vnū . Silr et
 per ipm fortitudinē spūalem ad dīnā fructū pueniendi
 acapim⁹ per qđ rite acceptū pignus quodāmodo future gl̄e
 figuratue nobis dat . Et sic habes qđ multitudo noīaonum
 hui⁹ sacramēti sacrosancti mltitudinē deuote dulcedinis in
 corde ipm spūaliē sumentis exatari debet .

Distinctio q̄rta de seruitio scripturarū ēa dīaz inē
 modū viuendi patz antiquoz . s . scōz p̄iarcharū
 et alioz sub antiquo testamēto viuendi ante aduen-
 tum xpi . et inter p̄es seu scōs qui post xpi adue-
 tum fuerūt et cōtinet nouem capla

In pmo capitulo continantē ea que dicta sunt de sacra-
 mento altaris ad dicenda circa differēciā inter modū viue-
 di sanctorū vtriusq; testamēti

In caplo scdo reddiē racō alia quare antiqui p̄es bonis
 t̄p̄alibus ut cōiter videbant adherē . et nō sancti noui testa-
 menti qui cōiter cōsilia euāgelica secuti sunt

In tercio caplo oñdiē q̄ consilia euangelica licet nō sint
ad salutem necēia. sunt tñ valde valia. et ibidez reddiē racō
quare huiōi cōsilia nō fuerūt antiquis data explicite

In caplo q̄rto oñdiē q̄ cōsiliū de desercōe tpaliū est vale ad
deo adherendū et cōtinē implicite in veteri testamēto

In caplo. v. oñdiē cōtinendā esse laudabilez et oportunā
ad diuina suscipiendā et in veteri testamēto solū implicite
traditur

In caplo sexto oñdiē q̄ obediēcia put cadit sub voto re
ligionis est virtuosa et laudabilis et etiam implicite in anti
quis documētis tradiē

In septimo caplo oñdunē et ponunē quedam obiectiones
phariseoz contra viros iustos seu sanctos nostre religionis
qui per ieiunia et abstinēdas frequēter se affligūt. que q̄dem
obiectiones ibidez solumē

In caplo viij. oñdiē q̄ auctes in quibz rabini phariseoz
se fundant ad reprobādas abstinēdas et ieiunia nre religi
onis nichil faciūt p̄ eis

In caplo. ix. agiē de differēcia victorie antiquoz patrum
ad victoriā patrū noui testamēti

In caplū p̄mū In quo cōmuniē ea que dicta sūt de sacra
mento altaris ad dicēda circa differēciā inter modū viuē
di scēoz vtriusqz testamēti

Discipulus

Prapio put possum q̄ntum fragilitas mee
mentis sufficē valet q̄ magna mltitudo dul
cedinis spūalis in sacramēto altaris sup̄dicto
abscondita est s̄m quā deuocō ipm spūaliter
simenatū maxime excitari habet. Ex quo co
gito q̄ forte huiōi causa cur viri scēi sub lege
nature seu sub antiquo testamēto viuētes qui huiōi sacrificiū
seu sacramētū realiter nō habebant nisi tñ figuraliter. sed
sacrificijs brutoz aialū occasoz utebant. nō leguntur cōiter
fuisse tam deuoti deo. sicut sancti noui testamēti qui ex vñ de
bito hui⁹ sacrificij tam excellētissimi deuotores deo vinere se
ostendūt. videm⁹ enī q̄ in p̄mordiis ecclie tanta deuocō in
ip̄is fidelibz dem̄strabat q̄ q̄ plurimū eoz et fere om̄es omnia
bona tpalia relinquebāt ut xpm seu ei⁹ doctrinā sequerent.
Ex quo manifeste oñdiē q̄ tanta in eis vigeat ad xpm de
uocō q̄ omia terrena p̄ ip̄i⁹ amore seu sequela cōtempnebāt

neq; solā hoc faciēbant circa bona terrena exteriora que sunt
mīma homīis bona .s; etiā circa bona corpīs que maiora sūt
respēu bonoz exteriorz .fuerūt enī ī p̄mitia ecclīa ⁊ etiā post
q̄ plurimī martires qui in suis corporib; crudelissima marti-
ria pro fide xpī sustinuerūt .Sic et virgines deo dicāte q̄ plu-
rime .et tñ de sanctis antiq̄s mīme seu rarissime talia leguntē
fuerūt enī p̄pui eoz om̄s fere adherentes mūdi diuicijs et
in alijs habundantes vt patz de abrahā p̄iarcha qui de ex-
cellentissimis viris antiq̄i testamēti fuit de quo legīt Gen .
xiii .c .Erat autē abrahā dñes in possessione auri et argēti
et sic de multis sanctis illius t̄pis .p̄nceps autē ap̄lorū de se
dicebat .argentū et aurū nō est michi .vnde gñ aliter loquēdo
paup̄tas voluntaria que valde cōmendat in statu noui testa-
menti In antiquo mīme legīt cōmendari .q̄ virtuti hui⁹ sa-
crāmēti in eo iudicio saluo semper meliori attribuendū vidē.
Nam licet in vtroq; statu fuerint sancti viri non tamē in
verisq; equalia deuocōis signa sūt ostensa In antiquis enī
qui nō habebant sacrificia in quib; tanta dulcedo deuocōis
abscondita esset .deuocō non ad tñ gradū ascendere videbatē
ut ad diuisionē bonoz t̄paliū .vel ad martiria seu virginita-
tem attingeret sicut in hijs qui sub nouo testamēto deo milit-
ant .et hoc ut estimo ex racōe p̄dicta .Magister Esti-
mādo tua satis vidē esse racōnabilis In collecta enī p̄ma
de corpe xpī legīt q̄ ecclīa a deo petit vt p̄ veneracōem debitā
hui⁹ sacramēti fructus redempcōis xpī in ip̄is fidelib; iugitē
sendat .Opera autē virtutū s̄m ambrosiū vt in p̄ma scōe .q̄
lex dicantē fructus .eo q̄ suos possessores sancti ⁊ sincera de-
lectacōne reficiūt .Sunt igitē fructus redempcōis xpī opera
virtutū illoz que per imitacōez passionis xpī per quā n̄ra
redempcō celebrata fuit efficiunt .In xpō enī sūma fuit pau-
pertas voluntaria et summū martiriū .et sūma virginitas
p̄culdubio fuerūt .ex quib; fructus siles ī suis fidelibus per
virtutē hui⁹ sacramēti debite sump̄i sequuntē iugitē put p̄
dictū est .vnde ad cōsideracōem tuā applicari p̄ illud psal .
Quoniā si voluisses sacrificiū dedissem vtiq; holocaustis nō
delectaberis In quo reprobacō sacrificioz demonstrat antiquo-
rum Que quidē sacrificia ex ope opante ut dictū est deo pla-
cebant .Et ideo statim subdit .Sacrificiū deo spūs cōtribulat
tē .quasi dicēt holocausta n̄ra nō delectant deum s̄m se .nisi

inquantū offerunt a spū conēblato ⁊ corde cōtrito. ⁊ ut designa-
ret qđ futurū erat in ecclesia dē sacrificiū seu holocaustū per
se deo acceptū. Ideo petit. benigne fac dñe in bona voluntate
tua syon vt edificent mur iherlm. qđ de ecclia xpi. ptunc fu-
tura intelligendū est. In qua sacrificiū iusticie offerendū erat
p quod sacramentū altaris ut sup̄ dētm est intelligit̄. de quo
dicit. tūc acceptabis sacrificiū iusticie tē. Et quia vtute istius
sacrificij fideles ad maximā imitacōem xpi que p marāriū
perficiē a tangē debāt. Ideo subdit. tunc imponēt sup̄ altare
tūū vitulos. qđ fm̄ glosam intelligit̄ de sanctis marāribus
qui in odorem suauitatis seipsos q̄si i altare dē p modū holo-
caustoz offerūt. qđ satis cōcordat cū tua estimacōe. Et scias
q̄ licet p̄dicta estimatio tua sit racōnabilis vt dictū est. Est
tamē circa differenciā sup̄dictā alia pp̄ia cōsideracō ut patz
scripturas scrutantī.

Capl'm scdm In quo reddit̄ alia racō quare antiqui pas-
tres bonis t̄paliū ut cōiter videbant̄ adherē. et nō sācti no-
ui testamenti qui cōiter cōsilia euangelica secuti sunt.

Discipulus

Indica michi queso causam illam quam dicis esse
aliā ab illa sup̄ius dicta. Nam aīm meū quedā ad-
miracō vehementē pulsāt que talis est. Cum enī fides
antiquoz et modernoz ad necessitatē salutis p̄ueniens vna et
eadem sit nisi solū inquantū quedā que antiqui crediderunt ut
futura. moderni credūt ut iā p̄terita. Cōstat aut̄ q̄ ex recta
fide menā pietas sequi debet acōnū. consequēs videt̄ q̄ in
appetitu seu cōtemptu t̄paliū bonoz et penaliū adūsitatū esse
debeat equalitas ul' saltē magna similitudo inter scōs vtriusq̄
testamēt. Cui⁹ oppositū legim⁹. In gestis enī scōz antiquozū
cōiter repit̄ q̄ adhibebant t̄paliū bonis. et in illis assidue
exeratabant̄. gaudentes de ip̄ozū liata acquisicōne et de eozū
amissione valde dolentes. legit̄ enī de Jacob p̄iarcha q̄ cum
credidisset ioseph filiū suū fuisse mortuū mouit⁹ est sacco et
lugebat per mltos dies nec aliquo modo consolari volebat.
Gen. xxxvij. De moyse etiā legit̄ q̄ affligebat̄ valde de afflic-
tione ppli isrl'iciā menū q̄ deo dicebat. dñe cur afflixisti ppl'm
tūū quare misisti me tē. exo. v. c. De ioseph aut̄ legit̄ q̄ eo q̄
aliqui de exercitu isrl' terga verterū ab hostibus q̄ cadit vesti-
menta sua ⁊ querulose dicebat deo. quid dicā vidēs israhelē

terga vertentē Josue. vii. c. hec et multa similia scripturas
scrutantū patent. Ex quibz habet q antiqui nō patient tolle
rabant temporalia mala et penales adūsitates. Cui? ōrium
in discipulis xpī et eoz sequacibz frequēter repit. Gaudebāt
enī cū de bonis pprijs expoliabant ppē deū. vnde hebreorum
x. Rapinā bonoz vroz cū gaudio suscepistis. nec solū hoc
sed etiā in iniurijs et contumelijs p noīe xpī sustinendis pa
cienter erant. vnde actū. v. c. Ibant aplī gaudentes a con
spectu condū qm digni habitū sunt p noīe ihu cōtumelias
pati. nec solū hoc sed etiā tormēta grauiā usqz ad mortem
ppriā cū magna patiēcia et nonnūqz cū mētis hilaritate su
stinebāt vt in gestis martirū lacus cōtinet. Non igiē imme
rito querenda videt esse racō tante differēcie intē scōs veri
usqz testamētū quoz fides salutafera eadem fuit ut dictum ē

Magister. Ad istā tuā admiracōem tollendā p suppo
nere debes q sicut in sciēcijs opz ordmate pcedere. sic ut ex
notioribus incipiat disciplina ut in pmo phisicorū et i alijs
locis ut docet phs Ita etiā opz q qui inducē vult hoīem seu
pplm ad obseruancas legū seu pceptoz eū incipiat monere
ex illis que sūt magis i eius affectu. pueri enī qui nōdū hnt
plenū racōis vsum nō puocant ad aliquid faciendū seu ad
discendū nisi puerilibz mimisculis que in eoz affectu ma
gna bona estimant. Cū autē ad pfectā veniūt etatē despectis
puerilibz mouent ad aliquid faciendū sub spe maiorū bonozū
utputa diuitiaz seu honoz et huiōi. Constat autē q lex vet
disponebat ad xpm sicut impfectū ad pfēm. eo q dabat ppo
rudi et impfecto in compacōe ad pfectionē que futura erat
p xpm. qua rōne ppl's ille puero sub pedagogo exnti compaē
ad Gal. iij. c. Impfectoz autē est tpalia bona i magnā exte
macōez habere. pfectoz autē ē q tpalibus cōtempnis i spūali
bus bonis tm finē cōstituāt. Et ideo sub veteri lege exntes qz
tanqz impfecti tpalia querebant et eis inherebant. oportebat
ut per tpalia pmissa manu ducerent ad deū. qua racōe pro
missiones que in veteri lege cōtinent cōiter sūt de bonis tpa
libz que i affectu hoīm impfectoz magna reputabant. et sic
ex talibz adeptis valde gaudebāt et i eoz amissione vehemē
ter cōtristabant. Secus est de fidelibz sub nouo testamēto exnti
bus qui tanqz pfecti nō per bona tpalia que mīma sūt indu
cunt ad legis obseruanciā sed p spūalia que maxima sunt.

vnde apl's ad philippen. iij. c. que quidē retro sūt obliuiscēs
ad anteriora me extendo. Quicūq; ergo pfecti sum⁹ hoc sena:
amus. vnde isti de bonis t'p'alibus adeptis ul' amissis nō ml'
tam gaudebant nec tristabant sed solū de spūalib⁹. Ex quib⁹
diligenter consideratis habes racōez sup'dicte difference

Discipulus Hec racō tua satis videt sufficiens q̄ntum
ad dñam verusq; ppli in cōi. ppl's enī antiquus indubie ru
dis erat et imperfectus ut ex eoz gestis satis patet. Nichilo
minus tñ inter antiquos erāt aliqui viri pfecti. De abrahāz
enī legit Gen. xviij. ambula coram me et esto pfectus. Et de
moysē nūi. xij. c. Seruus meus moyses in tota domo mea
fidelissim⁹ est. ore enī ad os loquor ad eū et palam non p eni:
gmata et figurā deū intueē Ex quib⁹ aug⁹ cōcludit q' moy
ses ante pfectionis fuit ut i hac vita deū videret p essenciā
quod maxime pfectionis est. non igit modica admiracōne
videt dignū quō p'dicti et eoz filies nō legunt i aliquo mun:
dum cōtempnissē nec t'p'alia bona ppter deū reliquissē s; huiōi
bonis sicut et alij simplices adhesissē. non enī dicendū est q'
tales erāt rudes seu imperfecti cum de eis scriptura sacra oppo
situm testet. vellem igit amplius de hoc a te erudiri. *Magr.*

Ad hoc qd queris sane intelligendū p'supponē debes q' pfectio
spūalis vite non cōsistit essendaliē in dimissione diuiciāz et
virginitate seruanda et huiōi. licet ista sint via ad pfectōez
facilius seu securi⁹ acquirēdā. sicut aliqua sūt que iuuant
seu p'ficiunt ad sanitatem corpalem habendā que tñ nō sūt
ad hoc nēcia. nec etiā in eis consistit essendaliē corporalis sanī
tas. Et ideo de huiōi desercōe temporalī nō legit xpm dedis
se pceptū qd nēcitatem imponit sed tñ cōsiliū qd non de ne
cessario datur sed de vtili. vnde possibile ē q' aliquis diuicias
possidens habeat pfectionē spūalem deo per caritatez q̄ntū ad
statum vie p'net adherēdo In tali enī adhesionē pfectio ca
ritatis essendaliter consistit. vnde ps. Nichi aut adherē deo
bonū est. vnde et abrahā et moyses et alij sancti p'p'es anti:
qui. licet nō legunt t'p'alia reliquissē. nichilomin⁹ tenendum
est ipos fuisse pfectos sicut multociens repit q' aliquis sanī
tatem corpalem pfectā acquirīt etiā nō seruando medicorū
cōsilia que de p'inentib⁹ ad sanitatē danē. ymmo ex hoc q'
aliquis perfectā sanitatem acquirīt sine huiōi medicinalib⁹
cōsilijs forciōis nature iudicandus est q̄ ille qui nō potest

acquirere seu conseruare sanitatē nisi talia consilia sequatē
vt phs ait in de celo et mundo. vnde si bene scrutatus fueris
saluatoris verba circa euangelica consilia clare repies q nō
imponūt necessitatē. sed in optionē eius cui dabant ea reli
quit. Dicit enī. Si vis pfectus esse vade et vende oīa que ha
bes tē. Mt. xix. Ex quo patz q nō necessitatē imponendo s
solum cōsulendo hoc dicit. non enī dixit. Si vis saluus esse
vel si vis ad vitā ingredi etnāz. sed si vis pfectus esse. Silr
in hoc qō subdit. et sequere me. satis innuit q in sequela xpī
pfectio essēcialitē consistit. dimissio vero diuiciāz nō pfectio
sed pfectionis via est. Et sic intelligit istā passā Jerō et alij
doctores. abraham igitē qui diuicias possidebat pfectus fuit.
Non enī habebat aīm diuicijs irretitū sed totaliter qntū in
statu vie possibile est deo cōiūctum. vnde si diligenter verba
dñi ad eū dicentis. ambula corāz me et esto pfectus pspexeris
satis repies q pfectio abrahe in ambulando corā deo eum
pfecte amando usqz ad cōtemptū sui et oīm suoz cōsistit. quē
quidē contemptū in immolacōe filij sui vnigeniti maxime
demonstrauit. Manifestū est enī q abraham p̄diligebat filiū
suū vnigenitū qz oīa bona sua exteriora. dicebat enī ad deū
Domine quid dabis michi et ego vado sine liberis. Et ibidē
infra. Ecce michi nō dedisti semē. et vernaculus me⁹ heres
meus erit. et tamē ipse abraham ad vnicū iussū dñi volebat
immolare filiū. quē tam diu desiderauerat habere. vñ et ibi
dem dictū est ei. quia fecisti rem hāc et nō pegasti filio tuo pp̄
me. benedicam tibi tē. usqz ibi. Et benedicentē in semine tuo
omēs gentes terre. In quibz v̄bis facta est pmissio abrahe
de xpo ex semine suo venturo. In quo omēs gentes fm suffia
endam spūaliter b̄ndicentē ut dicit apl's ad hebre. Non igit
dubitandū est q bona exteriora abraham pp̄ deū dimisisset
qui immolacōez filij tam p̄mpte ppter deū facere intendebat.
Similitē de moyse legīt q intantū p̄ximos diligebat pp̄ deū
q p remissione pctoz ppli deū deprecans dicebat. aut dimitte
eis noxā hāc. aut si nō facis dele me de libro tuo quē scripsisti.
Quomō aut intelligat talis delectō potest haberi exodi. xxxij.
vbi est p̄rius locus tam in postilla qz in addicōne. Et quō
cunqz exponat ex hoc loco manifeste habet q caritas moyfi
ad p̄ximos ppter deū erat tñ intensa qntū possibile erat in
statu vie. Et sic nō est dubitandū q moyses dimisisset oīa

bona temporalia exteriora et etiam vitam corporalem propter bonum populi spirituale. Silr et de dauid legitur. i. Re. ult. quod cum vidisset angelum penitentem in populo dixit deo. Ecce ego sum qui peccaui. Isti qui omnes sunt quid fecerunt. veritate obsecro manus tua contra me et contra domum patris mei. Ex quo patet quod in ipso dauid virtus caritatis sic erat ordinata quod diligebat mortem propriam temporalem sui et suorum plusquam mortem populi qui non peccauerant in illo peccato. Et sic non est dubitandum quod dauid reliquisset omnia bona temporalia quibus vita corporalis preferretur propter deum et proximum. Ex promissis igitur habes quod antiqui patres et si non leguntur reliquisse temporalia. putantur in consiliis evangelicis continere que ad viam perfectionis pertinent. non ex hoc tenendum est quod ipsam perfectionem spirituales non haberent. Nec mirari debes ex hoc quod antiqui patres non leguntur mundum contempsisse seu bona temporalia. Nam quia oportebat eos per promissionem bonorum temporalium populum rudem ad observandam legem inducere ut iam dictum est. Idcirco necesse erat ut temporalia bona per quorum promissiones rudes et simplices inducerentur ad spiritualia conabantur tanquam preciosa viderentur reputare. Ille enim qui puerum per munuscula parua vult ad aliquod bonum inducere oportet quod illud munusculum ut magnum et preciosum puero ostendat ut puer per illud attrahatur ad bonum. Si enim munusculum illud puero vile esse ostenderet sicut esset in rei veritate nequaquam per promissionem illius munusculi puerum promoueret. Isto igitur modo antiqui patres temporalibus bonis videbantur adherere. ut sicut ceteri vulgares rudes temporalia bona magna esse estimarent. et sic per talium promissiones ad spiritualia bona inducerentur.

In Capitulo iij. In quo ostenditur quod licet consilia evangelica non sint ad salutem necessaria sunt tamen valde utilia. et ibidem redditur ratio quare huiusmodi consilia non fuerant antiquis data explicitate.

Discipulus

Sed consilia predicta que tu dicis solum viam perfectionis demonstrare non sunt ad salutem necessaria. eo quod perfectio etiam sine illis haberi posset. ad quid queso consilia predicta data sunt cum sine eis ut dicis perfectio haberi posset.

Magister Manifestum est quod licet ad victoriam consequendam de adversario non sit necessarium armis vel militaribus. legitur enim de Sampson quod cum mandibula asini interfecit quamplurimos philisteos. Iudicum. xv. Silr et dauid devicit philisteum sine armis militaribus cum sola fimbria. i. Re. xvj. Non tamen ex hoc sequitur

q̄ nō sit consiliū vale militātibz ut armis competentibus
vtant in bello . pauca enī sūt qui inermes triūphum belli ob-
tineant . nec etiā sua secure possideant . vnde luce . xi . Si fortis
armatus atriū suū tē . vnde et consilia euāgelica de dimissi-
one t̄paliū et huiōi valde valia sunt . Illa enī que in cōsilijs
continent euangelicis sūt q̄i arma cont̄ spūales nequicias q̄
impediūt p̄fectionē vite spūalis Et ideo sūme vtilia sūt . pre-
feram p̄ infirmis qui ex huiōi t̄palibus vt plurimū impedi-
mēt in cōsecucōe spūaliū ut dictū est sup̄ . licet talia consilia
q̄nqz nō sūt nēcia quo ad fortes et robustos qui radicati sūt
in caritate dei vt patz ex p̄dictis sanctoz antiqui testamenti
exemplis Discipulus Si hec consilia put tu diās vti-
lia sūt specialit̄ infirmis qui modicū habēt de v̄tute . Cōgruū
videre q̄ huiōi consilia fuissent data antiquis qui cōiter vt
sup̄ dictū est erant rudes et imbecilles in spūalibz . vnde tales
potius indigebant cōsilijs q̄ isti qui iam nō ut p̄uuli sed ut
adulti iudicant̄ . vnde apl's ad hebre . v . fidelibz noue legis q̄
adhuc imbecilles circa spūalia erāt dicebat . facti estis quibz
lacte opus sit nō solido cibo **Q̄r** Ratio quare cōsilia euā-
gelica nō legunt̄ in antiquo testamēto data exp̄sse p̄t esse du-
plex . p̄ma quia inter consiliū et p̄ceptū talis dīa cōiter as-
signat̄ . s . q̄ p̄ceptū nēcitatem importat . Consiliū aut̄ in op̄-
atione eius cui datur est impositū . vnde in lege noua q̄ est lex
libertatis cōuenient̄ fuerūt addita consilia p̄ceptis . non aut̄
in veteri lege que lex seruitutis erat . et hec ratio habet p̄ma .
scōe . q̄ . Alia rō potest assignari ad hoc . et ē talis Nā antiqui
ppl's sic erat rudis q̄ spūalia valde difficult̄ capiebat et t̄palibz
cōit̄ adhebat . vñ si talibz exp̄sse dimissio t̄paliū fuissz po-
sita tanq̄ valde valis tunc plures ex sui ruditate a cultu di-
uino faciliter recessissent . legi enī **Q̄t** . xix . c . q̄ cum xp̄us de
consilijs ad p̄fectionē p̄uenientibus exp̄sse loqueret̄ ut dicendo
adolescenti . Si vis p̄fectus esse tē . q̄ ille abiit tristis Silr et
cum discipulis dixisset de consilio cōtinentie . Sunt eunuchi q̄
castrati sūt p̄pter regnū celozū Illi dixerūt quis ergo poterit
saluus esse Si igit̄ isti qui doctrinā salutiferā ab ip̄o xp̄o im-
mediate audiebāt eius miracula cōtinue videntes cum hoc
tamē ex talibz consilijs cōtristabant̄ seu tristabant̄ q̄nto ma-
gis sciendū est de illo ppl'o antiquo qui puero sub pedagogo
existenti compaē ad gallat̄ . iij . vñ nō cōueniebat ut talia

consilia talibz darent exp̃sse sicut p̃lo noue legis in quibus
cōiter gr̃a habundans data est per x̃pm Jux̃ illud ioh̃
p̃mo. lex p̃ moysen data est. gr̃a ⁊ veritas p̃ ihm x̃pm facta
est. Et circa hoc notare debes q̃ licet consilia p̃dicta i antiquo
testam̃to nō fuerit exp̃sse data p̃p̃e racōes p̃dictas. Nichi-
lom̃ tamē talia consilia esse ad p̃fectionē valia impliate
ibidem contineat licet phariseoz turba hoc nō sentiat

Cap̃lm. iij. In quo oñd̃iē q̃ consiliū de desercōne t̃paliū
est ṽtile ad deo adherendū et impliate cōtineat in veteri testa-
mento

Discipulus

Dec̃lara michi rogo quō consilia euāgelica impliate
in veteri testam̃to cōtineant Magister Ad ista
sciendū attendere debes q̃ sicut de h̃is que sunt de ne-
cessitate salutis credenda ad que ñc̃alis racō h̃ūana m̃ime
attingit sicut est m̃steriū trinitatis in diuinis et m̃sterium
incarnacōis x̃pi S̃ilr et ṽlamū p̃miū beatorū nō tradunt in
veteri testam̃to exp̃sse p̃pter debilitatē intellectus ip̃ius p̃li
vt sup̃ dictū est. Nichilom̃ tñ p̃dicta tradunt impliate
seu figuratue intantū q̃ habētes sensus sp̃iales exercitatos
p̃nt illa p̃apere. Sic eadem racōe in agibilibz illa q̃ cadunt
sub cōsilijs euangelicis ad que implenda hom̃ies modice vir-
tutis seu consideracōis difficiliter attraherent talia non tra-
dunt in lege veteri exp̃sse. Nichilom̃ tradunt impliate
vnde si scripturas sacras antiquas diligētē scrutat̃ fueris
repe ies q̃ paup̃tas p̃ant ad illos qui ad cultū diuinū singu-
lariter deputant̃. et hoc ut liberius ⁊ expedius se haberēt ad
obsequiū diuinū. tribus enī leui ex ordmacōe d̃ina fuit sepa-
rata ab alijs tribubz ut dei seruicō deputaret̃. Iocō fuit sibi
p̃hibitū habere possessiones seu hereditates cū ceteris. legiē
enī deutro. x. eo t̃p̃e sepauit d̃ns tribū leui ut portaret archaz
federis d̃ni et staret in m̃sterio corā eo ac benediceret in noīe
illius usqz in p̃ntem diē. Quāobrem nō habuit leui partem
neqz possessionē cū fratribz suis quia ip̃e d̃ns possessio eius
est hec ibi. Ex quo habes manifeste q̃ diuissio terrenoz p̃pter
dei obsequiū virtuosū est et laudabile. alioquin nō fuisset hoc
singulariter impositū tribui leui que inter alias d̃ino cultui
assignabat̃. Discipulus Ista que p̃ponis ṽteriori indi-
gent declaracōne. paup̃tas enī leuitaz nō erat per desercōnē
oīm t̃paliū bonoz sicut ad consiliū euangelicū p̃inet de quo

Mo. xix. vade et vende omnia etc. leuite enim habebant decimas
oim fructuum in mercedem laborum suorum. unde leuit. xviii. legitur
filiis autem leui dedi omnes decimas israelis in possessionem pro mi-
nisterio quo seruiunt michi in tabernaculo federis. Constat autem
quod illi qui omnes decimas totius israelis habebant non debent dici
pauperes. nec omnia bona exteriora deferentes. sed potius diuites
potest dici. Magister. Ad istam tuam obiectionem tollendam
presupponere habes generaliter quod sicut illa que figuratiue traduntur
in veteri testamento de credendis non sunt omnino similia rebus per
ea figuratis sed multum differencia alioquin essent eadem. Sic in
implicita tradicione eorum que in veteri testamento traduntur agendorum et
inter ipsorum explicitam expressionem magna differencia censenda
est. particulariter etiam circa decimas que in veteri testamento pre-
cipiuntur solui debes scire quod de huiusmodi decimis variis variis sensibus
fuerunt quidam opinantes quod tres decime deberent dari in quolibet
anno. vno. scilicet per leuitas de qua leuit. xviii. filijs leui dedi omnem
decimam israelis ut superius fuit allegatum. Secunda vero decima erat reti-
nenda apud dominos predictorum ad hoc quod ipsam vel paupum eius por-
tarent in iherusalem et ibi expenderent in victualibus ad votum dominorum
eam portantium. De qua decima habetur expressse deuter. xv. ubi
dicitur Decimabis omnem fructum seminis tui et comedes coram
domino deo tuo in loco quem elegerit etc. Tercia vero decima erat
danda peregrinis pupillis et viduis et huiusmodi pauperibus ut in
eodem capitulo. Et secundum hanc opinionem ad leuitas pertinebat in quo-
libet anno preterquam in anno septimo. scilicet sabbati una decima inte-
gra. Sed licet hec opinio satis posset in littera fundari non tamen sic
tenebatur contra ab hebreis. quibus in filiis que non respiciunt fidem
nostram assensum est. presertim cum ratio dicat quod tres decimas in
quolibet anno soluere seu separare esset grauissimum. videmus enim
per experientiam quod fideles christi ut plurimum unam solam decimam dif-
ficialiter solvunt. et hoc in aliquibus regionibus quia in multis alijs
nulla soluitur decima. unde secundum communem sententiam hebreorum prece-
tes decime aliter sunt intelligende. Ad cuius declarationem sciendum
quod in quolibet ebdomada annorum erat unus annus sabbati terre
in quo non licebat seminare nec colere terram. et fructus illius anni
erat communis tam hominibus quam bestiis agri ut habetur leuit. xxv. Et sic
in illo sabbato terre non dabatur decime. cum fructus terre non
erant proprii alicui sed occupanti seu comedenti concedebantur.
In sex vero annis cuiuslibet ebdomade decime dabantur isto modo

Nam pmo ano decime debebant leuitis. Secdo vo anno decime assignabant dñis. s. decimatis ad hoc ut eas ul' paum earu comederet in iherlm. In tñco vo ano decime dabant paupibz. Et iste ordo seruabat in tribz annis sequētibz cuiuslibet ebdo: m. idē. Ita q in qrtto anno decime panebat ad leuitas. In qñto vo ad ipsos dños decimātes. In sexto panebat ad paupes. vñ cū legē leuit. xvij. filijs aut leui dedi oēs decimas isrlis hoc est intelligendū in pmo ano ⁊ in qrtto cuiuslibz ebdomade tñ. Cum aut dicit deuto. xiiij. decimā ptem sepabis de cūctis fructibus tuis qui nascunt in terrā per annos singulos et comes des in cōspectu dñi dā tui i loco quē elegerit tē. Et infra. Cū aut longior fuerit via et locus quem elegerit dñs deus tuus nec poteris ad eū hēc cūcta portare vendes omīa et in paum rediges. portabis qz manu tua et pficiāsceris ad locū quē elegerit dñs deus tuus et emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit et comedes tē. hoc intelligit de decimis scdi et qñti anni cuiuslibz ebdomade ad dños decimātes panentibz. Cum aut in alijs loas dicit q decime erant dande pegrinis pupill' et viduis et huiōi. put in pōicto capl'o et in alijs habet. hoc ē intelligendū de decima tercij et sexti ani cuiuslibz ebdomade. que ad paupes panebat vt dictū est. et sic intelligūt omēs hebraid expositores tam. ātqui qz moderni distribucōes deciaz. Et quia in fine cuiuslibz triennij dñi pñoz debent cōputare decimas illoz triā annoz ut pñicti pfecte haberēt porcionem suam modo supōicto. Idarco legē deuto. xxvj. quādo cōpleueris decimā cūctazū frugū tuaz anno decimaz tñco dabis leuite et aduene pupillo et vidue ut comedant intra portas tuas et saturent. In quo loco nō fit mēcio de porcione ppria panente dño decimāti vt dictū est quia illa erat sua ad pñēm vsum. sed fit mēcio de leuita cui⁹ erat decima pñi anni ⁊ de peregrino ⁊ vidua tē. cui⁹ erat decima tercij anni. Ex quibus patz q ad leuitas nō panebant decime cuiuslibz anni. sed solū decime duoz annoz. s. pñi et qrti in quālibz ebdomada septē annoz. et sic psumendū est q ex ista decima leuite non essent diuites. Nam cū tribz leui esset. xij. pars seu. xiiij. tota isrl. et tamē nō haberet aliquas possessiones sicut cetere tribus ut dictū est. Constat q decima duoz annoz tñ in quālibet ebdomada nō corrūdet eis ad tōtalem sufficienciā vitē. sed semp essent indigentes seu egeni. vnde in sacra scriptura leuite cū

pauperibus et peregrinis et huiusmodi connumerant de utro .xij. c.
Gaudebitis cum domino deo vestro vos et filii et filie vestre et servi
et anille et leuita qui in portis vestris est qui non habet partem
nec hereditatem vobiscum. Sic in eodem .xv. c. veniet leuita qui
non habet partem nec hereditatem tecum et peregrinus et orphanus
et vidua ut comedat tecum et sic in quibus plurimis locis Ex quibus
patet quod leuite ut pauperes reputabantur inter omnes tribus israel
Que quidem paupertas dispone divina fuit tribui leui assignata
eo quod erant deputati ad misterium divinum put habere de utro .x.
ut super est allegatum. Ex quo ulterius sequitur quod deservit temporalium
bonorum exteriorum panem ad eos qui deo et suis obsequiis manum
panem quod est proprium. Discipulus. Paupertas leuitarum etiam
put tu eam exponis nullo modo est similis paupertati que in con
siliis evangelicis continetur. In illa enim nichil debet remanere
proprium. legit enim de apostolis .Matth. xix. Nos reliquimus omnia et secuti
sumus te et .Matth. xix. vade et vende omnia que habes tecum. ubi
ergo omnia dimittunt debent nichil debet remanere. unde et si potest
decime duorum annorum tamen in ebdomada non presumant sufficere ad
sustentationem sufficientem leuitarum. sufficiunt tamen ad excludendum
ab eis paupertatem ut est manifestum. Magister. Si decime
duorum annorum predictorum que ad leuitas pertinebant essent singulariter
assignate. ita quod quilibet leuita haberet certam portionem assignatam
sibi de illis decimis sicut modo in ecclesia ubi decime dantur clericis
coniter habent portiones suas assignatas in diversis locis. vel in
eodem secundum certam taxationem sic verum esset quod leuite deberent dici
pauperes secundum omnimodam deservit temporaliu reus si portio sua non
esset sufficiens sibi. sed sic pertinebant decime illorum duorum annorum
leuitas quod nullus eorum habebat aliquam portionem certam. Nam in
optione seu libertate dominorum decimandum erat soluere decimas ad
leuitas pertinentes cuiusque leuite maluissent. unde si omnes darent
decimas suas uni leuite tamen. nulli eorum tenerent dare decimas.
et sic nullus eorum dici debet proprium habere quia erant quasi omnibus
communia. habere autem proprium in communi. non semper excludit rationem pau
pertatis ut potest haberi secunda secunde. quod lxxxviii. ar. vii. In promissa
na enim ecclesia tempore apostolorum a quibus religio superstit exordia omnia
erant eis communia acce. secundo capitulo. unde huic promittitur paupertati
quodammodo assimilata paupertas leuitarum. Et hoc in duobus primo
in habendo aliquid in communi. secundo in non habendo bona immobili
lia. quia tempore apostolorum fideles vendebant talia bona. unde etiam si

stricta paupertas leuitarum non sit omnino similis paupertati euangelice
sive apostolorum. tamen satis sufficit ad ostendendum quod dimissio terrenorum
utilis est ad adherendum deo seu ad vacandum diuinis obsequiis.
nec obstat predictis quod in promissionibus antiquo populo facias legem
Indigens et mendicus non erit in te deus deuter. xv. Et infra
xxviii. Et fenerabis gentibus multis Ex quibus apparet quod pau-
pertas non est laudabilis. sed potius habundantia diuitiarum. Nam
ista et similia pertinet ad eodem statum illius populi qui per promissio-
nes temporales erant reducendi ad opera virtutum ut iam dictum est.
Sed ad innuendum quod desertio terrenorum sit utilis ad deo adhe-
rendum satis ostendit per paupertatem leuitarum superdictam

Capitulum v. In quo ostenditur continentiam esse laudabilem et ne-
cessariam ad diuina suscipienda et quod in veteri testamento saltem
implicitate traditur Discipulus

Sufficiunt michi predicta ad ostendendum quod desertio temporalium
sit utilis vel opportuna ad vacandum deo seu ad adhe-
rendum ei. proferam ad eos qui alios habent docere legem diuinam
sicut de leuitis legem deuter. xxviii. docebunt iudicia tua iacob
et legem tuam israel. Sic est in hebreo Sed adhuc scripturas scru-
tando antiquas non inuenio quod continentia sit ibidem commendata
intra quod sit licitum et merito meritorium ut homo a contrahendo
matrimonio absterneatur. potius enim ratio oppositum. legem enim deuter.
viii. c. benedictus eris inter omnes gentes. non erit in te sterilis
utriusque sexus Ex quo manifeste patet quod ad benedictionem sin-
gulari illius populi inter omnes gentes fecunditas reputabatur
que non potest exerceri cum omnino continentia que inter euange-
lica consilia habetur. talem enim continentiam nullus patriarcharum
seu sanctorum antiquorum. nec etiam ipsi leuitae qui deo ut dictum est
specialiter famulabantur legunt observasse. unde peto quod michi
ostendas si forte in aliquo loco scripturarum antiquarum reperiri possit
saltem implicitate quod huiusmodi continentia sit laudabilis

Magister Virginitas sive continentia perpetua in veteri
testamento non leguntur commendari. eo quod maior seu potior bene-
dictio quam antiqui a deo habuerunt fuit illa per quam fuit eis di-
uinitus denuntiata quod in semine suo. id est in christo benedicerent omnes
gentes Gen. xxii. Ad cuius maxime benedictionis executionem
necessario requirebatur fecunditas in illa natione. quia propter in
illo statu sterilitas non commendabatur. sed potius fecunditas.
Nichilominus si scripturas antiquas scrutatus fueris reperies

saltem implicite q̄ cōtinēda requirē et est laudabilis saltem
in illo tpe quo quis habet seipm eleuare ad diuinas suscipiē-
das reuelatōes. et qñq; etiā cum hē vñ aliquo sacro insolito
modo. p̄mū patz. Nam cū deus moneret pplm p moysen vt
disponerent seu sc̄ificarent ad legē diuinā in monte synay
reapiendā. tunc sp̄aliter. phibuit eis accessū ad vxores. vnde
exo. xix. caplo cū de datōe legis tractaret sic legē. descendit
moyses de monte ad pplm. et sc̄ificauerat eos. Cumq; lauis-
sent vestimēta sua dixit ad pplm. State pati ī diē terciū. i.
p tres dies ne appropinquetis vxoribz v̄ris. Ex quo satis m-
nuē q̄ act⁹ m̄rimonialis licz in alijs tpi bus esset licet. tamē
in p̄paratione ad audiendā seu reapiendā legem diuina illud
tū erat. qđ satis demonstrat intentū saltē implicite. Scdm
patet. Nam cū dauid a facie Saulis fugiēs et ab abimelech
sacerdote panē peteret ad sui et suoz nccitatē subleuandā. le-
gē sacerdotē respōdisse ipi dauid. i. Re. xij. Non habeo pa-
nes laycos ad manū. sed tñ panē sanctū si mūdi sunt pue-
ri maxie a m̄lieribz manducēt. Ex quo patz q̄ etiā ad debi-
tū vsum rei sacre p̄nēda saltē momentanea requirē qđ satis
sufficit ad oñdendū implicite q̄ p̄nēda laudabilis ē in casibz
p̄dictis et filibus.

Capl'm. vi. in quo oñdē q̄ obediēcia put cadit sub vo-
to religionis est v̄tuosa et laudabil. et etiā implicite in anti-
quis documētis ēdē. Disapulus.

Satis habeo ex dictis p te q̄ dimissio tpaliū. et etiam
carnaliū affectionū p cōtinēdam que s̄m consilia
euangelica ad viā p̄fectionis p̄nēt in antiquo testa-
mento. licz nō explicite saltē implicite inuunt. De obediē-
cia vero que inter cetera p̄silia p̄nēt si cōsiderē in cōi s̄m
quaz quilibet inferior tenet suo supiori obedire in hys que p̄-
nent ad talem supioritatē. satis habet in veteri testamento.
Nam de hys que p̄nēt ad obediēciā dei que se extendit
ad om̄s et p̄ om̄ia manifestū est. In hac enī obediēcia tota
vis obligatōis diuine legis fundat. vnde exo. xix. Cum deus
intenderet pplm disponere ad sue legis receptōz p̄mitat. naz
si audieritis vocem meā tē. qđ idem est ac si diceret. si obedi-
eritis m̄adatus meis. vnde talis obediēcia s̄m quaz deo opz
obedire nccia est. nec p̄nēt ad consiliū. Sūt etiā alia in qui-
bus obediēcia est de necessitate salutis in antiquo testamēto.

In hijs enī que p̄tinet ad iudicialia negocia lex antiqua docuit vt obediret sūmo sacerdoti vel iudici i loco a deo electo p̄fideū seu p̄fideatibz vt habet deutro. xviij. caplo. In alijs vero agibilibz obediendū est vero p̄phete. deutro. xviij. Ex quibz licet habeat q̄ obediēcia sit quid v̄tuosū ⁊ laudabile. est tū nēcia in casibz p̄dictis. nō enī repio in antiquis volumibz q̄ aliqua obediēcia sit laudabilis et v̄tuosa que tamē nō sit de nēcitate salutis sic est obediēcia religiosoz que ante votum cadit sub consilio tū. nō aut sub p̄cepto. Magister.

Quod aut quis totū suū velle p̄tati alteri? p̄pter deū supponat de quo dat consiliū euāgelicū. q̄ quidē siliū religiosi vouēt. si diligēt antiquas scrutat⁹ fueris scripturas satis repies saltē impliate q̄ t̄is obediēcia que est totalis inq̄n? fit p̄ abdicatōz p̄prie volūtatis ē laudabilis et meritoria. q̄ sic patz. nam vt legiē p̄mo Re. xv. caplo. Obediēcia p̄ferē victimis et holocaustis. Cui⁹ ratio est. nam i sacrificijs que deo offerunt vt ait Gregori⁹ aliena caro mactat⁹. In ipa uo obediēcia p̄pria volūtas deo offerē. Constat aut q̄ inter sacrificia que deo offerunt holocaustū p̄ncipaliorē tenet locū inq̄n? totū incendiē in deī honorē. de ceteris vero sacrificijs ps incendiē in altari. et ps cedit i vsū offerenciū vt habet leui. p̄mo caplo. Et infra. Sic ergo se habet holocaustū ad cetera sacrificia sic se habet obediēcia totalis ad p̄ticulares obediēcias sup̄dictas. Item arca obediēcia totalem d̄ qua agim⁹ cōsiderandū est q̄ p̄ desertionē tpaliū bonoz exterioroz p̄pter deū q̄ ad viā p̄tinet p̄fectōis vt dictum est. homo offert sacrificiū deo de bonis exterioribz. p̄ omēciā aut offerē deo sacrificiū de p̄prio corpe. p̄ obediēciam vero totalē homo offert deo sacrificiū de bono aīe. cum volūtas in regione aīe p̄ncipatuz tenet. p̄ ipam enī homo dñat ceteris viribz aīe et corpi p̄prio et etiā rebz exterioribz. Ex quibus patet q̄ sic inter h̄mīs bona corpi p̄ferē exterioribz bonis. et aīa corpi. Sic qui p̄prie am volūtatem offert p̄pter deū. aliqd magis offert q̄m qui offert bona corpi seu bona exteriora. vnde et Samuel vbi supra. victimis et holocaustis obediēcia p̄tulit. vnde ex p̄dictis habes satis q̄ abdicatio p̄prie volūtatis ad viā p̄fectōis p̄pue p̄tinet.

Caplm. vii. in quo ponunt quedā obiectōes phariseozū contra viros iustos seu s̄ctos n̄re religionis qui p̄ ieiunia

et abstinencias se affligunt. que quidē obiectōes ibidē solunt
Discipul.

EX dictis tuis sufficientē habeo q̄ tria vota in quibz cō
sistit essentialit̄ religio p̄tinet ad viam p̄fectōis cōse:
quēde. et etiā q̄ illa ad p̄fectionē p̄tinere in scrutinio
scripturarū antiquarū implicite rep̄unt. Sed adhuc video q̄
dam que in religione xp̄iana cōsueuerunt laudari de quibus
tam infideles m̄murāt dicentes hoc esse cōtra doctrinā legis
antique. vñ ampli⁹ vellē a te circa illa erudiri. M̄gr.

Explica m̄ illa vt veritas patefiat. Discipul.

Infideles. et sp̄aliter illi qui sectā pharisaicā sequunt. n̄
solū simplices. s; etiā eorū p̄pui rabini seu m̄grī in suis co:
dicibus sepe deridēt s̄ctos atq; religiosos n̄ros in hoc q̄ a f:
fligūt se. et vitā asperam ducūt abiecte viuendo. et corpora
sua varijs ieiunijs et abstinencijs macerando. qđ asserūt eē cō:
tra mentē mosaice legis. vnde Rabimoyse ille magnus
m̄gr eorū in suo dentro libro p̄mo titlo de moribz hūanis ca:
pitlo. iij. dicit q̄ illi qui abstinēt a carnibz vel a potu vini
vel a contrahēdo m̄rioniū. vel ab honestis mōumentis. ita
q̄ nō nisi sacco vel laneis grossis induant sic faciūt religio:
si ydumite. p̄ ydumitas aē cōiter itelligunt apud eos xp̄i:
anī. de quo subdit. hec est via pessima et qui in ea ambulat
impius seu p̄cōr vocat. hec ille. Ad qđ p̄bandū inducūt illd
qđ legīt m̄i. vi. de nazareo qui ī translatōe n̄ra dicit̄ cōsecra:
tus qui ex voto p̄p̄o tenebat a vino et sicera abstinere. et etiā
a racemis recentibz seu siccis et huiōi. De quo nazareo legīt
in eodē caplo q̄ debebat offerre par turturū aut duos pullos
collūbay. vnū p̄ p̄cō. et aliud p̄ holocausto. et q̄ sacerdos de
bebat orare p̄ eo. eo q̄ peccauit sup̄ aiām sic est ī hebreo. Ex q̄
arguit in noīe talmudistarū antiquorū sic q̄ nazareus qui nō
afflixit se nisi tñ p̄ abstinenciā vini indiget p̄p̄iatōe seu in:
dulgenciā. eo q̄ afflixit aiām suam in abstinēdo. q̄nto magis
peccat ille qui a multis rebz licitis abstinet. Et p̄ m̄lta dī:
cit ibidē cludendo q̄ illi q̄ ieiunāt frequēter nō bñ faciūt. ⁊
q̄ de istis Salomon scripsit eccl̄. vii. Noli esse iustus multū
hec et alia filia p̄dicet Rabi scripsit extra abstinētes et ieiū
nantes. et hoc q̄plini eorū sequunt vertentes q̄ in derisū ab
stinēcias et vigiliās et alias austeritates quibz viri deuoti et
sancti n̄re religionis cōiter vtunt. Magister.

Non mireris si pharisei et eorum sequaces in predictis errant
In simplicibus enim alijs que ad verum intellectum sacre scripture
et etiam ad bonos mores pertinet manifeste errasse repunt. put
patet ex quibusdam supradictis. et deo duce forte in sequentibus
amplius patebit. Ad prius autem ipsos errasse in hoc quod abstineas
as et ieiunia nostra reprobant. manifeste potest haberi per scrutinium
scripturarum in quibus putant vitam eternam habere. Moyses enim
legislator de quo deus testatur quod in tota domo dei fidelissimus est.
et multas alias premissas habuit respectu ceterorum prophetarum.
ut numeri. xii. capitulo. De eo tamen legitur quod bis ieiunavit. xl.
diebus et. xl. noctibus ut mereretur legem dominam accipere. unde deu
tero. ix. legitur. quando ascendi in montem ut acciperet tabulas la
pideas et. et perseveravi in monte. xl. diebus et. xl. noctibus pa
nem non comedens. et aquam non bibens. Et infra. Cumque trans
fissent. xl. dies et totidem noctes dedit michi dominus duas tabu
las lapideas tabulas federis. Ieiunavit etiam secundo alios. xl.
dies et. xl. noctes pro peccato populi expiando. unde ibidem infra. Et
prodi ante dominum sicut prius. xl. diebus et noctibus panem non come
dens et aquam non bibens propter omnia peccata vestra que fecistis contra
dominum. Quanta ergo insania est illorum qui ieiunia devote fa
cta reprobant cum scriptura testatur quod mediantibus ieiunijs dominus
legem dominam dedit moysi et peccato populi peccat. Ista enim duo effectus
sunt. receptio legis divine. et remissio peccatorum. maxime tunc populi.
quos mediantibus ieiunijs moyses a deo impetravit. maximi
sunt unde et ieiunia devote facta quibus etiam a deo impetrantur.
non modica merita reputanda sunt. Item daniel primo de danielle
et tribus pueris qui a cibo et potu regio abstinentes solis legu
minibus et aqua vivebantur. legitur ibidem de eis quod dominus eis dedit
sciam et disciplinam in omni libro et sapientia. Danieli autem intel
ligentiam omnium visionum et scripturarum. Quo modo ergo abstine
cia etiam stricta reprobari posset cum deus ipsa mediante talia
dare famulis suis consuevit. Item danielis. ix. capitulo de septimo
dicit daniel. Et posui faciem meam ad dominum deum meum roga
re et deprecari in ieiunio sacco et cinere. et oravi dominum deum meum
et confessus sum. et dixi. obsecro domine deus magne et terribi
lis et. per quod quidem ieiunium responsum accepit ab angelo de adventu
tu messie quem daniel vir desideriorum maxime desiderabat. unde
patet habuit revelationem angelicam de. lxx. hebdomadibus. per quod
terminum adventum messie cognovit. Item ibi capitulo. x. legitur.

In diebus illis ego daniel iugebam triū ebdomaday diebus panem desiderabile nō comedi. et caro et vinū nō intuerunt in os meū. s; neq; vngento vinctus sum. donec complerent triū ebdomaday dies. In quo caplo postq; narrat quedā visio terribilis danieli facta p quendam angelū danieli missū legi. Et ait ad me. Noli metuere daniel. quia ex die pmo quo posuisti cor tuū ad intelligendū vt te affligeres in cōspetu dei tui exaudita sunt verba tua. Ex quibus habet q oīo danielis exaudita seu accepta fuit apud deū mediantib; afflictōib; ieiunior et alior que ad hūiliatōz et afflictōz corpis ptiunt. Item de nimuitis legi q audita sūta diuina cōt eos. crediderūt i deū et cum maximis ieiuniis induci sūt sacas et deū inuocauerūt in fortitudine. et auerterūt se a via mala. et sic deus misert⁹ est eis. et sūta contra eos latā reuocauit. Ione. iij. caplo. Quis ergo sane mētis ieiunia p reprobare et afflicōz et hūiōi. que tanta meriti sūt apud deū vt eē sūtam pēmpna cōis a deo latam reuocent. disapl's.

Ex hystoria nimuitay quam allegat pharise⁹ et eoz seq; ces arguere nitunt⁹ contra laudabilitatē ieiunij. dicūt enī q si quis verba de nimuitis in hoc loco dicta diligent⁹ scrutet⁹. manifeste repiet q nō fuit sūta dei cōtra nimuitas reuocata ppter meritū ieiunij. s; ppter hoc q pntuerūt et ouersi sūt a vīs suis pessimis. Legi qm ibidem ione. iij. sic. Et vidit de⁹ opa eoz qz cōuersi sūt de via sua mala. et misert⁹ est sup maliciā suā quā locutus fuerat vt faceret eis et nō fecit. Ex quo sic arguit⁹. non dixit scriptura vidit deus ieiuniū eoz et sacā et misert⁹ est tē. s; vidit deus opa eoz. quia ouersi sūt de via sua mala et misert⁹ est. Ex quo patz q nō ppter ieiunia seu indumenta sacania nimuitay de⁹ misert⁹ est eis. s; ppter cōuersionē a vīs eoz pessimis. Et sic ex hac hystoria fm eos nō habet q laudabilia sint ieiunia seu meritoria. s; forte pot⁹ oppositum. Magister.

Ieiuniū de quo loquim⁹ put⁹ s. est virtuosū inqntū est acc⁹ vtutis est illud qd p rationē ordinat⁹ ad aliqō bonū honestū. assumit⁹ eī tle ieiuniū pnapaliē ad tria. p^mū. s. assumit⁹ ieiuniū vtuosū ad hoc q mēs liberius eleuet⁹ ad sublimia ptemplāda. Scdm vero qn⁹ ad pcupiscencias carnis repmendas. p abstinentiā enī cibi et potus fm jero⁹. tepescat luxuria. Tercū nō ad satisfaciendū p peccatis. vnde p^mū ieiuniū moyfi supdictum

intelligit esse assumptū pmo modo vt .s. mens eius eleuaretur ad supna vt legē dei mereret acapere. Silr et ieiuniū dñi triū ebdomaday. Nam p^o illud ieiuniū reuelationē a deo recepit vt ibidē. Scdm vero ieiuniū mosaicum assumptū est tertio mō .s. vt p pccis ppli satisfaceret. Ieiuniū vero nūq̃ uitay intelligit assumi scdo et tercio mō . nam cū ipi haberēt pcca carnalia ad que reprimenda ieiunia ut dictū est conferrūt. Silr et pcca alia p quibz p ieiuniū satisfacerēt. Idcirco ieiunia eoz ad talē finē ordmata . reputanda sūt inter bona opa . de quibz dicit . vidit d^o opa eozū quia ouersi sūt de via mala rē. Nimuite enī qui pus carnalibz vijs dediti erant ieiunādo ab illis malis vjs cōuertebantē. Silr et p pccatis pccis satisfaciebant. Et iō in hoc qd dicit . vidit d^o opa eoz non excludunt ieiunia . put pharisei intelligere volūt . s. pccis intelligenda sūt includi inter cetera bona opa eoz. Ieiunia enī simplr sumpta in q̃mplimis locis sacre scripture vt bona opa reputant mqn^o fm se intelligunt ordinari ad eleuationē mentis . et carnis lasciuā suppressendam . vnde iohel^o . caplo ad cōuersionem gnālem exhortās dicit . Cōuertamini ad me in toto corde vestro in ieiunijs et fletu et sacco rē. Circa qd si amplius scripturas scrutari volueris reperies q ieiunia et monumenta sacania et huiōi qñqz etiam i hijs qui nō sūt vere penitentes cōmendantē a deo . mqn^o talia inducunt quādam humiliatōz seu attritōz que sūt dispositōes ad penitentiā.

Discipulus.

Vellem scire vbi ha-

bet quod dicas . s. q etiam sine vera penitēcia ieiunia et huiōi qñqz cōmendantē a deo.

Magister.

De achab qui pessim^o fuit vt hystoria sacra testat . de eo tam legē q cū audisset ab helia sūia deī contra eum latā de deletiōe sua cū sua posteritate q scdit vestimēta sua et indutus est sacco et ieiunauit. Et licz ista non fecerit ex detestatiōe pccū nec timore deī . s. solū quodā timore huili . s. pene . tam legē deū dixisse helie . Nōne vidisti achab humiliatū coram me . eo q hūiliat^o est mei causa . non inducam malū in diebz eius . Que quidē hystoria habet . iii . Re . xxj . Ex quo patz q p ieiunia et alia que supbiam mentis suppressūt . etiam si non fuerint ex corde totalit^o contrito facta . deus lenat aliquid saltē de pena temporali . vnde ieiunia et alia filia que humiliatōz mentis inducunt nō sūt cōtempnēda . s. nec deridēda sic pharisei

existimāt. nisi forte cum fuit p exteriora signa tantum finē
hoc q interiorus aliquem effectum humiliatōis inducant. qd
pauet ad ypocrisim que est bonitas simulata. et per osequēs
fm Gregoriū duplex iniquitas. de qua falsa humilatione
legitur eccl. xix. Est qui nequiter se humiliat et interiora ei
plena sūt dolo

Capl'm. viij. in quo ostendit q auētes in quibz Rabini
phariseorum fundantur ad reprobandas abstinecias et ieiū
nia nostre religionis nichil faciunt pro eis

Discipulus.

Iacet vera sint et michi grata ea que circa ieiunia et
abstinecias p te sunt dicta. adhuc restat dicendū cō
tra auētes p Rabimoyse supra allegatas. quarum
pma est de nazareo nūi. vi. capitulo. qui ppter hoc q vouerat
abstinere a vino et sicera incurrerat peccatum. intantū q in
digeat ppiatōe cū sacrificio i oratione sacerdotis. licet nō
afflixerit se nisi tantum p abstineciam a vino. Ex quo ar
guuit q mltomagis peccat ille qui a multis rebus licitis ab
stinendo se affligit. Alia auētas sumitur ab eccl'iastico. viij.
capitulo ubi dicit. Noli esse iustus multū. ex qua intelligit
q supra iusticiam legalem mosaicam per quam phibentur
certa cibaria et comestibilia non sūt addende alie abstinecie
scilicet ieiunia. quia hoc videt esse multa seu supflua iusticia
Declara ergo michi has auētes sic vt sciam quomodo nō cō
tra dicunt illis que a te circa hec supra dicta sunt.

Magister.

Prima auētas supdicta. s. de nazareo
manifeste facit contra ipm allegantem. s. Rabimoysem et
suos Rabinos. Nam aspicienti legem Nazareorū et conse
cratoz que nūi. vi. caplo continet. manifeste patet q naza
reus consecrat seu sctificat deo p votum de abstinecia a vi
no et sicera et alijs ad hoc pinentibus. Legit enī ibi sic. loqre
ad filios israhel vir siue mulier qui fecerint votum vt sancti
ficentur et se voluerint consecrare dño a vino et omī quod
inebriare potest abstinebunt tē. Ex quo habetur clare q vo
tum pdictum de abstinecia a vino et ab alijs iebriatiuis ad
sctificationē et consecrationē vouentis pmet. Et ideo infra
de ipso legit. omī tempore consecratōis sue super mortuū nō
egrediet. nec super patrem tē. Et reddens rationē hui? sub
dit. quia consecratio domi super caput eius est. Et est ratio.

Nam sicut sacerdotes deo ministrantes olim seruare se debe-
bant a contaminatione mortui. vt leuitici. xxi. caplo. Sic na-
zare⁹ consecratus p^r votum abstinencie supradictum a tali co-
taminatioⁿe mortuoz obseruare se debebat. Que quide^m obserua-
tio ita stricte p^rapiebat^r nazareo sic summo sacerdoti qui eti^a
p^r patre et matre non debebat contaminari. Simples vero
sacerdotes licet a contagijs quozcumq³ mortuorum absti-
nere debebant. non tamen a patre seu matre defunctis. vt ha-
betur leuitici sup^r caplo allegato. et nu^m. vi. Ex quo maⁿifeste
habetur q^d sanctitas nazarei equipabatur sanctitati summi sa-
cerdotis in ceremonialibus sup^rdictis de contagio mortuoz.
Et quia posset contingere q^d nazare⁹ minus arca hoc p^ruide-
ter talem cotaminatioⁿe mortui incurreret. Ideo legi^t infra
Sinaⁱ mortuus fuerit quispi^a subito coram eo polluet^r ca-
put consecratioⁿis eius. ad eius reparatione^m seu reconciliatioⁿe
debebat offerre sacrifici^u p^rut in l^{ra}. Et sacerdos debebat dep^r-
cari p^r eo. eo q^d peccauerit super mortuo modo supradicto. vñ.
expiatio ista requirebat^r. eo q^d noⁿ diligente^m fuerat obseruat^r
a contagio mortui cu^m tamen esset deo consecratus. Ex quib⁹
patet q^d votum nazarei de abstinencia a vino et hui⁹ com^e-
datum est et laudatum tamq^{uam} v^{ir}tuosum et deo sanctificaⁿ-
tum seu consecratum. eius tam^en negligencia arca obseruatioⁿe
a contaminatione ad quam tenebat^r indigebat p^ridatione et
indulgentia vt dictum est. quod manifeste facit coⁿtra Ra-
bimoyseⁿ. Et attende q^d in hoc loco interpretati sunt hoc ver-
bum. eo q^d peccauerat super aⁿiam dicendo q^d peccauerat super
aⁿiam suam in abstinendo. quod tamen l^{ra} non patitur que
p^rdictum votum nazarei ad sanctificaⁿtem et consecratioⁿe
p^ranere dicat. quod etiam Amos. ii. capitulo manifeste ostē-
dit vbi inter magna beneficia que p^rpheta in p^rsona dei recⁱ-
tat fuisse impensa populo israhelico de quibus fuerunt deo in-
grati etiam de nazareis facit mentioⁿez. vnde cum dic^{it}. Et
ascēdere feci vos de terra egypti et deduxi vos p^r desertum. xl.
annis tē. ibide^m subdit. Et suscitavi de filiis vestris p^rphetas
et de iuuenibus vestris nazareos. Ex quo habetur maⁿifeste
q^d ad magnam gradiam reputare debebat populus israheli-
ticus diuinitus sibi concessum q^d de eis suscitarent^r nazarei.
vide igit^r quanta sit fatuitas pharisaica que nazareos pec-
catores reputat. Intelligendū ergo quod dic^{it} super aⁿiam.

super mortuuz a quo sepata est anima sicut in translatione
nostra. nam anima in scripturis sacris quandoq; accipit p
toto homie. vt cum dicit Ezechielis. xviij. capitulo. anima
que peccauerit ipa moriet. et sic in alijs. Quandoq; aut per
aiam intelligit mortuus. vt cum dicit nui. vi. Immundi
sumus sup animā homis. que quidē immūdia intelligit ex
tactu homis mortui modo p̄dicto. Item alia auctas quam
allegat ab eccliaſtico. vi. caplo sumpta vbi dicit. Noli esse
iustus multū. nichil facit p eo. arguit enī a disparatis. Ibi
enī agit de virtute iusticie que corrumpit qñq; per excessum
s. cum quis acius punit qm oportet quod p̄net ad crudeli-
tatez. qd cōiter p̄cedit ex hoc p̄ aliquis de iusticia sua nimis
estimat ad quod rep̄mendū dicit. Noli esse iustus multū
hic autem agim⁹ de ieiunijs et abstinēcijs que p̄nent ad tē-
peranciā que est alia virtus distincta a iusticia. vnde sua ar-
gumētatio in hoc loco nō valet.

Capitulū. ix. in quo agitur de differēcia victorie anti-
quorum patrum ad victoriam patrū noui testamenti.

Discipul⁹.

Huc video quādam differēciam inter statum seu
vitam iustorum seu sanctorum veteris testamenti.
et statum seu vitam sanctorū noui testamenti. Cui⁹
differēcie rationem cupio habere. que quidē differēcia ta-
lis est. Sancti enī antiqui testamenti in hoc gloriabant et deū
in gentibus magnificabant. quia supabant infideles et eos vl-
tra modū vincebant seu supprimebant et hoc quādoq; p ar-
morum potēciam. sicut legitur de abrahā gen. xiiij. qui
quatuor reges vicit potentes cum paucis sue comitū vi-
ris. et hoc sine miraculo aliquo patente. Sicut de machabeis
qui pluries de bellauerunt grecos qui plures erāt numero et
magis armis muniti bellicis. vt habetur machabeozū p̄mo
et sic de alijs q̄mplimis. fuerunt etiā in illo statu qui mediā
tibus miraculis visibilibz aduersarios vincebant vel eoz
resistebant tyrannidi. p̄mū patet p moysen in mari rubro
contra egiptios exo. xiiij. et de alijs bellis q̄mplimis qui i li-
bro iudicum et in alijs libris canonicis continent. Scdm p̄
in daniele quē dom⁹ ab ore leonū miraculose eruit danielis
vi. Et tribus pueris qui virtute diuina impetum ignis in
fornace ardenti euaserunt. et sic resisterunt seu supauerunt

psecutorum rabiē. vt habetur danielis. iiii. caplo. In statu
autem noui testamēti spāliter in pmitu a ecclesia aliter con:
tigit et q̄i p oppositum. Nam apli ⁊ sancti martires tunc tē
poris nō legunt supasse aduersarios. s; potius ab eis affligi ⁊
ocidi vt patet in q̄mplimis legendis sanctorū. Cum autez
eadem sit fides vtrorūq; scire cupio tante differēcie rationē.

Magister. Ad rationem hui⁹ differēcie quam
queris ostendendā oportet te reducere ad memoriā quedā
supdicta. Ex quib; cum alijs quibusdā veris rationez diffe:
rēcie quam petis habebis manifeste. In supdictis enī. s. in
p̄ma pte distinctōe. v. ostensū fuit q̄ duplex est victoria. s.
corpālis et spūālis. et q̄ spūālis victoria est melior seu dig:
nior q̄m victoria corpālis. qd testat scriptura p̄u. xvi. vbi
dicit. melior est pacēs viro forti et qui dñatur animo suo ex
pugnatore vrbiū. Cui⁹ excellēcie rō in p̄dicta distinctōe
plene habet. vnde in victoria xp̄i fm quaz hostem humani
generis deuicit non fuit corpālis victoria que impfecta est.
sed spūālis. paciēdo enī et moriendo viat. In ligno enī cru:
cis xp̄us moriendo dyabolū viat. victoria vero antiquorū
patrum vt cōiter corpālis fuit. supando dīna virtute aduer:
sariozū corpāles potēcias. Ex quibus habere potes differen:
cie rationē quā petis. Ad populum enī antiquū qui tanq̄m
impfect⁹ p corpāles pmissiones inducebat ad legis obser:
uationē. victoria corpālis que sensibilis est licet min⁹ dig:
na p̄nebat. Ad populū ūo nouū qui tanq̄m pfectus p spi:
rituales pmissiones duat. victoria spūālis que dignior est
p̄net. Et iō apli et alij discipuli vestigia xp̄i sequētes. vic:
torizā spūālem sequunt que p̄ficiat p veram paciēciā psequē:
tū vsq; ad mortem p̄p̄iam. docente vero magistro luce. ix.
Qui vult venire post me abneget semetip̄m et tollat cru:
cem suam et sequat me. Circa quod vltari⁹ attendē debes q̄
vtraq; victoria in testimoniū fidei fidelib; est cōcessa. Sicut
enī antiqui videntes victorias miraculosas corpāles in deū
credebant. vnde exo. xiiij. vidit israhel manū magnā quaz
deus fecit egipcijs. crediderūt in deū et in moysen seruū eius.
Sic tpe noui testamēti videntes ppli mirissimā constāciā
et paciēciā ap̄loz et alioz discipuloz xp̄i. qui paciēdo ter:
ribilissima et acerbissima tormēta virilē in fide xp̄i pmane:
bant vsq; ad mortē crudelissimā. per hoc ppli ad assensū fidei

inducebant. ut pz in hystorijs eccl'asticis et alijs sanctorum
marum legendis. de qua quidez differencia circa testimonia
fidei int' pres veteris testameti et pres noui consideranda. apl's
ad hebreos ait vbi de p'mis dicit. Sancti p' fidem vicerunt re:
gna opati sunt iusticiam obtinuerunt ora leonum. extinxerunt im:
petum ignis etc. vsq; ibi. alij vero exclusiue que oia ad sta:
tum antiquorum pertinent. vbi oia illa et plura similia legun:
tur facta fuisse p' sanctos antiquos. ut patz p' discursu vete:
ris testamenti. vñ diuina sapia que oia suis t'pibus et locis
suauiter disponit antiqui testameti p'ribus victoriam t'palem
sicut et bona t'palia cõiter p'stauit in testimoniu fidei. ut ex
talib; bonis imperfectis ppl's ille imperfectus induceret ad agē:
dum et credendū illa que ad p'fectionē vite pertinebant. Con:
sequentē aut postq'm apl's narrauit victorias et alia miracu:
losa antiquorum patz subdit. Alij vero extincti sunt non inue:
nientes redemptionē etc. vbi loquit de sanctis noui testameti
qui sunt alij a p'dictis. s. antiquis. qui quidē sancti p'sertim in
p'mittua eccl'ia nō leguntur victorias habuisse de aduersarijs
s; potius ab eis affligi et occidi. vnde de illis dicit. Nō inue:
nientes redemptionē. s. corporale ab hostib; ut meliorē inueniret
redēptōz. s. spūale. vñ de istis. s. de scis noui testameti dicit.
lapidati sunt. secti sunt in occisione gladii mortui sunt etc. vbi
finalit' de omnib; sciudat. Hic omis testimonio fidei p'batu in:
uēti sunt. Si aut quis querat de comp'atōe alterius victorie ad
alteram. s. copalis ad spūalem. que. s. illaz sit maior seru:
cando diligenter apl'oz dicta hanc repies cōpationē. De an:
tiquis enī sanctis p'p'e dicit q' vicerunt regna. Illi enī p' fidem
verā vicerunt egiptū. chananeā. palestina. ydumeā et hui'us
que sunt regna p'cularia. Sancti vero noui testameti p' vic:
toriam spūalem non solū regna dicuntur vincere s; mundū. vñ
p'ma jo. v. hec est victoria que vincit mundum fides n'ra.
Cui' ratio est. Nam iustus ille qui tormēta mūdi vsq; ad
mortē pacendo immobilit' in fide manet. non solū vnū re:
gnū vel plura regna p'cularia vincere dici debet. s; vincere
mundū. Si enī tot' mund' visibilis cōgregat' esset nō pos:
set amplius cōt' vnū hoīem facere q'm ipm multiplicat' tor:
quendo interficere. Et ideo sancti noui testameti supando oia
in testimoniu fidei. que mund' contra illos posset facere. to:
tum mundū vicerunt. vnde xp'us p' hui'us noua victoria

cōmendanda dicebat. Ne terreni ab hijs qui occidūt corp⁹
Et post hoc non habent amplius quid faciant luce. xij. Et si
vis amplius de hac m̃a habere vide in additōe sup eplam ad
hebreos. xj. **Disapul⁹.** Satis habeo rationē
differēcie quā petebā in auctōibus noui testamēti quā modo
allegas fundatam. vellē tamen adhuc informari si forte in
antiquis scripturis de hac differēcia. s. victorie antiquē et no
ue aliquid habeat. **M̃gr.** Scripturas scrutādo
antiquas aliquid de hoc inueniri posset. licet nō ita clare sic
in alijs m̃sterijs patet ut dictū est. De victoria enī antiq̃
que corp̃alis erat. s. per corp̃alem potēciā satis tradit in hy
storijs antiquis in quibus habet q̃ apl's dei sepe aduersarios
vincebat. eos debellando corp̃aliter et affligendo. non virtute
pp̃ia s; diuina. vnde psalmista de hui⁹ victorijs antiquo
rum dicebat. Non in gladio suo possiderunt terrā. nec bra
chiū suū saluauit eos. s; dextera tua rē. De victoria tamen
sp̃uali non palā s; figuratiue antiquit⁹ tradit. et hoc p̃ sacri
ficia diuisa et varia que in veteri lege fiebant ad p̃figurandū
p̃ncipalit̃ sacrificiū xp̃i p̃ quod victoria sp̃ualis habet ut sup̃
dictū est. De qua figuratiōe in p̃ma scōe. q. c. ij. plene ha
betur. **Disapls.** Licet i hijs que modo al
legas duplex victoria intelligatur. hoc tamē est in diuersis
auctōib⁹. vellē autē scire si forte in vna aliqua auctōe de antiq̃s
hec duplex victoria tradat. **M̃gr.** Scrutāti
diligentē scripturas hoc quod petis repiri posset et sp̃aliter in
psalmo. lxxvj. qui incipit. vice mea. ibi enī psalmista p̃e
in p̃sona fidelū xp̃i qui in p̃mitiua eccl̃ia sub tyrānica p̃ea
te Romani imperij maxime affligebant. p̃ncipalit̃ loquitur
ut recte intēti l̃ram ip̃i⁹ psalmi hoc patet. Et quia hoc erat
contra modū dinīt⁹ consuetum circa antiquos ut dictū est
qui aduersarios sup̃primebant et debellabāt. Idcirco psalmi
sta ibidez dicit. Et dixi nūc cepi hec mutatio dextre excelsi.
Cui⁹ sensus est q̃ potēcia dei que p̃ eius dextera cōiter in scrip
turis significat. Juxta illud exo. xv. caplo. Dextera tua dñe
confregit iūicū. antiquit⁹ manifestabat per destructōez ad
uersarioz corp̃alem. Nunc autē. s. in statu p̃mitiue eccl̃ie de
qua ibidez psalmista tractat p̃ncipalit̃ manifestabat dexte
ra dei seu eius potēcia p̃ miram paciēciam fidelū qua gra
uissimas p̃secutiōes vsq; ad acerbissimā mortē ab adūsarijs

pro fide veritatis tolerabat. unde de hoc psalmista p̄prie dicebat. Nūc cepi hec mutatio dextere excelsi. Nam dextera excelsi que vna et eadem est essentialiter. s. diuina potēcia nō vniiformiter sed mutabiliter incipiebat manifestari in statu p̄mitiue ecclesie ab eo modo quo manifesta bat̄ tempore antiquorum vt dictū est. Et sic ex ista auct̄e bene intellecta habes differēciā sup̄dictam quam petis. Discipulus.

hic p̄s. cōiter exponit̄ de fidelibz in captiuitate babilonica afflictis p̄ut in postilla Nicolai qui ad l̄ram psalmū p̄dictum sic exponit habet. unde s̄m suā expositionē que l̄ralis est non habet locū allegatio tua sup̄dicta. M̄gr.

Vide additiōē sup̄ postillam in p̄dicto psalmo. et ibi manifeste repies q̄ expositiō postillatoris non p̄prie applicat̄ l̄re vt patet ex multis rationibus que in p̄dicta additiōe hoc ostendūt. s; p̄prie applicat̄ l̄ra statui p̄mitiue ecclesie vt iā tibi allegaui. In quo statu incepit mutatio dextere excelsi modo sup̄dicto. unde si de expositione illius psalmi plenius vis in formari vide ibi in postilla et in additiōe.

Discipul⁹. Adhuc l̄ra isti⁹ versus non videtur consonare tue s̄nie. dicit enī. Et dixi. nūc cepi hec mutatio dextere excelsi. debuisset enī dicere s̄m te. Et nunc cepit mutatio dextere excelsi. Magister.

In scripturis sacris vt nosti sepe ponit̄ p̄teritum p̄ futuro et econtra. Similiter et verba seu p̄nomia p̄me p̄sone pro terciā. unde exo. iij. caplo angel⁹ loquens moȳsi dicebat. Ego sum dñs deus patris tui tē. unde i hoc loco nō est incōueniens vt verbum p̄me p̄sone ponat̄ loco verbi tercię p̄sone.

Distinctio quinta de scrutinio scripturarum que in libro
Job continentur declarando mentem ipsius iob et sociorum
Similiter et heliu In quibus expositores hebreorum ma-
nifeste errauerunt Et continet xiiij capla

In primo capitulo primo ostendit quod iob in dictis suis seu aliis
tercariis quas cum sociis habuit non est blasphemus nec
hereticus censendo sicut Rabimoyse et omnes antiqui talia
iudicia erronee estimauerunt

In 2o capitulo ponunt quedam dicta ipsius iob ex quibus predicti
hebrei arguunt iob fuisse hereticum seu blasphemum et ponunt
quoddam pambulum ad veram intelligentiam quorundam que in disputa-
tione iob cum sociis continentur.

In capitulo terzo ponunt ea in quibus tam iob quam socii eius con-
ueniebant et ea in quibus differebant et ibidem respondet ad
auctores supradictas que per rabimoysem contra iob allegantur

In quarto capitulo arguit contra predictam responsionem et
soluuntur argumenta.

In v. capitulo ponunt quedam alia verba ipsius iob ex quibus ar-
guunt supradicti iob negasse resurrectionem futuram et ibidem sol-
uuntur argumenta eorum per veram expositionem verborum ipsius iob.

In capitulo vi. ponunt quedam verba dei ad ipsum iob ex quibus
apparet quod iob loquebatur contra iustitiam divinam et ibidem expo-
nuntur verba predicta sic ut ex ipsis non intelligatur iob fuisse lo-
cutus in derogationem divine iusticie.

In capitulo vii. ostendit quod ex hoc quod iob nativitate suam et con-
ceptionem et huiusmodi maledixit et etiam vitam propriam dicebat se
abhorrere non derogat perfectioni ipsius iob seu ipsius veruose pa-
cientie nam talia sunt parte inferioris rationis dicta intelligenda sunt
non autem secundum partem superiorem rationis

In capitulo viij. ponit quedam obiectio contra ea que dicta sunt
in precedenti capitulo et ibidem soluitur.

In capitulo ix. declarat convenientiam amicorum iob in ipsius im-
pugnacione et distinctio eorum inter se

In capitulo x. exponit opinionem heliu que fuit erronea a deo con-
demnata contra hebreos qui asserunt quod heliu victoriam obtinuit de
iob et distinctio eorum inter se

In capitulo xi. ostendit quod sicut tres amici iob erant de secta sa-
duceorum sic et heliu erat de secta phariseorum quibus assimilatur tam
in suis opinionibus erroneis quam in conditionibus suis

In caplo. xij. ostendit quid in responsionibus dimis supaddi intelligit quod ad questionem appositam de job p[er]tinere videatur

In caplo xij. ostenditur quod ex malis temporalibus que hominibus eveniunt non semper concludi potest eorum malicia

Capitulum primum in quo ostendit quod job in dictis suis seu al-
tercationibus quas cum sociis habuit non est blasphemus nec here-
ticus censendus sic Rabinomoses et omnes antiqui talmudici
terronce estimaverunt. Discipulus.

Dacent michi rationes tue quas assignas ad
hoc quod antiqui patres veteris testamenti bonis
temporalibus adhererant propter conformitatem ad
populum quem ad obsequium divinarum preceptorum
movere intendebat. qui quidem populus ex sui ru-
ditate temporalibus adhererebat. intantum quod non nisi per
temporales promissiones ad dei obsequium induci oportebat. Sed cum
hoc quedam in surgit admiratio que talis est. quomodo job de quo
scriptura testatur quod erat simplex et rectus timens deum et rece-
dens a malo job primo. cum hoc tamen intantum temporalibus adhe-
rebat quod ex eorum amissione quicquid in blasphemiam dei verba prumpebat
prout rabinomoses in libro de directione parte tertia caplo. xxij
dicit Non enim dicendum est quod job adheferit temporalibus propter rudi-
tatem populi quem intendebat movere ad fidem seu opera legis fa-
cienda. quia job gentilis erat. nec legit fuisse sub aliqua lege
divina propter legem naturalem constitutus. nec fuit a deo missus
ad aliquem populum de lege divina informandum. unde admiratio
dignum videtur quod tantus vir et a deo approbatus sic in blasphe-
miam divinam prumperit propter temporalium bonorum amissionem

Ad idem. Dicit quod job fuit blasphemus vel non bene sen-
dens de deo seu de providentia divina est valde erroneus tanquam
contra veritatem sacre scripture dictum. Manifeste enim testatur scri-
ptura in principio sue historie quod fuit rectus et timens deum etc.
Similiter quod deus frequenter vocat eum servum tam in allocutione
cum sathana ut cum dicit numquam posuisti cor tuum super servum
meum. Job quia non est ei similis in terra etc. Job 2° quod etiam in
fine huius historie deus loquens ad ipsum eliphaz dicit Job servus
meus orabat pro vobis. Ex quibus et similibus manifeste patet
quod job computandus est inter servos dei non autem inter blasphemos
Item Ezech. xiiij. cal^o dicit. Et si fuerint tres viri in medio
eius noe daniel et job ipsi iusticia sua liberabunt animas suas

Ex quo patz qd deus reputabat job inter iustos qui per suam
iusticiam fuerunt digni liberari. absit ergo dicere job fuisse blas
phemum et huiusmodi sicut Rabimoyses erronee asserit in loco per
te allegato. que quidem errorem ipse Rabimoyses non habuit
ex se. sed in hoc sequitur talmudicam seu pharisaicam opinionem
que in diuersis locis hunc errorem tenet sicut et in multis alijs su
perius dictis. et deo duce infra dicemus. Discipulus. Ad
hoc quod allegas pro defensione iusticie ipsius job. Rabimoyses
ubi supra respondet. dicens quod de blasphemia et de alijs erro
ribus suis job penituit. unde in ultima locutione job ad deum
sic dicit. Iocundo me ipsum reprehendo et ago penitentiam in favilla
et cinere terrae. Job. xlii. In quibus verbis secundum Rabimoysen
ostendit quod job penituit de blasphemia diuina et alijs errori
bus per ipsum dictis. Et ideo post predictam penitentiam deus uocat eum
seruum in predicto capitulo. Similiter et in prophetia Ezech. et sic est
antequam temptaretur et peccata predicta incurreret seruus vocatur ut
in primo capitulo. et 2o. ipsius job hoc patet. Quoniam autem seu causam
penitentie ipsius job Rabimoyses ubi super assignat dicens quod
job opinabatur quod prosperitates temporales erant finis ultimae vite
humane. et hoc quoniam ipse job cognoscebat ipsum deum solum et nar
ratione seu auditu non autem per viam speculatiuam quod probat ex
hoc quod job dicit in xlii. cal. super dicto. auditu auris audiui
te et nunc oculus meus videt te. unde secundum eum non fuit job
commendatus in principio sue historie de intelligentia seu sapientia
et huiusmodi sed de simplicitate et rectitudine vite et amore dei et
recessu a malo. que conditiones prout competere etiam rudibus. Ex
quo dicit quod job quando ex solo auditu cognoscebat deum erat
implexus in predictis opinionibus. Sed postquam habuit noticiam di
uinam per viam speculatiuam tunc cognouit quod finis ultimae hu
mane vite non consistit in prosperitatibus huius mundi. scilicet temporalibus
et ideo penituit de hijs que dicta fuerunt per eum contra diuinam
iusticiam atque prouidentiam prout in libro Rabimoysi super dicto per
te et capitulis allegatis ista plenius habent. Magister. Si
bene verba dei ad Euphrasim et socios eius directa scrutatus fu
eris sane reperies quod deus tanquam verus et prius determinator di
sceptationis seu contentiois ipsius job et eius aduersariorum deter
minat quod in ipsa disceptatione seu disputatione job cum illis lo
catus fuerat rectum coram deo. non autem aduersarii eius. dicit enim
sic deus ipsi eliphaz. Iratus est furor meus in te et in duos

amicos tuos quoniam non estis locuti coram me rectum sicut seruus
meus job. Ex quibus manifeste patet quod deus approbat verba ipsius
job in predicta disputacione contenta tanquam recta et condempnat
partem aliorum tanquam oppositam. quia quidem sententiam deus postea
infra paucis inepositis replicat sub eisdem verbis. Constat autem
quod si job in disputando cum aduersariis prouidentiam dei negasset
seu eius iusticiam contra quod aduersarij eius esse impugnassent quod tunc
falsum esset dicere quod job fuerat locutus rectum coram deo et socij
oppositum. Ex hoc autem quod fecisset penitentiam de commissis seu de dictis
suis non recte dicitur non sequitur quod fuerat rectum locutus in pre-
cedenti disputacione. Oportet ergo dicere quod in disputacione ipsius
job cum aduersariis job tenuit quod rectum est ut littera testatur. Et sic
patet quod tam Rabimoyse quam magistri sui quos sequitur scilicet pharisei
non recte sed false et erronee dicta ipsius job in disputacione
cum socijs tanquam heretica condempnauerunt. Cum constat hoc
esse manifeste contra diuinam determinacionem supradictam. Item quod as-
serit ipse Rabimoyse de motu penitentiae ipsius job quod fuit quia
antea cognouit deum per solum auditum. nunc autem per viam specula-
tuam est inconuenienter dictum. cum quia in hijs que pertinent ad
cognicionem humanam de diuinis magis meritorium est quod homo
ex auditu accipit quam si per speculationem humanam hoc haberet. fides
enim est ex auditu ad Roman. x. tunc quia per speculationem humanam non
sufficiens habet prouidentiam diuinam esse circa particulares actus
bonis. et quod remuneracio seu punicio hominis secundum ipsius actus sit
in alia vita et multoties in resurrectione futura. de quibus
job aliqua docuit ut infra patebit. Item quod ipse Rabimoyse
asserit job non fuisse commendatum a deo de sapientia seu intellectu
falsum est. Nam commendatus fuit de timore dei et recessu a malo
in principio historie. et etiam postea. 2. capitulo dicente deo de job ad
ipsum sathan. quod non erat ei similis in terra vir simplex et rectus
timens deum et recedens a malo. Constat autem quod timor dei est ipsa
sapientia que in scripturis commendatur. Similiter et recedere a malo
est intelligentia que laudatur in scripturis. ut habet expressum job
xxviii. dicit sic. job de quo deus testatur quod erat timens deum et re-
cedens a malo. necesse est dicere quod erat sapiens et intelligens
et timens deum etc.

Capitulum 29 in quo ponuntur quedam dicta ipsius job. ex quibus
predicti hebrei arguunt job fuisse hereticum seu blasphemum. et ponunt
quoddam pambulum ad veram intelligentiam quorundam que in

disputacōne job cū suis cōtinent. Discipulus

Quidquid sit de alijs vellem habē veram intelligenciā
de auctōribus quas ipse Rabumoyfes allegat. ex quibz
ad lram videt haberi q job credebatur q nō erat diffe-
rentia inter iustū et impiū apud deū. vterqz enī ut dicit fili
modo cōsumit. vnde in caplo. ix. ipse job dicit. vnū est quod
locutus sum. et innocentem et impiū ipse cōsumit. Item infra
job. xxi. videt dicere de impijs q aliqui moriunt in magna
tranqllitate et aliqui in magna amaritudine et de vtriusqz con-
cludit et tam in simul in puluere dormiet et vermes operient
eos. Ex quibz auctōribus videt arguere q de mente job erat q
deus indifferēter punit innocentem et impiū. Similit et qslz
impios indistincte. qd videt cōtē diuinā iusticiam seu pui-
dendam. vnde ex istis concludit q fm job deus nō puidet de
actibus hūanis quoz vtrūqz est erroneū tanqz repugnās sa-
cre scriptare in mltis locis. in quibz manifeste habet q deus hē
noticiam de omnibz actibz hūanis. et retribuit vnicuiqz scdm
opera sua. vnde in ps. de pmo dicit. qui finxit sigilla tū corda
eoz et intelligit omia opera eoz. De 2o vō p3. deo dicit. Tu
reddis vnicuiqz iuxta opa sua. et i mltis alijs locis. vellē igit
ut michi ostēderes quō pdicta vba job et filia pūt intelligi
sine derogacōe diuine iusticie et puidēcie. Magister Ad
intelligenciā pdictoz et similitū oportet pmo scire i quo pendae
huiū disceptacō. s. job et suoz aduersarioz. sic ut opio cuius
eoz distincte habeat alis pcedere confuse et indeterminate. Et
circa hoc vltē est attendendū q stilus libri job et ipsius mo-
dus loquendi est valde singularis in obscuritate int ceteros
libros veteris testamti vnde cōiter tradūt hebrei q modus lo-
quendi istius libri est nō solum poeticus sed etiā metricē com-
positus. in quibz concordat iero. vnde in plogo huius libri sic
dicit a verbis job in quibz ait. pereat dies in qua natus sum
usqz ad eā locū ubi ante finē voluit scriptū est. Idcirco me re-
prehendo ex metri vsus sūt. dactulo spondeoqz carētes. Et sic
patet q liber iste est p modū poematis scriptus. vnde p totum
hūc libz figuris et coloribus vtitur quibz poete vti cōsueuerūt
Illa aut que metricē tradunt nō plane expmunt sicut fit in
locutionibz psalms sed truncate. et qnqz ppe. et qnqz im ppe
et qnqz breuius qnqz largius qz oportet pponunt. Silt et in ta-
libus vna snia sepi rpliat sub diuisis vbis seu similitudo

Item in filiis quique quedam traduntur que prima facie videntur
esse secundum mentem loquentis. et tamen serie disceptationis inspecta oportet
ea intelligere non secundum mentem loquentis sed secundum mentem aduersarij
quem loquens seu proponens vult inducere ad inconueniens put
in quibusdam videbitur. unde ad habendam veram intelligentiam
de mente ipsius job et sociorum et in quo vel in quibus consistit
huiusmodi disputationis fundamentum oportet primo certitudinaliter habere
cuiuslibet mentem. per dicta plana cuiuslibet eorum ut sic de singula
ribus dictis cuiuslibet posset sciri quod sint intelligenda. et in quo
ipsorum disceptatio consistat.

Capitulum tertium In quo ponuntur ea in quibus et socij eius conueni
ebant et ea in quibus differebant. et ridentur ad auctores supradictas
que per Rabimoysem contra job allegantur. Discipulus.

Ante omnia placet ut michi declares mentem ipsius job
fundando eam in suis dictis. et hoc fundamento habito
precedet ad alia. Magister. Ad hoc quod petis cla
rius ostendendum presupponere debes quod tam job quam eius amici qui ei ad
uersabantur firmiter tenebant quod res humane a diuina prouidentia re
guntur. Sic ut boni diuina iusticia prouidente premiantur. Mali vero
eadem iusticia puniuntur. quod quidem ratione conceptum se habet ut prius
principium ad alia que ex fide credenda sunt. Quod etiam conceptum seu prin
cipium licet per solam rationem naturalem a philosophis antiquis non
fuerit receptum. per inspirationem tamen diuinam antiquis veteris testa
menti patribus reuelatum fuit. et in sacris scripturis dupliciter
traditum tam per historias sacras hoc testantes quam per dogmata
diuina que hoc expressse asserunt. primum per in quibus plurimis locis in quibus
scripture diuinam iusticiam res humanas prouidere historialiter testa
tur quod patet tam in singularibus personis unde Gen. iij. capitulo de
punitioe cayn facieda et de premiacoe noe iusti Gen. vi. et de
premiacoe abrahe Gen. xij. et. xv. capitulo. quam etiam in quodam
vltimo ut de punitioe peccatorum in diluuio Gen. vii. Et de punitioe
sodomitarum Gen. xix. et sic de quibus plurimis historiis sacris testa
tibz quod diuina iusticia prouidente mali puniuntur et iusti premi
antur. Secundo modo idem patet per diuina scripturarum sacra dogmata
unde Gen. xvij. abraham dicebat deo absit a te ut rem hanc
facias ut occidas iustum cum impio non est hoc tuum qui iudicas
omnem terram terram. et in datione legis exo. xx. Ego sum dominus
deus tuus zelotes visitans peccata patrum in filios terram. et faciam mi
sericordiam diligentibus me terram. Que quidem diuina prouidentia arca

actus hūanos iuxta sacraz testimoniū scripturaz. non tñ
p̄siderat exteriora hoīm opa. s; etiā interiora et interiora ut vñ
cuiq; reddat p̄miū vl' penā s̄m p̄p̄ia merita seu demerita. le
git etiā iere. xviij. Ego sum dñs scrutans cor et p̄bās renes
qui do vñcuiq; iuxta viā suā et iuxta fructum adinuēcio
nū suaz vbi p̄pheta postq; oñdit q; humana notia nō attē
git ad interiores hoīm cogitatōes seu actiones cognoscendas
dicens. prauus est cor hominis et inscrutabile. s. ab homie qui
tantū ea que apparēt videt. p̄mi Re. xvi. caplo. statim sub
dit q; hec interiora a deo scrutantē dicens. Ego dñs scrutans
cor et p̄bās renes. In quo itelligunt cogitatōes et affectō
nes humane q̄ntumcūq; sunt occulte. Et ut oñdat huius scru
tini diuini seu p̄bacōis effectum subdit. qui do vñcuiq; iux
ta viā suā et iuxta fructū adinuēctionū suaz. vbi p̄ viā
intelligit finis quē homo in opibus suis cōstituit. sicut p̄ vi
am corporalem homo tendit ad terminū intentū. p̄ fructū autē
adinuēctionū intelligunt ipa opa ab hoīe facta. vnde ex hac
auctē et quibusdā alijs silib; manifeste habet q; deus p̄uidet
de actibus hūanis ipos examinās s̄m se et etiā s̄m intentōez
opantis seu adiuuentis. Ex qua auctē etiā et q̄mplūmis si
milibus habet q̄ dictum est de p̄uidēcia diuina circa res hu
manas. q̄ quidē p̄ncipiū a quolibet fidei credēdum ē tanq;
q̄dam p̄suppositū ad oīa que per fidem tradunt seu credunt
vnde apl's ad hebre. xi. accedentē ad deū opz credere quia est. et
in q̄rentib; se remuneratōz ē. hoc autē p̄supposito scire debes q; fu
erūt nōnllī q̄ licz p̄dictū p̄ncipiū credidissēt. errauerūt tñ ēca
p̄miū iustoz et p̄uicōez maloz ponētes vtzq; i hac vīta tñ
esse nō aut in fūa quā. s. vītā futurā oīno negabāt asseren
tes aiām hoīs esse mortalez vnde p̄ hāc vītā s̄m illos nulla
remaēt pena vl' p̄miū hoī. Cōsequēter et eandē erroneā rōnē
de mortalitate aīe sequētes r̄surrectōez negabāt. et de hac fal
sa seu heretica secta fuerūt. Saducei de quib; iosephus li. xx.
antiq̄tatū refert q; recipiebant tñ q̄q; libros moysi in quib;
nō sit mēdo exp̄ssa de alio secl'o nec de immortalitate anīme
sed pot' cōminacōes et p̄uicōnes s̄m l're sup̄ficiā oīes sunt
tpales. vnde sequentes pentateucon sup̄ficialit tñ et nichil
aliud de diuinis scripturis in hūc inciderūt errozē. quē errozē
cōfutat x̄ps Mt. xxij. ut ibidē plane cōtineat. Vteriq; autē
cōsiderandū q; hū tres adūsarij ipius iob p̄p̄ie vidēt fuisse

de secta poëta. Saduceoz nefanda. Et ideo om̃s tribulacões
tpales que ip̃i job cōtingerant attribuebant pcc̃is seu delictis
ip̃ius false existimantes q̃ in hac vita nullus affligit̃ nisi i
pena p̃p̃ri delicti. vñ innocētes et recti s̃m eos nunq̃ afflige-
bāt in hac vita vt p̃z p̃ dicta ip̃oz. Eliphaz enī dicebat ip̃i
Job. Recordare obsecro quis vnq̃ innocēs perijt aut quādo
recti deleti sunt qñ potius vidi eos qui operant̃ iniquitatem tē.
Job. iij. Baldach etiā dicebat ip̃i job Si mūdus t̃ rectus
incesseris statim euigilabit te t̃ pacatū reddet habitaculū iusti
de tue job. viij. Sophar etiā ip̃i job dicebat Et intelliges q̃
multo nimis exigaris ab eo q̃ merē iniquitas tua job. xi. Et
hec sñia plures replicat̃ i dictis eoz. Ex q̃b̃ p̃z q̃ nō credebāt
q̃ aliquis homo in mūdo hoc tribularet̃ ut meritū suū auge-
retur in alia vita. talem enī vitā esse nō credebāt. job autē
tanq̃ verus fidelis credebat firmit̃ p̃ diuinā p̃uidēciāz actus
regi hūanos. s̃z verū et p̃p̃riū p̃miū iustoz et verā t̃ p̃p̃riam pu-
nicōnem reproboz nō ponebat in hac vita que momētanea
est et caduca. sed in vita futura. et osequēte ex hoc q̃ sibi in
hac vita tribulacões maxie deuenire nō credebat sequi q̃ ip̃e
esset iustus sicut nec s̃m veritatē fidei hoc seq̃tur. Ex quibus
pat̃z q̃ Rabumoyse mai fesse errat asserens q̃ job in p̃uide-
ciā diuinā cōueniebat cū aristotele qui negauit p̃uidēciā di-
uinā esse in istis inferiorib̃ nisi solū s̃m speciem ul' genus
non aut̃ s̃m indiuidua et p̃iculares actiones. Cuius oppositū
in multis dictis ip̃ius job manifeste p̃z. Dicit enī job de deo
nonne ip̃e cōsiderat vias meas et cūctos gressus meos diui-
merat job. xxxj. Et infra i eodem excusans se a suppressione
seruoz suorum sic dicit. Si cōtemp̃si subire iudiciū cū seruo
meo et ancilla mea cū disceptarent a dñsū me. quid enī faciā
cū surrexerit ad iudicandū deus. et cū quesierit quid responde-
bo illi. Ex quib̃ manifeste p̃z q̃ job credebat p̃uidēciā diuinā
se extendere usq̃ ad actus p̃t̃clares hūanos et etiā q̃ iudiciū
diuinū cōt̃ se si a iusticiā deuiaffet timebat. Ridiculū enī vi-
detur asserere q̃ job negasset diuinā p̃uidēciā in actib̃ parti-
cularib̃ hūanis. cū exp̃sse tam generacōez q̃z formacōnem
suam q̃z oīa que ip̃i euenerūt deo tanq̃z p̃ncipali auctori attri-
buebat ut p̃z in mltis locis sp̃aliē job. viij. capl'o. vbi dicit.
Manus tue dñe fecerūt me tē. usq̃z ad finē capli. Et in oib̃
dictis suis fere clarissime p̃z q̃ ip̃e gubnacōez diuināz se exten-

dere ad actus hūanos fatebat. Ad auētes sup̄dictas p̄ Rabi
 moysen allegatas quaz vna est illa ī qua job dicebat. vnū
 est qđ locut⁹ sū Innocentē et impiū ip̄e cōsumit. ex q̄ intendit
 ip̄e pbare qđ job loquebat̄ cont̄ diuinā iusticiā. Dicendū qđ
 hoc est v̄y. s; intelligēdum est hoc dixisse Job s; in op̄io; adū
 sariōz quā ad incōueniēs intēdit deducē. q. d. hoc qđ dixi. s.
 qđ si in hac vita tñ totū p̄miū iustoz et pena impioz cōsiste
 ret ut vos asseritis. sequerē qđ innocētes et impij equaliter a
 deo punirent̄. cū tā isti q̄ illi morte t̄pali que maxia penaz
 t̄paliū est cōsumant̄. Et qđ s; in v̄s nulla pena nec p̄miū ho
 mis remaēt ī alia vita sequerē qđ deus nō iuste p̄cedet ī hoīm
 gubnacōne Et quia cont̄ hoc p̄ssēt dici qđ pena mortis est cō
 munis oībus p̄pter p̄c̄m nāte qđ ē cōmūe. adhuc irrōnabis
 le videt̄ qđ innocētes qui ex p̄p̄is p̄c̄is nō sūt rei alias pate
 rent̄ afflictiones p̄ter mortē. cū s; in vos nulla alia causa est
 quare alicui infligit̄ pena nisi p̄pter p̄c̄m p̄p̄iū. Cōstat aut̄ in
 nocētes penas pati ī hoc mūdo Et sic s; in vos sequerē qđ ta
 les sine cā punirent̄. de quo subdit. Et si flagellat occidit se
 mel et nō de penis innocentē irrideat Idē dicendū ē ad aliā
 auētem job. xxj. ubi dicit̄ Simul in puluē dormiēt t̄. quia
 hoc dicit job ad cōfutādū adūsarios qui tñmōdo ī hac vita
 dicūt esse totalē penā impioz cū tñ videm⁹ qđ aliq̄ impij cōti
 nue viuūt t̄ moriunt̄ ī p̄speritate t̄pali Et ali; p̄ oppositum
 qui tñ simul ī puluē dormiūt. qđ esset cōtra diuinā iusticiā
 seu p̄uidēciā nisi ī alia vita ista reducēnt̄ ad verā iusticiā
 et sic job im̄bat suos adūsarios ī huiū locucōib; et filiis
 deducēdo eos ad incōueniens ex hoc qđ futurā vitā negabant
 ¶ Capl̄m iij. In quo arguit̄ cōtra p̄dictā m̄sionē. et sol
 uunt̄ argumenta Disapulus

Contra exposiciōz tuā de dictis ip̄i job. sup̄dictis Ra
 bimoyse et turba talmudicoz possent obicē sic di
 centes. v̄ba job plane intellecta intelligi debēt fuisse
 dicta de mēte ip̄ius job. nō aut̄ adūsarioz. nō enī dixit s; in
 vos innocentē et impiū ip̄e. s. deus cōsumit. s; dicit simpliciter
 Vnum est qđ locutus sum innocentē et impiū ip̄e cōsumit.
 qđ plane sonat hoc esse dictū de mēte job. Cū aut̄ ī exposiciōe
 tua sup̄addis qđ hoc intelligit̄ s; in mēte adūsarioz hoc ē ex
 textū. unde nec videt̄ talis sensus recipiēdus nisi aliq̄ ratio
 seu auctoritas nos cogat ad hoc. Idē posset dici cont̄ expo

ficōnem scōpe auctis sup̄dictā . . . Magister . . . Ex duobus
cogimur exponē v̄ba job in hac disputacōe fuisse fidelissima
et vera . et sp̄aliter ea que ip̄e dixit circa futurā vitā et circa
resurrectionē . p̄mū est auctas dīma que falli nō p̄t que testat̄
q̄ job locutus fuit rectū corā deo in illa disputacōe . nō autē
sui adūsarij job ultimo . Nō estis locuti rectū corā me sicut
seruus meus job put sup̄ fuit allegatū . Si enī job in sua di
sputacōe cont̄ ea que in fidei veritate cōtinent aliquid asse
ruisset . nō potuissent p̄dicta ūba verificari de locucōe ip̄i? job
cum adūsarijs . Et ultra h̄c notandū est q̄ nō dixit deus so
lum nō fuistis locuti rectū sicut seruus meus job . sed addit
coram me . In quo denotat̄ q̄ v̄ba job intellecta s̄m in animā
sui intencionē que nuda est et apta corā me deo fuerunt recta
licet possint iudicari sicut sonant aliter . Deus enī qui solus
nouit corda hoīm testat̄ q̄ v̄ba ip̄i? job recta fuerūt corā deo
Et ideo v̄ba sua et si p̄nt duplicat̄ intelligi op̄ ut exponant̄
eo modo quo recta sūt Et hoc ē q̄d nos cogit ūba job exponē
sic ut sint recta corā deo et nō aliter Scdm̄ vero q̄d nos cogit
ad p̄dictā exposicōnez est q̄ ex ūbis job p̄rie intellectis nos
op̄ concedē ip̄m b̄re sp̄em in aliā vitā q̄d est manifeste conso
lūm fidei et repugnās errori adūsarioz . dicit enī job sic ca
pitulo . xiiij . Ecā si occiderit me in ip̄o sperabo verū tamē vias
meas in cōspectu eius arguā . et ip̄e erit saluator meus . Nō
enī veniet in cōspectu eius omīs ypocrita In quibz ūbis ma
nifeste habet̄ q̄ job in hac vita existēs habebat sp̄em ut deus
ip̄m saluaret post mortē q̄d est manifeste cont̄ errorē socioz qui
futurā vitā et salutē oīno negabant . vnde v̄ba sua alibi di
cta in quibus apparet q̄ ip̄e parificat innocentē et impiū op̄
q̄ intelligant̄ nō s̄m suā mētem s̄ s̄m mētem adūsariorum
et ut insinuaret q̄ ūba sup̄dicta . s̄ . si occiderit me in ip̄o spera
bo et dicta sūt s̄m mēte p̄riā et nō aliter . Idcirco immedi
ate ante illa p̄mittit hoc tacete paulisp̄ ut loqr̄ q̄cūqz mens
michi suggererit . quare lacero carnes meas dentibz meis et
aīam meā leuo in māibz meis ecā si occiderit me et . In huiōi
enī v̄bis ante p̄missis duo exp̄munt̄ . vnū est q̄ illud q̄d erat
locutus ex p̄riā mētis suggestionē p̄cedebat . Et de hoc dicit
tacete paulisper ut loquar q̄cūqz michi mens suggererit .
Scdm̄ est q̄ omīa que patebat̄ tam in carne q̄ in sp̄u sustine
bat p̄t sp̄em future salutis . p̄mū patz p̄ hoc q̄ dixit . quare

lacero carnes meas dentibus meis quod punit ad corporales penas
Secundum vero cum dicit. animam meam leuo in manibus meis quod punit
ad afflictiones intrinsecas anime. unde declarans quare ista susti-
nebat statim subdit Et si occiderit me in ipso sperabo. quasi diceret
non solum alias penas contra mortem sed etiam ipsam mortem que est
maxima penarum prefertim cum sit violenta que punit ad occasionem
paratus sum sustinere propter spem salutis. Item dicendum est ad se-
cundam autem job. xxj. scilicet quod illa dicta job intelligenda sunt secundum
mentem aduersariorum quos vult ad inconuenientes deducere ut superius
dictum est

Capitulum quintum In quo ponitur quedam alia verba ipsius job ex
quibus arguunt superius dicti job negasse resurrectionem futuram
Et ibidem solvuntur argumenta eorum per veram expositionem
verborum ipsius job

Magister

Sunt alia verba job que manifeste videntur negare resur-
rectionem futuram ut cum dicit capitulo. xliiij. lignum habet
spem si passum fuerit rursum virescit iterum. Et infra in
eodem contextu. homo cum dormierit non resurget donec atteratur
ceum non euigilabit neque consurget de somno suo. In quibus ver-
bis et similibus manifeste patet quod job negabat resurrectionem. nec
valet dicere quod hoc dicebat secundum mentem aduersariorum. Nam ad pre-
dicta verba sic premitur Recede ergo paululum ab eo ut quiescat
donec optata veniat sicut mercenarii dies eius. In quo loco
job loquitur deo supplicans habere refrigerium penarum considerata
breuitate vite humane ad quod fortificandum inducit diffinitionem
duracionis ligni et duracionis hominis eo quod lignum post sui passionem
virescit. non autem homo post mortem Et sic vult inducere dum ad
miserandum hominem propter breuitatem vite sue ex quo ad ipsam nunquam
redit. lignum autem sic. unde manifestum est secundum seriem littere quod hoc lo-
quitur de mente sua. non autem secundum mentem aduersariorum

Discipulus Hec verba ipsius job que allegas intelligi
possunt esse dicta de mente ipsius Ad quod sciendum quod fuerunt aliqui an-
tiqui qui false assererent quod homo post hanc vitam per magnam temporis cur-
ricula redemptibus omnium constellationibus fidei sicut fuerunt antea
tunc idem homo per naturam similiter rediret ad vitam mortalem
et ad omnia officia vel alia quecumque que per ipsum fiebant ut puta quod
plato legere atthenis in eisdem scholis et eisdem scholaribus et easdem
lectiones sicut ante dum vivebat. Que quidem opinio de resur-
rectione est erronea et falsa. Nam secundum philosophorum doctrinam ea que

corruptum non redeunt eodem numero per motum seu mutacionem
ut in scdo de generacione. Est etiam contra veritatem fidei secundum quam
resurrectio creditur seu expectatur ad vitam gloriosam immortalē
unde iob illam falsam resurrectionem negat. quod patet ex hoc quod dicit
lignum habet spem terrę. lignum enim post suam passionem iterum virescit
in eadem vita. put ad animam pertinet vegetatiua. homo vero cum
dormit nunquam ad talem vitam resurgit sed ad vitam immorta-
lem ut dictum est. Unde ex hoc iob volebat inducere deum ut con-
cederet sibi refrigerium penam in hac breui duracione ex quo nunquam
ad similem vitam resurrexerat homo. Et sic ex predictis ver-
bis non habetur quod iob negasset veram resurrectionem quam per fidem habet
sed falsam resurrectionem ut dictum est. Alii vero exponunt verba
iob predicta ut ex his concludatur vera resurrectio futura dicen-
tes quod homo cum sit nobilissima creatura inter corruptibiles creatu-
ras. Rationabile est ut non sit deterioris conditionis ligno. Sed
constat quod si lignum fuerit passum iterum producat ramos et germi-
nat. De corpore autem hominis passi a vita presentia nichil tale videtur
pullulare. Et ideo ne homo sit peioris conditionis ligno conclu-
ditur quod in homine sit aliquid immortale. scilicet anima rationalis cuius
resurrectio expectatur et secundum hoc exponunt illud lignum habere spem
Sicque per modum suasionis rethorice secundum quam procedit in hoc libro
iob resurrectionem veram concludit. unde ex predictis verbis iob
in hoc loco non habetur ipsum a fide resurrectionis deviasse expo-
nendo ea aliquo predictorum modorum ad quod cogimur non solum
ante omnia supradicta testante iob rectum fuisse locutum. Sed etiam
ex dictis ipsum iob resurrectionem veram testantibus. unde in .xix.
capitolo. volens de misterio resurrectionis loqui quod est de maximis
seu difficilioribus inter credibilia ut redderet auditores atten-
tos permittit. Quis michi tribuat ut scribant sermones mei
et exarent in libro stilo ferreo et plumbi lamina vel celte scul-
pentur in silice. Et declarans illa que sunt tam magna et ardua
que peteret scribi modo predicto. subdit dicens. Scio quod redemptor
meus vivit et in novissimo die de terra resurrexerit sicut et rur-
sus arcu dator pelle mea et in carne mea videbo deum salvatorem
meum terrę. que verba apertissime exponunt de resurrectione futura
quam expresse sanctus iob in hoc loco profert. Et ideo oportet quod
cum alibi de hac materia loquatur ipsum verba sic exponant ut
huius sue vere professioni concordent

Capitulū sextū In quo ponuntur quedam verba dicta ad ipsum

Job In quibus apparet q̄ Job loquebat̄ cont̄ iusticiā diuinā
Et ibidem exponunt̄ v̄ba p̄dicta sic ut ex ip̄is nō intelligat̄
Job fuisse locutū in derogacōne dīne iusticie

Sufficiūt michi p̄dicta ad oñdendū q̄ Job credebatur fu-
turam vitā in qua expectat̄ iustoz p̄miū ut v̄ba sua
sup̄a allegata. xij. caplo Et si occiderit me in ip̄o spe-
rabo testanē. Similiter et q̄ credebatur resurrectionē futuram ut
patet ex auct̄e per te vltimo allegata. Sed video q̄ deus ip̄m
Job cōdempnauit seu rephendit in suis respōsionibz i duobz
locis. p̄mo ubi dicit. quis est iste inuoluens sn̄as sermonibz
imperitiis. Scōdo legit̄ Job. xl. Nūquid irritū facies iudiciū
meū et cōdempnabis me ut tu iustificeris. Ex quibz patz b̄m
veritatē dīne sententię Job nō solū fuisse locutū sermones im-
peritos sn̄as inuoluendo. sed etiā in derogacōe diuine iusticie
q̄ manifeste patz cū dñs sibi alloquens dixit. Cōdempnab
me ut tu iustificeris. peto igit̄ ut michi declares quō v̄ba p̄e-
dicta p̄nt cōcordari cum verbis dñi p̄ te allegatis. Job vlt̄.
ubi dicit̄ Non fuisti locuti rectū corā me sicut seruus me⁹
Job Magister Verba dñi que p̄mo allegas. s. quis est
iste inuoluens sn̄as sermonibz imperitiis. si recte exponant̄
intelliguntur de heliu esse dicta non aut̄ de Job. put̄ infra deo
dante si de mente ip̄ius heliu tractabit̄ erit manifestū. Ad v̄ez
aut̄ intellectū scōe auct̄is quā allegas attendē debes q̄ quia
adūsari Job cōmuniter asserēbat q̄ Job erat puniens in vl-
tione suoz delictoz q̄ erat falsū ut patz ex historia ip̄i Job
in qua antehui⁹ disputacōem p̄ponit̄ q̄ deus dixit ip̄i sa-
than qui ip̄m Job p̄missione dīna affligēbat. nūquid cōfide-
rasti seruū meū Job q̄ nō sit similis ei i terra vir simplex et
rectus et timens deū et recedēs a malo et adhuc remēs inno-
cenciā suam. tu aut̄ cōmouisti me adūsus eū ut affligerem
illū frustra. Ex quo patz manifeste q̄ Job nō erat afflic⁹ p̄p̄e
demerita sua Et ideo Job volens excludē falsam imposicōem
suoz adūsarioz suā iusticiā cōmēdabat intantū q̄ petebat di-
sputare cū deo q̄ alijs videbat̄ redundare in derogacōem dīne
iusticie. Circa q̄ notare debes q̄ si cōtingat cont̄eō me duos
equales non est rephensibile si alter eozū a culpa se expurget
etiā si ex hoc alter culpabilis in hōim op̄ione videat̄ quia hō
plus se diligit naturaliter q̄ alium. Sed cū int̄ deū et hōiem sit
distanca infinita in quacūqz p̄fectione sit homo pedis pati

debet ut in se culpa iniuste referat qz q in deo putet esse iusticia
sticia Et ideo dñs ad arguendū job de cōmendacōe indiscreta
sue iusticie pponit excellenciā dei sup hoies . Que quidē excel-
lencia ex effectibz dñis manifestat . vnde autoritas illa quā
allegas Nunquid irritū facies iudiciū meū rē . Intelligitur
sic . qsi dicet Nunquid sic iusticiā tuā cōmendas ut irritū . i .
nō rectū facias videri iudiciū meū . Sic em̄ cōmedas iusticiā
tuā q ego apud alios videar cōdempnabilis Et hoc est qd di-
cit . Condempnabis me ut tu iustificeris . vnde ex v̄bis sup
dictis de ad ipm job . manifestū est q nō reprehendit eū ex hoc
q puidenciā dei negabat ēca hoies ut Rabimoyse erronee
estimauit . s; solū de hoc q se manifestabat indiscrete in tantū
q hoc posset referri in derogacōez dñe iusticie de qua incauta
locucōe seu iustificacōe indiscreta job penituit . vnde postq;
rephensionē dñi audiuit in fine cōcludit Joarco me rephe-
do et ago pñiam in fauilla et cinere

Caplm̄ septimū In quo oñ dñe q ex hoc q job naturatē
suam et cōceptōem et huiōi maledixit et etiā vitā ppriā di-
cebat se abhorrere nō derogat pfectioni ipius job seu ipius
virtuose paciencie . nam talia s̄m ptem inferiorē rōnis di-
intelligēda sūt . nō aut s̄m ptem rōnis supiorē

S Job put tu doces tante pfectionis erat q etiā si fla-
gellatio ei inflicta a deo usq; ad mortē inclusiue atin-
geret adhuc i ipso remanēt vera spes i deo put vba
p te sup allegata vident sonare . cū dicit . Et si occiderit me i
ipso sperabo job . xiiij . quō ergo vir tāte pfectōis p amissionē
rerū tpaliū necnō etiā p afflictionē corpis sui in tantam ind-
derit tristitiā seu anxietatem ut cōceptōem suā et naturatē
maledicet . et etiā vitam ppriam abhorreret . que quidē nō pu-
nent ad vite pfectionē seu ad virū pfectū in quo spes future
vite cōsistit . Scdm̄ em̄ docēā apli . ad Rō . viij . Non sunt
cōdigne passiones hui⁹ seculi ad futurā vitā que reuelabit̄
in nobis Incōueniēs igit̄ est q vir iustus qui nō ex peccatis
pprijs sed ad meritū suū augmētum flagellabatur sicut erat
job . put ex sup̄dictis patet q vitā sic abhorrēt ut appeteret
nunq; fuisse sub hac luce . qd tñ job appeteat ut . patz in t̄ao
caplo Magister Ex hoc q job suā cōceptōem et natu-
ritatem et huiōi maledicebat ex quibz odibilē vitā suā demō-
strabat nō sequit̄ aliquid sue pfectioni r̄pugnās . xps em̄ qui

sup om̃s sanctos p̃fectionē vite hūane atq̃ legē de morte
sua futura trīstari. Dixit enī imminente passione. trīstis est
anima mea usq̃ ad mortē. Mt. xxvj. Cui⁹ ratio ē. Nam ra
tio inferior hūana que sensitivā p̃tem sequit̃. que quidē sensi
tiva nichil ad finē refert. talis rō abhorret illud qđ sensui
repugnat. Ricō vō supior illa que fm̃ p̃tem sensitivā odi
bilia sūt si tamē referant̃ ad finē bonū. talia acceptat ut bo
na. sicut patet de potione amara que licet fm̃ sensui horrida est
et odiosa. Cū autē referē ad sanitatē cōsequēdam ē fm̃ racōz
valde accepta. vnde xp̃s disposicōez sensitivae p̃tis circa immi
nentē passionem oīdens trīsticiā suā de passione declaravit.
quā quidē passionē fm̃ racōez supiorē semp acceptavit. Simi
modo dicendū est de job qđ licet flagella sua et afflictiones li
benter sustinebat reddens p̃ eis deo gradas. vnde postq̃ et oīa
adūsa aduenerūt dicit. dñs dedit dñs abstulit sit nomē dñi
benedictū. Nichilomin⁹ tñ fm̃ dispōnem sensitivae p̃tis quā
ratio inferior sequit̃ valde dolebat et anxiebat̃ de hui⁹i adūsi
tatibus ad quā dispōnez oīdendam dicebat. periat dies tē.
oīdendo qđ fm̃ hui⁹i dispōnem vita sua erat odibilis et one
rosa. vnde vba job in hoc loco nō sūt intelligēda tanq̃ vba
impacientis s̃ tanq̃ hoīs passioēs suas sensitivas exp̃mētis
et fm̃ eas de se loquentis. Sicut etiā et Jeremias qui sancti
ficatus in vtero legē fuisse jere. p̃mo. nichilomin⁹ tñ supue
nientib⁹ sibi triblaciōib⁹ seu p̃secucōib⁹ magnis maledixit
nō solum diei natiuitatis s̃ etiā viro denūciant p̃ri suo na
tiuitatē suā jere. xx. ut oīdat se esse ī tātis mīsterijs qđ vita
sua fm̃ inferiorē racōem quā hoīes ut plurimū sequunt̃ odi
bilis erat et onerosa. Discipulus De xp̃o trīsticiā osten
dente imminēte tpe passioīs nemo racōnabiliē dubitare possz
qñ hoc esset fm̃ sensitivā p̃tem hūanā. quā ad oīdendā hūa
nitatis veritatē fari oportebat. xp̃s tñ magna signa oīdit
in quib⁹ manifestabat̃ qđ xp̃s passionē suā acceptabat ut cum
eam futuram sepissime suis discipulis p̃dixit et crucifigen
tibus occurrit et discipulū increpauit dicēs. Calicē quē dedit
michi p̃r nō vis ut bibā illū Joh. xviij. jere. etiā ut osten
deret qđ vba illa ī quib⁹ maledicebat virū qui suā natiuita
tem denūciant nō fm̃ racōez supiorē dicebant̃. eisq̃ verbis
immediate ante p̃misit Cantate dño laudate dñm quia libe
rauit aīam pauperis de manu malozū. In quib⁹ vbis satis

oñtebat q̄ ad laudem ⁊ honore dēi adūitates suas cū cantū
et gaudio offerebat. qđ intelligendū est s̄m racōem sup̄iorem
sed de job qui simpliciter maledicebat natūitatem et vitā et
huiōi scire vellem si ex dictis suis seu ex historia p̄pria oñdi
posset q̄ hec nō s̄m sup̄iorem rōnez ab eo dicebant. Qđgr

Q̄ aut̄ job tribulacōes seu plagas suas s̄m cōsiderationez
sup̄ioris p̄tis aie que racōnez sequit̄ patient̄ sustinūisset satis
habet̄ ex suis dictis. nam post om̄ia adūsa que ei aduenerūt
uxori eum subūtere volenti dixit. Si bona suscepim⁹ de ma
nu dñi. mala aut̄ cur nō sustineam⁹. Ex quo patz s̄m ip̄m
q̄ equanimiter suscipienda sūt huiōi bona ⁊ mala que a dō
danē seu infligant̄. vnde oībus adūsitatib⁹ susceptis in bene
dictionē dēi oīa terminauit dicens. Sit nomē dñi benedictū
et ideo tanq̄ disposicōez inferioris rōnis sue sensitiuā p̄tem
sequentis ut exp̄ssisset notant̄ p̄mittit̄ i l̄ra. post hec aperuit
job os suū et maledixit diei sue. q. d. postq̄ job ex plagis et
anxietatib⁹ sibi illatis dēū benedixit. qđ intelligendū est s̄m
sup̄iorē rōnem postea maledixit diei ⁊c. ad oñdendū inferi
oris racōnis dispōem. vnde ex p̄ma benedictione. s. dēi et se
quenti maledictione natūitatis et cōceptōnis satis habetur
distinctio sup̄dicta. Item ex historia job in huiōi temptacōe
satis innuit̄ p̄positū. nam ut ait m̄gr in sc̄do. di. iij. talis
nūc in homīe temptacōnis ordo est et p̄gressus qualis tūc in
p̄mis p̄cessit parētib⁹ ut em̄ tūc serpens mulieri malū suū
ip̄a q̄ cōsensit. deinde viro suo dedit et cōsummatū ē p̄c̄m. ita
et nūc in nobis p̄ serpente est sensualitatis motus anime. p̄
muliere inferioris portio racōis. p̄ viro sup̄ioris portio rōnis. hec
ille. Attēde igit̄ diligent̄ q̄ i temptacōe p̄ntū i quo ē p̄c̄m
cōsummatū per se. p̄ntē mulier. et p̄ mulierē vir p̄lapsi sunt
et sic p̄c̄m p̄fecte consummatū est p̄ lapsum viri qui sup̄iorem
racōem designat. nō sic in temptacōe ip̄ius job. In tempta
cōe em̄ job m̄l̄r p̄suasa fuit a serpēte seu sathana temptāte
intm̄ q̄ viro dixit ip̄m intendens a rectitudine declinare ad
huc retinēs innocentā tuā ⁊c. job. ij. c. Sed vir m̄liorem ex
p̄brauit dicens ei q̄si vna de stultis m̄lierib⁹ locuta es Si bo
na suscepim⁹ ⁊c. De qua historia temptacōis job ad histo
riam p̄ntū comparata satis patet q̄ in temptacōe ip̄ius job
vir. s. rō nō cōsensit i p̄c̄o licet m̄lier p̄ quā inferior rō itel
ligit̄ cōsensiss̄. Quē qđē m̄lieris cōsensū job sua p̄ma p̄posicōe

expm̄ere volens dicit. perit dies etc. qđ exponendū est de mo-
tu inferioris p̄tis racōis ut sup̄ dictū est. non aut̄ sup̄ioris
Et circa hoc cōsidera qđ licet deus om̄ia que erant ip̄i job p̄ter
aiam dedit in manu ip̄i sathane ut patz in. ij. caplo p̄ quā
potestatē p̄missiua ad om̄ia ip̄ius job destruenda sathan p̄-
cessit usq; ad filios et filias et etiā corpus p̄p̄riū ut in histo-
ria patz. nō tñ sathan nocuisse m̄lieri legi. retinuit enī eam
illesam ut esset instrumentū ad seducendū virū suū. s. job
qđ quidē instrumentū exptus fuerat fuisse sufficiens in subuer-
sione ade ut patet Gen. iij. caplo. Sed in hac temptacōe job
sathan hoc nō potuit obtinere etiā per p̄dictū instr̄m. s. p̄ mu-
lierem eo qđ racō sup̄ior que p̄ virū designat. semp̄ remansit
illesa et sic p̄dicta exp̄sicō nō solum ex v̄bis job sed etiam
ex ip̄o intellectu historie cōfirmat̄

Caplm̄. viij. In quo ponit̄ quedā obiectio cōt̄ ea que di-
cta sūt in p̄cedentī caplo et ibidē soluit̄. Disapulus

S p̄dicta v̄ba job
in maledictione dīc̄i natiuitatis et huiōi solū intel-
ligunt̄. put tu exponis. s. qđ fuerūt dicta tñ fm̄ in:
ferioris p̄tis racōem. nō aut̄ fm̄ sup̄iorē. incōueniēs videtur
qđ amici job cū essent prudentes et viri l̄rati contradixissent
ip̄i tali modo loquenti. debuissent enī scire p̄ssiones afflictio-
nas tristabiles esse simpliciter fm̄ sensitiua p̄tem. vnde fm̄
hoc tota disputacō cōt̄ job videt̄ p̄cedere in equiuoco. Nā
amici job nitunt̄ cōd̄ere qđ ip̄e ex impaciētia tanq; loquens
ex erronea rōne blasphemā incurrisset qđ tñ job fm̄ te loq-
bat̄ ex solo motu inferioris rōnis. Magister. Exp̄sicō
mea sup̄dicta ē sancti thome sup̄ job cōt̄ quā m̄gr nicola²
in postilla arguit opponēdo p̄dictā tuā obiectiōne. que quidē
obiectio si bene cōsideras nō videt̄ valere. Nam job et amici
eius p̄ncipalit̄ disputabant circa hoc qđ job credebatur seu dice-
bat se esse flagellatū sine culpa. amici vero quia estimabant
false qđ nulla alia vita esset nisi p̄ris. Consequens habebāt
asserere qđ nullus patit̄ penā in hac vita nisi p̄pter p̄cēm p̄-
p̄riū. vnde oportebat eos dicē qđ ip̄e job erat flagellat² in pe-
nam sui et suorū. ut patet ex toto p̄cessu hui² disputatiōis.
vnde eorū disputatio non erat in equiuoco vt obiectio tua po-
nit que est postillatoris. s; de directo huiōi disputantes sibi
inuicem cōtradicebant. disputabant enī sub hoc titulo qđ nō

f. vtrū job fuerit iustus tpe sue flagellationis. an non. In
qua questione job tenebat ptem affirmatiuā. aduersarij vero
negatiuā vtrū aut job expmēns vitā suā esse odibilem fm
partem sensitiuā put mea exposicō que sancti thome est po-
nit an essent dicta fm supiorē racōem hoc nō est de pncipali
materia questionis. vnde nec de hoc amia curabant sed solū
de impugnando iusticiā ipsius job. Discipulus Indica
michi vnde habebāt amia job q ipse credebāt seu estimabat
se esse iustū ut hoc intenderent pncipaliē impugnare put tu
dicas. Non enī video job hoc dixisse seu asseruisse anteqz eli-
phas qui pimus fuit inter impugnātes loqueret. vnde vidē
q titulus opionis pncipalis huius disputacōis nō fuerit cca
iusticiā ipsius job put tu dicas. Magister Q job credet
seipm sine culpa fuisse flagellatū potuerūt amia sui pperere
tum ex eoz cōuersacōe cū ipo antiqua Isti enī tres viri q ad
consolandū eū venerāt vnusquisqz de loco suo ut habet job
scōdo psumendū est q erant nota ipsi job et scēbant vitā et
cōuersacōem suā. tum quia ex hys verbis que job dixerat.
Si bona suscepim⁹ de manu dñi mala cur nō sustineamus
potest intelligi q sicut bona frequen⁹ danē a deo sine meritis
ita et mala penalia danē ab ipo deo sin⁹ demeritis. equaliter
enī dicebat bona et mala a deo dari. tū quia ex hoc q job tā
ardentē pcedebat in maledictōem sue natiuitatis et huius. ra-
conabiliē psumebat q job credebāt se eē flagellatū sine cul-
pa. qui enī ex culpa ppi puniē nō tū pcedit in querulosis
pclamacōes. tū quia job in pma sua responsione tūo capto
dixerat de se viro cui⁹ abscondita est via. q verisimilr intelli-
gebant de eo q ipse se incedere credebāt p viam iusticie prout
erat vez et tū cōangebant illi miserie magne sicut impij
sepe cōtingūt. et sic via eius erat eis abscondita. vnde ex p-
dictis amia papiētes q job crederet seipm sine culpa esse fla-
gellatū pcesserūt ad impugnacōem sue iusticie quilibz fm
modū suū qd patz ex pcessu disputacōis eoz In quo quilibz
eoz conatē impugnare iusticiā fm modū ppiū

Caplm. ix. In quo declarat cōueniēcia amicoz job i ipsi
impugnacōne et distinctio eoz in se. Discipulus

Qdeo q isti tres cōiter conabantē impugnare iusticiā
ipsius job. sed nō video aliquā distinctiōē inter im-
pugnacōes eoz sic ut quilibet teneat ppiū modū in

huiusmodi impugnacione et de hoc peto a te aliquam declaracionem.

Magister Sicut iam tibi dixeram isti tres de secta sunt
seducerem ponendam totum primum iustorum et penam impiorum in hac
vita tantum. et ideo omnes conveniunt in impugnacione iusticie ipsius
job. erronee estimantes quod non possit aliter iusticia divina saluari
quod oportebat eos dicere secundum falsum presuppositum suum supradictum
In hac tamen impugnacione quilibet eorum trium invenit primo unum
modum ad salvandum iusticiam divinam. quando contingit quod aliquis
qui secundum famam communem est iustus puniatur quod patet diligenter eorum dicta
scrutantur Eliphaz enim qui primo secutus est iusticiam ipsius job
impugnabat imponendo ei publicas iniquitates seu iniusticias
unde in prima ipsius appositione dicit. recordare obsecro te quis
unquam innocens perijt aut quando recta deleta sunt job. iij. c. Ex
quo patet quod secundum eum ex quo job sic affligebatur sequebatur quod non
erat innocens et rectus Et infra ipse Eliphaz. c. xxij. dicebat
ipsi job. Nonne propter malitiam tuam et infinitas iniquitates
tuas abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa et nudos
spoliasti vestibus tuis. ubi multa publica peccata attribuit ei ad
crudelitatem et avariciam penam. Baldach vero iusticiam job im
pugnabat. non sic ei opponendo publicas malicias sed occul
tas sic quod secundum eum licet opera job exteriora bona apparerent quia
tamen occulta non recta sed perversam habent intentionem Idcirco ei co
tingebant mala. unde in. viij. c. baldach imponebat ipsi job
vitium ypocrisis dicens sic. vie hominum qui obliuiscuntur deum et
spes ypocrisis prebuit arguebat enim in ipso esse ypocrisim ex adu
sitatibus sibi advenientibus licet exteriora sua opera fuissent bo
na. unde ad predicta verba sic promissit. Nunquam virescere potest
cypripus absque humore. q. d. ex hoc quod tu non virescis sequitur quod tu
non habes humorem intrinsecus. quod intelligitur de humore caritatis
per quem homo secundum veritatem virescit in virtutibus secundum enim bal
dach bona temporalia sunt premia virtutis Et quia hys temporalibus bo
nis manifeste carebat job Idcirco concludebat ipsum esse ypocri
tam Et in hoc Baldach concordabat cum sathan. Cum enim dominus
dixisset sathan de job quod erat simplex et rectus ac times deum
tunc. Sathan respondit nunquid frustra times job deum tunc. quasi diceret
omnia bona que job facit non procedunt ex recta intentione sed solum
ut temporalia bona ei conserves. Sophar autem et si non attribuebat
job aliqua peccata publica nec etiam ypocrisim Impugnabat tamen
iusticiam ipsius job ex profunditate divine sapientie secundum quam deus

mundū gubernat dicēs. vñā deus loqueret tecū et aperiret
labia sua tibi. et oñderet tibi secreta sapiēcie. et intelligeres
q̄ mltro mmoza exigaris ab eo q̄z meret iniquitas tua. q. d.
licet ego nescirez ostendere tibi pccā tua publica seu occulta
nec eadē forte tu ipse scis. nichilomin⁹ tñ si de⁹ loqueret tecū
ostēderet tibi secreta sapie sue et intelligeres q̄ mltro mmoza
exigaris ab eo q̄z meret iniquitas tua. hoc est dicere q̄ te pu-
nit atra cōdignum. Discipulus. hec distinctio quā po-
nis inter impugnacōes quas amia job conē eum opposuerit
licet sit racōnabilis et ī dictis eoz fundata nō tam sic vidē
p̄sa q̄ impugnacō vñā nōn tangat per aliū. ypocrisim em̄
quā baldach impoit ipi job. eadē eliphas filr impoit qui in.
xv. c. dicebat job. cōgregatō ypocrite sterilis. vbi notat eū
de ypocrisi. Causam eius sterilitatis seu p̄dicōis suoz bonoz
ypocrisi attribuebat. Sophar eadē ipi job dicebat caplo. xx
hoc scō a p̄ncipio ex quo positus est homo sup̄ terrā. q̄ laus
impioz brevis sit et gaudiū ypocrite ad instar pūcti. ex quo
patz q̄ ipi imponebāt job pccm ypocrisis fm qd dicebat pro
speritates suas fuisse momentaneas seu cito transcuras. ex
quibus et alijs que in dictis amiozū job pnt inueniri. videt
haberi q̄ distinctio tua non sit p̄sa ut p̄dictū est. Magister.

Concedo tibi q̄ distinctio mea sup̄dicta de impugnacōibz
amiozū job conē eum non est sic p̄sa ut vñū quisqz socioz
ponat impugnacōez suam tñ. et nunqz tangat impugnacō
nem alterius. Sed consideranda est p̄dicta distinctio sic ut
vñus socioz quandā p̄mo inuenit impugnacōnem ⁊ deinde
aliq̄ illam eandem inter sua qñqz repetant ut puta q̄ eliphas
p̄mo impugnauit job de publica iniusticia ⁊ impietate. nō
aut de ypocrisi. Siliter ⁊ Baldach p̄mo impugnauit eum de
ypocrisi non aut de publica iniusticia. Consequentē Sophar
p̄mo impugnauit eū per inscrutabilitatē dñe sapiēcie fm
quā credendū esset q̄ m̄m⁹ puniebat a deo q̄z pccā sua exige-
rent. Sed ex hoc non cōcludit qñ quilibz eoz obiectionē alte-
rius in suis dictis mēponeret qñqz tanqz verā sicut cū in di-
sp̄tacōnibz cōtingit q̄ opposcentes diuisis vijs impugnant
respondentē. et tñ ipi inuicem in oibz impugnacōibz con-
cordant p̄sertim in hoc libro in quo nō solū poetice s; eadē me-
trice ut dictū est p̄cedit. et sic vñā sentēcia plures repetitur
et sepe replicat tam ppria q̄ aliena. vñde si scrutatus fueris

verba job in ultimo sue responsionis loco .f. caplo .xxvii. et
in sequenti .f. xxviii. manifeste repies qd ad tres impugnacō:
nes p̄dictas dirigit defensionē suā. In eodem enī caplo p̄di:
ctis impugnacōibz p̄ ordinem contēdit. unde postq̄ om̄s sūt
falsificauit dicit. absit a me ut iustos vos esse iudicez. Con:
sequenter contē impugnacōem p̄mo p̄ eliphā inuentā dicit
Iusticiā meā quam cepi tenere nō deseram tē. Si sicut im:
pius inimicus meus et adūsari⁹ meus q̄si iniquus Ille enī
cui⁹ bona exteriora sūt iusta sicut job. omnes sui inimici di:
cuntē impij tanq̄ impugnantes publicam iusticiā. Conse:
quenter contē impugnacōem baldach dicit q̄ est spes ypocrite
tē. q. d. non debeat michi imponere vitā ypocrisis. Sās enī
qd ypocrita nō potest habere verā spem que ex meritis et grā
habet. Q̄ autē ypocrita nō habeat ex meritis spem declarat cū
subdit Cum auare rapiat tē. Quod autē ex gratia hoc nō de:
beat expectare declarat dicens. nūquid clamorē eius exaudiet
deus tē. Et ut job suis adūsarijs oñderet qd erat immunis
a p̄dictis duobus vicijs .f. publicis et occultis que sibi impo:
nebant. subdit Ecce vos om̄s nostis et quid sine causa vana
loquimini. Nouerant enī adūsarij quibz cōuersacō sua erat
nota qd nulla peccata exteriora habuisset. Similiter nec interi:
ora quia necesse est ut p̄ diurnā cōuersacōem ad exteriora
opa interiora cognoscant ut saluator de ypocritis dicit. Ex
ope ibz eorū cognoscetis eos Et ideo suos adūsarios aduo:
cat in testes circa p̄dicta cū dicit. Ecce vos omnes nostis. et
quid sine causa vana loquimini. Ad scdā vero obiectōem
per quā vitā suā impugnabant ex inscrutabilitate diuine
sapientiē s̄m quā homo debet credere qd deus iuste punit licet
causa puniōnis in actibz hūanis inuentā nō ab hominibz
Ad hoc rñdet cōsequenter in p̄dicto caplo .f. in .xxviii. p̄mo
ostendendo excellenciā sapie que intelligenda est dīna que in:
comparabiliē transcendit in p̄sitate oīa p̄iosa dicens. Ne
scit homo p̄cium eius tē. Scdō ostendit occultacōez eius cum
dicit. abscondita est ab oculis oīm viuentiū. Tercio dicit qd
solus deus cognoscat eam dicens. deus intelligit viā eius. et
ip̄e uouit locū illius. Quarto dicit qd deus qui illam scit seu
cognoscit viā eius docuit hoīem que sit illa sapiēcia. put ad
gubernacōez rez hūanaz p̄net. et de hoc dicit vidit illam et
enarrauit tē. Et sequit Et dixit homini. Ecce amor domini

ipsa est sapientia et recedere a malo ipsa est intelligentia. Ex
quibus colligitur sufficiens responsio job ad tertiam objectionem
supradictam que ex magna profunditate seu sapientia dei in gu-
bernatione humana precebat. Que quidem responsio in hoc con-
sistit. posito enim putatur verum est quod divina sapientia excelsit cunctas
res in profunditate putatur in primo presupposito. Secundo posito quod illa
divina sapientia sit abscondita ab omnibus creaturis putatur in secundo
presupposito. posito etiam quod solus deus intelligat viam eius putatur in tertio
presupposito. posito etiam quod deus revelavit homini quod timor dei ipsa
est sapientia. scilicet quantum ad res humanas gubernandas. Similiter
et recedere a malo sit intelligentia. Consequentem habet quod non obstante
inscrutabilitate seu profunditate divine sapientie quantum ad se.
cum hoc tamen quod sciat quod in rebus humanis gubernandis timor domini
ipsa est sapientia. et recedere a malo ipsa est intelligentia putatur
patet ex divina revelatione per ipsum job allegata. Cum autem de
job testatur scriptura quod erat timens deum et recedens a malo job
primo. sequitur ulterius quod non obstante inscrutabilitate divine sa-
pientie job iudicandus erat rectus et sic non erat puniendus
propter demerita sua. Ex quibus omnibus diligenter consideratis ha-
bes opinionem ipsius job que vera est et catholica. scilicet quod primum
iustorum et pene impiorum principaliter in alia vita consistat non in
vita presentis. Et sic non sequitur quod si aliquis in hac vita puniatur
quod sit iniustus sicut si aliquis in hac vita prosperetur non ex hoc
sequitur quod sit iustus putatur amici job false opinabantur. unde Ra-
bimoyse qui sententiam job tanquam hereticam condemnavit per te
in capitulo supradicto manifeste in hoc erravit. Habes etiam ex hoc
opinionem amicorum eius qui de secta saduceorum ut dictum est erant
Unde simul conveniebant in hoc quod totum primum iustorum et pena
impiorum in presenti vita erat. non in alia quam non credebant. ex
quo firmiter estimabant concludere quod nullus in hac vita puni-
nebatur nisi propter propria demerita quod est falsum ut patet in histo-
ria ipsius job de quo scriptura testatur quod erat simplex et rectus
et tamen fuit graviter punitus nullis suis demeritis precedentibus.
Ex quo patet error rabimoyse qui opinionem eliphaz approba-
vit ut patet ubi super. Qualiter autem opinionem poietorum tamen
distingui intelliguntur habes supra.

Capitulum .x. In quo exponitur opinio heliu que fuit erronea
et a deo condemnata contra hebreos qui asserunt quod heliu victo-
riam obtinuit de job. Discipulus

Iacet ea que dicitur circa disputacionem job et sociorum
eius tenenda videntur tanquam vera. tamen adhuc occurrit
michi in eis de vno quod inconsonum supradictis videtur. video
enim quod heliu conuenit cum predictis tribus in condemnatione ipsius job
quod patet in multis ipsius dictis. et tamen heliu videtur victoriam
obtinere de ipso job. quod patet saltem ex hoc. nam job silentium
videtur imposuisse tribus sociis qui ad ultimas responsiones eius
que a capitulo. xxvi. usque. xxxi. inclusive continentur nichil va-
luerunt respondere. Ad dicta tamen heliu que a capitulo. xxxii. usque ad
xxxviii. inclusive continentur. nichil videtur job respondisse. Ex
quo patet quod heliu deuiat seu inclusit ipsum job. unde exposito-
res hebreorum ut Rabimoyse et Rabisalomon et alij ceteri
tenent quod heliu in hac disputacione triumphum obtinuit. cum
tamen cum alijs tribus conuenisset in ipsius job condemnatione
ut dictum est. unde de hoc volo ut me doceas declarando michi
opinionem ipsius heliu et eius distinctionem ab opinionibus aliorum
Magister Circa hoc quod petis sciendum est quod sicut tres amici
job ut dictum est erant de secta saduceorum futuram vitam negan-
tium. et veram premium iustorum et penam impiorum in hac vita tamen
esse ponebant. unde et job in sua flagellatione ut impium con-
demnabat credentes quod nullus in hac vita puniatur nisi pro
propria peccata seu demerita ut superius largius dictum est. Sic tenendum
est quod heliu erat de secta phariseorum qui licet aliam vitam concede-
bant ut patet Matthei. xxiii. superius allegato tamen credebant quod nullus in
hac vita puniret nisi propter propria demerita ut Rabimoyse
qui proprie phariseus fuit in preteritis et capitulis allegans expressse dicit
Et est eorum sententia talmudistarum. falsitas tamen huius creduli-
tatis manifeste patet ex ipsa historia job que testatur quod job
nichil mali demeruit ut sic puniret. sed solum hoc euenit ei pro
modum temptacionis ut ipsa littera manifestat in primis duobus
capitulis. Quod autem heliu aliam vitam crederet. habet ex dictis suis
capitulo. xxxiii. ubi dicit. ut renocet animas eorum a corruptione. scilicet
animas penitentium de quibus ibi loquitur. et subdit et illuminet
in luce viuendam. quod ad litteram intelligitur de vita futura. Quod autem
heliu crederet nullum in hac vita puniri nisi propter propria peccata
scitis patet ex hoc quod ipse condemnauit job sicut et alij socii. et
adhuc acius propter demerita que sibi imponebat. Et notan-
dum quod licet opinio heliu quantum ad aliquod magis contineat ve-
ritatem. inquantum aliam vitam concedit. tamen est magis inconsona.

sibi ipsi inquantum dicitur quod nullus in hac vita punitur sine pro
peccato. Cum enim punitiones et premia huius vite momentanee
sint respectu eorum que sunt in futura. manifestum est quod licet ius
sti in hac vita puniantur et mali prosperentur quod ista possunt compensari
ad plenam in alia vita que est in perpetuum duratura. unde
credentes premia et punitiones in futuro seculo non debent con
demnare patientes tribulationes in hac vita. dicit enim ecclesiasticus
ix. c. viuisa eque eueniunt iusto et impio. quod intelligitur ad laudem
de aduersitatibus et prosperitatibus huius vite. Et ideo de heliu proprie
intelliguntur verba dei dicentis. quis est iste inuolvens senten
tias sermonibus imperitis. job. xxxv. c. Inuoluit enim heliu
sententiam inquam ipse job asserentes in alia vita esse
vera premia et punitiones inuoluebat etiam sententiam aduersari
orum ipsum job condemnationem. que quidem sententie non conso
nant adinuicem ut dictum est. Quod autem dicitur de expositores hebreorum
asserentibus quod heliu obauit victoriam in huius discep
tatione. verum est et rationi consonum. Nam expositores hebreorum
proprie sunt pharisaei sicut et heliu ut dictum est Sed assertio eorum in
verificando opinione heliu est falsa. sicut etiam false condemnationes
uerunt job de heresi. ut iam super dictum est. Nec ex hoc quod job non
respondit heliu et tamen respondit alijs tribus. sumi debet argumen
tum ad hoc quod job fuit conclusus ab ipso heliu. potest enim ad hoc
triplex ratio assignari. Prima est quod si scrutatus fueris octa
heliu. manifeste reperiens quod fuit locutus ex arrogancia inten
tando principaliter vilipensionem ipsum job. dicebat enim illi. tace
et docebo te sapientiam job xxxiiij. Et infra. xxxiiij. dicebat
job. Stulte locutus es et sic in alijs locis. qua ratione job
ipse heliu noluit respondere. sequens sapientis consilium psalmi. xxvi
ne respondeas stulto secundum suam stulticiam ne efficiaris ei similis. alijs
vero socijs qui non sic ex arrogancia videbantur loqui job respon
dit ut ipsorum error patefieret sequendo consilium sapientis pre
dicto capitulo Responde stulto iuxta stulticiam suam ne sibi sa
piens videatur. Secunda ratio est. nam heliu intus elatus est per su
perbiam quod correctionem job non desiderabat. sed eius maiorem
ruinam appetebat. unde in xxxiiij. c. super dicto dicebat heliu.
ipse deo. pater mihi prebetur job usque in finem In quibus verbis
putat contra exponunt heliu petebat a deo quod non desisteret a fla
gellatione ipsum job in presenti vita et etiam quod in alia vita duce
retur ad eternam condemnationem quod est valde inhumani et ex

magna elacione pcedens. vnde glō. hic dicit q̄ asperitas sup
bie usq; ad maledicendū se extēdit. heliu cont̄ job deprecatur
deum. et ideo talia loquenti nō videtur dignum respondere.
Tercia racō est Nam verba heliu non solū ex arrogancia s;̄
etā ex ira pcesserūt. Ex ira enī heliu pncipalit̄ fuit puocat⁹
ad loquendum vt in. c. xxxij. exp̄sse dicit̄ Et ideo laudibilia
job abstinuit a responsione ipsius heliu. intendens ire locum
dare. iux̄ illud eccl̄. viij. ne litiges cū homine linguato et ne
struas in igne eius ligna. Disapulus Video q̄ de hoc
heliu p̄p̄e p̄nt intelligi verba p̄p̄e sup̄ allegata. quis est iste
inuoluens sententias put tu exponis. sed adhuc vallem do
ceri de hoc qd sequit̄ sermonib; imperitis. Intelligere igitur
vallem qui fuerūt sermones imperiti inē dicta heliu de quib;
ista verba possent verificari. Magister Inter verba heliu
sermoēs impij reperiunt̄. dixit enī heliu in. c. xxxij. Onia
hec opatur deus tribus viab; p singulos. qui est sermo ma
nifeste imperitus. Exponit̄ enī ab hebreis cōiter q̄ tribus vi
abus tñ recipit deus peccatores ad pñiam. sed non amplius
Nam si q̄rto reciduat nō recipit sed reseruāt ad gehennam
qd est falsum s̄m communē sniam sanctorū. et s̄m historias
veteris testamēti. peccauit enī dauid p̄mo i adulterio Bersa
bee Scdo in homicidio vriē. tercio in fractione iuramētū facti
jonathe. q̄rto in numeracōne ppli. et s̄m quosdam peccauit
in mortem sacerdotū nobe. et tñ dauid cōmīatur inē sanctos
vnde seruus dī post mortem i mltis locis sacre scripture vo
catur. vnde necesse est dicere q̄ penituit de omib; . Et sic p̄
dicta verba heliu s̄m expōicōnez sup̄dictam hebreorū que est
inter eos communior sūt falsa. fuerunt etā aliqui eorū ut
Rabimoyfes Gzunden. qui p̄dicta verba exposuerūt de re
uolucōne al' reuocacōne animarū asserentes q̄ aīa vni⁹ hoīs
post eius sepacōem a corpe itez informat corpus alterius ho
minis. Et hoc dicūt ter fieri. qd est imperite dictū. nō solum
scdm veritatem fidei. sed etā s̄m naturalem rōnem ut p̄ter
intuenti Et licet p̄dicta vba ab expōitorib; nostris intelli
gant̄ ad isinuandū q̄ de⁹ mouet pccōres ad pñia; toties quo
ciens iudicauerit expedire. vtendo nūo trino determinato. p nu
mero indeterminato. hoc tñ nō sonāt verba eius. Et ideo ma
gis sciendū est expōitores hebreorū non errasse intelligendo
illa s̄m expōicōem hebreorum qui de secta pharisaica erant

sicut ipse heliu ut dictum est q̄ fm interpretacōnem nr̄oz qui
verba sua voluerūt reducere ad verū intellectū. Item impe-
rite fuit locutus in cōdemnacōne ip̄i job asserens q̄ null⁹
in hac vita flagellat nisi ppter ppriā culpā quod ē erronee
dictum ut sup̄ dictū est. vnde heliu tam ex dictis suis p̄ma
palibus q̄ ex arcūstancijs eoz phariseus indicand⁹ est.

Caplm. xi. in quo ostendit q̄ sicut tres amici job erāt de sec-
ta saduceoz sic et heliu erat de secta phariseoz q̄b⁹ assimilāt
tam ī suis op̄ionib⁹ erroneis q̄ in cōdicōib⁹ suis. Discip̄ls

Ex mltis posset haberi q̄ sicut tres amici job erant de
secta saduceoz ut dictū est. Sic heliu erat pharise⁹
tam in suis op̄ionib⁹ q̄ in cōdicōib⁹ eius. De op̄i-
onib⁹ enī patz p sermōes imperitos de quib⁹ statim supra
dictū est. De cōdicōib⁹ patz ex hoc. Nam nec job nec tres
amici sui legunt genealogizari in hoc libro. sed tam ip̄e q̄ illi
solum a regionib⁹ suis cognominant. vnde job de terra hus
Eliphas themanites Balach Suites Sophar naamites. he-
liu vero nō solum cognoscitur a regione cū dicitur Busites. s̄
etā imponit ibi nomē p̄ris cū dicitur heliu fili⁹ barachiel Silr et
nomē cognacōis cū dicitur de agnacōe ram qd̄ interpretat alciū. In
quō heliu assimilāt phariseis qui gloriabant de bonitate pa-
rentū suoz quib⁹ dicebat. Mt. ii. c. Ne velitis in me vos dicere
p̄rem habemus abraham. Item pharisei cōsueverūt intantū
iactare se q̄ ceteros spernebat ut patz luce. xviii. c. de para-
bola xp̄i. in qua dicit. Duo homines ascenderūt in templū ut
otarent. vnus phariseus et alter publican⁹ et quā arrogan-
ciam. s. pharisaicā heliu secut⁹ est qui tam job q̄ eius adūsa-
rios spernebat ut patz ex dictis suis. c. xxxii. et infra. Item
heliu fuit motus ex passione ir̄e ut patz cū dicitur. c. xxiii. Ira-
tus est furor heliu in job Et infra et in tres amicos irat⁹ est
et. Sup̄ qd̄ verbū glō. vane enī glorie sectatores cū se hoib⁹
p̄ferūt. alios de futuris sensibus. alios de indignis meritis
rephendūt. hec in glō. heliu aut job de fatuitate et blasphem-
ia et sodos de ignorācia rephendit. Et sic manifeste madit
in errore pharisaico qui deo dicebat. Gracias ago tibi dñe qz
nō sum sicut ceteri hoīm luce ubi sup̄. Item heliu assimilāt
phariseis in hoc q̄ nō correctōem job desiderabat. s̄ pot⁹ p̄er-
ruina deū imp̄cabat. dicebat enī heliu. pater mi p̄betur job
vsqz ad finem xxxiii. c. In quib⁹ v̄bis petebat heliu a deo q̄

non desisteret a flagellacōne ipsius job in pñti vita ⁊ edam
in alia usq; ad eēnam cōdēpnacōem ut dictū est qđ ad ma
gnam et crudelē supbiā pñebat ut ī glō sup allegata In
quo heliū assimilā phariseis qui in suis orōnib; et codicib;
alijs. nūq; erant. p eoz cōuersionē gentilitatis s; p eoz finali
destructionē Ex quib; iam dictis habet qđ opō eoz qui dixerūt
qđ liber job fuit a moyse scriptus est verisilis. nam sup pen
ta teu con quē moyses scripsit tres diuise snie insurrexerunt.
Prima. s. fidelū aliā vitā cōcedenā in qua vera sūt pñia
et puniōes et in hac vitā psp̄ra et adūsa iustis et iniustis
eque cōtingerent. et hec fuit snia ip̄i job. alia vō fuit sentē
cia s. duceoz qui nullā vitā nisi pñtem concedebāt ⁊ psp̄ra
et adūsa hui; vite iuxta merita et demerita hoīm esse asse
bant. Tercia vero sententia phariseozū qui duas supdictas
inuoluebant ut sup dictū est

Capl'm. xij. In quo oñ dīc quid responsionib; diuinis su
pera dī intelligit. qđ ad questionem ppositam per job pñē
videatur.

Discipulus

Quoniam job verā sniam tenuit in pñctis put tu asseris
et edā vba dī dicta job appbantis testant. cū dicit
non fuistis michi locutū rectū sicut seruus nre job
job vlt. c. Responso igit dīna videt esse qđi supflua suffec
set enī dū approbasse suā sniam et repbasse alias tam triū so
cioz q; heliū. Nec videt sufficē qđ quidā expositores dicūt. s.
qđ omia que ī respōsionib; diuinis que in xxxviii. c. et xxxix.
cōtinent. tradunt ad immēsitatem dīne potēcie et sapientie
ostendendā. ut ex hoc manifestet qđ job indiscrete seu fatue
se habuerat in cupiendo disputare cū deo Nam hoc nō videt
cōuenientē dictū Illa enī que altera pars disputantū per se
concedit nō requirit ut p aliā pbenē. Constat aut qđ job cō
cedebat potēciā dīnam et sapiām esse tante immēsitatis qđ
ab hoīb; nō esset cōphensibilis. vnde ī caplo xxvi. postq;
job narrauit multa mirabilibus nature a deo facte. subdit
Ecce hec ex pre dicta sūt viay eius. et cū vix plā scintillam
sermonis audierim? quis poterit conitruū magnitudis ei;
inueni Ex quib; patz qđ job pfitebat immēsitatē et incōpre
hensibilitatē dīne sapie et potēcie que in diuinis effectib; appa
ret. nō ergo requirebat ut de hoc vltērius aliquid sibi dicē
Rogo ergo ut michi aliquid vltērius arca hoc declares

Magister Ad hoc qđ petis amplius intelligendū confi-
derare debes qđ job in suis pclamacōibz instat a deo petebat
ut deus oñderet sibi causā sue flagellacōis. cū ipse credidisset
se esse iustū. vñde job x. c. dicebat deo. iudica michi. cur
me ita iudices. ad qđ videt job in mltis alijs locis tendere.
deus tñ oñdit sibi in hys caplis qđ mērogatio sua p̄dicta esset
irracōnabilis. et hoc sic. Constat enī qđ dīna puidencia dispo-
suit oīa creata pducēdo ea sūm mensurā et modū corrūdentē
cuiuslibet rei existēcie et duracōni ut exemplificat p̄mo de
terra que habitacōni hoīs cui loquebat est deputata de quo
dicit vbi eras quādo ponebā fundamēta terre tē. q. d. illa qđ
pmanent ad existēciā terre et eius stabilitatem fuerūt p meā
puidenciā fundata et mensurata te non existente nec etiā
nūc hoīz racōnem ad plenū cōphēdente. Siliter qđ sequit̄
Cum me laudarent astra matutina et filij dē iubilarent tē
Intelligendū est. q. d. per meā puidenciā dispositum est ut a
p̄ncipio creacōis me laudarent astra matutina et filij dē iu-
bilarent Cuius puidencie racōem tu plene nō sas. Silr quod
sequit̄ Quis cōclūsit hostijs mare tē. Et omēs mērogacōnes
quas deus ipi pponit in p̄dictis caplis tam de p̄ncipalibus
partibz sūmōi qđ de dictis cōdicōnibz aliquoz aīaliū per hunc
modum sūt intelligēde. s. qđ omīa illa p dīnam puidenciā
sūt taliter qđ in suo esse naturali pseuerant. De quibus fra-
gilitas hūana nō sufficeret p singla reddere racōez. nisi solū
qđ omīa p̄dicta et quecūqz filia p dīnam puidenciā disposita
sūt modo et ordie debitis. Inx illud qđ dicit de sapiēcia dīna
attingit a fine usqz ad finē fortiter. et disponit omīa suauit̄
Sapie. viij. c. Ex quo sequit̄ qđ indiscretū est qđ homo qrat a
deo racōem sue puidencie arca singlares psonas seu actus hu-
manos pnt job petebat ut dictū est. Sed firmit̄ tenendū est
qđ si sapiēcia seu puidencia dīna omīa suauit̄ disponit licet
a nobis ipius racōes sint incomphēnsibiles. Sic etiā arca
actus hūanos credendū est. s. puidenciā dīnam esse iustam et
rōnabilem q̄quis a nobis eoz racōes nō cōphēdant. Inx
illud apli. O altitudo diuiciarū sapie et sciēcie dē. vñde in re-
sponsione dīna cōcludit̄ qđdam p̄p̄riū et p̄ncipale arca mate-
riam p̄posite questionis in libro job. s. qđ arca actus hūanos
non semp est causa p̄cularis querenda. eo modo quo job vi
debat petere.

Caplm xiiij. In quo oñdīē q ex malis tpalibz que hoībz
eueniūt nō semper cōcludi possit eoz malicia. Disapul?

Sarca huiōi materiā scripturas sacras scruteri ma
nifeste repit q ex hoc q mala tpalia alicui eueniunt
sumit argumentū efficax q ille cui talia eueniūt est
a deo elongatus seu derelictus. legiē enī de utro. xxxj. caplo
de ppo isrlitico q ex malis que ei ad uenerāt debebat arguere
seu intelligere q deus nō erat i eo seu cū eo. vnde de eo ibidez
dicit ita ut dicat in illo die vere qz nō est de? meū. inueniēt
me hec mala. Similiter ibidez xxxij. c. deus redarguens illos
qui ex malis tpalibz sibi euenientibz nō intelligebant hoc eue
nisse ex puniōe dīne iusticie sic pīat vnam saperēt et intel
ligerent tē. Et sequit quō psequit vn? mille et duo fugarēt
decem milia nisi quia deus vendidit eos. et dñs cōclut eos.
Ex quibz et multis similibz habet clare q ex malis tpalibus
que hoībz mflūgunt seu cōaugūt arguendū est efficaciter q
hoc puenit ex dīna iusticia puniēte taliū peccata qō videtur
facere manifeste p opione tū amīcoz job et etiā heliū.

Magister In hac materia distinguendū est Nam sūm
thomā in pma scōe. q. xcix. historias veteris testamti scrū
tanti seu reuoluenti clare patet q cōis status isti? ppli samp
suo lege in psp̄ritate fuit qdā lege obseuabāt. Et statim
declinantes a p̄ceptis legis in mltas adūitates mādēbāt. Sz
alique p̄sone p̄culares etiā iusticiā legis obseuantes in ali
quas adūitates mādēbant. vel quia iam erāt spūales effectū
ut per hoc magis ab effectu tēpaliū retraherent et eoz v̄tus
p̄bata redderet. aut quia tales opera legis exterius implentes
cor carneū habebant in tpalibz defixū et a deo elongatum. de
quibz ysaiē. xxix. labijs me honorāt cor aut eoz longe est a
me. hec ille. vnde auctes p te allegate de statu totius populi
isrlitici loquunt. In historia aut job agit de p̄sona p̄culari
ut est dictū. et est manifestū. et ideo tres socii job et ip̄e heliū
qui ex tribulacōibz ip̄i job euenientibz ip̄m esse iniustū argu
ebant erronee se habuerūt Nam hoc debuissent interpretari in
meliozem partē. s. q hoc ei cōungebat ut ip̄ius virtus appro
bata redderet. put eu sūm veritatē huiōi adūsa ip̄i eueniūt
quibz adūsitatibz v̄tus ip̄i job examinata fuit et a deo appro
bata put ex sup̄dicis patz. et ut huiōi approbacō seu exami
natio manifestaret etiā apud eos qui aliam vitā nō credebāt.

sicut saducei et infideles Ideo legiſe job vltimo. c. Et addidit
quoq; dñs omnia quecuq; fuerūt job duplicia.

Distinctio sexta de scrutinio scripturarū circa ea q̄
iudeis in sua pnicōsa pſidia poſt mortē xp̄i perti-
nacter exiſtentib; euenerūt et alijs ad hec pertinē-
tibus et continet xliij. capla.

In pmo caplo oñdiē q̄ pena iudeorū xp̄m negancū et
occidencū cum eorū ſequacib; grauior eſt etiā in hac vita q̄
pena ſodomitarū et dathan et abyron qui ſubito conſumpti
ſunt. et q̄ eorū duracō in hoc ſeculo cedit in vilitatē eccl̄ie

In ſcdo caplo oñdiē q̄ tres cōdicōnes occurrē hūc nccō
in pccō negacōis et occaſionis xp̄i p quo peccato iudei in hac
captiuitate exiſtunt

In tercio caplo oñdiē q̄ nō ſolum per racōem cōpbat q̄
pōictē tres cōdicōnes occurrerūt in peccato negacōis et occa-
ſionis xp̄i ſed etiā hoc fundat in auctabus ſacris. et ibidem
oſtendit q̄ iudei per eorū culpam cecitatē mentis incurrerunt
circa cognicōem eorū que erāt eis nccia ad ſalutē. que quidē
excecatio ſeu ignoranciā nō excuſat eos ſ; potius aggrauat

In quarto caplo datur racō quare pmi. ſ. iudei in captiui-
tate babilonica exiſtentes nō legunt incurriſſe excecacōem
mentis ſicut et ſcōi. ſ. exiſtentes in hac captiuitate

In quinto caplo oñdiē q̄ p peccato peſſimo ypocriſis iudei
tpe templi ſcōi captiui excecacōem mentis ſupdictā incur-
rerunt yſaie pphete teſtimonio.

In caplo ſexto oñdiē q̄ licet ypocriſis ſimplr conſiderata
nō ſit de grauiſſimis peccatis. ypocriſis tñ phariſaica quam
xp̄s multiplicat increpauit grauiſſimum peccatum eſt quod ex
qñq; racōibus conſiderat

In caplo ſeptimo oñdiē q̄ in cecitate phariſaica includit
negatio dñe puidende magis culpabilis q̄ in illis qui pccā
ſua publicauerūt ſicut Sodomite. Et in eodem oñdiē q̄ ex
huius phariſaica ypocriſi nephandā deus elicit magnū bo-
num. ſ. genū illuminacōem et utrūq; fundatur in quadam
aucte yſaie de qua hic agit

In caplo viij. oñdiē q̄ phariſei tripliat inērerunt cecita-
tē mentis ſicut et triplicē veritatē per ſuā nephandā ypo-
criſim corruperūt. quorū duo in hoc caplo explicant. et ibidē
declaranē verba yſaie ad hoc panencia. ſ. cū dicit. Et peribit

sapientia a sapientibus eius. quod proprie et multipliciter de pharisaeis
et eorum sequacibus intelligendum est. Et ibidem declarat quod hoc
non est contra doctrinam christi dicentis de pharisaeis super cathedram
moysi sederunt scribe et pharisaei quidquid dixerint vobis facite
In capitulo. ix. declarat tertius modus execrationis phari-
saice qui consistit in suis propriis inuentionibus et assertionibus
abscondunt

In capitulo. x. ostenditur quod multa de inuentionibus seu assertio-
nibus phariseorum quas ipsi inuectores seu asserentes minime intelli-
gunt quoniam nobis proficiunt ad eruditionem et quod in terminis per
eos assignatis ad suam redemptionem aliqua emerferunt ad
honoris fidei catholice patientiam

In capitulo. xi. ostenditur quod aliqua verissima circa eorum redemp-
tionem asseruerunt quod tamen ipsi met non intellexerunt. Et quod
hoc prophetatum fuit per ysaiam

In capitulo. xii. ostenditur quod ceteras pharisaice de qua ysaias
prophetavit copiosius tradit in euangelio

In capitulo. xiii. ostenditur quod ceteras pharisaice nullum primum
generat fidelibus de genere descendentes israelitico. Nam in poten-
tissimis temporibus ecclesie. scilicet in eius exordio et fine in quibus christus
fuit et erit presens in ecclesia in natura assumpta de stirpe israeli-
tica descendentes principaliores fuerunt et erunt Nam in fine mundi
toti generis israeliticum christo firmissime adhibebit

In capitulo. xiiii. ostenditur quid de iudeis in tempore intermedio quod
inter primum aduentum christi et 2um secundum scripturarum scrutinium sen-
endum est et ibidem huius tractatus in laude divina finit

Capitulum primum In quo ostenditur quod pena iudeorum christum negantium
et occidentium cum eorum sequacibus grauior est etiam in hac vita quam pena
Sodomitarum et dathan et abyron qui subito consumpti sunt et
quod eorum duratio in hoc seculo cedit in utilitatem ecclesie

Discipulis

Utrum est put sanctus thomas dicit in loco per te alle-
gato secundum scripturarum testimonia quod populus iu-
daicus dum legem sub qua erat diligenter obseruabat
in tranquillitate vivebat Cum autem ab huiusmodi obseruatione de-
clinabat in magnas aduersitates incidebat Sed ex hoc occurrit
mihi quedam non modica admiratio que talis est. video enim
quod populus ille iudaicus valde grauius peccauit blasphemando
et crucifigendo christum quam si quicunque alia peccata commisissent circa

blasphemiam dei. dicit enim glosa. ysa. xviij. omne peccatum
blasphemie copatum leuius est. Cum igitur Chore et dathan et aby-
ron et eorum synagoga propter hoc quod contumaciter se habuerunt aaron
et propositum moysi. descenderunt in infernum viuentes leui. xvi
capitulum. sic quod nichil ex illis remansit. scilicet de precipantibus in eorum
crimine. quanto magis debuissent subito a terra deleri qui non
solum christo vero deo et homini contumaciter se habuerunt sed etiam cum magnis
obprobriis et blasphemis crucifixerunt. Maxima ergo admi-
racione dignum est quod deus tanto tempore tolerat predictum peccatum quod
incopabiliter maius est quam peccatum dathan et abyron quos tam
celeriter ab hac vita deus repulit. praesertim cum hoc peccatum continue
et penaciter ab omnibus et singulis sub infidelitate iudaica ex-
istentibus committatur. nullus enim talium est qui predicta peccata in christum
commissa non approbet ymmo singuli tam in dictis quam in scri-
pturis suis predicta peccata approbant laudant et commendat. prout
in suis codicibus tam talimudicis quam alijs quibuscumque hoc ma-
nifeste reperitur quorum allegatio omittatur. tunc ad plenitudinem vi-
tandam. cum quia ab ipsis contra conceditur. Magister
Verum est quod occasores christi praesertim illi qui eum cognouerunt ut
principes iudeorum in quibus si aliqua ignorantia fuit. non tamen eos
poterat excusare cum esset affectata ut in eadem parte. quod xlvij. nec
etiam talis ignorantia excusat minores de populo. praesertim eos qui
post resurrectionem christi et discipulorum predicaciones. per quam maior seu
propria pars mundi ad fidem christi per testimonio scripturarum et mi-
raculorum euidentiam conuersa est. quo non obstante adhuc penac-
iter in sua nequissima perfidia perseverant se excusando per fal-
sas interpretaciones scripturarum quibus nituntur negare christum ut in
prima parte huius tractatus multipliciter est ostensum. talis enim excusa-
tio est circumstantia aggravans quodcumque peccatum ut habet in glo-
sup illud psalmiste Nolite exaltare in alium cornu vestrum Iterum
aggravatur hec blasphemia per concomitans homicidium quod est
gravissimum peccatum inter ea que committuntur in proximum. unde sim-
pliciter concedendum est quod peccatum occidendi christum supradictorum filii et
conscientiam seu approbandum illud postquam commissum fuit est sim-
pliciter gravissimum. unde et ei debet gravissima pena. quod deuterio.
xxv. secundum mensuram delicti erit plagarum modus. que quidem
pena licet prout est gravissima credenda sit eis reservata ad fu-
turum seculum in quo unusquisque accipiet premium vel penam secundum
operum exigentiam. Considerandum tamen est quod etiam in hac vita non

relinquunt sine pena iustissime a deo pporcionata pccō eorū ad
ecclīe vilitatē et infidelīū cōfusionem **Discipulus**

Queso ut michi oīdas quō in hac vīta sup̄dicta p̄terui
puniant pporcionabiliter ad suū peccatū. cum per te cōcessū
est q̄ istud pccm̄ est simplr̄ grauissimū et tū videm⁹ q̄ illi qui
fuerūt tpe diluuij et Sodomite et chore repentina plaga fue
rūt cōsumpti qd̄ p̄tinē ad grauitatē pene. Isti vō adhuc viuūt
in hūanīs **Magister** Ex hoc q̄ isti occasores xp̄i et eorū
sequaces s̄m cōsensū et approbatiōez nō sūt puniti repentino
modo sicut legī de illis quos allegas. nō sequit̄ q̄ leui⁹ pu
niant̄ q̄ sup̄dicti. diuturna enī duracō penarū sepe efficit ma
iorem grauitatē pene. sicut et momentanea pene duratio
ad leuitatē pene videt̄ quodāmodo p̄tinere. vnde de hac pp̄ria
materia. s. de cōpaciōe pene iudeorū ad penam Sodomitarū
tremoꝝ. iij. legī Et maior effecta est iniquitas filie ppli mei
q̄ pccm̄ sodomorū que subūsa est in momento et nō cepit
in ea manus. Ex quo patet q̄ longa diuēnitās pene iudeorū
reddit eam grauioꝝ seu magis odibilem q̄ pena sodomorū
momentanea **Discipulus** Video q̄ momentanea pe
na etiā si sit grauissima in se. eligibilior tū forte ē aliqua mi
norī pena nō ita graui et si sit valde longa seu diuēna. vñ
et p̄bitaliter solet dici q̄ melius ē semel cadere q̄ in p̄petuū
pendere vnde vellem scire quō huiūdi pene diuēnitās magis
cedit in vilitatē ecclīe p̄ut tu asseris **Magister** Consi
derare debes q̄ iudei xp̄m occidentes seu ip̄i⁹ occasionem cōse
quentē approbantes. nō subito perierūt de hoc seculo sicut illi
de diluuiō et Sodomite. et illi q̄ fuerunt in sc̄smate chore. licet
enī isti graui⁹ q̄ illi peccauerūt. hoc cedit tū in vilitatē ecclīe
multiplicatē. p̄mo ut ex eis i tempoz successione aliqui a deo
p̄destinati saluarent̄ per quos ecclīa nūo et merito augeret̄
ut ex historijs autentiā haberi potest Et forte aliquid de hoc
infra tangeſ. Scdō ut testimoniā fidei que in veteri lege cō
tinent̄ cui⁹ textus ab eis cōseruat̄ ecclīa haberet ab eis Sūt
enī iudei ut dicat quedā glō. bibliotece n̄re et banli codicum
n̄roz a quib⁹ codicibus sacre scripture testimoniū accipitur
tanto fiducialius q̄nto nobis sup̄dicta testimoniā obtinē cu
pientib⁹ auidius adūsanē **Tercio** cedit in utilitatē ecclesie
duratio ppli iudeorū i vili statu seruitutis seu miserie inq̄ntū
vltio sanguis xp̄i in eis magis relucet. eo q̄ in diūsis t̄pib⁹

et laus eorum delectio et obprobrium agnoscat. quod non sic ostenderet
si in brevi tempore ubique et non solum in aliquibus regionibus consumpti
fuissent. Et de hoc propheta intelligit illud psalmiste Ne occidas
eos ne quando obliviscantur populi mei. scilicet ne populus dei obliviscatur
iusticie domine vltiscentis occasione christi. Si enim celeriter fuissent
consumpti sicut Sodomites et dathan et abylon deo posset hec
vltio tradi oblivioni sicut multa que temporibus retroactis con
tingerunt iam non sunt in memoria hominum ut certa. sed quasi sub
dubio narrantur. Sed videntes eos cotidie affligi et supprimi in
penam sceleris occasionis christi non possunt ista oblivioni tradere nec
de ea dubitare. Sensus enim visus cordis est auditu et ceteris
sensibus purior patet in primo methaphisice.

Capitulum 2° in quo ostenditur quod tres conditiones occurrere debent
necesse in peccato negationis et occasionis christi per quo peccato iudei in
hac captivitate existant. Discipulus

Scripturas sacras scrutanti satis constare debet quod deus
quicquid non statim consumit peccatores sed diu in hac vi
ta per penas eos affligit ut ex hoc fortitudo dei et eius
iusticia plenius ostendatur. legit enim deus dixisse pharaoni qui di
vinis preceptis de divitione populi dei resistebat. nunc enim extendens
manum meam percussissem te et populum tuum peste. Ita ut perires
de terra. Idcirco tamen posui te ut ostendam in te fortitudinem meam
et narret nomen meum in omni terra. Ex quo patet quod multa
tudo plagarum quas deus egyptiis inflixit non fuit propter hoc quod
deus non potuisset eos consumere per unam plagam tantam. sed ideo
ut fortitudo dei in eis divinus ostenderetur. putaverunt enim con
spicere. Sed adhuc velle doceri quid dicendum sit contra iudeos
qui captivitatem presentem in qua sunt non dicunt eis advenire propter
peccatum occasionis christi. sed propter peccata suorum predecessorum antiquorum
ut puta propter peccatum vituli in deserto fabricati. unde Rabisa.
super illud verbum exo. xxxij. ubi dicitur Ego autem in die ultionis vi
sitabo hoc peccatum eorum. dicitur quod in omnibus oppressionibus seu adu
sionibus que populo israelitico in diversis locis et temporibus contingunt
peccatum vituli de quo ibi ad litteram agitur a deo puniuntur. Alii etiam
dicunt quod propter peccata que in templo primo fuerunt perpetrata que
fuerunt magna et multa ipsi puniuntur in hac captivitate.
Vellem igitur scire si est aliqua ratio seu auctoritas autentica ex
qua ostendi possit quod captivitas iudeorum et eorum ignominiosa de
fectio in qua nunc sunt eis infligitur propter peccatum occasionis christi.

ut tu asseris. licet enim hanc assercionem tuam credo esse veram. velle
tamen ad hoc habere aliquas rationes seu auctoris fulamentum

Magister. Si diligenter scripturas sacras et alias apud
hebreos authenticas scrutatus fueris certe repies quod in pecca-
to pro quo iudei in hac consistunt diuturna captivitate tria opera
concurrere. Primum est quod hoc peccatum sit valde gravius quam illud pro
quo fuerunt afflicti seu detenti in captivitate babilonica. quod
patet ex hoc. nam sicut patris eorum captivitas valde longior est in
duracione quam illa ut est manifestum. Sic acrior est atque acerbior
illa. In captivitate enim babilonica in qua tantum lxx. annis
duraverunt ut habet Iere. xxx. Joachim rex iude honoratus
fuit et in sede regali cum aliis regibus honorifice positus per re-
gem babilonie ut habet. iiii. Re. vlamo. Siler et alii ipsius
genus in honore fuerunt constituti ut habet dan. primo et secundo.
Siler in illa captivitate non legimus iudei fuisse venditi in vi-
lissimo pretio. nec etiam in magna multitudine infecti. In hac
vero captivitate contra non legimus sic in honore notabili con-
stituti. sed quodammodo ut servi seu aeci ubique tractantur. et
de eis maxima multitudo in destructione iherusalem per Titum in-
fecti et consequenter in destructione civitatis que dicitur biter ubi
innumerabilis multitudo eorum sub quodam falso messia que-
sibi imposuerunt nomine barcozba commorabantur maxima multi-
tudo eorum vastata fuit ut ista largius tradunt a Iosepho in li-
bro de iudaico bello Et in talmud in libro qui dicitur Ierem in
captivitate babilonica inter eos fuerunt multi prophete. quidam
eorum presentes fuerunt in ipsa captivitate qui eos ex parte dei increpa-
bant de peccatis preteritis et exhortabantur ad bonum penitentiam. Siler de spe
redemptionis et salutis consolabantur. ut patet de jeremia et ezechiele
in eorum prophetiis. Quidam vero prophete fuerunt inter eos iam pro-
pe finem captivitatis et in principio reductionis ut patet de da-
niele et Esdra zacharia et aggeo et huiusmodi ex quo dei prescientia in
eis manifestabatur eo quod deus adhuc habebat eos tanquam populum
proprium. In hac vero captivitate nunquam aliquis propheta insurgit
iuxta illud psalmi Jam non est propheta et nos non cognoscimus am-
plius. quod est magnum signum reprobacionis eorum a deo et quod eos
iam dereliquit tanquam non populum suum. Ex quibus et multis alijs
similibus manifeste habetur quod iudei in hac captivitate sunt gra-
vius puniti et a deo elongati quam fuerunt in babilonica capti-
vitate Ex quo consequenter concluditur veritas primi presuppositi

scz qd peccatū eoz ex quo captiuitas eoz pñs eis puenit valde
grauius est qz illud p quo in captiuitate babilonica fuerūt.
Cōsequētia pz ex hoc quia sm in enfurā delictū erit plagaz mo
dus dentro. xxv. Scdm vō qd opz cōcurrere ī hoc pcto ē qd sit
cōe omnibus in hac captiuitate ubi qz terraz existentibz. ita
qd in illo omēs quasi cōiter pāpēt faciendo ul' cōsentendo
seu approbando. et hoc a tpe quo ista captiuitas incepit usqz
nūc. Qd sic patz Nam dicere qd pctm vituli ī oreb fabricatū
vl' aliud sile qdcunqz. ī quo iudei hodierni nō pāpāt p fctm
seu assensū ul' approbacoēz sit causa tam diuēne captiuitatis
est manifeste cōtē sacre scripture autētem p quā habet qd deus
reddit iniquitates patrū filiis et nepotibz in eāz et quārtā
gñacionē exo. xx. et xxxij. caplis et in alijs loas sm quā
autētem et alias siles habet qd nō plus se extēdit iusticia dina
in puniendo pcta pdecessoz in hac vita nisi ad qrtam genera
cionem tñ Cui? racō est Nam filij et nepotes plures inueni
unt imitatores paterni sceleris. vnde ī translatōe caldaica
sup illud verbū vsqz ad eāz et qrtam gñacionē dicit qd hoc
est cū filij sequunt opera patrū. Constat aut qd hoc nō habet
locū in pcto vituli quod cōiter detestā ab omnibz iudis hodi
ernis Et sicut isti nō fuerūt pāpes in cōmittēdo illud pec
catū quia nondū erāt in rex naēa. Sic nec pāpant cōsen
ciendo ul' approbando ut est manifestū. vnde cōtē diuinā ius
ticiam esset qd isti p tali pcto punirent. vnde Rabisal. et
alij hoc vident fingere vt applicent huic captiuitati pctm ydo
latrie qd est de maxis qd tamē nō habet locum vt dictū est.
Teratū vero qd in pcto hui? captiuitatis opz cōcurrē est qd hoc
pctm est eis oīno ignotū. hoc enī expsse habet ī libro talmu
dico qui dicit magnilla ubi querit racō quare pñs. s. ex
istentibz in captiuitate babilonica fuit terminus captiuita
tis reuelatus vt patz jere. xxix. ubi dī. postqz complexi fue
runt in babilone. lxx. āni visitabo vos tē. Et tñ posteris. s.
existentibz in hac captiuitate terminus redēptionis ab hac
captiuitate nō fuit nec est eis reuelatus Nō qd rñdē ibidem
sic. pñs. s. in captiuitate babilonica exñtibz quibz pctm sue
captiuitatis fuit reuelatū. termin? eā reuelatus fuit. Sed
posteris. s. exñtibz in hac captiuitate quibz pctm sue captiui
tatis nō est reuelatū. Sillr nec terminus sue captiuitatis re
uelatus fuit hec ibidem. Ex qua autēte apud eos autentica

habes intentū .s. q. pēcā p quo in captiuitate cōsistunt nō est
reuelatū eis sed est eis occultū seu ignotū qd fuit teratū p sup
positum Ex quibz bene cōsideratis cōcludit intentū .s. q. pec
catū p quo iudei in hac captiuitate existūt pprie est illud .s.
blasphemā xpi et eius occasio .qd sic patz . Nam pōicto pec
cato cōueniūt tria p supposita . supdicta et nulli alteri quod
racōnabiliter posset assignari . Applicat enī huic pēcō p mū
p suppositū . nam blasphemā dēi in psona xpi cū tanto scelē
et enormitate cōmissa usqz ad ipius occasiōē turpissimam
et ignominiosissimā . gra uior est qz ydolatria que licet sit de
grauissimis peccatoz nō tñ in psonā dēi cōmittit de directo
Vnde nec ydolatria equipari debet blasphemie xpi in graui
tate . Qui enī in psonā regis cōmittit offensam pferam eum
blasphemando et turpiter occidendo criminiosius enī offendit
qz qui aliū regem sup se pter ppriū regem imponit vl qz ille
qui domini suo regi negat tñ . non cōmittendo in suā psonā
nam aliā offensā . Cum enī pēcā p mōz put declarāt in qrtō
Re . et in alijs locis fuerūt ydolatria adulteria et homicidia
que licet sint grauiā nō tñ sūt tante grauitatis sicut peccatū
supdictū qd in psonā xpi veri dēi fuit cōmissū . sequit q hoc
peccatū grauiū est qz pēcā que in templo pmo a iudeis fuerāt
cōmissa . Scdm vō p suppositū qd occurrē debet in pēcō est q
tale pēcā sit cōe oibus i hac captiuitate ubiqz terraz existi
tibus . qd pprie cōuenit huic pēcō .s. blasphemie et occasiōi
xpi . licet enī iudei qui post destructionē scdi templi fuerūt nō
intēuerūt in blasphemā xpi et eius occasiōe . omēs tñ qui
cūqz sūt sub hebraica pfidia cōsentit approbant et laudant
omīa scelera atqz pēcā que cōmissa fuerūt p suos pdecessores
in psona xpi vt patz per omēs mgtos eoz qui cōueniūt in
hoc q occasioes xpi fm verā iusticiā legis enī occiderūt . vnde
Rabimōises in libro de iudicijs titulo de regibz et messia sic
diat . Circa finē templi scdi . nazarenus ille iactauit se esse
messiam et ideo sapientes et mgti nri fecerūt de eo seu in eū
qd debebat fieri hec ille Et est cōis snia oīm eoz put est satis
notū cuiūq noticiā eoz habent . Teratū vō q in huiōi pēcō
p quo iudei in hac captiuitate existūt occurrē habet .s. q tale
peccatū sit eis ignotū pprie applicat pēcō blasphemie et occa
sionis xpi . qd sic patz . Naz ipi nō reputāt q hoc fuit pēcā
vnde in hoc credūt obsequiū se pstatte deo . cum estimāt q fm

iusticiam legis xps fuisset reus mortis ut statim sup dictu e
Cum aut nulli alteri pccō in deoy p̄dicta tria cōueniūt simul
nisi tñ pccō sup̄dicto .s. blasphemie xpi sequitur q̄ istud sit
peccatū p quo solo in hac captiuitate existūt patz Nam nul
lum pccm dari posset qđ graui⁹ sit q̄z blasphemia dei. nec ipi
in alio pccō q̄z peccato blasphemie cōueniūt ut est manifestū
nec est etiā aliud pccm in quo omēs cōueniāt . nam si aliqui
eoy peccāt in homicidio ul adulterio aut vsuris et fraudib⁹
sive mendacijs et hui⁹i Non tñ omēs . put manifestum est .
Silit̄ nō omēs peccāt in aliquo qđ fm omēs estimē iustū
et meritorū sicut est pccm sup̄dictū .s. blasphemie Ex quib⁹
recte consideratis habet qđ queris .s. q̄ pccm sup̄dictū est cau
sa .p̄ria sue captiuitatis per modū demeriti

Caplm̄ terciū in quo ostēdit q̄ nō solū per rācōem cōpro
batur q̄ p̄dictę tres cōdicionē occurērūt in pccō negacōis
et occasiōis xpi sed etiā fundat̄ in auctōrit̄is sacris . et ibidē
ostēdit q̄ iudei p eoy culpam cecit̄atē mentis incurrerūt etiā
cognicōem eoy que erāt eis necessaria ad salutē . que quidem
execracō seu ignorācia nō excusat eos sed potius aggrauat

Discipulus

Quod pccm hui⁹ captiuitatis in deoy graui⁹ sit q̄z pccm
seu pccā p quib⁹ fuerūt i captiuitate babilonica ra
cionabile est . put tu p̄mo p̄supponis ad qđ etiā scri
pturas scrutando aliquę repiunt̄ auctēres que hui⁹ cōsonant
veritati . unde jere . viij . de eis dī . nō audierūt me nec inclina
uerūt aurem suā sed indurauerūt cernicem ⁊ p̄cis opati sūt
q̄z p̄res eoy . qđ p̄rie verificat̄ de occasiōib⁹ xpi ⁊ eoy sequētib⁹
bus Naz ut dicit Cris . sup illud verbū Mt . xxij . Implete
mensurā patrū v̄roy . patres eoy p̄phetas occiderūt Isti vō
dominū p̄phetaz . Scdm vō qđ p̄supponis .s. q̄ pccm per qđ
iudei in hac captiuitate existūt est cōe oib⁹ in hac captiuitate
existib⁹ etiā habet aliquas auctēres que hui⁹ cōsonant veritati
unde jere . ij . c . Quid vultis mecum iudicō contendē . omēs enī
vos dereliquistis me seu p̄uaricati estis me . quod p̄rie de hoc
peccato intelligi debet fm qđ quasi in iudicō vidētur cum deo
cōtendere etiā cōdempnādo blasphemādo et hui⁹i . in quo etiā
omēs deū derelinquūt . Ad terciū tam p̄suppositū tuū . in quo
ostēdis q̄ hui⁹i pccm est eis ignotum licet hoc fm rācōem et
auctētem apud eos autenticā manifestas . vellem tamē ad hoc

habere alicui⁹ sacre auēas fulamentum . Magister Si
scripturas scrutat⁹ fueris satis repies q^{uod} inter alias plagas
que a deo infligēde erāt populo iudaico . vna erat papua . s.
ignorancia seu nesciēcia eoz que sibi ad salutē per diuinas
reuelacōes pphetice insinuabant⁹ . vnde ysa . vi . c . postq^{uam} deus
reuelauit pphete sūma fidei misteria . s . misteriu^m sancte trini
tatis voce seraphica ter pclamando . Sanctus scēs scēs fil^{ius} et
dine vnitatis . subiūgendo dñs deus sabaoth in singulari . et
consequenter ibidem innuendo misteriu^m sancte incarnacōis
cum statim subdit plena est omīs terra gloria eius . q^{uod} pprie
impletū fuit per plenitudinē diuinitatis in xpo habitantē . de
quo in ps^{almo} . veritas de terra ortaret⁹ . Et ysa . xl v . Aperiatur
terra et germinet saluatore^m . q^{uod} aut^{em} hec plenitudo gracie esset
in hūana natura satis demonstrat⁹ ex hoc q^{uod} apparicio illa fuit
in effigie hominis sedentis per q^{uod} significabat⁹ q^{uod} deus assūptur⁹
esset formā hūanam . vbi attende q^{uod} in eadem serie ut osten
deret q^{uod} hec misteria ad salutem hūani generis pānēcia licet
ppl^o per veras pphedias pponerent⁹ iudaico . ipi tū p maiori
p^{ar}te pdicta sacra misteria nequaq^{uam} intelligerēt seu crederent
pp^{ri}e q^{uod} ibidem sequit⁹ vade et dices ppl^o huic audite audientes
et nolite intelligere et videte visionem et nolite cognoscere .
Et ut ostenderet q^{uod} in credēdis sup^{er}dictis cōsistebat salus eoz
statim subdit Exceca cor pplⁱ hui⁹ et aures eius aggraua . et
oculos eius claudē ne forte videat oculis et in aurib^{us} suis au
diat et in corde suo intelligat et cōuertat⁹ et sanē eum . Ex q^{uod}
auctē manifeste habes duo . vnū est q^{uod} cor hui⁹ pplⁱ debebat esse
excecātū . Sili^{us} et aures grauate et oculi clausi sic ut nō intel
ligerent seu crederēt pdicta misteria ad salutem hūanā p^{er}ti
nēcia . Scdm est q^{uod} si forte hec intelligerēt seu crederēt et cō
uerterent⁹ statim essent salui . q^{uod} pprie cōmūdet⁹ tēo p^{re}supposito

Discipulus Placet michi exposicō pdicta de miste
rijs fidei in pdicta visione ysaie inclusis . licet enī iudei trini
iteracōem hui⁹ dictionis sanct⁹ ad maiore^m exp^{re}ssionē sancti
tatis diuine exponāt allegantes quedā que credūt esse similia
ut cū dicit⁹ jere . xxi . Terra terra terra audi verbū dñi . hoc
tamē nō valet . tū quia tēa iteracō hui⁹ termini tēa referen
da est ad triplicem distinctionē terre cui loquebatur . erat enī
trip^{ar}ta . vna pars dicebat⁹ terra iudee . alia galilee . alia vero
transiordanis . vt habet⁹ in libro q^{uod} dicit⁹ caueborin . Et de istis

tribus puincis quibus terra pmissionis diuidebat̃ sic exp̃sse
mendō in euangelio in gestis xp̃i . fuit enī cōcept⁹ in galilea
luce p̃mo . c . Missus est angelus gabriel rē . fuit natus ī iu:
dea Mt . scō . c . Cum natus esset ihesus in bethleem inde rē
fuit baptizatus transiordanē ubi erat ioh̃es baptizans ioh̃ .
p̃mo . c . Et de istis trib⁹ puincis intelligenda est trina itera:
tio terre p̃ jeremiā ante dicta . Siliter dicendū est de hoc qđ lē
Jere . vii . templū dñi templū dñi est . Erat enī templū Salo
monis p̃ncipaliter tripartitū . s . in sanctū scōz . et sanctū . et in
atriū sacerdotū . vnde ex his auctōib⁹ jere . magis habet q̃ ta
lis trina iteratio distinctionē insinuat q̃ cōfirmacōem . cum
quia licet loquēdo de creaturis scriptura qñq; vtrāq; tali itera:
tione ad fortificandū suā et hui⁹i . nō tñ ex hoc ē trahenda
cōsequēcia ad iterandū nōia oīno similia quādo de deo agit̃ .
Nam in deo sūme piculosum est mltiplicitatē pōnē . nō autē
in creaturis Sed de hoc qđ dicit̃ Exceca cor ppli hui⁹ rē . vidē
non modicū admirandū . videt̃ enī q̃ verba illa sonant q̃
deus p̃aperet ut cor ppli hui⁹ excecaret̃ et aggrauarent̃ eus
aures rē . qđ est incōueniēs cū a deo de directo pcedāt cuncta
bona nō aut̃ mala . Magister Sare debes q̃ hui⁹i excecacō
seu obduracō que in hoc loco et in alijs silibus habet̃ in scri:
pturis nō est intelligenda tanq̃ a deo directe causata sed po:
aus ex defectu liberi arbitrii hūani . nam homo qui se auertit
a deo mereē ut deus iuste retrahat gradā ab illo . Cui⁹ grade
effectus est illuminare intellectu . et mollificare affc̃m . Qua
quidē gradā subtracta homo remanet excecatus ī intellectu
et obduratus in affectu ex sua p̃pria maliciā nō aut̃ ex dina:
opacōne . Discipulus . Licet excecacō p̃dicta ex defectu
liberi arbitrii hūani pcedat ut tu didis adhuc videt̃ q̃ p̃ ta:
lem excecacōem excusarent̃ a p̃cto illo quo xp̃m nō cognoue
runt rē . legit̃ enī Joh̃ . ix . c . xp̃m dixisse iudeis Si cec̃ essetis
non haberetis p̃c̃m . Magister . Cecitas que excusat a
p̃cto est illa que cōtingit ex nātali defectu . vnde p̃hs in ethi:
cis . Nemo increpat ceco nato sed magis miseretur . Cecitas
aut̃ de qua p̃pheta loquit̃ hic . nō puenit ex defectu nātali s;
ex defectu voluntario causato ex liberi arbitrii infirmitate
seu maliciā . Ideo talis nō excusat sed potius aggrauat p̃c̃m
presertim cū sit affectata et ex maliciā put̃ est in p̃posito

Discipulus . Vellem ut oñderes michi quō in p̃posito

huiusmodi cecitas sit voluntaria Cum cecitas dicat omnes per acōz
cognitiōis circa illud qđ quis sit aptus cognoscere **Magister**

Ignorācia seu excecacō qđ nō solū excusat a pēto s; etiā ipm
aggrauat duplicatē posset cōtingere. vno modo qm̄ est affecta
ta ut puta cū pētor vult ignorare illa que tenet agere uel
omittere ut liberius peccet de quib; job. xxi. qui dicūt deo re
cede a nobis ⁊ sciamā viāz tuāz nolum⁹ Quod pprie appli
catur iudeis et pseram pnapib; iudeorū qui in crucifixione
affuerūt qui p scrutiniū scripturāz loquētiū de xpo poterāt
et tenebant xpm cognoscere. put in pma pte hui⁹ tractatus
est ostensū. Siliter et per eius opa vnde Jo. xv. Si opera non
fecissem in eis que nullus alius fecit pētm nō haberent. vnde
de talibus pprie verificat vbum ysaie pallegatum. s. excecā
cor ppli hui⁹ et aures eius aggraua et oculos eius clande tē
Isti enī habuerūt oculos clausos qsi nō videntes opa xpi mi
raculosa ut ex eis pficerent. Habuerūt etiā aures grauatas
inquantū nō audierūt debite ea que a pphetis de xpo pnuiciā
abant. Et quia ista in eis pcedebant ex voluntate deprauata
ut dēm ē Idarco de ipis verificat habuisse cor excecātū. qđ to
tum inquantū considerat p modū pene attribuendū est deo Et
sic videt loqui ppheta inquantū autē cōsiderat p modū culpe
ex defectu malicioso liberi arbitrii pcedentis attribuendū est
ipis transgressorib; que omnia applicabilia sūt etiā moder
nis. inquantū nequiciē seu fauori pdecessorum assensuunt

Discipulus Et si modernis posset applicari aggrauacō
auriū inquantū ea que tradunt in scripturis de xpo debite non
papiūt. Silr excecacō cordis inquantū hāc ignorāciā affectat
Clasura tñ oculorū non videt eis sic applicabilis. non enim
moderni viderūt opa xpi miraculosa **Magister** Miracla
xpi bene in corde dispositis nunq; deficiūt. vnde in collēa dī
Deus qui nullū tempus sine testimonio tue bonitatis relin
quis. Sed adhuc miraculis xpi et discipulorū eius noīe ipi⁹
facis credere debuerāt. habent enī in mltis scripturis eorū
qđ xpus miracula faciebat et etiā discipuli eius. sed hoc attri
buebant magis arabis supsticiosis sicut et pdecessores eorū
etiā xpo pnte dicebant in beelzebub erat demonia **M.** ix. c.

Discipulus habeo pmtū modū in quo ignorācia seu
excecacō aggrauat pētm. doce ergo me de scdo modo

Magister Est alius modus fm̄ quē ignorācia peccatū

nō excusat sed potius aggrauat pccm et hoc ē cū quis ex ma-
licia passionis errat in electione eius qđ eligendū est de quibz
dicit sapiē. ij. c. Execrauit illos malicia eoz. qđ potissime cō-
tingit pccatis transgressoribus qui ex vicio pessimo inuidie
moti sūt ad crucifigendū vēr xpm. vnde Mt. xxvij. euange-
lista de pilato dicit. Sciebat enī qđ p inuidiā tradidissent eū.
De inuidiā enī Gregori⁹ in. v. moralīū dicit qđ qzuis p omē
viciū qđ petra ē. hūano cordi pestis antiqui hostis intus effū-
dit In hac tñ nequiciā tota sua viscera serpens cōcutit Dē
enī sapiē. ij. c. qđ inuidiā dyaboli mors intrauit in orbem ter-
raz. fuit etiā hec inuidiā grauissia inqñ tū fuit inuidiā frne
grade sūm quā aliquis dolet de augmēto gratie dei. nō solum
de bono pximi. quā racōe talis inuidiā ponit pccm in spūm
sanctū scđa scđe. q. xxxvij.

Caplm iij. In quo dāe ratio quare pmi. s. iudā in capti-
uitate babilonica exñtes nō leguūt incurrisse execacōnem
mentis sicut et scđi. s. existentes in hac captiuitate

Discipulus

Secundū doctrinā Gregori⁹ execacō mentis oritur ex
peccato luxurie. qđ quidē pccm nō legit fuisse in tem-
plo scđo sicut in pmo In quo tpe pphete frequenter
increpabāt pplm de illo pccō. vnde jere. v. vnu sūsqz ad vxorē
pximi sui inhiabat. vnde huiōi execacō potius debuissz
contingē exñtibus i captiuitate babilonica qz in huiōi scđa
quod tñ non legit Magister Si bene consideras aliud
est vñū peccatū oriri ex alio Et aliud est aliqđ pccm p modū
pene infligi alicui. de pmo mō loquit Greg⁹. assignās quedā
pcca ex alijs puenire p modū originis. que quidē pcca dicit
filiās alterius vt cū dicit qđ inuidiā orit ex inani gl'a. Siliē
execacō mentis ex luxuria Sed hic agit de scđo mō. s. qđ ex-
cecatio cordis et aggrauacō aurīū et huiōi infligē fuerūt po-
pulo iudatco in penam alterius pccī In quo pccm per modū
pene infligē corrdere habet illi pccō p quo infligit p modū
demeriti. et isto modo execacō mentis et huiōi infligē sunt
illi ppl'o. demerebat enī execacōnem mentis et clausurā ocl'oz
et huiōi p aliud pccm in qđ voluntarie incurrerat. et hoc per
corrdendā vñū ad alterū Juxta illud vñū sup allegatum
Juxta mensurā delicti erit plagaz modus

Caplm. v. In quo oñditur qđ pro pccō pessimo ypocrisis

indei tpe templi scōi captiuitate excecacionē mētis incurrerūt
ysaie pphete testimonio . Disapls

Dedara qđ sit illud pctm p quod ppl's iudaic' seu eoz
pñapes excecacionē incurrerūt supdictā Magister
Si bene scrutatus fueris scripturas repies qđ p pctm
pessimū ypocrisis que ē simulata sanctitas . et fm jeronimū
duplex iniquitas . deus claudere habebat oculos eoz de quozū
officio erat legem et pphēas iudaīs interpretari sic qđ periret sa
pientia a sapientibz eoz . et eoz intelligēcia occultaretur qđ
manifeste habet ysaiē . xxix . ubi ppha pñosticauit iudaicaz
cecitatem a deo infligendā ppl'o dicens . qm̄ misuit vobis do
nimus spm̄ saporis ⁊ claudet oculos vros . pphetas . s . falsos
et pñapes vros qui vident visiones operiet . Que quidē exce
cacō ⁊ clausura ocl'oz ī iudaīs fuēa a ppha declarāt fore pñā
paliter arca intelligēciā scripturaz a quaz vera intelligen
cia in locis pñentibz ad cognicōem xpi dupliciter iudaī decli
nant . Nam illi qui sūt apud ipos periti ubi pphete loquūt
de tempore aduentus xpi et huiōi . sic qđ fm planū et verum
intellectū xpm iam aduenisse demōstratur . respondent qđ talia
sunt oculta ⁊ nō interpretabilia per eos Simples vero de hoc
excusant per suā impietā de quibz duobus modis quibz veri
tas scripturaz a supdictis amouet . ppheta in loco allegato
sic dicit Et erit vobis visio oīm sicut vba libri signati . quē
cum dixerint scienti lras dicent lege istā . Et rñdebit nō pos
sum . signatus est enī . qđ pñet ad eoz peritos Et sequit . Et
dabitē liber nescienti lras dicetqz lege . et rñdebit nescio lras .
quod pertinet ad illratos . Et sic patet qđ ab vtrīqz veritas
scripturaz ignorat per excecacionē supdictā . Et reddēs cau
sam quare deus sic clausit oculos eoz ut veritatē in scripturis
traditam mīne paperēt statim subdit . Et dixit dñs pro eo
qđ appropinquat ppl's iste ore suo et labijs suis glorificat me
cor autē eius longe est a me . et timuerūt valde me in mandato
hoīm et doctrinis Ideo ecce addam ut admiracōne faciā ppl'o
huic miraclo grandī et stupendo . peribit enī sapiēcia a sapi
entibus et intellectus prudenciā eius abscondet . Ex quo patz
manifeste qđ in ipis habebat esse pctm ypocrisis fm qđ exte
rius deū colebāt . de quo dicit labijs suis glorificat me Int'
autē nō solum nō glorificabāt deū sed etiā ab eo elongabantē
in corde In corde autē cultus deī verus fm Aug' . consistit

propter quod peccatum deus ab eis abstulit veram sapientiam et intelli-
gentiam Ideo sequitur. Ideo ecclesie addit ut admiracionem faciam
peribit enim sapientia a sapientibus et intellectus prudentium eius ab-
scondetur. Quod autem dicitur hic de hac plaga execucionis quod est
miraculum magnum et stupendum. Intelligendum est propter magni-
tudinem delinquentium quod eis ex ista execucione contingit. nam propter
hoc erraverunt circa cognitionem christi. ex quo in ceteris aduersita-
tibus et erroribus sunt lapsi. Ex quibus habes propositum. scilicet. causas
execucionis iudeorum a deo inflictam esse in eis penam ypocrisis
nephande. Discipulus. Vt superius per te dictum est pene corre-
spondere debent culpis. vellem igitur scire quomodo culpa peccati ypo-
crisis corresponderet pene execucionis. putat autem ysaie supra al-
legata videtur sonare. Magister. Correspondeat peccati
ypocrisis supradicta ad penam pro eo inflictam haberi potest per dominum
saluatoris dicentis. In qua mensura mensi fueritis remeatur
vobis. Marc. iij. Constat autem quod ypocrita perserant ille qui exte-
rius deum videtur glorificare. Interius autem. scilicet. in corde a deo lon-
ge recedit de quo propheta loquitur dicens. populus iste labijs me
honorat. cor autem eius longe est a me. talis contra veritatem
vite sue que pessima est hominibus sub signis falsis exterioribus
occultare. unde eadem mensura huiusmodi ypocrite remeatur cum
veritas intelligentie sacre scripture in qua vita spiritualis hu-
mana doctrinaliter consistit et occultatur seu celatur. Et ideo ypo-
crisis de directo opponitur virtuti veritatis ut in secunda secunde. q.
cxj. Ideo eadem huiusmodi pena. scilicet. execucionis per quam veritas
scripturarum divinarum occultatur proprie correspondet culpe ypocri-
sis supradicte.

Capitulum sextum In quo ostenditur quod licet ypocrisis simpliciter con-
siderata non sit de gravissimis peccatis. ypocrisis tamen pharisaica
quam christus multipliciter increpavit gravissimum peccatum est. quod ex
quocumque rationibus consideratur. Discipulus.

Item ypocrisis sit peccatum non tamen semper est mortale. putat
in secunda secunde. q. per te allegata habetur. Cum autem est mor-
tale non videtur equipari maximis vicis utpote ydola-
trie homicidio et adulterio et huiusmodi. Irracionabile igitur videtur
quod pena iudeorum in hac captivitate existentium qui de ypocrisi pri-
cipaliter notantur gravior sit pena promorum qui de ydolatria et
alijs peccatis supradictis fuerunt rei. Constat tamen ex supradictis quod
sicut maior est pena existentium in hac captivitate quam in babilonica

fic et culpa maior debet esse fm iaz dicta Magister Licet
ypocrisis simpliciter considerata putet solū dicit simulacōem uel
fictionē nō sit ita grauis culpa sicut homicidiū et adulteriū
tē. Cū ypocrisis quāq; possit esse veniale pccm tñ ut in scōa
scōe. q. c. xi. ypocrisis tñ de qua hic loquit. s. pharisaica ma-
gne grauitatis est. vnde sup illud verbū saluatoris luce. xij
Attēdite a fermento phariseorū qd est ypocrisis Beda ait Sic
modicū fermentū totam farine in assā corrumpit Sic simu-
lacio aīmi totā virtutē sinceritatē et veritatē fraudabit Et
theophilus ibidē Nichil enī sic alterat mores ut ypocrisis
scz. pharisaica. vnde patz q; grauitas hui⁹ pccī put in pha-
riseis vigeat magna ē tanq; alteratiua et corruptiua morū
oīm. Circa qd cōsiderandū est q; seriem euangelioz diligētē
scrutanti manifeste patz q; xps nō legē tantū impugnasse
cetera vicia que in phariseis et alijs suo tpe habundabant
sicut ypocrisim. Cui⁹ racō est Nam ypocrisis pharisaica quā
increpabat ex quāq; reddē grauiissimū pccm. pmo ppter eius
grauitatē. que quidē grauitas patz ex hoc q; viciū ypocrisis
est corruptiū oīm morū ut dictū est. Scōdo quia glō. super
illud trenoꝝ q̄rto caplo. maior ē iniquitas ppli mei pccō So-
domoꝝ dicit. Scelera aīe plāgunē que ī ypocrisim labiē cui⁹
maior ē iniquitas pccō sodoꝝ. Si autē queraē racō quare
ypocrisis sit maior iniquitas q; sodoꝝ. ad hoc dicitur fm
Jero. sup illud ysaiē ubi sup. ppls hic labijs me honozat tē
In complice duoz maloꝝ leui⁹ est apte peccare q; simulare
sanctitatē In tali enī simulacōe cōcurrit duplex iniquitas
quarum vna est malicia interior. alia vero simulacō exterior
Tercio quia ypocrisis fm se cōsiderata est quedā spēs men-
daci ut in scōa scōe questione sup allegata. Constat autē q;
mendaciū q̄nto magis elongat a veritate tanto est grauius
vnde phs in. v. methaphisice magis mentitur qui asserit de
nouē q; est centū q; qui dicit q; est decem. Mendaciū autē q; in
ypocrisi pharisaica includit in exēmis distat a veritate Ipi
enī cum essent pessimi et pleni vicijs simulabāt se nō solum
esse iustos ul' bonos sed etiā sanctos tanq; ceteros in bonita-
tate et iusticia excedentes. ut patet de phariseo ascendente in
templo qui de sua iusticia iactās cōfidebat ceteros spernendo
luce. xvij. Intm enī ex supba iactancia ceteros spernebant
hui⁹i pharisei q; dedignabant ut aliq; q̄licunq; eos tangerēt

de quibus ysaie .lxx. c. qui dicunt recede a me non appropinques
michi quia immundus es etc. Ex quo patet quod eorum simulatio erat
maxime mendosa. quarto quia hoc vitium. scilicet ypcrisis phari-
saica christo maxime contrariabatur. christus enim non solum secundum divinam
naturam sed etiam humanam intrinsecus plenus gratie et veri-
tatis fuit. foris tamen in similitudinem carnis peccati mundo apparuit
pharisei autem per totum oppositum. conabantur enim magnam innocen-
ciam exterius ostendere ut oves. Intus autem omni immunditia et
rapacitate erant pleni sicut lupi. de quibus Mattheus. vii. veniunt in
vestibus ovium. intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quinto quod ypo-
crisis pharisaica non solum contrariatur veritati in vili sed etiam
particulariter contrariabatur cuilibet speciei veritatis. scilicet veritati doctri-
ne. et veritati iusticie. et veritati vite. In hijs enim tribus secundum
Ieronymum veritas consistit. quam quidem triplicem contrarietatem verita-
tis in pharisaica ypcrisi contentam christus execrabatur Mattheus. xxiii.
ubi ypcrisim phariseorum multipliciter increpavit pronuntiando eis
penam eternam. Cum dicit. ve vobis pharisei ypcrite etc. ibidem
etiam explicat quod triplicem veritatem supradictam quantum in eis erat
offuscare conabantur. Quod patet primo de veritate doctrine Cum
dicit. ve vobis scribe et pharisei qui clauditis regnum celorum etc.
scilicet celestem beatitudinem cuius introitus christus est. unde Iohannes. x.
capitulum Ego sum ostium si quis per me introierit salvabitur. Quod
quidem ostium recte aperit per sanctam doctrinam scripturarum secundum quam
vera christi cognitio habetur. unde christus discipulis qui conabantur
tendere ad eius cognitionem sensus aperuit ut intelligerent scri-
pturas et sic eam cognouerant. luce. xxiiii. pharisei vero perverte
scripturas que de christo loquuntur interpretando. ut patet in hijs
que super in prima parte huius tractatus dicta sunt. regnum celorum clau-
debant quo ad se et eorum sequaces de quo dicit. vos non intra-
tis nec introeuntes finitibus intrare etc. Et quia pharisei non so-
lum eos qui de gente sua erant per falsam doctrinam corrumpebant
sed etiam laborabant ut gentiles ad suam falsam doctrinam per-
tererent Ideo subdit. ve vobis scribe et pharisei qui circumcisis ma-
re et aridam ut faciatis unum profectum. et cum fuerit factus
factus est filium gehenne duplo quam vos In quo ostendit quod corrum-
pere conabantur per suam falsam doctrinam non solum israelitas.
sed etiam alienigenas. Et quia non solum in hijs que pertinent ad
cognitionem christi sed etiam in hijs que ad cultum dei pertinebant do-
ctrinam veritatis nitebantur corrumpere Ideo subdit. ve vobis

duces cedi qui dicitis. quicumque iurauerit per templum nichil est. quicumque autem iurauerit per aurum templi debet. In quo Christus ostendit quod circa observacionem iuramentorum que ad ydolatriam pertinet pharisei false interpretabantur scripturas ex cupiditate ex cecati preferentes sanctitatem auri quo templum ornabatur sanctitatem templi per quod aurum sanctificabatur putat contra exponitur. Consequentem ibidem Christus increpat pharisaicam ypocrisim circa veritatem iusticie Et primo in hoc quod illa que erant maioris necessitatis ad salutem consequendam contempnebant ut est misericordia vel iudicium vel fides Illa vero que modice valuit ad salutem erant ut est decimare mentem magna reputabant. Ad quod ex duobus propriis suis vicijs movebantur. primo ex iactancia ut ab omnibus crederentur sancti esse. In quantum decimas de minimis rebus offerebant. Secundo ex cupiditate ut alijs exemplum preberent ut soluerent eis decimas de omnibus nichil premitendo. et de hoc dicit de vobis scribe et pharisei qui decimatis mentem etc. Idem ostendit sub alio exemplo dicens. de vobis duces cedi excolantes culicem. camelum autem glutiunt In quo ostendit quod illa que erant magni ponderis secundum mentem legis ipsi per nichilo reputabant. minima vero cum magna diligencia perquirebant quod est contra veritatem iusticie que unicuique quod suum est reddit secundum equalitatem proportionis. Consequentem ostendit qualiter veritatem vite contempnebant Et primo in quantum de mundicia exteriori. scilicet vestitu et corporum curabant Non autem de interiori mundicia. scilicet mentis que peior est et ad salutem necessaria de quo dicit. de vobis scribe et pharisei qui mundatis quod de foris est pharisee cecumunda prius quod intus est ut fiat quod de foris est mundum. Consequentem hoc idem increpat sub alio exemplo dicens de vobis pharisei ypocrite qui similes estis sepulcris dealbatis etc. Quod quidem in exemplum differt a precedenti quia prius respicit res exteriores. Secundum vero respicit propriam conversationem quam ab extra honestam habebant ut cooperirent maliciam interiori sicut sepulcra ab extra sunt dealbata ab intus vero plena ossibus mortuorum In ultimo vero exemplo increpat eos de corruptione veritatis vite. in quantum se conabant ostendere esse meliores quam presentes eorum unde ornabant et edificabant sepulcra prophetarum qui fuerunt a suis predecessoribus infecti dicentes. Si fuisset in diebus patrum nostrorum non essemus socii eorum in sanguine prophetarum. Sed quia ipsi pharisei non solum erant equales in malicia prioribus in occidendis

pharis. sed erāt dispositi ad maximū malū petrandū. s. ad occidendū xpm qui est dñs phetay. Ioharco eos maledicat phetizando dicens. implete mensurā patrum vroz. pharisei enī xpm occidētes impleverūt mensurā prīm suorū eos ī malicie plenitudine excedēdo. In quo summa malicia pharisaice ypocrisis oñdiē. Inqñtū iustiores prībō se oñdebant dicētes Si fuissē in diebō prīm nrōz tē. et tñ occulte scēm scōz et regem phetay occidere intēdebāt. Ex quibō omibō diligēte cōsideratis satis habē q pharisaica ypocrisis cetera vicia excedbat. inqñtū ex ea secuta est bēdīo xpi q gravior est gravissimis peccis. vnde postq dicit Implete mēsurā prīm vestroz. statim subdit. Serpētes et genūma vipay quō fugietis a iudicio gehenne. q. d. Sic estis ī malicia obstinati p excecā cōz mentis quā per ypocrisim meruistis ut ex aucte ysaie supdēca ostensum est q nullo modo potestis fugere a iudicio gehenne eterne. nec etiā a pena tēpali. s. a destructione templi tūc p romanos futura de qua ī fine capli subdit Ecce relinquet vobis domus vā deserta.

Capli vii In quo oñdiē q ī cēteate pharisaica includitur negacō diuine puidēcie magis culpabilē qz ī illis q peccatā sua publicāt sicut sodomite. Et ī eodē oñdiē q ex huiōi pharisaica ypocrisi nephanda dē elicit magnū bonū. s. genū illuminaconem. et vtrūqz fundat ī quadā aucte ysaie de qua hīc agē.

Discipulus

Habeo q ypocrisis pharisaica gravissimū peccm ē pntē tu dīds. s. aliquādo per scrutiniū scripturarū repire posses q gravius peccat ille qui sua peccā publicat qz ille qui ea occultat ceteris paribō. vnde legē q ppha quosdā increpabat eo q peccā sua publicabāt et nō abscondebant ea. ysaie. iij. c. Et peccm suū qsi Sodoma pōicauerūt nec absconderūt ve aīe eoz. qd non videt oīno cōsonare pōictis.

Magister. Cum quis publicat peccā sua nō curans ea abscondere hoc cōiter contingit ex cōtemptu dei et iudiciorū eius specialitē cū quis credit q dē nō habet noticiā de istis mferioribus. Iux illud ps. viduā et aduenā mēfecerūt et dixerūt. non videbit deus. et hoc manifeste aggrauat peccm. Sed si bene consideras hoc etiā includebat ī pharisaica ypocrisi. Ex hoc enī pharisei ypocrīte occultabāt peccā sua homībō tñ qz credebant q deus nō esset inspector cordiū. vnde ī auctoritate

allegati ysaie. xix. postq̃ ppheta p̃dixit culpā ypocritarū
dicens. labijs me honorāt. cor aut̃ eorū longe ē a me Siliter
et per iā execracōis eorū dicens. pibit enī sapia a sapiētibz
eius. et intellectus prudenciā eius abscondet. Que quidē pena
correspondet culpe illius ypocrisis vt sup̃ dictū est statī ibidē
pp̃ha declarat q̃ huiū p̃c̃t̃m ypocritarū abscondenciā p̃c̃ta p̃
cedebat ex hoc q̃ credebant deū non cognouisse abscondita hu
manarū mentiū. vnde immediate ibidē subdit. ve q̃ p̃fundi
estis corde ut a dño abscondatis consiliū quorū sūt in tenebris
opera Et consequēt de eis dicit. Et dicūt. quis vidit nos ⁊
quis nouit nos. Et attendēdum q̃ negacō dñe noticię seu
p̃uidencię que includit̃ in hīs qui p̃c̃ta sua simpliciter publi
cant et si sit valde grauis nō tñ tante grauitatis est sicut ne
gacō illa que ī ypocrisi p̃feram pharisaica includit̃. In ista
enī p̃c̃ta occultant̃ ab ypocritis ut p̃ exteriorē iusticiam alios
deapiant et ad errores deducāt nō aut̃ in alia. Ex quo patz
q̃ in pharisaica ypocrisi includit̃ negacō dñe noticię de hu
manis graui⁹ q̃z sodomis qui p̃c̃ta sua publicāt. et sup̃ hoc in
ypocrisi pharisaica addunt̃ alia nequamda que sup̃ tacta sūt

Discipulus verba ysaie in aucte p̃ te allegata. s. xix
c̃ ip̃lo. non vidēt̃ oīno adinuicē consonare. dicit̃ enī ibidē
Et claudet oculos ṽros p̃phetas et p̃hapes ṽros qui vident
ṽsiones operiet qđ tu exponis de ciuitate pharisaica que in
penā sue ypocrisis est eis infacta qđ satis cōueniēt videt̃ esse
dictū cum cōtinuacōe ad illud qđ statim de eis sequit̃. p̃p̃us
iste labijs me honorat ⁊c. in quo declarat̃ eorū ypocrisis Silr
et statim subdit penā eorū cū dicit̃ ideo addā ut admiracōem
faciam p̃p̃lo huic miraclo grandi et stupendo. peribit enī sa
piencia a sapiētibz eius ⁊c. de quibz statī declarat̃ vnū de p̃n
cipalibz eorū motiuis cū dicit̃. ve q̃ p̃fundi estis ⁊c. Et dicūt
quis videt nos et quis nouit nos. put̃ cōueniēt exposue
ras. de quo increpat eos p̃p̃ha dicens p̃uersa ē cogitacō ṽra
⁊c. Et q̃ hoc sequit̃ in l̃ra. nōne adhuc in modico ⁊ in breui
conuertet̃ libanus in charmel. et charmel in saltum reputa
bitur. et audient in die illa surdi verba libri ⁊ de tenebris et
caligine oculi cecorū videbūt. non videt̃ bene cōsonare cū hoc
qđ dictū est et claudet oculos ṽros ⁊c. vnde peto q̃ istā p̃phe
ciam vlt̃erius michi declares que videt̃ mltā facere ad ypo
crisim pharisaicā declarandā simul cū eorū pena q̃ fuit mēt̃is

excecacō Magister. Recte iudicasti in hoc q̄ ysaias in
auēte allegata pharisaicā ypocrisim cū ip̄ius pena declarat.
sed ad illa verba que vltē sequunt̄ quoz pet̄is declaracōez
psupponē debes q̄ s̄m doctrinā auḡ. deo a deo est bonus q̄ non
p̄mitteret mala fieri nisi ex eis bona elicet. p̄misit enī p̄mū
angelū peccare ut inde ruine angelice restitucō p̄ xpm glori
osius fieret. vnde in apposito ex pharisaica excecacōe quam in
penā sue ypocrisis nephāde incurrerūt. diuina bonitas elicit
illuminacōez gentiliū q̄ hactenus ī hīs que p̄nent ad diuina
erant surdi et cec̄. vnde apl's. ad Rō. xi. Cēctas ex p̄te cōtin
git in isrl' donec plenitudo gentiū intraret de quo actū. ix.
Quia vos indignos iudicasti et̄ne vite. Ecce conuertam̄
ad gentes. Quo psupposito sensus lre quē pet̄is clare habetur
Nam postq̄z p̄pheta declarauit cēctatē pharisaicāz ut dictū
est. statim subiūgit de illuminacōe gentiū que ex p̄dicta cēc
tate pharisaica statim secuta est dicēs. Nōne adhuc in mo
dico et in breuī cōuertēs libanus in charmel. Charmel enim
mons sterilis et siccus ē. libanus vō mons fructuosus et aro
maticus. per hoc figuratiue intelligens ut gens iudaica in q̄
cōiter cōsueuerāt fructus sp̄iales vigere. cōuertēs ī charmel
scz in siccitate seu sterilitate et econē de gentibz Et ut hanc fi
guram apte nobis declarasset statim subiūgit Et audiet in illa
die surdi. i. gētiles qui nūq̄ audierūt diuinū vbum. verba
libri. s. legis dñe. et de tenebris et caligine oculi cecoz videbūt
Et est eadem snia Et quia ex ista illuminacōe gentiū apli et
discipuli xpi fuerūt valde leti. p̄dico subiūgit Et addet mites
in dño leticiā. q̄ intelligit̄ de discipulis xpi quos ip̄e docuit.
disate a me quia mitis sum Mt. xi. c. Et paupes homies in
sancto isrl' exultabūt. s. ip̄i discipuli quos ip̄e docuit Mt. v
beati paupes spiritu. Alia aut̄ racō leticie sup̄dicte. s. mitiū
et paup̄ez xpi subiūgit Cum dicet qm̄ defecit qui p̄ualebat. cō
sumatus est illusor. et succensi sūt om̄es qui vigilabāt in iq̄
tatem tē. quē om̄ia de cetū phariseoz et scribarz plane intel
ligunt̄ put cōiter exponit̄ qui in destructōe isrl' m p̄ rōnos
sūt occisi et dispersi et ī captiuitatē usq̄ ad p̄ntez diē deducti
Caplm. viij. In quo oñdiē q̄ pharisei tripliat̄ incurrēt
cēctatē mentis sicut et triplicem veritatē p̄ suam nephandā
ypocrisim corruerūt quoz duo in hoc caplo explicantur. et
ibidem declarant̄ verba ysaię ad hoc p̄nentia. s. cū dicit Et

peribit sapiēcia a sapientibz eius qđ pprie ⁊ mltiplicat de phariseis et eoz sequacibus mtelligendū est. Et ibidē declarat qđ hoc nō est contēdētiā xpi dicētis de phariseis sup cathedrā moysi sederunt scribe et pharisei quidquid dixerint vobis facite etc.

Discipulus

Adhuc volo qđ michi vba pphete in hac pphēcia contenta. s. ubi dicit Iſeo ecce addam ut a admiracōnem faciā ppo huic miraculo grandī et stupendo et pibit sapiēcia a sapientibz et intellectu prudenciā eius abscondet. Si enī hec vba de pharisaica cecitate exponāt supflūū videt. Jam enī de ipis dixerat modicū sup. Et claudet oculos vros pphetas et pnapes vros qui vident visiones opiet. qđ sufficeret ad ostendendū cecitatē suā pdictā. querendū ergo videt quid hic addit sup pdictā cecitatez cū dicit Ioharco ego addā. In quo videt aliquid addit sup pdictā cecitatē. Magister

Si bene scrutatus fueris in hoc loco verba pphete reperies ipa pprissime adaptari pharisaice cecitati in quā incurrerūt in penam sue ypocrisis supdictā. ut dictū est Ad cui⁹ declaracōnem scire debes qđ pharisei ypocrite sicut triplicē veritatem corrumpebāt seu offuscabant ut sup. vi. c. Sic triplicē incurrerūt excecacōem mentis. pmo. s. circa cognicōem tps aduentus xpi et diuinitatē eius et modū redempcōis eius ⁊ hui⁹ de quibus pphete fuerūt sufficiēter locuti. et tñ ipi tanqz clausos mentis oculos habentes hoc nescierūt de quo in pma pte distinctione pma ⁊ in mltis sequentibz large dictū est. Et de hac excecacōne ppheta loquit cū dicit. Et claudet oculos vros etc. vsqz ibi nescio lras. De istis enī et similibus lras eoz qñqz pte dūt se excusare dicētes qđ talia sūt signata seu secreta. Simples vero excusant se dicētes. nescio lras put sup. Secdo vero incurrerūt excecacōem circa obseruanciā legis mosaice estimantes qđ lex mosaica esset ppetuo duratura etiā quo ad cerimonialia et iudicialia qđ falsū est nō patz sup. i. pma pte di. viii. Et de hoc dicit ppheta peribit sapiēcia a sapientibus eius. Ad qđ sciendū qđ hui⁹ cerimonialia tpe duracōnis mosaice legis iudicabāt racōnabilitē apud omēs sapiencialia esse. unde in deutro. iiii. postqz dixit moyses. Scitis qđ docuerim vos pcepta atqz iusticias sicut pcepit michi dñs etc. Subdit. obseruabitis ⁊ implebitis ope. hec est enī vestra sapiencia et intellectu corā pplis ut audiētes vniūsa pcepta

hec dicant En ppl's sapiens et intelligens gens magna hec.
Que quidem sapientia manifestū est q̄ perijt ab eis post xpm
Nam sicut p̄ obseruancā legalū tpe legis a ceteris nacōibz
iudicabantē sapientes. inq̄ntū p̄ huiōi obseruacōez regebantē
a deo tanq̄m populus peculiaris p̄ miracula ⁊ reuelacōes
p̄pheticas et huiōi vt patz in p̄cessu veteris testamti Sic post
xpi aduentū ⁊ diuulgacōem euangelij ipi cū huiōi legalia
fuerūt euacuata. ab omibz iudicantē p̄ obseruacōez eaz insi-
pientes et stultū tanq̄ laborantes in hys que sūt nullū auto-
ritatis seu utilitatis qd̄ patz ad sensū cū hodie omia illa ver-
tunt in derisum apud intelligētes. Et de hac ignorancā seu
cecitate p̄pheta dicit. Et p̄ibit sapia a sapientibz. s. sapiētia
sup̄dicta que in legalū obseruacōe cōsistebat Item p̄dictum
verbū. p̄ibit sapientia a sapientibz verificat de eis ex hoc q̄
illud nephanū opus talmudicū eoz cum magnis fatuita-
tibus et absurditatibz p̄mixtis cōposuerūt. vt large habetur
sup̄za ysaie. xxxiiij. et zacharie. ix. in addicōibz. vide ibi de
quibz. s. scribis huiōi mendacissimā doctrinā cōponentibz in-
telligit ill' jere. viij. c. Quō dicitis sapiētes sum' ⁊ lex dñi
nobiscum est vere mendaciū opatus est stilus mendax scri-
barū. ubi p̄pheta volens reddē causam tante insanie subdit
verbū dñi. p̄icerūt ⁊ sapiētia nulla est i eis. q. d. postq̄ ver-
bum dñi. s. filiū dei p̄icerūt intm caruerūt vera sapiētia. q̄
ad huiōi nephanā doctrinam in scriptis ponendā mō p̄dicto
p̄cesserūt. Et quia illa. s. cōtenta i p̄dicto ope talmudico ne-
phanissimo sūt tante insanie et fatuitatis q̄ merito quilibz
sensatus admirari debet quō talia ab hoibz auderent cōscribi
Ideo de hoc p̄prie intelligit illud i hac p̄pheta ysaie cōtentū
s. Ideo ecce addā ut a miracōe faciā p̄plo huic miraclo gran-
di et stupendo et p̄ibit sapia a sapientibz. q. d. hec perdicō sa-
piencie ad tantā deueniet insanā q̄ in admiracōes stupēdas
verteret qd̄ manifeste patz aspiciēti p̄dictas addicōes

Discipulus verū est q̄ i codicibz illis talmudicis mltā
tradunt de deo que si intelligantē ut sonāt nō solū falsa sed
absurdissima sūt ut cū dicit i libro baracoth q̄ de' i qualibet
nocte sup̄ iherl'm et p̄plo isrl' flendo dicit. ve michi qz destruxi
auitatem meā et combussi templū meū et in captiuitatez re-
degi ppl'm meū. Siliter dicit in libro qui dicit hulin q̄ deus
peccauit in faciendo q̄ luna esset minoris quantitatē q̄ sol

propter quod peccatum expiandum deus iussit ut in kalendis fieret
sacrificium de uno edo capray ut peccatum dei supradictum expiaretur
que quidem et multa similia in suis codicibus contenta ipsi conantur
a falsitate seu absurditate excusare sic dicunt enim quod ista intel-
ligi debent metaphorice fuisse dicta sicut cum in scriptura deo at-
tribuitur motus ut cum dicitur exo. xix. Descendit deus super montes
synai Sic attribuitur deo in scripturis sacris ira et penitudo
que nullo modo competunt perfectissime immutabilitati diuine ut
est manifestum. Sed ista et similia solvuntur exponendo ea metaphorice
fuisse dicta. scilicet quod deus se habet non in se sed in suis effec-
tibus per modum descendens seu irati vel penitens et huiusmodi.
unde et filii modo dicunt quod sunt intelligenda verba talmudica
supradicta et filia cum de deo dicunt aliqua que nullo modo deo com-
petunt sed metaphorice seu similitudinarie et non aliter et isto
modo nituntur defendere multa que in dicto opere nephando tal-
mudico supradicto continentur. procor igitur ut michi ostendas quid
circa hoc sit tenendum. Magister Si bene consideras illa que
de deo in sacris scripturis dicuntur licet imperfectiores important
tamen aliquid bonitatis seu perfectionis includunt. Nouerunt enim licet
perfectioni diuine cuius esse purus actus est. nulli potencialitati
admixtus omnino non conveniat. importat tamen actum entis quod est
aliquid perfectionis quod deo attribuitur. omnes enim perfectiones que in
creaturis sunt in deo preexistunt seclusa quacunque imperfectione que
in eis includitur. Ira scilicet licet in creaturis est passio quedam que
deo non competit quia tamen quicquid laudabilis est ut cum mouetur
a ratione recta. Idcirco deo attribuitur sub ratione perfectionis qua-
cumque imperfectione amota. Sed miserum esse quod intelligitur per illud
dictum. ve michi. vel peccare. quod non solum deo sed nec etiam beatis
competit. nullo modo est attribuendum deo cum nec etiam ydolatre
suis diis falsis talia audent attribuire. que tamen fatuitas tal-
mudica deo temerarie attribuit ut dictum est. Item differentia
debet esse inter modum tradendi prophetarum et modum tradendi
eorum qui verba prophetarum exponunt. prophete enim quia quicquid de his que
supra homines sunt eis reuelata loquuntur. quicquid vero ut homines more
loquuntur humano in dictis suis inveniuntur obscuritates. unde
super illud psalmi. tenebrosa aqua in nubibus aeris. Glo. ob-
scura doctrina in dictis prophetarum. Expositores tamen qui dicta
prophetarum declarant debent non obscure sicut prophete loqui sed aperte
sic ut errores que contingere possunt in expositione prophetarum locutionum

vitare studeant. non autem inductua ad errores pponat. unde
et talmudici qui expositores sacrarum scripturarum se dicunt non
methaphoricis locutionibus uti debent. sed methaphoras in scri-
pturis sacris contentas recte habent exponere. Cuius oppositum in su-
peradicis et filiis talmudica insania frequenter inducit. Et
attende quod non solum antiqui talmudici in cognitione diuinorum
sepe errauerunt. sed etiam eorum moderni magni rabini. inter quos
papuus fuit Rabin moyses egipcius quem aliter moysen esse di-
cunt. qui quasi per viam pharisaicam ad expositionem sacre scripture
tendere videtur cum hoc tamen in multis errauit que ad cognitionem
pertinent diuinorum. ut cum asserit omnia nomina que de deo et creatu-
ris dicuntur esse mere equoca. ex quo sequeretur quod nullam de deo
haberemus veram noticiam. Si vero alios errores in suis codicibus
ponit periculosos. de quibus superius est aliquid tactum Item quia hu-
mana perfectio papue consistit in imitatione diuine perfectionis. Iuxta
illud leuitici. xi. Sancti estote quia sanctus ego sum dominus deus vester
Idcirco talia in scripturis attribuuntur deo in quorum imitatione
quique homo meritorie perficitur. Meretur itaque homo in odio dei im-
pios seu irascendo contra eos propter bonum iusticie Iuxta illud
nonne qui oderunt te domine oderam et super inimicos tuos tabescebam
et sic ista et similia in scripturis deo attribuuntur ut ea homines
imitentur in bonum Sed misere esse uel peccare. ad quorum imita-
tionem nullo modo homines inducendi sunt deo attribui non debent

Discipulis Licet verum est quod pharisei talmudici in credendis
multa falsissima et absurda introduxerunt prout superius dictum est
et in tuis additionibus. scilicet ysaie. xxxiii. et zach. v. pleni sunt
conteriti. tamen in agendis videtur quod christus eorum doctrinam approbauit
unde Matthei. xxiii. Super cathedram moysi sederunt scribe et pharisei
quidquid dixerint vobis facite etc. Ex quo patet quod de his que
agenda erant. pharisei et scribe non extorserunt sed recte docebant
licet ipsi opere non implerent **Magister** Verbum christi supra
dictum intelligendum est de doctrina mosaice legis quam pharisei etiam
non excedebant nec corrumpebant per eorum traditiones. non autem
de lege talmudica quam fingunt esse secundum legem moysi datam
unde notant christus dixit. Super cathedram moysi sederunt. scilicet pha-
risei etc. ut designaret quod loquens de doctrina in lege mosaica vere
contenta. non autem de doctrina falsa et ficta. scilicet talmudica

Capitulum. ix. In quo declaratur tertius modus execrationis pha-
risaice qui consistit in hoc quod suas proprias inuenciones et asserciones

abscondit.

Discipulus

Habeo duos modos excecationis pharisaice per te michi
ostensos. sed quia dixisti quod tribus modis incurerent
cecatatem seu mentis excecationem. ideo peto ut michi
declaras tertium modum. Magister. Tercio incurerunt mentis
cecatatem inter quod verba propria sua et suos mentis conceptus non
intelligentes. suae proprie inuentiones ab eis abscondite sunt. Est
enim super in primo et parte in multis locis ostensum quod per dicta doctorum suorum
veritas catholica quicquid ostendit quod tamen ipsimet non intelligunt.
Sed sicut de Cayphi Job. xi. legitur quod nesciens prophetavit ita
et eis accidit. de quo intelligitur verbum predictum ysaie. scilicet et intel
ligenda prudentiam abscondit. quod dicitur. propheta non solum prophetas
antiquas de christo dictas per cecatatem mentis non intelligent. nec
solum sapientiam eorum legalem praeferunt. sed etiam quod ipsimet intelli
gunt abscondit ab eis. verbi gratia. dicunt quod patriarche et omnes
sancti ante aduentum messie non intrabant paradisum sed erant
in eius suburbio donec veniret filius phares. id est christus filius da
uid. et hoc propter peccatum adae. et tamen cum hoc negant peccatum origina
le fuisse nec esse per christum seu messiam expiandum. et inter multa
que ipsi asseruerunt vera et salubria quae tamen ipsimet non intellexe
runt ut bene agerent. praeparata sunt illa que ad terminum aduentus
messie pertinent. Circa hoc enim fuerunt multipliciter in opinionibus
diuisi. Quidam enim volentes claudere portam inquisitionis huius
termini per scripturas asseruerunt quod terminus redemptionis eorum ab
hac captiuitate est inscrutabilis per scripturas. Et querunt ra
tionem quare promissis. scilicet in transmigracione babilonica exantibus
fuit reuelatus. scilicet terminus sue redemptionis Jere. xxix. Cum im
pleti fuerint in babilone. lxx. anni visitabo vos. Et tamen sanctis
scilicet qui fuerunt seu sunt in hac captiuitate non fuit reuelatus ter
minus sue redemptionis. Ad quod respondent quod ratio huius dictionis
est ista. Num promissis fuit reuelatum peccatum seu peccata per quibus fu
erunt in captiuitate ducti ut patet. iij. Re. et secundo palippo.
Et ideo illis fuit reuelatus terminus sue captiuitatis ut dicitur
est. Sed sanctis. scilicet in hac captiuitate exantibus non est reuelatum
peccatum propter quod in hac captiuitate sunt deducti. et ideo terminus
sue redemptionis est eis sicut ignoratus. Alii vero tam antiqui quam moderni
assignauerunt terminos diuisos ad huiusmodi aduentum. qui tamen termini
omnes transferunt iam in praeteritum ut super distinctione totius capituli
quarto plene ostensum est. Quidam vero eorum asseruerunt quod omnes termini

preierunt et quod non pendeat redemptio eorum nisi in sola penitentia.
Attende igitur quod sunt tres opiniones supradictas ipsorum propria intelligentia abscondit ab illis. Nam si prima sequantur opiniones oportet eos concedere quod peccatum per quo sunt in hac captivitate est eis ignotum et hoc est verum. puta super in puncti distinctione ostensum est. Et consequenter si hoc peccatum sibi innotesceret. quod quidem peccatum est derelinquere Christum verum deum et hominem et suas fatuitates sequi. tunc manifestum quod terminus captivitatis esset eis notus. scilicet cum ab isto peccato converterentur per agnitionem veri Christi seu messie. per hanc enim conversionem statim redemptionem adipiscerentur. Si autem secundam opinionem sequerentur opinio eorum concedere quod Christus seu messias iam venit cum omnes termini per suos magistros assignati in preteritum transierunt. Non enim possunt divine scripture in quibus quilibet eorum secundum suam intelligentiam fundat a veritate deficere. Si autem etiam sequantur opiniones opinio eorum concedere quod nullus eorum est in vera penitentia. Nam si aliquis eorum in vera penitentia esset. tunc saltem ipse penitens esset redemptus per messiam. Ex quibus manifeste habetur quod illud quod ab ipsismet intelligitur circa tempus redemptionis seu adventus messie ab ipsis abscondit. Et hoc est quod propheta predixit. Et intelligentia prudentium eius abscondit. non enim dixit. Et intelligentia eorum probit sicut dixerat de sapientia sed dixit abscondit. quod dicitur quod ipsi non percipient ea que per ipsos sunt intellecta sed ab eis abscondentur ut dicitur. nos autem quibus veritas revelata est intelligentiam supradictam per eos inuentam. specialiter eorum que aliquid continent veritatis habere possumus et ad nostram eruditionem proficere possunt si sacras scripturas scrutari conemur et quedam vera historialia ad hoc pertinentia attente perspicimus.

Capitulum .x. In quo ostenditur quod multi de inuentoribus seu assercionibus phariseorum quas ipsi inuentores seu asserentes minime intelligunt quoniam nobis proficiunt ad eruditionem et quod in minimis per eos assignatis ad suam redemptionem aliqua emerferunt ad honorem fidei catholice pertinentia.

Discipulus

Non vltimum quod dicitur ulteriozem requirit declarationem. unde peto quod michi amplius declares quod intelligentia quorundam supradictorum erronee opinantium ad nostram proficiant eruditionem. Magister. Secundum philosophum in methaphisica veri philosophi in cognitione veritatis profecerunt ex opinionibus antiquorum etiam a veritate deviantium in quantum in talibus erroribus

aliquid veritatis cōtinebat. Cui⁹ sile in pposito cōtingit. Ad
quod sciendū q pharisei et eoz sequaces xpm puidose abici-
endo trib⁹ modis arca inquisicōez termini sue redēpcōis in
ipso pcessu tps se habent. Quidā enī eoz sic sūt in sua excecā-
dione obdurati q nec volūt inquirere de pctō p quo sūt ī hac
diuēna captiuitate. nec etiā ipius captiuitatis terminū p scri-
pturas scrutari curant. Et ideo dicūt q utrūqz est ignotum
et hī assimilantē infirmō qui intē mcurrit sue sanacōis de-
speracōem q nō curat de cognicōe sue infirmitatis neqz etiā
de curacōe. Et istis cōsequen⁹ corresponsdet p⁹mus modus
errandi sup⁹dict⁹ qui inter alios pessimus est. s. dicentium q
peccatū p quo sūt ī hac captiuitate est ignotū. Silr et tūm⁹
sue redēpcōis. quoz utrūqz licz sit vez qntū ad eos q utrūqz
ignorant non tū quo ad nos qui utrūqz p scrutiniū scriptu-
raz cognōscamus ut ex sup⁹dictis in p⁹ma pte habē hec tamē
ignorancia nō excusat eos sed potius accusat cū sit nō solū
crassa sed etiā affectata. Sunt aliī qui nō curant de mōrendo
arca pctm p quo in hac captiuitate detenti sūt vl si curāt hoc
attribuūt alijs pctis antiquis utputa pctō vituli in deserto
fabricati ul pctis modernis que nō sunt cōia totī eoz vniūsi-
tati sed singularia. quoz utrūqz est falsū vt sup⁹ ostensū est. cū
de tribus cōdicōibz hui⁹ peccati agere⁹. Isti tū conanē scru-
tari terminū sue redēpcōis p scripturas. et assignauerūt sin-
guli singulos tēminos iam pteritos. In quibz tēminis uel no-
tabilioribz eoz fm quosdam fideles ī antiqua sacra pagina
līatos et a iudaica cecitate ad lumē fidei cōuersos aliqō ma-
gnū bonū spūale ad laudē dei et honorē xpiane fidei emicuit.
quod sic patz. Nam intē terminos assignatos p iudeoz docto-
res duo fuerūt p⁹pue. s. termin⁹ assignatus p Rabimoyse
egipciū fm quē redēpcōez isrlitica dixit esse futurā in āno
certo computādo a creacōe mūdi. qui quid⁹ terminus iam
transiuit in pteritū p. ccxvii. ānos put iup. di. p⁹ma. c. iiii
dictū fuit. Constat aut q in p⁹dicto tēmino ab ipso assignato.
vel fere claruerūt in ecclia dī duo viri sancti et religiosissimi
scz dominicus et fransiscus. Ex quibz et eoz sequacibz in reli-
gione docēna fidei et mox ecclia vli⁹s maxime refulget. ut ē
manifestū. Non igiē immerito estimandum est q de tantis
viris et ordinibz in toto orbe coruscantibz aliqō p⁹noti cū esset
p scrutiniū scripturaz repiēdū. vñ tūm⁹ quē Rabimoyse

egipcius scrutatus est nō ad redempciōem iudaice perfidie seu
pinae est referendus . sed potius ad redempciōem ppli dei . s .
xpiani . quis enī nūare sufficēt quot aīe p mīsteriū pdicaōis
et docēne pdicatoz et mīozū tam in dicis qz in scriptis sunt
deo coopante a demoniaca captiuitate redempte . certe nullus
nisi solus deus cui soli cognit⁹ est numer⁹ electoz Item post
pdictū Rabimoysem egipciū fuit alter Rabimoyse Gerū:
den . qui licet nō tam magne auctis fuit sicut p^{ri}mus nō tamē
mediocris auctis fuit sed inter eos magnus reputatus fuit
Scripsit enī sup pentateuchū et sup aliquos alios libz biblie
et sup suū talmuth multa q apud eos habent tanqz magna
lia qui in exposiciōe pentateuchi in pte p^{ri}mi ali cū magna so
lemnitate dēminauit qz tūm⁹ aduent⁹ messie futur⁹ erat
certissime in anno . v . millesimo . cxviii . a creacōne mūdi fm
computaciōem hebreoz Qui quidez rabimoyse scit⁹ est in
hui⁹ termini assignaciōe Rabi leuibengm seu de puinda
puinde in sua expōne sup danielē iactans se sup hoc diuinaz
reuelaciōem habuisse . put laus ista dicta fuerāt sup di . eā
quem quidē tūm⁹ omēs iudei spālītr atra marini tanqz certis
simū anteqz transisset expectabāt . sed deo disponēte contigit
eis oppositū . pro quo scire debes q i hispania spālīter i regnis
et diuicijs serenissimi dñi dñi regis Castelle et legionis a ma
gnis t^{ri}b^{us} suadente antiquo hoste iudei habebant magnos
status intantū q fidelibz in mltis p^{er}ant et officia magna et
publica exercebant inter xpianos . et fidelibz in mltis p^{ri}de
bant . obtinebant enī in domibz regū et etiam magnatū offi
cia magna p que omēs subditi eā fideles eos in magna ha
bebant reuerencia et timore qd nō in modicū scandalū seu pe
riculū aīaz cedebat fidelū simplicū . De facili enī tales cōsue
uerūt ad errores eoz qui eis p^{ri}sunt moueri . Infideles eā in
dei ex hoc occasiōē p^{ri}sistendi i suis erroribz sumebāt dicētes
et in suis codicibz nōnulli eoz scribentes q p^{ri}heca Jacob pa
triarche . in qua dicit . nō auferet ceptrū de iuda tē . Gen . xlix
verificabat in hoc q iudei i hispania ceptrū dñi seu regimīs
obtenebant modo supdicto . Sed scrutanti historias hispanie
notum est q in termino supdicto qui cōcurrit cū anno dñi .
m^o . ccc . lviij . ul' drat⁹ contigit q rex petr⁹ in carcerez duxit
illū qui inter iudeos erat maxim⁹ et valde magn⁹ in domo
regia quē in carcere iussit interfici et alios magnos eiusdem

generis cū eo et extrinsecus nō fuit aliquis iudeus qui in domo regia sicut hactenus perficeret. Consequentē etiā rex henricus secūdus bone memorie frater eius qui regnū fratris habuit. multas cedes seu strages anteq̃ regnassz in iudeos fecit tam ī vrbe Toletana q̃z in quibusdā alijs villis et castris in cōfinibz regni castelle exstātibz. et cū huiōi rex henric⁹ scd⁹ regnauit regno accepto a fratre suo petro. ipse instituit in curijs generalibus q̃ iuda portarent signū distinctōis in suis vestibus p̃ut iura canonica voluit. qd̃ tū nūq̃ fuit auditū ī hispania sed indistincte cū fidelibz cōuersābant. ex quo multa enormia sequebant et diu legi difformia. Cōsequentē rex ioh̃es p̃m⁹ felici⁹ recordacōis fili⁹ p̃dicti regis henrici scd⁹ instituit q̃ iudei nlla hērent publica officia nec iurisdicōez eccl̃a mē sapos in criminalibz exercerent. quia quidem iurisdicōez al̃s maxie abutebant. Post quē. s. regē ioh̃em regnauit rex henricus terci⁹ sancte memorie fili⁹ eius in āno. xi. etatis sue in cui⁹ regni p̃ncipio deo vlcōne sanguis xp̃i exatante mltitudo popularis magna et valida contra eos surrexit et q̃z plurimi erant interfecti p̃ totam hispaniā. qui quidē tumult⁹ incepit a ciuitate hispanensi ī cui⁹ eccl̃ia metropolitana quidā archidiaconus in l̃ra tura simplex et laudabilis vite cepit p̃dicare cōt̃ errores iudeoz et modos eoz viuēdi enormes. et cōt̃ sinagogas eoz nouit cōt̃ sacroz canonū tenorē edificantes ex quo tumultus sup̃dictus incepit et consequentē ī breuissimō tempe per totā hispaniā et vltra usq̃z pereneos et ī insulis maiorica et Sardinie velocissime euolauit. deus autē qui adeo bon⁹ ē ut ex malis eliciat bona sic disposuit q̃ hac vexatione corrente. et eccl̃a post ip̃ius sedicōem nōnulli iudeoz ad cor suū reuersi dixerūt illud deutro. xxi. vere quia nō est mecum deus inuenerūt me hēc mala. et vexacōe dante intellēm auditui. scripturas scrutari ceperūt et deo illuminante errorē suū cognouerūt sic q̃ ad deū cōmisi nomē xp̃i publice et deuote p̃dicantes mltōz cordi filioz ad p̃res deo dirigente cōmiserūt que om̃ia in hys regionibz manifesta sūt. post p̃dictā vero regem henricū t̃cū sancte recordacōis successit serenissimus rex ioh̃es filius ei⁹ qui hodie regnat et ī longenis temporibus felici⁹ regnet. Iste incepit regnare ī cunabulis cum esset ī scdō āno etatis sue et sic fuit sub tutoribus usq̃z ad tempus p̃finitū a p̃re. ī cui⁹ tam durante tutela q̃z post cū

iam regimē regnoꝝ suoꝝ accepit mlt̃a fuerūt instituta conē
iudaicam impietateꝝ que in suis curiis et regnis p̃ maiori
parte obseruabant sub quo dīno auxilio opitulante fideliter
expectabat q̃ infidelitas tam iudaica q̃ saracenica sup̃primē
tur. Ex quibꝫ satis patz q̃ in termino finalit̃ a peritis iudeoꝝ
pro sua redempcōe assignato incepit vastacō p̃fidoꝝ infidelū
et salus vita ⁊ resurrectio fidelū ad xpm cōuersoꝝ est exorta
q̃d est intentū. Et attende q̃ int̃ duos p̃dictos ēminos qui p̃
p̃dictos rabinos in suis libris et tractatibꝫ assignati fuerūt
fuit ēminus alius a duobꝫ iudeis in hispania qui p̃phete dice
bant quoz vnꝰ fuit in ciuitate abulensi p̃uincie cōpostellane
et alius ī villa que dicit̃ ayllon Seguntine dioc̃. Toletane
p̃uincie. qui quidē duo tam magnalia loq̃bant̃ et q̃nqꝫ fūta
p̃nosticabant et occulta reuelabant et fm̃ morē eozū honeste
vivebant. q̃ ab om̃ibꝫ iudeis istius regionis reputabant sic
p̃phete. Et isti duo assignauerūt tempus ad videndū signū
sue redempcōis in anno a creacōne mūdi .v. millesimo qua
dringētesimo q̃nto fm̃ eoz cōputacōem. qui quidē āni con
currunt cū anno dñi M^o. cc. xcv. In quo quidē anno ī q̃rto
mense qui apud eos dicit̃ chanum vltima die ip̃iꝰ mensis.
in quo die p̃dixerūt q̃ iudei debebāt habē signū sue redempcō
nis a deo miraclose factū ad quozū p̃clamacōem om̃es iudei
fecerūt suas p̃nias in ieiunijs mlt̃is cū satisfactōnibꝫ et ele
mosinis q̃si ad deū reuēti orantes ut sibi p̃dictū signū sue sa
lutis oñderet. in quo āno mense ⁊ die assignatis iudei intra
uerūt synagogas suas ad orandū deū induti sindonibꝫ albis
lineis seu sericeis put̃ est moris apud eos in die expiacōis
sc̃z in die decima mensis .vij. vnde et tūc altissimo deo coope
rante qui nullū t̃pus sine bonitatis sue testid̃io relinquit in
sindonibꝫ sỹd̃icis apparuerūt signa crucis in oībus et ubi
cūqꝫ erāt ec̃ā in illis sindonibꝫ que seruabant̃ ī suis apotecas
quo signo viso mlt̃a eoz fuerūt turbati. quoz quidā dicebat
q̃ hoc fuerat factū dyabolica arte. Nimirū cum p̃decessores
eoz de xpo maxima mirac̃la faciente dicebāt. In beelzebub
erat demonia M^o. ix. c. Alij vō dubitabāt nō audētes loqui
neque aliquid circa hoc iudicare Alij vō crediderūt hoc signū
fuisse veri xpi crucifixi et disposuerūt se ad eiꝰ fideꝝ cū bapti
smo recipiendā Isti tñ fuerūt pauci Iux̃ illud jere. iij. c. M
sumā vos vnū de ciuitate ⁊ duos de cognacōne ⁊c. Saluator

etiam de via que ducit ad paradisi dicit. Et pauci inveniunt
eam **M^o. vii.** Que oia large tradunt a magistro alfonso valis
soletan. in quodam suo libro q dicit de bellis dñi caplo. xxvii.
qui ex pñictis mlt. vidit et testimoniū phibuit. Ego aut
licet nondū essem tpe istius signi natus. qui quidē terminus
pcessit natiuitatē meā per. lx. ānos fere. testifico tñ corā deo
qui hoc pñictū signū modo pñicto contagisse sepe et sepiissime
audiui ab antiquioribz iudeis nemie contradicere in ipso facto
nisi solū in cā eius quia quidā eorū hoc attribuebāt magis
arābz. quidam vō causā relinquebāt sub dubio. Ego autem
quāqz mirabar quō dñi illius tps pferam plati ecclie de hoc
nō fecerūt mēdonē in suis historiis. de quo tñ racōnabiliter
debuisset festū in perpetuū celebrari ad honorē crucis xpi. Sed re
uera hīc admiracōem tollit a me excessiu⁹ indeoz status in
illis tpiibus de quo iam dictū est. tantū enī locū habebāt cū
regibus et pñcipibz terre tam ecclīasticis qz secularibz q hoc
potuerūt canillacōibz suis impedire. Ex quibz omībz racō
nabiliē psumendū est q sicut ī pñictis tñminis a suis mēgrīs
assignatis redemptio per ipos false expectata nō puenit. sed
pocūs aliqua cōtigerūt ad cōfirmacōez seu honorē dei et fidei
catholice ptenēda. Et p consequēs ad nrām redēpcōez seu
salutē. Sic psumendū est contagisse in alijs tñminis de quibz
facta fuit mēcio sup pte pma di. iij. licet illa ad nrām no
tiāam nō deuenissent ppter remotōez parau tēre oriētalīū atqz
meridionalīū ab hac regione hispanie que occidua est et
septentrionalis

Caplm. xi. In quo oñdiē q aliqua verissima arca eorū
redēpcōem asseruerūt que tñ ipimet nō intelligāt. et q hoc
pphetatū fuit p ysaiā

Disapul⁹

Haleo ex pte dictis quō ex pñictis duobz modis errādi
phariseoz arca cognicōem tps aduentus xpi aliquid
nobis vale elidit Sed de tēo mō. s. assigētiū q omīs
termini aduent⁹ messie seu xpi pterierūt et q non pender re
demptio nisi in pñia vellē aliquale declaracōem ut scire quō
ex hoc aliquid nobis vale insurgat **Magister** Iste terā⁹
mod⁹ dicendi eoz verissim⁹ est. nec indiget alia interpretacōe.
sed sicut sonat ppriū obanet veritatē nam q omīs termini
aduentus iam pcesserūt hoc oīno cōsonat catholice veritati
per quā crediē q cum venit plenitudo tps misit de⁹ filium

suum tē. tūc enī plenitudo tēpis venit quādo omēs tūmī per
scripturas sacras ad hoc assignatī sūt impleri. Si enī sacras
scripturas fueris scrutatus repies q̄ ad idē temp⁹ aduent⁹
messie fuerūt termini diuisis modis assignati. aliqui enī ter
mini assignati sūt ex pte ablacōis potestatis seu dignitatis
pīapatus a ppl'o iudaico. et hoc modo patriarcha assignauit
huiōi terminū dicēs. nō auferet ceptrū de iuda tē. Gen. xlix
Fuit enī alius modus assignandi huiōi terminū ex pte mo
narchiarū que in orbe p̄cesserūt aduentū messie. Et hoc modo
huiōi terminū daniel declarat cū dicit. in diebus regū istoz
suscitabit deus celī regnū qđ in eternū nō corrumpet. dan. ij
Fuit etiā alius termin⁹ assignatus ex absassione. lxx. ebdo
maday dan. ix. c. et sic de alijs que ad huiōi assignacōem in
sacris scripturis pnt repiri. vnde notabiliter apl's dixit. Cum
autē venit plenitudo tēpis. tūc enī plenitudo tēpis venit quādo
tēpa diuisimode ad hoc designata simul cōcurrerēt. Silr et vba
pharisaica sup̄dicta nō aliud p̄prie sonāt nisi q̄ omēs tūmī
p̄finitū transferūt in p̄teritū et q̄ nō pendet redemptio nisi ex
pnia. Que quidē verba q̄ fidelissima sūt et vera vanā intelli
gerent ut bene agerēt. Sed verus intellectus huiōi verborū est
eis absconditus ut sup̄ dictū est. specialit̄ ex hoc q̄ p̄ctm pro
quo in hac captiuitate existāt est eis ignotū. qđ exp̄sse p̄nōsti
catum fuit p̄ Jemīā treñ. ij. vbi dī. p̄phete tui et expositores
tui viderūt tibi falsa et stulta nec ap̄iebant iniquitatē tuam
ut te ad p̄niam puocarent. Et sic patet q̄ si p̄ctm huiōi esset
eis cognitū ad p̄niam puocarent. et sic statim ad p̄p̄sicerent
redemptiōem. Sed p̄ tertiū modū excecacōis quā iuste incurre
runt per quā p̄prie inuencōes sue sūt eis abscondite. iux̄ illud
Et intellectus prudenciū abscondet. Sanus intellect⁹ p̄prie
inuencōis eoz est eis abscondit⁹ ut dictū est.

Caplm. xij. In quo ostenditur q̄ cecitas pharisaica de qua
ysaias p̄phetavit cōpendiose traditur in euangelio

Discipulus

Ex p̄missis habeo triplicem excecacōez pharisaicam per
ysaiam auctē sup̄dicta p̄nōsticatā cum illuminacōe
geniū simul in eadem auctē cōtentā. Et vellem scire
si forte huiōi cecitas fuit a xpo ip̄is phariseis denunciata.

Magister Si scrutat⁹ fueris euangeliā xpi clare repies
q̄ illud qđ p̄pheta tuba. s. ysaias de hac cecinit cecitate euā

geia dicta cōpendiose exposuerit. vnde saluator i phariseorū pñcia dicit In iudiciū ergo i hūc mundū veni ut q nō vidēt videāt et qui vident cecā fiant Joh. ix. In quibz vbi xpus quatuor expssit arca huiūdi cecitate. pñm. s. q hoc intelligen- dum erat de phariseis. vnde ibidē subdit Et audierūt phari- sei et dixerūt. Nūquid et nos cecā sum? Scdm q hāc cecita- tem ex iudicō dño incurrerūt pharisei ut iam dictū est. Et de hoc pdixit. In iudiciū ergo in hūc mundū veni. Tercum vt illuminacō genai cum pdicta cōcurreret cecitate de quo ai- cit vt qui nō vident videant. Quartū q huiūdi cecitas phari- saica nō excusat a pctō sed potius aggrauat. vnde phariseis dicentibz. nūquid et nos cecā sum? rñdit. si cecā essetis nō ha- beretis pctm Non enī erāt cecā per pñacōem luminis naturalis racōis. sed p luminis gracie subtracōem quā vt sup dictū est meruerunt

Caplm. xiiij. In quo oñdiē q cecitas pharisaica nullum pñdiciū generat fidelibz de gñe descendētibz isrlitico. Nam in potēssimis tñibus ecclie. s. in eius exordio et fine i quibz xpus fuit et erit psens in natura assumpta de stirpe isrlitica descendentes pñcipaliores fuerūt et erūt. nam in fine mundi totum genus israheliticum xpo firmissime adhærebt

Discipulus

Considero hanc triplicē excecacōem iudicō dño iustis- simo iudaicā plebem incurrisse ut ex vaticanijs aphe- taz et euangelicis patz documētis. De qua triplici ex- cecacōe videt intelligendū illud deutro. xx viij. percutiet te dñs amencia et cecitate et st ipore mentis. vbi nō de cecitate corpali agit sed mentali. Num statim subdit. Et palpes in meridie sicut palpare solz cecus. Si enī cecitas de qua loque- batur esset corpilis supflue diceret. palpes in meridie sicut cecus Ex hoc nō immerito mirandū videt nō solū quomō aliquis eorū saluari potest ul potuit. sed etiā si aliqui eorū sal- uant. quomō ab eis obpbrū seu macula tante excecacōis tolli possit. Et arca hoc scire vellem si de hac sit aliq apheca vaticania spāliter loquēda de sua illuminacōe et elenacōe post casū Magister Iux doctrinā saluatoris qd apud homies ē impossibile nō est impossibile apud deū Mt. xix. c. Et ideo pueniente grāa dñi qua homo se cōuertit ad deū nō est impossibile q homo illuminet et deo adhæreat p grāā

gratificante. Sed ad tollenda penitus tua scdm admiracōz
audi aplm ad rō. xi. qui de hac materia alte loquitur et p̄fide
et circa hoc tradit verissima documēta ut cum dicit de iudeis
Nūquid sic offenderāt ut caderent. absit tē. In quo docet q̄
conūsiō eoz potius est intenta a deo tanq̄ ad p̄fectōem hūane
salutis p̄mens q̄ eoz casus. Et infra. Si enī amissio illorū
recōaliatio est mūdi que assūptō nisi vita ex mortuis tē In
quo oñdit q̄ ex quo amissio eoz p̄fuit in recōaliacōe mūdi
a foriori cōsiderare debem⁹ q̄ assumptio eoz potior esset et q̄si
vita ex mortuis Et infra potens est enī deus itez inserere il
los. Et ut apl's oñdat q̄ huiōi conūsiō eoz nō solā reputā
da ē tanq̄ possibilis apud deū quia de multis possibilib⁹ apud
deū q̄ plurima nō p̄cedūt ad actū. sed q̄ estimanda est de pos
sibilib⁹ que expectanda erāt seu sūt ventura Idarco, ibidem
dicit Nūquid dñs ppl'm suū repulit. q. d. nullo mō credendū
est q̄ deus repuliss⁹ ppl'm suū antiquū sic ut eos penit⁹ nūq̄
esset recōaliaturus. qd̄ pbat ex hoc q̄ sine p̄nā enī sūt dona
et vocatio dñi. Que quidē vba apli si diligēter p̄spexeris cum
alijs in hoc caplo contentis admiracō tua penitus tollet. et
de hoc vide s. p̄ma pte di. ii. c. vlē. Et circa hoc attende debes
q̄ sicut Excecacō iudas incredulitate pharisaica i factis fuit
p̄phetice p̄nūciata. Sic eoz cōuersio salutaris i p̄phaz va
ticanis repit fore excellēs et potētissima intantū q̄ ob p̄briū
excecacōis in honorem cōuiteret quo ad illuminatos

Discipulus De hoc vltimo queso vt me ulterius do
ceas Magister Ad huiōi declaracōez cōsiderandū est q̄ si
diligentē scrutat⁹ fueris scripturas repies q̄ tam in exordio
eccleie q̄ in fine que p̄ncipaliores pres sūt totius eccleie xp̄i du
racōnis et in quib⁹ xp̄i p̄nā in sua ecclesia potior cōsiderat⁹ in
illis. s. duab⁹ p̄ph. fideles xp̄i de gñe isrl'tico carnalit⁹ descē
dentes p̄ncipales assistentes ip̄i xp̄o fuerūt seu erūt In p̄mo
enī aduētū apli q̄ p̄ maiori pte isrl'tici fuerūt inter ceteros
a xp̄o fuerūt electi ad fructū redempcōis in orbe p̄ducendum
Juxta illud ioh. xv. Ego vos elegi de mūdo ut eatis et fru
ctum afferatis tē. In scdo vō aduētū similit⁹ ip̄i p̄ncipalio
res expectant⁹. iux illud Cum sederit filius hominis in sede ma
iestatis sue sedebitis et vos tē. Mt. xix. Ex quibus tanta ex
cellētia huic nacōni isrl'tice attribuenta est q̄ ob p̄briū ex
cecacōis sup̄dicte sufficient ab eis tollit. vnde ysaie. xxix. c.

vbi de ceitate quā pharisei ex suis demeritis incurrerūt agē
pheta ibidez subdit. ppter hoc dicit dñs ad domū iacob. nō
modo cōfundet iacob. nec modo vult⁹ eius erubescat quia cū
viderit filios suos sanctificantes nomē meū et sanctificabūt
sanctū iacob et deū isrl' p̄dicabūt In quib⁹ verbis ppha re
mouet op̄ionez false estimandū q̄ ex hoc q̄ pharisei et eoz se
quaces que maior ps iudeoz erant fm numez tantā incurre
runt ceitatem q̄ xpm eis pmissū eiecerūt q̄ hoc in cōfusione
ipius iacob a quo fm carnē descenderāt redūderet qd̄ tamē
pheta improbat dicēs. nō mō cōfundet iacob. s. p̄i archa
pater eoz vt habeat racōem cōfusionis ex hoc q̄ pharisei p̄s
fimi ⁊ ingrati ab ipso fm carnē descenderūt Nam cū viderēt
filios suos. s. ap̄los qui de sua stirpe descenderunt sc̄tificantes
nomen meū et deū israhel p̄dicantes. ex quoz sanctificacōe
et p̄dicacōne errores sp̄iales fuerūt euacuati et increduli le
gem didicerūt diuinā de quo statim subdit. Et sciāt errātes
sp̄itu intellectū et inuitatores discant legē ex hoc nō habet
locū cōfusio sup̄dicta. Ex quo patz qd̄ dictū est. s. q̄ in exor
dio eccl̄ie p̄napiāles fuerāt illi qui de stirpe iacob descenderūt
intantū q̄ ex hoc tollit cōfusio iacob et fidelū ab eo descen
dendū. licet etiā ex eo pharisei ul' scribe descēderūt Item ysa.
iij. ubi agē de tpe p̄mi aduentus xpi cū dicit In die illa
scz mapiente tpe gracie quz dies est erit germē dñi. s. xps in
magnificēcia. Subdit. Et om̄is qui relictus fuerit in syon.
et reliquus in iherl'm sanct⁹ vocabit̄ rē. qd̄ intelligit̄ de fide
bus xpi p̄mittis qui pauci et quasi derelicti fuerūt Et con
sequēt sancti vocant̄ qui om̄es fere de genē isrl' utico fuerūt
vt est manifestū In sc̄do vō aduentu xpi qui ppe finē mūdi
expectat̄ ip̄i qui in p̄mo aduentu xpo p̄napiālit̄ assisterūt In
hoc sc̄do p̄napiālit̄ assistere debent ut iam dictū est. de reliquis
vero. s. iudeis qui illo tpe remanserūt cōiter teneb⁹ q̄ detecta
ant̄ xpi falsitate xpo firmissime adherebūt intantū q̄ p̄ ei⁹
fide magnas p̄secucōes usqz ad martiria passi sūt ⁊ in fide
xpi deuotissimi vsqz in finē p̄seuerant. de quib⁹ intelligitur
illud apli ad rō. xj. om̄is isrl' saluus fiet p̄ut doctores ibide
exponūt qd̄ p̄rie ⁊ plane legit̄ Osee. iij. vbi sic. dies mltos
sedebūt filij isrl' sine rege et sine p̄ncipe ⁊ sine sacrificiō ⁊ sine
altari et sine ephod et sine cherafin. Et post hoc redit̄ filij
israhel et querēt dñm deum suū et dauid regem suū. vbi in

translacōe caldaica dicit. Et obediūt messie filio dauid regi
suo. et pauebunt ad dñm In hebreo habet Et fluent ad dñm
et ad bonū eius in nouissimis dieb. hec Ozeas. Que quidem
auētas pphetica pprie verificat de statu iudeoz qui sūt i pñti
diuēna et absqz certo tñmo captiuitate quā pprie signat pro
pheta dicens. dies mltos. q. d. p dies mltos quoz finis nō
est nobis notus In hac etiā captiuitate manifestū est q sūt
sine rege de gñe eoz et etiā sine pñape. qd tamē nō fuit in ca
ptiuitate babilonica ubi regē habuerūt et comites qñtā
ad honorificendā vt in tñō Re. Sunt etiā in hac captiuitate
sine sacrificio et altari cū carent templo sñm legē mosaicam
regulato. Sunt etiā in hac captiuitate sine ephod. s. veste sa
cerdotali. et sine cheraphim qd est quid ydolaticū sñm rñtū ydo
latrie ad futura cognoscenda ordinatū. Laban enī Gen. xxxi
dicebat de suo cheraphim. Cur furatus es deos meos. per ista
enī ppheta significare intendebat q in hac captiuitate iudei
nec colebant deū vey nec ydola. qd tamē al's nō sic erat sed
semper fuerūt cultores dei ul' ydoloꝝ Quid aut de hoc cōtinge
ret in nouissimis dieb. arca finē mūdi oñdit dicēs q postea
scz post mltos dies illos qui diuēnā signāt captiuitatē rai
tent filij isrl' et cōuerrent et querēt dñm deū suū. s. deū patrū
suoꝝ qui deus isrl' cōiter noīat in scripturis. et querēt dauid
regem suū et messia et fluent ad dñm et ad deū recurrētes ad
modū impetus flumīs et ad bonū eius. s. ad bona spūalia p
missa per xpm et hoc in nouissimis dieb. s. in fine mūdi vt
dictū est. Ex quo habes q i nouissimis dieb. s. in fine mūdi
tota gens isrlitica conuēti debet ad fidem xpi qd concordat cū
aplo vbi s. Discipulus hec auētas Oze exponit
ab hebreis de messia p ipos expectato quē dicāt vtrūqz esse in
fine tps Magister Si bene cōsideras hoc qd dicit ppha
Et querent dauid regem suū Et sñm trāslacōem caldaicā. et
obedient messie filio dauid regi suo. nō potest vere seu pprie
intelligi de messia p ipos expectato De illo enī debuisset dicē
Et veniet dauid rex suus quia i illo tpe. s. nouissimis dieb.
sñm eos pmo venturus est. Sed cū dicit Et querent dauid re
gem suū seu obedient messie filio dauid regi suo manifeste
oñditur q ille messias iam venerat. Sz filij isrl' ipm antea
nō querebant nec ei obediebant. et ideo nō inueniebāt eum.
sed in nouissimis dieb. querēt deū et obedient vero messie q

iam erat in mundo licet usq; nūc eum non quesuissent nec
obediissent ei

Caplin xliij. In quo oñdit qđ de iudeis i tpe medio qui
inter p̄mū aduentū xp̄i et 2° scđm scripturaz scrutiniū sen
ciendum est. Et ibidē huiū tractatus i laude diuina finitur

Discipulus

Habeo ex hijs que docet qđ in duobus tpebus p̄puijs
scz in tpe aduentū xp̄i p̄mo et scđo fideles qui fuerūt
et erāt de gñe isrl̄itico excellēciā habent et habere de
bent inter ceteros fideles cōiter Sed in tpe intermedio velle
sare quid de eis per scripturaz scrutiniū sciendum sit

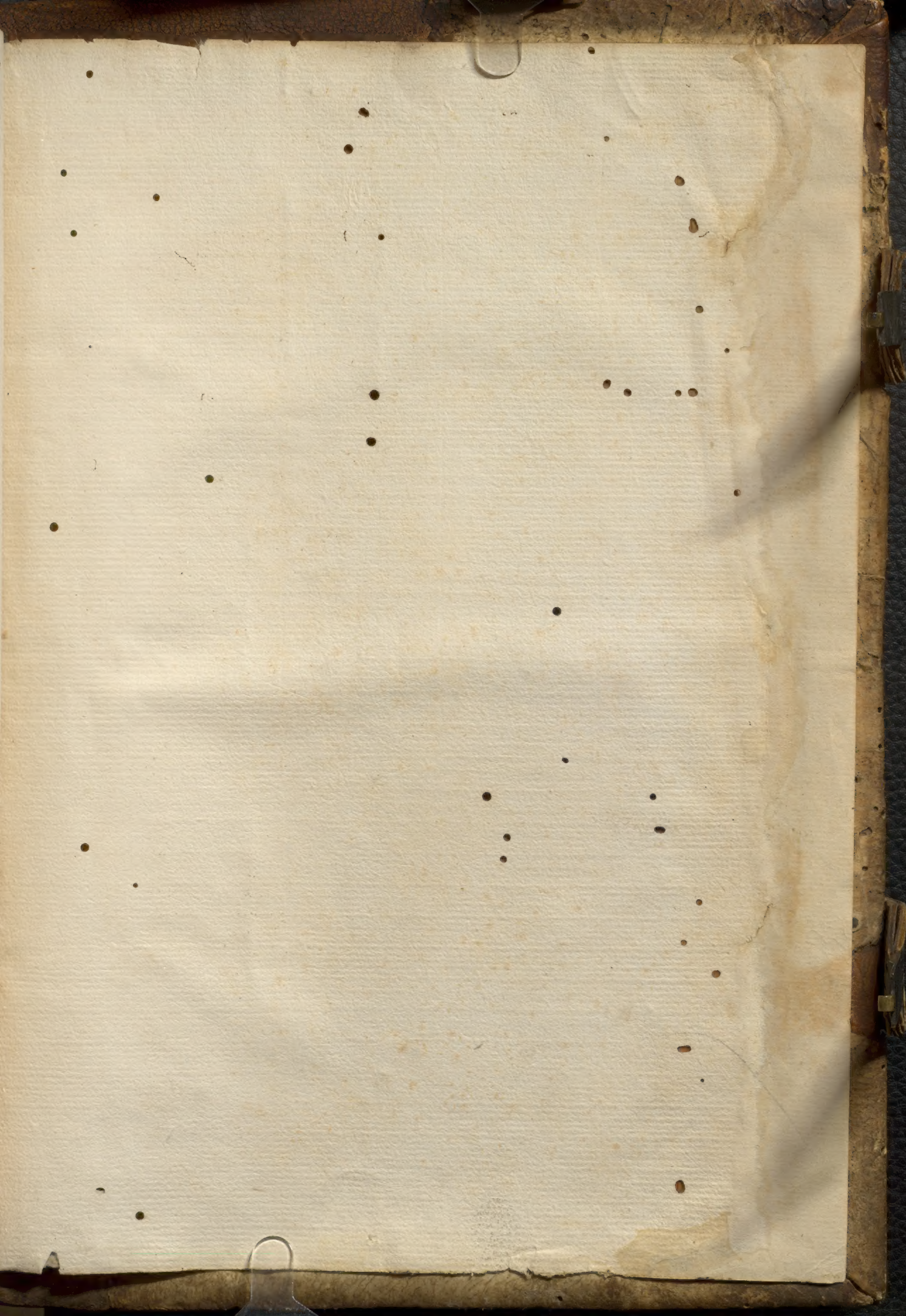
Magister De hoc tpe intermedio qđ valde maius est in ex
tensione duraciōis licz m̄m² in deuociōis intensiōe ille p̄pha
euangelicus. s. ysaias p̄dixit qualit̄ isrl̄itici descendētes a ja
cob s̄m carnem se debebant habere. s. qđ paucissimi eoz p̄ inter
ualla tempoz et locoz distinctiōez erāt ad statū salutis colli
gendi. De hijs enī intelligit illud ysaię. xvij. Et relinque
in eo sicut racem². et sicut excussio oliue duaz aut triū oliva
rum i summitate rami. postq; enī p̄ eoz infidelitatē sūt excussi
et sepati a radice oliue i qua fuerūt antiquitus radicati adhuc
erant i eis relicti q̄si due ul' tres oliue. s. pauci i m̄o qui i vi
riditate sue radicis radicati relinquent qđ vident² impletū
in isto medio tpe In quo aliqui paucissimi eoz in fide xp̄i sūt
radicati. qđ nō solū intelligendū ē de simplicibz seu illis
eoz sed etiā de viris notabilibz qui felicit̄ eccl̄iaz gub̄nacula
possederūt et opuscula fidelissima in honorē fidei et xp̄iane re
ligionis cōposuerūt. vnde notanter dixit p̄pha in summitate
rami. q. d. de illis paucis remanentibz nōnulli erant in sum
mitate rami q̄si i apicibz magnis siue sumis eccl̄ie. vnde se
cundū historiā damasci p̄t̄ ptolomeus de luca narrat.
Quidā sumus pontifex de gñe isrl̄itico noīe euariscus in ca
thedra petri sedit anno dñi 90°. cxij. et sepm² fuit a beato
petro et per. x. annos septem menses et. xij. dies vlem eccle
siam laudabilē rexit et vitam suā gloriose finiuit martino
fuit etiā in hispania tpe Gethoz quidam de stirpe isrl̄itica nō
mme Julianus pomeri qui cōtus a beato hillefonsio cathedrā
Toletane eccl̄ie et p̄marū hispaniaz obauit. de cui² vita
gloriosa dñs Rodericus archiep̄s toletanus in sua cōpendi
osa historia laudabiliter facit mencōnem. Item vincendus

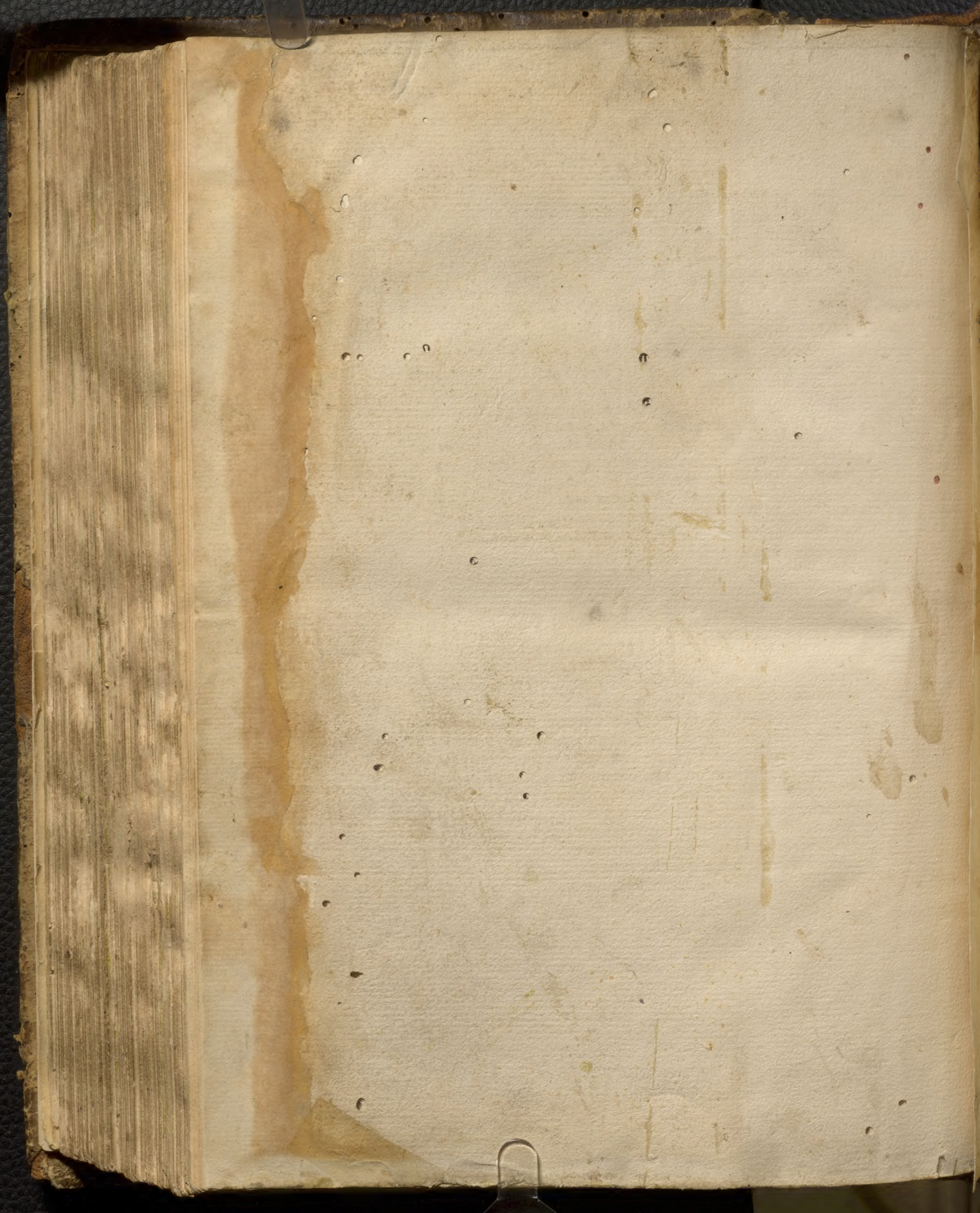
barnacensis in sua historia narrat qd fuit in hispania quidā
de hoc gñe noīe petrus alfonfi qui quēdam dyalogū solennē
edidit ad fidei catholice declaracōez cōtē pharisaicā pfidiā
Qui quidem dyalogus i hīs p̄b̄o repit. Fuit etiā in hac re-
gione tempe regis alfonfi decimi quidā m̄gr alfonfus burgē-
sis magnus biblicus p̄bus et al' methaphisicus qui in .lx.
anno etatis sue fere fidē xp̄i et sacri bap̄isma suscepit. Et
consequēter cū esset sacrista ecclie balisolethane pulchra opus-
cula ad confirmacōem fidei et confutacōez pfidie iudaice in
hebraica lingua edidit quoz trāslacōes i vulgari in domo p̄-
dicatoz balisolethan hodie repiri p̄nt. vñ p̄sumendū est qd in
alijs mūdi p̄b̄o ubi captivitas isrlitica ē dispersa filia cōti-
gerūt licet ad nr̄az noticiā p̄t eoz raritatē et viāz p̄lixitatē
non dū veniēt. quoz oīm cōsideracōe p̄t intelligi impletū fu-
isse illud p̄phetiā. assum. i. vos vñū de civitate et duos de co-
gnacōe et adducā vos i syon jere. iij. c. Disap̄ls In fine
tractatus refert gradūz actiones

Scrutiniū nr̄m casti eloquiū hora ē ut intrāpat oracō
grāz actio et vox laudis. quē finē scrutandi finis li-
bri expectare nō p̄t qz incōprehēibil' est quē cepimus
scrutari. et ut v̄bis vtar hilari q̄ pie infinita p̄sequit' et si
nō se p̄uētūz novit tñ p̄fectū ḡtulāē inestimabile Deo fructū
tā dulcis scrutiniū celis laudibz p̄sequam' apte cōfiteentes qz
hec ē lex dñi imaclata cōtēns aīas testioniū dñi fidele sa-
piēciā prestans p̄vulis. Illa ergo parva stilla sermonū
eius quā ip̄o distillante scrutando degustavim' a p̄sequēdo
lectione in eius dilectōne sponte nos rapiat et quē nos di-
ligent' hactenus scrutati sumus scrutemur āmodo diligendo
Ex quo in hīs que xp̄iane religionis sūt penetrabilius sine
carta et calamo p̄cedemus quia dilectio interdū intrat ubi
cognitō foris stat. Si alimenta quoqz morituri corp̄is edūt
paupes et saturant' ut laudent dñm q̄ requirūt eū in mensa
eloquioz dēi mēdullam eterne vite sub cortice scrutantes in
voce exultacionis et confessionis debent epulantes alacris
resonare. quoniam quidquid in ea studiose scrutamur est veri-
tas. quidquid p̄cipitur bonitas. quidquid p̄mittit' felicitas.
Ip̄e aut' mediator dēi et hōim homo xp̄us ihs veritas ē sine
fallaciā. bonitas sine maliciā. felicitas sine miseria. Cui ho-
noz et gloria in secula seculoz amen. Deo gradas.

Cat. 89.

K/K/-

